

NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA 6.

RAZRED DEVETOGODIŠNJEG

OSNOVNOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

**NASTAVNI PLAN ZA ŠESTI RAZRED DEVETOGODIŠNJEG OSNVNOG ODGOJA I
OBRAZOVANJA**

A. OBAVEZNI PREDMETI		Sedmični broj nastavnih časovi	Godišnji broj nastavnih časova
1.	Bosanski jezik i književnost	5	175
2.	Matematika	4	140
4.	Likovna kultura	1	35
5.	Muzička kultura	1	35
6.	Tjelesni i zdravstveni odgoj	2	70
7.	Strani jezik I	3	105
9.	Biologija	2	70
10.	Historija	2	70
11.	Geografija	2	70
12.	Informatika	1	35
13.	Tehnička kultura	1	35
B. OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI S PRAVOM IZBORA			
14.	Vjeronauka	2	70
15.	Strani jezik II	2	70
C. IZBORNI NASTAVNI PREDMETI			
16.	Informatika	1	35
D. OSTALI OBLICI NEPOSRED. ODGOJ-OBRAZOVNOG RADA			
17.	Dopunska nastava	1	35
18.	Dodatni rad	1	35
19.	Vannastavne aktivnosti	1	35
20.	Čas razrednika	1	35

P R O G R A M I
NASTAVNIH PREDMETA
ZASTUPLJENIH U ŠESTOM RAZREDU
DEVETOGODIŠNJEG OSNOVNOG ODGOJA I
OBRAZOVANJA

BOSANSKI, HRVATSKI, SRPSKI

JEZIK I KNJIŽEVNOST

BOSANSKI/HRVATSKI/ SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

VI RAZRED

5 sati sedmično

175 sati godišnje

BOSANSKI/HRVATSKI/SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Uloga i značaj

Jezik je važan činilac u razvoju svakog ljudskog bića. Ima posebno naglašenu informativnu i komunikativnu vrijednost, jer je zajednički za ljude koji žive u određenoj zajednici. Govor je aktivnost komunikacije pomoću jezika.

Razvoj dječijih govornih sposobnosti moguće je posmatrati u kontekstu usvajanja jezika. Govor se razvija govorom. Podsredstvom programskih sadržaja ovog nastavnog predmeta razvijamo jezičko osjećanje učenika, korektno vladanje rečenicom, razvijamo gramatičko-pravopisne aspekte i uvodimo ih u različite oblike usmenog i pismenog izražavanja.

Jezik ima obrazovnu, odgojnu, funkcionalnu, komunikacijsku funkciju, ali je i moćno sredstvo djelovanja na pojedinca, grupe i zajednicu u cjelini.

Na funkcionalnom nivou jezik i govor utiču na psihološke i lingvističke sposobnosti.

Govor je u osnovi komunikacije i ukupnog učenja. Stečena znanja, sposobnosti, vještine utiču na uspjeh u učenju i drugih nastavnih predmeta. Čitanje je sredstvo i metoda učenja. Nastavu čitanja i pisanja nužno je posmatrati u kontekstu ukupnog napredovanja učenika i posvećivati joj potrebnu pažnju kako bi stvarno uticala na osvješćivanje smisla stalnog učenja. Čitanje i učenje su u osnovi komunikacije i sami su komunikacija. Samo pismen čovjek može djelovati efikasno, živjeti sa svrhom, radošću, punoćom i mudrošću.

Sadržaji književnosti pomažu učeniku da upozna i shvati društveni kontekst u kojem živi, pomaže da prepozna i njeguje univerzalne ljudske vrijednosti, razvija kod učenika ljubav prema kulturnoj baštini svog i drugih naroda.

Bosanski/Hrvatski/Srpski jezik i književnost kao nastavni predmet je sistem jezičkog i književnog znanja. Program nastave ovog predmeta uključuje sadržaje književnosti (književna djela, osnove teorije književnosti i samostalno, izvanškolsko čitanje),

sadržaje gramatike, pravogovora i pravopisa, sadržaje usmenog i pismenog izražavanja, te sadržaje medijske kulture.

Važno je znati da nastava bosanskog jezika i književnosti jezika daje temeljna znanja iz jezika i književnosti, temeljnu pismenost u gramatičko-pravopisnom, stilskom, sadržajnom i kompozicijskom smislu.

C I L J nastave Bosanskog/Hrvatskog/Srpskog jezika i književnosti u osnovnoj školi

Cilj nastave Bosanskog/Hrvatskog/Srpskog jezika i književnosti u osnovnoj školi je usvajanje i usavršavanje početnog čitanja i pisanja, upotrebljavanje standardnog književnog jezika u govoru i pisanju i razvijanje jezičkog stvaralaštva. Upoznavanje i čuvanje kulturne baštine vlastitog i drugih naroda, upoznavanje i njegovanje univerzalnih ljudskih vrijednosti.

Z A D A C I nastave Bosanskog/Hrvatskog/Srpskog jezika i književnosti za VI razred u osnovnoj školi:

- savladavanje izražajnog čitanja, čitanja naglas i u sebi, savladavanje logičkogi kritičkog shvatanja pročitanoog teksta;
- provjeravanje i sistematizacija znanja stečenih u ranijim razredima
- ovladavanje rečenicom (prostom i proširenom), rečeničnim dijelovima, odnosno službom riječi u rečenici
- upoznati se s pojmom složene rečenice
- upoznavanje učenika sa pojmom promjenjivosti i nepromjenjivosti riječi
- sticanje osnovnih znanja o imenicama, značenjima i funkcijama padeža s akcentom na njihovo osnovno značenje
- sticanje osnovnih znanja o zamjenicama; imeničkim i pridjevskim
- postupno i sistematično ulaženje u jezičku strukturu i postepeno ovladavanje jezičkim standardom,

- razvijanje smisla i sposobnosti za govornu i pisanu komunikaciju;
- razvijanje sposobnosti samostalnog služenja knjigom;
- uvođenje učenika u tumačenje motiva, pjesničkih slika i izražajnih sredstava u lirskoj i epskoj pjesmi
- uvođenje učenika u tumačenje dramskog djela s težištem na dramsku radnju i likove
- navikavanje na redovno i kritičko praćenje dječije štampe, radija, televizije
- razvijanje stvaralačke mašte, stvaralačkog mišljenja;
- upoznavanje sa najvrijednijim književnim tekstovima i književnim djelima i njegovanje pozitivnog stava i doživljaja prema književnosti;
- razvijanje ljubavi prema kulturnoj baštini svih naroda, njegovanje duha međuljudske tolerancije i ravnopravnosti;
- razvijanje, njegovanje i podsticanje učeničkog literarnog izražavanja;
- razvijanje i njegovanje kompetencija važnih za izgradnju i njegovanje humanih međuljudskih odnosa
- razvijanje i njegovanje univerzalnih ljudskih vrijednosti.

PRIJEDLOG PROGRAMA ZA VI RAZRED DEVETOGODIŠNJEGA OBRAZOVANJA

Književni tekstovi	Književno – teorijski pojmovi	Odgojno – obrazovni ciljevi i zadaci	ISHODI UČENJA	
			Minimalni	Optimalni
<p>1. Narodna lirski pjesma iz BiH (po izboru)</p> <p>2. Narodna epska pjesma iz BiH (po izboru)</p> <p>3. Usmena narodna proza: bajka, basna, kratka priča</p>	<p>Usmena književnost</p> <p>Stalni epiteti</p> <p>Epski deseterac</p> <p>Epska i lirski pjesma u usmenoj književnosti</p> <p>Fantastični elementi u bajci; likovi i motivi u bajci</p> <p>Basna – likovi u basni, preneseni smisao basne, pouka basne</p>	<p>Uočiti obilježja epske i lirski narodne pjesme</p> <p>Uočiti stalni epitet i deseterac kao obilježja usmenog stvaralaštva</p> <p>Razlikovati epsko od lirski pjesme na temelju opreke događaja ili doživljaja</p> <p>Upoznavati se s usmenom književnom i historijskom baštinom</p> <p>Razvijati svijest o opstojnosti naroda i</p>	<p>Uočavanje lirski slika, motiva i stalnih izražajnih sredstava u narodnoj književnosti</p> <p>Razlikovanje usmene lirski i prozne vrste</p> <p>Uočavanje likova i motiva u bajci</p> <p>Samostalnost u analizi basne, njenog prenesenog smisla i pouke</p>	<p>Zapažanje tematike, likova, osnovnih stilski obilježja i osobitosti stiha u našoj narodnoj epici</p> <p>Mogućnost uočavanja povijesne podloge fabule narodne epike</p> <p>Uočavanje vrijednosti poruka; pobjeda pravde kao osnovna misao</p>

<p>4. S. S.Kranjčević: «Lijep si, bijeli svijete» 5. J. Dučić: «Selo» 6. A. B. Šimić: «Ah, evo opet» 7. M. Bećirbašić: «Harfa» 8. D. Trifunović: «Čisti zrak» 9. I. Kajan: «Žuta ptica» 10. Z. Hasić: «Praviš se važan» 11. Š. Pandžo: “List na putu”</p>	<p>UMJETNIČKA KNJIŽEVNOST Lirsko pjesništvo: čulni elementi pjesničke slike, motiv kao najmanja tematska jedinica lirske pjesme, stih strofa, poenta lirske pjesme, vrsta stiha, rima ili srok, ritam, usvajanje osnovnih pojmova na razini stilskih figura (izražajnih sredstva): epitet, personifikacija, poređenje, onomatopeja, inverzija; vrste lirskog pjesništva: ljubavna, deskriptivna, domovinska (patriotska, zavičajno – rodoliubiva)</p>	<p>nacionalnih i kulturnih vrednota (domoljublje, junaštvo, hrabrost, vjernost, običaji, tradicija) koje utjelovljuju junaci opjevani u usmenim epskim i lirskim pjesmama</p> <p>Uočiti opkoračenje, gl. obilježja ritma u pjesmi; Prepoznati obilježja domoljubne, opisne, šaljive pjesme; Prepoznati stilska sredstva na tekstu i razumjeti preneseno značenje;</p>	<p>Prepoznaje osnovna osjedanja izražena u pjesmi; Otkrivati lirske slike,motive,poentu pjesme;stilsko-izražajna sredstvau poeziji;</p> <p>Prepoznaje epitet, usporedbu, personifikaciju i onomatopeju;</p>	<p>Određuje lirske slike,motive,poentu pjesme,izražajno čita i recitira pjesmu,po mogućnosti savladava tehniku pisanja vlastitoga lirskog teksta.</p>
---	--	---	---	---

<p>12. S. Kulenović: «Gromovo đule» 13. B. Prosenjak: “Otac” 15. S. Ćorović: «U noći» 16. I. Sekulić: «Bura» (odlomak) 17. P. Kočić: “Jablan” 19. I. V. Rorić: «Pjesma» 20. Š. Ešić: «Cvjetko» 21. I. Samokovlija: «Dječak Aron» 22. H.K. Andersen: «Slavuj» 23. I. Singer: “Ole i Trufa” 24. N. Ibrišimović: “Sijelo mudraca” 25. J. Swift: «Guliverova putovanja» (odlomak) 26. H. Sjenkjević: «Kroz pustinju i prašumu» (odlomak) 27. R. Pavlović: “Jarac u pozorištu” 28. Grigor Vitez: «Plava boja snijega» (igrokaz)</p>	<p>UMJETNIČKA PROZA Novela, crtica, pripovijetka (književno- teorijski pojmovi: fabula, kompozicija, tematsko – idejna osnova, likovi (glavni, sporedni), karakterizacija – etička, sociološka, govorna, portretiranjem, načini pripovjedanja;</p>	<p>Prepoznati dijelove fabule i njihovu logičnu povezanost, pokretače, sredstva zaustavljanja; Prepoznati i okarakterizirati moralne vrijednosti likova (hrabar, plemenit, kukavica, kradljivac);</p>	<p>Razlikuje prema najizraženijim obilježjima vrste priču, roman i igrokaz</p> <p>Ukratko prepričava fabulu na nivou - najvažniji događaj i lik, najvažnija obilježja lika</p>	<p>Određuje temu, poruku na osnovi razumijevanja teksta, osuđuje negativne postupke likova, povezuje sadržaj s konkretnim pojavama iz svoga života, pravilno iznosi slijed događaja pridržavajući se uzročno-posljedičnoga odnosa; Poznaje i primjenjuje stilska sredstva u vlastitome tekstu;</p>
--	---	---	--	--

	Roman (vrste: avanturistički; humoristički, naučno-fantastični; romaneskni pripovjedač; kompozicija romana, likovi, tematsko – idejna osnova, jezik i stil Dramski igrokaz (kompozicija, prizor, slika, čin, afiša).	Uočiti osnovnu razliku između priče i romana; Prepoznati kompozicijske dijelove igrokaza		Na osnovi glavnih značenja knjiž. vrste objašnjava razliku priče, romana, igrokaza;
--	--	---	--	---

KULTURA USMENOGA I PISMENOG IZRAŽAVANJA

Oblici izražavanja	Programski sadržaji	Odgojno-obrazovni ciljevi/ zadaci	Očekivana postignuća u usmenom i pismenom izražavanju	
			Minimalna	Optimalna
Prepričavanje	Stvaralačko prepričavanje, prepričavanje sažimanjem fabule	Prepričati tekst poštujući hronološki slijed, jasno i logično povezivanje rečenica izdvajajući važnije dijelove, izraziti vlastiti komentar	Prepoznaje i prepričava najvažniji dio teksta	Prepričava cijeli tekst prema hronologiji događaja, komentariše postupke i ponašanje likova, smisleno povezuje rečenice, sažima fabulu

				navodeći najvažnije njezine dijelove
Razgovor	Privatni i službeni razgovor	Poznavati osnovna pravila službenoga razgovora, uočavati razliku između službene i privatne komunikacije; poznavati način oslovljavanja, izraze učtivosti	Zna osnovna obilježja službenoga razgovora, što ne smije biti dijelom službene komunikacije	Navodi primjere službenoga razgovora u različitim situacijama, poznaje različite učtive izraze i primjenjuje ih u razgovoru
Recitacija		Prepoznati i izražajno čitati istaknute dijelove teksta	Tečno i jasno govorenje stihova	Oživljeno i s razumijevanjem izražajno govori stihove rabeći različite govorne vrednote
Čitanje i slušanje	Izražajno čitanje književnoumjetnikog teksta; govorne vrednote izražajnog čitanja, jana, boja glasa, dikcija, pauze, logička, gramatička i stilistička interpunkcija u kontekstu izražajnog čitanja; Ostale vrsta čitanja u nastavi: naglas, u sebi, usmjereno, s bilješkama,	Čitati tekst s razumijevanjem; slušati druge učnike i učitelja i zapažati obilježja dobrog čitanja	Pravilno i umjereno brzo čita tekst, razumje pročitano i slušano	Izražajno čita tekst, razumije ga, naglašava važne dijelove i govorno obilježava pojedine sadržaje (intonacija, tempo, rečenični naglasak)

	čitalačke tehnike i stilovi (vježbe čitanja na konkretnim tekstovima –književnoumjetničkim, naučnim, administrativnim, publicističkim i dr).			
<p>Pričanje kao pripovjedačka (narativna) vrsta izražavanja u nastavi ili doživljaju</p> <p>Pričanje stvarnog događaja (hronološko i retrospektivno)</p> <p>Pričanje izmišljenog događaja ili doživljaja (hronološko i retrospektivno)</p> <p>Pričanje prema zadanoj slici ili muzici</p>			Pravilna primjena naracije u vježbama usmenoga i pismenog izražavanja;	Pisanje vlastitih tekstova i pravilna primjena narativnih tehnika

<p>Opisivanje prema predmetu, biću ili pojavi kao osnovici opisa: opis osobe (portret); opis kraja (pejzaž); opis zatvorenog portret (interijer); opis otvorenog prostora (eksterijer); opis bića ili grupe bića unutar</p>			<p>Pravilna primjena deskripcije u vježbama usmenoga i pismenog izražavanja</p>	<p>Pisanje vlastitih deskriptivnih tekstova i primjena pravilnih opisivačkih postupaka.</p>
<p>Pisanje diktata (s obzirom na pravopisne pojave obradene u 5. i 6. razredu, kontrolni diktat, diktat sa predusretanjem grešaka, proučeni diktat, slobodni diktat).</p> <p>Pisanje pisama, telegrama, mobilne poruke, jezik bloga, messenger servisi, uputnice, priznanice.</p>			<p>Savladavanje osnovnih pravopisnih pravila</p> <p>Stvaranje vještina i navika u pravilnom pisanju informativnih oblika usmenoga i pismenog izražavanja.</p>	<p>Pravilno pisanje diktiranih tekstova i uočavanje odgovarajućih pravila ili poteškoća u pisanju</p> <p>Pravilno pisanje pisma, mobilne poruke, uputnice, priznanice.</p>

Pisanje školskih pismenih zadaća (dvije u toku školske godine)				
---	--	--	--	--

MEDIJSKA KUTURA

Pojmovi	Odgojno-obrazovni ciljevi i zadaci	Očekivana postignuća	
		Minimalna	Maksimalna
<p>Osnovne vrste medija: štampani elektronički; Novine, časopisi, strip, radio, televizija, internet (postanak i razvoj) Film (postanak, historijat, filmski rodovi i vrste) Teatar (pozorište kao književno – scenska umjetnost: scena, kulisa, pozorišno pro stor; Osnovne vrste radijskih i televizijskih emisija, zabavne, sportske) Uloga školske biblioteke u nastavi maternjeg jezika i književnosti. Principi katalogizacije knjiga (s posebnim osvrtom na internet) Nastavni sat lektire u školskoj biblioteci</p>	<p>Razlikovati vrste medija, upoznati najvažnije osobitosti filmskih vrsta, navedenih televizijskih i radijskih emisija; Upoznati se s mjesnim dnevnim i sedmičnim časopisima Poznavati karakteristike stripa</p>	<p>Poznaje najvažnija obilježja pojedinih vrsta medija na razlikovnm nivou; Navodi različite vrste časopisa; filmova, pozorišnih izvedbi, radijskih i televizijskih emisija</p>	<p>Poznaje osnovne karakteristike filmskih vrsta na primjerima, komentariše filmska izražajna sredstva, zna osnovne povijesne podatke o počecima filmske umjetnosti, određuje vrste poznatih televizijskih emisija; Razlikuje strip kao dio medijske kulture i kao jednostavni prozni tekst, samostalno piše strip; samostalno vrši dramaturgiju tekstova.</p>

RJEČNIK, GRAMATIKA

Programski zahtjevi	Odgojno – obrazovni ciljevi	ISHODI UČENJA	
		Minimalni	Optimalni
Rječnik			
<ul style="list-style-type: none"> - Glasovi: samoglasnici, suglasnici; - Slog – dužina sloga; - Uočavanje naglašanih i nenaglašanih riječi; - Naglašen slog u riječi; - Naglasnice i nenaglasnice; - Riječ (značenje riječi, oblik riječi, funkcija riječi); - Pisana i usmena riječ; - Samostalne riječi (riječi koje imaju samostalno, vlastito značenje; nesamostalne riječi (riječi koje nemaju samostalno 	<p>Razlikovanje osnovnog i prenesenog značenja poznatih riječi;</p> <p>Primjeriti nekoliko višeznačnih riječi.</p>	<p>Mogućnost prikladne primjene višeznačne riječi u jezičnim djelatnostima (slušanju, čitanju, govoru, razgovoru i pisanju).</p>	<p>Razvijen interes za otkrivanje snage, dubine i ljepote riječi.</p>

<p>značenje);</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jednoznačnost i višeznačnost (riječi u prvobitnom i prenesenom značenju) - Onomatopejske riječi. <p>Vrste riječi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Promjenjive i nepromjenjive riječi (osnova riječi, nastavak); - Nepromjenjive riječi: <ul style="list-style-type: none"> - pojam priloga (prilozi mjesta, vremena, način) - pojam prijedloga - veznici - usklici - čestice <p>Glagoli:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pomoćni glagoli biti i htjeti. 	<p>Zapažanje, imenovanje i razlikovanje poznate promjenjive i nepromjenjive riječi;</p> <p>Prepoznavanje priloga, čestih prijedloga, čestica da, ne, li i usklika u rečenici.</p> <p>Prepoznavanje pomoćnih glagola biti i htjeti.</p>	<p>Razlikovanje promjenjive od nepromjenjive riječi;</p> <p>Pravilna upotreba/uporaba prijedloga s (a), k (a) i priloga gdje, kamo, kuda;</p> <p>- Pravilna upotreba/uporaba veznika, čestica, usklika u govorenju i pisanju;</p> <p>Prepoznavanje pomoćnih glagola u govorenju i pisanju.</p>	<p>Razumijevanje temeljne uloge promjenjivih i nepromjenjivih riječi;</p> <p>Uočavanje osnove i nastavka u promjenjivoj riječi;</p> <p>Uočavanje i prepoznavanje veza: prilog ili pridjev prilog ili prijedlog (Lijepo dijete lijepo piše).</p> <p>Prepoznavanje pomoćnih glagola u rečenici.</p>
---	--	--	--

<p>Imenice:</p> <p>- Deklinacija imenica;</p> <p>- Naziv padeža: nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokativ, instrumental, lokativ</p> <p>- Glasovne promjene u deklinaciji imenica; nepostojano a, palatalizacija, sibilarizacija i imenice koje ne provode sibilarizaciju, jotaciju.</p>	<p>Razumijevanje temeljne uloge padeža u jeziku; Prepoznavanje padeža u rečenici u njihovim temeljnim značenjskim ulogama;</p> <p>Ovladati – upotreba padeža uz pojedine prijedloge u skladu s normom;</p> <p>Razvijanje jezične sposobnosti i komunikacijske vještine koje će učenicima omogućiti da postanu jezično osposobljene osobe.</p>	<p>U određivanju padeža služi se proširenim padežnim pitanjima (tj. cijelom rečenicom s upitnom zamjenicom i glagolom); Prepoznavanje padeža u njegovim temeljnim značenjskim ulogama.</p> <p>Prepoznavanje oblika s provedenim glasovnim promjenama.</p>	<p>Prepoznavanje padeža u rečenici;</p> <p>Pravilna upotreba padežnih oblika u govoru, pismu (oblici s provedenim glasovnim promjenama);</p> <p>Prepoznavanje jednakih oblika riječi u različitim padežima;</p> <p>Uočavanje duge i kratke množine u nominative;</p> <p>Uočavanje imenica koje imaju samo množinu/jedninu;</p>
---	---	---	--

<p>Pridjevi: - Određeni i neodređeni oblik pridjeva u nominative; - Deklinacija pridjeva.</p> <p>Zamjenice: - Upitne, odnosne, neodređene, povratna, povratno – posvojna; - Deklinacija ličnih zamjenica.</p> <p>Brojevi: - Glavni i redni brojevi; - Deklinacija brojeva.</p>	<p>Prepoznavanje određenog oblika pridjeva u nominative;</p> <p>Prepoznavanje padeža pridjevskih oblika pomoću proširenog padežnog pitanja i imenice s kojom se pridjev slaže</p> <p>Razlikovanje posvojne zamjenice i povratno – posvojne zamjenice u govoru i pismu;</p> <p>Uočavanje naglašenih i nenaglašenih oblika osobnih zamjenica;</p> <p>Pisanje zamjenice sebe, se.</p> <p>Uočavanje različitih oblika glavnih i rednih brojeva u rečenici.</p>	<p>Pravilno upotrebljava neodređeni oblik pridjeva;</p> <p>Upotreba neodređenih i određenih pridjeva s padežnim nastavcima.</p> <p>Prepoznavanje svih vrsta zamjenica;</p> <p>Uočavanje naglašenih i nenaglašenih oblika povratne zamjenice;</p> <p>Dekliniranje osobnih zamjenica.</p> <p>Prepoznavanje glavnih i rednih brojeva u rečenici.</p>	<p>Samostalno pronalazi primjere određenih i neodređenih oblika pridjeva u rečenici;</p> <p>Uočavanje jednakog glasovnog sastava različitih padeža.</p> <p>Pravilna upotreba posvojne, povratno – posvojne i pokazne zamjenice u svim oblicima;</p> <p>Dekliniranje povratno – posvojne i pokaznih zamjenica.</p> <p>Pisanje brojeva u skladu s pravopisom;</p>
--	--	---	---

<p>Rečenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Predikat – imenski i glagolski; - Subjekt – više subjekata, neizrečeni subjekt; - Priloške oznake u rečenici (mjesto, vrijeme, način); - Rečenica s izrečenim i neizrečenim subjektom; rečenica s više subjekata; rečenica bez subjekta; kmja rečenica. <p>Pravogovor i pravopis</p> <ul style="list-style-type: none"> - Veliko slovo u jednočlanim i višečlanim u nazivima planeta, kontinenta, okeana država, naroda i naseljenih mjesta; - Pisanje i izgovor superlativa pridjeva; 	<p>Prepoznavanje glagolskog predikata kao temeljnog dijela rečenice;</p> <p>Prepoznavanje imenskog predikata i njegovih sastavnica;</p> <p>Uočavanje priložnih oznaka u rečenici;</p> <p>Prepoznavanje rečenica s više subjekata kao proširene rečenice s više istovrsnih dijelova;</p> <p>Prepoznavanje rečenice s neizrečenim subjektom.</p> <p>Osvijestiti upotrebu usvajanja pravopisne norme radi upotreba</p>	<p>Određivanje glagolskog predikata, izrečenog subjekta i priložnih oznaka.</p> <p>Primjena naučenih pravila.</p>	<p>Pravilna deklinacija brojeva.</p> <p>Određivanje imenskog predikata;</p> <p>Uočavanje lica, vršitelja radnje, u rečenicama s neizrečenim subjektom;</p> <p>Razlikovanje besubjektne i bespredikatne rečenice.</p> <p>Služenje pravopisom (snalaženje u pravopisnom rječniku) u skladu s dobi</p>
--	---	---	---

<ul style="list-style-type: none"> - Veliko i malo slovo u pridjevima izvedenim od vlastitih imena; - Izgovor i pisanje riječi u kojima su provedene glasovne promjene; - Izgovor i pisanje riječi s glasovima ije, je (umanjenice i komparativ); - Izgovor i pisanje č i ć u deklinaciji imenica i stepenovanju pridjeva; - Rečenični i pravopisni znakovi: trotačka crtica, zagrada. 	<p>u svakodnevnom pisanju i čitanju:</p> <p>Primjenjivati pravopisnu normu u drugim nastavnim predmetima.</p>	<p>Razumijevanje primjene rečeničnih i pravopisnih znakova.</p>	<p>učenika.</p> <p>Prepoznaje trotačku i zagradu u tekstu kao rečenične znakove, a crticu kao pravopisni znak.</p>
---	---	---	--

RAZVOJ STANDARDNOG (KNJIŽEVNOG) JEZIKA

- Bosanski, hrvatski, srpski jezik u porodici srodnih jezika;
- Historija Južnih Slavena i jezici južnoslavenskih naroda;
- Počeci slavenske pismenosti i staroslavenski jezik
- Pisma u bosanskom, hrvatskom, srpskom jeziku: historijski presjek: glagoljica, ćirilica (bosančica), arebica, latinica;
- Spomenici pismenosti u bosanskom, hrvatskom, srpskom jeziku (Humačka ploča, Povelja Kulina bana, natpisi na stećcima, prvi rječnici i gramatike); prve štamparije, prva štampana djela; narodni govori (narječja).

(Ishodi učenja u gramatici, pravogovoru, pravopisu i razvoju standardnoga jezika: voditi računa o spiralnom razvoju nastavnoga programa, od 6. do 9. razreda osnovne škole; navedene programske jedinice uskladiti sa predispozicijama učenika te ih uvoditi u osnovne gramatičke pojmove i kategorije).

LEKTIRA ZA VI RAZRED

1. S. Pilić: "Mrvice iz dnevnog boravka"
2. Branko Ćopić: <<Orlovi rano lete>>
3. Kemal Mahmutefendić: <<Roman o novčiću>>
4. Zvonimir Balog: "Nevidljiva Iva"
5. Miroslav Antić: <<Plavi čuperak>>
6. A. Isaković: <<Lijeve priče>>
7. Željko Ivanković: <<Zvezdangrad>>
8. Džemaludin Latić: <<Srebrena česma>>
9. V. Milošević: <<Djeca su vojska najjača"> (izbor)
10. K. Neslinger: "Konrad, dijete iz limenke"
11. D. Defo: "Robinzon Kruso"
12. Mark Tven: "Doživljaj Haklberi Fina"

(Napomena: u toku jedne školske godine obraditi 8/9 lektirskih djela, po izboru samih nastavnika od ponuđenih djela, s time da se za svaku novu školsku godinu izbor djela može mijenjati).

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastavni program za predmet Bosanski,hrvatski,srpski jezik i književnost u VI razredu devetogodišnje osnovne škole strukturiran je od slijedećih nastavnih područja:

1. Jezik (gramatika, pravopis, pravogovor, rječnik, razvoj standardnog jezika);
2. Književnost (interpretacija književnih tekstova, čitanačkih i lektirskih);
3. Kultura izražavanja (oblici izražavanja u nastavi i vježbe usmenog i pismenog izražavanja, te dvije školske pismene zadaće);
4. Film(povijest i osnove filmske umjetnosti);
5. Scenske umjetnosti (dramski igrokazi, poetske recitacije i dramatizacije tekstova);
6. Medijska kultura (strip, periodika, radio, televizija, internet, biblioteka).

Prijedlog Nastavnog programa uključuje jezičke, umjetničke, stvaralačke i medijske sadržaje zasnovane na međusobnom prožimanju (korelativnost i integrativnost) nastavnih područja i nastavnih disciplina i predmeta (interdisciplinarnost i povezanost sa drugim nastavnim predmetima: historijom, likovnom kulturom, muzičkom kulturom i dr.)

Takoder,prijedlog Nastavnog programa temelji se na:

a) izboru umjetničkih i znanstvenih sadržaja na principima primjerenosti, reprezentativnosti, egzemplarnosti, odgojnosti, tekstualne adekvatnosti itd.;

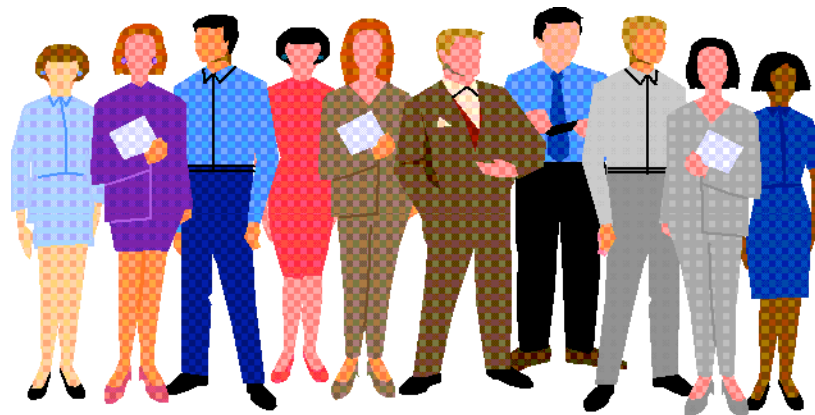
b) rasporedu, odnosno organizaciji nastavnih sadržaja po principima kontinuiteta i vertikalno-spiralnog slijeda,kao i principima integracije i korelacije.

Osnovni ciljevi, zadaci, složenost i svrha nastave po pojedinim nastavnim područjima trebaju biti zasnovani na usvajanju osnovnih pojmova iz gramatike, teorije i interpretacije književnosti, vježbi usmenog i pismenog izražavanja, stvaranja vlastitih tekstova (pismenih sastavaka), te ovladavanj osnovnim elementima i tehnikama iz filmske i scenskih umjetnosti,te medijske kulture.

Prilikom izrade Nastavnoga programa iz književnosti vodilo se računa o estetskim,etičkim i nacionalnim kriterijima u izboru književnih djela i pisaca,što je uzrokovalo relativno veći broj obaveznih tekstova za čitanku. Zato je važno naglasiti da sami nastavnici prilikom izrade globalnih i operativnih nastavnih planova i programa mogu vršiti određenu selekciju obaveznih književnih tekstova, ali svi tekstovi moraju biti zastupljeni u čitankama.

Vrlo je važno naglasiti da ovaj Nastavni program treba biti popraćen adekvatnom udžbeničkom i priručničkom literaturom (Čitanka, Naš jezik, Kultura izražavanja, priručnici za nastavnike, priručnici za učenike(radne sveske), Vodič kroz lektiru,Videočitanka, Medijska čitanka.

Knjige lektire moraju biti opremljene standardiziranom kritičko-metodičkom aparaturom (predgovor,biografija i bibliografija,metodička studija) koju trebaju uraditi stručno kvalificirana lica (kritičari, pisci, metodičari).

STRANIJEZIK

ENGLISKI

FRANCUSKI

NJEMAČKI

ARAPSKI

TURSKI

ENGLISKI JEZIK

VI RAZRED

3 sata sedmično

105 sati godišnje

Nivo	Teme	Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
<p>6. razred Osnovna škola</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Porodica • Svakodnevni život • Slobodno vrijeme • Zabava 	<p>Učenici će znati:</p> <p>- postavljati i odgovarati na poznata pitanja</p> <p>- tražiti i davati informacije</p> <p>- identificirati i locirati ljude i predmete</p>	<p>RECEPCIJA</p> <p>a) SLUŠANJE I</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. neverbalno, npr. spajanjem i tekstova, označavanjem tačnih i netačnih izraza, prezentiranjem određenih dijelova odslušanog teksta mimikom itd. 2. verbalno, npr. odgovaranjem na pitanja, prepoznavanjem netačnih/tačnih tvrdnji, rečenica itd. <p>b) ČITANJE I REAGIRANJE:</p>	<p>Učenici će učiti ili ponavljati:</p> <p>Imenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - brojive i nebrojive - pravilnu/nepravilnu množinu <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lične (padež subjekta i objekta) - pokazne (<i>this</i>, <i>who</i>, <i>which</i>, <i>what</i>, <i>whose</i>) - prisvojne (<i>mine</i>, <i>his</i>, <i>hers</i>, <i>its</i>, <i>ours</i>, <i>yours</i>, - neodredene (<i>somebody</i>, <i>anybody</i>, <i>nobody</i> <i>something</i>, <i>anything</i>, <i>nothing</i>) 	<p>Učenici će učiti ili ponavljati rječnik vezan za zadane teme, npr.</p> <p>- Porodica, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>family members and their occupations</i></p> <p>- Svakodnevni život, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>daily routine, means of transport</i> (npr. <i>bicycle, bus, car</i>)</p>

<p>Razvijanje osnovnog znanja jezika</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Priroda • Škola 	<p>- pratiti jednostavne upute</p> <p>- koristiti Brojeve</p> <p>- opisivati ljude (njihov izgled i raspoloženja) i predmete</p> <p>- izražavati na jednostavan način: slaganje i neslaganje znanje i neznanje</p> <p>obaveze i potrebe, sposobnosti, dopuštenja, količine, cijene, vrijeme</p>	<p>Učenici će čitati kratke tekstove u sebi ili naglas i reagirati:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. neverbalno, npr. traženjem određenih informacija, spajanjem slika i tekstova, traženjem pogrešaka i njihovim ispravljanjem u tekstu, označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji, prezentiranjem određenih dijelova teksta mimikom itd. 2. verbalno, npr. postavljanjem pitanja i odgovaranjem na pitanja, prepričavanjem dijelova ili cijelih kratkih tekstova jednostavnim rečenicama, upotrebom novog vokabulara u konkretnim primjerima/rečenicama, prepoznavanjem netačnih tvrdnji, dopunjavanjem 	<p>Pridjeve</p> <p>-Determinatore:</p> <ul style="list-style-type: none"> - članove: <i>a/an, the, zero</i> - prisvoine pridjeve - pokazne pridjeve, <i>this (girl), that (boy), these (girls), those (boys)</i> - pridjeve neodređene količine i broja, npr. <i>some, any, much, many, all, (a) few, (a) little</i> - upitne <i>what, which, whose</i> - Opisne pridjeve vezane za zadane teme - nepravilno poredenje pridjeva <p>Brojeve: 1-1000</p> <p>Glagole:</p> <ul style="list-style-type: none"> Present Simple (potvrdni, odrični, upitni) Present Continuous (potvrdni, odrični, upitni) Past Simple (potvrdni i nepravilnih glagola (potvrdni, odrični, upitni)) 	<p>- Slobodno vrijeme, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>pupils' hobbies favourite sports and games, unusual hobbies</i> itd.</p> <p>- Zabava, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>going out to the cinema, theatre, going to the party, pyjama party, surprise party, going to an amusement park</i> itd.</p> <p>- Priroda, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>wildlife, animals, plants, mountain, river, picnic</i></p> <p>- Škola, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>school subjects, timetable, teachers</i></p> <p>Osim stalne nadogradnje svog vokabulara, učenici će</p>
--	--	--	---	---	---

		<p>različite osjećaje kao što su: zadovoljstvo, nezadovoljstvo, iznenađenje, razočarenje i sl</p> <p>- govoriti o Svojim svakodnevnim aktivnostima kao i onima Svojih Vršnjaka itd.</p>	<p>PRODUKCIJA</p> <p>a) GOVOR Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - praviti kratke, jednostavne dijaloge koji se temelje na temama o kojima se raspravljalo - prepričavati kratke priče i šale - sudjelovati u razgovoru o zadanim temama - pjevati dječije pjesmice - igrati igrice: po ulogama jezične igre itd. - recitirati, dramatizirati itd. <p>PISANJE Učenici de:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pisati diktate - prepričavati/prepisivati kratke tekstove - pisati kratke sastave na poznate teme itd. - dopunjavati: nedovršene rečenice tabele i križaljke - redati ispremetane riječi u reč. 	<p>Future Simple: <i>shall/will</i> (potvrdni, odrični, upitni) Present Continuous za izražavanje budućnosti <i>Going to</i>- oblik Glagole <i>be, have/have got</i> (potvrdni, niječni, upitni) Modalne glagole, <i>can, may, have to, must</i> Zanovjedni način - sva lica jednine i množine</p> <p>Priloge, nešto prošireniji obim priloga vezanih za zadane teme, npr.</p> <ul style="list-style-type: none"> - za mjesto - pravac/smjer, npr. <i>left, right, east, west</i> - vrijeme, npr. <i>last week, last year</i> - način, npr. <i>quickly, fast</i> <p>Prijedloge, nešto proširenija upotreba prijedloga za mjesto i vrijeme vezanih za zadane teme</p> <p>Rečenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Red riječi (nešto specifičniji red riječi uz upotrebu priloga učestalosti npr. <i>always, never, sometimes</i>) - <i>There is a/ There are some... Is there a...? Are there any ..... ?</i> 	<p>naučiti koristiti:</p> <p>Afikse, vezane za zadane teme i gramatiku, npr. <i>expensive, dirty</i></p> <p>Antonime, vezane za zadane teme, npr. <i>dirty-clean. ask-answer. cry-laugh</i></p> <p>Složenice, vezane za zadane teme, npr. <i>school choir, guitar lessons, orange juice</i></p> <p>Kolokacije, vezane za zadane teme, npr. <i>discuss a subject, walk a dog, care about us</i> itd.</p> <p>Ekvivalente prevoda čestih i ključnih riječi, uz selektivno poredenje sa maternjim jezikom učenika i nekim drugim stranim jezicima</p>
--	--	--	---	--	--

INTERDISCIPLINARNI SADRŽAJ:

Učenici će učiti engleski jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta, npr

- **Maternji jezik** (svijet bajki i imaginacije, elementi dramatizacije)
- **Likovno obrazovanje, ples** (crtanje, slikanje, ples, oblikovanje itd.)
- **Fizičko obrazovanje** (sportske aktivnosti i igre)
- **Muzičko obrazovanje** (slušanje i pjevanje omiljene vrste muzike, muzički instrumenti, upoznavanje sa najpoznatijim izvođačima na engleskom jeziku)
- **Biologija** (Dijelovi ljudskog tijela, značaj ishrane za zdravlje...)

INTERKULTURALNE VJEŠTINE:

Učenici će se:

- upoznavati sa kulturom svoje zemlje i učiti da je bolje poštuju i cijene
- upoznavati sa nekim osnovnim razlikama između svoje kulture i kulture naroda sa engleskog govornog područja
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je prirodan za kulturu zemlje čiji jezik uče

UČENJE KAKO TREBA UČITI:

Učenici će učiti da:

- ocjenjuju svoje aktivnosti i aktivnosti svojih drugova iz razreda, kao i nivo svog i njihovog znanja u odnosu na postavljene ciljeve
- razvijaju pozitivan stav prema učenju jezika
- budu odgovorni i aktivni u situacijama kada se uči jezik

- koriste ključne metode iz prakse pri radu u parovima ili malim grupama

Ciljani nivo znanja evropskog okvira za strane jezike:

6. razred – 4. godina učenja	Slušanje i razumijevanje	Govor	Čitanje i razumijevanje	Pisanje
Nivoi	A2.1	A1.3	A2.1	A1.3

ČETVRTA GODINA UČENJA 6 razred osnovne škole
(3 časa sedmično – 105 časova god isnje)

Jezičke vještine	Očekivani rezultati učenja
Slušanje i razumijevanje	Učenici razumiju: razgovor na poznate teme i uključuju se u isti; jednostavna pitanja, upustva, opomene, saopštenja nastavnika i učenika, snimljenog materijala i reaguju na njih, kraće tekstove sastavljene od poznatih informacija, suštinu teksta koji sadrži neke nepoznate informacije
Čitanje i razumijevanje	Učenici čitaju: upustva, kratke poruke i natpise, kraće tekstove, pjesme i priče koje ne prelaze ili neznatno prelaze njihov leksički fond

Govor	Učenici: učestvuju u razgovoru s nastavnikom i drugim učenicima, postavljaju i odgovaraju na jednostavna pitanja, koriste izraze i rečenice u vezi sa svakodnevnim aktivnostima, recituju i pjevaju poznate pjesme
Pisanje	Učenici pišu: Jednostavne tekstove poštujući pravopis, Lične poruke i krade dijaloge, Tekst na poznatu temu, uz pomoć nastavnika, Dopunjuju obrasce i rečenice i izrađuju jednostavne projekte
Znanje o jeziku	Učenici ne samo da prepoznaju i upotrebljavaju, nego počinju i da stiču znanja o jeziku

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Šesti razred je početak nove etape u učenju stranog jezika. Učenici ovog uzrasta ne uče jezik samo imitiranjem i stvaranjem jezičkih navika nego svjesnim uvidom u njegove zakonitosti. Oni počinju dakle stjecati i znanje o jeziku koristeći se već naučenim jezičkim kategorijama iz maternjeg jezika. Pritom će ih nastavnik induktivnim putem voditi ka otkrivanju osnovnih jezičkih zakonitosti koje će težiti primjenjivati samostalno i funkcionalno. I na ovom uzrastu izuzetno je bitna vizualizacija koja mora pratiti kako rad na leksici tako i gramatici.

U radu na tekstu podjednaka će se pažnja posvetiti razvijanju receptivnih jezičkih vještina (slušanje i razumijevanje te čitanje i razumijevanje) uz razvijanje različitih strategija slušanja i čitanja ali i produktivnih vještina, govora i pisanja. Učenici će rado inscenirati naučene dijaloge ali i voditi slične na osnovu datih modela ili skica dijaloga. Postepeno će se osposobljavati i za jednostavnu reprodukciju teksta odgovaranjem na postavljena pitanja ili najjednostavnijim prepričavanjem uz pomoć slika. U vježbama pismenog izražavanja učenici će dopunjavati izostavljene

dijelove teksta, na osnovu predočenog modela jednostavnog teksta pisati sličan ili samostalno pisati jednostavan kratki tekst (čestitku, razglednicu, SMS).

Posebno je važno istaći neophodnost kontinuiranog uvježbavanja i ponavljanja. Sistematiziranje naučenog i vođenje neke vrste jezičkog portfolija razvit će kod učenika svijest o ličnom napredovanju u procesu učenja stranog jezika.

Nastavnik je dužan da podstiče motivaciju za učenje stranog jezika. Dinamičnosti časa doprinijet će smjena više aktivnosti, oblika nastavnog rada ali i igara i pjesmica koje će na svojevrsan način unijeti potrebnu vedrinu i opuštenost u nastavu.

Nastava stranog jezika, osim kognitivnog ima i duboko humanistički aspekt. Ona omogućava i favorizuje autonomnost učenika, podstiče na samostalnost i kreativnost u procesu učenja, ukazuje na neophodnost permanentnog razvijanja jezičkih kompetencija, značaj međusobnog razumijevanja, saradnje, uvažavanja, tolerancije, poštovanja različitosti, kulture dijaloga, interkulturalnog prožimanja i uvažavanja, kao i svestrano i široko usvajanje sposobnosti primjenjivih i u drugim disciplinama. Ona doprinosi razvijanju smisla za opservaciju, postavljanje pretpostavki, kritičkog mišljenja i tako značajno utječe na formiranje ličnosti u cjelini.

Praćenje i vrednovanje

U šestom razredu osnovne škole iskazuju se brojčane ocjene za postignute rezultate u nastavi. Ocjena iz stranog jezika odraz je cjelokupnog učenikovog odnosa prema školskim obavezama, njegovog aktivnog učešća u nastavnom procesu i pokazanih rezultata koje de nastavnik kontinuirano pratiti i ocijeniti. U tu svrhu preporučuju se češće i kraće provjere u formi kratkih desetminutnih testova kao i izrada dvije školske pismene zadade (po jedna u svakom polugodištu).

Konačnu ocjenu ne treba izvoditi na osnovu proste aritmetičke sredine ocjena. Svaka konačna ocjena treba da istovremeno odražava stvarni i mjerljivi napredak koji su učenici postigli tokom školovanja i utisak predmetnog nastavnika o napredovanju.

Rad sa djecom s posebnim potrebama

Ukoliko se ukaže potreba za rad sa ovom djecom, on se treba odvijati prema prilagođenom postojećem programu devetogodišnje osnovne škole.

Nastavni plan i program za šesti razred, prva godina učenja engleskog jezika – dva časa sedmično – 70 časova godišnje

Nivo	Teme	Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
<p>6. razred</p> <p>Osnovna škola</p> <p>1. godina učenja engleskog</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lično predstavljanje • Porodica • Kuća, dom • Moja okolina • Škola • Svakodnevni život 	<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pozdravljati na formalan/ neformalan način - predstaviti sebe ili druge - opisivati: <ul style="list-style-type: none"> - ljude i predmete boje predmeta - trenutne aktivnosti - ograničen broj raspoloženja i stanja - locirati ljude i predmete - govoriti o svakodnevnim aktivnostima i radnjama 	<p>RECEPCIJA:</p> <p>a) SLUŠANJE I REAGOVANJE:</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovati:</p> <p>1) neverbalno, npr: crtanjem, redanjem ilustracija po određenom redoslijedu, bojenjem navedenih predmeta/osoba navedenim bojama, povezivanjem određenih ilustracija sa odgovarajućim tekstom, izvršavanjem uputa i naređenja, označavanjem tačnih/netačnih (T/F) tvrdnji itd.</p> <p>2) verbalno, npr.: ponavljanjem riječi, izraza ili čitavih rečenica koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa kasetofona, davanjem kratkih odgovora na pitanja koja postavlja nastavnik ili koja čuju sa kasetofona, ispunjavanjem tabela ili dopunjavanjem rečenica itd.</p> <p>b) ČITANJE I REAGOVANJE:</p> <p>Učenici će čitati kratke tekstove, usebi ili naglas, tražeći određenu informaciju ili detalje i reagovati:</p> <p>1) neverbalno, npr: crtanjem, redanjem ilustracija po određenom redoslijedu, izvršavanjem uputa i naređenja, povezivanjem određenih ilustracija sa odgovarajućim tekstom, označavanjem tačnih/netačnih (T/F) tvrdnji itd.</p>	<p>Učenici će učiti da koriste i učiti o sljedećem:</p> <p>Imenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vlastite, opće - množina - prisvojni genitiv (<i>John's, Mary's</i>) <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lične - Pokazne, <i>this, that, these, those</i> - Upitne, <i>who, what</i> <p>Pridjevi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Determinatori: Clanovi, <i>a/an, the</i> Prisvojni pridjevi, <i>my, your, his, her, our, their</i> Upitni pridjevi, 	<p>Učenici će učiti osnovni vokabular koji se odnosi na date teme npr:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Predstavljanje, npr. <i>name, friend</i>, itd. • članovi uže i neki članovi šire porodice, npr. <i>mother, grandmother, grandfather, uncle</i>, itd. • Prostorije u kući i namještaj, (nešto prošireniji vokabular) npr. <i>kitchen, hall, loo/ lavatory, coffee-table, bookcase, curtain</i> • Okolina, život u gradu i na selu, npr. <i>garden, yard street, traffic-lights, park, shop, bus station, car</i>

		<p>- brojati ljude i predmete (<i>How many ... are there?</i>)</p> <p>- reći koliko je sati</p> <p>- nabrojati dane u sedmici</p> <p>- izraziti: - sposobnost/nesp osobnost da nešto urade (<i>I can ... I can't</i>) - ideju posjedovanja</p>	<p>2) verbalno, npr. : kratkim odgovorima na pitanja, povezivanjem riječi u stupcima A i B (npr. da se dobiju kolokacije), ispunjavanjem tabela, dovršavanjem rečenica, ispunjavanjem križaljki, sklapanjem ispreuranog teksta u smisaonu cjelinu itd.</p> <p style="text-align: center;">PRODUKCIJA: a) GOVOR:</p> <p>Učenici će: - zahtijevati, moliti - davati uputstva i naredbe - učestvovati u razgovoru (pitanja/odgovori) sa drugim učenicom/učenicima ili nastavnikom - igrati uloge, recitovati, pjevati i igrati jezične igre</p> <p>b) PISANJE: Učenici će: - prepisivati kratke tekstove - zapisivati po diktatu - odgovarati na - ubacivati, podvlačiti, redati riječi u smisaone rečenice - ispunjavati tabele, križaljke</p>	<p><i>what(color)</i> - Opisni, osnovni pridjevi, npr. <i>sad, happy, nice, bad, good, fine, tired, scared, hungry, thirsty</i></p> <p>Glagoli: - Present Simple (potvrдна, negativna, upitna forma) - Present Continuous (potvrдна, negativna, upitna forma) - Pomoćni glagol <i>be</i> - Modalni glagol <i>can</i> (potvrдна, negativna, upitna forma)</p> <p>Prilozi za: - Mjesto, <i>here, there</i></p>	<p><i>park, post office, cinema, theatre, village, river, wood, lake, hill, bridge, trees, itd.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Škola, npr. <i>school subjects, school mates, school furniture, pupils' things, posters, itd.</i> • Svakodnevni život, rutinske aktivnosti, npr., <i>sleep, get up, in the kitchen (npr. tableware: spoon, knife, fork, plate, cup, glasses), in the bathroom (npr. toothpaste, toothbrush), wash (npr. main parts of the face/body – nešto</i>
--	--	--	--	---	--

		<p>(<i>John's book, my house</i>)</p>	<p>- dovršavati rečenice itd.</p>	<p>- Vrijeme, npr. <i>today, now</i>, itd.</p> <p>Prijedlozi za:</p> <p>- Mjesto, npr. <i>in, at</i></p> <p>- Vrijeme, npr. <i>at, on, in, after</i></p> <p>Rečenice:</p> <p>- Red riječi (osnovni red riječi u potvrdnoj, negativnoj, upitnoj i zapovjednoj rečenici)</p> <p>- <i>There is a ...There are two ...</i></p>	<p>prošireniji vokabular), <i>learn, clean, work, job, car, bus, walk, sports</i>, itd.</p> <p>Osim što će stalno proširivati vokabular, učenici će učiti da koriste:</p> <p>Afikse, u vezi sa datim temama i gramatikom, npr. <i>-s, -ing</i></p> <p>Antonime, u vezi sa datim temama, npr. <i>happy- sad, hungry- thirsty, clean - dirty</i></p> <p>Složenice, u vezi sa datim temama, npr. <i>cupboard, wardrobe, shop-window, bus-stop, phone-box</i></p> <p>Kolokacije, u vezi sa datim temama, npr. <i>make noise, have breakfast/lunch /dinner, turn on/off the radio/ the television, miss the bus</i>, itd.</p>
--	--	---------------------------------------	-----------------------------------	--	--

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Šesti razred je početak nove etape u učenju prvog stranog jezika ali i vrijeme započinjanja učenja drugog stranog jezika. S obzirom da učenici imaju iskustvo u učenju prvog stranog jezika, njega svakako treba iskoristiti i u usvajanju novog – drugog stranog jezika.

U savladavanju novog stranog jezika obradit će se veliki broj istih onih tema koje su predviđene u prvim godinama učenja prvog stranog jezika, no pristup istima je različit zbog različitih uzrasta u kojima se počinje sa učenjem prvog odnosno drugog stranog jezika. Na ovom uzrastu učenici dobivaju svjestan uvid u zakonitosti jezika koji uče. Uz razvijanje sve četiri jezičke vještine, mnogo vremena de se morati utrošiti na usvajanje leksike, pravopisa, te gramatike predviđene za ovaj razred. Na svim nivoima učenja stranog jezika neophodna je vizualizacija, u početnoj fazi učenja pogotovo. Dobro osmišljenom vizualizacijom olakšava se proces razumijevanja i pamćenja i doprinosi redukciji upotrebe maternjeg jezika na času stranog jezika. Kontinuirano uvježbavanje i sistematiziranje usvojenih znanja također će olakšati njihovo usvajanje. Zbog toga veliki broj časova treba posvetiti upravo uvježbavanju gradiva.

Učenici su na početku učenja novog stranog jezika po pravilu zainteresovani za isti. Nastavnik mora znati iskoristiti tu dobru motivaciju i u njima probuditi želju za daljim učenjem novog jezika. Tome će sigurno doprinijeti i jezičke igre te učenje pjesmica koje de učenici rado zapjevati kako na početku časa tako i pred kraj časa.

Praćenje i vrednovanje

U šestom razredu osnovne škole iskazuju se brojčane ocjene za postignute rezultate u nastavi. Ocjena iz stranog jezika odraz je cjelokupnog učenikovog odnosa prema školskim obavezama, njegovog aktivnog učešća u nastavnom procesu i pokazanih rezultata koje de nastavnik kontinuirano pratiti i ocijeniti. U tu svrhu preporučuju se češće i kraće provjere u formi kratkih petominutnih i desetominutnih testova kao i izrada dvije školske pismene zadaće (po jedna u svakom polugodištu).

Interdisciplinarni sadržaj

Programski sadržaj je međusobno povezan sa drugim predmetima. Učenici će tako učiti jezik oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta ali i kombinirajući učenje stranog jezika sa aktivnostima «preuzetim» iz nekih drugih predmeta, kao npr. Maternji jezik, Likovna kultura, Muzička kultura, Moja okolina, Matematika, Geografija.

Učenici će:

- upoznavati različite kulture i tradicije,
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjeren kulturi zemlje čiji jezik uče.

Rad sa djecom sa posebnim potrebama:

Ukoliko se ukaže takva potreba, rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom programu.

NJEMAČKI JEZIK PRVA GODINA UČENJA, VI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
(2 sata sedmično– 70 sati godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

<p>Cilj nastave njemačkog jezika u šestom razredu osnovne škole podrazumijeva stjecanje elementarne jezičke kompetencije koja se funkcionalno postepeno razvija. Učenik je na ovom stepenu u stanju da na njemačkom jeziku komunicira na osnovnom nivou o temama iz svog neposrednog okruženja. Učenje stranog jezika treba da podstakne njegovu maštu, radoznalost i kreativnost.</p> <p>Nastava njemačkog jezika treba da doprinese daljem jačanju motivacije za učenje stranih jezika i da učenika osposobi da na njemačkom jeziku komunicira na osnovnom nivou o temama iz svog neposrednog okruženja i da razumije pojedinačne informacije u jednostavnom tekstu U nastavi njemačkog jezika u šestom razredu osnovne škole, kao prvoj godini učenja njemačkog jezika, treba težiti dostizanju nivoa A1.2 Evropskog okvira za strane jezike.</p>	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • učenik može razumjeti ograničen broj riječi, običnih fraza i rečenica, pitanja i uputstva lične prirode ili vezana za neposrednu situaciju i na njih jezički ili nejezički reagovati • potrebna mu je znatna pomoć da bi razumio: usporavanje brzine govora, ponavljanje, pokazivanje ili prijevod
Citanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • čita naglas poznate riječi i rečenice • zna pronaći određenu informaciju u jednostavnom tekstu ako je dozvoljeno ponovljeno čitanje
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • pravilno artikulira glasove, naglašava riječi, poštuje ritam i intonaciju rečenice • reprodukuje napamet naučene stihove i pjesmice • zna postavljati pitanja i davati odgovore u toku dijaloga o osnovnim temama • učestvuje u razgovoru po modelu • daje jednostavne informacije o sebi, porodici i prijateljima • opisuje u nekoliko rečenica poznatu situaciju • pravi pauze, oklijeva, pravi greške i kod najjednostavnije usmene produkcije

Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • prepisuje, dopunjava i samostalno piše riječi i kraće rečenice • zapisuje pojedine (poznate) riječi ili kraće rečenice po modelu • zna napisati nekoliko rečenica o sebi i o veoma poznatim temama (odgovori na direktno postavljena pitanja, pisanje kratkog pisma, kratkog opisa neke osobe)
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Od samog početka učenja drugog stranog jezika pa nadalje učenici svjesno usvajaju znanje o jeziku.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Tematske cjeline:

11. pozdravljanje, predstavljanje, utvrđivanje nečijeg identiteta
12. školsko okruženje
13. članovi porodice
14. život učenika za vrijeme nastave i odmora
15. dani u sedmici, mjeseci, godišnja doba
16. vremenske prilike
17. brojevi do 100
18. kazivanje vremena (puni sat, pola sata)
19. proslava rodendana
20. seosko imanje, životinje
21. odlazak na raspust

Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pozdravljati se na formalan i neformalan način, - predstaviti sebe i druge, - reći koliko imaju godina i odakle dolaze, - imenovati članove svoje uže porodice - imenovati predmete u školskoj torbi i učionici, - nabrojati dane u sedmici, mjeseci i godišnja doba, - pitati za vrijeme na satu i reći koliko je sati, - reći kakvo je atmosfersko vrijeme, - brojati do 100, - govoriti o trenutnoj aktivnosti - čestitati rođendan, - nabrojati domaće životinje, - nabrojati osnovna prijevozna sredstva, - iskazati želju (šta želi jesti i piti, kuda putovati) - kupiti voznu kartu 	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE: Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovati</p> <p>1) neverbalno, npr.: - razvrstavanjem slika, - povezivanjem slike i slušanog teksta, - označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji</p> <p>3) verbalno, npr.: - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa kasetofona , - popunjavanjem tabela i sl.</p> <p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE : Učenici će</p> <ul style="list-style-type: none"> - čitati rečenice i kraće tekstove, - tražiti osnovne informacije u tekstu i reagovati: <p>3) neverbalno, npr: razvrstavanjem slika, pridruživanjem slike tekstu, označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji</p> <p>4) verbalno, npr: - davanjem kraćih odgovora, - dopunjavanjem teksta - rješavanjem jednostavnijih zadataka sa višestrukim izborom</p> <p style="text-align: center;">GOVOR:</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - recitovati, pjevati, - postavljati jednostavna pitanja, - odgovarati na pitanja, - igrati uloge, 	<p>Učenici će učiti o tome i koristiti :</p> <p>Imenice sa članom u jednini i množini u nominativu i akuzativu:</p> <p><i>das Buch, die Tafel, die Bücher....</i></p> <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lične zamjenice u jednini i množini u nominativu - Zamjenica Sie za učtivo oslovljavanje - Prisvojne zamjenice za prvo i drugo lice jednine u nominativu <p>Pridjeve u predikativnoj upotrebi</p> <p>Glagole:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prezent pomoćnih glagola sein i haben, - prezent pravilnih glagola, - prezent glagola können, - izražavanje želje pomoću oblika möchte - imperativ (2. lice jednine i 2. lice množine) - negativan i upitni oblik glagola, <p>Negacija nicht i kein (nominativ i akuzativ)</p> <p>Broj eve: - do 100</p> <p>Učenici će koristiti ali ne i učiti o sljedećem:</p> <p>Prilogi</p>	<p>Učenici će usvajati vokabular koji se odnosi na date teme, npr. :</p> <p>Pozdravljanje: <i>Hallo!, Guten Tag, Guten Morgen, Auf Wiedersehen!</i></p> <p>Predstavljanje: <i>Ich bin ... Ich heiße.... Ich komme aus Deutschland. Wie heißt du? Wie alt bist du? Ich bin .... Jahre alt. Wer ist das? Das ist...</i></p> <p>Porodica: <i>Vater, Mutter, Bruder, Schwester, Eltern, Oma, Opa</i></p> <p>Škola: <i>das Klassenzimmer, die Schultasche, das Buch, das Heft, der Bleistift, die Tafel, die Kreide, die Bank...</i></p> <p>Rođendan: <i>Mein Geburtstag ist am Samstag um 18 Uhr. eine Geburtstagsparty machen, Freunde einladen, die Torte, die Kerzen, Geschenke bekommen</i></p> <p>Seosko imanje: <i>der Bauernhof, Tiere, die Kuh, das Pferd, das Schaf, das Schwein</i></p>

	<p>- pripremati i sprovoditi jednostavne dijaloge, - voditi dijaloge prema datoj skici.</p> <p>PISANJE Učenici de:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepisivati pojedinačne riječi , rečenice i kraće tekstove, - rekonstruirati rijedi, - dopunjavati izostavljene riječi, - od ponuđenih riječi rekonstruirati kraće rečenice, -pisati kratki jednostavan tekst prema datom tekstualnom modelu - samostalno napisati kratki tekst (čestitku, pozivnicu za rodendansku proslavu) 	<p>za mjesto i vrijeme</p> <p>Prijedloge u njihovoj funkcionalnoj upotrebi</p>	<p>Atmosfersko vrijeme: <i>Es ist kalt (warm).</i> <i>Die Sonne scheint. Es schneit.</i></p> <p>Odlazak na raspust: <i>ins Gebirge, ans Meer, mit dem Zug, mit dem Bus, mit dem Flugzeug reisen</i></p>
--	--	---	---

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Šesti razred je početak nove etape u učenju prvog stranog jezika ali i vrijeme započinjanja učenja drugog stranog jezika. S obzirom da učenici imaju iskustvo u učenju prvog stranog jezika, njega svakako treba iskoristiti i u usvajanju novog – drugog stranog jezika.

U savladavanju novog stranog jezika obradit će se veliki broj istih onih tema koje su predviđene u prvim godinama učenja prvog stranog jezika, no pristup istim je različit zbog različitih uzrasta u kojima se počinje sa učenjem prvog odnosno drugog stranog jezika. Na ovom uzrastu učenici dobivaju svjestan uvid u zakonitosti jezika koji uče. Uz razvijanje sve četiri jezičke vještine, mnogo vremena de se morati utrošiti na usvajanje leksike, pravopisa, te gramatike predviđene za ovaj razred. Na svim nivoima učenja stranog jezika neophodna je vizualizacija, u početnoj fazi učenja pogotovo. Dobro osmišljenom vizualizacijom olakšava se proces razumijevanja i pamćenja i doprinosi redukciji upotrebe maternjeg jezika na času stranog jezika. Kontinuirano uvježbavanje i sistematiziranje usvojenih znanja također de olakšati njihovo usvajanje. Zbog toga veliki broj časova treba posvetiti upravo uvježbavanju gradiva.

Učenici su na početku učenja novog stranog jezika po pravilu zainteresovani ,

za isti. Nastavnik mora znati iskoristiti tu dobru motivaciju i u njima probuditi želju za daljim učenjem novog jezika. Tome će sigurno doprinijeti i jezičke igre te učenje pjesmica koje će učenici rado zapjevati kako na početku časa tako i pred kraj časa.

Praćenje i vrednovanje

U šestom razredu osnovne škole iskazuju se brožčane ocjene za postignute rezultate u nastavi. Ocjena iz stranog jezika odraz je cjelokupnog učenikovog odnosa prema školskim obavezama, njegovog aktivnog učešća u nastavnom procesu i pokazanih rezultata koje će nastavnik kontinuirano pratiti i ocijeniti. U tu svrhu preporučuju se češće i kraće provjere u formi kratkih petominutnih i desetminutnih testova kao i izrada dvije školske pismene zadaće (po jedna u svakom polugodištu).

Interdisciplinarni sadržaj

Programski sadržaj je međusobno povezan sa drugim predmetima. Učenici će tako učiti jezik oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta ali i kombinirajući učenje stranog jezika sa aktivnostima «preuzetim» iz nekih drugih predmeta, kao npr. Maternji jezik, Likovna kultura, Muzička kultura, Moja okolina, Matematika, Geografija.

Interkulturalne vještine

Učenici će:

- upoznavati različite kulture i tradicije,
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjeren kulturi zemlje čiji jezik uče.

Rad sa djecom sa posebnim potrebama:

Ukoliko se ukaže takva potreba, rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom programu.

FRANCUSKI JEZIK
PRVA GODINA UČENJA VI razred osnovne škole
(2 časa sedmično 70 časova godišnje)

Cilj nastave francuskog jezika u šestom razredu osnovne škole, kao drugog stranog jezika, je razvijanje svijesti o postojanju drugih jezika i mogućnosti komuniciranja na nekom drugom jeziku koji nije naš maternji. Učenje stranog jezika učeniku treba da olakša razumijevanje drugih i različitih kultura i tradicija i jača motivaciju za učenje stranih jezika. Učenik treba da se osposobi da na francuskom jeziku komunicira na osnovnom nivou o temama iz svog neposrednog okruženja. Učenje stranog jezika treba da podstakne njegovu maštu, radoznalost i kreativnost. U nastavi francuskog jezika u šestom razredu osnovne škole treba težiti dostizanju nivoa.

A 1.2 Evropskog okvira za strane jezike u slušanju i razumijevanju i čitanju i razumijevanju, odnosno **A1.1** u govoru i pisanju.

Jezičke vještine	Očekivani rezultati / ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	Učenik će <ul style="list-style-type: none"> • prepoznavati glasove, naglasak, ritam i intonaciju u jeziku koji uči • razumjeti ograničen broj riječi i izraza, kratke dijaloge o poznatim temama, pjesmice • razumjeti i reagovati na odgovarajući način na kratke usmene poruke
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • prepoznavati slova i napisane riječi, te kratke rečenice • prepoznavati poznate riječi i kratke rečenice i znati ih povezati sa ilustracijama • čitati kraće tekstove
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • pravilno artikulirati glasove, naglašavati riječi, poštovati ritam i intonaciju rečenice • davati osnovne informacije o sebi i svom okruženju • opisivati u nekoliko rečenica poznatu situaciju služeći se pritom ograničenim brojem osnovnih riječi i zapamćenih rečeničnih shema • razmjenjivati sa sagovornicima nekoliko osnovnih iskaza u vezi sa konkretnom situacijom
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • prepisivati, dopunjavati i samostalno pisati riječi i kraće rečenice
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik će na ovom nivou učenja jezika svjesno stjecati znanje o jeziku, prepoznavati i pravilno upotrebljavati osnovne jezičke elemente.

Francuski jezik VI razred –B jezik					
2 časa sedmično					
Nivo	Teme	Funkcije i sposobnosti	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
6. razred Osnovna škola Prva godina učenja francuskog Prvi stepen početnog znanja	<ul style="list-style-type: none"> Pozdravljanje i predstavljanje Porodica Kuća, dom Moja bliža okolina Škola Svakodnevni život Dani u sedmici, mjeseci i godišnja doba Kazivanje vremena 	<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pozdravljati - predstaviti sebe ili druge - identificirati ljude i predmete - opisati - ljude i predmete - boje predmeta - ograničen broj raspoloženja - brojati predmete - locirati ljude i predmete - reći koliko je sati – puni sati - izraziti - dopadanje - sposobnost da nešto urade (<i>Je peux...</i>) - ideju posjedovanja (<i>le livre de Jean, ma maison</i>) 	<p style="text-align: center;">RECEPCIJA</p> <p style="text-align: center;">a) SLUŠANJE I REAGOVANJE:</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovati:</p> <p>1) neverbalno, npr.: imitiranjem nastavnika ili neke popularne ličnosti (npr. iz crtića), gestikuliranjem, glumljenjem, izvršavanjem uputstava, pokazivanjem određenih ilustracija koje se odnose na riječi koje im se usmeno upućuju, crtanjem, bojenjem navedenih predmeta/osoba navedenim bojama, podvlačenjem ili bojenjem riječi koje im se usmeno upućuju, lijepljenjem slika, redanjem slika itd.</p> <p>2) verbalno, npr.: ponavljanjem riječi koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa kasetofona, davanjem kratkih odgovora na pitanja nastavnika ili pitanja koja su čuli sa kasetofona, popunjavanjem praznina riječima odabranim sa zidnih karata na kojima se te riječi nalaze itd.</p> <p style="text-align: center;">b) ČITANJE I REAGOVANJE:</p> <p>Učenici će prepoznati jednu ili više napisanih riječi ili uputa i reagovati:</p> <p>1) neverbalno, npr.: gestikuliranjem, glumljenjem (npr. <i>tužan, sretan</i>), pokazivanjem, biranjem ili povezivanjem pisanih riječi i odgovarajućih ilustracija, crtanjem, pravljenjem/oblikovanjem stvari, bojenjem ili podvlačenjem samo određenih riječi (npr. onih koje označavaju neku aktivnost, raspoloženje, brojeve itd.), raspoređivanjem ilustracija po određenom redu prema pisanim uputstvima itd.</p> <p>2) verbalno, npr.: davanjem kratkih pismenih ili usmenih odgovora na pitanja, zamjenjivanjem ilustracija u tekstu ponuđenim riječima, povezivanjem riječi u stupcu A sa odgovarajućim ilustracijama u stupcu B, zamjenjivanjem inicijala punim riječima ili popunjavanjem praznina odgovarajućim riječima itd.</p> <p style="text-align: center;">PRODUKCIJA</p> <p style="text-align: center;">a) GOVOR:</p>	<p>Učenici će učiti o tome i koristiti :</p> <p>Imenice</p> <ul style="list-style-type: none"> - jednina i množina <p>Zamjenice</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lične - Upitne, <i>qui?</i> <i>De/à qui? Que?</i> <i>De/à quoi</i> <p>Determinatore:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Članove, <i>un, une, des, le, la, l', les</i> - Prisvojne pridjeve, <i>mon, ton, son, ma, ta, sa</i> - Opisne pridjeve koji su najčešće u upotrebi, najosnovnije, npr. (<i>triste, malheureux, beau, petit, grand,...</i>) <p>Glagole</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prezent pomoćnih glagola <i>avoir, être, pravilnih glagola, povratnih glagola i nepravilnih glagola aller, faire i venir</i> 	<p>Učenici će učiti samo osnovni vokabular koji se odnosi na date teme, npr.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pozdravljanje: <i>Bonjour, Salut, Au revoir</i> itd. • Predstavljanje: <i>Je m'appelle ...Je suis, C'est ..., itd. Qu'est-ce que c'est? Qui est-ce? Quel âge as-tu?</i> • Članovi uže porodice: <i>mère, père, frère, soeur, grand- mère, grand-père</i> • Prostorije u kući i namještaj: <i>cuisine, salle à manger, chambre, armoire, chaise, table, lit, itd.</i> • Bliža okolina: <i>rue, jardin, arbre, parc,</i> • Škola: <i>enseignant, élève, livre, cahier, itd</i> • Svakodnevni život, rutinske aktivnosti <i>npr dormir, se lever, se laver, prendre l'autobus, se promener, manger</i> • Moje lice, moje tijelo, samo osnovne riječi • Opisivanje: <i>Il est grand / petit. Il a les cheveux</i>

			<p>ponavljati riječi nastavnika ili riječi izgovorene sa kasetofona, učestvovati u razgovoru (pitanja/odgovori) sa drugim učenicom/učenicima ili nastavnikom, igrati uloge, recitovati, pjevati i igrati jezične igre, davati uputstva i naredbe</p> <p style="text-align: center;">b) PISANJE:</p> <p>Učenici će: prepisivati izolovane riječi, učiti pisati pomoću igara na CD-u, pomoću društvene igre u kojoj se sastavljaju riječi od slova, društvene igre u kojoj se slažu pločice sa slovima jedna na drugu, zamjenjivati inicijale punim riječima, ubacivati, podvlačiti, redati riječi po određenom redoslijedu, od ponuđenih riječi sastavljati kraće rečenice, pisati kratki, jednostavan tekst prema tekstu modelu, samostalno napisati kratki tekst (čestitku, razglednicu SMS poruku)</p>	<p>- Imperativ</p> <p>Priloge za mjesto, <i>ici, là, devant, dehors</i></p> <p>Brojeve: 1-50</p> <p>Prijedloge, - í, dans, sur, avec, de (u osnovnim značenjima)</p>	<p><i>noirs, bruns, blonds. De quelle couleur est...? rouge, jaune, blanc</i> itd.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Raspoloženja: <i>heureux, triste...</i> • Određivanje mjesta i položaja: <i>Pardon, pour aller í ... C'est loin (de) / prčs (de) Aller tout droit, tourner í droite / í gauche</i> • Vrijeme: <i>Quelle heure est-il? Il est ...</i> • Dani u sedmici, mjeseci, godišnja doba <p>Učenici će vježbati da koriste (a ne učiti o tome!):</p> <p>Afikse, u vezi sa datim temama i gramatikom, npr. –s</p> <p>Antonime, u vezi sa datim temama, npr. <i>Bon – mauvais, grand – petit</i></p> <p>Složenice, u vezi sa datim temama, npr. <i>Sale í manger, sac í dos,</i> itd</p> <p>Kolokacije, u vezi sa datim temama, npr. <i>Prendre un bain, il fait froid, faire attention</i></p>
--	--	--	--	--	--

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Šesti razred je početak nove etape u učenju prvog stranog jezika ali i vrijeme započinjanja učenja drugog stranog jezika. S obzirom da učenici imaju iskustvo u učenju prvog stranog jezika, njega svakako treba iskoristiti i u usvajanju novog – drugog stranog jezika.

U savladavanju novog stranog jezika obradit će se veliki broj istih onih tema koje su predviđene u prvim godinama učenja prvog stranog jezika, no pristup istim je različit zbog različitih uzrasta u kojima se počinje sa učenjem prvog odnosno drugog stranog jezika. Na ovom uzrastu učenici dobivaju svjestan uvid u zakonitosti jezika koji uče. Uz razvijanje sve četiri jezičke vještine, mnogo vremena de se morati utrošiti na usvajanje leksike, pravopisa, te gramatike predviđene za ovaj razred. Na svim nivoima učenja stranog jezika neophodna je vizualizacija, u početnoj fazi učenja pogotovo. Dobro osmišljenom vizualizacijom olakšava se proces razumijevanja i zapamdivanja i doprinosi redukciji upotrebe maternjeg jezika na času stranog jezika. Kontinuirano uvježbavanje i sistematiziranje usvojenih znanja također de olakšati njihovo usvajanje. Zbog toga veliki broj časova treba posvetiti upravo uvježbavanju gradiva.

Učenici su na početku učenja novog stranog jezika po pravilu zainteresovani za isti. Nastavnik mora znati iskoristiti tu dobru motivaciju i u njima probuditi želju za daljim učenjem novog jezika. Tome de sigurno doprinijeti i jezičke igre te učenje pjesmica koje će učenici rado zapjevati kako na početku časa tako i pred kraj časa.

Interdisciplinarni sadržaji

Učenici de također učiti jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta, npr:

- kroz crtanje, slikanje, ples, oblikovanje itd (*Likovno obrazovanje, ples*)
- kroz sportove i igre (*Fizičko obrazovanje*)
- slušanjem i pjevanjem omiljene vrste muzike (*Muzičko obrazovanje*)
- matematika, moja okolina, geografija

Interkulturalne vještine

Učenici de se:

- upoznavati sa kulturom svoje zemlje i učiti da je bolje poštuju i cijene,
- upoznavati se sa nekim osnovnim razlikama između njihove kulture i kulture naroda sa francuskog govornog područja (npr. Razlike u upotrebi nekih pozdrava u francuskom jeziku i u maternjem jeziku učenika, npr. *Dobro jutro i dobar dan / Bonjour*),
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je prirodan za kulturu zemlje čiji jezik uče. Ovo može podrazumijevati npr. uzvike (*helas!* (Jao!) ili *eh bien!* (pa lijepo! No!) *ta ta ta!* (koješta!) *tiens!* (gle!) itd.

Učenje kako učiti

Učenici će da:

- razvijaju pozitivan stav prema učenju jezika,
- budu odgovorni i aktivni u situacijama kada se uči jezik,
- koriste ključne metode iz prakse pri radu u parovima ili malim grupama,
- ocjenjuju svoje aktivnosti i aktivnosti svojih drugova iz razreda, kao i nivo svog i njihovog znanja u odnosu na postavljene ciljeve

Praćenje i vrijednovanje

U šestom razredu osnovne škole ocjene se iskazuju brojčano, a ocjena treba da bude odraz cjelokupnog učenikovog odnosa prema školskim obavezama, njegovog aktivnog učešća u nastavnom procesu i pokazanih rezultata. Ocjenjuju se usmeni i pismeni odgovori. Pored dvije školske pismene zadaće preporučuju se i kraće provjere znanja (petominutni i desetominutni tekstovi).

Rad sa djecom sa posebnim potrebama

Ukoliko se ukaže takva potreba, rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom programu.

DRUGI STRANI JEZIK
PRVA GODINA UČENJA, VI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
(2 sata sedmično – 70 sati godišnje)

Uloga i značaj nastave arapskog jezika

Tokom procesa obrazovanja, a u okviru nastave stranih jezika, neophodno je razvijanje svijesti o poznavanju dva ili više stranih jezika. Evropska Unija je multietnička zajednica čiji su opstanak i prosperitet uvjetovani višejezičnošću. Rezultat takvih razmišljanja je i stav Vijeća Evrope da svaki građanin Evrope mora poznavati najmanje dva strana jezika.

Stoljećima Bosna i Hercegovina ima civilizacijske i privredne veze sa Bliskim i Srednjim istokom, kao i sjevernom Afrikom, gdje se u više od 20 zemalja sa više od 250 miliona govornika kao zvanični jezik koristi arapski. Pored toga, više od 35 miliona ljudi kao drugi strani jezik koristi arapski jezik.

Značajno je napomenuti da je u jednom periodu naše historije nemali broj književnika pisao djela na arapskom jeziku.

Sve prethodno spomenuto govori u prilog neophodnosti učenja arapskog jezika kao jednog od stranih jezika tokom osnovne škole.

Cilj i zadaci učenja arapskog jezika

Cilj učenja arapskog jezika je osposobljavanje učenika za usmenu i pismenu komunikaciju na arapskom jeziku o različitim temama iz svakodnevnog života.

Proširivanje opće kulture učenika kroz upoznavanje s načinom života i tradicijom zemalja u kojima se govori arapski jezik.

Kroz učenje stranog jezika kod učenika se razvija svijest: o značaju višejezičnosti, duhu tolerancije, kosmopolitizmu, toleranciji, humanizmu i internacionalizmu.

Zadaci nastave arapskog jezika su:

- razvoj sve četiri jezičke vještine,
- ovladavanje osnovnim leksičkim, fonetskim i gramatičkim minimumom,
- upoznavanje sa kulturom naroda čiji se jezik izučava i razumijevanje i poštivanje drugih kultura.

ARAPSKI JEZIK

- razvijanje motivacije za učenje jezika i zadovoljstva u učenju,
- razvijanje samopouzdanja i samopoštivanja,
- razvijanje samostalnosti i kreativnosti,
- razvijanje sposobnosti slušanja i međusobnog uvažavanja,
- osposobljavanje učenika za samostalno korištenje različitih izvora znanja, odnosno ovladavanje strategijama učenja (naučiti kako učiti).

NIVO: PRVA GODINA UČENJA - VI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

(2 časa sedmično/ 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA	
Ciljevi početne nastave arapskog jezika	Očekivani rezultati učenja
<ul style="list-style-type: none"> - učenje jezika, a ne o jeziku - razvijanje pozitivnog stava prema učenju jezika - razvijanje radoznalosti i kreativnosti - razvijanje razumijevanja i logičkog pamćenja - razvijanje temeljitosti, predanosti i preciznosti u učenju jezika - razvijanje samostalnosti u govoru - putem igara, pjesme i plesa učiniti da učenje arapskog jezika bude zabavno - postupan prelaz ka čitanju i pisanju jednostavnih riječi i rečenica	<ul style="list-style-type: none"> - ljubav i spremnost za učenje arapskog jezika - razumijevanje jednostavnih sadržaja na arapskom jeziku - sloboda i samostalnost u govoru - čitanje riječi, vezanih za konkretan pojam (samostalno upotrebljenih) - čitanje jednostavnih rečenica - prepisivanje riječi i kratkih sadržaja - kratki usmeni i pismeni odgovori

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- Teme (opća tematska područja kao osnov za daljnji rad)
- Funkcije i vještine (usmena i pismena kompetencija)
- Aktivnosti (pomoću kojih se realiziraju vještine)
- Gramatika (gramatika za dati nivo uz korištenje znanja iz maternjeg jezika i prvog stranog jezika) - Vokabular (u okviru datih tema)

Specifičnosti arapskog pisma će usloviti i početnu fazu učenja arapskog jezika. Neophodno je, uz učenje osnovnih fraza, usvojiti: osnovne oblike slova; varijante pisanja slova; kratke i duge vokale; sukun; tašd id; tanw in; vezivanje slova u riječi i kraće rečenice.

Koristiti jezička znanja koje su učenici stekli tokom učenja BHS-jezika i prvog stranog jezika i komparativnom metodom voditi učenike da sami dolaze do određenih zaključaka.

Nivo	Teme	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
VI razred Osnovna škola 1. godina učenja arapskog jezika Prvi stepen elementarnog znanja	<ul style="list-style-type: none"> - Pozdravljanje i upoznavanje - Porodica i prijatelji - Kuća - Svakodnevni život - Škola - Bliža okolina - Odjevni predmeti 	<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pozdravljanje na formalan i neformalan način - Predstaviti sebe i druge - Imenovati članove svoje uže porodice - Opisati jednostavnim rečenicama (imenskim) i ograničenim brojem riječi ljude i predmete u kući - Imenovati predmete u školskoj torbi i učionici - Brojati od 1 do 10 - Reći koliko je sati (puni sat) - Nabrojati dane u sedmici - Nabrojati ograničen broj odjevnih predmeta 	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE: Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati</p> <p>1) neverbalno, npr.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - gestikulacijom predstaviti ono što su čuli, - slaganjem slika redoslijedom koji proistekne iz teksta koji su čuli, - pokazivanjem na određene ilustracije koje se odnose na riječi koje su učenici čuli odnosno povezivanjem slike sa tekstom koji čuju, - podvlačenjem riječi koje su učenici čuli <p>2) verbalno, npr.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ponavljanjem određenih riječi koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa kasetofona - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa kasetofona <p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE: Učenici će prepoznati jednu ili više napisanih riječi ili rečenica i reagirati:</p> <p>1) neverbalno, npr:</p> <ul style="list-style-type: none"> - gestikuliranjem, imitiranjem - povezivanjem pisanih riječi i odgovarajućih ilustracija, - podvlačenjem pojedinih riječi, <p>2) verbalno, npr:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kraćim pismenim ili usmenim odgovorima na pitanja, - dopunjavanjem izostavljenih slova ili riječi u tekstu - povezivanjem ponuđenih riječi u tekstu...itd. 	<p>Lične zamjenice (‘ana, ‘anta, ‘anti, huwa, hiya, nahnu)</p> <p>Upitne zamjenice (man, ma)</p> <p>Pokazne zamjenice (hara, harihi)</p> <p>Vokativna partikula “ya”</p> <p>Potvrдне i odrične riječi (na` am, la)</p> <p><b>Upitne partikule</b> (hal, ‘a)</p> <p><b>Prijedlozi</b> (fi, min, ‘ila, `ala)</p> <p>Upitna riječ “ayna”</p> <p>Kategorija roda Prepoznavanje gramatičkog ženskog roda (okruglo “ta”)</p> <p>Brojevi (1 do 10)</p>	<p>Učenici će:</p> <p>Učiti samo osnovni vokabular, koji će biti osnova za tvorbu kratkih (imenskih) rečenica.</p> <p>Kroz dijalog (igre, pjesmice, ponavljanje, prepoznavanje, i druge vježbe) uvježbavati osnovni vokabular.</p>

			<p>GOVOR:</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ponavljati riječi nastavnika ili riječi izgovorene sa kasetofona; - voditi kraće dijaloge u parovima sa drugim učenicima ili sa nastavnikom; - pjevati; - recitovati kraće pjesmice; - glumiti .itd. <p>PISANJE</p> <p>Učenici najprije preslikavaju slova koja su prije toga usmeno usvojili, a potom postepeno usvajaju i pravilan način njihovog pisanja kroz vježbe poput:</p> <ul style="list-style-type: none"> - popunjavanja slova (npr: Gdje su nestala slova? - nastavnik ispisuje riječi na tablu, izostavljajući određena slova koje učenici treba da popune) - rekonstruiranje riječi od ponuđenih slova, - takmičenje u pisanju brojeva itd. 		
--	--	--	---	--	--

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Šesti razred je početak nove etape u učenju prvog stranog jezika ali i vrijeme započinjanja učenja drugog stranog jezika. S obzirom da učenici imaju iskustvo u učenju prvog stranog jezika, njega svakako treba iskoristiti i u usvajanju novog – drugog stranog jezika.

U savladavanju novog stranog jezika obradit će se veliki broj istih onih tema koje su predviđene u prvim godinama učenja prvog stranog jezika, no pristup istima je različit zbog različitih uzrasta u kojima se počinje sa učenjem prvog odnosno drugog stranog jezika. Na ovom uzrastu učenici dobivaju svjestan uvid u zakonitosti jezika koji uče. Uz razvijanje sve četiri jezičke vještine, mnogo vremena će se morati utrošiti na usvajanje leksike, pravopisa, te gramatike predviđene za ovaj razred. Na svim nivoima učenja stranog jezika neophodna je vizualizacija, u početnoj fazi učenja pogotovo. Dobro osmišljenom vizualizacijom olakšava se proces razumijevanja i pamćenje i doprinosi redukciji upotrebe maternjeg jezika na času stranog jezika. Kontinuirano uvježbavanje i sistematiziranje usvojenih znanja također će olakšati njihovo usvajanje. Zbog toga veliki broj časova treba posvetiti upravo uvježbavanju gradiva.

Učenici su na početku učenja novog stranog jezika po pravilu zainteresovani za isti. Nastavnik mora znati iskoristiti tu dobru motivaciju i u njima probuditi želju za daljim učenjem novog jezika. Tome će sigurno doprinijeti i jezičke igre te učenje pjesmica koje će učenici rado zapjevati kako na početku časa tako i pred kraj časa.

Praćenje i vrijednovanje

U šestom razredu osnovne škole iskazuju se brojčane ocjene za postignute rezultate u nastavi. Ocjena iz stranog jezika odraz je cjelokupnog učenikovog odnosa prema školskim obavezama, njegovog aktivnog učešća u nastavnom procesu i pokazanih rezultata koje će nastavnik kontinuirano pratiti i ocijeniti. U tu svrhu preporučuju se češće i kraće provjere u formi kratkih petominutnih i desetominutnih testova kao i izrada dvije školske pismene zadaće (po jedna u svakom polugodištu).

Interdisciplinarni sadržaj

Programski sadržaj je međusobno povezan sa drugim predmetima. Učenici će tako učiti jezik oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta ali i kombinujući učenje stranog jezika sa aktivnostima «preuzetim» iz nekih drugih predmeta, kao npr. Maternji jezik, Likovna kultura, Muzička kultura, Moja okolina, Matematika, Geografija.

Interkulturalne vještine

Učenici će:

- upoznavati različite kulture i tradicije,
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjeren kulturi zemlje čiji jezik uče.

Rad sa djecom sa posebnim potrebama:

Ukoliko se ukaže takva potreba, rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom programu.

Turski jezik – drugi strani jezik

PRVA GODINA UČENJA VI razred osnovne škole
(2 časa sedmično 70 časova godišnje)

Cilj nastave turskog jezika u šestom razredu osnovne škole, kao drugog stranog jezika, je razvijanje svijesti o postojanju drugih jezika i mogućnosti komuniciranja na nekom drugom jeziku koji nije naš maternji. Učenje stranog jezika učeniku treba da olakša razumijevanje drugih i različitih kultura i tradicija i jača motivaciju za učenje stranih jezika. Učenik treba da se osposobi da na turskom jeziku komunicira na osnovnom nivou o temama iz svog neposrednog okruženja. Učenje stranog jezika treba da podstakne njegovu maštu, radoznalost i kreativnost.

U nastavi turskog jezika u šestom razredu osnovne škole treba težiti dostizanju nivoa.

A 1.2 Evropskog okvira za strane jezike u slušanju i razumijevanju i čitanju i razumijevanju, odnosno **A1.1** u govoru i pisanju.

Jezičke vještine	Očekivani rezultati / ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	Učenik će: <ul style="list-style-type: none"> • prepoznavati glasove, naglasak, ritam i intonaciju u jeziku koji uči • razumjeti ograničen broj riječi i izraza, kratke dijaloge o poznatim temama, pjesmice • razumjeti i reagovati na odgovarajući način na kratke usmene poruke
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • prepoznavati slova i napisane riječi, te kratke rečenice • prepoznavati poznate riječi i kratke rečenice i znati ih povezati sa ilustracijama • čitati kraće tekstove
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • pravilno artikulirati glasove, naglašavati riječi, poštovati ritam i intonaciju rečenice • davati osnovne informacije o sebi i svom okruženju • opisivati u nekoliko rečenica poznatu situaciju služeći se pritom ograničenim brojem osnovnih riječi i zapamćenih rečeničnih shema • razmjenjivati sa sagovornicima nekoliko osnovnih iskaza u vezi sa konkretnom situacijom
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • prepisivati, dopunjavati i samostalno pisati riječi i kraće rečenice
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik će na ovom nivou učenja jezika svjesno stjecati znanje o jeziku, prepoznavati i pravilno upotrebljavati osnovne jezičke elemente

Turski jezik VI razred – drugi strani jezik

2 časa sedmično

Nivo	Teme	Funkcije i sposobnosti	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
<p>6. razred</p> <p>Osnovna škola</p> <p>Prva godina učenja turskog</p> <p>Prvi stepen početnog znanja</p>	<ul style="list-style-type: none"> A – BE – CE Kelimeler Tanışalım mı? Canım ailem Manavda Arkadaşım Mirela Yaşasın Okulumuz Dünyamız Canım Annem 	<p>Učenci će znati:</p> <p>-Alfabet kroz turcuzme</p> <p>- predstaviti sebe ili druge, pozdraviti se, odgovoriti na pozdrave.</p> <p>- pričati o sebi i svojoj porodici, predtaviti svoju porodicu.</p> <p>- nabrojati te pokazati dijelove tijela.</p> <p>- predstavljanje raznih zanimanja.</p> <p>- brojati predmete</p> <p>- locirati ljude i predmete</p> <p>- izraziti</p> <p>- dopadanje</p> <p>-ideju</p> <p>posjedovanja (, <i>benim evim..</i>)</p>	<p style="text-align: center;">RECEPCIJA</p> <p style="text-align: center;">a) SLUŠANJE I REAGOVANJE:</p> <p>Učenci će slušati izgovoreni tekst i reagovati:</p> <p>1) neverbalno, npr.: imitiranjem nastavnika ili neke popularne ličnosti (npr. iz crtiča), gestikuliranjem, glumljenjem, izvršavanjem uputstava, pokazivanjem određenih ilustracija koje se odnose na riječi koje im se usmeno upućuju, crtanjem, bojenjem navedenih predmeta/osoba navedenim bojama, podvlačenjem ili bojenjem riječi koje im se usmeno upućuju, lijepljenjem slika, redanjem slika itd.</p> <p>2) verbalno, npr.: ponavljanjem riječi koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa kasetofona, davanjem kratkih odgovora na pitanja nastavnika ili pitanja koja su čuli sa kasetofona, popunjavanjem praznina riječima odabranim sa zidnih karata na kojima se te riječi nalaze itd.</p> <p style="text-align: center;">b) ČITANJE I REAGOVANJE:</p> <p>Učenci će prepoznati jednu ili više napisanih riječi ili uputa i reagovati:</p> <p>1) neverbalno, npr.: gestikuliranjem, glumljenjem (npr. <i>tužan, sretan</i>), pokazivanjem, biranjem ili povezivanjem pisanih riječi i odgovarajućih ilustracija, crtanjem, pravljenjem/oblikovanjem stvari , bojenjem ili podvlačenjem samo određenih riječi (npr. onih koje označavaju neku aktivnost, raspoloženje, brojeve itd.), raspoređivanjem ilustracija po određenom redu prema pisanim uputstvima itd.</p> <p>2) verbalno, npr.: davanjem kratkih pismenih ili usmenih odgovora na pitanja, zamjenjivanjem ilustracija u tekstu ponuđenim riječima, povezivanjem riječi u stupcu A sa odgovarajućim ilustracijama u stupcu B, zamjenjivanjem inicijala punim riječima ili popunjavanjem praznina odgovarajućim riječima itd.</p> <p style="text-align: center;">PRODUKCIJA</p> <p style="text-align: center;">a) GOVOR:</p> <p>Učenci će:</p> <p>ponavljati riječi nastavnika ili riječi izgovorene sa kasetofona, učestvovati u razgovoru (pitanja/odgovori) sa drugim učenicom/učenicima ili nastavnikom, igrati uloge, recitovati, pjevati i igrati jezične igre, davati uputstva i naredbe</p> <p style="text-align: center;">b) PISANJE:</p>	<p>Učenci će učiti o tome i koristiti</p> <p>ZAMIJENIC E:</p> <p>Bu ne? Bu Kim?</p> <p>İşaret ve kişi zamirleri, temel sıfatlar</p> <p>SUFIKS ZA MNOŽINU:</p> <p>Sayılar ve Çokluk Eki</p> <p>PRISVOJN OST:</p> <p>İyelik eki, ünlü düşmesi ve ünsüz yumuşaması</p> <p>Meslekler öğretilecek ve mesleklerin üzerinden sıfatlar tekrar edilecek</p> <p>PIDJEVI:</p> <p>Ucuz /</p>	<p>Učenci će učiti samo osnovni vokabular koji se odnosi na date teme, npr.:</p> <p>Abeceda:</p> <p><i>KrozTurcizme te Za početni oblik po pet riječi za svako slovo</i></p> <p>Pozdravljanje</p> <p>te upoznavanje</p> <p><i>İyi günler,</i></p> <p><i>Merhaba,, görüşmek üzere, itd.</i></p> <p>Predstavljanje:</p> <p><i>Benim adım ...Adım...Bu ..., itd. Bu nedir?</i></p> <p><i>Bu kim?Kaç yaşındasın?</i></p> <p>Çlanovi uže porodice:</p> <p><i>anne, baba, kardeş, kız ,kardeş.büyükän ne, dede</i></p> <p><i>Moje tijelo, znati pokazati</i></p>

			<p>Učenici će:</p> <p>prepisivati izolovane riječi , učiti pisati pomoću igara na CD-u, pomoću društvene igre u kojoj se sastavljaju riječi od slova, društvene igre u kojoj se slažu pločice sa slovima jedna na drugu, zamjenjivati inicijale punim riječima, ubacivati, podvlačiti, redati riječi po određenom redosljedju, od ponuđenih riječi sastavljati kraće rečenice, pisati kratki, jednostavan tekst prema tekstu modelu, samostalno napisati kratki tekst (čestitku, razglednicu</p>	<p>Pahalı Ne kadar? Kaç Lira? gibi kalıplar</p> <p>Brojevi: Sıra sayı sıfatları Predikativi: Var / yok Padeži: Bulunma hâl eki Hâl Ekleri Glagolska vremena : Şimdiki zaman</p>	<p><i>te obogatit vokabular.</i></p> <p>- Kupovina: <i>meyve</i></p> <p><i>Sebze, mevsimler – Manavda satılan ürünlerin hangi mevsim meyvesi olduğundan hareketle aylar/mevsimler öğretecek.</i></p> <p>- Dragı prijateljü....</p> <p>Ülkeler, milliyet, dil.</p> <p>- Naşa škola: -defter, masa, kalem, kitap... - Naş svijet <i>İklim, coğrafi güzellikleri, hayvanalar, hava durumu,...</i> Draga mama: Anneler günü, anne ve ben...</p>
--	--	--	--	---	--

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Šesti razred je početak nove etape u učenju prvog stranog jezika ali i vrijeme započinjanja učenja drugog stranog jezika. S obzirom da učenici imaju iskustvo u učenju prvog stranog jezika, njega svakako treba iskoristiti i u usvajanju novog – drugog stranog jezika.

U savladavanju novog stranog jezika obradit će se veliki broj istih onih tema koje su predviđene u prvim godinama učenja prvog stranog jezika, no pristup istim je različit zbog različitih uzrasta u kojima se počinje sa učenjem prvog odnosno drugog stranog jezika. Na ovom uzrastu učenici dobivaju svjestan uvid u zakonitosti jezika koji uče. Uz razvijanje sve četiri jezičke vještine, mnogo vremena će se morati utrošiti na usvajanje leksike, pravopisa, te gramatike predviđene za ovaj razred. Na svim nivoima učenja stranog jezika neophodna je vizualizacija, u početnoj fazi učenja pogotovo. Dobro osmišljenom vizualizacijom olakšava se proces razumijevanja i zapamćivanja i doprinosi redukciji upotrebe maternjeg jezika na času stranog jezika. Kontinuirano uvježbavanje i sistematiziranje usvojenih znanja također će olakšati njihovo usvajanje. Zbog toga veliki broj časova treba posvetiti upravo uvježbavanju gradiva.

Učenici su na početku učenja novog stranog jezika po pravilu zainteresovani za isti. Nastavnik mora znati iskoristiti tu dobru motivaciju i u njima probuditi želju za daljim učenjem novog jezika. Tome će sigurno doprinijeti i jezičke igre te učenje pjesmica koje će učenici rado zapjevati kako na početku časa tako i pred kraj časa.

Interdisciplinarni sadržaji

Učenici će također učiti jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta, npr:

- kroz crtanje, slikanje, ples, oblikovanje itd (Likovna kultura, *ples*)
- kroz sportove i igre (Tjelesni i zdravstveni odgoj)
- slušanjem i pjevanjem omiljene vrste muzike (Muzička kultura)
- matematika, moja okolina, geografija

Interkulturalne vještine

Učenici će se:

- upoznavati sa kulturom svoje zemlje i učiti da je bolje poštuju i cijene,
- upoznavati se sa nekim osnovnim razlikama između njihove kulture i kulture naroda sa turskog govornog područja (npr. razlike u upotrebi nekih pozdrava u turskom jeziku i u maternjem jeziku učenika, npr. *dobro jutro i dobar dan /Günaydın, iyi günler*),
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnm situacijama na način koji je prirodan za kulturu zemlje čiji jezik uče. Ovo može podrazumijevati npr. uzvike (lijepo!) *güzel! dikkat et!* (pazi!) *bak!* (gle!) *yaşa!* (živio!) *hey!* (hey!) itd.

Učenje kako učiti

Učenici će da:

- razvijaju pozitivan stav prema učenju jezika,
- budu odgovorni i aktivni u situacijama kada se uči jezik,
- koriste ključne metode iz prakse pri radu u parovima ili malim grupama,

- ocjenjuju svoje aktivnosti i aktivnosti svojih drugova iz razreda, kao i nivo svog i njihovog znanja u odnosu na postavljene ciljeve

Praćenje i vrijednovanje

U šestom razredu osnovne škole ocjene se iskazuju broičano, a ocjena treba da bude odraz cjelokupnog učenikovog odnosa prema školskim obavezama, njegovog aktivnog učešća u nastavnom procesu i pokazanih rezultata. Ocjenjuju se usmeni i pismeni odgovori. Pored dvije školske pismene zadaće preporučuju se i kraće provjere znanja (petominutni i desetominutni testovi).

Rad sa djecom sa posebnim potrebama

Ukoliko se ukaže takva potreba, rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom programu.

DRUGA GODINA UČENJA VII razred osnovne škole
(2 časa sedmično 70 časova godišnje)

Cilj nastave turskog jezika u sedmom razredu osnovne škole, kao drugog stranog jezika, je razvijanje komunikacijskih sposobnosti, omogućiti učenicima uživanje u učenju te ih motivirati na učenje. Izučavanje još jednog stranog jezika treba da pomogne učenicima da pozitivno odgovore na izazove svijeta koji se brzo mijenja. Učenje jezika pruža šanse učenicima da otvorenije prihvataju različitosti, da imaju više poštovanja prema drugima. Nastava i učenje treba da pomogne učenicima da steknu neophodna znanja koja će doprinijeti njihovom ukupnom intelektualnom razvoju. U nastavi turskog jezika kao drugog stranog jezika, u sedmom razredu osnovne škole, treba težiti dostizanju nivoa **A 1.3** Evropskog okvira za strane jezike (funkcionalno početno znanje).

Jezičke vještine	Očekivani rezultati / ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici razumiju, uz znatan napor, jednostavan formalan i neformalan razgovor; često zahtijevaju da im se nešto ponovi. • Razumiju glavnu poentu u kratkim jednostavnim porukama koje sadrže neke nepoznate informacije. • Razumiju kraće tekstove sastavljene od poznatih informacija.
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • U stanju je da razumije kratke, jednostavne tekstove (pisma, kratke vijesti, jednostavna uputstva). • Može razumjeti glavne ideje i neke detalje u tekstu koji se sastoji od nekoliko pasusa. • Sporije čita i teže razumije čak i relativno kratke odlomke teksta.
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici učestvuju u razgovoru s nastavnikom i drugim učenicima. • Jednostavnim rečenicama izražavaju svakodnevne aktivnosti ali prave mnogo primjetnih pauza i grešaka. • U stanju su da postavljaju jednostavna pitanja i daju odgovor na njih. • Vladaju najosnovnijim gramatičkim strukturama u proširenijem usmenom izlaganju, ali još uvijek prave mnogo osnovnih grešaka.
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici znaju da napišu kratke, jednostavne poruke (lična pisma, bilješke) u vezi s svakodnevnim potrebama. • Uz nastavnikovu pomoć pišu kratke tekstove koristeći osnovne riječi i osnovna glagolska vremena. • Izrađuju jednostavne projekte.
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Na ovom nivou učenja učenici prepoznaju, upotrebljavaju i stječu znanja o jeziku.

Turski jezik VII razred – drugi strani jezik

2 časa sedmično

Nivo	Teme	Funkcije i sposobnosti	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
<p>7. razred</p> <p>Osnovna škola</p> <p>Druga godina učenja turskog</p> <p>funkcion. osnovno znanje</p>	<p>- TATİL</p> <p>- ÇOCUK BAYRAMI</p> <p>- DAMAK TADI</p> <p>- ESKİ ZAMANLAR</p> <p>- OYUN</p> <p>- HAYDİ ALIŞVERİŞE</p> <p>- GELECEK</p> <p>- GİZEMLİ DÜNYAMIZ</p>	<p>Učenici će znati:</p> <p>- predstaviti sebe i članove</p> <p>Svoje porodice, opisati mjesto gdje su proveli raspust</p> <p>- vršiti upoznavanje;</p> <p>- obraćati se ljudima;</p> <p>- opisivati:</p> <p>- ljude i predmete;</p> <p>- neka raspoloženja i stanja;</p> <p>- trenutnu aktivnost;</p> <p>- postavljati i odgovarati na pitanja koja se odnose na obradene teme;</p> <p>- locirati ljude i predmete;</p> <p>- tražiti i nuditi pomoć;</p> <p>- tražiti i davati informacije;</p> <p>- izraziti:</p> <p>- slaganje i neslaganje;</p> <p>- dopadanje i nedopadanje;</p> <p>- izvinjenje;</p> <p>- čestitanje;</p> <p>- govoriti na jednostavan način o:</p> <p>- porodici</p>	<p>RECEPCIJA</p> <p>a) SLUŠANJE I REAGOVANJE:</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovati:</p> <p>1) neverbalno, npr.:</p> <p>-pokazivanjem / doticanjem predmeta koji se spominje;</p> <p>-izvršavanjem uputa i naredjenja, zaokruživanjem tačnog odgovora;</p> <p>-povezivanjem određenih ilustracija sa odgovarajućim tekstom itd.</p> <p>2) verbalno, npr.:</p> <p>- davanjem kratkih odgovora na postavljena pitanja;</p> <p>- popunjavanjem rečenica sa ključnim riječima.</p> <p>b) ČITANJE I REAGOVANJE:</p> <p>Učenici će čitati kratke tekstove, usebi ili naglas i reagovati: neverbalno, npr.</p> <p>- traženjem određenih informacija, povezivanjem pisanih riječi i odgovarajućih ilustracija, označavanjem tačnih/netačnih tvrdnji, podvlačenjem određenih informacija, itd.</p> <p>2) verbalno, npr.:</p> <p>- odgovaranjem na postavljena pitanja, biranjem tačnog odgovora, dovršavanjem rečenica, popunjavanjem praznina zadatim</p>	<p>Učenici će učiti o tome, ponavljati i koristiti:</p> <p>padeži:</p> <p>Belirtisiz İsim Tamlaması</p> <p>Belirtili İsim Tamlaması</p> <p>Saat Kaç, Kaçta? Ne Zaman?</p> <p>Pospozicije:</p> <p>-DEn sonra</p> <p>-DEn önce</p> <p>-E kadar</p> <p>- sufiksi:</p> <p>-li, -siz, -lik yapım ekleri</p> <p>Glagolski načini:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Emir Kipi • İstek kipi <p>Pridjevi:</p> <p>Üstünlük ve karşılaştırma “-den daha” ve “en” (Alt konulara uygun şekilde dağıtılması gerek.)</p> <p>Glagolska vremena;</p> <p>Belirli geçmiş zaman</p> <p>Gelecek zaman</p> <p>Veznici:</p> <p>Bağlaçlar ile ve (y)le</p> <p>ki ve –DEki ekleri</p> <p>Bağlaçlar (Çünkü, Bu</p>	<p>Učenici će učiti samo osnovni vokabular koji se odnosi na date teme, npr.:</p> <p>- Raspust</p> <p>- mjesto i vrijeme provedeno na raspustu .</p> <p>Dječiji praznik 23 NİSAN SAAT KAÇ?</p> <p>Saat kaçta kalkıyorsun?</p> <p>Saat kaçta okula gidiyorsun?</p> <p>Ukus</p> <p>Ne yemek istiyorsun?</p> <p>Malzemeler</p> <p>Bayram Alışverişi...</p> <p>Eski zamanlar</p> <p>Neydi, kimdi, nasıldı.</p> <p>Dün, bugün</p> <p>Sevgili g</p> <p>-İgre</p> <p>Körebe, saklambaç, seksik, köşe</p> <p>kapmaca, yakan top, mendil kapmaca, ip atlama...</p> <p>- Hajdemo u kupovinu:</p>

		<ul style="list-style-type: none"> - slobodnom vremenu - svom okruženju - slobodnim aktivnostima 	riječima, sklapanjem ispreuranog teksta u smisaonu cjelinu itd. PRODUKCIJA A) GOVOR Učenici će: <ul style="list-style-type: none"> - učestvovati u kratkom razgovoru s drugima <ul style="list-style-type: none"> - davati upute i informacije - prepričavati kratke priče, pjevati, recitovati B) PISANJE: Učenici će: <ul style="list-style-type: none"> - praviti rečenice od datih elemenata - pisati kreće diktate - popunjavati tabele i jednostavne križaljke <ul style="list-style-type: none"> - prepričavati kraće tekstove - pisati kratke tekstove na poznatu temu (kutlama, mektub) 	Nedenle, Bu Sebeple, Bu Yüzden) İlgeçler (gibi, kadar...)	Gömlek, pantolon, çorap, etek... Bugün Bayram, Bosna Hersek'in başkenti, Şehir ve köy hayatı, osnovni vokabular: - Budućnost: Toprak , Ahmet Usta ne zapacak, Geleceğin Meslekleri, moja buduinost. -Naš tajansteveni svjet Zološki vrt Bosanske piramide, egipatske piramide – bogaćenje voklabulara.
--	--	---	--	--	--

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE I PREPORUKE

S obzirom da učenici sedmog razreda već petu godinu uče prvi strani jezik i poznaju gramatičke kategorije u maternjem jeziku, tu činjenicu treba iskoristiti i u nastavi drugog stranog jezika. Shodno tome, didaktičko-metodičke napomene date za prvi strani jezik odnose se i na nastavu drugog stranog jezika.

Savremena nastava stranog jezika treba da proizilazi iz najnovijih dostignuća nauke o jeziku, savremenih psihološko-pedagoških teorija i saznanja o procesu učenja i kao takva treba da bude usmjerena ka učeniku. Metodika nastave stranog jezika i u ovom razredu (VII razred osnovne škole) treba da omogući skladno razvijanje učenikovih sposobnosti, podstiče kreativnost te razvija njegove kulturološke, estetske i intelektualne sposobnosti. Na ovim polazištima zasnivaju se i didaktička uputstva.

Prije svega neophodno je uspostaviti pozitivne emotivne odnose i atmosferu uzajamnog povjerenja i razumijevanja između nastavnika i učenika, jer taj afektivni potencijal predstavlja preduslov za nesmetani razvoj kognitivnih sposobnosti u procesu učenja. I na ovom nivou treba istaći poseban značaj motivacije kao i pažljivog izbora nastavnih sadržaja, usklađenih sa spoznajnim svijetom djeteta i njegovim doživljajima i uzrastom. Raznolike aktivnosti treba da imaju za cilj učenje stranog jezika bez pritiska i straha od neznanja, uz punu slobodu neverbalnog i verbalnog izražavanja. Sredstva, načini i postupci kojima nastavnik može pomoći učenicima u svjesnom učenju jezika su raznoliki.

Preporučuju se:

- dinamičnost i kreativnost;
- favoriziranje interaktivnog i grupnog rada;
- podsticanje inicijative učenika;
- obogaćivanje nastave elementima igre, ritma i dramatizacije;
- unošenje civilizacijskih i interkulturoloških elemenata;
- upotreba savremenih tehničkih sredstava;
- stalno ohrabrivanje i podsticanje učenika na samostalno učenje;
- analiziranje teškoća u procesu učenja;
- podsticanje učenika na vrednovanje sopstvenih dostignuća (portfolio) kao i dostignuća drugih itd.

Treba ponoviti da u ovoj fazi učenici stječu kognitivne sposobnosti razvijanjem vještina slušanja, govora, čitanja i pisanja. Između usmenih i pismenih aktivnosti treba nastojati uspostaviti ravnotežu.

U razvijanju vještine slušanja postepeno se pristupa slušanju malo dužih tekstova i dijaloga. Prije slušanja nastavnik će odgovarajućim aktivnostima pripremiti učenike za uspješno razumijevanje sadržaja.

Mada komunikativni pristup u nastavi podrazumijeva usklađenost sve četiri jezičke vještine, značajnu pažnju treba posvetiti razvijanju vještine govora. Za uspješno razvijanje ove vještine potrebni su: pažljiva priprema, izbor i prilagođenost teme, precizna uputstva, optimalan period za razmišljanje i pripremanje, nuđenje potrebnih riječi i izraza i sl. Poželjno je da u ovim aktivnostima učestvuje što veći broj učenika. Preporučuje se rad u parovima ili u manjim grupama kako bi se svi uključili. Tokom aktivnosti usmenog izražavanja učenika ne treba prekidati niti ispravljati, već mu nakon toga, uz pohvalu za aktivno učešće, na prikladan način ukazati na greške.

Cilj vještine čitanja je da osposobi učenika za samostalno čitanje tekstova odgovarajućom brzinom i razumijevanje njihove osnovne ideje, određene pojedinačne informacije, za uočavanje pojedinih detalja itd. Pri izboru tekstova treba voditi računa o tome koje tekstove odabirati za ovaj uzrast učenika da bi im bili što atraktivniji, raznovrsniji i pristupačniji. Treba voditi računa i o korelaciji sa ostalim nastavnim predmetima, koliko je to moguće.

Cilj razvijanja vještine pisanja je osposobljavanje učenika da u pisanoj formi ostvari komunikaciju i svoje misli izrazi na logičan i razumljiv način. Metodički pristup pisanju podrazumijeva da se poštuje zadata tema, da se logički slijede događaji koji se opisuju, koristi odgovarajuća leksika, poštuju gramatička i sintaksička pravila kao i pravila pravopisa i interpunkcije. Naravno, ulogu igra i kreativnost izražavanja. Pisanje može biti vođeno (dovršavanje teksta, pisanje prema modelu, popunjavanje formulara, jednostavan opis) ili slobodno (kreativno) kao što su pisanje pisama, oglasa, izvještaja, SMS ili e-mail poruka itd. Sve ove vještine treba da budu u skladu sa jezičkim kompetencijama učenika ovog uzrasta.

Korelacija među predmetima

Na ovom nivou za učenje stranog jezika koriste se znanja iz maternjeg jezika i drugih stranih jezika. Već usvojena teoretska znanja iz maternjeg jezika olakšat će razumijevanje pojedinih jezičkih kategorija u stranom jeziku. Pri učenju stranog jezika učenici će također koristiti stečena znanja iz geografije, historije, umjetnosti, matematike, biologije itd., što će im omogućiti

da se bolje upoznaju i shvate sličnosti i razlike među kulturama. Učenici će nastojati uspostaviti kontakte sa vršnjacima iz zemalja čiji jezik uče. Tu će im pomoći znanje iz informatičkih tehnologija.

Da bi se ostvarila što bolja međupredmetna povezanost, potrebna je saradnja kolega u školi i po mogućnosti zajedničko planiranje godišnjih nastavnih planova, odnosno interdisciplinarnih projekata.

Provjeravanje znanja i ocjenjivanje

Provjeravanje znanja i ocjenjivanje učenika vrši se kontinuiranim praćenjem aktivnosti na časovima, prilikom individualnog i rada u parovima i grupama. Provjeravanje znanja je sastavni dio nastave i treba po mogućnosti da se obavlja na svakom času. Cilj provjeravanja znanja je da učenik dobije povratnu informaciju o svom radu, ali i da nastavnik sagleda uspješnost metoda svog rada. Radi uspješnijeg i objektivnijeg ocjenjivanja, preporučuju se češće i kraće provjere znanja putem testova, kontrolnih zadataka, pismenih vježbi, diktata (10-15 min.) nakon svake obrađene nastavne jedinice, uz prethodno jasno obrazložen cilj provjere. Na osnovu rezultata provjere nastavnik se vraća unazad, ako je potrebno usporava tempo i prilagođava metod rada. Treba istaći da provjeravanje ne podrazumijeva uvijek i ocjenjivanje.

Provjeravanje znanja se provodi prema unaprijed utvrđenim kriterijima.

Tokom školske godine rade se dvije školske pismene zadaće, u svakom polugodištu po jedna.

Interkulturalne vještine

Učenici će:

- upoznavati različite kulture i tradicije;
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjeren kulturi zemlje čiji jezik uče.

Rad sa djecom sa posebnim potrebama

Ukoliko se ukaže takva potreba, rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom programu.

TREĆA GODINA UČENJA VIII razred osnovne škole
(2 časa sedmično 70 časova godišnje)

Cilj nastave turskog jezika kao drugog stranog jezika u osmom razredu osnovne škole je omogućiti razvoj jezične kompetencije učenika, što predstavlja središnji, nezamjenjiv vid učenja jezika, a naročito je potrebno razviti komunikacijske sposobnosti. Učenike treba bolje upoznati sa elementima civilizacije i kulture zemlje čiji jezik uče, kao i sa njihovom vlastitom kulturom te, kad god je to moguće, i u okviru njihovih sposobnosti, vršiti poređenja između kulture zemlje čiji jezik uče i kulture njihove zemlje.

Na taj način bi bilo, između ostalog, moguće kod učenika razviti pozitivnu radoznalost, samostalnost i kreativnost. Također, učenjem turskog jezika u ovom uzrastu trebalo bi usaditi učenicima ljubav prema prirodi i svijest o potrebi ekološke zaštite. Izučavanje još jednog stranog jezika treba da pospješi kontinuitet i povezanost učenja kao cjeloživotnog procesa. U nastavi turskog jezika kao drugog stranog jezika, u osmom razredu osnovne škole, treba težiti potpunom dostizanju nivoa **A 1.3** i djelimično **A 2.1** Evropskog okvira za strane jezike.

Jezičke vještine	Očekivani rezultati / ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici razumiju, uz znatan napor, jednostavan formalan i neformalan razgovor o temama koje su za njih od neposredne važnosti • Mogu da razumiju glavnu poentu u kratkim jednostavnim porukama (uputstva, objave) i mogu da prate promjenu teme na TV vijestima • Mogu da razumiju iskaz ukoliko je jasno artikulisan standardnim jezikom i brzinom sporijom od normalne. Često zahtijevaju da im se nešto ponovi
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • U stanju su da razumiju kratke, jednostavne tekstove koji sadrže najfrekventniji vokabular • Mogu da razumiju glavne ideje i neke detalje u kraćem tekstu • Mogu locirati i komparirati jednu ili više određenih informacija u nešto širem tekstu. Ponekad su u stanju da pogode iz konteksta značenje nepoznatih jezičkih jedinica • Sporije čita i teže razumije duže odlomke teksta
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici mogu dati kratak, jednostavan opis u okviru poznate teme • Mogu razmjenjivati kratke informacije društvenog tipa (npr. pri kupovini ili obavljanju nekih usluga). • Mogu nakratko povesti razgovor, ali su rijetko u situaciji da ga nastave jer ne razumiju dovoljno • Izgovaraju bez poteškoća neke poznate nizove, ali prave dosta primjetnih pauza • Izgovor im je općenito dovoljno jasan • Vladaju osnovnim gramatičkim strukturama u proširenijem usmenom izlaganju, ali još uvijek prave mnogo osnovnih grešaka
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici su u stanju da pismeno opišu nekolicinu svakodnevnih situacija • Znaju napisati jednostavne, linearne opise i sastave na poznate teme (stvarne i izmišljene ličnosti, događaji, vlastiti planovi, planovi članova porodice) • Učenici pišu kratke tekstove, koristeći osnovne riječi i osnovna glagolska vremena • Izrađuju projekte
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Na ovom nivou učenja učenici prepoznaju, upotrebljavaju i stječu nova znanja o jeziku

Turski jezik VIII razred – drugi strani jezik

2 časa sedmično

Nivo	Teme	Funkcije i sposobnosti	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
<p>8. razred</p> <p>Osnovna škola</p> <p>treća godina učenja turskog</p> <p>funkcion. osnovno znanje</p>	<p>Moja porodica i ja Kuća (stanovanje i bliža okolina) U kupovini Škola Turska/BiH Slobodno vrijeme Zdravlje i ishrana Priroda</p>	<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - predstaviti sebe i članove svoje porodice - opisati sebe i članove porodice, svoju okolinu, trenutnu aktivnost - obraćati se ljudima - postavljati i odgovarati na pitanja koja se odnose na obrađene teme - tražiti i davati informacije (postavljati pitanja i odgovarati na pitanja, davati i potvrđivati informacije) - izraziti: - slaganje i neslaganje - zahvalnost - interesovanje - bol - govoriti o: - sebi i porodici - slobodnom vremenu - Turskoj/BiH - zdravlju - prirodi, koristeći sadašnje i prošlo vrijeme, kao i blisku budućnost 	<p>RECEPCIJA</p> <p>a) SLUŠANJE I REAGOVANJE</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovati:</p> <p>1) neverbalno, npr.: obilježavanjem određenih riječi i fraza, zaokruživanjem tačnog odgovora, popunjavanjem praznina novim usvojenim riječima i izrazima itd.</p> <p>2) verbalno, npr.: davanjem kratkih odgovora na pitanja koje je postavio nastavnik ili osoba sa zvučnog snimka, prepričavanjem kraćih tekstova, biranjem tačnog odgovora, postavljanjem pitanja nastavniku ili drugim učenicima</p> <p>b) ČITANJE I REAGOVANJE</p> <p>Učenici će čitati kratke tekstove, u sebi ili naglas, i reagovati:</p> <p>1) neverbalno, npr.: traženjem određenih informacija, rješavanjem zadataka višestrukog izbora i tačnih i netačnih tvrdnji, dopunjavanjem i dovršavanjem rečenica</p> <p>2) verbalno, npr.:</p>	<p>Učenici će učiti o tome, ponavljati i koristiti:</p> <p>Rečenicu Red riječi u potvrdnoj, odričnoj i upitnoj rečenici</p> <p>Fonetiku Intonacija rečenice i vezivanje riječi u izgovorne cjeline</p> <p>Imenice opće, konkretne, gradivne, zbirne</p> <p>Član - ponavljanje određenog i neodređenog člana - partitivni član</p> <p>Zamjenice - lične - pokazne, - upitne, - neodredene - kategorija padeza - Znacenje i funkcija padeza</p> <p>Priloge za: mjesto, vrijeme, kolicinu, način</p> <p>Brojeve glavne do 1000</p> <p>Pridjeve - opisne</p>	<p>Učenici će ponavljati i proširivati vokabular koji se odnosi na date teme, npr.:</p> <p>- Porodica -dogadaji unutar porodice (ailece kutlamaları: yıl başı kutlamaları, kurban ve ramazan bayramları, kutlamalar, hediyeler</p> <p>- Kuća proširivanje vokabulara: - tasımmalar: ev, daire, studyo, yazılıklar; Mobilya</p> <p>- U kupovini proširivanje vokabulara: - alış veris; almak, odemek, para (Fiyat ne kadar?, Ne kadar...?Kac lira?) Odeme:(kagit para ile, bozuk para ile Kredi kart ile, nakit ile, taksit ile),</p> <p>-Škola proširivanje vokabulara: - egitim sistemi (osnovne odlike), okul faaliyetleri, okula</p>

		<p>Sve ove funkcije će biti u okviru učenikove jezične sposobnosti.</p>	<p>odgovaranjem na postavljena pitanja, prepričavanjem dijelova teksta, recitovanjem recitacija</p> <p>PRODUKCIJA a) GOVOR</p> <p>Učenici će u skladu sa dostignutim jezičkim kompetencijama:</p> <ul style="list-style-type: none"> - učestvovati u razgovoru s drugima <ul style="list-style-type: none"> - govoriti na zadanu temu - davati upute i informacije - tražiti obavijesti - uz nastavnikovu pomoć izvoditi dramatisirani tekst <p>b) PISANJE</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pisati kraće diktate - popunjavati tabele i jednostavne križaljke - prepričavati tekstove - pisati kratke tekstove na poznatu temu - slati SMS ili e-mail 	<ul style="list-style-type: none"> - prisvojne - pokazne - komparacija pridjeva <p>Glagole (potvrđni i odrični oblik)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Present (ponavljanje) - Present gl. na – r - Present i (yor) - Imperativ (ponavljanje) - Futur (ponavljanje) - Perfekt na – di - Perfekt na - mis 	<p>gitmek.../okuldan çıkmak ...; ders almak...meslek..., okumak, sınav kazanmak,</p> <p>- Turska / BiH osnovni vokabular:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ulke, vatan, memleket,baskent ilçeler, peysaj, klim, insan alışkanları, geleneksel, tarih, kultur bağlantıları... <p>- Slobodno vrijeme prošireniji vokabular npr.:</p> <ul style="list-style-type: none"> -bos zamanlarda faaliyetler, en ilgi çeken hobiler, (sinema, tiyatro, muzik, dans) sporlar:(futbol,basketbol, kayak yapmak, yuzmek), evde hobiler (televizyon, radyo), Muzeyi ziyaret etmek, kitap okumak, Yolculuk yapmak v.s. <p>- Zdravlje i ishrana - sağlıklı olmak/hasta olmak; doktora gitmek, ilaçları kullanmak , acımak ...</p> <ul style="list-style-type: none"> -beslenme ve yemekler, lokantada Yemekler, içmek, acımak.. <p>Masa: tabak, bardak, çatal, bıçak, kaşık,</p>
--	--	---	--	---	---

					Yemek lezzetleri... - Priroda -peyzajlar:göl, nehir, deniz, dağ - vahşi ve evcil hayvanlar.
--	--	--	--	--	---

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE I PREPORUKE

S obzirom da učenici osmog razreda već šestu godinu uče prvi strani jezik i poznaju gramatičke kategorije u maternjem jeziku, tu činjenicu treba iskoristiti i u nastavi drugog stranog jezika. Shodno tome, didaktičko-metodičke napomene date za prvi strani jezik odnose se i na nastavu drugog stranog jezika.

Savremena nastava stranog jezika treba da proizilazi iz najnovijih dostignuća nauke o jeziku, savremenih psihološko-pedagoških teorija i saznanja o procesu učenja i kao takva treba da bude usmjerena ka učeniku. Metodika nastave stranog jezika i u ovom razredu (VIII razred osnovne škole) treba da omogući skladno razvijanje učenikovih sposobnosti, podstiče kreativnost te razvija njegove kulturološke, estetske i intelektualne sposobnosti. Na ovim polazištima zasnivaju se i didaktička uputstva.

Prije svega neophodno je uspostaviti pozitivne emotivne odnose i atmosferu uzajamnog povjerenja i razumijevanja između nastavnika i učenika, jer taj afektivni potencijal predstavlja preduslov za nesmetani razvoj kognitivnih sposobnosti u procesu učenja. I na ovom nivou treba istaći poseban značaj motivacije kao i pažljivog izbora nastavnih sadržaja, usklađenih sa spoznajnim svijetom djeteta i njegovim doživljajima i uzrastom. Raznolike aktivnosti treba da imaju za cilj učenje stranog jezika bez pritiska i straha od neznanja, uz punu slobodu neverbalnog i verbalnog izražavanja. Sredstva, načini i postupci kojima nastavnik može pomoći učenicima u svjesnom učenju jezika su raznoliki.

Preporučuju se:

- dinamičnost i kreativnost;
- favoriziranje interaktivnog i grupnog rada;
- podsticanje inicijative učenika;
- obogaćivanje nastave elementima igre, ritma i dramatizacije;
- unošenje civilizacijskih i interkulturoloških elemenata;
- upotreba savremenih tehničkih sredstava;
- stalno ohrabrivanje i podsticanje učenika na samostalno učenje;
- analiziranje teškoća u procesu učenja;
- podsticanje učenika na vrednovanje sopstvenih dostignuća (portfolio) kao i dostignuća drugih itd.

Treba ponoviti da u ovoj fazi učenici stječu kognitivne sposobnosti razvijanjem vještina slušanja, govora, čitanja i pisanja. Između usmenih i pismenih aktivnosti treba nastojati uspostaviti ravnotežu.

U razvijanju vještine slušanja postepeno se pristupa slušanju malo dužih tekstova i dijaloga. Prije slušanja nastavnik će odgovarajućim aktivnostima pripremiti učenike za uspješno razumijevanje sadržaja.

Mada komunikativni pristup u nastavi podrazumijeva usklađenost sve četiri jezičke vještine, značajnu pažnju treba posvetiti razvijanju vještine govora. Za uspješno razvijanje ove vještine potrebni su: pažljiva priprema, izbor i prilagođenost teme, precizna uputstva, optimalan period za razmišljanje i pripremanje, nuđenje potrebnih riječi i izraza i sl. Poželjno je da u ovim aktivnostima učestvuje što veći broj učenika. Preporučuje se rad u parovima ili u manjim grupama kako bi se svi uključili. Tokom aktivnosti usmenog izražavanja učenika ne treba prekidati niti ispravljati, već mu nakon toga, uz pohvalu za aktivno učešće, na prikladan način ukazati na greške.

Cilj vještine čitanja je da osposobi učenika za samostalno čitanje tekstova odgovarajućom brzinom i razumijevanje njihove osnovne ideje, određene pojedinačne informacije, za uočavanje pojedinih detalja itd. Pri izboru tekstova treba voditi računa o tome koje tekstove odabrati za ovaj uzrast učenika da bi im bili što atraktivniji, raznovrsniji i pristupačniji. Treba voditi računa i o korelaciji sa ostalim nastavnim predmetima, koliko je to moguće.

Cilj razvijanja vještine pisanja je osposobljavanje učenika da u pisanoj formi ostvari komunikaciju i svoje misli izrazi na logičan i razumljiv način. Metodički pristup pisanju podrazumijeva da se poštuje zadata tema, da se logički slijede događaji koji se opisuju, koristi odgovarajuća leksika, poštuju gramatička i sintaksička pravila kao i pravila pravopisa i interpunkcije. Naravno, ulogu igra i kreativnost izražavanja. Pisanje može biti vođeno (dovršavanje teksta, pisanje prema modelu, popunjavanje formulara, jednostavan opis) ili slobodno (kreativno) kao što su pisanje pisama, oglasa, izvještaja, SMS ili e-mail poruka itd. Sve ove vještine treba da budu u skladu sa jezičkim kompetencijama učenika ovog uzrasta.

Korelacija među predmetima

Na ovom nivou za učenje stranog jezika koriste se znanja iz maternjeg jezika i drugih stranih jezika. Već usvojena teoretska znanja iz maternjeg jezika olakšat će razumijevanje pojedinih jezičkih kategorija u stranom jeziku. Pri učenju stranog jezika učenici će također koristiti stečena znanja iz geografije, historije, umjetnosti, matematike, biologije itd., što će im omogućiti da se bolje upoznaju i shvate sličnosti i razlike među kulturama. Učenici će nastojati uspostaviti kontakte sa vršnjacima iz zemalja čiji jezik uče. Tu će im pomoći znanje iz informatičkih tehnologija.

Da bi se ostvarila što bolja međupredmetna povezanost, potrebna je saradnja kolega u školi i po mogućnosti zajedničko planiranje godišnjih nastavnih planova, odnosno interdisciplinarnih projekata.

Provjeravanje znanja i ocjenjivanje

Provjeravanje znanja i ocjenjivanje učenika vrši se kontinuiranim praćenjem aktivnosti na časovima, prilikom individualnog i rada u parovima i grupama. Provjeravanje znanja je sastavni dio nastave i treba po mogućnosti da se obavlja na svakom času. Cilj provjeravanja znanja je da učenik dobije povratnu informaciju o svom radu, ali i da nastavnik sagleda uspješnost metoda svog rada. Radi uspješnijeg i objektivnijeg ocjenjivanja, preporučuju se češće i kraće provjere znanja putem testova, kontrolnih zadataka, pismenih vježbi, diktata (10-15 min.) nakon svake obrađene nastavne jedinice, uz prethodno jasno obrazložen cilj provjere. Na osnovu rezultata provjere nastavnik se vraća unazad, ako je potrebno usporava tempo i prilagođava metod rada. Treba istaći da provjeravanje ne podrazumijeva uvijek i ocjenjivanje.

Provjeravanje znanja se provodi prema unaprijed utvrđenim kriterijima.

Tokom školske godine rade se dvije školske pismene zadaće, u svakom polugodištu po jedna.

Interkulturalne vještine

Učenici će:

- upoznavati različite kulture i tradicije;
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjeren kulturi zemlje čiji jezik uče.

Rad sa djecom sa posebnim potrebama

Ukoliko se ukaže takva potreba, rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom programu.

ČETVRTA GODINA UČENJA IX razred osnovne škole
(2 časa sedmično 68 časova godišnje)

U nastavi turskog jezika u devetom razredu osnovne škole treba težiti potpunom dostizanju nivoa A2.1 Evropskog okvira za strane jezike.

Jezičke vještine	Očekivani rezultati / ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici razumiju dovoljno kako bi zadovoljili osnovne, konkretne potrebe. Mogu s izvjesnim naporom razumjeti samo suštinu direktnog, stvarnog, usmenog diskursa u kontekstu osrednje težine. • Mogu uglavnom razaznati temu rasprave kojoj prisustvuju. Mogu razumjeti niz običnih riječi i veoma ograničen broj idioma u logički povezanom govornom iskazu, u kojem se raspravlja o poznatim temama ili općepoznatim stvarima. • Mogu razumjeti iskaz ukoliko se govori sporije i koristi standardan, jasan jezik. Mogu često zahtijevati da im se nešto ponovi
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Mogu razumjeti glavne misli i neke detalje u osrednje teškim tekstovima koji se sastoje od dva-tri pasusa (reklame, jelovnici, raspored) i u tekstovima baziranim na činjenicama (uputstva, kratke vijesti). • Mogu povremeno pogoditi značenje nepoznatih riječi prema njihovom obliku i kontekstu. • Često moraju ponovo pročitati tekst i koristiti rječnik
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • Mogu razmjenjivati rutinske informacije i voditi kratke razgovore o, za njih, važnim temama. Mogu tražiti pomoć. • Govore relativno tečno, ali su još uvijek veoma primjetni različiti tipovi zastajkivanja. • Izgovor je razumljiv, uprkos primjetnom stranom akcentu i greškama fonološke prirode. • Relativno dobro vladaju svakodnevnim vokabularom. • U proširenoj usmenoj produkciji još uvijek prave mnogo osnovnih grešaka (npr. glagolska vremena).
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici su u stanju da pismeno opišu najuobičajenije svakodnevne situacije. • Znaju u veoma kratkim crtama opisati neki običan događaj, ranije aktivnosti i lična iskustva (kratka pisma, bilješke, molbe, telefonske poruke). • Znaju napisati najčešće riječi i konstrukcije, ali i dalje prave mnogo grešaka kod pisanja i daju nespretne formulacije.
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Na ovom nivou učenja učenici prepoznaju, ponavljaju, uče i upotrebljavaju stečena znanja o jeziku.

Turski jezik IX razred – drugi strani jezik

2 časa sedmično

Nivo	Teme	Funkcije i sposobnosti	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
<p>9. razred</p> <p>Osnovna škola</p> <p>četvrta godina učenja turskog</p> <p>razvijanje osnovnog znanje</p>	<p>Druženje i prijateljstva</p> <p>Škola</p> <p>Čovjek/dijelovi ljudskog tijela</p> <p>Zdravlje i sport</p> <p>Mediji</p> <p>Nove tehnologije</p>	<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - predstaviti svoje prijatelje, - opisati: - osnovne karakterne osobine čovjeka, - tijelo čovjeka, - sportske aktivnosti. - predstaviti (usmeno i pismeno) svoju školu, aktivnosti u školi, sport kojim se bave, nove tehnologije koje ih interesuju, - pričati, postavljati i odgovarati na pitanja u vezi sa zdravljem, sportskim aktivnostima, medijima, novim tehnologijama - davati, tražiti i slijediti usmena i pismena uputstva u vezi sa funkcijom i načinom upotrebe telefona, mobitela, kompjutera, - govoriti o svom ličnom stavu u vezi sa datim temama, - davati savjete, naredbe, pozivati i odgovarati na pozive, - opisati situaciju u 	<p>RECEPCIJA</p> <p>a) SLUŠANJE I REAGOVANJE</p> <p>Učenici će slušati tekst koji je Izgovorio nastavnik ili izvorni govornik i reagovati:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) neverbalno, npr.: <ul style="list-style-type: none"> - izvršavanjem uputa i naređenja, popunjavanjem tabela ili vježbi sa prazninama, podvlačenjem ili zaokruživanjem tačnog odgovora, bilježenjem ključnih riječi ili traženih informacija 2) verbalno, npr.: <ul style="list-style-type: none"> - davanjem odgovora na pitanja, postavljanjem pitanja u vezi sa tekstom, potvrđivanjem ili negiranjem tvrdnji. <p>b) ČITANJE I REAGOVANJE</p> <p>Učenici će znati čitati kratke tekstove u sebi ili naglas, i reagovati:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) neverbalno, npr: <ul style="list-style-type: none"> - rješavanjem zadataka višestrukog izbora i tačnih i netačnih tvrdnji, podvlačenjem traženih informacija, ispravljanjem pogrešaka, dopunjavanjem rečenica itd., 2) verbalno, npr: <ul style="list-style-type: none"> - odgovaranjem i postavljanjem pitanja, dovršavanjem rečenica, prepričavanjem teksta itd. <p>PRODUKCIJA</p>	<p>Učenici će ponavljati i utvrđivati stečena znanja, učiti i primjenjivati novo gradivo.</p> <p>Fonetika:</p> <ul style="list-style-type: none"> - intonacija rečenice, - vezivanje riječi, - specifični fonemi - vokali, nazali. <p>Imenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rod: prirodni i gramatički, - množina: pravilna i nepravilna, - slaganje pridjeva sa imenicom. <p>Član:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ponavljanje određenog i neodređenog člana, - partitivni član. <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lične zamjenice u funkciji subjekta i direktnog i indirektnog objekta i njihovo mjesto u potvrdnoj, odričnoj i upitnoj rečenici, - pokazne zamjenice, - proste upitne zamjenice: - neodređene zamjenice - posvojno povratna zamjenica <p>Pridjevi:</p>	<p>Učenici će ponavljati i proširivati vokabular u vezi sa sljedećim temama:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Druženje i prijateljstva - en iyi arkadas, guvenmek, beraber Cıkmak, eglenmek, eglence organize Etmek, Karakter tarifi; iyi, mutlu, utangac, Sempatik... - Škola-proširivanje vokabulara - okul gazetesi - okul faaliyetlerin bildirme - okul hayatından haberler - Turkiye’ deki ve bizdeki egitim sistemi - okul tanıtımı (okul, öğretmenler ve Arkadaslar) - Čovjek/dijelovi ljudskog tijela - vucut parcaları (ayak, kol, parmak) - acımak, zorluk cekmek, elleri Yıkamak, yurumek, durdurmak, vucud hijiyeni; tus almak,

		<p>prošlosti, - opisati situaciju u budućnosti, - upoređivati ljude i predmete,</p> <p>- pisati kratke članke i intervjuje za školske novine, molbe, telefonske poruke.</p> <p>Napomena: sve ove funkcije i vještine će biti svedene na učenikove jezičke kompetencije</p>	<p>a) GOVOR Učenici će u skladu sa dostignutim jezičkim kompetencijama: - voditi kratke razgovore, koristeći jednostavne konstrukcije, - govoriti na zadanu temu, - prepričavati događaj, - predstavljati predmet ili osobu, - davati i tražiti obavijesti, - glumiti/recitovati, - pjevati</p> <p>b) PISANJE Učenici će znati pisati: -kratke poruke, SMS, mail, pozivnice, pisma, kratku priču, dijalog, kratki opis, diktate, popunjavati tabele i jednostavne križaljke</p>	<p>-prisvojni, -pokazni, -upitni, -opisni (pravilna i nepravilna komparacija).</p> <p>Glagoli: Potvrdni, odrični i upitni oblik: -prezent – ponavljanje pravilnih glagola i učenje osobenosti glagola sa infinitivom, -futura -perfekt glagola na – di, -perfekt glagola na - mis -perfekt pomoćnih glagola i nekih nepravilnih glagola Složena glagolska vremena; - imperfekt na- (i) yordu - imperfekt na - misti - imperfekt na –rdi - imperfekt na (y) acakti Prilozi: - tvorba priloga - ponavljanje priloga: - za <i>mjesto</i> - za <i>vrijeme</i> - za <i>količinu</i> Prijedlozi (ponavljanje): Brojevi: - glavni do 1000 ponavljanje - redni do 10. Rečenica: - red riječi u potvrdnoj, rec</p>	<p>banyo yapmak, disleri fircalamak. sampuan, sabun, havlu,</p> <p>Zdravlje i sport - Vucud ve saglik bakimi, - kondisyon tutmak, Spor ile ugrasmak, - Toplu spor, spor oynamak ... - Bireysel spor, yuzmek, Kayak yapmak, bisiklet kullanmak, - spor ruhu: Kazanmayı bilmek/kaybetmek - Bir ekipe destek vermek.</p> <p>Mediji - Gazete, dergi, gunluk gazetesi - radio, televizyon: canli programlar, haberler, filmler, raportajlar... - programlar, reklamlar - oyuncular, - spikerler v.s.</p> <p>-Nove tehnologije - cep telefonu, bilgisayar: nasıl calısıyor? - acmak/kapatmak, dugmeye basmak, mesaj gondermek/mesaj almak, mesaj, bilgisayarı kullanmak</p>
--	--	---	---	--	--

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE I PREPORUKE

S obzirom da učenici devetog razreda već sedmu godinu uče prvi strani jezik i poznaju gramatičke kategorije u maternjem jeziku, tu činjenicu treba iskoristiti i u nastavi drugog stranog jezika. Shodno tome, didaktičko-metodičke napomene date za prvi strani jezik odnose se i na nastavu drugog stranog jezika.

Savremena nastava stranog jezika treba da proizilazi iz najnovijih dostignuća nauke o jeziku, savremenih psihološko-pedagoških teorija i saznanja o procesu učenja i kao takva treba da bude usmjerena ka učeniku. Metodika nastave stranog jezika i u ovom razredu (IX razred osnovne škole) treba da omogući skladno razvijanje učenikovih sposobnosti, podstiče kreativnost te razvija njegove kulturološke, estetske i intelektualne sposobnosti. Na ovim polazištima zasnivaju se i didaktička uputstva.

Prije svega neophodno je uspostaviti pozitivne emotivne odnose i atmosferu uzajamnog povjerenja i razumijevanja između nastavnika i učenika, jer taj afektivni potencijal predstavlja preduslov za nesmetani razvoj kognitivnih sposobnosti u procesu učenja. I na ovom nivou treba istaći poseban značaj motivacije kao i pažljivog izbora nastavnih sadržaja, usklađenih sa spoznajnim svijetom djeteta i njegovim doživljajima i uzrastom. Raznolike aktivnosti treba da imaju za cilj učenje stranog jezika bez pritiska i straha od neznanja, uz punu slobodu neverbalnog i verbalnog izražavanja. Sredstva, načini i postupci kojima nastavnik može pomoći učenicima u svjesnom učenju jezika su raznoliki.

Preporučuju se:

- dinamičnost i kreativnost;
- favoriziranje interaktivnog i grupnog rada;
- podsticanje inicijative učenika;
- obogaćivanje nastave elementima igre, ritma i dramatizacije;
- unošenje civilizacijskih i interkulturoloških elemenata;
- upotreba savremenih tehničkih sredstava;
- stalno ohrabrivanje i podsticanje učenika na samostalno učenje;
- analiziranje teškoća u procesu učenja;
- podsticanje učenika na vrednovanje sopstvenih dostignuća (portfolio) kao i dostignuća drugih itd.

Treba ponoviti da u ovoj fazi učenici stječu kognitivne sposobnosti razvijanjem vještina slušanja, govora, čitanja i pisanja. Između usmenih i pismenih aktivnosti treba nastojati uspostaviti ravnotežu.

U razvijanju vještine slušanja postepeno se pristupa slušanju malo dužih tekstova i dijaloga. Prije slušanja nastavnik će odgovarajućim aktivnostima pripremiti učenike za uspješno razumijevanje sadržaja.

Mada komunikativni pristup u nastavi podrazumijeva usklađenost sve četiri jezičke vještine, značajnu pažnju treba posvetiti razvijanju vještine govora. Za uspješno razvijanje ove vještine potrebni su: pažljiva priprema, izbor i prilagođenost teme, precizna uputstva, optimalan period za razmišljanje i pripremanje, nuđenje potrebnih riječi i izraza i sl. Poželjno je da u ovim

aktivnostima učestvuje što veći broj učenika. Preporučuje se rad u parovima ili u manjim grupama kako bi se svi uključili. Tokom aktivnosti usmenog izražavanja učenika ne treba prekidati niti ispravljati, već mu nakon toga, uz pohvalu za aktivno učešće, na prikladan način ukazati na greške.

Cilj vještine čitanja je da osposobi učenika za samostalno čitanje tekstova odgovarajućom brzinom i razumijevanje njihove osnovne ideje, određene pojedinačne informacije, za uočavanje pojedinih detalja itd. Pri izboru tekstova treba voditi računa o tome koje tekstove odabrati za ovaj uzrast učenika da bi im bili što atraktivniji, raznovrsniji i pristupačniji. Treba voditi računa i o korelaciji sa ostalim nastavnim predmetima, koliko je to moguće.

Cilj razvijanja vještine pisanja je osposobljavanje učenika da u pisanoj formi ostvari komunikaciju i svoje misli izrazi na logičan i razumljiv način. Metodički pristup pisanju podrazumijeva da se poštuje zadata tema, da se logički slijede događaji koji se opisuju, koristi odgovarajuća leksika, poštuju gramatička i sintaksička pravila kao i pravila pravopisa i interpunkcije. Naravno, ulogu igra i kreativnost izražavanja. Pisanje može biti vođeno (dovršavanje teksta, pisanje prema modelu, popunjavanje formulara, jednostavan opis) ili slobodno (kreativno) kao što su pisanje pisama, oglasa, izvještaja, SMS ili e-mail poruka itd. Sve ove vještine treba da budu u skladu sa jezičkim kompetencijama učenika ovog uzrasta.

Korelacija među predmetima

Na ovom nivou za učenje stranog jezika koriste se znanja iz maternjeg jezika i drugih stranih jezika. Već usvojena teoretska znanja iz maternjeg jezika olakšat će razumijevanje pojedinih jezičkih kategorija u stranom jeziku. Pri učenju stranog jezika učenici će također koristiti stečena znanja iz geografije, historije, umjetnosti, matematike, biologije itd., što će im omogućiti da se bolje upoznaju i shvate sličnosti i razlike među kulturama. Učenici će nastojati uspostaviti kontakte sa vršnjacima iz zemalja čiji jezik uče. Tu će im pomoći znanje iz informatičkih tehnologija. Da bi se ostvarila što bolja međupredmetna povezanost, potrebna je saradnja kolega u školi i po mogućnosti zajedničko planiranje godišnjih nastavnih planova, odnosno interdisciplinarnih projekata.

Provjeravanje znanja i ocjenjivanje

Provjeravanje znanja i ocjenjivanje učenika vrši se kontinuiranim praćenjem aktivnosti na časovima, prilikom individualnog i rada u parovima i grupama. Provjeravanje znanja je sastavni dio nastave i treba po mogućnosti da se obavlja na svakom času. Cilj provjeravanja znanja je da učenik dobije povratnu informaciju o svom radu, ali i da nastavnik sagleda uspješnost metoda svog rada. Radi uspješnijeg i objektivnijeg ocjenjivanja, preporučuju se češće i kraće provjere znanja putem testova, kontrolnih zadataka, pismenih vježbi, diktata (10-15 min.) nakon svake obrađene nastavne jedinice, uz prethodno jasno obrazložen cilj provjere. Na osnovu rezultata provjere nastavnik se vraća unazad, ako je potrebno usporava tempo i prilagođava metod rada. Treba istaći da provjeravanje ne podrazumijeva uvijek i ocjenjivanje. Provjeravanje znanja se provodi prema unaprijed utvrđenim kriterijima. Tokom školske godine rade se dvije školske pismene zadaće, u svakom polugodištu po jedna.

Interkulturalne vještine

Učenici će:

- upoznavati različite kulture i tradicije;
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjeren kulturi zemlje čiji jezik uče.

Rad sa djecom sa posebnim potrebama

Ukoliko se ukaže takva potreba, rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom programu.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA STRANIH JEZIKA

Nastavu stranog jezika mogu izvoditi nastavnici/profesori koji su završili fakultet odgovarajućeg stranog jezika kao:

- predmet u jednopredmetnoj grupi
- A predmet ili ravnopravan predmet u dvopredmetnoj grupi
- B predmet u dvojezičnoj predmetnoj grupi

MATEMATIKA

MATEMATIKA VI RAZRED		
4 sata sedmično		140 sati godišnje
PODRUČJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI
Znanje	Sticanje znanja: -poznavanje i upotrebu matematičkih simbola -usvajanje pojma skupa, unije, presjeka, razlike i direktnog produkta skupova, -usvajanje pojma relacije i funkcije, -poznavanje koordinatne prave i koordinatne ravnine, -usvajanje različitih uglova, jedinica za mjerenje uglova, mjerenje uglomjerom, -računanja s mjernim brojevima za kutove (+, -, •, :), - grafičkog prenošenja, uspoređivanja, sabiranje i oduzimanja uglova, -usvajanje procedura četiri osnovne računske operacije u skupu N_0 i skupu Q^+ , -usvajanje znanja o višecifrenim brojevima, razlomcima (decimalnim brojevima) i njihovoj strukturi, -o jednačinama i nejednačinama s nepoznatom «na jednom mjestu», -o rješavanju aritmetičkih (brojevnih) izraza, -upotreba brojeva u različitim kontekstima, u drugim predmetima i svakodnevnom životu, -usvajanje postupaka za četiri računske operacije s razlomcima i decimalnim brojevima, -računanja postotka, -računanje aritmetičke sredine dva ili više brojeva, -računanje pomodu džepnog računala,	Učenik će znati: -matematičkim simbolima zapisati odnos dva ili više zadanih skupova, -prepoznati relaciju, odnosno funkciju , -nacrtati zadani ugao, kao i ved nacrtani izmjeriti uglomjerom, -znat de računski sabirati, oduzimati, množiti i dijeliti uglove, -grafički sabirati, oduzimati i množiti uglove, -prepoznati, razumjeti i pravilno koristiti matematičke simbole -prepoznati brojeve prve milijarde i brojeve skupa N_0 , njihov položaj na brojnom polupravcu i njihovu strukturu, -sa sigurnošću obavljati računanja u skupu N_0 rješavati matematičke izraze, -modelirati matematičke izraze prema zadanim (tekstualnim) uslovima, -prepoznati i rješavati zadatke date riječima (i problemske zadatke), - procjeniti i provjeriti tačnost rezultata, -obavljati sve četiri računske operacije u skupu Q^+ , -rješavati de jednostavnije jednadžbe i nejednadžbe u Q^+ , -naučit de izračunavati postotak od zadanog broja. kao i aritmetičku sredinu za dva ili više brojeva, -računati pomodu džepnog računala,

Sposobnosti i vještine	Razvijanje sposobnosti i vještina: -poređenja -nizanja, -slijedenja niza uputa, -prostornog organiziranja i orijentiranja, -vizualizacije i vizuelnog grupiranja, -procjenjivanja, -prepoznavanja obrasca, -induktivnog mišljenja, -induktivnog i analognog zaključivanja, -različitih načina matematičkog izražavanja i komuniciranja, -matematičkog jezika, -prikupljanja, selektiranja i korištenja informacija
Vrijednosti i stavovi	Razvijanje spoznaja o društvenim vrijednostima: -razvijanje argumentacije u branjenju ličnih stavova i stavova drugih, -o važnosti donošenja sudova na osnovu provjerenih činjenica i izgrađenih kriterija, -rada, posebno kolektivnog (tinskog) rada, -pozitivnim crtama osobnosti, -važnosti radovanja osobnom uspjehu, kao i uspjehu drugih, -ocjenjivanje i samoocjenjivanje na osnovu objektivnog i konstruktivnog vrednovanja, -samopuzdanja i samoaktualizacije, -uloge kritičkog mišljenja i zaključivanja u donošenju različitih odluka

Pro gramski sadržaj: 1. TEMA - Skupovi, relacije i preslikavanja

2. TEMA – Kružnica, krug, ugao (kut)

3. TEMA - Prirodni brojevi

4. TEMA - Djeljivost brojeva

5. TEMA – Razlomci

1.TEMA- Skupovi, relacije i preslikavanja

Tematske jedinice

Skupovi.

Presjek, unija i razlika skupova.

Direktni produkt skupova.

Relacije. Funkcije (preslikavanja).

Koordinatni polupravac i koordinatni sistem u ravni.

2.TEMA- Kružnica, krug, ugao (kut)

Tematske jedinice

Izlomljena linija, mnogougao (mnogokut), kružnica i krug.

Prava i kružnica. Dvije kružnice. Ugao

(elementi, obilježavanje). Konveksni i

nekonveksni uglovi. Središnji ugao,

kružni luk i tetiva. Prenošenje uglova.

Uspoređivanje uglova.

Grafičko sabiranje i oduzimanje uglova.

Vrste uglova: puni, opruženi, tupi, pravi, oštri, nula- ugao. Susjedni i usporedni.

Mjerenje uglova (jedinice: stepen, minuta, sekunda); uglomjer.

Računske operacije s mjernim brojevima za uglove.

Komplementni i suplementni uglovi.

3.TEMA- Prirodni brojevi

Tematske jedinice

Skup N i N_0 .

Sabiranje, oduzimanje, množenje i dijeljenje (s ostatkom) u skupu N_0 .

Svojstva računskih operacija: komutativnost, asocijativnost, distributivnost.

Izrazi s promjenljivim.

Pridruživanje brojeva po datom pravilu (brojna vrijednost izraza).

4.TEMA- Djeljivost u N_0

Tematske jedinice

Dijeljenje u skupu N_0 (Jednakost $a = b \cdot c + r$).

Djeljivost u skupu N_0 , faktori i sadržao prirodnog broja.

Djeljivost zbira, razlike i proizvoda prirodnih brojeva.

Djeljivost dekadnim jedinicama i brojevima: 2,3,4,9,25.

Prosti i složeni brojevi.

Rastavljanje složenih brojeva na proste faktore.

Zajednički djelitelji brojeva. Najveća zajednička mjera

Zajednički sadržalac i najmanji zajednički sadržalac danih brojeva.

5. TEMA- Razlomci

Tematske jedinice

Pojam razlomka b/a ($a, b \in N$). Brojnik i nazivnik.

Razlomci veći i manji od 1.

Proširivanje i skraćivanje razlomaka.

Uspoređivanje razlomaka.

Razmjera (omjer).

Decimalni i postotni zapis razlomka, postotak.

Pridruživanje tačaka brojnog polupravca razlomcima.

Osnovne računске operacije sa razlomcima i njihova svojstva.

Aritmetička sredina danih brojeva.

Brojevni izrazi sa zagrada. Tekstualni zadaci.

Izrazi s promjenljivim. Brojna vrijednost izraza.

Jednačine i nejednačine u Q^+ (najjednostavniji oblici).

NASTAVNI PROGRAM MATEMATIKE ZA ŠESTI RAZRED

(devetogodišnja osnovna škola – četiri sata sedmično)

SADRŽAJI	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJA	AKTIVNOSTI UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
<p>SKUPOVI, RELACIJE I PRESLIKAVANJA Skupovi. Presjek, unija i razlika skupova. Direktni produkt skupova. Relacija. Funkcija. Koordinatni polupravac i koordinatni sistem u ravni.</p> <p>KRUŽNICA, KRUG, UGAO (KUT)</p> <p>Izlomljena linija,</p>	<p>Učenici trebaju usvojiti: skup i element skupa kao osnovni pojam. Uredeni par, jednakost uredenih parova, prvu i drugu koordinatu uredenog para. Trebaju definisati relaciju, odnosno funkciju. Trebaju znati nacrtati zadane tačke na koordinatnom pravcu i u koordinatnom</p>	<p>Učenik treba radeći s priborom za geometriju razvijati motoričke sposobnosti kao i uvježbavati oko da pravilno procjenjuje slike koje crta. Treba promatrati i otkrivati nova svojstva, i logički ih povezivati.</p> <p>Treba razviti osjedaj za posmatranje raznih uglova i</p>	<p>Razvijanje osjećaja za percepciju prostora, za urednost, preglednost, preciznost u mjerenju.</p> <p>Razvijanje osjećaja za urednost pri crtanju.</p> <p>Razvijanje odgovornosti za samostalno obavljanje zadataka. Učenik se treba osposobiti za</p>	<p>Učenik treba pažljivo pratiti izlaganje nastavnika i učestvovati u radu svojim komentarima i pitanjima.</p> <p>Koristiti udžbenik , zbirku zadataka i ostalu preporučenu literaturu.</p>	<p>Nastavnik će svojim znanjem i vještinama obraditi nastavne sadržaje tako da učenici usvoje pojmove i definicije i da razumiju i prihvate određene zakonitosti. Nastavnik će paziti da sadržaj i objašnjenja budu dostupna uzrastu učenika. Poticati će učenika na rad.</p> <p>Zahtijevat će od</p>

<p>mnogougao, kružnica (kružna crta) i krug. Prava i kružnica. Ugao. Vrste uglova. Središnji ugao. Jedinice za mjerenje uglova. Mjerenje uglova Računske operacije sa mjernim brojevima za uglove Suplementarni, komplementarni uglovi. Prenošenje uglova. Uspoređivanje uglova. Grafičko sabiranje i oduzimanje uglova.</p>	<p>sistemu u ravni. Učenici trebaju znati koji su osnovni pojmovi u geometriji (tačka, prava, ravnina, prostor, skup), a koji su i izvedeni pojmovi (dužina, izlomljena linija, mnogougao, kružnica, krug, središnji ugao,...). Jedinice za mjerenje uglova: stepen, minute, i sekunda. Stepen (stupanj) povezati sa stepenima iz geografije, radi povezivanja gradiva i lakšeg usvajanja. Učenik treba usvojiti crtanje, mjerenje, uspoređivanje, sabiranje, oduzimanje uglova, kao i množenje uglova prirodnim brojem.</p>	<p>njihovih veličina. Učenik treba usvojiti i razviti matematički jezik. Uočavati sličnosti između algebarskih i geometrijskih zadataka. Učenik treba naučiti definirati pojmove koji ga okružuju, a osnovne pojmove «razumjeti».</p>	<p>samostalan rad s geometrijskim priborom, za procjenjivanje rezultata i za pomoć ostalim učenicima. Kod učenika treba potaknuti rad po planu. Razvijanje zapažanja i izvođenje zaključaka.</p>	<p>učenika da uredno rade i da ravnomjerno raspoređuju crteže na listu papira. Insistirati će na sažimanju pojmova geometrije u opisivanju tokom izlaganja. Poticati će učenike na slobodno procjenjivanje veličine uglova prije mjerenja.</p>	<p>učenika da vode evidenciju Vodiće evidenciju svojih zapažanja o napredovanju učenika. Koristi različite metode i strategiju praćenja postignuda i sposobnosti učenika. Redovito ocjenjuje rad učenika i vodi uredne</p>
--	--	---	--	--	--

<p>Učenicima trebaju savladati sve računске operacije. Insistirati na skraćenoj dijeljenju i množenju, gdje se trebaju koristiti olakšice. Vježbati zadatke s više računskih operacija i zagrada, da učenici uvježbaju red računskih operacija i oslobađanja od zagrada. Uvježbavati rješavanje zadataka s općim brojevima, sa i bez zadanih vrijednosti općeg broja. Učenici trebaju znati koristiti svojstva računskih operacija.</p>	<p>Razvijati misaonost i logičnost kroz rješavanje različitih zadataka. Učenik treba samostalno odlučivati koju operaciju će prije riješavati, kao i koje zgrade će prije računati.</p>	<p>Razumijevanje prirodnosti i prirodne logičnosti u radu sa prirodnim brojevima. Razvijanje i jačanje samopouzdanja u vlastitu sposobnost učenja i zaključivanja. Svjesno preuzimanje odgovornosti za urađeno. Pozitivan odnos prema radu, kao i volja za rad i za iskazivanje pozitivnih rezultata rada.</p>	<p>Aktivno sudjeluje u svim oblicima nastavnog rada. Prati izlaganja nastavnika. Sudjeluje u stvaranju obrazovnih situacija, sredstava i modela. Prati izlaganje nastavnika. Koristi udžbenik i literaturu. Dosljedno izvršava sve zahtjeve nastavnika u individualno, grupnom i frontalnom radu. Uredno piše sve informacije koje mu daje nastavnik. Uči kod kuće i radi domaće zadaće.</p>	<p>Ostvaruje produktivnu stvaralačku atmosferu u razredu. Vodi evidenciju svojih opažanja o napredovanju učenika. Koristi različite metode i strategiju praćenja postignuća i sposobnosti učenika. Redovito ocjenjuje rad učenika i vodi uredne zabilješke.</p>	
---	---	--	--	---	--

<p>DJELJIVOST U No Djelitelj i sadržalac broja Djeljivost zbira, razlike i proizvoda. Djeljivost sa 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 15,... Prosti, složeni i relativno prosti brojevi Rastavljanje broja na proste faktore Najveći zajednički djelitelj Najmanji zajednički sadržalac</p>	<p>Učenici trebaju znati rastaviti složeni broj na proste faktore. Trebaju znati prepoznati brojeve koji su djeljivi sa: 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 15,... Učenici trebaju znati odrediti najmanji zajednički sadržalac, kao i najveći zajednički djelitelj. Moraju razlikovati proste od složenih brojeva, kao i relativno proste brojeve.</p>	<p>Razumijevanje materije i problema. Razvijanje logičkog i stvaralačkog mišljenja. Razvijati maštovitost i sposobnost percepcije bitnog od nebitnog. Vještina odabira inovacija, razvrstavanja, klasificiranja, uspoređivanja.</p>	<p>Adaptivnost i fleksibilnost u prihvaćanju promjena. Značaj znanja o brojevima i kvantitativnim odnosima. Interes za rješavanje problema i zadataka timskim radom. Procjenjuju i vrednuju vlastite stavove i stavove drugih. Poštivanje pravila obrazovne igre i aktivnosti uopće.</p>	<p>Radi na satu i kod kuće po uputama nastavnika. Za svaki nerazumljivi zadatak traži objašnjenje, kod kuće ili u školi. Ne ostavlja ništa nerazjašnjeno ni nenaučeno.</p>	<p>Nastavnik postavlja pitanja i traži adekvatne odgovore, kako bi saznao da li su svi učenici razumjeli postavljene zadatke. Potiče učenike da pitaju i da traže odgovore.</p>
---	---	--	--	--	---

<p>mnogougao, kružnica (kružna crta) i krug. Prava i kružnica. Ugao. Vrste uglova. Središnji ugao. Jedinice za mjerenje uglova. Mjerenje uglova Računske operacije sa mjernim brojevima za uglove Suplementarni, komplementarni uglovi. Prenošenje uglova. Uspoređivanje uglova. Grafičko sabiranje i oduzimanje uglova.</p> <p>RAZLOMCI -Pojam razlomka - Uspoređivanje razlomaka jednakih nazivnika. -sabiranje i</p>	<p>sistemu u ravni. Učenici trebaju znati koji su osnovni pojmovi u geometriji (tačka, prava, ravnina, prostor, skup), a koji su i izvedeni pojmovi (dužina, izlomljena linija, mnogougao, kružnica, krug, središnji ugao,...). Jedinice za mjerenje uglova: stepen, minute, i sekunda. Stepen (stupanj) povezati sa stepenima iz geografije, radi povezivanja gradiva i lakšeg usvajanja. Učenik treba usvojiti crtanje, mjerenje, uspoređivanje, sabiranje, oduzimanje uglova, kao i množenje uglova prirodnim brojem.</p>	<p>njihovih veličina. Učenik treba usvojiti i razviti matematički jezik. Uočavati sličnosti između algebarskih i geometrijskih zadataka. Učenik treba naučiti definirati pojmove koji ga okružuju, a osnovne pojmove «razumjeti».</p>	<p>samostalan rad s geometrijskim priborom, za procjenjivanje rezultata i za pomoć ostalim učenicima. Kod učenika treba potaknuti rad po planu. Razvijanje zapažanja i izvođenje zaključaka.</p>	<p>učenika da uredno rade i da ravnomjerno raspoređuju crteže na listu papira. Insistirati će na sažimanju pojmova geometrije u opisivanju tokom izlaganja. Poticati će učenike na slobodno procjenjivanje veličine uglova prije mjerenja.</p>	<p>učenika da vode evidenciju Vodiće evidenciju svojih zapažanja o napredovanju učenika. Koristi različite metode i strategiju praćenja postignuda i sposobnosti učenika. Redovito ocjenjuje rad učenika i vodi uredne</p>
--	--	---	--	--	--

<p>oduzimanje razlomaka jednakih nazivnika -Proširivanje I skraćivanje razlomaka. -Svođenje razlomaka na jednake nazivnike. - Uspoređivanje razlomaka sa jednakim nazivnikom. -Sabiranje i oduzimanje razlomaka različitih nazivnika. -Jednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem razlomaka: ($x+a=b$; $x-a=b$; $a-x=b$; $(x-a)+b=c$; $(x+a)-b=c$.) -Nejednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem razlomaka: ($a+x<b$; $x+a>b$; $x-a<b$; $x-a>b$; $a-x<b$; $a-x>b$.) -Množenje razlomaka. -Dijeljenje razlomka razlomkom. -Svođenje razlomaka na jednake nazivnike.</p>	<p>Učenik usvaja pojam cijelog, polovine, trećine, ... kao i zapis istih. Crtežima prikazuje zadane brojeve i čita nacrtane dijelove kako bi zapamtio zapis. Preko mjernih brojeva: površine, duljine, vremena, i odgovarajućih zadataka određuje razlomke izražene manjim odgovarajućim jedinicama. Usvaja algoritme zbrajanja, jednakih i različitih razlomaka, množenja i dijeljenja razlomaka. Rješava različite jednačine i nejednačine pomoću svojstava računskih operacija. Računa postotak. Razmjernu rješava <u>kao jednakost dvaju</u></p>	<p>Vizuelno raščlanjivanje i grupiranje. Induktivno mišljenje. Procjenjivanje. Različiti načini matematičkog izražavanja i komuniciranja korištenjem matematičkog jezika. Konvergentna i divergentna produkcija ideja.</p>	<p>Cijelo i razlomljeno. Usvaja pojmove cjeline i jedinke i opšte odnose između dijela nečega i kolektiviteta (cjeline)</p>	<p>Prati aktivno rad na satu i pri tome usvaja nova znanja. Donosi potreban didaktički materijal za razumijevanje novog gradiva (razlomaka). Crta i reže, polovi i dijeli, preklapa i mjeri.</p>	<p>Priprema nastavnu tehniku i tehnologiju. Izrađuje didaktički materijal. Primjenjuje modele interaktivne nastave. Usklađuje zadatke i probleme spram mogućnosti učenika. Individualno prilazi učenicima kod rješavanja složenijih zadataka. Odmjerava znanja: dovoljnog, srednjeg i visokog nivoa. (Origami - japanska tehnika savijanja papira, Geometer's Sketchpad, Geogebra - programi iz matematike na kompjuteru su veoma zgodni za jednostavno i brzo prikazivanje različitih razlomaka i odnosa između cijelog i njegovih dijelova, kao i</p>
---	---	--	---	--	---

<ul style="list-style-type: none"> -Usporedivanje razlomaka -Zbrajanje i oduzimanje razlomaka različitih nazivnika. -Množenje razlomaka. -Dijeljenje razlomka razlomkom. -Jednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem razlomaka ($ax=b$; $x:a=b$; $a:x=b$; $ax+b=c$; $ax-b=c$.) -Nejednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem razlomaka. -Postotak. -Razmjera i njena primjena. 	<p>razlomaka (primjena na nastavi geografije, izračunavanje udaljenosti na karti).</p>				<p>između samih dijelova cijelog). Zadatke osmišljava tako da učenike potiče na razmišljanje.</p>
---	--	--	--	--	---

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

1.TEMA- Skupovi, relacije i preslikavanja

Skup, koji su učenici ranije poimali više intuitivno, u ovoj se temi, do određenog stepena formalizuje. Međutim, formalizaciji ovih sadržaja mora se pristupiti oprezno i postupno od konkretnih životnih situacija.

-Potrebno je uvesti pojam skupa i elementa, kao osnovnih pojmova, pomoću različitih primjera iz učenikovog svakodnevnog okruženja.

-Navedi učenike da sami prepoznaju skupove i da odrede njihove elemente po prepoznatoj osobini.

-Navedi učenike da naučene geometrijske likove (pravac, polupravac, dužina, izlomljena linija, ...) dožive kao skupove točaka.

-S (Venovim) dijagramima uvesti slikoviti zapis skupova, presjeka, razlike kao i produkte skupova. -Odnose između geometrijskih likova zapisati pomoću simbola za uniju, presjek i razliku skupova.

-Dijagramom uvesti produkt skupova. Kasnije na dijagramu uvesti relacije i funkcije, kao i za koordinatni sistem u ravnini. -Uvesti pojam relacije i funkcije na jednostavnijim primjerima.

2.TEMA- Kružnica, krug, ugao

Već ranije učenik je upoznao oblike kruga i kružnice. Ova su znanja bila na intuitivno konkretnoj razini (kružnica je bila granica kruga). U ovom programu učenik ispituje udaljenost tačaka kružnice i središta kružnice, zaključujući da su te udaljenosti jednake. Učenici sada kružnicu i krug poimaju kao skup tačaka. Znanja o uglu ovdje se proširuju i produbljuju. Uvođenje pojma centralni ugao povezuju se ugao i kružnica čime se ostvaruju pretpostavke za konstruisanje podudarnih uglova odnosno za (grafičko) sabiranje i oduzimanje uglova.

-Uvesti ugao i vrste uglova kao kretanje polupravca oko krajnje tačke, uglomjer, jedinice za mjerenje uglova. (po mogućnosti koristiti namjenske računarske software (npr. Geometer's Skachpad i Geogebra – kompjuterski program za nastavu matematike) ili grafo-folije)

-Uvježbati računarske operacije s višeimenovanim brojevima (stepen, minuta, sekunda): +, -, •, : .

-Uvježbati grafičko sabiranje i oduzimanje uglova.

3.TEMA- Prirodni brojevi

Realizaciju ove tematske cjeline treba, u najvećem dijelu, postaviti kao ponavljanje, proširivanje i produbljivanje znanja koja je učenik usvojio ranije. Međutim, u toku ponavljanja treba podići nivo učeničkog znanja od konkretnog poimanja pojmova koji se ponavljaju ka njihovom apstraktnom značenju. Ovdje prevashodno mislimo na važne generalizacije kao što su svojstva skupa N i operacija u njemu.

- Ponoviti sve računске operacije sa brojevima.
- Učenicima pokazati neke interesantne jednostavnije operacije množenja (tablica malih brojeva, do 10, pomoću prstiju lijeve i desne ruke, množenje prirodnih brojeva kojima je zbroj posljednjih brojeva 10, množenje dvocifrenih brojeva napisanih jedan ispod drugoga, ili pronaći neke druge zanimljivosti vezane za brojeve.
- Uvježbati svojstva računskih operacija, osobito distribuciju množenja prema zbrajanju i oduzimanju.
- Uvježbati grupisanje jednakih faktora u zagradu.
- Uvježbati zadatke sa zagradama, izračunavanje i oslobađanje zagrada.

4.TEMA- Djeljivost brojeva

Kroz niz primjera učenik treba da količnik "a podijeljeno sa b" povezuje sa relacijom $a = b \cdot q + r$, odnosno sa jednakošću $a = b \cdot q$. Pojam djeljivosti može se sada korektno tumačiti pa i definisati. Prije nego što se krene sa djeljivosti konkretnim brojevima (2,5,...) potrebno je na dosta primjera pokazati djeljivost zbira odnosno produkta brojem. Nakon toga rezultate zaključivanja uopćiti u stavove odnosno teoreme.

- Potrebno je proširiti znanja o djeljivosti prirodnih brojeva i naučiti pravila (teoreme) djeljivosti.
- Tvrđenje o djeljivosti učenici trebaju naučiti kroz različite «plastične» primjere.
- Uvesti pojam najmanjeg zajedničkog sadržaoa i najvećeg zajedničkog djelitelja za dva ili više prirodnih brojeva.

5. TEMA- Razlomci

- U ovom sadržaju obraditi samo pozitivne razlomke.
- S učenicima raditi od papira figurice, i pri tome radu naglašavati da se počinje savijati papir od cijelog, prema polovinama, četvrtinama, itd. -Učenici mogu donijeti i kolaž papir, makaze i ljepilo, pa zadane likove lijepiti cijele, isijecati polovine, trećine,... lijepiti i razgovarati o razlomcima.
- Na internetu pronaći web stranice s uradenim materijalima, vezanim za uvođenje razlomaka.
- Za korištenje u neposrednom radu na satu, dobar je također i računarski program Geogebra.
- Uvesti decimalne razlomke.
- Uvesti pojam postotka, kao razlomka s nazivnikom 100.
- Kod množenja, razlomak prvo množiti prirodnim brojem, zatim razlomak i prividni razlomak, a tek onda razlomak s razlomkom.
- Uvježbati sve četiri računске operacije.
- Aritmetičku sredinu uvesti na brojnoj polupravoj, kako bi djeci bio jasniji navedeni pojam.
- Jednačine i nejednačine uvesti pomoću vage za mjerenje: lijeva strana jednaka desnoj, ako dodamo ili oduzmemo istovremeno na jednoj i drugoj strani jedan broj nećemo narušiti ravnotežu, isto razmišljamo i kad množimo i dijelimo lijevu i desnu stranu brojem različitim od nule. Postepenim prebacivanjem poznatih na jednu stranu riješimo jednačinu, odnosno nejednačinu.

**NASTAVNI PLAN I PROGRAM
ZA BIOLOGIJU – 6. RAZRED (DEVETOGODIŠNJEG OBRAZOVANJA)**

/2 časa sedmično -70 časova godišnje/

BIOLOGIJA U VI RAZREDU
(2 časa sedmično – 70 časova godišnje)

CILJ I ZADACI NASTAVE BIOLOGIJE

1. ULOGA I ZNAČAJ

Nastava biologije treba temeljiti na naučnim postignućima savremene biološke nauke koja je jako napredovala posljednjih pedesetak godina. Biologija, kao temeljna nauka, pridonosi razumijevanju životnih procesa kod biljaka, životinja i čovjeka, prodire u temeljne zakonitosti nasljeđivanja, pridonosi savladavanju bolesti i proizvodnji hrane. Savremena biologija proučava molekularnu osnovu životnih procesa i složene međudnose između živih bića i njihovog okoliša. Narušavanja sklada tih odnosa i sveopće prirodne ravnoteže može dovesti do ugrožavanja i čovjeka kao biološke vrste.

Cilj nastave biologije je da potakne zanimanje učenika za živi svijet i čovjeka u njemu, da objasni osnovna životna načela, koja su zajednička svim živim bićima, ali isto tako da prikaže raznolikost i bogarstvo biljnih i životinjskih vrsta koje su se razvile na Zemlji.

Sadržaji predmeta biologije omogućuju ostvarivanje ne samo obrazovnih, već i odgojnih zadataka u nastavnom procesu, posebno u smislu usvajanja zdravstvene i ekološke kulture. Važan naglasak posvećen je usmjeravanju učenika da slijedom stečenih bioloških znanja razviju svijest o vrijednosti života uopće, o načinu i potrebi očuvanja zdravlja, o potrebi očuvanja okoliša ,a kao krajnji cilj usvajanje zdravih životnih navika.

U nastavi biologije neophodno je načelo pažnje, pa je potrebno koristiti primarne i sekundarne izvore znanja. Kad god je moguće potrebno je poticati i organizirati praktičan rad učenika, samostalni učenički rad , rad u grupama, posmatranje i proučavanje izvorne stvarnosti (vježbe, ogledi, nastava u prirodi).

2. CILJ NASTAVE BIOLOGIJE

Cilj nastave biologije je da učenicima obezbjedi sticanje novih znanja o živom svijetu u skladu sa dostignućima savremene biološke nauke i prakse čiji su sadržaji neophodni za razumjevanje bioloških pojava, procesa i zakonitosti u prirodi, te doprinese kod učenika razvijanju pravilnog pogleda o svijetu i senzibilnog odnosa prema prirodi i njenom naslijeđu.

ZADACI NASTAVE BIOLOGIJE U VI RAZREDU

- Upoznavanje učenika s pojmom biologija, njenim predmetom, problemom izučavanja i značajem
- Pružanje osnovnih znanja, vještina i sposobnosti o građi i funkciji biljnog organizma
- Shvatanje toka fizioloških pojava i procesa u biljnom organizmu
- Upoznavanje sa biosistematikom biljnog svijeta, odnosno sa najznačajnijim karakteristikama pojedinih grupa biljaka, njihovom filkogenijom, podjelom i značajem
- Ovladavanje odabranim metodama i tehnikama rada u biološkim vježbama
- Formiranje svjetonazora i usvajanje osnovnih univerzalnih odgojnih vrijednosti

PROGRAMSKI ZAHTJEVI

ODGOJNI

- ⊗ upoznavanje učenika sa pojmom biologije, njenim predmetom, problemom izučavanja
- ⊗ posebnu pažnju usmjeriti na ćeliju kao osnovnu strukturnu i funkcionalnu jedinicu svih živih bića
- ⊗ pružanje osnovnih znanja, vještina i sposobnosti o građi i funkciji biljnog organizma
- ⊗ shvatanje toka fizioloških pojava i procesa u biljnom organizmu vezanim za građu i funkciju biljnih organa
- ⊗ značaj fotosinteze i transpiracije
- ⊗ upoznavanje sa biosistematikom biljnog svijeta, odnosno sa najznačajnijim karakteristikama pojedinih grupa biljaka shvatiti filogeniju biljnog svijeta podjelu i značaj
- ⊗ ovladavanje odabranim metodama i tehnikama rada u nastavi biologije
- ⊗ razvijanje pogleda i sticanje osnovnih znanja o živom svijetu u skladu sa dostignućima savremene biološke nauke i univerzalnih odgojnih vrijednosti shvatiti značaj biljaka za prirodu, životinje i čovjeka.

OBRAZOVNI

- ⊗ sticanje novih znanja o predmetu izučavanja biologije
- ⊗ naučiti razliku između biljne i životinjske ćelije koristiti prethodna iskustva učenika i ostvariti korelaciju sa gradivom drugih nastavnih predmeta – multidisciplinarni pristup
- ⊗ da pomoću praktičnog rada učenici shvate fiziološke procese, fotosintezu i transpiraciju i da povežu građu i funkciju biljnih organa
- ⊗ učenike upoznati sa osnovnim sistematskim kategorijama i njihovom hijerarhijom
- ⊗ formiranje svjetonazora / pogleda o porijeklu i razvoju biljnog svijeta
- ⊗ razvijati kritičko mišljenje i kreativnost
- ⊗ poseban značaj posvetiti planiranju i pripremanju laboratorijske vježbe, posmatranju, modeliranju ćelije i biljnih organa i eksperimentima

- ☼ istaknuti značaj biljaka kao jedinih proizvođača hrane i kiseonika na Zemlji, razvijati senzibilitet o potrebi zaštite biljnog svijeta od uništavanja.

OČEKIVANA POSTIGNUĆA

- ☼ učenici se služe literaturom iz biologije i prepoznaju predmet izučavanja pojedinih grana biologije
- ☼ razumjeti građu ćelije i njenu funkciju u jednoćelijskom i višećelijskom organizmu, diobu ćelije, pojam haploidnog i diploidnog broja hromosoma
- ☼ razumjeti fiziološke procese u biljkama fotosintezu i transpiraciju
- ☼ znati da povežu građu i funkciju biljnog organa u procesu fotosinteze, oslobađanje kisika, vraćanje vode u atmosferu kroz stome u vidu vodene pare
- ☼ učenici prave herbar i određuju biljke pomoću kratkih didaktičkih ključeva za grupu biljaka
- ☼ učenici znaju da klasificiraju biljke i da razumiju razvoj od nižih ka višim
- ☼ uz pomoć nastavnika procjenjivati relevantnost podataka i informacija
- ☼ shvatiti ulogu nauke za razumjevanje svijeta u kojem žive i da svaki pojedinac može dati vlastiti doprinos u očuvanju i obogaćivanju biljnog fonda
- ☼ Učenici će razviti pozitivne vrijednosti i stavove prema sebi samima, prema drugima, prema svojoj okolini i učenju kao cjeloživotnom procesu.

PROGRAMSKI SADRŽAJI U ŠESTOM RAZEDU

1. Uvod

1. 1. BIOLOGIJA NAUKA O ŽIVIM BIĆIMA

Podjela biologije prema predmetu i problemu izučavanja, značaj biologije

Povezanost i ovisnost žive i nežive prirode i zajedničke osobine živih bića

2. CITOLOGIJA

2.1. Biljna stanica / ćelija - osnovna jedinica građe organizma. Dioba ćelije. Posmatranje ćelija pokožice luka pod mikroskopom

2.2. Tkivo: građa i funkcija, organ, organizam. Jednoćelijski i višećelijski organizam.

3. GRAĐA I FUNKCIJA BILJAKA

3.1. SJEMENKA: građa sjemenke dvosupnica-dikotila i jednosupnica – monokotila, klijanje sjemenke : uslovi klijanja , voda, zrak, toplota, kljavost.

podjelu i značaj

3.2. KORIJEN: Građa i funkcija korijena. Difuzija , osmoza, kapilarnost i korijenov pritisak .Ogled rastenja korijena. Vegetativno razmnožavanje korijenom.

3.3. IZDANAK Nadzemni i podzemni izdanak Stablo:građa i funkcija stabla.Drvenasto i zeljasto stablo, preobražaj . Vegetativno razmnožavanje podzemnim izdankom.

3.4. LIST Spoljašnja i unutrašnja građa. Funkcija lista – fotosinteza i transpiracija. Vegetativno razmnožavanje listom.

3.5. Laboratorijska vježba : Mikroskopiranje unutrašnje građe lista.Postavljanje eksperimenata vegetativnog razmnožavanja.

3.6. CVIJET – CVAT- Građa i funkcija cvijeta i cvasti

3.7. OPRAŠIVANJE I OPLODNJA. Plod i sjemenka, raznovrsnost plodova i sjemenki

4. BIOSISTEMATIKA BILJAKA

4.1. Biološka raznolikost i uzroci biološke raznolikosti. Pojam biosistematika. Karl Line. Binarna nomenklatura. Na primjeru jedne biljke objasniti biosistematske kategorije, vrsta, rod, porodica, red, klasa, odjeljak i carstvo.

ORGANIZMI NEĆELIJSKE GRAĐE

4.2. VIRUSI NA GRANICI ŽIVOTA.: Karakteristike građe virusa, viroze, medicinski i ekonomski značaj virusa.

ORGANIZMI ČIJE ĆELIJE NEMAJU PRAVO JEDRO – PROKARIOTI

4.3. BAKTERIJE I MODROZELENE ALGE. Karakteristike građe, razmnožavanje, podjela i značaj.

4.4. Bakterije izazivači bolesti i korištenje bakterija u ratnim uslovima kao bološki agansi.

ORGANIZMI ČIJE ĆELIJE IMAJU PRAVO JEDRO- EUKARIOTI

4.4. ALGE:Građa, razmnožavanje, rasprostranjenost, podjela i značaj. Od bičara do volvoksa.Posmatranje algi mikroskopom

4.5. GLJIVE I LIŠAJEVI: Građa, razmnožavanje i razviće, rasprostranjenost, podjela i značaj.

STABLAŠICE

4.6. MAHOVINE: Građa, razmnožavanje i razviće, rasprostranjenost i najvažnije grupe mahovina.

4.7. PAPRATNJAČE:-Građa, razmnožavanje i razviće, podjela i porijeklo, značaj, izumrle papratnjače.

4.8 SJEMENJAČE: -Osnovne karakteristike, podjela. Golosjemenjače. Građa. Razmnožavanje, značaj i podjela. Prelaz na kopno.

4.9. SKRIVENOSJEMENJAČE / KRITOSJEMENJAČE -Opće odlike. Podjela skrivenosjemenjača na dvosupnice i jednosupnice.

4.10. DVOSUPNICE. PORODICE LJUTICA I RUŽA- Opće karakteristike porodica, predstavnici, značajne vrste u ishrani. Voćarstvo.

4.11. PORODICE LEPTIRNJAČA I USNATICA - Opće karakteristike porodice, predstavnici i značaj vrsta u liječenju i ishrani.

4.12. PORODICE KRSTAŠICA I GLAVOČIKA- Opća karakteristika porodice, predstavnici i značaj u ishrani.

4.13. Laboratorijska vježba: Određivanje dvosupnica prema ključu.

4.14. JEDNOSUPNICE - PORODICE LJILJANA I TRAVA - Opća karakteristika porodice, predstavnici, značaj u ishrani.

4.15. KRATAK PREGLED RAZVOJA BILJNOG SVIJETA

BIOLOGIJA, VI razred – 2 časa sedmično, 70 sati godišnje

Tematske cjeline, Teme	Ishodi učenja	Aktivnosti nastavnika
<p>UVOD</p> <p>BIOLOGIJA NAUKA O ŽIVIM BIĆIMA</p> <p>CITOLOGIJA</p> <p>GRAĐA I FUNKCIJA BILJKA</p>	<p>-učenici se služe literaturom iz biologije i prepoznaju predmet izučavanja pojedinih grana biologije</p> <p>- razumjeti građu ćelije i njenu funkciju u jednoćelijskom i višećelijskom organizmu, diobu ćelije, pojam haploidnog i diploidnog broja hromosoma</p> <p>- razumjeti fiziološke procese u biljkama fotosintezu i transpiraciju</p> <p>- znati da povežu građu i funkciju biljnog organa u procesu fotosinteze, oslobađanje oksigena</p> <p>- vraćanje vode u atmosferu kroz stome u vidu vodene pare</p> <p>- učenici prave herbar i određuju biljke pomoću kratkih didaktičkih ključeva za grupu biljaka</p> <p>- učenici znaju da klasificiraju biljke i da razumiju razvoj od nižih ka višim</p> <p>- uz pomoć nastavnika procjenjivati relevantnost podataka i informacija</p> <p>- shvatiti ulogu nauke za razumjevanje svijeta u kojem žive</p> <p>- da svaki pojedinac može dati vlastiti doprinos u očuvanju i obogaćivanju biljnog fonda</p> <p>-Učenici će razviti pozitivne vrijednosti i stavove prema sebi samima, prema drugima, prema svojoj okolini i učenju kao cjeloživotnom procesu.</p>	<p>-Koristiti prethodna iskustva učenika i ostvariti korelaciju sa gradivom drugih nastavnih predmeta – multidisciplinarni pristup</p> <p>- da pomoću praktičnog rada učenici shvate fiziološke procese, fotosintezu i transpiraciju i da povežu građu i funkciju biljnih organa</p> <p>- učenike upoznati sa osnovnim sistematskim kategorijama i njihovom hijerarhijom</p> <p>- Formiranje svjetonazora / pogleda o porijeklu i razvoju biljnog svijeta</p> <p>- razvijati kritičko mišljenje i kreativnost</p> <p>- poseban značaj posvetiti planiranju i pripremanju laboratorijske vježbe, posmatranju, modeliranju ćelije i biljnih organa i eksperimentima</p>

<p>BIOSISTEMATIKA BILJAKA</p> <p>VIRUSI BAKTERIJE ALGE LIŠAJEVI MAHOVINE PAPRATNJACE SJEMENJACE GOLOSJEMENJACE SKRIVENOSJEMENJACE</p> <p>KRATAK PREGLED FILOGENETSKOG RAZVOJA BILJAKA</p>	<p>- Ovladavanje odabranim metodama i tehnikama rada u nastavi biologije</p> <p>- razvijanje pogleda i sticanje osnovnih znanja o živom svijetu u skladu sa dostignućima savremene biološke nauke i univerzalnih odgojnih vrijednosti</p> <p>- shvatiti značaj biljaka za prirodu, životinje i čovjeka.</p>	<p>Poticati učenike na znatiželju. Pomagati im pri izvođenju vježbi. Dodatno pojašnjenje nekih pojmova.</p> <p>Stalno nadzirati učenike za vrijeme izvođenja vježbi.</p> <p>Zadati učenicima da sami izrade plakate s ključnim pojmovima.</p>
---	---	---

BIOLOGIJA: DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Predmet nauke biologije je živi svijet koji općenito kod učenika od najranijeg stupnja obrazovanja izaziva veliki interes. Ovu činjenicu treba imati stalno na umu tokom realizacije nastavnih sadržaja iz predmeta biologija i shvatiti je kao veliku prednost i olakšicu u radu s učenicima. Da bi se na ovim temeljima dalje razvijao i obogaćivao interes učenika za prirodu nastavnik u svom radu treba u velikoj mjeri uložiti potreban napor u obrazovno-odgojnom djelovanju i uticaju na učenike. Obrazovno-odgojna postignuća nastavnika iz različitih bioloških disciplina s obzirom na problem istraživanja (citologije, morfologije, sistematike, fiziologije, etologije, genetike, evolucije, ekologije), jednako i s obzirom na predmet istraživanja (botanike, zoologije, antropologije, mikologije, mikrobiologije) omogućit će učenicima da se u osnovnoj školi razvije pozitivan stav prema biološkoj znanosti. Iskustva stečena u nastavi biologije bit će dobra osnova da učenici shvate potrebu, značaj i efekte nastave biologije za svakodnevni život kao i osnovu za dalje školovanje.

Da bi se ostvarili navedeni ciljevi nastave biologije tokom osnovnog obrazovanja kod učenika treba razvijati sposobnosti:

- posmatranja (u prvom redu prirodnih objekata – živih organizama ili njihovih preparata),
- sakupljanja, klasificiranja i tumačenje podataka,

- uočavanja promjena u vremenu i prostoru,
- predstavljanja građe i funkcija živih organizama putem crteža, shema, grafikona i modela,
- sabiranja, prepariranja i izrade zbirki dijelova ili cijelih organizama u ograničenom broju,
- praktičnog uticaja na prirodu sukladno potrebi zaštite i unapređenja prirode, također praktične primjene znanja u pogledu zaštite osobnog zdravlja putem dobrih higijenskih navika i pravilne ishrane.

Nastavnik mora u procesu nastave koristiti sve raspoložive oblike rada, nastavne metode i nastavna sredstva, a to će biti uvjetovano nastavnim sadržajem, psiho-fizičkim razvojnim stupnjem učenika i materijalnim mogućnostima škole. U pogledu načina primanja bioloških informacija učenici imaju vrlo visoke zahtjeve. Korištenje elektronskih nastavnih sredstava predstavlja osnovni zahtjev, što podrazumijeva da nastavnik zna i umije sabrati i emitirati zanimljive emisije iz prirode putem TV ekrana i multimedijskog projektora povezanog s kompjuterom.

Problemska i interaktivna nastava treba da bude dominirajuća, jer su učenici u poziciji da budu pobuđeni na ulaganje vlastitog napora u saznavanju i donošenju zaključaka. Ovako stečeno znanja učenika je trajnije i višedimenzionalno. Učeniku pruža mogućnost da samostalno stiče i proširuje znanje u vannastavno vrijeme i priprema ga cjeloživotno učenje.

Izvođenje oglada, bilo demonstrativno ili tokom rada u grupama, treba biti obavezno uključeno u realizaciji odgovarajućih sadržaja.

Rad na terenu (u šumi, parku, livadi/travnjaku, uz obalu tekućice, bare i mora ovisno od lokacije i mogućnosti škole) treba izvesti da bi se savladalo gradivo iz sistematike, etologije i ekologije.

Korištenje mikroskopa i savladavanje tehnike mikroskopiranja treba realizirati tokom obrade gradiva vezanog za citologiju, sistematiku i to u granicama materijalnih mogućnosti škole i uzrasta učenika.

Učenicima treba redovito davati domaće zadatke vodeći računa da budu primjereni raspoloživom vremenu kojeg mogu odvojiti za predmet biologija u kompleksu ostalih zastupljenih predmeta u nastavnom planu. Zadaci mogu biti: kratki eseji, izrada postera, izrada nastavnih sredstava, sakupljanje svježeg biljnog i životinjskog materijala kao i njegovog prepariranja, posmatranje ponašanja životinja, izvođenje oglada, sakupljanje i bilježenje podataka u toku oglada i njegovog ishoda, gajenje biljaka i životinja, posmatranje TV obrazovnih emisija i informacija stečenih preko interneta.

Frontalni oblik rada treba što češće zamjenjivati s radom u grupama, u parovima i individualiziranim radom. Promjena forme doprinosi zanimljivosti nastave, ali i razvijanju sposobnosti učenika da kolektivno rade i preuzimaju dio odgovornosti za postignute rezultate rada.

Napredovanje učenika

Nastavnik je dužan kontinuirano pratiti rad učenika da bi mogao steći uvid u njihovo napredovanje u pogledu sticanja znanja, vještina i navika. To se postiže putem kontinuirane provjere. Provjeru prati ocjenjivanje - aktivnost nastavnika od izuzetne važnosti. S obzirom da treba maksimalno težiti da ova aktivnost bude objektivna i da broj ocjena bude velik, treba primjenjivati usmeni, pismeni i praktični oblik provjere napredovanja učenika. Ocjena mora biti javna, a u proces ocjenjivanja treba uključiti i učenike. Ukoliko

nastavnik stekne naviku da učeniku obrazloži ocjenu koju mu je dao on će postupno sticati uvid u kriterije ocjenjivanja te će s vremenom i sam moći vrlo objektivno ocjenjivati sebe i svoje kolege.

Inkluzivna nastava

Uključenje učenika sa posebnim potrebama u nastavu sa ostalim učenicima postavlja pred nastavnika zadatak da svoj rad u svim segmentima treba prilagoditi zahtjevima ovih učenika. Kreiranje nastavnog sadržaja primjerenog sposobnostima učenika zahtijevat će od nastavnika primjenu specifičnih metoda i oblika rada, a često i korištenje nastavnih sredstva prilagođenih učeničkim potrebama. Također će morati voditi računa da i ostali učenici učestvuju, u granicama mogućnosti, u radu s kolegom kojem je potrebna pomoć i razumijevanje vršnjaka. Isto tako će surađivati s pedagogom škole, intenzivno s roditeljima, a moguće i zdravstvenim osobljem da bi zajedničkim snagama na adekvatan način pristupili u radu s učenikom. Nastavnik mora biti spreman na dodatne i fizičke i psihičke napore koji će mu u konačnici otvoriti nove vidike i puteve i dati snage i sposobnosti da doprinos u osposobljavanju i ovih učenika za samostalni život.

Rerursi za realizaciju programa

Za nastavu biologije neophodna je specijalizirana učionica (kabinet) koja neće biti okrenuta sjevernoj strani. Ovaj laboratorij treba da prati manja prostorija u kojoj će nastavnik pripremati nastavu. Školski namještaj (klupe i stolice) trebaju biti prilagođene za premiještanje tj. za organiziranje različitih oblika rada. Također, ova učionica treba da bude opremljena sa: modelima, suhim i mokrim preparatima, mikroskopima, mikroskopskim preparatima, priborom za disekciju, zidnim slikama, ali isto tako svim audiovizuelnim pomagalicama i sredstvima. Na više mjesta trebaju biti instalirani mokri čvorovi i izvodi električne struje. Internet konekcija također mora biti prisutna.

Također, jedan dio prostora mora biti odvojen za organizaciju živog kutka, a na bar jednom zidu treba postaviti podlogu pogodnu za postavljanje postera, izložaka koje priprema nastavnik i učenici. Ukoliko škola ima širi zeleni pojas u svom okruženju nastavnik može zajedno s učenicima organizirati i održavati školski vrt. Rad u vrtu će polučiti dobre odgojne i obrazovne vrijednosti, ponekad i skromne ekonomske učinke. U nedostatku uvjeta za osnivanje vrta donekle adekvatna zamjena može biti cvijetnjak ili dio dvorišnog prostora uz školsku zgradu.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

Nastavu iz nastavnog predmeta Biologija mogu izvoditi nastavnici koji su završili Pedagošku akademiju odsjek biologija/hemija ili odsjek biologija Nastavnički i Prirodno- matematički fakultet i stekli zvanje profesora biologije.

Napomena: Profil u stručna sprema regulisani su u skladu sa Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju

GEOGRAFIJA

GEOGRAFIJA

VI RAZRED

2 sata sedmično

70 sati godišnje

ODGOJNO OBRAZOVNI CILJEVI I ZADACI PROGRAMSKIH SADRŽAJA

POSTAVLJANJI CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI	
Programski zahtjevi o:	Učenici znaju:	Očekivana znanja o:
geografiji kao nauci i školskom predmetu; značaju školske geografije; objektu i predmetu proučavanja; prirodnoj sredini; geografskoj sredini; definiciji i definicijama geografije kao nauke i podjeli geografije.	opisivati ranije poznate geografske pojmove koje su naučili tokom razrednog obrazovanja iz predmeta Prirode i društva; opisivati pojave i procese koje doživljava u bližoj i daljoj okolini.	geografiji kao općem obrazovnom predmetu; prirodnoj i geografskoj sredini; proširenim znanjima prirodnih pojava i procesu i načinima njihovih nastanaka; da geografija daje znanje o prirodnogeografskim i društvenogeografskim procesima i pojavama.
nebu i nebeskim tijelima; kosmičkom beskraj; kretanjima nebeskih tijela; Suncu i sunčevom sistemu; Zemlji kao planeti u Sunčevu sistemu.	opisati nebo, Sunce, zvijezde i Mjesec; Prividna kretanja Sunca.	Kosmosu ili nebu; nebeskim tijelima; zvijezdama i Galaktici; Suncu i njegovom sistemu; Mjesecu i njegovom kretanju; Zemlji u Sunčevu sistemu.
horizontu i podjeli horizonta; orijentaciji na	osnovna znanja o horizontu;	metodama orijentacije na horizontu;

<p>horizontu; orijentaciji na površini Zemlje; geografskim koordinatama.</p>	<p>prividnom kretanju Sunca; osnovama orijentacije na horizontu.</p>	<p>o geografskoj mreži; o određivanju apsolutnog položaja tačaka na površini Zemlje.</p>
<p>prividnom kretanju Sunca; stvarnim kretanjem Zemlje; rotaciji i posljedicama rotacije Zemlje; revoluciji i posljedicama revolucije Zemlje.</p>	<p>opisati prividno dnevno kretanje Sunca; opisati nastanak i trajanje astronomskih godišnjih doba; objasniti pojam protoka (temporalnog) vremena.</p>	<p>suštini prividnih kretanja nebeskih tijela; suštini stvarnih kretanja Zemlje; rotaciji Zemlje i njenim posljedicama: smjeni dana i noći i računanje vremena; revoluciji Zemlje i njenim posljedicama; suštini nejednakog trajanja dužine dana i noći; smjeni godišnjih doba i postojanju toplotnih pojaseva na Zemlji.</p>
<p>predstavljanju izgleda Zemlje i njene površine na globusu i kartama; umanjenju veličina iz prirode i načinima njihovog prenošenja na papir; razmjeri i razmjernicima; elementima i sadržajem geografske karte; vrstama i načinu korištenja geografskih karata.</p>	<p>izgled svoje bliže i dalje okoline; izradima plana, učionice i makete zavičaja; osnovama izrade geografske karte.</p>	<p>rasporedu i odnosima kopna i mora na globusu; načinu umanjenja veličina iz prirode; elementima i sadržaju geografskih karta; vrstama geografskih karata; suštini čitanja geografskih karata; prepoznavanju geografskih sadržaja na karti.</p>
<p>zemlji i njenim sferama; litosferi, zemljinoj kori i njenom sastavu; razvoju zemljine kore kroz geološka razdoblja; oblicima reljefa nastali unutrašnjim i vanjskim silama; unutrašnjim procesima i pojavama.</p>	<p>osnove o stijenama u zavičaju; vodi, zraku i tlu. prepoznati osnovne oblike reljefa.</p>	<p>zemlji i njenim sferama – geosferama; gradi zemljine kore; razvoju Zemlje i litosfere tokom geološke prošlosti; unutrašnjim procesima i obliku; spoljašnjih procesa i oblika.</p>
<p>vodenom omotaču Zemlje; kruženju vode u prirodi; jedinstvu i podjeli Svjetskog okeana;</p>	<p>Podjelu voda na slane i slatke vode; podjeli kopnenih voda i njihovom značaju.</p>	<p>hidrosferi – vodenom omotaču Zemlje; kružnim tokovima u hidrosferi; jedinstvo i podjelu Svjetskog okeana;</p>

kopnenim vodama.		osnovnim fizičkim, hemijskim i dinamičkim procesima u Svjetskom okeanu; kopnenim vodama na Zemlji.
živom svijetu na Zemlji ili biosferi; geografskom rasprostranjenju; biljaka i životinja.	osnovne biljne i životinjske vrste u bližem i širem zavičaju.	zakonomjernoj smjeni vegetacije na Zemlji; uticaju prirodnih faktora na rast i razvoj vegetacije na Zemlji; pojasno – zonalnom rasporedu flore na Zemlji; akvatičnim životnim zajednicama na Zemlji.
općim društvenogeografskim elementima na Zemlji; stanovništvu na Zemlji; naseljenosti i naseljima na Zemlji; privredi i privrednim djelatnostima.	stanovništvu užeg i šireg zavičaja; gradskim i seoskim naseljima; osnovnim ljudskim aktivnostima.	ekumeni i anekumeni; suštini i značenju pojmova: prirodna i geografska sredina; urbanizaciji i urbanizovanim regijama; privredi i podjeli privrede; osnovne elemente primarne, tercijarne i sekundarne privrede.
globalnim geografskim aspektima životne sredine; uzrocima geoekološke krize; posljedicama geoekoloških poremećaja na Zemlji.	osnove ugrožavanja okolice i okoliša u užem zavičaju.	geografsko poimanje prirodne, geografske i životne sredine; najvažnije geogene i antropogene uzročnike narušavanja životne sredine; posljedicama negativnih uticaja na zrak, vodu i tlo.

NASTAVNI SADRŽAJI (NASTAVNE TEME)

UVOD U GEOGRAFIJU

Objekat, predmet, zadaci geografije. Podjela geografije

NEBO (KOSMOS) I NEBESKA (KOSMIČKA) TIJELA

Osnovne predstave o Kosmosu i kosmičkim tijelima. Zvijezde i sazvežđa. Galaktike i galaktička jata. Sunce i Sunčev sistem. Planete. Sateliti. Mjesec. Mjesečeva kretanja. Pomaračenja Sunca i Mjeseca. Zemlja u Sunčevom sistemu. Zemlja – oblik i veličina.

ORIJENTACIJA NA HORIZONTU

Horizont i orijentacija na horizontu. Određivanje položaja tačaka i objekta u odnosu na stajnu tačku. Orijentacija pomodu Sunca. Orijentacija pomodu Sunca i sata. Orijentacija pomodu zvijezde Polare (Sjverenjače). Orijentacija pomodu kompasa ili busole. Najnovija savremena orijentacija.

ORIJENTACIJA NA POVRŠINI ZEMLJE

Geografska mreža. Paralele ili uporednici. Meridijani ili podnevnici. Geografske koordinate. Geografska dužina. Geografska širina. Nadmorska visina. Relativna visina. Određivanje položaja tačaka i objekata na površini Zemlje.

PRIVIDNO KRETANJE SUNCA I STVARNO ROTIRANJE ZEMLJE

Prividno kretanje Sunca. Putanja Dnevni lukovi Sunca iznad horizonta. Stvarno dnevno kretanje Zemlje. Rotacija Zemlje. Posljedice rotacije Zemlje. Smjena dana i nodi. Lokalno vrijeme. Zonalno vrijeme. Satne zone. Datumska granica.

GODIŠNJE OBILAŽENJE ZEMLJE OKO SUNCA

Revolucija Zemlje – obilaženje Zemlje oko Sunca. Ekliptika. Položaj Zemlje na ekliptici. Posljedice revolucije Zemlje. Nejednako trajanje dana i noći. Kalendar. Godišnja doba. Toplotni pojasevi na Zemlji.

PRIKAZIVANJE POVRŠINE ZEMLJE NA RAVNI

Globus – model Zemlje. Razmjera i razmjernik. Plan. Geografska karta. Osnovni elementi geografske karte. Vrste karata. (itanje geografskih karata.

ZEMLJA I NJENE SFERE – GEOSFERE

Geografski omotač. Sastav geografskog omotača. Sfera Zemlje – geosfera.

LITOSFERA I KORA ZEMLJE

Unutrašnja grada Zemlje. Sastav zemljine kore. Razvoj Zemlje kroz geološka razdoblja. Izgled površine Zemlje.

RELJEF ZEMLJE – ENDOGENI PROCESI I OBLICI

Oblici reljefa nastali djelovanjem unutrašnjih sila. Tektonski procesi i oblici. Vulkani i vulkanski reljef. Zemljotresi. Reljef na kopnu i u podmorju.

RELJEF ZEMLJE – EGZOGENI PROCESI I OBLICI

Oblikovanje reljefa raspadanjem i taloženjem stijena. Oblikovanje reljefa tekucicama. Oblikovanje reljefa morskom vodom. Oblikovanje reljefa ledom. Oblikovanje reljefa vjetrom. Oblikovanje reljefa rastvaračkim djelovanjem vode.

ATMOSFERA – ZRAČNI OMOTAČ ZEMLJE

Atmosfera – gasoviti omotač Zemlje. Značaj atmosfere. Sastav atmosfere. Podjela atmosfere.

SUNČEVA TOPLOTA – POKRETAČ ATMOSFERE

Sunčeva radijacija. Zagrijavanje kopna, vode i zraka. Zračni pritisak. Vjetar.

ATMOSFERSKI PROCESI

Vlažnost zraka. Oblaci i magle. Padavine.

VRIJEME I KLIMA

Pojam vremena. Meteorološko vrijeme. Pojam klime. Klimatski faktori.

OSNOVNI TIPOVI KLIME NA ZEMLJI

Tople klime u žarkom pojasu. Klime umjerenih pojaseva. Klime polarnih oblasti.

HIDROSFERA – VODENI OMOTAČ ZEMLJE

Opće odlike hidrosfere. Kruženje vode u prirodi. Svjetski okean. Prirodne osobine morske vode. Jedinstvo i podjela Svjetskog okeana. Okeani. Mora.

DINAMIKA SVJETSKOG OKEANA

Kretanje morske vode. Talasi u Svjetskom okeanu. Struje u Svjetskom okeanu. Morske mijene i morske dobi. Značaj Svjetskog okeana.

KOPNENE VODE

Podzemne vode. Izvori i vrela. Tekućice. Jezera. Močvare i bare. Led na Zemlji. Značaj kopnenih voda.

BIOSFERA – BILJNI I ŽIVOTINJSKI SVIJET NA ZEMLJI

Biosfera – pojam i podjela. Biogeografski faktori na Zemlji. Kopneni i vodeni (akvatični) organizmi na Zemlji.

BIOGEOGRAFSKE OBLASTI NA ZEMLJI

Biogeografske oblasti žarkog pojasa. Biogeografske oblasti umjerenog pojasa. Biogeografske oblasti polarnog pojasa.

DEMOGEOGRAFSKE ODLIKE NA ZEMLJI

Naseljeni prostori na Zemlji – ekumena. Porast svjetskog stanovništva. Rasna i jezička raznolikost svjetskog stanovništva. Migracije – mehaničko kretanje stanovništva.

PROIZVODI LJUDSKE DJELATNOSTI NA ZEMLJI

Naselja i tipovi naselja na Zemlji. Urbanizacija. Privreda i privredne djelatnosti

GEOEKOLOGIJA – GLOBALNI ASPEKTI ŽIVOTA NA ZEMLJI

Geoekologija – nauka o kvalitetu života na Zemlji. Uzroci geoekološke krize na Zemlji. Ugroženi elementi životne sredine.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE O NASTAVNOM PLANU I PROGRAMU

- Nastavni program konceptijski odgovara shvatanju osnovnih saznanja o pojavama i procesima koje su vidljive i spadaju u domen prirodnogeografskih i društvenogeografskih pojava i procesa. Nastavni program omogućava shvatanje i apstraktnih geografskih znanja putem otkrivajućeg učenja.
- Nastavna gradnja je koncipirana za interaktivne, ali i druge oblike nastavnog rada u kojima su učenici subjekti nastavnog procesa. Ostvarivanje ovih ciljeva temelji se na nastavnoj gradnji, koja pobuđuje veliku motivaciju kod učenika. To se prevashodno odnosi na nastavnu temu koje tretiraju Kosmos, Zemlju u Kosmosu, posljedice Zemljinih kretanja i sl. I druge nastavne teme, a koje tretira ovaj nastavni program su, uglavnom, nove i dosta uopćene. Pored ove nastavne gradnje nastavni program tretira i Zemljine geosfere. Kako je ovo dosta nepoznata i teško shvatljiva materija, za učenike ovog uzrasta, potrebno je u nastavnom procesu učenike dodatno motivirati sa crtežima, slikama, grafikonima i primjerima, kako bi lakše shvatili postavljenu nastavnu gradnju.
- Posljednje nastavne teme se odnose na društvenogeografske elemente na Zemlji i interakcijske odnose između prirodne i geografske sredine. Društvenogeografske odnose na Zemlji treba povezati sa prirodnogeografskim faktorima, koji uslovljavaju te odnose. Društvenogeografski procesi su uvjetovani prirodnim faktorima. To se posebno odnosi na raspored stanovništva na Zemlji, razvoj urbanizacije i urbanih sistema, te privredu i privredne aktivnosti stanovništva. U ovim temama, uvijek je potrebno ukazivati na interakcijske odnose društva i prirode.
- U geokološkim problemima na Zemlji ukazati na geogene, kosmogene i antropogene uticaje, kojima se narušava normalno funkcionisanje prirodne i geografske sredine. Interaktivna obrada geokoloških problema mora biti postavljena u uzročno-posljedičnim odnosima i vezama. Iz ovih veza i odnosa učenici će shvatiti mjesto i ulogu čovjeka u čuvanju svog životnog okruženja.
- Prije realizacije nastavnog procesa potrebno je proučiti i shvatiti sadržaj svake nastavne teme i nastavne jedinice. Pored toga, potrebno je osmisliti najprikladniji nastavni metod, oblik nastavnog rada i nastavna pomagala u realizaciji nastavne jedinice. Nastavni program konceptijski je postavljen da se njime mogu sticati nova znanja, a na osnovu stečenih u razrednoj nastavi iz Prirode i društva. Nastavni program uz savremeni udžbenik omogućava shvatanje apstraktnih geografskih znanja putem otkrivajućeg učenja. Za realizaciju ovog nastavnog plana i programa potrebna je primjena savremenog udžbenika, tj garniture udžbenika (sveobuhvatni udžbenik) kojeg čini: knjiga (udžbenik) za učenje, radna sveska i priručnik za nastavnike, a što je predviđeno državnim dokumentom naslova «Smjernice za pisanje i ocjenu udžbenika geografije za osnovne i srednje škole u Bosni i Hercegovini».

HISTORIJA

HISTORIJA/POVIJEST

Zašto učiti historiju/povijest?

Historija je društvena nauka. Prvi put pojavljuje se u V stoljeću p.n.e. kod grčkog pisca Herodota. Ime joj je od grčke riječi *historija* koja u prijevodu znači učenje ili značenje kroz priču, pripovijedanje. Cilj joj je upoznavanje razvoja ljudskog društva na općem, regionalnom i lokalnom nivou u okvirima spoznaje tokova i razvoja kroz koje je prolazilo čovječanstvo u različitim epohama. Da bi bila što objektivnija, sva zbivanja posmatra u vremenu i prostoru. Zato se može i kazati da cijeli svijet ima svoju historiju.

Izučavanjem historije učenici treba da se upoznaju sa razvojem ljudskog društva u općim, evropskim i bosanskohercegovačkim okvirima kroz sve epohe kojima je prolazilo. Posebno treba voditi računa da učenici steknu pravilnu predstavu o historiji kao nauci i nastavnom predmetu. Takođe treba da sagledaju politički, društveni, ekonomski i obrazovno-kulturni razvoj čovječanstva u svim historijskim periodima i da shvate njihova glavna obilježja. Da bi u tome uspjeli potrebno je da steknu predstavu i o Bosni i Hercegovini kao integralnom dijelu evropske i svjetske zajednice. Proučavanjem historije učenici treba da razviju spoznaju i o okruženju u kome žive, te da shvate razvijanje savremenog društva i njegove historijske uslovljenost. Historija kod učenika treba razviti duh tolerancije i demokratnog prava na različitost mišljenja, kao i težnje da se na osnovu dostupnih činjenica dođe do objektivne prestave o prošlosti. Da bi to postigao potrebno je učenika osposobiti za samostalno korištenje historijskih izvora zasnovanih na naučno-historijskim činjenicama.

Historija kao predmet olakšava učeniku da stekne više znanja u ovladavanju gradiva i iz jezika, književnosti, geografije, filozofije, sociologije i drugih nastavnih predmeta koji su zastupljeni u osnovnoj školi. Ta multidisciplinarnost još više obogaćuje učenikovo znanje u prihvatanju historije kao predmeta koji je uvijek cijenjen kao ozbiljna naučna oblast i zahvaljujući kome imamo realnu predstavu o svojoj i prošlosti naših naroda, susjednih zemalja i cijelog čovječanstva. Što se historija više uči to se i više zna, a time ima i manje predrasuda, jer je cijeli univerzum povezan brojnim vidljivim i nevidljivim historijskim nitima. Zato je historija kao predmet u svim vremenima i sredinama nezaobilazna i kao nauka i kao predmet u školi.

Područja učenja	CILJEVI I ZADACI Učiti:	OČEKIVANI REZULTATI / OBRAZOVNI ISHODI Učenik:
<p><u>Znanje historije:</u></p> <p>Procesi:</p> <p>Sadržaj:</p> <p>Vrijednosti, stavovi, navike</p>	<p>Historijske vještine</p> <p>Tumačenje historijskih događaja</p> <p>Kritičku analizu historijskih izvora Prepoznavanje činjenica i objektivnosti</p> <p>Hronološko i tematsko razumijevanje uzroka i posljedica</p> <p>Zauzimati stav uz korištenje dokaza, kritički analizirati dokaze i postavljati analitička pitanja;</p> <p>Osnovne činjenice i pojmove koji se odnose na: politički, društveni, ekonomski i obrazovno-kulturni razvoj čovječanstva u svim historijskim periodima, na nacionalnu historiju Bosne i Hercegovine u regionalnom kontekstu sa susjednim zemljama, ličnosti iz opće i nacionalne historije koje su obilježile različit vremenski period, položaj i</p>	<p>Razlikuje prošlost, sadašnjost i budućnost, tumači podatke predstavljene u vremenskim okvirima</p> <p>Istražuje, analizira, tumači i ocjenjuje različite historijske izvore Razlikuje bitne od nebitnih informacija, razlikuje činjenice i mišljenja, objektivnost i subjektivnost Razumije značajne i manje značajne uzroke, kratkoročne dugoročne, namjerne i nenamjerne posljedice, kao i odnos uzroka i posljedica</p> <p>Identifikuje i objašnjava promjene i kontinuitet unutar i kroz historijske periode</p> <p>Identifikuje, bira i koristi različite historijske izvore da bi dao obrazloženo historijsko tumačenje</p> <p>Zna opisati čime se bavi historija i njen značaj.</p> <p>Poznaje najvažnije historijske činjenice i pojmove, stavlja ih u odgovarajući redosljed, razumije njihovo značenje, identificira uzroke historijskih događaja, mjeri relevantni značaj činjenica, može da interpretira temu u kontekstu</p>

	<p>ulogu žena u društvu kroz različite historijske periode, na historiju sva tri konstitutivna naroda i nacionalne manjine u BiH.</p> <p>Razvijati svijest da se svaki događaj može interpretirati na više načina;</p> <p>kritički odnos prema različitim mišljenjima o jednom te istom pitanju/događaju;</p> <p>Razvijati naviku korištenja raznovrsnih izvora informacija;</p> <p>Znanja i vještine koje omogućavaju stvaranje vlastite slike o historiji</p> <p>Razvija sposobnosti empatije</p>	<p>šire slike.</p> <p>Usvaja naučni pogled na svijet; spoznaju o okruženju u kome živi, shvata razvijanje savremenog društva i njegove historijske uslovljenost</p> <p>Stiče neophodne saznanje o koristima učenja historije;</p> <p>Zna cijeniti stavove i shvata druge;</p> <p>Preuzima odgovornost za zajednički proces učenja grupe / tima i samostalan rad; Postaje osjetljiv na kritičko razmišljanje i rješavanje problema;</p> <p>U stanju je da uđe u način razmišljanja ljudi koji su živjeli u prošlosti</p>
--	---	---

OSNOVNI SADRŽAJI

<u>VI razred</u>	<u>VII razred</u>	<u>VIII razred</u>	<u>IX razred</u>
1. Uvod u historiju	1.Osnovna obilježja srednjeg vijeka	1. Evropa – Novi vijek	1. Evropa i evropske zemlje do Prvog svjetskog rata
2. Predhistorija Prehistorija na prostoru BiH i susjednih zemalja	2. Evropa, Bizant, Arapski svijet u ranom srednjem vijeku	2. Zemlje Jugoistočne Evrope i nacionalni pokreti	2. Prvi svjetski rat
3. Historijsko doba	3.Evropsko društvo u razvijenom i kasnom srednjem vijeku	3. Građansko društvo-Nacionalne države	3. Svijet između dva svjetska rata
4. Stara Grčka	4.Bosna u srednjem vijeku	4. Bosna u XIX. st.	4. Drugi svjetski rat
5. Stari Rim	5. Osmansko carstvo		5. Savremeno doba (1945-1990)
6. Antička kultura na prostoru današnje Bosne i Hercegovine	6. Bosna u osmanskom periodu do kraja XVIII st.		6.Bosna i Hercegovina u XX st.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

U realizaciji sadržaja uloga nastavnika je da pomogne učenicima da upoznaju i razumiju prošlost i svijet u kome žive. Uz pomoć različitih izvora kod učenika treba da razvijaju konkretne vještine historičara. Savremenim pristupom u poučavanju, nastavnici treba da organizuju interaktivno učenje, nastavu u kojoj će se učenici aktivno i odgovorno uključiti u procesu učenja. To će se postići tako što će u toku nastave, pored osnovnog teksta iz udžbenika koristiti različite izvore (objavljenе izvore, slike, crteže

slajdove, dokumentarne filmove sa historijskim sadržajima...) Za uspješno korištenje bilo kojeg od navedenih ili nekih drugih vrsta povjesnih izvora, rješenje opet treba potražiti u postavljanju dobrih pitanja, a to prije svega znači konstruktivnih i razumljivih pitanja. Uvijek treba ići od onih osnovnih, globalnih pitanja ka onim složenijim koji će i dati odgovore. Nastavnikov zadatak je da uz korištenje različitih izvora oslobodi kreativnost učenika, da traži da iznese vlastito mišljenje i obrazloženja (tumačenja) o historijskim događajima, da razvija kulturu dijaloga što znači da poštuju različite stavove, te da razlikuju činjenice od mišljenja. U odabiru izvora također treba obratiti pažnju na ciljeve i definisane ishode koji se žele postići. Izvori pružaju široke mogućnosti proučavanja i sticanja novih znanja. Nastavnik treba da usmjerava aktivnosti u učionici, nudi resurse i fokus nastave pomiče sa predavanja na učenje.

Također, u sklopu nastave, sa učenicima trebaju da posjete muzeje i historijske lokalitete u sredinama u kojima borave, a po mogućnosti i šire. Ovakav pristup u obradi sadržaja omogućava sticanje znanja za cijeli život koje se može koristiti i prenositi na mnoga druga područja.

Ocjenjivanje

Provjera znanja i ocjenjivanje ne treba da budu odvojene od nastave i učenja historije, ono treba da prirodno izrasta iz prolaska kroz gradivo, testiranja znanja, razumjevanja i vještina koje učenici stiču. Nastavnim planom i programom definisani su standardi znanja. Standardi opisuju šta se od učenika očekuje, razgraničavaju znanje i vještine koje učenici grade kao rezultat nastave u razredu. Oni definišu šta svaki učenik treba da zna i da je u stanju raditi. Kriteriji za ocjenjivanje postavljaju se u skladu sa propisanim standardima.

Prilagođavanje programa

Za učenike s posebnim potrebama razvijaju se prilagođeni programi. Prilagođavanje se može provoditi modifikacijom programa redovne nastave u pogledu sadržaja, procesa, proizvoda i sredine učenja, zavisno od osobnosti potreba učenika određene populacije, odnosno do nivoa individualno prilagođenih programa. Individualno prilagođeni program, kao i plan rada razvijaju zajedno nastavnik historije i stručni tim za podršku učenika sa posebnim potrebama na nivou škole/ pedagoškog zavoda, uz korištenje potrebne ekspertize i učešće roditelja.

Resursi za realizaciju

Udžbenici za historiju, radne sveske za učenike, priručnici za nastavnike, nastavni materijali sa historijskim izvorima, dokumenti na CD-u, historijski atlas, dokumentarni filmovi, slajdovi, Internet.

Historija , VI razred – 2 časa sedmično, 70 časova godišnje

Tematske Cjeline/ Teme	CILJEVI I ZADACI OČEKIVANI REZULTATI/OBRAZOVNI ISHODI		Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Znanje historije; Proces i sadržaj				
	Učiti:	Učenik:			
Uvod u historiju	<p>Prošlost i sadašnjost. Čovjek u vremenu</p> <p>Predmet proučavanja historije.</p> <p>Historijske izvore</p> <p>Računanje vremena . Podjelu prošlosti</p>	<p>Zna kako se formira naučni historijski stav o nekom događaju , predmet izučavanja historije i arheologije Objasniti pojam kultura.</p> <p>Zna šta su historijski izvori i njihovu podjelu . Može da objasni razliku između historijske interpretacije, prepričavanja, mitologije, Razlikuje izvore po vrijednosti</p> <p>Zna da je prošlost podjeljena na prehistoriju i historiju Zna navesti historijska razdoblja(stari vijek, srednji vijek, novi vijek, savremeno</p>	<p>Počinju razumijevati zašto je važno izučavanje prošlosti i kako</p> <p>Pozitivan odnos prema historijskim spomenicima Njegovanje općih kulturnih vrijednosti</p> <p>Grade orijentaciju u vremenu (Oriјentišu se na lenti (crti) vremena)</p>	<p>Analiziraju slikovne izvore u paru ili grupi Samostalno zaključuju i iznose vlastito mišljenje</p> <p>Analiziraju izvore , određuju kojoj vrsti historijskih izvora pripadaju</p> <p>Pravilno raspoređuju datume na lenti (crti)vremena.</p>	<p>Priprema aktivnosti učenja Djelotvorno komunicira sa učenicima Usmjerava akrivnosti učenja. Učenike potiče na samostalno zaključivanje i iznošenje vlastitog stava</p> <p>Demonstrira orјentaciju na lenti (crti) vremena.</p>

		<p>doba) Kako se računa vrijeme Zna definirati vremenske kategorije (decenija /desetljeće, vijek/stoljće, milenij /tisućljeće)</p>			
Prehistorija	<p>Podjelu prehistorije. Kameno doba</p> <p>Život ljudi mlađeg kamenog doba</p> <p>Metalno doba</p>	<p>Zna razdoblja predhistorije razumije i može da objasni kako su živjeli ljudi u starijem kamenom dobu (stanovanje , ishrana , zajednice), kako je otkrivena vatra , kako su uslovi života uticali na odnose u zajednici.</p> <p>Zna kako su živjeli ljudi mlađeg kamenog doba , razumije razlike načina života ljudi u paleolitu i neolitu , Mogu da objasne pojam matrijarhat.</p> <p>Zna periodizaciju metalnog doba i može da objasni kako je nastala. Može da objasne razlike života ljudi u kamenom i metalnom dobu . Zna da objasni pojam patrijarhat.</p> <p>Razumije kako je način privređivanja uticao na</p>	<p>Razvijanje interesa za istraživanje Iznošnje vlastitog stava na osnovu dokaza (izvora)</p> <p>Razumijevanje povezanosti događanja i hronologiju</p> <p>Razumijevanje uzročno- posljednične veze Razvijanje kritičkog i kreativnog Mišljenja</p> <p>Razvija svijest o prostoru i uslovima nastanka prvih civilizacija (geografski faktori i faktori životne sredine)</p> <p>Razvijanje svijesti da su</p>	<p>Sudjeluju u aktivnostima učenja : analiziraju slikovne izvore djelotvorno komuniciraju u grupi ili paru, iznose zaključke uz odgovarajuću argumentaciju</p> <p>Učenici u paru ili grupi izdvajaju osnovne karakteristike razdoblja i porede sa prethodnim (starijim kamenim dobom),</p>	<p>Pripremaju i usmjeravaju aktivnosti učenja. Učenike potiču da iznose zaključke uz odgovarajuću argumentaciju. Procjenjuju rezultate učenja, ocjenjuju učenike kriterija usaglašenih sa ciljevima. Pripremaju i vode aktivnosti učenja Procjenjuju nivo usvojenog znanja kod učenika</p> <p>Pripremaju i vode aktivnosti učenja na času. Demonstriraju</p>

	Kultura i vjerovanja ljudi prehistorijskog doba	<p>promjene odnosa među ljudima (društvenih odnosa). Zna da su prve civilizacije nastale u dolinama velikih rijeka i može da objasni zašto.</p> <p>Može da objasni kako su se razvijala vjerovanja prehistorijskih ljudi . Znaju gdje i kako su nastala prva umjetnička djela . Mogu da objasne pojmove animizam i totemizam Mogu da objasne kako su vjerovanja prehistorijskog čovjeka povezana sa umjetošću.</p>	umjetnost i vjerovanja sastavni dio života ljudi od najstarijeg prehistorijskog historijskog razdoblja	<p>odgovaraju na pripremljene zadatke (Mogu koristiti i Venov dijagram)</p> <p>Sudjeluju u aktivnostima učenja, analiziraju izvore , pripremaju prezentaciju.</p>	<p>na karti Procjenjuju rezultate učenja, ocjenjivaju učenike.</p> <p>Priprema analizu historijskih izvora, vodi aktivnosti učenja na času. Motivira učenike za rad i samostalno iznošenje vlastitih stavova</p>
Prehistorija na prostoru Bosne i Hercegovine i susjednih zemalja		Učenici znaju nabrojati i na karti mogu pokazati najpoznatija prehistorijska nalazišta u Bosni i Hercegovini i susjednim zemljama	Razvijanje svijesti o kontinuitetu života na prostoru Bosne i Hercegovine Razvijanje orijentacije na historijskoj karti koja ima karakteristične slikovne znakove	Učenici analiziraju historijsku kartu i pripremaju demonstraciju .	Priprema nastavne materijale, aktivnosti učenja , demonstraciju na karti . Potiče učenike na samostalan rad i kritičko razmišljanje.

Narodi i države Starog Istoka	Doline velikih rijeka. Prve države. Gospodari i robovi.	Zna pokazati na karti doline velikih rijeka gdje su nastale prve civilizacije. Zna šta su nome Razumije i može da objasni razvoj robovlasničkog društva i države na primjerima svakodnevnog života (Stari Egipat)	Učenik može pročitati jednostavne i karakteristične informacije slikovnih izvora (slike svakodnevnog života, historijska karta u kojoj je navedena legenda)	Učenici analiziraju slikovne izvore, razmijenjuju mišljenja u grupi ili paru, izvode zaključke Pripremaju prezentaciju	Priprema aktivnosti učenja (analizu odgovarajućih slikovnih izvora). Usmjerava aktivnosti učenja na času
	Vjerovanje i kultura starih Egipćana	Zna navesti osnovna obilježja vjerovanja (politeizam), pisma, nauke i umjetnosti Egipćana	Na osnovu historijskih izvora (tekstualnih, slikovnih), učenik može prepoznati o kojoj historijskoj pojavi, događaju i ličnosti je riječ.	Učenici znaju pročitati jednostavne i karakteristične informacije date u formi historijske karte, slike ili tabele. Samostalno izvode zaključke i iznose vlastiti stav.	Priprema aktivnosti učenja (analizu odgovarajućih slikovnih izvora). Usmjerava aktivnosti učenja na času Procjenjuje i ocjenjuje postignuća učenika na osnovu standarda znanja
	Civilizacije stare Mesopotamije	Zna navesti države nastale na tlu Mesopotamije, Sumerske gradove najvažnije vladare i njihova djela, poznate građevine, književna djela. Može objasniti razvoj pisma, prve biblioteke i vjerovanja Zna navesti poznate građevine i književna djela	Počinja razumijevati odnose između ljudi i mjesta.		
Posrednici između Istoka i Zapada	Razumije i može objasniti kako su Krećani i Feničani posredovali između Istoka i Zapada.				

<p>Stara Grčka</p>	<p>Grčka-zemlja i more Seoba plemena</p> <p>Homerski svijet bogova i ljudi, Grčki polis.</p> <p>Velika grčka kolonizacija .Atena. Grčko-Perzijski ratovi .Život i kultura starih Grka. Grčka pod makedonskom vlašću. Helenizam</p>	<p>Zna na karti objasniti prirodno geografski- položaj Stare Grčke i njegov uticaj na razvoj starogrčke civilizacije. Zna osnovna obilježja kretske-mikenske kulture i Homerskog doba Razumije pojam kolonizacija Zna šta je polis i na primjeru Atine može objasniti svakodnevni život različitih slojeva društva (demos i aristokracija) , razvoj nauke i umjetnosti u Staroj Grčkoj. Razumije kako je grčka kultura uticala na razvoj nauke i umjetnosti. . Zna šta je rat i može objasniti posljedice na primjerima Peloponeskog rata. Razumije ulogu Aleksandara Makedonskog u razvoju helenističke kulture .</p>	<p>Razumijevati i moći objasniti kako prirodno-geografski položaj utiče na život ljudi Razumijevanje razlike između historijskog tumačenja,pripovijedanja i mitologije Može objasniti uticaj prošlosti na savremeno doba na primjeru Olimpijskih igara Na osnovu analize izvora razvija sposobnost da odredi kontekst u kojem je nastao izvor i kontekst o kojem govori izvor. Mogu razumjeti odnose između ljudi mjesta, ideja, događaja i dokumenata</p>	<p>Analiziraju historijske izvore, razmjenjuju mišljenja u grupi ili paru, samostalno prezentiraju zaključke . Pripremaju demonstraciju na karti.</p> <p>U grupi ili paru prikupljaju različite historijske izvore , pripremaju prezentaciju na panou.</p>	<p>Priprema analizu odgovarajućih izvora, demonstrira na karti, djelotvorno komunicira sa učenicima , potiče ih na samostalan rad . Na osnovu kriterija kontinuirano prati i procjenjuje postignuća učenika . Ocjenjuje učenike.</p>
---------------------------	--	---	--	--	--

<p>Stari Rim</p>	<p>Nastanak Rima</p> <p>Prodor Rima na Sredozemno more.</p> <p>Život i vjerovanje starih Rimljanja</p> <p>Kraj Rimske republike Rimsko carstvo Kršćanstvo. Rimska kultura</p>	<p>Zna na karti pokazati gdje je smješten Apeninski poluotok . Zna prepričati legendu o nastanku grada Rima .</p> <p>Zna navesti osnovne događaje vezane za razvoj Rimske države (kraljevstvo republika)</p> <p>Zna pokazati na historijskoj karti teritorijalno širenje Rima.</p> <p>Razumije i može objasniti (na primjerima svakodnevnog života)društvene odnose u robovlasništvu.</p> <p>Zna objasniti stare rimske religije (politeizam i judaizam)</p> <p>Zna objasniti pojam reforme (na primjeru braće Grah), ustank (robova)</p> <p>građanski rat.</p> <p>Zna kada je nastalo Rimsko carstvo, najznačajnije događaje, rimske careve, pojmove: koloni , gladijatori.</p> <p>Zna objasniti nastanak i širenje kršćanstva</p> <p>Zna podjelu i uzroke slabljenja carstva. Zna osnovna obilježja Rimske kulture (graditeljstvo i vajarstvo, književnost i nauka)</p> <p>pojam Antička kultura</p>	<p>Učenici izgrađuju stav o značenju mitova o postanku države za njeno stanovništvo</p> <p>Počinju razumijevati povezanost promjene društvenih odnosa i uređenja države.</p> <p>Razvijaju sposobnost empatije.</p> <p>Znaju pročitati na historijskoj karti sa legendom informacije date u formi historijske karte u kojoj je navedena legenda .</p> <p>Razumiju i mogu da objasne uzroke društvenih sukoba u Rimu</p> <p>Učenici razumiju i mogu da objasne razvoj Rimskog carstva, pojavu kršćanstva i razlike u odnosu na ranije vjerovanje Rimljana .</p> <p>uzroke propasti Rimskog carstva.</p> <p>Razumiju i mogu objasti značaj antičke civilizacije.</p>	<p>Analiziraju historijske izvore, razmjenjuju mišljenja u grupi ili paru, samostalno prezentiraju zaključke .</p> <p>Pripremaju demonstraciju na karti.</p> <p>Analiziraju različite historijske izvore, upoređuju različite informacije .</p> <p>Prave analizu vrijednosti izvora</p> <p>Pripremaju ikrokaz o društvenim odnosima u Starom Rimu</p> <p>U grupi ili paru ripremaju prezemntaciju teme .</p>	<p>Priprema aktivnosti učenja. Izrađuje smjernice za: analizu izvora, izradu panoa, igrokaza.</p> <p>Demonstriraju na karti, daju jasne smernice za rad učenicima, motivišu učenike za rad, potiču ih na samostalan rad, kritičko i kreativno razmišljanje, iznošenje vlastitog stava uz odgovarajuću argumentaciju.</p> <p>Na osnovu kriterija prate, procjenjuju i ocjenjuju postignuća učenika.</p>
-------------------------	---	--	---	--	--

Antička kultura na prostoru današnje Bosne i Hercegovine i susjednih zemalja		<p>Zna da su na prostoru Bosne i Hercegovine i susjednih zemalja živjela Ilirska plemena Znaju pokazati na karti antička nalazišta na prostoru BiH i važnija na prostoru susjednih zemalja.</p>	<p>Počinju da razumijevaju da je antička kultura imala uticaje na prostoru današnje Bosne i Hercegovine i susjednih zemalja</p>	<p>Analiziraju izvore, odgovaraju na postavljena pitanja i demonstriraju na karti</p>	<p>Organiziraju posjetu učenika najbližem historijskom lokalitetu iz ovog perioda ili muzeju.</p>
---	--	---	---	---	---

TEHNIČKA KULTURA

1
2
4

TEHNIČKA KULTURA**VI RAZRED**

1 sati sedmično

35 sati godišnje

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA		
PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI UČENJA
ZNANJE	<p>Sticanje znanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> -upoznavanje osnovnih osobina materijala: drvo, PVC, žica; njihovih tehničkih karakteristika i načina proizvodnje i prerade, -upoznavanje učenika s historijatom arhitekture i gradevinarstva, -uvodenje učenika u gradevinsku tehniku, -upoznavanje učenika sa mjerama zaštite na radu u gradevinarstvu, -razvijanje spretnosti i kreativnosti učenika u oblikovanju i sastavljanju modela i maketa, -sticanje novih znanja iz oblasti saobraćajno-tehničke kulture, -sticanje novih znanja iz oblasti tehnike u zaštiti životne sredine i podizanje nivoa svijesti kod učenika o značaju očuvanja životne okoline i uticaja tehnike u zaštiti životne okoline. 	<p>Učenici bi trebali imati znanje i razumijevanje o:</p> <ul style="list-style-type: none"> -pravilnom čitanju i tumačenju gotove tehničke dokumentacije koja se odnosi na jednostavne modele i makete, -materijalima koji su namijenjeni njihovom uzrastu: drvo, PVC, žica (pri tome koriste povremeno po potrebi i materijale sa kojima su se susreli u 5. razredu: papir, karton, ljepenka, koža, platno, plastična folija), kao i o alatima i priborima za obradu ovih materijala, -obradi materijala, prema upustvima predmetnog nastavnika, -zahtjevima i potrebama koje trebaju ispunjavati gradevinski objekti u cilju ispunjavanja njihovih funkcija, -razvoju graditeljstva na području BiH i u svijetu, -arhitekturi, gradevinarstvu, zanimanjima u gradevinskoj tehnici i razvoju gradevinske tehnike, stilovima i pravcima u arhitekturi, -gradevinskom tehničkom crtanju, simbolima u gradevinarstvu, ulozi i značaju tehničkih crteža – projekata u izgradnji gradevinskog objekta (crteži formata A4, sa osnovnim crtežima - nacrt, tlocrt i bokocrt, sa

		<p>ilustracijom simbola), tehničkom pismu, materijalima i alatima u građevinarstvu.</p> <p>-građiteljskoj baštini, o historijatu značajnih građevina iz ranijih historijskih perioda u BiH i na Balkanu.</p> <p>-o saobraćajno - tehničkoj kulturi, javnim putevima, objektima na putu i saobraćajnim znakovima, putničkom saobraćaju, saobraćajnim patrolama.</p> <p>-o ekološkim aspektima kulture stanovanja vezanim za zaštitu životne i radne sredine, mjerama koje treba preduzeti u cilju osavremenjavanja životnih i radnih uslova u građevinskim objektima.</p>
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	Razvijanje tehničkih sposobnosti i vještina:	<p>-obrazlaganje najadekvatnije primjene raznih alata u samostalnoj izradi originalnih predmeta,</p> <p>-pokazivanje zainteresovanosti i ljubavi prema tehnici, svjesnost o značaju i potrebi tehnike u životu,</p> <p>-svjesno prihvatanje i ispravljanje svojih grešaka pri izradi modela i praktičnim radovima, ukazivanje i na greške drugih,</p> <p>-korištenje prethodnih tehničkih iskustava i termina u daljem učenju,</p> <p>-korištenje induktivnim i analognim mišljenjem u rješavanju različitih zadataka i problema,</p> <p>-improvizacija i prezentacija ideja (individualno i u grupi) i predviđanje rezultata,</p> <p>-korištenje već formiranih kriterija za procjenu kvaliteta prilikom realizacije tehničkih ideja,</p>
	<p>-samostalno uočavanje, saopštavanje poznatih i novih termina i procesa u tehnici,</p> <p>-samostalna i kvalitetna interpretacija tehničkih dostignuća;</p> <p>-sistematiziranja tehničkih znanja uz korištenje tehničkih termina;</p> <p>-prikupljanje, selekcija i korištenje informacija</p> <p>-poredenje</p> <p>-vizuelizacija i vizuelno grupisanje</p> <p>-procjenjivanje,</p> <p>-različiti načini tehničkog izražavanja i komuniciranja,</p>	

	<ul style="list-style-type: none"> -induktivno i analogno zaključivanje, -prostorno organizovanje i 	<ul style="list-style-type: none"> -ispoljavanje pozitivnog odnosa prema tehnici i želje za praćenjem tehničkih dostignuća.
VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	<p>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova:</p> <ul style="list-style-type: none"> -sve snažnije i intenzivnije ispoljavanje estetske osjetljivosti na kvalitet tehničkih dostignuća; -svjesnost značaja tehnike u životu i potrebi učenja o tehnici kroz čitav život; -vrlo jasno ispoljavanje razvoja interesa i intenzivne želje za bavljenjem tehnikom koja treba da postane trajna potreba; -poticanje na samostalnost i samoinicijativu, -uvažavanje argumentacije u branjenju stavova, -donošenje sudova na osnovu provjerenih činjenica i izgrađenih kriterija, -afirmacija rada, posebno timskog rada, -razvijanje pozitivnih crta -ocjenjivanje i samocjenjivanje na osnovu objektivnog i konstruktivnog vrednovanja, -samopouzdanje, -kritičko mišljenje i zaključivanje u donošenju različitih odluka. 	<ul style="list-style-type: none"> -tražene odgovora pred novim tehničkim zadatkom -slobodno izlaganje mišljenja i ideja i poredenje ostvarenog; -razvijanje samopouzdanja, kao i zalaganje i odgovornost za kvalitet tehničkih realizacija; -dobronamjerno iskazivanje svog mišljenja i poštivanje mišljenja i stavova drugih; -uključivanje u tehničke aktivnosti sa vidnim zadovoljstvom -djelovanje i na druge da slijede njegov primjer; -pokazuje više zanimanja za timski rad i socijalizaciju, -slušanje argumentacije i kritičko preispitivanje ličnih stavova i stavova drugih, -pokazivanje spremnosti da se pomogne drugima, -prepoznavanje važnosti tehničkih znanja u rješavanju problema i sveprisutnosti tehnike u životu.

STRUKTURA SADRŽAJA

1.	Uvod u nastavni predmet
	Upoznavanje učenika s nastavnim programom, priprema za rad u kabinetu za tehnički odgoj, organizacija radnog mjesta, higijensko-tehnička zaštita
2.	Tehnika obrade materijala, makete, modeli
	Usvajanje osnovnih znanja o materijalima: drvo, PVC, žica. Porijeklo, osobine, prerada, obrada, radne operacije, alati i mašine za obradu navedenih materijala. Ljepila. Nastavak obrade i primjene znanja iz tehničkog crtanja iz 5. razreda (analiza gotovih tehničkih crteža jednostavnih maketa ili modela). Izrada jednostavnih modela (statičkih i dinamičkih, naprimjer: model kućnog namještaja, model saobraćajnog sredstva sa jednostavnim pogonom - poluge, točkovi)
	<i>Pored navedenih vrsta materijala koristiti po potrebi i materijale koje su učenici upoznali u 5. razredu u predmetu Osnovi tehnike (papir, karton, ljepenka, koža, platno, plastična folija).</i>
3.	Urbanizam, rurizam, arhitektura i građevinarstvo
	Osnovni pojmovi o urbanizmu, rurizmu, arhitekturi i građevinarstvu, Historijat arhitekture i građevinarstva. Urbanistički i regulacioni planovi, sadržaj objekata u naselju – grad, općei zahtjevi u gradnji naselja
4.	Građevinski materijali
	Konstruktivni materijali (kamen, drvo, čelik, beton...), vezivni materijali (kreč, gips, cement...), instalacioni materijali (materijali za električne instalacije, materijali za vodovodne instalacije, materijali za centralno grijanje...), izolacioni materijali (staklena vuna, stiropor, staklo...), novi građevinski materijali (gotovi malteri, armirano-betonske konstrukcije, pur- pjena...)
5.	Alati i mašine u građevinarstvu
	Mjerni alati, alati za zidarske radove, alati za zemljane radove, alati za tesarske radove, građevinske mašine (mješalice, dizalice, kamioni, bageri...)
6.	Građevinska tehnika - Projektovanje građevinskih objekata i naselja
	Visokogradnja, niskogradnja, hidrogradnja, građevinsko tehničko crtanje (kotiranje, mjerilo, čitanje tehničkih crteža), razvoj savremenog naselja (praktičan rad-izrada makete savremenog naselja), tehnika gradnje (praktičan rad - izrada makete stambene zgrade)
7.	Faze izgradnje građevinskih objekata i mjere zaštite na radu
	Pripremni radovi, temeljni radovi, zidarski radovi, krovni i ostali radovi, opće mjere zaštite na radu, lične mjere zaštite na radu
8.	Saobraćajno-tehnička kultura
	Javni putevi, objekti na putu i saobraćajni znakovi, putnički saobraćaj, saobraćajne patrole
9.	Tehnika u zaštiti čovjekove okoline
	Upravljanje otpadom, reciklaža građevinskog otpada, uredaji za sprečavanje zagađivanja okoline, uredaji i sredstva za gašenje požara
10.	Izborni dio (konkretan program izbornog dijela utvrđuje nadležni organ škole na osnovu potreba lokalne zajednice, interesa učenika i mogućnosti škole).
	- Modelarstvo

- Maketarstvo
- Stari zanati: kujundžije, obuérari, vezenje i pletenje, lončarstvo, - Agrotehnika: voéarstvo, povrtlarstvo
- Izrada učila i pomagala
- Fotografija
- **Graditeljstvo: nosive konstrukcije, građevinski materij ali, projektovanje naselja**
- Graditeljska baština u BiH:
 upoznavanje sa arhitekturom i graditeljstvom u BiH. Historijski pregledi i ilustracije građevina iz osmanskog i austro-ugarskog perioda (zadužbine). Izgled i karakteristike bosanske kuée u različitim dijelovima BiH (Hercegovina, Krajina, Posavina...). Objekti od kulturne, sakralne i druge vrijednosti u BiH. Izrada makete objekta od kulturne, historijske i graditeljske baštine.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

- Nastava iz tehničke kulture realizuje se u kabinetu, školskoj radionici ili na poligonu koji je u tu svrhu posebno pripremljen (samo pojedini dijelovi programa).
- Kabinet za tehničku kulturu treba biti opremljen potrebnim alatima, priborima, mašinama i materijalima koji su neophodni za realizaciju programskih sadržaja.
- Nastava iz ovog predmeta se realizuje putem praktičnih vježbi i predavanja.
- Za uspješnu realizaciju sadržaja ove nastave potrebno je u pripreмноj fazi za praktičan rad obezbjediti potrebnu tehničku dokumentaciju, alate, mašine i materijale, kao i sredstva higijensko-tehničke zaštite.

- Svakoj grupi pripada planirani fond časova, a nastava se izvodi u blok časovima (po dva časa). To omogućava svakom učeniku da cio proces doživi, tj. da planira, projektuje i praktično izrađuje predmete.

- Pri realizaciji programskih sadržaja ovog predmeta treba voditi računa o korelaciji nastavnih sadržaja sa drugim predmetima (matematika, likovna kultura, kultura življenja, biologija..)

- U realizaciji nastavnih sadržaja učenici koriste udžbenike, dnevnik rada, crteže i ostale izvore znanja. Učenici vode dnevnik rada koji se, po pravilu, čuva u školi, s tim da ga učenici mogu povremeno nositi i kući na uvid roditeljima.

- Pored svakodnevnog vrijednovanja tehničkih znanja, vježbi i praktičnih radova, dva puta godišnje treba sistematizovati predeno gradivo i izvršiti vrijednovanje putem zadataka objektivnog tipa.

- Programske zadatke nastave ovog predmeta škola ostvaruje putem: redovne nastave, slobodnih tehničkih aktivnosti, dodatne nastave, osmišljenih odgojno-obrazovnih sadržaja (izložbe, smotre, takmičenja).

SADRŽAJ	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOST NASTAVNIKA
Uvod u nastavni predmet	-upoznavanje učenika s radom u kabinetu za tehnički odgoj, organizacija radnog mjesta, higijensko-tehnička zaštita	-shvatanje značaja tehničkog odgoja	-svjesnost značaja tehnike u životu i potrebi učenja o tehnici kroz čitav život	-aktivno praćenje izlaganja predmetnog nastavnika	-izlaganje nastavnog gradiva primjenom različitih metoda u cilju što kvalitetnije i afirmativnije prezentacije gradiva;
Tehnika obrade materijala, makete, modeli	-usvajanje osnovnih znanja o materijalima: drvetu, PVC-u, žici i njihovu obradu;	-pravilno korištenje materijala: drvo, PVC, žica, korištenje alata i pribora za obradu ovih materijala, kao i ovladavanje	-inovacije i otvorenost za nove ideje i informacije; -razvijanje i poticanje svijesti o potrebi	-sudjelovanje u izlaganju predmetnog nastavnika i praćenje multimedijalnih i drugih sadržaja koji prezentuju nastavno	-pripremanje nastavne tehnike i tehnologije; -izrada didaktičkog materijala;

	<p>–analiza gotovih tehničkih crteža jednostavnih maketa ili modela.</p>	<p>redoslijedom radnih operacija koje se primjenjuju kod izrade predmeta od tih materijala;</p> <p>–izrada jednostavnih modela.</p>	<p>razvoja estetike, maštovitosti i vlastite kreativnosti;</p> <p>donošenje sudova na osnovu provjerenih činjenica i izgrađenih kriterija;</p> <p>–poticanje na samostalnost i samoinicijativu;</p> <p>–razvoj samosvijesti kroz kreativne načine tehničkog izražavanja:</p>	<p>gradivo na času;</p> <p>–primjena znanja: čitanje i analiza gotovih tehničkih crteža, izrada tehničkih crteža, primjena radnih operacija i rukovanje alatom;</p> <p>–aktivno učešće u radu prema uputstvima predmetnog nastavnika i aktivna primjena usvojenih znanja iz obrade materijala.</p>	<p>–primjena modela interaktivne nastave;</p> <p>–biranje zadataka i problema usklađenih sa mogućnostima;</p> <p>–postavljanje različitih vrsta jednostavnih pitanja u cilju poticanja učenika na kvalitetne odgovore;</p> <p>–korištenje različitih metoda i strategije u praćenju postignuća i sposobnosti učenika;</p>
<p>Urbanizam, rurizam, arhitektura i građevinarstvo</p>	<p>–usvajanje osnovnih pojmova o urbanizmu, rurizmu, arhitekturi i građevinarstvu.</p> <p>–usvajanje osnovnih znanja o historijatu arhitekture i građevinarstva;</p> <p>–upoznavanje sa urbanističkim i regulacionim planovima, sadržajem objekata u naselju –</p>	<p>–shvatanje zahtjeva i potreba koje trebaju ispunjavati građevinski objekti.</p> <p>–pravilno shvatanje urbanističkih i regulacionih planova, sadržaja objekata u naselju, općih zahtjeva pri gradnji naselja.</p>	<p>–afirmacija rada i samopouzdanja;</p> <p>–kritičko mišljenje i zaključivanje u donošenju različitih odluka;</p> <p>–pozitivan odnos prema radu i rezultatima svog rada i rada svojih drugova;</p> <p>–pokazivanje pozitivnih stavova prema tehni-</p>	<p>–praćenje izlaganja i svih prezentacija predmetnog nastavnika, kao i aktivno učestvovanje u istom;</p> <p>–usvajanje osnovnih znanja o potrebama stanovanja i obavljanja drugih životnih potreba, zahtjevima stanovanja i zahtjevima koje treba</p>	<p>–pripremanje, osmišljavanje, i demonstriranje, te praćenje i stimulacija svojim učešćem;</p> <p>–upućivanje i pokazivanje simulacije na kompjuteru;</p> <p>–objašnjavanje i prezentira prethodno pripremljen obrazovni pano, koji</p>

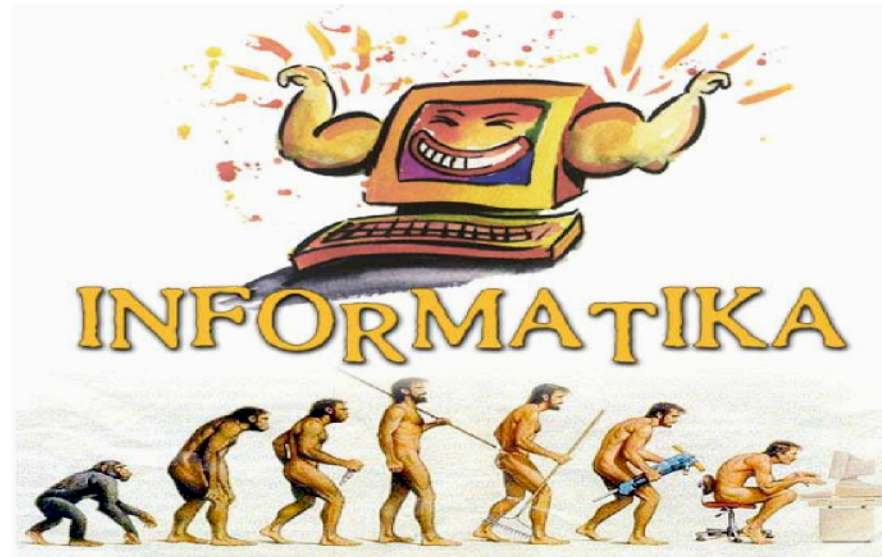
	gradu, općim zahtjevima u gradnji naselja.		<p>ličnim primjerom i djelovanjem u razredu;</p> <p>–iskazivanje svijesti o značaju tehnike u porodici, školi i okolini;</p> <p>–procjenjivanje i vrednovanje vlastitih stavova i stavova drugih;</p> <p>–sve snažnije i intenzivnije ispoljavanje estetske osjetljivosti na kvalitet tehničkih dostignuća;</p> <p>–poštivanje pravila obrazovne igre i aktivnosti uopće.</p> <p>–shvatanje značaja ocjenjivanja rezultata rada;</p> <p>–interes za rješavanje problema i zadataka timskim radom;</p> <p>–podrška drugima;</p>	<p>ispuniti građevinski objekat bilo koje namjene;</p> <p>–razvijanje opšte kulture kroz usvajanje znanja o graditeljstvu u različitim oblastima BiH i ostavštinama u BiH i u svijetu;</p> <p>–učestvovanje u kreiranju obrazovnog panoa, uz adekvatnu pripremu, primjenom do sada usvojenih znanja iz ove oblasti vezanih za različite materijale, izradom ilustracija-crteža, kao praćenjem zanimljivih članaka i informacija iz medija.</p>	<p>kreira zajedno sa učenicima:</p> <p>–pomaganje komunikacije i podsticanje interesa za rad aktivnim uključenjem u zajednički rad;</p> <p>–ostvarivanje produktivne stvaralačke atmosfere u odjeljenju;</p> <p>–iniciranje, organizacija i loeno učestvovanje u interpretaciji i improvizaciji u</p> <p>–motivisanje i upućivanje učenika na druge izvore znanja pored udžbenika;</p> <p>–preciziranje znanja: dovoljnog, srednjeg i visokog nivoa, koja treba učenik usvojiti, odvajanjem bitnog od nebitnog;</p>
Građevinski materijali	<p>–upoznavanje sa konstrukcionim materijalima (kamen, drvo, čelik, beton...),</p> <p>Upoznavanje sa vezivnim materijalima (kreč, gips, cement...),</p> <p>instalacionim materijalima (materijali za električne instalacije, materijalima za vodovodne instalacije, materijalima za centralno grijanje...),</p> <p>izolacioni materijalima (staklena vuna, stiropor, staklo...), novi građevinskim materijalima (gotovi malteri, armirano-betonske konstrukcije, pur-pjena.)</p>	<p>–razumijevanje o potrebi i načinu korištenja različitih konstrukcionih materijala, vezivnih materijala, instalacionih materijala, električnih instalacija, materijala za vodovodne instalacije, materijala za centralno grijanje, izolacionih materijala, novih građevinskih materijala.</p>			

<p>Alati i mašine u građevinarstvu</p>	<p>–usvajanje znanja i razumjevanje rada mjernih alata, alata za zidarske radove, alata za zemljane radove, alata za tesarske radove;</p> <p>–usvajanje znanja o građevinskim mašinama.</p>	<p>–shvatanje potrebe korištenja i funkcija alata u građevinarstvu, kao i građevinskih mašina (mješalice, dizalice, kamioni, bageri..)</p>	<p>–podsticanje kreativnosti;</p> <p>–samopouzdanje, jasno osjećaj vlastitih moći i limita;</p> <p>–svjesno obavljanje zadatke i obaveze (kao pojedinac ili dio grupe), radi postizanja kolektivnog uspjeha;</p>	<p>–usvajanje osnovnih znanja o alata u građevinarstvu, kao i građevinskih mašina;</p> <p>–stalno učešće kroz redovnu nastavu i vannastavne aktivnosti;</p> <p>–uredno pisanje svih informacija koje daje nastavnik.</p>	<p>–osmišljavanje i realizacija simulacione igre za djecu;</p> <p>–pomoć učenicima u samostalnom i grupnom radu;</p> <p>–poređenje rezultata prilikom praćenja i procjene individualnih postignuća;</p>
<p>Građevinska tehnika - Projektovanje građevinskih objekata i naselja</p>	<p>–usvajanje osnovnih znanja o različitim oblastima građevinske tehnike;</p> <p>–upoznavanje sa građevinskim tehničkim crtanjem i njegovim pravilima.</p>	<p>–uočavanje važnosti visokogradnje, niskogradnje, hidrogradnje u svakodnevnom životu;</p> <p>–primjena građevinskog tehničkog crtanja (kotiranje, mjerenje, čitanje tehničkih crteža);</p> <p>–izrada praktičnog rada (makete savremenog naselja i makete stambene zgrade)</p>	<p>–razvijanje i poticanje svijesti o potrebi razvoja estetike, maštovitosti i vlastite kreativnosti;</p> <p>–adaptivnost i fleksibilnost u prihvatanju promjena.</p>	<p>–primjena usvojenih znanja iz građevinskog tehničkog crtanja, znanja vezanih za zahtjeve građevinskog objekta, za kulturu stanovanja, ekonomično, ekološko i estetsko uređenje;</p> <p>–izrada maketa građevinskih objekata: visokogradnja, niskogradnja, hidrogradnja;</p>	<p>–procjenjivanje interesovanja i napretka učenika;</p> <p>–redovno ocjenjivanje rada učenika i vođenje urednih zabilježki;</p> <p>–saradnja sa roditeljima i njihovo uključivanje u rad;</p> <p>–vođenje evidencije svojih zapažanja o napredovanju učenika.</p>
<p>Faze izgradnje građevinskih objekata i mjere</p>	<p>–upoznavanje sa pripremnim radovima, temeljnim radovima, zidarskim radovima,</p>	<p>–shvatanje značaja različitih vrsta radova u građevinarstvu, kao i opštih i ličnih mjera</p>		<p>–aktivno učestvovanje u svim prezentacijama nastavnika koje se odnose na različite faze</p>	

	krovnim i ostalim radovima, kao i sa općim mjerama zaštite na radu i ličnim mjerama zaštite na radu	zaštite na radu		gradevinskih radova; -uredno pisanje svih informacije koje daje nastavnik; -pomaganje nastavniku.	
Saobraćajno-tehnička kultura	-usvajanje znanja o javnim putevima, objektima na putu i saobraćajnim znakovima, putničkom saobraćaju, saobraćajnim patrolama	-prepoznavanje osnovnih saobraćajnih pojmova, saobraćajnih znakova itd.	-pokazivanje pozitivnih stavova prema tehnici ličnim primjerom i djelovanjem u razredu; -shvatanje uloge kritičkog mišljenja i zaključivanja u donošenju različitih odluka.	-usvajanje osnovnih znanja o saobraćajno-tehničkoj kulturi (bezbjednost, pravila i propisi, prateći objekti koji se direktno oslanjaju na objekte niskogradnje i visokogradnje).	
Tehnika u zaštiti čovjekove okoline	-usvajanje osnovnih znanja o upravljanju otpadom, reciklaži građevinskog otpada, uređajima za sprečavanje zagađivanja okoline, uređajima i sredstvima za gašenje požara	-prepoznavanje važnosti upravljanja otpadom, reciklaže građevinskog otpada, uređaja za sprečavanje zagađivanja okoline, uređaja i sredstava za gašenje požara, korištenje dodatnih izvora znanja.	-adaptivnost i fleksibilnost u prihvatanju promjena; -donošenje sudova na osnovu provjerenih činjenica i izgrađenih kriterija;	-usvajanje znanja o ekološkim aspektima života, mjerama zaštite životne i radne sredine, mjerama koje treba preduzeti u cilju osavremenjavanja životnih i radnih uslova u građevinskim objektima.	
Izborni dio (konkretan program izbornog dijela utvrđuje nadležni organ)	-proširivanje znanja i sticanje novih znanja iz oblasti: modelarstvo,	-samostalno proučavanje navedene oblasti, prikupljanje	-jasno ispoljavanje razvoja interesa i intenzivne želje za	-aktivnost na izradi ilustracija-crteža, praćenje zanimljivih	-koordinacija rada i usmjeravanje aktivnosti učenika;

škole na osnovu potreba lokalne zajednice, interesa učenika i mogućnosti škole).	maketarstvo, stari zanati, agrotehnika, izrada učila i pomagala, fotografija, graditeljstvo, graditeljska baština BiH	informacije i podatke, sticanje vještina, posmatranje i zaključivanje	bavljenje tehnikom koja treba da postane trajna potreba; -poticanje na i samoinicijativu; -afirmacija rada i samopouzdanja; -uloga kritičkog mišljenja i zaključivanja donošenju različitih odluka.	članaka i informacija sa medija, kreiranje obrazovnog panoa; -dopunjavanje panoa novim zapisima; -dosljedno izvršavanje svih zahtjeva nastavnika u individualnom, grupnom i frontalnom radu; -korišćenje udžbenika i literature.	-korišćenje različitih metoda i strategije u praćenju postignuća i sposobnosti učenika; -motivisanje za pojedinačni i grupni rad učenika; -objašnjavanje i prethodno pripremljeno obrazovnog panoa, koji kreira zajedno sa učenicima.
--	---	---	--	---	---

INFORMATIKA

INFORMATIKA

VI RAZRED

1 sat sedmično

35 sati godišnje

UVOD

Nastavni predmet Informatika ima značajnu ulogu u procesu upoznavanja učenika sa savremenom informacijskom i komunikacijskom tehnologijom.

Dostignuća i sadržaji iz područja informacijske i komunikacijske tehnologije prilagođeni su uzrasnoj dobi učenika osnovne škole i treba da omoguće:

- upoznavanje s osnovnim principima i praktičnim rješenjima na kojima je zasnovana računarska odnosno informacijska i komunikacijska tehnologija (**osnovna znanja**),
- sticanje **umijeka** upotrebe savremenih računara i aplikativnih programa,
- stvaranje **navika** za korištenje informacijske i komunikacijske tehnologije i
- sticanje i razvijanje **spособnosti za rješavanje problema** u različitim oblastima primjene informacijske i komunikacijske tehnologije.

Osnovna znanja, umijeka, navike i sposobnosti za rješavanje problema primjenom informacijske i komunikacijske tehnologije četiri su odrednice na kojima počiva koncepcija nastave Informatike.

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	ISHODI UČENJA
OSNOVNA ZNANJA	<ul style="list-style-type: none"> - da učenicima omogući da shvate ulogu informacijskih tehnologija u savremenom društvu; - da učenici upoznaju strukturu računara; - da se upoznaju sa osnovnim mogućnostima softvera opće namjene; - da učenici upoznaju osnovne karakteristike	<ul style="list-style-type: none"> - osnovna znanja o strukturi računara, njegovoj primjeni u raznim djelatnostima, primjeni u komunikaciji i rješavanju problema; - osnovna znanja i vještine povezivanja računara sa pratećom opremom, postupke uključivanja i isključivanja računara, pokretanja i korištenja uobičajenih programa (operativni sistemi, opća aplikacijska programska sredstva i okolinu programskih jezika); - osnovna znanja o jednom programskom jeziku;

	<p>programskih jezika;</p> <ul style="list-style-type: none"> - da učenike upozna sa načinima komuniciranja posredstvom različitih medija; - da učenike upozna sa načinima korištenja Internet usluga; - da učenicima predstavi načine pohranjivanja i čuvanja informacija u računarima; - da učenike upozna sa mjerama sigurnosti pri radu sa računarima i drugom opremom; 	
UMIJEĆA I VJEŠTINE	<ul style="list-style-type: none"> - da učenike upozna kako mogu uspješno upotrebljavati ulazno-izlazne uređaje; - da se učenici osamostale i steknu samopouzdanje pri rukovanju i korištenju računara i pratećih uređaja; - da učenike upozna kako mogu uspješno upotrebljavati pomagala za pripremu pisanih dokumenata i izradu prikaza; - da učenici znaju upotrebljavati osnovne programske alate kao sredstva za učenje i 	<ul style="list-style-type: none"> - osnovne vještine pretraživanja Interneta i slanja i primanja elektroničke pošte; - osnovne vještine rješavanja problema uz pomoć računara (unos teksta i njegov prikaz, rješavanje numeričkih zadataka uz pomoć ICT-a); - vještine individualnog i kolektivnog rada u grupama rješavajući zadatke uz pomoć ICT-a; - osnovne vještine pretraživanja Interneta i slanja i primanja elektroničke pošte;
SPOSOBNOSTI ZA RJEŠAVANJE PROBLEMA	<ul style="list-style-type: none"> - da učenike upozna sa načinima rješavanja problema uz pomoć računara; - da učenici upoznaju kako mogu upotrebljavati multimedijске alate kao podršku vlastitim i grupnim rezultatima učenja; - da učenicima predstavi mogućee sklopovske i programske probleme u svakodnevnom radu i uputi na načine njihova otklanjanja; 	<ul style="list-style-type: none"> - sposobnosti korištenja softvera opće namjene (opća aplikacijska programska sredstva: obrada teksta, rad sa proračunskim tablicama i grafikom); - sposobnost za donošenje zaključaka na temelju prikupljenih informacija; - sposobnost algoritamskoga načina razmišljanja pri rješavanju svakodnevnih problema.
NAVIKE, STAVOVI	<ul style="list-style-type: none"> - da učenici prihvate oblik timskog rada pri rješavanju problema. - da učenike upozna sa zahtjevima kulturne upotrebe računarske i informacione tehnologije; 	<ul style="list-style-type: none"> - navika korištenja informatičke literature; - navika pretraživanja i prikupljanja informacija elektronskim putem, putem Interneta;

NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA 6./9 RAZRED
INFORMATIKA (redovna nastava)

<i>NASTAVNI SADRŽAJ</i>	<i>Tip časa</i>	<i>Napomena</i>	<i>Tematska cjelina, ishodi učenja</i>
Uvod u nastavu informatike 6. razreda (informisanje o PiP-u; potreba za informatičkom tehnologijom).	informativni, obrada		<p style="text-align: center;">1. <u>PREDSTAVLJANJE PODATAKA U RAČUNARU:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -razumije potrebu za računarima u razvoju svih sfera ljudskog djelovanja i društva u cjelini, -razumije način prikazivanja podataka u računaru, -razlikuje brojne sisteme, -primjenjuje pravila binarnog predstavljanja decimalnih brojeva, -izrađuje jednostavnije zadatke pretvaranja i kodiranja zapisa, -zapisuje, određuje i čita binarne brojeve, -razumije bajt kao kombinaciju bita, -razumije pojam kapacitet memorije i poznaje mjerne jedinice.
Brojni sistemi (dekadni i binarni).	obrada		
Prikazivanje podataka (bit, bajt, kapacitet memorije, kodiranje podataka).	obrada		
Pretvaranje dekadnog broja u binarni i obratno.	utvrđivanje, predvježba	*	
Predstavljanje podataka u računaru.	provjera znanja	*	
Računar, vrste računara, računarski sistem (hardver, softver); historijski razvoj računara.	obrada, projektna nastava		<p style="text-align: center;">2. <u>ARHITEKTURA RAČUNARA:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -zna princip rada računara, -prepoznaje vrste i oblike računara, -zna osnovne dijelove računara, -prepoznaje uređaje koji imaju funkciju prikupljanja podataka, -prepoznaje uređaje koji imaju funkciju prosljeđivanja podataka, -pravilno povezuje osnovne uređaje računara, -uspješno koristi ulazne i izlazne jedinice računara, -poznaje faktore koji utiču na performanse računara: brzina procesora, veličina memorije.
Ulazne jedinice (tastatura, miš, pomična kugla, skener, grafička ploča, komandna palica, ploča osjetljiva na dodir, digitalni aparat).	obrada		
Izlazne jedinice (monitor, multimedijalni projektor, štampač, ploter).	obrada		
Centralna jedinica (matična ploča, centralni procesor, radna memorija-RAM i ROM).	obrada		
Uređaji za čuvanje podataka (magnetni i optički mediji);	obrada		

ulazno-izlazne jedinice (modem, ekran osjetljiv na dodir).			-razlikuje raznovrsne tipove vanjske memorije, -poznaje vrijednosti memorijskog kapaciteta različitih medija, -prepoznaje modem i zna namjenu, -izrađuje umne mape, -koristi računar za izvršavanje školskih i drugih zadataka.
Arhitektura računara.	utvrđivanje, projektna nastava	*	
Pismena provjera znanja (arhitektura računara).	provjera znanja	*	
Programska podrška hardveru-softver (sistemski, aplikativni), podjela softvera prema načinu korištenja (nelicencirani, licencirani), javno dostupan softver. Počnimo s radom: uključiti računar, radna površina Windows-a (desktop), na kraju rada isključiti računar, kada računar blokira, problemi s programom.	obrada, praktična vježba		<p style="text-align: center;">3. PRIMJENA RAČUNARA:</p> -pokreće operativni sistem, -poznaje elemente radnog okruženja, -podešava i prilagođava parametre radnog okruženja, -upravlja korisničkim fajlovima i folderima (kreira, kopira, premješta, briše, imenuje, pronalazi), -stablo mapa koristi za organizaciju fajlova i foldera, -koristi postojeća znanja i iskustva teoretski i praktično, primjenjuje stečena znanja u svakodnevnom životu. <i>Razvija kreativnost, stvaralaštvo, inovativnost, sistematičnost i rad u timu kao osobine koje utiču na ocjenu u nastavi, a to su životne vrline koje treba njegovati za dalja zanimanja.</i>
Organizacija podataka u računaru-WINDOWS EXPLORER (diskovi, folder (direktorij, mapa), fajl (datoteka, dokument). <i>Vježba 1.:</i> Kreiranje foldera (novog foldera, prečice (shortcut icon), podfoldera; imenovanje foldera, brisanje foldera, povrat izbrisanog foldera). <i>Vježba 2.:</i> Kopiranje, premještanje, spašavanje foldera i fajlova na vanjsku memoriju.	obrada, praktična vježba		
Primjena računara (softver, organizacija podataka u računaru-WINDOWS EXPLORER).	utvrđivanje	*	
Analiza rezultata rada, zaključivanje ocjena na kraju I polugodišta.	vrjednovanje		
MS WORD (program za obradu teksta) alatne trake u Word-u, unos teksta u Word dokument. <i>Vježba 2.:</i> Promjena fonta (vrsta pisma, stil-podebljano, kurziv, podvučeno; veličina).	obrada, praktična vježba		<p style="text-align: center;">4. PROGRAM ZA OBRADU TEKSTA:</p> -pokreće i koristi opća aplikacijska programska sredstva MS Word (program za obradu teksta),

<i>Vježba 3.:</i> Oblikovanje teksta (određivanje margina, označavanje teksta, kopiranje teksta unutar dokumenta, premještanje teksta unutar dokumenta, poništavanje izmjena).	obrada, praktična vježba		-vrši izbor pisma, stila i veličine teksta, -oblikuje izgled stranice dokumenta, -kopira i premješta tekst unutar dokumenta, -izvršava i poništava izmjene, -oblikuje odlomke, izvršava poravnavanje, tabulatori,
<i>Vježba 4:</i> Oblikovanje teksta (numerisanje teksta, numerisanje odabranih elemenata liste, upotreba tabulatora pri nabranjanju, spašavanje Word dokumenata na disketu ili USB stik).	obrada, praktična vježba		-pretražuje tekst, mijenja riječi i pravopisno podešava, -postavlja zaglavlje i podnožje dokumenta sa određenim podacima, -oblikuje tekst u više kolona, -numerise stranice dokumenta, -koristi alat za crtanje jednostavnih geometrijskih oblika,
MS WORD (rad na projektnim zadacima).	utvrđivanje, projektna nastava	*	-oblikuje crteže, -izrađuje i oblikuje tabele, -ispisuje dokument, -spašava dokument, -samostalno ili u grupi izrađuje projektne zadatke, -zna napisati i oblikovati razna pisma, referate, istraživačke radove... -kreira i elementarno formatira tekstualne dokumente,
<i>Vježba 5.:</i> Oblikovanje teksta (pronalaženje određene riječi i zamijena drugom, samoispravljanje-autokorekcija, podešavanje jezika na računaru, provjera pravopisa).	obrada, praktična vježba		-zna funkcije određenih kombinacija tipki na tastaturi, -razvija vještinu rada na tastaturi, -koristiti postojeća znanja i iskustva teoretski i praktično, primjenjuje stečena znanja u svakodnevnom životu.
<i>Vježba 5.:</i> Oblikovanje teksta (zaglavlje i podnožje dokumenta, uređenje teksta u dvije ili više kolona, numerisanje stranica).	obrada, praktična vježba		
MS WORD (rad na projektnim zadacima).	utvrđivanje, projektna nastava	*	
<i>Vježba 6.:</i> Alatna traka za crtanje (Drawing) (ubacivanje Word Art teksta i Word Clip Art slike, umetanje geometrijskih oblika (AutoShapes)).	obrada, praktična vježba		
<i>Vježba 7.:</i> Umetanje tabele u Word dokument (kreiranje tabele, označavanje teksta u tabelama, pravila za promjenu tabele, pregled teksta prije štampe, štampanje dokumenta).	obrada, praktična vježba		

MS WORD (rad na projektnim zadacima).	utvrđivanje, projektna nastava	*	
MS WORD (izrada i prezentovanje projektnih zadataka).	utvrđivanje, projektna nastava	*	
MS PAINT (program za crtanje) alatne trake u Paint-u. <u>Vježba 1.:</u> Izrada jednostavnijih crteža u MS Paint-u (podešavanje veličine crteža).	obrada, praktična vježba		<p style="text-align: center;">5. PROGRAM ZA CRTANJE:</p> <ul style="list-style-type: none"> -koristi opća aplikacijska programska sredstva MS Paint (program za crtanje), -izrađuje jednostavne crteže, -zna odrediti vrstu i debljinu linije, -mijenja dubinu boje crteža, -zna dodati tekst u crtež, -crtež sprema kao bitmapnu grafiku, -mijenja izgled desktopa koristeći bitmapnu grafiku kao moćan vizuelni efekt u komunikaciji sa računarom, -samostalno ili u grupi izrađuje projektne zadatke, -koristiti postojeća znanja i iskustva teoretski i praktično, primjenjuje stečena znanja u svakodnevnom životu.
<u>Vježba 2.:</u> Izrada jednostavnijih crteža u MS Paint-u (crtanje jednostavnih geometrijskih likova; promjena boja na crtežu; dodavanje teksta Paint crtežu).	obrada, praktična vježba		
MS PAINT (izrada i prezentovanje projektnih zadataka).	utvrđivanje, projektna nastava	*	
MS EXCEL (program za rad sa tabelarnim podacima) šta je MS Excel? <u>Vježba 1.:</u> Pozicioniranje na stranicu u radnoj knjizi (kretanje kroz radnu tabelu).	obrada, praktična vježba		<p style="text-align: center;">6. PROGRAM ZA RAD SA TABELARNIM PODACIMA:</p> <ul style="list-style-type: none"> -koristi opća aplikacijska programska sredstva MS EXCEL (program za rad sa tabelarnim podacima), -razumije pojmove: ćelija, kolona i red, -kreće se tabelom unosom adrese ćelije ili korištenjem tipki na tastaturi, -kreira tabelu sa potrebnim elementima, -zna kopirati, premještati i brisati unešene podatke, -izračunava (računska operacija sabiranje) broježane podatke korištenjem funkcije SUM, -oblikuje tabelu, -određuje vrstu, debljinu i boju linije,
<u>Vježba 2.:</u> Rad sa podacima, upotreba funkcije SUM (unos podataka); kopiranje i premještanje podataka; brisanje unijetih podataka i poništavanje zadnje radnje; funkcija AutoSum.	obrada, praktična vježba		
<u>Vježba 3.:</u> Uređivanje tabele (crtanje linija tabele, bojenje ćelija; razvrstavanje podataka).	obrada, praktična vježba		

MS EXCEL (izrada projektnih zadataka).	utvrđivanje, projektna nastava	*	-određuje boju ćelije, kolone i reda, -koristi mogućnost autoformatiranja, -obavlja sortiranje podataka,
MS EXCEL (izrada i prezentovanje projektnih zadataka).	utvrđivanje, projektna nastava	*	-samostalno ili u grupi izrađuje projektne zadatke, -kreira i elementarno formatira tabelarne dokumente,
Analiza rezultata rada, zaključivanje ocjena na kraju II polugodišta.	vrjednovanje		-koristiti postojeća znanja i iskustva teoretski i praktično, primjenjuje stečena znanja u svakodnevnom životu. <i>Razvija kreativnost, stvaralaštvo, inovativnost, sistematičnost i rad u timu kao osobine koje utiču na ocjenu u nastavi, a to su životne vrline koje treba njegovati za dalja zanimanja.</i>

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Navedeni nastavni sadržaji podijeljeni su u sedam nastavnih tema, što samo po sebi ne prejudicira da su obuhvaćeni svi sadržaji koje je moguće izučavati na ovom uzrasnom nivou.

Nastavne teme omogućuju da se izvedbeni program prilagodi tehničkim mogućnostima pojedinih škola. Naime, njegovo potpuno izvođenje zahtijeva određeni standard tehničke opremljenosti.

Kvalitetno organizovana nastava i realizacija programa pretpostavlja samostalan rad učenika na računaru, po principu: **jedan računar – jedno radno mjesto – jedan učenik.**

Nastavnicima koji realizuju nastavni program ostavljena je potpuna sloboda:

- izbora operativnih sistema i aplikativnog softvera koji će biti preferirani u nastavi,
- određivanja broja sati za obradu pojedinih tema (Programom je samo predviđeno koji se sadržaji obrađuju u prvom a koji u drugom polugodištu);
- izbora praktičnih vježbi koje treba kombinovati sa sadržajima drugih nastavnih predmeta.

Pri obradi nastavnih tema Programiranje i Rješavanje problema uz pomoć računara **ne preporučuje se upotreba više programskih jezika.**

Korelacija sa nastavom matematike (matematičke osnove funkcionisanja računara) i tehničke kulture (računala su sastavni dijelovi mnogih

tehničkih naprava i sistema) je sama po sebi razumljiva, ali je isto tako potrebno ostvariti povezanost sa nastavom maternjeg jezika i književnosti, stranih jezika (obrada teksta ima neposredne veze s funkcionalnom pismenošću), likovne kulture (računarski dizajn, grafički i slikovni prikazi zahtijevaju sposobnost likovnog izražavanja) i drugih nastavnih predmet

Neposredna povezanost nastave informatike sa nastavnim sadržajima drugih predmeta mogla bi omogućiti bolje razumijevanje i korisniju upotrebu informacione i komunikacione tehnologije

LIKOVNA KULTURA

OKVIRNI NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA PREDMET LIKOVNA KULTURA OD VI DO IX RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE

1. ULOGA I ZNAČAJ

Međunarodne deklaracije i konvencije imaju za cilj osigurati za svako dijete i odraslu osobu pravo na umjetničko obrazovanje, i na mogućnosti koje će osigurati pun i skladan razvoj, sudjelovanje u kulturnom i umjetničkom životu. Iz toga proizilazi važnost likovne kulture kao obaveznog dijela u NPP-u. Predmet Likovna kultura je bitan segment sveobuhvatne edukacije koja vodi punom razvoju pojedinca.

Umjetničkim obrazovanjem se razvijaju stvaralačka sposobnost, estetsko prosuđivanje, postavljanje i rješavanje problema, kritičko mišljenje.

Nastava likovne kulture ima za cilj usvajanje vizuelnog i likovnog jezika kroz vlastiti likovni doživljaj i izražavanje, upoznavanje sa djelima likovnih umjetnosti, te svih ostalih vizuelno-likovnih informacija. Usvajanje likovnog jezika je misaoni proces u kojem se prožimaju intelekt i emocije, te je neupitno važan za i za psihički razvoj djeteta.

Nastava predmeta likovne kulture je koncipirana na principu koncentričnih krugova i na taj način se sva prethodna iskustva i procesi nastavljaju i nadograđuju, te se stvara potreba i navika korištenja iskustava i znanja u praktičnom radu, ali i kritički stav o onome što nam se putem bezbrojnih vizuelnih informacija nameće skoro u svim aspektima života.

2. OPĆI CILJEVI IZUČAVANJA PREDMETA LIKOVNE KULTURE U OSNOVNOJ ŠKOLI

Koncepcija predmeta likovne kulture može se definisati i preko ciljeva savremenog obrazovanja u opštem smislu:

Ciljevi koji se ostvaraju kroz ovaj predmet su razvijanje aktivnog i stvaralačkog odnosa prema okolini, kao rezultat analitičkog, misaonog procesa, preko vizuelne percepcije, pa i emocionalnog i humanog odnosa prema svijetu u kojem živimo, kroz produkciju i doživljaj likovno-umjetničkih sadržaja. Analiza i misaoni proces su osnova bez koje sama vizuelna percepcija, emocionalni doživljaj i odnos, te produkcija likovnih sadržaja nemaju težine ni smisla. Nastava likovne kulture jedino na ovaj način može ostvariti ciljeve koji se nameću u obrazovanju 21. vijeka.

Dakle, treba stalno imati na umu da je ovaj predmet u nastavi nižih razreda osnovne škole baziran na stvaranju osnove za dalji razvitak pokretanjem procesa bitnih za dječiji misaoni i likovni razvoj. Stvaranje ovakve osnove kroz spontani dječiji izraz kroz koji se usvajaju osnove likovne sintakse omogućava ostvarivanje ciljeva u završnoj trijadi osnovnoškolskog školovanja kada započinje period analitičko-apstraktnog mišljenja, i dalje kroz srednjoškolsko školovanje.

Četiri su osnovna cilja koja određuju ključne aspekte likovne kulture:

- Razumijevanje likovnog jezika, tehnika i umjetnosti
- Razvijanje vještine potrebne za likovno oblikovno i tehničko likovno izražavanje, rješavanje vizualnih problema i prenošenje likovnih ideja i rezultata, zajednički rad te vrednovanje rezultata.
- Razvijanje znanja. Učenici stječu znanje i razumijevanje slikarstva, kiparstva, arhitekture, primijenjenih umjetnosti, dizajna i novih medija koje će upotrebljavati za likovno izražavanje i proširivanje kompetencija vizualnoga mišljenja.
- Razvijanje stavova poticanjem divergentnog mišljenja kod učenika

Osim obrazovnih (materijalnih) i odgojnih (funkcionalnih) ciljeva i zadataka, treba se naglasiti i terapijski ciljevi nastave iz predmeta Likovna kultura koji predstavljaju još jednu odgojnu dimenziju likovnih aktivnosti. Kroz likovne aktivnosti, sam proces i rezultate rada, očituje se psihičko i socijalno stanje djeteta, te je nastavnik u prilici da na sasvim novi način upozna učenika i utiče na njegov razvoj.

3. ZADACI IZUČAVANJA PREDMETA LIKOVNE KULTURE U OSNOVNOJ ŠKOLI

Cilj nastave likovne kulture se sastoji od tri osnovna zadatka koja proizilaze iz opće didaktike, a prilagođeni i specifični za užu oblast likovnih umjetnosti. Osnovni elementi predmeta Likovna kultura: likovna pismenost, likovna kultura i likovna kreativnost ostvaraju se kroz obrazovne i odgojne zadatke koji uključuju:

- Sticanje znanja

Usvajanje i razumijevanje likovnog jezika, što podrazumijeva osnovne elemente i načela, te likovne pojmove

Poznavanje i razumijevanje osnovnih likovnih područja: slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, primjenjena umjetnost i vizuelne komunikacije

Poznavanje i razumijevanje likovne umjetnosti kroz kapitalna djela svjetske umjetnosti i nacionalne likovne i kulturno-historijske baštine

- Razvijanje sposobnosti

Vizuelne percepcije i vizuelnog i likovnog mišljenja

Primjene likovno-tehničkih sredstava i likovnih tehnika

Praktičnog, stvaralačkog i saradničkog rada

Kritičkog, estetskog i kreativnog mišljenja o likovnim radovima, umjetničkim djelima i okolini

Korelacije sadržaja likovne kulture sa odgovarajućim sadržajima drugih predmeta

- Formiranje stavova i vrijednosti

Estetskih, moralnih stavova i vrijednosti o značaju likovnih i vizuelnih umjetnosti u savremenom društvu (posjećivanje likovnih izložbi u galerijama, muzejima), interes i briga za vrijednosti svjetske i nacionalne kulturno-historijske baštine, te radnih navika.

4. OPĆE NAPOMENE O DIDAKTICI I METODICI OBRAZOVNE OBLASTI ILI NASTAVNOG PREDMETA

U samom nastavnom procesu koji je određen obrazovnom politikom metodika likovne kulture usmerava likovne pedagoge ka kreativnom razvijanju vrijednosti određenih u predmetu Likovna kultura za različite uzraste kroz likovno stvaralaštvo, koristeći kao osnovu nastavni sadržaj predmeta likovna kultura (poznavanje osnovnih odnosa unutar strukture likovnog jezika, primjenu raznovrsnih likovnih tehnika, poznavanje vrijednosti likovnih djela svjetske i nacionalne kulturne baštine). Osim znanja neophodnih za izvođenje nastave likovne kulture, nastavnici kroz predmet Metodika likovne kulture izučavaju elemente metodičke realizacije nastave, razvojne procese u dječijem likovnom stvaralaštvu prema kojima se vrši odabir metoda rada, poštujući istovremeno principe nastave likovne kulture, te individualne sklonosti i sposobnosti svakog učenika. S obzirom na interdisciplinarni karakter metodike likovne kulture koja osim praktično-kreativnog uključuje i elemente umjetničke teorije, estetike, historije umjetnosti, itd., opći didaktički, odnosno, metodički principi se uzimaju i nadograđuju prema različitim kriterijima vezanim za praktičan rad u oblasti umjetnosti, te uzrast i sadržaje u osnovnoj školi. Principi nastave likovne kulture su osnovne smjernice za izvođenje nastave iz ovog predmeta i neophodna je njihova pravilna primjena u radu kako bi nastava bila sistematična, efikasna i uspješna.

Specifičnosti nastave likovne kulture zasnivanju se na prirodi ovog predmeta koja podrazumijeva povezivanje vizuelnih i likovnih doživljaja, iskustava i spoznaja sa prethodno stečenim znanjima, te obogaćivanje novim likovnim sadržajima i iskustvima koja se stiču kroz istraživanje, likovnu aktivnost i kritičko mišljenje. Didaktika i metodika likovne kulture zasniva se na naučnim spoznajama o razvojnoj primjerenosti sadržaja i

metoda dječijem uzrastu koji priprada fazi vizuelnog realizma (u likovnom izražavanju), te pristupu okolini koji iz spontanog prelazi u vizuelno-intelektualni, a mišljenje postaje apstraktno.

Programski sadržaji predmeta Likovna kultura realizuju se kroz likovno-problemske cjeline:

- TAČKA I LINIJA
- BOJA
- PLOHA
- POVRŠINA
- MASA I PROSTOR

Treba se naglasiti da se u toku jednog polugodišta u osnovnoj školi, treba makar jednom obraditi svaka nastavna, odnosno, likovno problemska cjelina. Tako će se obrađene nastavne jedinice u prvom polugodištu opet ponavljati, ali će u drugom likovni problemi za svaku od njih biti složeniji poštujući princip koncentričnih krugova. Za svaku od ovih cjelina određeni su i naznačeni specifični likovni odnosi, pojmovi (likovni problemi) za svaki razred. Pri izradi izvedbenog plana, oni predstavljaju osnovu nastavne jedinice. Polazeći od likovno-problemske nastavne cjeline, sužavamo sadržaj na nastavnu temu, a sadržaji se specificiraju još detaljnije i jasnije kroz likovni problem.

Likovni problem (likovni odnos) je okosnica planiranja i realizacije nastave likovne kulture, dok **motiv** predstavlja sve moguće poticaje za likovnu aktivnost, i ne veže se samo za vizuelnu percepciju, nego i za nevizuelne poticaje, te likovne elemente i kompozicijske principe same po sebi kao osnovne vrijednosti likovnog izraza. Tako motive dijelimo na:

· **Vizuelni motiv**

U ovu kategoriju spada sve što se može vizuelno percipirati. Mogućnosti izbora su za ovaj poticaj velike i mogu se svrstati u nekoliko kategorija: prirodni oblici i pojave, načinjeni oblici – predmeti svih vrsta, narodni običaji, historijski događaji, kulturno-historijski spomenici Bosne i Hercegovine, državni i vjerski praznici, unutrašnji i vanjski prostor, ljudi (ljudska figura u pokretu, karakterizacija ljudskog lika - porodica i prijatelji, omiljeni nastavnik, autoportret, ljudske aktivnosti), motivi iz književnosti (narodne priče, kratke priče i pripovijetke, bajke, basne, poezija).

· **Ne-vizuelni motiv**

Podrazumijeva korištenje svih drugih čula osim čula vida. Dakle učenici imaju za poticaj sve što mogu iskusiti sluhom, dodirrom, putem čula mirisa i okusa. Osim ovih poticaja mogu se dati kao motiv različite vrste emocija i psihičkih stanja koja se mogu izraziti likovnim jezikom.

Likovni i kompozicijski elementi kao poticaj

Ovo su najjasnije zadani likovni odnosi. Na primjer: kompozicija strukturnih linija, kontrast toplo-hladno, linijski istanjena masa, ritam geometrijskih i slobodnih likova u prostoru, rekompozicija vlastitog rada ili fotografije, tonovi toplih boja, itd. Za mlađi uzrast ovaj poticaj se realizira kroz problemsku situaciju – likovnu priču ili likovni scenarij, predmete koji u svojim osnovnim karakteristikama odražavaju likovne elemente (lego kocke, ili drvene kocke obojene i neobojene, ... itd.). Likovni scenarij može biti predstavljen ovisno o uslovima i sposobnostima nastavnika kroz igru, ples, muziku, film, animacijom predmeta koji tako dobivaju novi život. Bitno je da se izbjegne figuralni motiv u dječijim radovima, te da likovni elementi zažive u svom najjednostavnijem obliku kao kao vrijednost sama po sebi: boja u potezu, mrlji, raspršena, površinama većim i manjim, geometrijski ili slobodni likovi kojima se putem građenja, kombiniranja, variranja ili razlaganja (metode u realizaciji) ostvaruju likovne kompozicije ... itd. Kroz razgovor i analizu radova na kraju časa se otkrivaju specifični likovni odnosi nastali u procesu rada, dakle prepoznaju se, imenuju – osvještavaju likovni problemi.

Zbog kvalitetnog ostvarivanja ciljeva i zadataka nastave, te zadržavanja interesa učenika za rad preporučuje se izmjenjivanje ovih motiva. Za svaku nastavnu jedinicu potrebno je omogućiti učenicima upoznavanje sa djelima nacionalne likovne i etnografske baštine BiH, te djelima svjetske umjetnosti kroz osnovnu analizu likovnog jezika.

Umjetničko djelo treba biti predstavljeno i posmatrano kad god je to moguće, i bez prethodnog ukazivanja na likovnu formu, u smislu karakteristika likovnog jezika jednog umjetničkog pravca ili stila. Do otkrivanja ovih karakteristika likovne forme doći ćemo kroz razgovor o onome što vidimo na samom djelu, a tiče se osnovnih likovnih i kompozicijskih elemenata. Važno je znati da u nastavi osnovne škole cilj predmeta likovne kulture ne bi trebao biti da se upoznaju i uče historijske činjenice o umjetničkom djelu, već da se razvija ljubav prema umjetnosti i razumijevanje da se zbog slojevitosti umjetničkog djela razvija i spoznaja da se u umjetnosti u jednom djelu može uvijek otkriti nešto novo.

VI RAZRED

(jedan čas sedmično – 35 časova godišnje)

Nastavne cjeline i likovno-problemski sadržaji	Ishodi učenja	Nastavne aktivnosti
<p>1. TAČKA I LINIJA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Građenje, variranje i kombiniranje tačkom - Linije po toku - Ravne linije i krivulje - Linije po karakteru kroz upotrebu različitih crtačkih tehnika - tvrde i mehke, - svijetle-tamne, - dugačke kratke, ... - Crtež kao osnova likovnog stvaralaštva (linearni, tonski, prostorni) i crtačke tehnike - Psihološko djelovanje i simbolika linija 	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pojmova: crtež, linijski, tonski i prostorni crtež, ravna linija, krivulja, pravac ili smjer linije, položaj linije, vertikalna, horizontalna, dijagonalna, ispupčena i udubljena, cik-cak i valovita linija, raster tačaka i linija - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i upotreba građenja, variranja i kombiniranja linijom i tačkom - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje i korištenje različitih vrsta linije po toku i karakteru likovnoj realizaciji - Usvajanje, prepoznavanje, razumijevanje crteža kao osnove likovnog stvaralaštva (linearni, tonski, prostorni) - Razumijevanje, prepoznavanje simbolike i psihološkog dejstva linije, te upotreba linije u cilju izražavanja psihološkog stanja - Uočavanje, analiziranje i procjenjivanje navedenih likovnih odnosa u vlastitim radovima i umjetničkim djelima - Usvajanje i usavršavanje rada sa crtačkim i prostorno-plastičnim likovno-tehničkim sredstvima i likovnim tehnikama . 	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik potiče mehanizme kreativnog razmišljanja adekvatnim odabirom motiva, metoda, načina i oblika rada. - Planira i realizira nastavu u korelaciji sa nastavnim sadržajima drugih predmeta - Nastavnik omogućava individualno ili timsko istraživanje odnosa likovnih, vizuelnih elemenata u neposrednom okruženju i na odabranim primjerima bosansko-hercegovačke i svjetske likovne baštine, te u samostalnom likovnom izražavanju - Nastavnik ostvaruje individualni pristup u komunikaciji sa učenicima - Nastavnik stvara stimulativnu klimu i na taj način potiče slobodno likovno izražavanje, komunikaciju, i kritičko promišljanje učenika
<p>2. BOJA</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pojmova: pigment, hromatske i 	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik potiče mehanizme kreativnog

<ul style="list-style-type: none"> - Boja kao fizičko svojstvo svjetlosti, te boja kao materija odnosno pigment - Hromatska svojstva boja - Ahromatske i hromatske boje - Osnovne (primarne)boje - Izvedene (sekundarne) boje - Kontrastna svojstva boja - Tople i hladne boje - Komplementarni parovi boja - Tonska svojstva boje - Zasićenost boje - Valerska vrijednost boje - Psihološko dejstvo boja 	<p>ahromatske boje, kontrast boja, ton, valer, zasićenost boje</p> <ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje, prepoznavanje, razumijevanje boje kao fizičkog svojstva svjetlosti i kao materije odnosno pigmenta - Istraživanje, usvajanje, prepoznavanje, razumijevanje i upotreba hromatskih svojstava boja u likovnoj realizaciji - Istraživanje i proširivanje znanja o osnovnim i izvedenim bojama kroz likovnu realizaciju - Istraživanje, usvajanje, prepoznavanje, razumijevanje kontrastnih svojstava boja uz upotrebu toplih i hladnih boja, te komplementarnih parova boja u likovnoj realizaciji - Istraživanje, usvajanje, prepoznavanje, razumijevanje tonskih svojstava boja uz upotrebu različitih stepena zasićenosti i valerskih vrijednosti boje u likovnoj realizaciji 	<p>razmišljanja adekvatnim odabirom motiva, metoda, načina i oblika rada.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Planira i realizira nastavu u korelaciji sa nastavnim sadržajima drugih predmeta - Nastavnik omogućava individualno ili timsko istraživanje odnosa likovnih, vizuelnih elemenata u neposrednom okruženju i na odabranim primjerima bosansko-hercegovačke i svjetske likovne baštine, te u samostalnom likovnom izražavanju - Nastavnik ostvaruje individualni pristup u komunikaciji sa učenicima - Nastavnik stvara stimulativnu klimu i na taj način potiče slobodno likovno izražavanje, komunikaciju, i kritičko promišljanje učenika
<p>3. PLOHA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Oblikovanje na plohi – grafika - Statičnost geometrijskih likova naspram dinamičnosti slobodnih likova - Asimetrična i simetrična (ritam) organizacija prostora na plohi upotrebom slobodnih i geometrijskih likova - Primjenjena umjetnost: grafički dizajn i industrijski (produkt) dizajn 	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pojmova: grafika, grafički list, matrica, otiskivanje, grafički dizajn, industrijski dizajn, statičnost, dinamičnost, simetrija i asimetrija, ritam - Istraživanje, prepoznavanje, razlikovanje i upotreba statičnih geometrijskih i dinamičnih slobodnih likova u likovnoj 	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik potiče mehanizme kreativnog razmišljanja adekvatnim odabirom motiva, metoda, načina i oblika rada. - Planira i realizira nastavu u korelaciji sa nastavnim sadržajima drugih predmeta - Nastavnik omogućava individualno ili timsko istraživanje odnosa likovnih, vizuelnih

	<p>realizaciji</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uočavanje, analiziranje i procjenjivanje navedenih likovnih odnosa u vlastitim radovima i umjetničkim djelima - Usvajanje i usavršavanje rada sa grafičkim likovno-tehničkim sredstvima i likovnim tehnikama 	<p>elemenata u neposrednom okruženju i na odabranim primjerima bosansko-hercegovačke i svjetske likovne baštine, te u samostalnom likovnom izražavanju</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik ostvaruje individualni pristup u komunikaciji sa učenicima - Nastavnik stvara stimulativnu klimu i na taj način potiče slobodno likovno izražavanje, komunikaciju, i kritičko promišljanje učenika
<p>4. POVRŠINA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tekstura kao vanjski karakter površine - Crtačke, slikarske i plastičke teksture - Faktura kao način različitih likovnih obrada površine - Crtačke, slikarske i plastičke fakture 	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pojmova: crtačka, slikarska, plastička tekstura, faktura, crtačke, slikarske i plastičke fakture - Prepoznavanje, proširivanje znanja o teksturi kao vanjskom karakteru površine - Istraživanje, prepoznavanje, razlikovanje i upotreba crtačke, slikarske i plastičke teksture - Istraživanje, prepoznavanje, razumijevanje fakture kao različitih načina likovnih obrada površine - Istraživanje, prepoznavanje, razlikovanje i upotreba faktura kao način različitih likovnih obrada površine - Uočavanje, analiziranje i procjenjivanje navedenih likovnih odnosa u vlastitim radovima i umjetničkim djelima - Usavršavanje rada sa crtačkim, slikarskim i tehnikama prostorno-plastičkog oblikovanja 	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik potiče mehanizme kreativnog razmišljanja adekvatnim odabirom motiva, metoda, načina i oblika rada. - Planira i realizira nastavu u korelaciji sa nastavnim sadržajima drugih predmeta - Nastavnik omogućava individualno ili timsko istraživanje odnosa likovnih, vizuelnih elemenata u neposrednom okruženju i na odabranim primjerima bosansko-hercegovačke i svjetske likovne baštine, te u samostalnom likovnom izražavanju - Nastavnik ostvaruje individualni pristup u komunikaciji sa učenicima <p>Nastavnik stvara stimulativnu klimu i na taj</p>

		način potiče slobodno likovno izražavanje, komunikaciju, i kritičko promišljanje učenika
<p>5. MASA I PROSTOR</p> <ul style="list-style-type: none"> - Puna plastika prema odnosima mase i prostora: monolitna ili apsolutna masa, udubljeno-ispupčena masa, prošupljena masa, plošno istanjena masa, linijski istanjena masa - Definicija dvodimenzionalnog i trodimenzionalnog prostora - Odnos mase i prostora kao osnova skulptorskog oblikovanja - Statični i dinamični odnosi mase i prostora (monolitna naspram udubljeno-ispupčene mase) - Arhitektura - odnos volumena i prostora - Statični i dinamični odnos volumena i prostora - Simetrija i asimetrija u prostornoj organizaciji 	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pojmova: puna plastika, monolitna ili apsolutna masa, udubljeno-ispupčena masa, prošupljena masa, plošno istanjena masa, linijski istanjena masa, dvodimenzionalni i trodimenzionalni prostor, arhitektura, arhitekt. - Istraživanje, prepoznavanje, razumijevanje pune plastike prema odnosima mase i prostora: monolitna ili apsolutna masa, udubljeno-ispupčena masa, prošupljena masa, plošno istanjena masa, linijski istanjena masa - Prepoznavanje, razumijevanje dvodimenzionalnog i trodimenzionalnog prostora - Istraživanje, prepoznavanje, razlikovanje i upotreba različitih odnosa mase i prostora u likovnoj realizaciji - Istraživanje, prepoznavanje, razlikovanje i upotreba statičnih i dinamičnih odnosa mase i prostora (monolitna naspram udubljeno-ispupčene mase) - Usvajanje, prepoznavanje, razumijevanje odnosa volumena i prostora u arhitekturi - Istraživanje, prepoznavanje, razlikovanje i upotreba statičnog i dinamičnog odnosa 	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik potiče mehanizme kreativnog razmišljanja adekvatnim odabirom motiva, metoda, načina i oblika rada. - Planira i realizira nastavu u korelaciji sa nastavnim sadržajima drugih predmeta - Nastavnik omogućava individualno ili timsko istraživanje odnosa likovnih, vizuelnih elemenata u neposrednom okruženju i na odabranim primjerima bosansko-hercegovačke i svjetske likovne baštine, te u samostalnom likovnom izražavanju - Nastavnik ostvaruje individualni pristup u komunikaciji sa učenicima - Nastavnik stvara stimulativnu klimu i na taj način potiče slobodno likovno izražavanje, komunikaciju, i kritičko promišljanje učenika

	<p>volumena i prostora</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uočavanje, analiziranje i procjenjivanje navedenih likovnih odnosa u vlastitim radovima i umjetničkim djelima <p>Usvajanje i usavršavanje rada sa likovnim tehnikama iz likovnog područja modeliranja i građenja</p>	
--	---	--

POJMOVI KOJE ĆE UČENICI USVOJITI
VI RAZRED

- Crtanje: crtež, linijski, tonski i prostorni crtež, ravna linija, krivulja, pravac ili smjer linije, položaj linije, vertikalna, horizontalna, dijagonalna, ispupčena i udubljena, cik-cak i valovita linija, raster tačaka i linija, crtačka tekstura i faktura
- Slikanje: pigment, hromatske i ahromatske boje, kontrast boja, ton, valer, zasićenost boje, slikarska tekstura i faktura
- Grafika: grafika, grafički list, matrica, otiskivanje, statičnost, dinamičnost, simetrija i asimetrija, ritam
- Dizajn: grafički dizajn, industrijski dizajn
- Prostorno oblikovanje i građenje: puna plastika, monolitna ili apsolutna masa, udubljeno-ispupčena masa, prošupljena masa, plošno istanjena masa, linijski istanjena masa, dvodimenzionalni i trodimenzionalni prostor, arhitektura, arhitekt.

SMJERNICE ZA PRAĆENJE I OCJENJIVANJE POSTIGNUĆA UČENIKA

Dječiji likovni rad je slojevita cjelina u kojoj možemo prepoznati dječije sposobnosti i karakterne osobine, dječija iskustva, znanja, navike, sredinu iz koje dolazi, sklonosti, težnje i emocije. Ocjenjivanje učeničkih radova je složen i zahtijevan zadatak koji uključuje tri aspekta svakog dječijeg likovnog rada:

- Estetski

- Psihološki
- Pedagoški

Estetski aspekt dječijih likovnih radova treba procjenjivati uzimajući u obzir karakteristike uzrasta u smislu razvojnih faza dječijeg likovnog izražavanja. takođe posmatramo percipiranje i izražavanje likovnim jezikom čije se vrijednosti odnose na kompoziciju i kompozicijske principe: ritam, kontrast, harmoniju, ravnotežu...koji su izraženi kroz raznovrsne motive različitim likovnim elementima: boja, linija, površina (tekstura), prostor, masa...itd. Naravno, svaki likovni rad je rezultat konkretne nastavne jedinice koja određuje osnovne estetske kriterije za ocjenjivanje. Svjesnost u izražavanju likovnim jezikom je često samo djelimična, a jedan od razloga za to je dječija spontanost u likovnom izražavanju koja sama po sebi isključuje svjesno i detaljno procjenjivanje kompozicijskih rješenja, ciljanu upotrebu i kombinaciju likovnih elemenata i njihovih odnosa kako bi se likovno ostvario doživljaj određenog motiva. Naravno, zadatak je nastavnika da osvještava estetske kvalitete i u motivaciji za rad predstavljanjem likovnih sadržaja kroz likovni problem i motiv, demonstraciju likovne tehnike i njenih mogućnosti, te estetske vrijednosti prepoznate u dječijem radu kroz zajednički razgovor u završnom dijelu časa kako bi se kod djece formirao estetski i kritički stav zasnovan na percipiranim likovnim odnosima. Likovni rad je (u svakom slučaju bi trebao biti) takođe i rezultat kreativnog procesa koji se može analizirati kroz ispoljenu originalnost, osjetljivost za likovne odnose, fleksibilnost, bogatstvo ideja, elaboraciju, redefiniciju. Kako bi se ocijenio kreativni aspekt dječije likovne aktivnosti potrebno je pratiti samu aktivnost i proces nastajanja dječijeg likovnog rada. Način korištenja materijala, likovno-tehničkih sredstava i likovnih tehnika takođe je element koji doprinosi estetskom aspektu dječijeg rada. Naravno, ovladavanje određenom likovnom tehnikom je proces koji iziskuje više ili manje vremena i truda ovisno o individualnim mogućnostima i sposobnostima učenika.

Psihološki aspekt analize i ocjene dječijih likovnih radova veoma je bitan jer se na taj način prije svega može ocijeniti koliko je dječiji način izražavanja u skladu sa prosječnim vrijednostima prema djetetovom uzrastu, te se na taj način utvrđuju i intelektualne sposobnosti. Karakteristike specifičnog i individualnog dječijeg likovnog izraza u velikoj mjeri otkrivaju dječiju ličnost. Vrednovati učenički rad ne možemo na osnovu jednog ili dva rada, nego kontinuiranim praćenjem rada učenika i analizom i procjenom dječijeg interesa za određeni motiv ili način likovnog izražavanja koji može bitno utjecati na rezultate. Pri analizama dječijih likovnih radova moramo moći prepoznati i razlikovati iskren i spontan dječiji izraz od radova u kojima su primjenjeni i korišteni šabloni ili primjenjene „prihvaćene“ sheme ili stereotipi. Upravo iz ovog razloga je bitno posmatranje same likovne aktivnosti, odnosno procesa nastajanja dječijeg rada. Na taj način se upotpunjava poimanje dječije ličnosti, te nastavnik može prilagoditi svoj metodički pristup i način rada sa svakim učenicom.

Pedagoški aspekt analize odnosi se na utvrđivanje osnove za rad nastavnika sa svakim učenicom koji predviđa uspostavljanje odgovarajuće komunikacije u nastavi sa učenicom u cilju maksimalnog razvijanja kreativnog i slobodnog, ali i usmjerenog likovnog izražavanja (u kontekstu postizanja ciljeva i zadataka nastave likovne kulture). U likovnim radovima učenika vidljiv je pozitivan ili negativan postojeći pedagoški uticaj koji se očituje u snazi, maštovitosti i kreativnosti iskazanoj u radu, ili, s druge strane, prihvaćenim i korištenim stereotipima (često nametnutim, a još češće zanemarenim, pa tako i dopuštenim), usmjerenosti na uzak izbor materijala i likovnih tehnika, nesigurnost u radu i nezainteresiranost za aktivnost. „Ocjenjujući lošom ocjenom dječiji rad koji nije točno pogodio temu, ali je iskreno i s pažnjom napravljen, riskiramo da dijete obeshrabrimo u vlastitom kreativnom izražavanju, a

time i razvoju njegove cjelokupne ličnosti. Dijete koje ne doživi razumijevanje i interes za vlastiti rad neće osjetiti zadovoljstvo i samopoštovanje koji nastupaju nakon kreativnog rada, a koji bi ga potakli da se ponovo uključi u kreativnu aktivnost. Zato se djeca koja doživljavaju neuspjeh časovima likovne kulture povlače u sebe i zanemaruju svoju kreativnost. Ona ne mogu spoznati u čemu su pogriješila, jer su ona napravila najbolje što su mogla. Jedina poruka koju im na taj način šaljemo je da su kriva jer nisu točno slijedila upute i pravila, što se sasvim kosi sa suštinom likovne umjetnosti. (Balić Šimrak, A.; Šverko, I.; Županić Benić, M., 2010)“ Pedagoški je pogrešno nametati gotova likovna rješenja, kopiranje ili precrtavanje likovnih djela, demonstracija neprikladnih ili nekvalitetnih slikovnih primjera, insistiranje na pretjeranoj preciznosti i urednosti zbog koje će se inhibirati dječija kreativnost, uzak i ograničen izbor likovnih tehnika i materijala, ali isto tako i korištenje neprimjerenih i didaktički neadekvatnih materijala koji neće doprinijeti dječijem doživljaju i razumijevanju osnovnih sadržaja predmeta likovne kulture – likovnog jezika kroz vlastito stvaralaštvo i umjetnička djela. Izbor motiva takođe je element koji mnogo govori o pedagoškom aspektu dječijeg rada. U slučajevima kada je nastavna jedinica predstavljena isključivo kroz temu ili motiv, dijete razumijeva motiv kao okosnicu nastave umjesto likovnog odonosa koji se treba problematizirati kroz likovnu aktivnost. Takva praksa vidljiva je u kvaliteti dječijih radova, te njihovim komentarima o vlastitim radovima u kojima jedino mogu govoriti o motivu, ali ne i o razlozima zbog kojih je taj motiv nastavnik odabrao za nastavu.

Imajući u vidu sve navedene aspekte dječijih likovnih radova bitnih za analizu i ocjenjivanje učeničkih postignuća na nastavi likovne kulture formiraju se sljedeći elementi vrednovanja i ocjenjivanja učenika (Grgurić; Jakubin, 1996):

- Perceptivnost i izražajnost – percipiranje i izražavanje likovnih vrijednosti sadržanih u okvirnom ili izvedbenom programu, npr. uočavanje i izražavanje odnosa, ritma, kontrasta, optičke ravnoteže, proporcije, harmonije boja, oblika (geometrijskih i slobodnih likova), masa, prostora... itd.
- Kreativnost – originalnost, osjetljivost za likovne probleme, fleksibilnost, fluentnost, elaboracija, definicija.
- Likovno-tehnički elementi: samostalan izbor materijala i tehnika i njihova stvaralačka primjena.
- Elementi analize likovnog djela: uočavanje i prepoznavanje likovnog i tematskog sadržaja, likovne tehnike, estetske vrijednosti, likovne poruke, interesa za likovno djelo i kulturnu baštinu.
- Odnos prema radu: interes, samoinicijativnost, upornost, dosljednost, samostalnost.

MUZIČKA KULTURA

MUZIČKA KULTURA

VI RAZRED

1 sat sedmično

35 sati godišnje

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTAT UČENJA
<p align="center">ZNANJE</p>	<p><u>Sticanje znanja o:</u> -elementarnim muzičkim komponentama i pojmovima te njihova primjena tokom pjevanja pjesama, slušanja muzike, izvođenja muzičkih igara i brojalica: -dinamika - poznavanje italijanskih oznaka za dinamiku: piano - tiho, mezzoforte – srednje glasno (jako), forte – glasno (jako, snažno) , crescendo i decrescendo; -tempo - poznavanje italijanskih oznaka za tempo: lagani Andante-hodajući, umjeren – Moderato, brzi tempo Allegro- veselo, radosno, u širem smislu, brzo i Presto – veoma hitro, brzo; -artikulacija (<u>akcenti</u>, staccato, legato); -intonacija, pravilno fraziranje; -različita notna trajanja: cijela nota, polovina, četvrtina, osmina, šesnaestina i odgovarajuće pauze;</p>	<p>Učenici bi trebali imati znanje i razumijevanje: -Učenici/ce uočavaju važnost poznavanja navedenih pojmova, primjenjuju ih tokom izvođenja pjesme, muzičke igre ili brojalice te na taj način poboljšavaju kvalitetu interpretacije; - Uočavanjem navedenih elemenata interpretacije tokom slušanja, učenici/ice vrše analizu djela i donose estetski sud o njima; - Sigurno uočavaju i primjenjuju oznake za dinamiku; tempo, artikulaciju; - Analizirajući notni tekst učenici sigurno prepoznaju navedena notna trajanja i izvode ritam uz kucanje ili taktiranje; -Svjesno obrazlažu najadekvatniju primjenu</p>

	<p>-poznaje violinski ključ, uočava mjeru, -sticanje znanja u određivanju forme muzičkog djela (motiv, rečenica, mala dvodijelna pjesma, mala trodijelna pjesma) bez ulaženja u detaljniju analizu djela; -učenici primjenjuju pojmove: rečenica, tema, mala dvodijelna i trodijelna pjesma.</p>	<p>raznih instrumenata u samostalnoj izradi originalnih aranžmana; -Pokazuje veliku zainteresovanost i ljubav prema muzici, svjesnost o značaju i potrebi muzike u životu;</p>
<p>SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE</p>	<p>Razvijanje muzičke sposobnosti i vještine:</p> <p>-razvijanje muzičkih sposobnosti: ritmička reprodukcija–složenije kombinacije, vokalna reprodukcija, razvijanje obima glasa, razvijanje muzičke memorije, kao i osjećaja za harmoniju i višeglasno pjevanje – kanoni); -izvođenje ritma na osnovu notnog zapisa sa izgovorom (za četvrtinu "ta", dvije osmine "ta-te", -upoznaje i uočava u notnom tekstu podjelu jedinice brojanja na tri-triola i četiri dijela (informativno); - sigurno izvodi šestosminsku mjeru; - izvođenje jednostavnijih brojalica na osnovu notnog zapisa; - pjevanje pjesama na osnovu notnog zapisa u C – duru; -tokom slušanja pamti naziv djela, ime kompozitora i poredi ga sa drugim slušanim djelima;</p>	<p>- Svjesno prihvata i ispravlja svoje greške u intonaciji i u muziciranju; ukazuje i na greške i ispravlja i druge; - Prethodna muzička iskustva i muzičke termine koristi u daljem učenju; - Već formirane kriterije za procjenu kvaliteta koristi prilikom izvođenja i slušanja djela; - Uživanje u sve slobodnijem predstavljanju publici; - Slobodno izlažu svoje mišljenje i ideje i prave poredenja ostvarenog; -Informativno upoznaje pjevanje i sviranje na osnovu notnog zapisa;</p>

<p>VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE</p>	<p>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova:</p> <ul style="list-style-type: none"> -samokritičnost prema sebi kao izvođaču (vokalnom i instrumentalnom) i u odnosu na druge, - ispoljavanje emocionalne i estetske osjetljivosti na kvalitet muzike sve je intenzivnije; -ispoljavanje interesa i ljubavi prema sadržajima iz muzičke baštine BiH; - svjesnost značaja muzike u životu i potrebi učenja o muzici; -vrlo jasno ispoljavanje razvoja interesa i intenzivne želje za bavljenjem muzikom koja treba da postane trajna potreba; 	<ul style="list-style-type: none"> -Samopouzdanje u pjevanju i sviranju je sve veće, kao i zalaganje i odgovornost za kvalitet skupnog muziciranja; - Iskreno i dobronamjerno iskazuje svoje mišljenje i kritiku, a poštuje i cijeni mišljenja i stavove drugih; - Uočava i hvali; aplauzom nagraduje najkvalitetnije izvođenje; -Ispoljava svoj odnos prema muzici i želju da je često sluša u školi, na koncertima i sl. -Samostalno se uključuje u muzičke sekcije, a djeluje i na druge da slijede njegov primjer;
---	--	---

STRUKTURA SADRŽAJA

I PJEVANJE I SVIRANJE;

II MUZIČKE IGRE;

III BROJALICE ;

IV SLUŠANJE MUZIKE;

DJEČIJE STVARALAŠTVO

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Po Nastavnom planu, od prvog do četvrtog razreda, muzička kultura je zastupljena sa 2 časa sedmično. Novina je, da je *od petog do devetog razreda smanjen fond časova na jedan čas sedmično, odnosno, 35 časova godišnje*. Smanjenjem fonda časova smanjuje se i obim zadataka koji se postavljaju pred učenike.

Program za šesti razred sastavljen je tako da se njegovom realizacijom sistematiziraju prethodna znanja, ali i stiču nova. Nastavna građa se izlaže linearno i sistemom koncentričnih krugova. Postavljeni zahtjevi se ostvaruju preko novih primjera: novih dječjih pjesmica, brojalica, muzičkih igara i kompozicija za slušanje muzike. Nastava muzičke kulture se ostvaruje pjevanjem dječjih pjesama, pjevanjem pjesama narodne tradicije, učvršćivanjem precizne intonacije, sviranjem na ritmičkim i melodijskim instrumentima Orffovog instrumentarija, izvođenjem muzičkih igara naroda Bosne i Hercegovine kao i drugih naroda, upoznavanjem i usvajanjem muzičkih pojmova, učenjem notnog pisma u okvirima njihovih potreba, slušanjem muzike/glazbe, dječje stvaralaštvo i kroz izvođenje ritma.

U središtu nastavnog djelovanja i dalje ostaje rad na otklanjanju problema koje djeca imaju: razvoj opsega dječjeg glasa, preciznost intonacije, pravilna dikcija i akcenti, fraziranje, disanje, kultivisanje glasa, reprodukcija ritma i razvijanje muzičke memorije.

Pjevanjem i sviranjem treba u toku školske godine obraditi najmanje 12 pjesama. Predložene pjesme odgovaraju opsegu dječjeg glasa, a po sadržaju i karakteru su interesantne i bliske djeci u šestom razredu. Nakon doživljaja pjesme u izvođenju nastavnika ili sa CD-a, djeca je uče pjevajući uz nastavnika. Pjevajući i učeći pjesmu učenici/ce učvršćuju svoja znanja o formi kompozicije (frazu, rečenica, mala dvodijelna i trodijelna pjesma). Pjesmu učiti uz pratnju melodijskog instrumenta (klavir, sintisajzer, gitara). Praćenjem i analizom notnog zapisa u udžbeniku, učenici će učvrstiti prethodna i sticati nova znanja. Kreativnost u ovoj oblasti ispoljavat će se kroz dječju primjenu novih muzičkih znanja u izradi pratnje i aranžmana, te sviranju na Orffovim ritmičkim i melodijskim instrumentima.

U šestom razredu učenici/ce pjevaju lakše pjesmice na osnovu notnog zapisa, i dalje u obimu oktave, C – dur ljestvice, kao u petom razredu. U šestom razredu je potrebno u sviranju postavljati iste zahtjeve. Ponoviti abecedu i solmizaciju, te svirati lakše pjesmice na metalofonu, ksilofonu, blok-flauti, na instrumentu kojim nastavnik (škola) raspolaže. Cilj pjevanja i sviranja je upoznavanje učenika sa ovim elementima muzičkog obrazovanja više informativno.

U šestom razredu treba naučiti najmanje **4 brojalice**. Brojalice imaju u ovom razredu različit sadržaj: *racionalne* ("Dinaj, dinaj, dimičica", "Jedan, dva, tri, četiri", "Mladi kovač" i "Štuka štuku pojela") i *iracionalne brojalice* ("Engele, bengele"). *Ritam* u njima je složeniji a česta je i *promjena mjere* iz dvodijelne u trodijelnu i četvorodijelnu mjeru, te druge kombinacije. Novina su *podjela jedinice brojanja*. na tri dijela-*triola* i *četiri dijela*. Brojalice koje sadrže dvodijelnu podjelu jedinice mjere / brojanja i dalje se izvode *na osnovu notnog zapisa* uz ritmički izgovor "ta" i "ta-te", dok su brojalice sa podjelom jedinice mjere na tri ("ta-te-ti") i četiri dijela ("ta-fa-te-fe") date da ih djeca dožive kroz brojalice i zapaze, ali će se njihovo usvajanje i obrada vršiti u VII razredu.

Posebnu pažnju treba posvetiti organizovanju maštovitih načina interpretacije brojalice sa i bez sviranja na instrumentima, ohrabrujući djecu i poštujući njihove prijedloge.

U toku školske godine učenici treba da nauče **4 muzičke igre**. Učenjem muzičkih igara učenici upoznaju narodnu tradiciju naroda Bosne i Hercegovine i zemalja iz regije odnosno najbližeg okruženja i drugih zemalja (Brazil, Izrael, Libija, Italija,), čime se ostvaruje multikulturalni muzički odgoj. Koreografije okretnih igara i narodnih plesova iz različitih krajeva imaju utvrđene figure i kretnje, te je potrebno djecu upoznati sa pravilima igre ili plesa. Muzičke igre predviđene Nastavnim programom su pretežno igre sa pjevanjem. Potrebno je naučiti prvo pjesmu, pa zatim učiti pravila igre, pokrete, spojiti elemente igre i tada izvoditi igru u cjelini.

Kroz učenje muzičkih igara i dalje se ostvaruje visoka korelacija nastave muzičke kulture sa nastavom tjelesnog odgoja.

Slušanjem muzike učenici upoznaju kompozicije domaćih i stranih autora. Potrebno je tokom godine **obraditi najmanje 12 kompozicija**, sa težištem na umjetničko-doživljajnoj komponenti i sa ciljem da pozitivni interesi i stavovi prema muzičkim vrijednotama budu sve jasnije izraženi. U program su uvrštene vokalne, instrumentalne i vokalno-instrumentalne kompozicije. Slušanjem učenici/ice zvučno razlikuju orkestarske instrumente (pojedinačno i po grupama) kao i glasove (dječji, ženski, muški glas, hor/zbor). Ne treba zanemariti vizuelni doživljaj svakog instrumenta, grupe instrumenata i orkestra. Učenicima/cama pokazati uživo ili na slici instrumente koje slušaju.

Odabrane kompozicije treba slušati u cjelini sa CD-a (globalno slušanje, emocionalno). Pored umjetničkog doživljaja slušane kompozicije, učenicima postavljati i zadatke sa ciljem uočavanja karaktera kompozicije, tempa, dinamike, artikulacije, izvođača, itd. Na kraju časa obavezno dati zaključak o slušanom djelu, pa potom ponoviti slušanje. Podsticati djecu da svoja zapažanja i doživljaje izraze usmeno, opisno, likovno i pokretom jer se time podstiče njihova kreativnost.

Pored redovne nastave, važnu ulogu imaju **izborna nastava i nastava koja uključuje dodatnu aktivnost i vrijeme** (posjete koncertima, itd). Od izuzetnog značaja su **vannastavne aktivnosti**: hor (mlađa i starija uzrasna grupa) i orkestar (tamburaški, harmonikaški i drugi.).

Mlađi hor/zbor čine učenici od trećeg do petog razreda (dvoglasno pjevanje) a učenici od 6. – 9. razreda formiraju hor starije uzrasne grupe (troglasno pjevanje). Pjevanje u horu ili sviranje u orkestru dovode učenike/ce na najviši stupanj muziciranja i imaju najsnažniji efekt u muzičkom/glazbenom razvoju djeteta te svakako zaslužuju svoje mjesto u godišnjem programu rada svake osnovne škole. Talentirane učenike treba uključivati u hor/zbor i orkestar te predlagati da se upisuju u muzičku/glazbenu školu. Ove aktivnosti su opširnije obrazložene u tabelama. Za hor je potrebno 2 časa sedmično po dionici (dvoglasni hor 4 časa sedmično). Za orkestar je potrebno 2 časa sedmično za svaku grupu instrumenata.

PREGLED NASTAVNIH SADRŽAJA (TABELA)

SADRŽAJ	ZNAJNE I RAZUMIJEVANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
					(ORGANIZACIJA I METODE)

<p>I PJEVANJE I SVIRANJE</p> <p>1. Ja bih (Asim Horozić, Šimo Ešić)</p> <p>2. List na putu (Nada Ludvig-Pečar, stihovi Šukrija Pandžo)</p> <p>3. Cvjetni puteljak (J. Kaplan) i Pjesma dječaka (D. Basrak, stihovi Zl. Kolarić-Kišur)</p> <p>4. Srebrni voz (B. Nikolić, stihovi M. Alečković)</p> <p>5. Moja domovina (Hana i Dinko Čizmić)</p> <p>6 Dan praznični (W. A. Mozart)</p> <p>7. Noćas (B. Nikolić, stihovi (Zl. Kolarić-Kišur)</p> <p>8. Na livadi (M. Milojević) i Proljeće (I. Genov)</p> <p>9. Repata priča (M. Jeličanin, stihovi Grigor Vitez)</p> <p>10. Ne žuri tata, ne žuri mama, muzika: Kolaković Ajka, tekst: Bekrić Ismet,</p> <p>11. Adio kerida, Sefardska romansa,</p> <p>14. Cazin-grade, (Zapisao Vlado Milošević) KANONI</p> <p>1. Tišina ljetne noći (Zl. Grgošević)</p> <p>2. Kukavica (J. G. Ferari)</p>	<p>- Pjevanjem jednoglasnih pjesama i kanona učenici/ice obogaćuju fond pjesama i proširuju teoretska znanja: - uočavaju i određuju karakter pjesme, tempo, dinamiku i primjenjuju ih; - poznaju notna trajanja i pauze; - sigurnije izvode 6/8 mjeru; - prihvataju korekcije i poštuju pravila (preciznija intonacija, artikulacija, dikcija, disanje, fraziranje); - shvataju svrhu korekcije pojedinca radi podizanja kvaliteta muziciranja; - pjevanje pjesmica prema notnom zapisu u u C – duru; - imaju više povjerenja u sebe i samostalnije pjevaju i sviraju Orffove instrumente; - zvučno i vizuelno prepoznavanje metalofona, ksilofona, blok flaute, melodike; - sviranje na metalofonu; - sviranje na instrumentima kao pratnja pjevanju; - izrada aranžmana za sviranje na Orffovim ritmičkim instrumentima; - pokret i ples kao elementi u izražavanju ritma, tempa i dinamike; - sticanje znanja u određivanju forme muzičkog djela (motiv, rečenica, tema; mala dvodielna pjesma, mala</p>	<p>- Kod učenika/ica se poboljšava vokalna reprodukcija, razvija muzička memorija i proširuje obim glasa</p> <p>- Učenici/ce osjećaju i svjesno izvode 2, 3, 4-dijelnu mjeru, promjenu mjere i koriste pojmove "teza i arza";</p> <p>-Razvija se osjet za ritam: podjela jedinice mjere na dva : ta, ta-te;</p> <p>-Osjet za tempo i dinamiku je sve razvijeniji;</p> <p>- Samostalno istraživanje i uključivanje u sviranje pratnje pjesmi;</p> <p>-Poznaje mogućnosti i Orffovih instrumenata i adekvatno ih kombinuje sa priručnim;</p> <p>-Muzicira samoinicijativno i bez podsticaja i aktivno učestvuje u izradi aranžmana;</p> <p>-Pokazuje visok nivo spretnosti u sviranju i improvizaciji</p>	<p>-Pokazuje veliko zalaganje i trud da svoje muziciranje usaglasi sa grupom i kolektivom;</p> <p>- Često pjeva i svira jer uviđa da treba vježbati ako se želi postići kvalitet</p> <p>-Vrši samoprocjenjivanje i procjenjuje pjevanje drugih;</p> <p>- Ima pozitivnu sliku i razvija svijest o značaju svakog pojedinca u horu ili orkestru</p> <p>- Shvata potrebu uklapanja svog glasa u hor/zbor da se doprinese boljem zvučanju.</p> <p>-Razumije i svjesno obavlja muzičke zadatke i obaveze (kao pojedinac ili dio grupe)</p> <p>-Komentarima i praktičnim djelovanjem pokazuje pozitivne stavove i vrednote</p>	<p>-Redovno učestvuje u pjevanju i sviranju: nastava, priredbe, izleti, kuća;</p> <p>-Komunikacija i interakcija u muziciranju (improvizaciji) ;</p> <p>-Stalna briga i čuvanje školskih muzičkih instrumenata kao vrijednosti;</p> <p>-Samostalna izrada vlastitih improvizovanih instrumenata</p> <p>-Upotreba instrumenata u skladu sa zadacima pjesme i/ili dogovorenim aranžmanom;</p> <p>- Kroz svoje ponašanje i učestalo muziciranje pokazuje da muziku doživljava i cijeni</p> <p>- pjevanje u školskom horu/ zboru</p> <p>- sviranje u školskom orkestru</p>	<p>-Planira i osmišljava muzičke igre kao podsticaj za učenje zagonetke, premetaljke rebuse;</p> <p>-Inicira i organizuje pjevanje i sviranje u interakciji (učenje u školi, u porodici),</p> <p>-I sam učestvuje u interpretaciji i improvizaciji i podstiče komunikaciju;</p> <p>-Stalno komunicira sa djecom i upućuje ih na izvore znanja pored udžbenika;</p> <p>- Motivira rad i nenametljivo rukovodi dječijim aktivnostima</p> <p>- Aktivnim uključenjem u zajednički rad pomaže deci u kolektivnom, grupnom i individualnom muziciranju.</p> <p>-Prati i procjenjuje njihova individualna postignuća, u poređenju sa njihovim individualnim rezultatima u petom razredu;</p>
--	--	---	--	---	---

	trodijelna pjesma) i primjena bez detaljnje analize djela;		prema muzici		
IIMUZIČKE /GLAZBENE IGRE	-Ima veliki fond muzičkih igara; -pamti i imenuje pojedine pjesme, igre i kola;			- Predlaganje muzičke igre za priredbe;	-Osmišljava, priprema i organizira igre posebno tradicionalne;
Izbor:	- izvodi zadatu koreografiju;	-Samostalno pjeva i igra sa osjećajem sigurnosti;	-Shvata i razumije značaj pokreta u plesu i kolu;	Ponašanje u skladu sa zahtjevima muzičke igre;	-Vodi aktivnosti, demonstrira i usmjerava u pravcu dječijih interesa i mogućnosti
1.La Gvantanamera , Brazil, tradicionalna pjesma	-primjenjuje ranije znanje na novu igru;	-Samostalno izvodi zadane pokrete;	-Razvijanje svijesti o kolima kao tradicionalnom muzičkom stvaralaštvu BiH sa utvrđenim pravilima koreografija)	-Uključenje u modeliranje narodnih nošnji (prema originalu ili slikama);	-Posmatra i prati učenika u radu;
2. Havanagila , Izrael, tradicionalni ples	-pravilno izvodi igru odnosno kolo;	-Samostalno igra u kolu i usvaja pokrete sa više sigurnosti;	- Razvijanje svijesti o kulturi ponašanja na nastupima folklornih ansambala. - shvata da svaka zemlja ima svoje tradicionalne igre i plesove i da je to vrijednost koju treba čuvati; (multikulturalnost)	- Izrada nošnji od različitih materijala u učionici, -Crtanje (slikanje) narodnih nošnji,	-Stimulira ih i direktnim učešćem u igrama i kolu,
3. Zan iz Abedina (Zane from Abedeen), Libija, tradicionalna pjesma	-prepoznaje pojedine tradicionalne nošnje.			-Učlanjenje u ritmičku i/ili folklornu sekciju	-Upućuje, pomaže, pokazuje simulacije na kompjutoru;
4. Bella bamba , Italija, tradicionalni ples	-primjećuje i razumije da svaka zemlja ima svoje tradicionalne igre i plesove;				-Sarađuje sa roditeljima i uključuje ih u rad; - Organizira praktični rad i odlazak na probu folklorne sekcije u školi i u KUD.
5. Narodno kolo					
III. BROJALICE	-Ima u memoriji veći broj ranije obrađenih brojlica i izvodi ih po sjećanju;	Upoređuje note i njihovo trajanje u brojlici; - Brzo uočava sličnosti i razlike u trajanju nota i obrazlaže ih;		-Izvođenje po notnom tekstu na originalnim i napravljenim instrumentima	-demonstrira izvođenje i sviranje;
Izbor:	- Izvodi brojalicu precizno i tačno u skladu sa tekstem;	- Na osnovu sviranja ritma prepoznaje ranije naučene brojlice (muzičke zagonetke);	-Pozitivno vrednuje brojalicu kao maštovitu igru i komunikaciju, koja razvija osjećaj pripadnosti grupi;	-Osmišljava nove maštovite igre sa instrumentima,	- Osmišljava prigodne muzičke igre za interaktivno učenje
1.Dinaj, dinaj, diničica (Zapisala Elly Bašić, Zagreb)	-Razlikuje note po trajanju: cijela nota, polovina, četvrtina, osmina, šesnaestina - izvođenje ritma na osnovu notnog zapisa sa podjelom		- Sa posebnim zadovoljstvom se uključuje u izvođenje i radije novim iskustvima;	- Pronalaženje i zapisivanje brojlica, sortiranje i izvođenje zaključak;	- Aktivnim učešćem pomaže, koordinira rad i usmjerava aktivnosti učenika;
2. Engele, bengele			-Uči i druge izvođenju ritma	-Dopunjavanje zidnog panoa novim zapisima;	
3.Jedan, dva, tri, čet'ri, pet				-Dopunjavanje razredne	
(Beograd)	jedine mjere na dva, sa	- Tačno izvodi mjeru i ritam	na instrumentima;	izložbe-stalna postavka	-Razvija kreativnost, dječije

<p>4. Mladi kovač</p> <p>5. Štuka štuku</p> <p>pojela IV.SLUŠANJE</p> <p>MUZIKE: Izbor :</p> <p>1. Tiha, tiha pjesma, J. Magdić, stihovi: Grigor Vitez i Meditacije s Benbaše, M. Jeličanin;</p> <p>2. Uspavanka, odlomak iz opere "Hasanaginica", Asim Horozić,</p> <p>3. Zvijezda tjera mjeseca, dvoglasni ženski ili dječji hor/zbor, stilizacija Rešad Arnautović</p> <p>4. Tamburice, muzika i tekst: Aleksa Šantić i S. S.</p> <p>Mokranjac: II Rukovet "U Budimu gradu"</p> <p>5. Ja volim Sarajevo, Slavko Olujić, stihovi Velimir Milošević i Sarajevo – ZOI 84, M. Fetahović</p> <p>6. Valcer u Des-duru, F.</p>	<p>izgovorom: za četvrtinu "ta", dvije osmine "ta-te"; Triolu ("ta-te-ti") i podjelu na četiri šesnaestine "ta-fa-te-fe" treba da doživi samo informativno;</p> <p>-Prema zadatku izvodi odgovarajuće pokrete u mjeri i ritmu;</p> <p>- Svira ritam na instrumentu po dogovoru i na osnovu vlastitih ideja;</p> <p>-Pokreti su precizni i tačni</p> <p>-Shvata značaj poznavanja umjetničkih djela kao vrijednosti, donošenje estetskog suda o djelu i, - poznavanje umjetničkih djela,</p> <p>- Ima bogat fond djela koja prepoznaje prilikom slušanja</p> <p>-Zna naslov djela i saopštava ime kompozitora;</p> <p>- Određuje karakter djela;</p> <p>-Prepoznaje orkestarske instrumente po grupama (gudački, duhački, udaraljke)</p> <p>-Razlikuje izvođačke ansamble: solo- pjevač ili solo-instrument, orkestar ili grupa orkestarskih instrumenta, hor ;</p> <p>- razlikuje glasove: dječji, ženski, muški;</p> <p>-Prepoznaje vokalno, instrumentalno i vokalno-instrumentalno izvođenje;</p> <p>-Prepoznaje narodnu muzičku tradiciju;</p>	<p>uz taktiranje i izgovaranje ritamskih slogova;</p> <p>-Samostalno izvodi ritam sviranjem na instrumentima,</p> <p>-Predlaže i izvodi pratnju, kombinuje instrumente (aranžmani);</p> <p>-Brzo pamti i pjevuši melodiju pjesme koju sluša;</p> <p>- Uočava, upoređuje, razlikuje, samostalno i tačno izvodi zaključke o slušanom djelu ;</p> <p>- Brzo uočava i saopštava izvođača djela</p> <p>-Samostalno određuje karakter kompozicije</p> <p>-Tačno određuje dinmiku (glasnoću), tempo i druge karakteristike djela;</p> <p>- Razlikuje i poznaje pojedine instrumente i vizuelno i auditivno</p> <p>-Sposoban je da uz slušanje muzike i praćenje notnog zapisa uoči i primjeni muzičke termine: legato,</p>	<p>- Kroz kreativne načine ritmičkog izražavanja jača samosvijest;</p> <p>- Pamti i donosi u razred nove brojalice i izmišlja nove zajedničke igre;</p> <p>-Shvata da je orkestar muzički uređena zajednica koja svira prema pravilima i znaku dirigenta</p> <p>razvijanje osjećaja za lijepo</p> <p>- Sa vidnim zadovoljstvom izražava utiske o slušanom djelu,</p> <p>-Razgovora o osjećaju ugodnosti i opuštanja,</p> <p>- Često traži da se djelo ponovno sluša;</p> <p>-Komentira osobine djela, saopštava zašto mu se dopada ili ne dopada.</p> <p>-Biranim riječima i odnosom pokazuje da cijeni muziku, izvođače i kompozitore</p> <p>- Traži da ih vidi uživo na koncertima;</p> <p>-Pokazuje kulturu ponašanja kad sluša izvođenje djece u razredu i na koncertu</p>	<p>- Crtanje i fotografisanje instrumenata i njihova samostalna prezentacija</p> <p>-Prikupljanje kasete i CD-a sa djelima koja će se slušati u školi</p> <p>- U knjigama i štampi pronalaze i prikupljaju slike kompozitora i muzičkih instrumenata (simfonij ski orkestar);</p> <p>-Izrada preglednog panoa na koji se dodaju slike instrumenata koje su upoznali, što ih motiviše na učenje;</p> <p>-Pronalaze i prikupljaju slike tradicionalnih narodnih instrumenata i nošnji naroda BiH</p> <p>-Izrađuju zidne panoe sa tematskim sadržajima;</p> <p>-Pronalaze i prikupljaju tradicionalne instrumente iz kraja gdje je škola</p> <p>-Izrada zajedničke makete koncertnog podijuma - Vođenje intervjua sa umjetnicima;</p> <p>-Izrada plakata sa važnijim</p>	<p>radne i kulturne navike;</p> <p>-Procjenjuje interesovanja i napredak učenika,</p> <p>-uzima učešće sa učenicima u izradi improvizacije na ritam brojalice i aranžmana za izvođenje brojalice;</p> <p>-Osposobljava ih i podstiče za uočavanje, prikupljanje materijala i bilježenje,</p> <p>-Osmišljava i realizuje simulacione igre za djecu,</p> <p>-Priprema i vodi djecu kroz aktivnosti dijaloga i interakcije</p> <p>-Pomoć učenicima u samostalnom i grupnom radu.</p> <p>-Ukazuje na adekvatan način izrade preglednih zidnih kalendara sa terminima koncerata.</p> <p>-Planira termine za posjete kulturnim ustanova i bilježi ih na kalendaru</p> <p>-Osmišljava i obavlja temeljitu pripremu učenika za izlaske iz škole i posjete koncertu i kulturnim</p>
--	--	---	--	---	--

<p>Chopin i Mazurka Op. 67 br. 4, F. Chopin ; 7. Kraljevski marš lavova, stav iz Karnevala životinja, C. S. Sans, 8. Picikato polka, J. Strauss, 9. Menuet iz Male noćne muzike, W. A. Mozart, 10. Koncert za trubu i orkestar u Es – duru, I stav, J. Haydn i Ples sa sabljama, odlomak iz baleta "Gajana", Aram Hačaturjan 11. Ples pastira, Marsch i Kineska igra, odlomci iz baleta Krcko Oraščić, P. I. Čajkovski 12. Četiri impresije, Avdo Smailović i Fantazija za dvije flaute, Asim Horozić</p> <p><u>VDJEČIJE</u> <u>STVARALAŠTVO</u></p> <p>Izmišljanje novih pjesmica na zadani ili novi tekst</p> <p>-Izmišljanje teksta na zadanu ili izmišljenu melodiju;</p> <p>-Slobodna improvizacija na Orffovim instrumentima:</p> <p>-Improvizacija pokreta u ritmu i plesu;</p>	<p>-Poznaje i pamti imena bh. kompozitora i njihova najpoznatija djela; - poznavanje italijanskih oznaka za dinamiku: piano mezzopiano - srednje tiho, mezzoforte – srednje glasno forte; crescendo i decrescendo; - poznavanje italijanskih oznaka za tempo: lagani (andante-hodajući), umjeren (moderato), brzi tempo (allegro- veselo, radosno, brzo) i veoma brzo, hitro (presto); - uočava promjene u tempu;</p> <p>Eksperimentiše, istražuje i kombinuje instrumente;</p> <p>-Samostalno spontano dovršava započetu pjesmu pjevanjem ili sviranjem;</p> <p>- Samostalno istražuje instrument i na njemu improvizira;</p> <p>-Spontano na muziku progovara pokretom, likovno ili literarno;</p>	<p>staccato, piano, mp, mf, f, crescendo, decrescendo, oznake za tempo, znak ponavljanja, ritam, melodija;</p> <p>-Prilikom slušanja muzike, posebno na koncertu, poštuje pravila ponašanja;</p> <p>-Koristiti jednostavan muzički jezik za saopštavanje ideja, i za imenovanje i opis djela i izvođača;</p> <p>Samostalno smišlja, upoređuje, dodaje, mijenja;</p> <p>-Izražava razne ritmove iz života instrumentima;</p> <p>- Pravi improvizaciju ritmičke pratnje pjesmi</p> <p>- Stvara kombinacijom riječi, instrumenata, pokreta i likovnim izrazom.</p> <p>- Sam predlaže ideje i uključuje se u rad na</p>	<p>-Aplaudiranjem drugarima i na koncertu pokazuje pozitivan odnos prema djelima i muzičkim umjetnicima</p> <p>-Pokazuje razvoj svijesti o značaju muzike u porodici, školi i okolini</p> <p>-Razgovorom o muzici u okolini, ispoljava svoje stavove i potrebe za lijepim (auditivna ekologija);</p> <p>- Shvata da muzika ima važnu ulogu za poboljšanje kvaliteta života.</p> <p>Željnom za čestim muziciranjem pokazuje pravilan odnos prema muzici;</p> <p>-Slobodnija improvizacija kolektivna, grupna, u paru (dijalogom), individualna;</p> <p>-Učešće sa zadovoljstvom u muzičkim igrokazima svog razreda;</p>	<p>telefonskim brojevima (Narodno pozorište, Opera)</p> <p>-Prikupljanje isječaka iz štampe sa najavom koncerata u gradu (Vodič kroz kulturne muzičke događaje)</p> <p>-Posjeta najznačajnijim kulturnim objektima u mjestu.</p> <p>-Posjeta koncertima u osnovnoj muzičkoj školi</p> <p>Predlaganje oblika muzičkog stvaralaštva;</p> <p>-Dogovaranje o improvizaciji koja omogućava neverbalnu komunikaciju i socijalizaciju.</p> <p>-Komunikacija kroz muziku i kooperacija u radu</p> <p>-Pronalaženje priča i bajki čiji se likovi mogu muzikom „ozvučiti“.</p> <p>-Izvođenje muzičkog igrokaza uz kombinaciju pojedinaca -likova i kolektiva</p>	<p>ustanovama:</p> <p>- Prati ponašanje na koncertu, oblačenje (pravila i kulturne navike);</p> <p>-Saradnja sa roditeljima i umjetničkim ustanovama;</p> <p>-pohvale i nagrade u skladu sa individualnim napredovanjem u odnosu na V razred;</p> <p>Svojim odnosom i stavovima podstiče kreativne oblike ispoljavanja;</p> <p>- Priprema, rukovodi i planira muzičke sadržaje u korelaciji sa ostalim umjetničkim i drugim odgojnim područjima;</p> <p>-Saradnja sa lokalnom zajednicom, posjeta školskoj priredbi i koncertima;</p> <p>-Prati i ohrabruje oblike učeničkog kreativnog</p>
--	---	---	--	--	---

<p>- Plesna dramatizacija, -Literarno i /ii likovno izražavanje doživljaja muzike -Prezentacija rezultata samostalnog i grupnog rada</p>	<p>- Na poticaj ali i spontano daje svoje ideje za rad; -Improvizacijom aranžmane za pjesmice i brojalice;</p>	<p>muzičkoj dramatizaciji -Predlaže instrumente za dočaravanje likova u igrokazu</p>	<p>-Učešće u prezentaciji muzičkih igrokaza na školskoj priredbi; -Želi da učestvuje u raznim segmentima stvaranja predstave (izradi rekvizita)</p>	<p>- Sam uzima učešće u izradi kostima, slika za scenu itd.</p>	<p>ispoljavanja i pronalazi područje u kojem je najslobodnije; - Upoređuje individualno postignuće i samostalnost učenika u ovoj oblasti;</p>
--	--	--	---	---	---

TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ

TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ

VI RAZRED

2 sata sedmično

70 sati godišnje

PROGRAM NASTAVE TJELESNE I ZDRAVSTVENE KULTURE ZA ŠESTI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

Osnovni cilj tjelesne i zdravstvene kulture je osposobiti učenike za primjereno tjelesno vježbanje koje mu omogućit će samostalno tjelesno vježbanje u funkciji usavršavanja psihomotornog razvoja, a sve to u interesu njegovanja i zaštite zdravlja i opće dobrobiti.

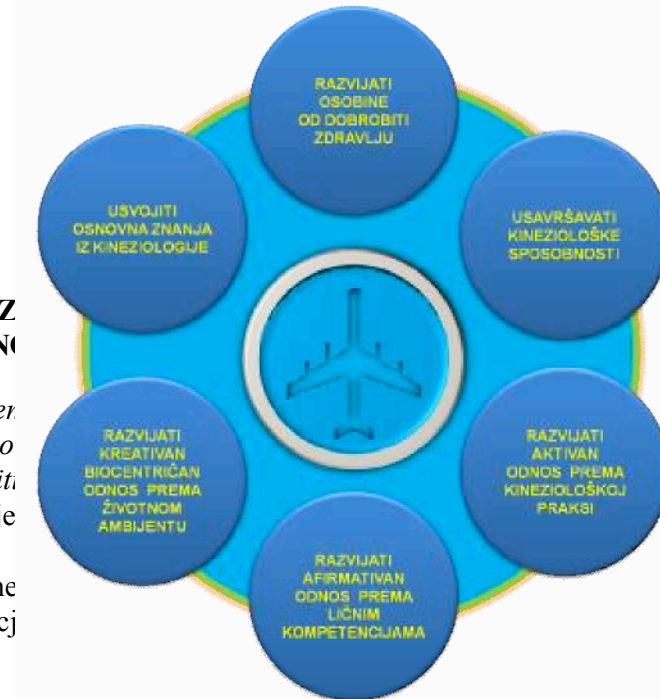
Komplementarni ciljevi tjelesne i zdravstvene kulture tiču se napora usmjereno na:

- (1) usvoji osnovna znanja i razvije interes i naviku za njegu i zaštitu zdravlja;
- (2) usvoji osnovna kineziološka znanja (iz područja naučnih disciplina kineziologije) i stekne kineziološka iskustva (iz područja psihomotoričkih aktivnosti) za cjelovito tjelesno vježbanje;
- (3) usvoji znanja o kontroli osnovnih parametara kineziološkog statusa;
- (4) aktivno koristi slobodno vrijeme i snalazi se u urgentnim situacijama;
- (5) zadovolji potrebu za igrom i kretanjem i razvije interes za bavljenje sportskim, rekreativnim i, eventualno, kinezio-terapijskim aktivnostima;
- (6) razumije, poštuje i promovira ekološke vrijednosti u duhu biocentrizma;
- (7) uvažava svoje kompetencije i racionalno ih afirmira.

Polazni kriteriji za što kvalitetniji obrazovni standard tjelesne i zdravstvene kulture jesu:

- (1) objektivnost – prilagodenost sadržaja materijalnim uvjetima, (2) primjerenost sadržaja

ovim ciljevima, (3) sigurnost učenika, (4) korisnost sadržaja za svakodnevni život, sportsku rekreaciju, urgentne situacije ili pogodnost za nadgradnju različitih kinezioloških aktivnosti, (5) razvoj antropoloških obilježja učenika i (6) interes i potreba učenika.

... nastava - koja
... normalnog

... toCi da:

Ciljevi, sadržaji i ishodi

Ciljevi	Sadržaji	Ishodi	Učenice	Učenici
	Tjelesno vježbanje i volumenožnost tiela	Posjeduje osnovna znanja o povezanosti tjelesnog vježbanja sa volumenožnošću tiela.	x	x
	Ishrana i zdravlje	Posjeduje osnovna znanja o uticaju pravilne ishrane na zdravlje.	x	x
	Indeks tjelesne mase (ITM)	Izračunava ITM-a.	x	x
	Umor u školi i nakini njegovog otklanjanja	Posjeduje osnovna znanja o umoru u školi i načinima njegovog otklanjanja.	x	x
	Organizacija sportskih takmičenja	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o organizaciji sportskih natjecanja i sudenju u različitim kineziološkim aktivnostima	x	x
	Prehrana i tjelesni napor	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o značaju prehrane za tjelesne napore	x	x
	1. Trčanja: - Trčanja različitim tempom do 6 minuta - Preponsko trčanje	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: trčanju različitim tempom do 6 min; preponskom trčanju.	x	x
	2. Skakanja: - Skok udalj jedan i pol koračnom tehnikom - Osnovni skokovi s mini trampolina - pruženi zgrčeni raznožni	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: skoku udalj jedan i pol koračnom tehnikom; osnovnim skokovima s mini trampolina - pruženim, zgrčenim, raznožnim.	x	x
	3. Bacanja: - Bacanje male medicine do 2 kg bočnom tehnikom	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o bacanju male medicine do 2 kg bočnom tehnikom.	x	x
	4. Kolutanja: - Letedi kolut na povišenje od mekih strunjača	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o letedem kolutu na povišenje od mekih strunjača.	x	x

	5. Višenja, upiranja i penjanja: - Penjanje po konopu do 5 m - Ljuljanje na karikama malom amplitudom, saskok u zaljuljaju	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: penjanju po konopu do 5 m; ljuljanju na karikama malom amplitudom i saskoku u zaljuljaju; njih u upor na niskim paralelnim ručama i saskoku zanožno; premahu zgrčno klimom i raznožno na dvovisinskim ručama; naskoku u upor čučedi na gredu, saskoku pruženo.	X	X	
	- Njih u upor na niskim paralelnim ručama, saskok zanožno			X	
	- Klimom premah zgrčno i raznožno na dvovisinskim ručama - Naskok u upor čučedi na gredu, saskok pruženo		X		
	6. Preskakanja: - Zgrčka		Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o izvodenju preskoka "zgrčka".	X	X
	7. Ritmičke i plesne strukture: - Narodni ples po izboru iz zavičajnog ^{pp} Osn ^{du} ovne vjeThe aerobika za razvojčja - repetitivne snage		Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: narodnom plesu po izboru iz zavičajnoga područja; osnovnim vježbama aerobika za razvoj repetitivne snage; «mačjem» skoku; daleko-visoko skoku.	X	X
	- «Mačji» skok - Daleko-visoki skok			X	
	8. Borilačke strukture: - Pad natrag i u stranu		Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: padu natrag i u stranu; osnovnim zahvatima držanja u parteru	X	X
	- Osnovni zahvati držanja u parteru				X

	<p>9. Igre:</p> <p>Rukomet:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Skok šut - Blokiranje i oduzimanje lopte - Zonska odbrana 6:0, sistem igre s jednim kružnim napadačem <p>Košarka:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kretanje u vodenju i zaustavljanje ili zaustavljanje na dodatu loptu - Vodenje lopte s promjenom smjera i brzine kretanja - Saradnja dva igrača u odbrani i napadu <p>Odbojka:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prijem servisa podlaktično - Mini odbojka 3:3 <p>Nogomet:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vodenje lopte s promjenom smjera i brzine kretanja - Driblinzi i fintiranja - Udarac glavom iz kretanja bez skoka 		<p>Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o:</p> <p>rukomet - skok šutu; blokiranju i oduzimanju lopte; zonskoj obrani 6:0, sistemu igre s jednim kružnim napadačem, košarka - kretanju u vodenju i zaustavljanju ili zaustavljanju na dodatu loptu; vodenju lopte s promjenom smjera i brzine kretanja; saradnji dva igrača u odbrani i napadu, odbojka - prijemu servisa podlaktično; mini odbojci 3:3, nogomet - vodenju lopte s promjenom smjera i brzine kretanja; driblinzima i fintiranjima; udarcu glavom iz kretanja bez skoka</p>	x	x
	<ul style="list-style-type: none"> - Snaga: - Brzina: - Koordinacija: - Ravnoteža: - Gibljivost: - Preciznost: 	<p>OdgovarajuCi sadržaji iz: 1.2.1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8. i 9., kao drugi kineziološki sadržaji, a shodno potrebama učenika i mogućnostima škole i okoline</p>	<p>S potrebnom jakošću i brzinom izvodi jednostavne pokrete i kretanja</p>	x	x
			<p>Posjeduje neophodnu nervno-mišićnu koordinaciju i kontrolu složenijih pokreta</p>	x	x
			<p>Postiže optimum motoričkih sposobnosti brzine, koordinacije, gibljivosti i ravnoteže</p>	x	x

	2. Funkcionalne sposobnosti:	Samostalno primjenjuje aerobne programe za razvoj maksimalnog uzimanja kisika	x	x
		znatnije usavršava sisteme anaerobnog dobivanja energije za eksplozivne i brzinske aktivnostima	x	x
	3. Morfološke osobine:	održava povoljan odnos između količine mišićne mase i potkožnog masnog tkiva, razumije funkcionalno-morfološke promjene i probleme tokom puberteta i sazrijevanja	x	x
	Tjelesne sposobnosti osoba različitih spolova:	poštuje razlike u tjelesnim sposobnostima između osoba različitih spolova	x	x
	Tjelesne sposobnosti osoba s posebnim potrebama:	poštuje razlike u tjelesnim sposobnostima između osoba sa i bez posebnih potreba	x	x
	Emocionalna samoregulacija:	posjeduje dovoljan nivo strplivosti u odnosu prema učitelju i sistem rada	x	x
	Suđenje i pravila igre:	posjeduje uljudne naviještne navike, prihvaća pozitivne sportske i ljudske uzore	x	x
	Kultura ponašanja:	dostojanstveno iskazuje razočarenje i zadovoljstvo neuspjehom odnosno uspjehom; prepoznaje pogreške i osuđuje neprimjerena ponašanja; surađuje u igri i nenasilno rješava konflikte	x	x

Sadržaji zdravstvenog odgoja uslovljeni su činjenicom da je zdravstveni odgoj ne samo širenje informacija o zdravlju već aktivan proces učenja kroz iskustva primjerena individualnim i zajedničkim potrebama s ciljem da se: zdravlje učini cijenjenom društvenom vrijednošću, pomogne djetetu da postane odgovorno za svoje zdravlje i unaprijedi razvoj i korišćenje zdravstvenih usluga. Najčešći sadržaji su iz sljedećih nastavnih cjelina i tema: zdravlje porodice, zdrava životna sredina, ishrana, humani odnosi među spolovima, međuljudski odnosi, mentalno zdravlje, povrede, različiti faktori rizika, odnos zdravstvenog radnika i pacijenta, zaštita od bolesti itd.

Rast i razvoj djeteta u ovom periodu, prije svega, karakterizuje usporen tjelesni rast, početak intenzivnog rasta mišića, veliki nivo razvijenosti koordinacije kretanja, određeni nivo intelektualne razvijenosti za prihvatanje grupnih uputstava, socijalna razvijenost za kooperativne odnose sa vršnjacima i, zbog opteređenja u školi, višak tjelesne energije koji se može uspješno osloboditi u tjelesnim aktivnostima. Ovo razdoblje je najpogodnije vrijeme za učenje motoričkih aktivnosti za koje je potrebno mnogo usvojenih elemenata, a koje čine osnovu za razvoj struktura motoričkog programa pojedinca.

Potrebno je usvojiti određeni fond osnovnih sportskih znanja iz atletike, gimnastike, ritmike i sportskih igara. Posebna pažnja posveduje se odgovarajućem izboru sadržaja za optimalan razvoj motoričkih sposobnosti i usvajanje brojnih i raznovrsnih sportskih znanja. Također, igra je još uvijek zastupljena skoro na svakom satu vježbanja. U različite djelove nastavnog sata, gdje to uvjeti omogućuju, uključuje se muzika, naglašava izražavanje pokretima, imitiranje i stvaralaštvo i upotrebljavaju različiti rekviziti. Djeca ovog uzrasta su sposobna za prihvatanje detaljnih uputstava, njihova socijalna razvijenost osigurava uspješan grupni rad, spremna su za usvajanje osnova pomoći i sigurnosti. Razvija se i njeguje shvatanje sporta kao važne vrijednosti zdravog života.

Za drugi osnovnoškolski ciklus, koji obuhvata 4., 5. i 6. razred osnovne škole, karakteristično je postupno i progresivno razlikovanje djevojčica i dječaka u morfološkim, motoričkim i funkcionalnim obilježjima. Stoga treba postupno usmjeravati nastavu tjelesne i zdravstvene kulture prema optimalnom razvoju i usavršavanju onih znanja, sposobnosti i osobina koje su, u ovom i narednom razvojnom razdoblju, bitne za učenike. Slijedom bioloških i popratnih psihosocioloških različitosti između učenica i učenika, sa stajališta naučnih i stručnih saznanja predmetna nastava tjelesne i zdravstvene kulture mora biti organizirana posebno za učenice, a posebno za učenike.

Program tjelesne i zdravstvene kulture zasnovan je na osnovnim postavkama tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja, a usmjeren je na obrazovnu, antropološku i odgojnu komponentu sistema odgoja i obrazovanja. S obzirom da je ovo razdoblje optimalno za usvajanja motoričkih znanja, obrazovna komponenta pretpostavlja usvajanje naprednih kinezioloških motoričkih znanja koja, upotpunjena temeljnim teorijskim znanjima iz kineziologije, podstiču razvoja osobnosti učenika. Cilj joj je sistemska i trajna promjena prvenstveno motoričkih, morfoloških i funkcionalnih obilježja učenika putem tjelesne aktivnosti ispoljene kroz djelotvorno: (a) *svladavanje prostora* (različiti oblici i vrste kotrljanja, kolutanja, puzanja, hodanja i trčanja, kojim se svladuju distance na različitim vrstama podloge, nagiba i pravaca), (b) *svladavanje prepreka* (različite vrste i oblici provlačenja, penjanja i silaženja, skokovi, naskoci, saskoci i preskoci, kojim se svladuju različite vrste okomitih, kosih i horizontalnih prepreka bez upotrebe tehničkih i drugih pomagala), (c) *svladavanje otpora* (različite vrste i oblici potiskivanja, vučenja, dizanja i nošenja, kojim se svladuju pasivni otpori objekata različitih masa i oblika, te različite vrste i oblici pojedinačnih skupina tzv. nadvlačenja, potiskivanja i njihove kombinacije, kojim se svladuju nepredvidive aktivne dimaničke sile suvježbača), (d) *manipuliranje objektima* (različite vrste i oblici bacanja i hvatanja, ciljanja i gadanja, slaganja i rastavljanja predmeta, kojim se svladavaju jednostavne i složene operacije baratanja objektima različitog broja, oblika i masa u određenom prostoru i vremenu); ili *specificirane* kao: (a) *monostrukturalna motorička znanja*, koja su dominantno obilježje aktivnosti tipa atletike, plivanja, biciklizma i dr., (b) *aciklična motorička*

znanja, koja su bitno obilježje tzv. boričkih aktivnosti, kao što su boks, hrvanje, judo, karate i dr., (c) *kompleksna motorička znanja*, dakle ciklična i aciklična, koja se susreću u sportskim igrama, kao što su nogomet, rukomet, košarka i dr., (d) *"estetska" motorička znanja* (ili znanja za koja je estetski kriterij važan faktor uspjeha), koja su sadržana u aktivnostima tipa gimnastike, ritmičke gimnastike, skokova u vodu i dr.; odnosno i kao *opća motorička znanja* podijeljena na znanja za: (a) *razvoj funkcionalnih sposobnosti* (aerobnih i anaerobnih), (b) *razvoj motoričkih sposobnosti* (koordinacije, ravnoteže, brzine, preciznosti, fleksibilnosti, eksplozivne, repetitivne, statičke snage i dinamometrijske sile, te (c) *regulaciju morfoloških obilježja* (aktivne mišićne mase i balastne mase).

Ovo je razdoblje optimalno za razvoj brzine reakcije na zvučne i vidne podražaje, manipulaciju predmetima i suradnju u prostoru s drugim učenicima. Motoričke sposobnosti koordinacija, gibljivost, statička i dinamička ravnoteža nalaze se u razdoblju pojačane transformacijske osjetljivosti, što omogućuje veće promjene.

Tjelesna aktivnost - uz opće morfološke djelotvornosti, koji podrazumijevaju uticaj na sastav tijela unutar kojeg se ističe povoljan odnos između količine mišićne mase i potkožnog masnog tkiva te prevencija pretilosti; razvoj motoričkih sposobnosti znatno iznad nivoa dostižnog samo spontanom biološkim rastom i razvojem, čime se povećava mogućnosti motoričkog izražavanja učenika u svim aktivnostima; te uz fiziološke djelotvornosti usmjerene na podsticanje funkcija krvožilnog i dišnog sistema i djelovanje na kvalitet koštano-mišićnog sistema - pozitivno djeluje i na imunološki sistem, nužan za održavanje zdravlja i prevenciju akutnih i hroničnih bolesti, odnosno i na cjelokupni antropološki status. S ukupnog antropološkog stajališta izrazito je značajno prepoznati nadarenu djecu i, u dogovoru s roditeljima ili starateljima, uputiti ih u primjerene sportske klubove.

Cilj odgojne komponente tjelesne i zdravstvene kulture jeste stvaranje takvog sistema vrijednosti učenika prema tjelesnom vježbanju koji će podstaknuti samostalno i cjeloživotno provođenje tjelovježbe, te stimulirati djecu i mlade da se uključe u sportske klubove i bave sportskom rekreacijom u drugoj i trećoj životnoj dobi.

VRIJEDNOVANJE I OCJENJIVANJE U NASTAVI TJELESNE I ZDRAVSTVENE KULTURE

Aktivnost učenika se prati, vrijednuje i ocjenjuje u okviru nastavnog procesa (časa), vanastavnog procesa u okviru škole, vanškolskim aktivnostima i slobodnim aktivnostima.

Rješavanje problema vrijednovanja i ocjenjivanja učenika u nastavi tjelesne i zdravstvene kulture izvodi se: (1) procjenjivanjem tjelesnog razvoja (visine, težine i držanja tijela), (2) testiranjem manifestnih motoričkih i funkcionalnih dimenzija i procjenom latentnih motoričkih (koordinacije, agilnosti, ravnoteže, preciznosti, gipkosti, snage, brzine i izdržljivosti) i funkcionalnih (kardiovaskularnih i respiratornih) sposobnosti i (3) ocjenjivanjem znanja, sportsko-tehničkih dostignuda i stavova učenika prema tjelesnoj i zdravstvenoj kulturi.

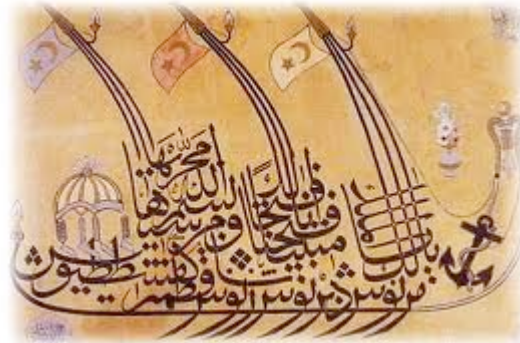
Jedna od baterija mjernih instrumenata za procjenu tjelesnog razvoja, funkcionalnih i psihomotoričkih sposobnosti mogla bi biti:

1. Tjelesni razvoj: tjelesna visina, tjelesna masa i držanje tijela;
2. Funkcionalne sposobnosti: trčanje u vremenu od 6 minuta;
3. Psihomotoričke sposobnosti: brzina frekvencije pokreta – taping rukom, koordinacije – poligon natraške, eksplozivne snage – skok u dalj s mjesta, repetitivne snage – pretklon trupa, statičke snage – vis u zgibu, fleksibilnosti – pretklon raznožno.

U drugom ciklusu ocjenjivanje je opisno, te brojčano i opisno. Opisna ocjena obuhvata kratak opis uspješnosti i napretka učenika, njegove saradnje, aktivnosti u pojedinim sadržajnim cjelinama i, eventualno, sklonosti. Podaci o tjelesnom razvoju i sposobnostima unose se u dnevnik rada nastavnika. Rezultati pradenja služe kao osnova za programiranje rada, u individualnom pristupu i određivanju radnih zadataka za svakog učenika, kao i za njihovo ocjenjivanje.

Ocjenjivanje ima ulogu podsticajne povratne informacije, što znači da se mora voditi računa o sljedećem: (1) povratna informacija je efikasna ukoliko je data neposredno nakon aktivnosti na koju se odnosi, ili tokom obavljanja aktivnosti, (2) ona mora da bude konkretna, tj. mora da se odnosi na aktivnosti i učinak a ne na ličnost ili trajne karakteristike osobe, (3) ona mora biti pozitivna, da sadrži isticanje onih elemenata koji su za pohvalu, a tek potom onih elemenata u odnosu na koje bi dijete trebalo ili moglo da uloži dodatne napore. Ovako postavljeno i realizirano pradenje napretka učenika i ocjenjivanje (kvalitativno, kontinuirano, konkretno, pozitivno i adekvatno obrazloženo), doprinosi i njihovom razvoju pojma o sebi, formiranju realne slike o sebi, o onome što znaju, umiju, o svojim sposobnostima, što je značajno za razvoj samopoštovanja učenika i zdravog odnosa prema sebi i svijetu oko sebe.

ISLAMSKA VJERONAUKA

NASTAVNI PLAN I PROGRAM ISLAMSKE VJERONAUKA

ZA VI RAZRED

DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE

(2 sata sedmično 70 sati godišnje)

Uvod

U šestom razredu završava se konceptualna trijada započeta u četvrtom razredu, kojoj je cilj bio što izvjesnije pripremiti polaznike vjeronauke za burna, mladalačka doživljavanja i događanja. Dio ovakvog osobnog kapaciteta je i u prostoru ostvarenja kvaliteta komunikacije u vršnjačkoj grupi. Interpersonalna komunikacija pripada konstruktivnim, zahtjevnijim i time razvojno pozitivno izvjesnijim obrascima kako svog vlastitog tako i funkcioniranja u sredini. Definirajući ključne indikatore krize/zatajivanja odgojne funkcije škole, izdvajamo nasilje među vršnjacima (fizičko nasilje, ali i prikriveno kroz zadirkivanje, ignoriranje, ponižavanje) kao jednu od ključnih tačaka u kojoj i islamska vjeronauka treba ponuditi svoj prilog rješavanju, jer islam kao koncept pravednosti sadrži odgovore koji nisu samo od historijskog značaja već živi i primjenjivi u ovom vremenu, poput instrukcije kako se nositi sa „uzavrelim vršnjačkim situacijama“. Na ovaj način razvija se osjećanje za pravednost, pravila, drugačije i raznoliko, ferplej, poštivanje, uvažavanje, prihvatanje i pokazivanje osjećanja te postepeno razvija odgovornost.

Učenici šestog razreda sve više pokazuju individualne razlike; razlike su posebno očigledne između dječaka i djevojčica.

Smisao za objektivnost i realnost je izrazito razvijen. Ovo nije dob mašte, već opažanja. Slabi smisao za tajne i znakove. Teško se uživljavaju u položaj drugih; npr. suosjećanje s bijedom je površno i prolazno. S obzirom na izbor i prezentaciju sadržaja, važno je imati na umu da su djeca ove dobi u stanju analizirati, ali samo činjenice. Polazi se od konkretnih činjenica, nastoje ih razumjeti, ne udaljavajući se od njih. To je, dakle, dob u kojoj djeca susreću vjeronaučne sadržaje upoznavajući najprije činjenice i događaje. Učenici upoznaju

konkretan prostor i vrijeme, geografske i povijesne pojedinosti određenih sadržaja. Te geografske i povijesne pojedinosti daju događajima objektivnu ozbiljnost.

Ovo je i vrijeme istraživanja i otkrivanja novog te vrijeme traganja za idealima, ostvarenim posebno u junacima kao ljudima velikih poduhvata i velikih djela. Zanimaju ih odrasli u svom djelovanju. Naročito ih privlače vrlo sposobni, snažni i spretni junaci koji se bore za pravdu, koji su nesebični i vjerni. Privlače ih junaci koji drugima pomažu i koji su spremni i žrtvovati se iz vjernosti i ljubavi prema svojim prijateljima. „Pedagogija heroja" ili „živih uzora" posebno je prikladna za ovaj uzrast.

Što se tiče načina rada, induktivna metoda i aktivna nastava, grupni rad i različiti oblici kreativnosti primjereni su učenicima šestog razreda. Djeca ove dobi shvataju i razumijevaju činjenice, događaje, poruku, preko djelovanja i konkretnoga iskustva. Najbolje će razumjeti ako sama rade. Odatle proizlazi potreba aktivnih metoda, multimedijalnih i multimetodičkih pristupa u radu s djecom ove dobi. Imaju razvijen smisao za zajedničko dobro, smisao uloge u društvu, tj. smisao za razred. Tako ih je, naprimjer, lahko oduševiti za učestvovanje u različitim školskim nastavnim i vannastavnim aktivnostima.

Svrha islamske vjeronauke šestog razreda je usvajanje vjeronaučnih znanja, islamskih i općeljudskih vrijednosti po kojima učenici postižu istinsku orijentaciju u životu općenito, a posebno u razvijanju kvalitetnih i sigurnih odnosa u svijetu u kojem žive. Usvajanje tih vrijednosti ostvaruje se u identifikaciji učenika s likovima iz povijesti, i to s onim likovima koji su u životu prihvatili i odgovorili preuzetoj ulozi.

Opći ciljevi vjeronauke u šestom razredu:

- Otkriti snagu vjere i zajedništva kao pomoć i podršku na svom životnom putu.
- Otkriti i upoznati u vjeri put i način odupiranja negativnim životnim iskušenjima i problemima.
- Otkriti snagu povjerenja i potrebu bliskosti s Bogom kako su to činili Božiji poslanici.
- U svakodnevnom životu primjenjivati poruke Muhammeda, a.s., posebno u brizi za ugrožene, siromašne, borbi za istinu, pravdu, ljubav i mir.
- Prihvatiti i graditi odnose solidarnosti, tolerancije i dijaloga prema svim ljudima, posebno prema različitim i drukčijima.

TEME	ISHODI	VJEŠTINE
1.KAKO POČETI Moje potrebe i težnje Uči, čitaj! Uvodni sat za sekciju „Pišem i čitam arebicu“	Učenik treba da definira dovu, zna u čemu je njena vrijednost, snaga i moć, prepoznaje potrebu za učenjem dove, izražava i primjenjuje dove koje su korisne za ostvarenje svojih potreba i težnji.	Učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje sposobnosti i ciljeve zahtjevima islama, ilustruje ih kroz mape uma, mjeri njihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud, izbacuje negativne sklonosti.
2. SOCIJALNE VJEŠTINE Ljut(a) sam, jako sam ljut(a) Rješavanje sukoba	Učenik treba da definira ljutnju, sukob i druge njima slične pojmove, zna da ljutnja vodi gubljenju kontro što je loše po čovjeka, uspoređuje svoje ponašanje u takvim situacijama sa ponašanjem drugih, procjenjuje koje su sposobnosti i tehnike najpogodnije za kontrolu vlastitog ponašanja i ostvarenje životnih ciljeva kroz savjete Kur'ana i Poslanika, a.s., procjenjuje situacije u kojima je nužno oslanjanje na uzvišenog Allaha.	Učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje sposobnosti i ciljeve moralnim zahtjevima islama, ilustrira ih kroz mape uma, mjeri njihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud, izbacuje negativne i razvija pozitivne sklonosti.
3.IZ ŽIVOTA BOŽIJEG MILJENIKA Hidžra-put ka uspjehu Međusobno pomaganje Šta možemo zajedno Poslanikova džamija nekad i sad	Učenik treba da definira hidžru, na kazivanjima o hidžri otkriva svoje potencijale i na njima gradi svoj uspjeh, zna da svaki čovjek svakodnevno čini hidžru ostavljajući loše navike i postupke radi boljih, zna da treba imati jasan plan, kao i oslonac u ostvarivanju određenih namjera, zna šta su muhadžiri i ensarije, da je sevab pomoći drugome, da međusobno pomaganje vodi zajedničkom uspjehu, da je džamija izgrađena zajedničkim	Učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje sposobnosti i ciljeve prema zahtjevima islama ilustrira ih kroz mape uma, mjeri njihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud u zajednici, izbacuje negativne i razvija pozitivne sklonosti.

	radom i zalaganjem svih članova Zajednice, uviđa značaj jedinstva u realizaciji velikih zajedničkih ciljeva u društvu, procjenjuje koje su moralne sposobnosti najpogodnije za ostvarenje životnih ciljeva, sreće i zadovoljstva kroz savjete Kur'ana i Poslanika, a.s.	
4. VRIJEDNOSTI ZAJEDNIČKOG ŽIVOTA Ja i drugi zajedno Poštivanje i dobri odnosi Čuje li onaj što se poziva? Na nepravdu pravdom odgovori! Osmjeh i ljubaznost su sadaka. Težnja za srećom.	Učenik zna različite zajednice ljudi, šta ih čini te šta ih spaja i čini snažnim, kao i ono što ih razdvaja i čini slabim, prihvata razlike među ljudima, zna da razvija toleranciju prema drugim načinima vjerovanja, prema drugačijim kulturama, običajima i tradicijama, saraduje sa drugima, prihvata pravila ponašanja u školi i zajednici, kreira klimu koja omogućuje dobre odnose i rad u zajednici radi ličnog i općeg dobra, zna da pronade dobro u drugome, da sreću treba tražiti u sebi	Učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje sposobnosti i ciljeve moralnim zahtjevima islama, ilustrira ih kroz mape uma, mjeri njihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud u zajednici, izbacuje negativne sklonosti.
5. VJERA U ŽIVOTU ČOVJEKA Vjerom do prosvijetljenosti i oplemenjenosti Kontinuitet vjerovanja Živjeti sa različitostima Stvoritelj nam se otkriva u Svojim djelima Milost Božija Posljedice mojih djela Pravednost Božija Osobe koje poštujem	Učenik treba da definira pojam vjera i vjerovanje kao duhovne potrebe svakog čovjeka, da poznaje raširenost vjere, da razvija vjersku toleranciju shodno slobodnoj volji kao daru Božijem čovjeku, pronalazi odgovore na pitanja o životu, smrti, smislu i svrsi postojanja i življenja, raspoznaje vrijednost i značaj vjere u životu čovjeka, kao i njenoj prirodnoj urođenosti u čovjeku, svjestan je zajedničke misije poslanika još od prvog čovjeka i poslanika Adema, a.s., i religijama koje su se razvijale pod djelovanjem njihovih misija, zna da postoji nužna potreba za suživotom i zdravim dijalogom, zna da se Stvoritelj	Učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje sposobnosti i životne ciljeve u skladu sa zahtjevima islama uz pomoć dove, ilustrira ih kroz mape uma, mjeri njihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud, izbacuje iz vlastite prakse i osobnosti negativne sklonosti.

	upoznaje i spoznaje kroz njegova lijapa imena i svojstva, neizmjernosti Njegove milosti, zna Sudnji dan da je to dan provođenja pravde Božije nad učinjenim djelima na dunjaluku.	
6.MOJE OBRAĆANJE BOGU Različiti oblici molitve Prilike u kojima se obraćam Bogu Mjesta hvaljenja i slavljenja Stvoritelja Kada sunce dostigne svoj vrhunac Ilahija Putnik	Učenik treba da definira molitvu muslimana, koristi i blagodati koje proizilaze iz nje, otkriva i uočava prilike u kojima bi se trebao obraćati Bogu, zna da je molitva u islamu razgovor sa Stvoriteljem bez posrednika, najave, čekanja i sl., zna dobrovoljne namaze, uočava mudrost Božiju u rasporedu namaza i drugih molitvi radi stalne veze sa Gospodarom, zna za različita mjesta za obavljanje molitve, te da je njihova svrha duhovnost i doprinos boljem povezivanju sa Bogom. Molitvu doživljava kao blagodat, a ne kao opterećenje u napornom umnom i tjelasnom radu.	Učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje sposobnosti i ciljeve moralnim zahtjevima islama, ilustrira ih kroz mape uma, mjeri njihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud u zajednici, izbacuje negativne sklonosti.
7.UZORI ČOVJEČANSTVU Strpljivost kao vrlina Moć praštanja Izvršimo preuzete obaveze Istraj i kad ti je teško! Moji roditelji, moj uzor!	Učenik treba da definira strpljivost i sabur, zna da se bolje strpiti nego odmah reagovati, prihvata uzoritost Ejjuba, a.s., u strpljivosti, zna za prednosti strpljenja na ovom i budućem svijetu, zaključuje da je strpljivost vrlina koja pomaže čovjeku u prevladavanju različitih životnih problema, uočava da ima veliku moć onaj ko zna praštati, zna da može uzvratiti istom mjerom na nepravdu, ali je bolje da oprost i jer ih zato čeka posebna nagrada, ima svijest o važnosti izvršavanja preuzetih obaveza, shvata da svi imaju poteškoće u životu, ali i da trebaju naučiti kako da se nose s njim, zna da svaka	Učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje sposobnosti i životne ciljeve u skladu sa zahtjevima islama uz pomoć dove, ilustrira ih kroz mape uma, mjeri njihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud, izbacuje iz vlastite prakse i osobnosti negativne sklonosti.

	poteškoća otkriva nove poglede na život i jača čovjeka.	
8. IZ HIDŽRETSKOG KALENDARA	Učenik treba da definira mubarek dane i noći, da opisuje njihovu vrijednost i ulogu u životu vjernika, da odvaja mubarek dane i noći od onih koji to nisu, uspoređuje način njihovog obilježavanja, procjenjuje koji način obilježavanja je vrijedniji za ostvarenje punine ljudskosti, jasno procjenjuje vrijednost socijalnih akcija u zajednici.	Učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje sposobnosti i ciljeve moralnim zahtjevima islama, ilustrira ih kroz mape uma, mjeri njihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud u zajednici, izbacuje negativne i razvija pozitivne sklonosti, učestvuje u socijalnim akcijama u zajednici.

Didaktičke naznake:

- Nastavna jedinica *Moje potrebe i težnje* ima za cilj da afirmativno djeluje na tolerantne stavove učenika prema njihovim individualnim razlikama koje su sve uočljivije i kojih sami postaju svjesniji. Na početku, nastavnik će kroz razgovor i rad u paru o potrebama i težnjama podstaknuti učenike da bolje upoznaju međusobne potrebe i težnje, što će moći iskoristiti za uvođenje u rad i najavu nastavne jedinice. Pružit će učenicima mogućnost da naprave samoprocjenu kroz ponuđenu listu *U životu je najvažnije*, prema: Stojanović, S. (2003.): *Razumijevanje mladih*, str. 35.
- Nastavnik će učenicima ponuditi dovu koja im pomaže u ostvarivanju potreba i težnji u životu, npr.: *Allahu moj, Tvojoj milosti se nadam i ne prepuštaj me samom sebi ni koliko je treptaj oka. Popravi svako moje stanje, nema Boga osim tebe.*
- Važno je pružiti razumijevanje za iskazane potrebe i težnje svakog učenika u cilju razvijanja međusobnog povjerenja i dalje saradnje. (1 nastavni sat)
- Rukovodeći se prvom objavom, nastavnik će usmjeriti učenike da svoj individualni plan počnu sa učenjem radi Boga (u ime Boga), uz obrazloženje da će samo tako dostići ostale potrebe i ciljeve u životu. Uz ovu nastavnu jedinicu preporučujem korištenje priče *Voće života*, iz: Mesneviya za djecu 1. dio, str.5. i pjesme *Znanje je bogatstvo*, iz: Krupić, H., Istina, str. 46.
- U ovu svrhu dobro bi bilo da nastavnik ponudi i mapu potreba i težnji ljudi općenito kako bi učenicima bilo lakše da sastave svoju vlastitu mapu ili listu (shodno stepenu razvijenosti različitih inteligencija kod učenika), *Razumijevanje mladih*, str. 34. Kod sastavljanja

mape i liste prioriteta usmjeriti učenike da se rukovode hadisom *Allah ne gleda u vaše imetke već gleda u vaša srca*. U završnoj fazi ove tematske cjeline sa učenicima organizovati mini debatu na izreku: *Uči jer uho laže, gledaj pameću jer oko vara*. (1 nastavni sat)

- Na obradi nastavne jedinice „Pišem i čitam arebicu" nastavnik će učenicima napraviti kratak uvod o arebici - našem historijskom pismu. Ovom nastavnom jedinicom nastavnik o arebici daje početne informacije i animira eventualne interesente za njeno učenje kroz uključivanje u rad u primjerenoj sekciji. Inače, za sve učenike nije planirano ovim programom da ovladaju pisanjem i čitanjem arebice. Maksimalno zahtjeva koji je planiran jeste da učenici metodom ugledanja na času pokušaju napisati ono šta žele (svoje ime i prezime, eventualno neki stih ili rečenicu) i, eventualno, za domaći rad da u svesku napišu neku izreku, kraću pjesmicu, paragraf teksta ili sadržaj po želji. Plan i program rada sekcije je prilog ovom Nastavnom planu i programu. (2 nastavna sata)
- U udžbeniku vjeronauke za šesti razred za pisanje i čitanje arebice treba na jednoj ili dvije stranice da stoje paralelno slova abecede i arebice sa pravilom vezivanja pri sastavljenom pisanju te nekoliko linija na kojima bi učenici mogli napisati svoje ime i prezime ili tekst po želji.
- Uz ovu cjelinu preporučujemo 1 nastavni sat ponavljanja.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Nivo razvijenosti međusobne tolerancije.
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim stavovima i mišljenjima.
- Kvalitet individualnih i grupnih radova.
- Pratiti i aktivno učešće učenika, njihovo nastojanje na putu traženja znanja.
- Vrednovati i mali iskorak u pisanju i čitanju arebice.
- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima.
- Ljuttja je osjećaj nezadovoljstva pomiješan s potrebom da se uzvрати. Ljuttja je: normalna emocija, sama po sebi ni dobra ni loša, izražavanje ljuttje može biti zdravo dok gubljenje kontrole nije.
- Kako kontrolirati ljuttju? Koja situacija u životu te najviše ljutti? (LISTA, npr. zadirivanje, ljubomora, kad me neko uvrijedi, kad me neko uvrijedi mog prijatelja ili porodicu, kad neko uzme nešto moje a da me ne pita, kad šire glasine o meni...) Između sebe, u učionici, pročitati nekoliko učeničkih listi.

- *Vjeroučiteljevo uplitanje*: Očito, ljuti smo kad gubimo ili ne možemo dobiti nešto što nam je važno, što trebamo, želimo. Stepeni ljutnje kreću se od blage iritacije (smetanje, dosađivanje) do intenzivnog bijesa i gnjeva. (2 nastavna sata - radionica)
- Kako se suočavamo s ljutnjom: gundam, vičem, nazivam pogrđnim imenima, zašutim, zadržim to za sebe, uzvratim, udaram, bacam, lomim stvari...
- Tehnike kontrole ljutnje ili **KAKO POMOĆI SEBI**: zgužvati papir, "udarati" jastuk, angažirati se u teškoj fizičkoj aktivnosti, zatvoriti oči i misliti o nečem drugom, duboko disati, udaljiti se iz situacije koja nas čini ljutim, brojanje do deset i više, efikasne izjave samom sebi: "Ne trebam se svađati oko toga", "Mogu se nositi s tim", "Uživam se osjećati smiren i imati kontrolu", rekonstrukcija situacije: Je li ovo vrijedno ljutnje, Jesam li siguran da me ova osoba želi povrijediti, ignoriranje osobnih napada, redovno fizičko vježbanje kojim se stječu zalihe pozitivne energije...
- Kako riješiti sukob prije nego što preraste u svađu? Želiš se igrati na kompjuteru, tvoj drug želi uraditi nešto važno za školski projekat. Suprotstavljeni ciljevi: igra/rad na projektu. Odnos doveden u opasnost: vaše prijateljstvo. Tri uobičajene reakcije su: "Hoću da se igram, svidalo ti se to ili ne", "Uredu, kako ti hoćeš", "Idi kući ako ti se ne sviđa". (2 nastavna sata - radionica)
- *Vjeroučiteljevo uplitanje*: postoje i drukčiji načini rješavanja sukoba: **KOMPROMIS**: svako odustaje od nečeg da bi dobio nešto ("Igrat ćemo igricu pola sata, a onda ćemo napraviti što više na projektu") **PREGOVOR**: npr. izrada školskog projekta na kompjuteru može biti uspješan rezultat pregovora. Sukob se mijenja u **SARADNJU**.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Interes za temu: učenička pitanja, učešće u radu, spremnost za iskreno učestvovanje u obradi teme.
- Na temelju kontinuiranog praćenja razvoja učeničke socijalne kompetentnosti, razgovarati s učenicima o iskustvima i teškoćama primjene novih socijalnih vještina.
- Nastavnik treba da razvije kod učenika svijest da je prirodna potreba svakog pojedinca uspjeh i afirmacija u životu. Kazivanjem o Hidžri nastavnik će potaknuti učenike da otkriju svoje potencijale i da na njima grade uspjeh kao što je to radio sam Poslanik. Također će ih upoznati da svaki čovjek čini svakodnevno hidžru ostavljajući loše navike i postupke radi boljih. Učenici treba da shvate da nije dovoljno samo odlučiti izvršiti neko djelo već se treba imati i jasan plan, kao i oslonac u ostvarivanju određenih namjera. U što boljem razumijevanju životnog uspjeha koristiti pjesmu *Šta je uspjeh*, Razumijevanje mladih, str. 130., u okviru ove nastavne jedinice interpretirati ilahiju *Tale al-Bedru alejna*. (2 nastavna sata)

- U okviru nastavne jedinice *Međusobno pomaganje* uz korištenje kazivanja o muhadžirima i ensarijama, pjesme *Uzdasi* ili *Sevab je pružiti pomoć*, Istina, str. 48. i 88., afirmativno djelovati na učenike u cilju njihovog međusobnog pomaganja u ime Allaha, dž.š. (1 nastavni sat)
- U okviru nastavne jedinice *Šta možemo zajedno* aktivnim grupnim radom učenici treba da urade listu onoga što su zajedno uspjeli zahvaljujući međusobnom pomaganju. Nastavna jedinica podstiče na jačanje odjeljenjske i školske zajednice, kao i zajednice muslimana općenito. U okviru nastavne jedinice interpretirati pjesmu *Allahovo uže*, Istina, str. 22. (1 nastavni sat)
- Upoznavanjem sa gradnjom Poslanikove džamije, učenicima predočiti i istaknuti činjenicu da je džamija izgrađena zajedničkim radom i zalaganjem svih članova Zajdnice i dovesti ih do zaključka značaja jedinstva u realizaciji velikih zajedničkih ciljeva u društvu. Nastavnik će učenike podstaknuti i usmjeriti da saznaju više činjenica o razvoju i ulozi džamije u životu muslimana kroz povijest, kao i njenoj ulozi u životu današnjih muslimana. (1 nastavni sat)
- Uz ovu nastavnu cjelinu preporučujemo 2 nastavna sata ponavljanja i 1 nastavni sat utvrđivanja.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Vještina lijepog izražavanja.
- Nivo usvojenosti novih znanja iz života Muhammeda, a.s., Hidžre, prihvatanja u Medini i organizovanja nove zajednice, gradnje prve džamije.
- Doprinosi spoznaje kulturno-civilizacijske vrijednosti Poslanikove džamije.
- Kvalitet melodijske interpretacije ilahije *Tale al Bedru alejna*.
- Vrednovanje individualnog učešća u razgovoru i debati.
- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.
- Zalaganje i doprinos radu grupe.
- Kroz nastavnu jedinicu *Ja i drugi zajedno* učenici će upoznati različite zajednice ljudi, šta ih čini te šta ih spaja i čini snažnim, kao i ono što ih razdvaja i čini slabima. Važno je da otkriju, razumiju i prihvate razlike među ljudima. Nastavnik mora imati na umu da će učenici to moći jedino kroz učenje u grupi, uz vješto kreiranje relaksirajuće atmosfere, korištenje prigodnog filma, priče, problemske fotografije i sl. Učenike će podsticati da pričaju šta su vidjeli, osjetili s ciljem uvažavanja i prihvatanja individualnih stavova i razlika. Uz nastavnu jedinicu

primjereno je korištenje pjesme *Natjecanje u dobroti*, Istina, str. 32., i priče *Priča o nagluhom čovjeku*, Mesnevlja za djecu 1. dio, str. 35. (1 nastavni sat)

- U okviru nastavne jedinice *Poštivanje i dobri odnosi* nastavnik može iskoristiti *Medinsku povelju* kao temelj uređenja međuljudskih odnosa i vjerske tolerancije. Rukovodeći se ajetom "O ljudi! Mi vas od jednog čovjeka i jedne žene stvaramo i na narode i plemena dijelimo da biste se upoznali. Najugledniji je kod Allaha onaj koji Ga se najviše boji.", razvijati toleranciju prema drugim načinima vjerovanja, prema drugačijim kulturama, običajima i tradicijama. Za ostvarenje cilja ove nastavne jedinice može se iskoristiti i priča *Lav i zec*, Mesnevlja za djecu, str. 13. (1 nastavni sat)

- Uvažavanje se treba razvijati i do individualnih razlika, kao što je boja, ime, sposobnosti, sklonosti i sl. Važno je da učenici shvate koji su to interesi zajedničkog života i da budu spremni na saradnju s drugima.

- Nastavna jedinica *Čuje li onaj što se poziva?* ima za cilj i da učenici izgrade i prihvate važna pravila ponašanja u razredu, školi i zajednici. Kroz različite aktivnosti učenike dovesti do zaključka o posljedicama kršenja pravila za pojedinca i zajednicu te inicirati razvijanje sposobnosti da sami kreiraju klimu koja omogućuje dobre odnose i rad u zajednici radi ličnog i općeg dobra.

- Kroz različite metode interaktivnog učenja razvijati svijest o značaju aktivnog slušanja radi boljeg razumijevanja. Pomoći će učeniku primjenom *Testa aktivnog slušanja i razumijevanja*, Razumijevanje mladih, str. 40, prigodne igre (npr. gluhih telefona), narodnih poslovice kao što su: *Sluša me onaj ko me čuje, Čuvajte se ljudi koji ne slušaju, ali namojte svojoj okolini ni davati razloga da vas ne sluša*, basni, npr. *Trgovac i papagaj*, Mesnevlja za djecu, str 25. (1 nastavni sat)

- U okviru nastavne jedinice *Na nepravdu pravdom odgovori!* zadatak nastavnika je da pažljivo usmjerava učenike na samokontrolu i samodisciplinu jer su u dobi kada im je sve teže da kontroliraju svoje emocije. Primjenom različitih tehnika, kao što su *poruke prihvatanja i neprihvatanja*, Razumijevanje mladih, str. 49., *Testa prepoznavanja značenja poruka*, Razumijevanje mladih, str. 49, *Živih životnih primjera, Izreka i poslovice, Prihvatljivih načina iskazivanja ljutnje*, Razumijevanje mladih, str. 54. i 55. i sl. Primjereno je uz navedenu nastavnu jedinicu iskoristiti i priču *Hodža se svađa sa ženom*, Nasrudin-hodža (1996.), str. 27, pjesme *Lijepo riječi govorite i Moć praštanja*, Istina, str. 38. i 44. i interpretirati događaj sa Poslanikom, a.s., i njegovim komšijom koji je donosio svoje smeće pred Poslanikova vrata. Poželjno je da nastavnik sva navedena sredstva vješto ispreplete sa Poslanikovom praksom i porukama islama. (2 nastavna sata - radionica)

- U okviru nastavne jedinice *I osmijeh je sadaka* kroz ciljano pitanje *Naš cilj je izmamiti osmijeh jer...* pomoći učenicima da pronalaze dobro u drugome, podstaći ih da se optimistički orijentiraju pri procjeni drugih i da preispitaju vlastite pesimističke stavove o drugima, podsticati učenike da razvijaju pozitivne stavove o svijetu u kome žive jer je to nužno radi lakšeg odupiranja porocima današnjice,

unaprijediti svijest o značaju činjenja radosti drugima sitnim detaljima (osmijeh, lijepe riječi i sl.) Uz ovu nastavnu cjelinu koristiti pjesmu *Lijepa riječi govorite*, Istina, str 38., hadise i ajete o lijepom govoru, *Sjećanje na profesora sa osmijehom*, Razumijevanje mladih, str. 60. (1 nastavni sat)

- U okviru nastavne jedinice *Težnja za srećom* uloga nastavnika je da ukaže učeniku da sam bitno utječe na svoju sreću, te da je ne treba tražiti izvana. Može se pomoći različim didaktičkim materijalom kao što je narodna priča (npr. *Car i košulja*), poslovice (*Za sreću treba dvoje*, *U sreću se uzda lud a pametan u svoj trud*), *Pismo oca sinu*, Razumijevanje mladih, str. 135., pjesmu *Sreća*, Istina, str. 120., Razgovor o misli D. Radovića *Prije nego što krenete da tražite sreću, provjerite možda ste već srećni. Sreća je mala, obična i neupadljiva i mnogi ne umiju da je vide*, afirmativne riječi: ljubav, ljepota i sl., povezivanje sreće sa vlastitim mislima i osjećanjima, pogledima islama na sreću (može se pomoći Gazalijinim djelima *Ihja*, *O mladiću* i *Izbavljenje iz zablude* uz obavezno prilagođavanje uzrastu).(1 nastavni sat)

- Uz ovu nastavnu cjelinu preporučujemo 2 nastavna sata ponavljanja i 1 nastavni sat utvrđivanja.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Nivo razvijenosti međusobne tolerancije i prihvatanja individualnih razlika, radi boljeg i kvalitetnijeg života pojedinca i zajednice.
- Evaluacijski slojevi: aktivno učešće učenika, pounutrašnji efekti samospoznaje i spoznaje svijeta u kome žive (razumijevanje, prihvatanje, tolerancija, praštanje i sl.).
- Doprinos grupnom radu.
- Napredovanje u usvajanju i primjenjivanju pravila ponašanja u razredu, školi, zajednici i društvu.
- Doprinos kontroli, usmjeravanju i pokazivanju emocija ljutnje, sreće, radosti, ljubavi i sl.
- Sposobnost lijepog izražavanja i komuniciranja.
- Nivo uključenosti grupne aktivnosti.
- Kroz nastavnu jedinicu *Vjerom do prosvijetljenosti i oplemenjenosti* cilj je da se rasvijetli pojam vjere i vjerovanja kao duhovne potrebe svakog čovjeka. Važno je učenike upoznati s raširenošću vjere, razviti im vjersku toleranciju shodno slobodnoj volji kao daru Božijem čovjeku. Nastavnik će učenike potaknuti, npr. adekvatnom debatom, da pronađu odgovore na pitanja o životu, smrti, smislu i svrsi postojanja i življenja. Imati na umu uzrast učenika u ovom razredu i ne ulaziti duboko u pojam smrti, već ih samo navesti da zaključe činjenicu o nepostojanju adekvatnih odgovora u nauci o fenomenu smrti i onom što je vezano uz njega. Vještim rukovođenjem će ih dovesti

do zaključka o vrijednosti i značaju vjere u životu čovjeka, kao i njenoj prirodnoj urođenosti u čovjeku. Primjerena ovoj nastavnoj jedinici je pjesma *Allah, Istina*, str. 10. (1 nastavni sat)

- Kroz nastavnu jedinicu *Kontinuitet vjerovanja* cilj je da se nastavi razvijati svijest o zajedničkoj misiji poslanika još od prvog čovjeka i poslanika Adema, a.s., i religijama koje su se razvijale pod djelovanjem njihovih misija. Uz nastavnu jedinicu koristiti pjesmu *Potreba vjere*, Ćatić, M.Ć., Pjesme i prepjevi, Svjetlost, Sarajevo. (1 nastavni sat)

- U okviru nastavne jedinice *Živjeti s različitostima* učenici treba da shvate da pored različitosti u izgledu i pojedinim učenjima, postoji povezanost sa prvim poslanikom i nužna potreba za suživotom i zdravim dijalogom objasniti misiju poslanstva kao gradnju jedne građevine od temelja do njenog završetka, odnosno svijest o tome da je svaki poslanik nastavljao poslaničku misiju shodno razvoju ljudske civilizacije. Podsjetiti učenike na govor kralja Abesinije. Navesti primjere ljudi drugih vjeroispovijesti sa kojima živimo: susreti, pozdravi praznici, čestitanja i sl. Nastavnik će različim metodama aktivnog učenja upućivati učenike jedne na druge iz potrebe za društvenim životom čovjeka. Primjereno je korištenje igre gradnje od različitih materijala. (Učenicima se dā po grupama pripremljen materijal za gradnju što veće kule: slamke, papir, ljepilo, makaze, grah, čaše i sl. Jednoj grupi se ciljano dā materijal od koga je nemoguće graditi, npr. grah, i ta se grupa dodatno ometa u radu. Cilj je da se utvrdi nivo osjećajnosti i prepoznavanja drugačijih kod učenika kroz razgovor poslije igre.) (2 nastavna sata)

- Kroz nastavnu jedinicu *Stvoritelj nam se otkriva u Svojim djelima* razvija se želja za upoznavanjem i spoznajom Stvoritelja kroz Njegova lijepa imena i svojstva. Cilj je da učenici još u uvodnoj aktivnosti iz ponuđene liste osobina izdvoje one za koje misle da sami posjeduju, a u toku zajedničkog rada da razvijaju potrebu da kod sebe razviju i druge osobine koje opisuju Stvoritelja. Koristiti priču *Učenjak i učenik*. (1+1 nastavni sat)

- U okviru nastavne jedinice *Milost Božija* zadatak nastavnika je da izdvoji 5-6 ajeta koji govore o milosti Božijoj na osnovu kojih će potaknuti učenike da zakluče šta sve obuhvata milost Božija i istakne njezina neizmjernost. Uz korištenje *stihovanog značenja Fatihe*, Hodžić, Dž. (2003.), Islamska čitanka, Bemust, Sarajevo, str.10. i ilahije *Ljubav Boga milostivog*, pomoći učenicima da što bolje shvate veličinu milosti Božije. Najbolji rad je grupni sa specijaliziranim zadacima radi zajedničkih zaključaka o milosti Božijoj. Nastavnik će svojim vještim vođenjem navoditi učenike da zaključuju gdje bi oni mogli primijeniti i pokazati svoju milost s ciljem razvijanja milosti prema čovjeku i svim Božijim stvorenjima. Učenici će u završnoj fazi praviti vlastite liste u kojima će navoditi primjere Božije milosti u i na njima samima. (1 nastavni sat)

- Posljedice mojih djela: cilj je razvijanje svijesti i samosvijesti o djelima ljudskim, zbog posljedica koje povlače za sobom na ovom i budućem svijetu. Kroz nastavnu jedinicu interpretirati suru Al-Maun sa prijevodom te se posebno osvrnuti na suosjećanje i izvršavanje obaveza i dužnosti (prema Bogu, ljudima i sebi). Istaći osobinu licemjersva kao osobinu koja čovjeka vodi ka propasti. Mogu se iskoristiti

prigodne priče o pomaganju siročeta i siromaha te ih povezati sa vrijednošću koja se tim djelima posebno vrednuje na Sudnjem danu. (1+1 nastavni sat)

- U okviru nastavne jedinice *Pravednost Božija* upoznati učenike sa Sudnjim danom kao danom provođenja pravde Božije nad učinjenim djelima na dunjaluku. Istaći osobinu pravednosti kao posebnu vrlinu koju ima i Uzvišeni Allah te prirodnom potrebom ljudske duše za pravednošću. Povezati sa surom **El-Ma'un** i ljudima koji čine nepravdu zaboravljajući ili poričući dan provođenja apsolutne Božije pravde. (1 nastavni sat)

- Nastavna jedinica *Osobe koje poštujem* pruža mogućnost učeniku da sastavi svoju listu osoba koje izdvajaju uz davanje komentara po čemu su na toj listi. Uz vođenje nastavnika izraditi listu najodabranijih iz ugla islama. Potaknuti učenike da ih povežu sa poslanicima i aktivnim radom da otkriju razloge koji su ih doveli na listu najodabranijih. Navesti učenike da zaključuju na osnovu osobina poslanika (iskoristiti svojstva poslanika). Uz prigodnu debatu učenici upoređuju liste i iz druge biraju one koji bi mogli biti njihovi uzori. U okviru ove nastavne jedinice učenici treba da prepoznaju kontinuitet Božijeg obraćanja ljudima kroz kontinuitet poslanstva te da usvoje činjenicu da su svi raniji poslanici, uz svoje misije i zadatke, najavljivali i dolazak krune poslanika - Muhammeda, s.a.v.s. U interpretiranju nastavne jedinice pomoći se ilahijom *Sa stijenama*. (1+1 nastavni sat)

- Uz ovu nastavnu cjelinu preporučujemo 2 nastavna sata ponavljanja i 1 nastavni sat utvrđivanja.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Nivo učešća u debati.
- Doprinosi shvaćanju vjere i slobodne volje u životu čovjeka.
- Praćenje kontinuiteta poslanstva i doprinosa poslanika ljudskoj kulturi i civilizaciji.
- Vještina nenasilnog komuniciranja.
- Vrednovanje lijepih individualnih postupaka i karakteristika.
- Pomaganje učeniku u shvaćanju vjere i Boga, vidljivog i nevidljivog.
- Doprinos razvijanju milosti u čovjeku.
- Razvijanje saosjećanja i međusobnog pomaganja.
- Podsticaj na iskrenost i discipliniranost.

- Nivo usvojenosti sure **El-Ma'un** i novih znanja o Sudnjem danu.
- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.
- Doprinos boljem funkcioniranju odgojne grupe.
- U okviru nastavne jedinice *Različiti oblici molitve* nastavnik će interpretirati različite fotografije sa molitvama različitih religija, a posebnu pažnju posvetiti molitvama muslimana. Nastavnik ima zadatak da sa učenicima pokuša oživiti u mislima i osjećanjima sve oblike molitve kako bi molitva postala živa riječ u dovi, tevbi, namazu i sl. Može se pomoći pjesmom *Kad ti srce zaželi*, Istina, str. 26. Navesti primjer hadis-i kudsije o Fatihi i izdvojiti sve koristi i blagodati koje proizlaze iz ove molitve. U okviru ove nastavne cjeline ponoviti sabah i akşam namaz. (1 nastavni sat)
- U okviru nastavne jedinice *Prilike u kojima se obraćam Bogu*, nastavnik će primjenom različitih tehnika aktivnog rada voditi učenike ka otkrivanju i uočavanju prilika u kojima bi trebali da se obraćaju Bogu. Iskoristit pjesmu *Od Boga se glava ne okreće*, Istina, str, 110. Nastavnik će podsticati učenike da često razgovaraju s Bogom i održavaju tu vezu ističući da je to razgovor sa Stvoriteljem bez posrednika, najave, čekanja i sl. Neke od prilika koje se mogu navesti bile bi: radost, tuga, problemi, važne odluke, dobra djela i sl. Povezati ovakve razgovore sa dobrovoljnim namazima. Ovoj listi se mogu dodati i sedmični, godišnji i namazi po potrebi.
- Ovu tematsku cjelinu nastavnik može zaokružiti povezujući namaz i raspored dnevnih aktivnosti, cilj je da učenici uoče mudrost Božiju u ovakvom rasporedu radi stalne veze sa Gospodarom. Povezati i sa listom potreba i prioriteta sa prvog nastavnog časa. (2 nastavni sat)
- U okviru ove nastavne jedinice *Mjesta hvaljenja i slavljenja Stvoritelja* nastavnik može sa učenicima otkrivati i upoznavati različita mjesta na kojima muslimani obavljaju molitve. Važno je da se istakne njihova svrha, duhovnost i doprinosi boljem povezivanju sa Bogom. Tome pomaže samo mjesto, enterijer i eksterijer građevine i sl. Mjesta koja bi trebali upoznavati na ovakav način bila bi: džamije, tekije, mezaristani, dovišta i sl. Nastavnik također može da upozna učenike sa osnovnim sakralnim objektima susjednih religija radi daljnjeg razvijanja tolerancije. (2 nastavni sat)
- U okviru nastavne jedinice *Kada sunce dostigne svoj vrhunac* nastavnik će razgovorom o odmorima poslije različitih aktivnosti dovesti učenike do iznošenja mišljenja o duhovnim odmorima i relaksaciji duše. Savremeni čovjek koristi različite oblike meditiranja, dok musliman ima i odmor i meditaciju i koristi i razgovor sa Bogom u namazu. Poslije obavljenog velikog dijela dnevnih aktivnosti javlja se potreba i za duhovnim odmorom kada sunce dostigne svoj vrhunac. U okviru ovakve interpretacije nastavnik će obraditi podne-namaz sa svim vrijednostima i koristima uz potvrdu sunneta o tome. Važno je da učenik ovaj namaz doživi kao blagodat, a ne kao opterećenje u napornom umnom i tjelesnom radu. (1 nastavni sat)

- Koristeći prigodnu ilahiju upoznati učenike da se i različitim oblicima duhovne muzike čovjek može obraćati Bogu i doživljavati viša duhovna stanja. Nakon slušanja ilahije potaknuti učenike da opišu svoje duhovno stanje nastalo pod utjecajem ilahije *Putnik*. (1 nastavni sat)
- Ove nastavne cjeline se ne moraju izvoditi u kontinuitetu i nastavnik ih može planirati u okviru vlastitog kreiranja nastavnog plana i programa za tekuću godinu.
- U okviru realizacije ove nastavne cjeline preporučujemo 2 nastavna sata ponavljanja.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.
- Vrednovanje i isticanje lijepog odnosa između učenika.
- Kvalitetan individualni doprinos nastavi.
- Pozitivno vrednovati i najmanji vjernički individualni napredak i nastojanje.
- "Primijetiti" i vrednovati pokazana individualna dobra djela.
- Usvojenost načina i sadržaja podne-namaza.
- Razvijenost svijesti o različitim načinima obraćanja Bogu.
- Upoznavanje sa mjestima za molitvu i obraćanje Bogu.
- Doprinos duhovnom, tjelesnom i moralnom razvoju čovjeka.
- Kvalitet melodijske interpretacije ilahije *Putnik*.
- U okviru nastavne jedinice *Strpljivost kao vrlina* učenici imaju zadatak da navedu priliku u kojoj su se strpjeli poslije čega im je bilo bolje. Povesti razgovor o tome da li se bolje strpjati ili odmah reagovati. Kazivanjem o Ejjubu, a.s. i interpretacijom pjesme *Strpljenje*, Istina, str. 130., podstaknuti učenike da zaključe koje su prednosti strpljenja na ovom i budućem svijetu. Organizirati debatu o tome da li je strpljenje loše za čovjeka. Nastavnik svojim vještim rukovođenjem treba da navede učenike da sami zaključe da je to vrlina koja pomaže čovjeku u prevladavanju različitih životnih problema. (2 nastavna sata)

- U okviru nastavne jedinice *Moć praštanja* nastavnik će vještim rukovođenjem dovesti učenike do zaključka da ima veliku moć onaj ko zna praštati. Potaknuti učenike da opišu situaciju kada su oprostili i osjećanja nastala poslije. Ove aktivnosti povezati sa kazivanjem o Jusufu, a.s. i njegovoj braći. Učenici svojim aktivnim radom treba da shvate njegovu veličinu i moć u materijalnom i duhovnom bogatstvu. Dopustiti učenicima da organizuju raspravu o opravdanosti postupaka Jusufa, a.s., ili postupaka njegove braće. Učenike uputiti da u narednom periodu pokušaju da oprostite onima kojima to nisu mogli uraditi i poslije razmijeniti iskustva. Nastavnik može da ih uputi da se rukovode ajetom da mogu uzvratiti istom mjerom, ali je bolje da oprostite jer ih za to čeka posebna nagrada. Upoznati ih i sa surom Asr te ih usmjeriti na njeno memorisanje uz obavezno usvajanje pouka sure. Uz nastavnu jedinicu iskoristiti pjesme *Moć praštanja*, Istina, str. 40. i *Jusufova košulja*, Pjesme i prepjevi, str. 199. (2 nastavna sata)
- U okviru nastavne jedinice *Izvršimo preuzete obaveze* nastavnik će podstaknuti razvijanje svijesti kod učenika o važnosti izvršavanja preuzetih obaveza. Primjereno je korištenje kazivanja o poslaniku Zu-l-Kiflu i njegovim preuzetim obavezama, kao i načinima izvršavanja tih obaveza. Kao pomoć u podsticaju za izvršavanje preuzetih obaveza koristiti pjesmu *Trud će ti se iskazati*, Istina, str. 114. (1 nastavni sat)
- U okviru nastavne jedinice *Istraj i kada ti je teško!* važno je da učenici shvate da svi imaju poteškoće u životu, ali i da nauče kako da se nose sa njima. Nastavnik se može koristiti kazivanjem o Junusu, a.s., njegovom odustajanju, ali i kajanju za posustajanje u povjerenjenu mu misiji. Nastavnik može da razvije svijest kod učenika da svaka teškoća otkriva nove poglede na život i jača čovjeka. Učenici treba da usvoje dovu i način pokajanja Junusa, a.s. (1 nastavni sat)
- Cilj nastavne jedinice *Moji roditelji, moji uzori* jeste da razvija bolje razumijevanje sa roditeljima u ovom periodu postepenog osamostaljivanja. Kazivanjem o Poslanikovo kćeri Fatimi, učenike potaknuti da izgrađuju što bolji odnos sa roditeljima. Uvažavajući sve veće nerazumijevanje koje nastaje između roditelja i njih, navesti učenike da pokušaju otkriti uzrok problema te da pokušaju pronaći rješenje u prevladavanju tog problema. Nastavnik će učenike usmjeriti da iz navedenog kazivanja naprave listu savjeta i pokušaju je primijeniti. Također će moći razviti svijest o poštivanju roditelja, bez obzira na povremeno nerazumijevanje, te vrijednosti učenja dove: „*Rabbirhamhuma kema rebbejani sagira*” - *Gospodaru moj, smiluj im se, oni su mene kad sam bio dijete njegovali!* Uz navedenu nastavnu jedinicu primjereno je korištenje pjesama *Poštuj roditelje*, Istina, str. 42. i *Fatima ez-Zehra*, Pjesme i prepjevi, str. 150. (2 nastavna sata)
- Uz ovu nastavnu cjelinu preporučujemo 2 nastavna sata ponavljanja i 1 nastavni sat utvrđivanja.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Vještina lijepog pisanja i kazivanja.

- Usvojenost specifičnih poruka iz života Ejuba, Musaa, Jusufa, Lukmana i hazreti Fatime (kao što su: strpljivost, praštanje, prepoznavanje lijepog i ljepote, upornosti, odgovornosti i sl.).
- Doprinosi u ogledanju u uzore tokom odrastanja.
- Vrednovanje individualnog učešća u razgovoru i debati.
- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.
- Usvojenost dove za roditelje.
- Zalaganje i doprinos radu grupe.
- Nastavnici trebaju pratiti hidžreški kalendar i prigodno obilježiti značajne datume u okviru kreiranja vlastitog izvedbenog nastavnog plana i programa. To mogu biti različite aktivnosti kao što su: prigodni programi za nastavnike, roditelje i učenike, manifestacije, humanitarne i socijalne akcije, razne inicijative i sl. Ova sloboda izbora ostavlja veću mogućnost nastavnicima da sarađuju sa roditeljima i organiziraju živo obilježavanje muslimanskih mubarek dana i noći, s ciljem njihovog afirmiranja u životu muslimana.
- Za ovu cjelinu preporučujemo 4 nastavna sata.

NAPOMENE:

- Nastavnik će na kraju nastave u šestom razredu zajedno sa učenicima napraviti osvrt na početne potrebe i težnje i utvrditi nivo ostvarenog.
- Nastavnici treba da imaju na umu da je obavezno planiranje nastavnih sati ponavljanja, utvrđivanja i sistematizacije gradiva, koje sami uvode u vlastite izvedbene nastavne planove i programe.
- Ovakav plan i program je predviđen za 66 sati, dok nastavnici imaju obavezu planirati još 2 sata za NZOT i 2 sata za njihovu analizu.
- Prilikom odabira kazivanja o Božijim poslanicima koristiti *Kur'anske pripovijesti* ili neki drugi izvor primjeren uzrastu učenika.

Tragom suvremenih zbivanja u školi, nastavnik islamske vjeronauke bi mogao inicirati suradnju s nastavnikom maternjeg jezika ponudivši mu sat metodičke interpretacije priče, pjesme predviđene Vjeronaučnim programom, čime bi obogatio svoje metodičke kompetencije rada na tekstu, razvio kvalitetnu međupredmetnu korelaciju i poticao kolegijalnu saradnju u školi.

LITERATURA

Ćatić, M.Ć. (1998.): *Pjesme i prepjevi*, Sarajevo: Svjetlost.

El-Gazali, Ebu H. M. (2005.): *Ihja ulumud-din*, Sarajevo: Libris.

En-Nevevi, J. Ibn Š. (2000.): *Rijadus-salihin*, Sarajevo: Kulturni centar kralja Fahda u Sarajevu,

Hafiz ibn Kesir (1997.): *Kazivanja o vjerovjesnicima*, Zenica: Org. akt. isl. omladine BiH

Hodžić, Dž. (2003.): *Islamska čitanka*, Sarajevo: Bemust.

Ilić, M.(2002.): *Responsibilna nastava*, Banja Luka: Univerzitet u Banjoj Luci

Jensen, E. (2003.): *Supernastava, nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje*, Zagreb: Educa.

Korkut, B. (1412. h): *Kur'an s prevodom*, Medina: Ministarstvo za hadž i vakuf Saudijske Arabije.

Krupić, H.(2007.): *Istina*, Sarajevo: Grafus.

Mesnevija za djecu, 1. dio (2005.), Sarajevo: Elementum

Nasrudin hodža (1996.), Zenica: Dom Štampe

Seid bin Ali bin Vahfel-Katani: *Hisnu-l-muslim*, Zbirka dova iz Ku'ana i sunneta

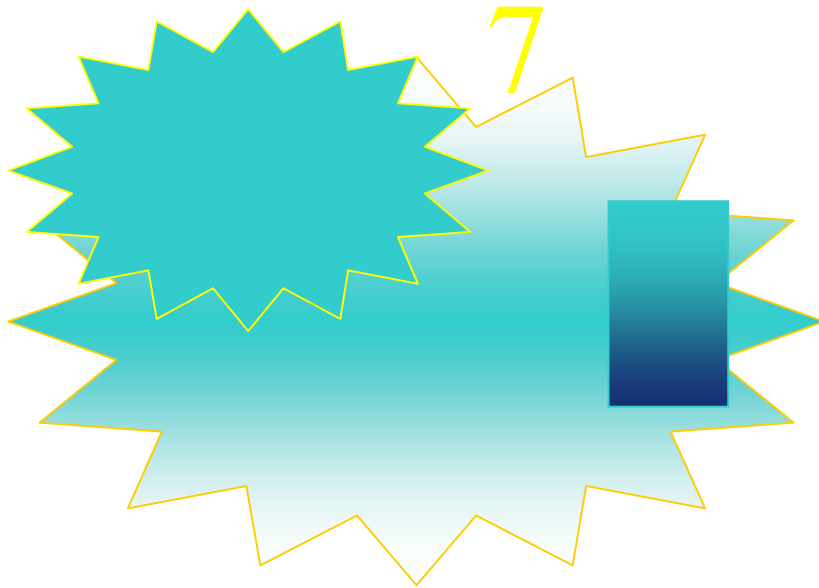
Slatina, M. (2005.): *Od individue do ličnosti*, Zenica: Dom štampe.

Stojanović, S. (2003.): *Razumijevanje mladih*, Bijeljina: Grafika.

Stoll, L. i Fink, D. (1999.): *Mijenjamo naše škole*, Zagreb: Educa.

Sullo, A.R. (1995.): *Učite ih da budu sretni*, Zagreb: Alinea.

Suvejdan, T. (2003.): *Vjerovjesnici i njihovi narodi (pouke i poruke)*, Živinice: Selsebil.

OKVIRNI NASTAVNI PLAN
I PROGRAM ZA

7. RAZRED

DEVETOGODIŠNJEG OSNOVNOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

**OKVIRNI NASTAVNI PLAN ZA SEDMI RAZRED
DEVETOGODIŠNJEG OSNOVNOG ODGOJA I OBRAZOVANJA**

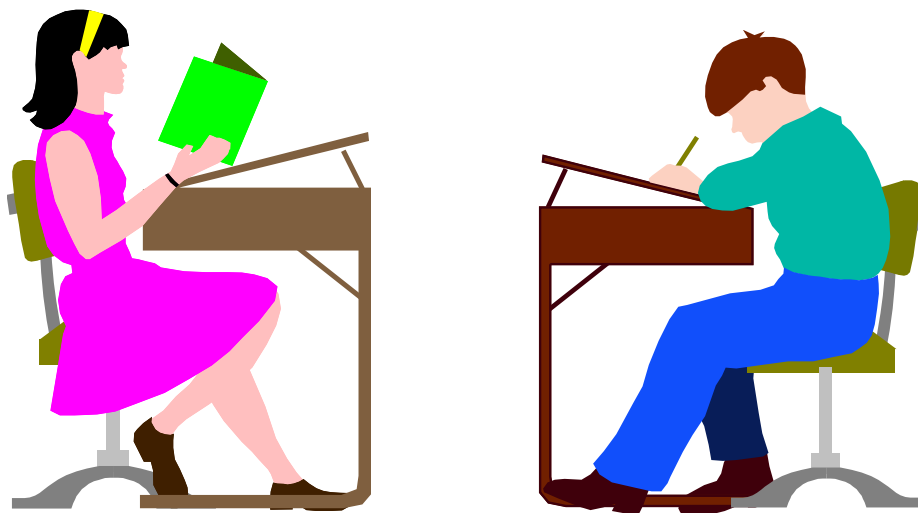
Nastavni predmeti		Sedmični broj nastavnih časova	Godišnji broj nastavnih časova
A. OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI			
1.	Bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost	5	175
2.	Matematika	4	140
3.	Likovna kultura	1	35
4.	Muzička kultura	1	35
5.	Tjelesni i zdravstveni odgoj	2	70
6.	Strani jezik I	3	105
7.	Biologija	2	70
8.	Historija	2	70
9.	Geografija	2	70
10.	Informatika	1	35
11.	Tehnička kultura	1	35
B. OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI S PRAVOM IZBORA			
12.	Vjeronauka	2	70
13.	Strani jezik II	2	70
C. IZBORNI NASTAVNI PREDMETI			
14.	Informatika	1	35
D. OSTALI OBLICI NEPOSREDNOG ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA			
15.	Dopunska nastava	1	35
16.	Dopunski rad	1	35
17.	Vannastavne aktivnosti	1	35
18.	Čas razrednika	1	35

P R O G R A M I

NASTAVNIH PREDMETA

ZASTUPLJENIH U SEDMOM RAZREDU DEVETOGODIŠNJEG

OSNOVNOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

BOSANSKI/HRVATSKI/SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Uloga i značaj

Jezik je važan činilac u razvoju svakog ljudskog bića. Ima posebno naglašenu informativnu i komunikativnu vrijednost, jer je zajednički za ljude koji žive u određenoj zajednici. Govor je aktivnost komunikacije pomoću jezika.

Razvoj dječijih govornih sposobnosti moguće je posmatrati u kontekstu usvajanja jezika. Govor se razvija govorom. Podsredstvom programskih sadržaja ovog nastavnog predmeta razvijamo jezičko osjećanje učenika, korektno vladanje rečenicom, razvijamo gramatičko-pravopisne aspekte i uvodimo ih u različite oblike usmenog i pismenog izražavanja.

Jezik ima obrazovnu, odgojnu, funkcionalnu, komunikacijsku funkciju, ali je i moćno sredstvo djelovanja na pojedinca, grupe i zajednicu u cjelini.

Na funkcionalnom nivou jezik i govor utiču na psihološke i lingvističke sposobnosti.

Govor je u osnovi komunikacije i ukupnog učenja. Stečena znanja, sposobnosti, vještine utiču na uspjeh u učenju i drugih nastavnih predmeta. Čitanje je sredstvo i metoda učenja. Nastavu čitanja i pisanja nužno je posmatrati u kontekstu ukupnog napredovanja učenika i posvećivati joj potrebnu pažnju kako bi stvarno uticala na osvješćivanje smisla stalnog učenja. Čitanje i učenje su u osnovi komunikacije i sami su komunikacija. Samo pismen čovjek može djelovati efikasno, živjeti sa svrhom, radošću, punoćom i mudrošću.

Sadržaji književnosti pomažu učeniku da upozna i shvati društveni kontekst u kojem živi, pomaže da prepozna i njeguje univerzalne ljudske vrijednosti, razvija kod učenika ljubav prema kulturnoj baštini svog i drugih naroda.

Bosanski/Hrvatski/Srpski jezik i književnost kao nastavni predmet je sistem jezičkog i književnog znanja. Program nastave ovog predmeta uključuje sadržaje književnosti (književna djela, osnove teorije književnosti i samostalno, izvanškolsko čitanje), sadržaje gramatike, pravogovora i pravopisa, sadržaje usmenog i pismenog izražavanja, te sadržaje medijske kulture.

Važno je znati da nastava bosanskog jezika i književnosti jezika daje temeljna znanja iz jezika i književnosti, temeljnu pismenost u gramatičko-pravopisnom, stilskom, sadržajnom i kompozicijskom smislu.

Cilj nastave Bosanskog/Hrvatskog/Srpskog jezika i književnosti u osnovnoj školi

Cilj nastave Bosanskog/Hrvatskog/Srpskog jezika i književnosti u osnovnoj školi je usvajanje i usavršavanje početnog čitanja i pisanja, upotrebljavanje standardnog književnog jezika u govoru i pisanju i razvijanje jezičkog stvaralaštva. Upoznavanje i čuvanje kulturne baštine vlastitog i drugih naroda, upoznavanje i njegovanje univerzalnih ljudskih vrijednosti.

Z A D A C I nastave Bosanskog/Hrvatskog/Srpskog jezika i književnosti VII razreda u osnovnoj školi:

- savladavanje izražajnog čitanja, čitanja naglas i u sebi, savladavanje logičkoga kritičkog shvatanja pročitanog teksta;
- sticanje osnovnih znanja o glagolima
- sticanje osnovnih znanja o tvorbi i značenjima glagolskih oblika: prostih i složenih,
- sticanje osnovnih znanja o konjugaciji ,
- proširivanje znanja o složenoj rečenici,
- osposobljavanje učenika za uočavanje i tumačenje uzročno-posljedičnih veza u umjetničkom tekstu
- iznošenje vlastitih stavova prilikom analize književnog teksta
- sticanje znanja o akcentima
- razvijati sposobnost za tumačenje i uočavanje pjesničkih slika i motiva
- razvijanje medijske pismenosti

- postupno i sistematično ulaženje u jezičku strukturu i postepeno ovladavanje jezičkim standardom,
- razvijanje smisla i sposobnosti za govornu i pisanu komunikaciju;
- razvijanje sposobnosti samostalnog služenja knjigom;
- usavršavanje tehnike lijepog pisanja;
- navikavanje na redovno i kritičko praćenje dječije štampe, radija, televizije
- razvijanje stvaralačke mašte, stvaralačkog mišljenja;
- upoznavanje sa najvrijednijim književnim tekstovima i književnim djelima i njegovanje pozitivnog stava i doživljaja prema književnosti;
- razvijanje ljubavi prema kulturnoj baštini svih naroda, njegovanje duha međuljudske tolerancije i ravnopravnosti;
- razvijanje, njegovanje i podsticanje učeničkog literarnog izražavanja;
- razvijanje i njegovanje kompetencija važnih za izgradnju i njegovanje humanih međuljudskih odnosa
- razvijanje i njegovanje univerzalnih ljudskih vrijednosti.

PRIJEDLOG OKVIRNOGA NASTAVNOG PROGRAMA ZA VII. RAZRED KNJIŽEVNOST

Književni tekstovi	Književno-teorijski pojmovi	Odgojno-obrazovni ciljevi i zadaci	Minimalna postignuća	Maksimalna postignuća
1. D. Cesarić , Vočka poslije kiše 2. T. Ujević , Dažd 3. N. Šop , Bakine naočari 4. M. Krleža , Čovjek je lava 5. M. Dizdar , Zapis o zemlji 6. E. Kišević , Lampa na prozoru /	Lirika <i>Ritam</i> -intonacija, stanka, opkoračenje-stanka u opkoračenju, naglašavanje riječi i ritam <i>Stilska sredstva</i> - metafora, inverzija, kontrast;	Prepoznaje metaforu, inverziju, kontrast i njihovu ulogu u književnome tekstu, razumije preneseno značenje; Prepoznaje osnovna	Otkriva stilsko-izražajna sredstva u književnome tekstu; Prepoznaje osnovno osjećanje u lirskoj	Određuje i razumije stilska sredstva, upotrebljuje ih u vlastitome tekstu; Određuje pokretače radnje, sredstva zaustavljanja radnje;

<p>7. H. Humo, Akvarel 8. S.Jesenjin, Pjesma o kuji 9. V.Ilić, U poznu jesen 10. D. Trifunović, Nešto važno da ti kažem 11. Nerkesi, Pjesma o peru 12. M. Antić, Poslije djetinjstva</p>	<p><i>Vrste</i> -pejsažna, šaljiva, deskriptivna i domoljubna pjesma</p>	<p>obilježja opisne, domoljubne i šaljive pjesme;</p>	<p>pjesmi; Otkriva glavne kompozicijske dijelove knjiž. teksta;</p>	<p>Povezuje ritam i osjećanje u pjesmi;</p>
<p>13. V. Novak, Iz velegradskog podzemlja(odlomak) 14. Z. Dizdarević, Naza vezilja 15. Ć. Sijarić, Hrt (odlomak) 16. S. Ćorović, Ibrahimbegov čošak 17. A.P.Čehov, Vanjka 18. K.Bruckner, Sadako hoće živjeti 19. R. Pavlović, Čistač obuće</p>	<p>Epika <i>Fabula</i>-pokretači fabule, zaustavljanje fabule <i>Lik</i>-psihološko-etička karakterizacija, <i>Portret</i>-vanjski i unutarnji, forme pripovjedanja</p>	<p>Prepoznaje pokretače fabule i sredstva zaustavljanja ; Može okarakterizirati lik;</p>	<p>Prepoznaje glavne značajke povijesnoga i pustolovnog romana</p>	<p>Razumije, zapaža i povezuje sa suvremenom stvarnošću psihološko-etičke karakteristike lika</p>
<p>20. Z.Grey, Komanči (ulomak iz pustolov. romana Grmljavina stada)</p>	<p>Pozicija pripovjedača u priči</p>	<p>Uočava glavne značajke povijesnoga i pustolovnog romana</p>	<p>Prepoznaje fabulativnu i tematsko – idejnu okosnicu djela</p>	
<p>21. A. Egziperi, Mali princ(odlomak)</p>	<p>Fantastična pripovijest</p>	<p>Uočava različite pozicije pripovjedača i forme pripovijedanja</p>		<p>Uočava glavne karakteristike fantastične književnosti</p>
<p>22. M.M.Bešeskija, Sarajevski ljetopis(odlomak) 23. N.Čukovski, James Cook</p>	<p>Granične književne vrste: ljetopis, putopis, dnevnik</p>	<p>Uočava razliku između ljetopisa, putopisa i dnevnika</p>	<p>Razlikuje književne i ekstraknjiževne elemente</p>	<p>Uočava glavne karakteristike ljetopisa, putopisa i dnevnika</p>

<p>(odlomak) 24. I. Sekulić, Oslo pod snijegom(odlomak) 25. Dnevnik Ane Frank (odlomak)</p> <p>26. P. Kočić, Jazavac pred sudom(odlomak) 27. F. Šehović, Putovanje kapetana Porporelosa(odlomak)</p> <p>Hasanaginica (nar. balada) Narodna romansa (po izboru) Narodna lirska pjesma (sevdalinka) po izboru</p>	<p>Drama Satirična komedija Dramski igrokaz</p> <p>Usmena književnost</p> <p>Termini balada i romansa Epsko – lirske karakteristike</p>	<p>Uočava glavne značajke drame: dijalog, likovi</p> <p>Uočava glavne karakteristike lirske i epsko – lirske poezije</p>	<p>Uočava razliku između drame i drugih književnih ...</p> <p>Prepoznaje usmenoknjiževne vrste</p>	<p>Uočava glavne karakteristike usmene književnosti</p>
--	--	--	--	---

RJEČNIK, GRAMATIKA

Programski zahtjevi	Odgojno – obrazovni ciljevi	ISHODI UČENJA	
		MINIMALNI	MAKSIMALNI
Naglašene i nenaglašene riječi (naglasne cjeline) Riječi za imenovanje pripadnosti mjestu, kraju, zemlji – narodu	Uočavati nenaglašene riječi i pravilno ih čitati u izgovornim cjelinama	Pravilno pisanje i izgovor nenaglasnica/atoničkih riječi	Razlikuje naglašene i nenaglašene riječi
Temeljno i preneseno značenje riječi	Razlikovanje temeljnog (osnovnog) značenja od prenesenog (dopuskog, proširenog) značenja riječi	Uočava preneseno značenje riječi na jednostavnim primjerima	Zamjećuje preneseno značenje iskazano pjesničkom slikom u knj. djelima
Čestice ili riječce (proširivanje znanja o ovoj vrsti riječi)	Uočiti da česticama možemo preoblikovati rečenično ustrojstvo	Prepoznaje osnovne čestice (da, ne, li, za)	Uočava da česticama možemo izreći i svoje dojmove (ma, god, doista, naravno, sigurno)
GLAGOLI			
Glagolski oblik/osoba i broj	Prepoznavati glagolski oblik/osobu i broj u rečenici	Razlikovanje glagola po značenju	Razvrstavanje povratnih glagola na prave povratne, neprave i uzajamno povratne
Glagoli po predmetu radnje	Razlikovati prijelazne, neprijelazne i povratne glagole	Razlikovanje glagola po predmetu radnje i po vidu	Razlikuje i uočava trajne i učestale glagole
Glagoli po vidu	Razlikovati svršene i nesvršene glagole		
Infinitiv (infinitivna osnova i završetci)	Prepoznati infinitiv i njegove završetke	Razumije ulogu infinitiva u tvorbi glagolskih oblika	Razumije ulogu infinitiva u dopuni glagola

<p>Glagolski pridjevi i glagolska imenica</p> <p>Prezent; sprezanje/ konjugacija; prezent pomoćnih glagola</p> <p>Perfekt</p> <p>Izricanje prošlosti aoristom, imperfektom i pluskvamperfektom</p> <p>Izricanje budućnosti futurom</p> <p>Izricanje zapovijedi i molbe imperativom</p>	<p>Prepoznati i tvoriti glagolske pridjeve</p> <p>Prikladno rabiti/upotrebljavati prezent u govorenju i pisanju Usvojiti prezent pomoćnih glagola</p> <p>Prepoznati perfekt i razumjeti njegovo osnovno značenje Vladati oblicima perfekta pomoćnih glagola</p> <p>Prepoznavanje aorista i imperfekta kao jednostavnih oblika Prepoznavanje pluskvamperfekta kao složenog oblika</p> <p>Prepoznati, razlikovati, pravilno pisati i izgovarati futur prvi i drugi te razumijevati njihova značenja i tvorbe</p> <p>Prepoznati imperativ kao glagolski način i razumjeti njegovo značenje i tvorbu</p>	<p>Pravilno upotrebljava glagolske pridjeve</p> <p>Prepoznaje prezent i razumije njegovo osnovno značenje Spreže glagole u prezentu prema morfološkim obilježjima (osoba i broj)</p> <p>Prikladno rabi/upotrebljava perfekt u govorenju i pisanju</p> <p>Može proizvoditi oblike glagola koji se u aoristu, imperfektu i pluskvamperfektu najčešće rabe/upotrebljavaju Usvajanje aorista i imperfekta pomoćnog glagola biti i htjeti</p> <p>Samostalno spreže glagole u futuru I. i II.</p> <p>Prepoznaje imperativ u rečenici Imperativom izriče zapovjed, molbu i zabranu</p>	<p>Uočava glasovne promjene u gl. pridjevima promjena je ispred i u o</p> <p>Razumije pravu i prenesenu sadašnjost Uočava palatalizaciju i jotaciju u prezentu</p> <p>Uočava futurski perfekt</p> <p>Može zamjenjivati aorist, imperfekt i pluskvamperfekt perfektom Uočava glasovne promjene u sprezanju Uočava isti oblik prezenta i aorista u 3. l. jd. kod nekih glagola Uočavanje gnomskog i futurskog aorista</p> <p>Zamjenjuje futur drugi svršenim prezentom Preoblikuje prezent u oba futura</p> <p>Uočava pripovjedni i svezremenski imperativ Razlikuje istobličnice imperativa i prezenta u rečenici</p>
--	--	---	---

Kondicional I. i II.	Prepoznati i razlikovati kondicional prvi i drugi te njihovu tvorbu	Pravilno rabi/koristi kondicional I. u govorenju i pisanju	Uočava i razumije značenje i tvorbu kondicionala II.
Glagolski prilozi	Uočiti značenje, tvorbu i službu u rečenici	Upotrebljava gl. priloge u govorenju i pisanju	Objašnjava službu gl. priloga u rečenici
REČENICA Jednostavna proširena rečenica			
Predikat – imenski i glagolski	Razlikovati imenski predikat od glagolskog predikata	Prepoznaje imenski predikat	Prepoznaje imenski predikat u različitim gl. oblicima
Priložne oznake u rečenici (uzrok, količina, društvo)	Primjenjivati i uočavati priložnu oznaku uzroka, društva i količine	Uočava priložne oznake	Uočava da glagoli otvaraju mjesto različitim vrstama objekata
Objekt (izravni i neizravni)	Uočiti i prepoznati objekt u rečenici Razlikovati izravni i neizravni objekt		
Atribut: pridjevni atribut i imenički atribut	Razlikovati pridjevni i imenički atribut	Prepoznaje objekt u rečenici, atribut i apoziciju	Razlikuje pridjevni i imenički atribut
Apozicija (pojam)	Prepoznati apoziciju	Razlikuje izravni i neizravni objekt	Pravilno piše zarez kod apozicije i apozicijskog skupa u poslijeimeničnome položaju Uočava glagolske pridjeve u funkciji atributa
Složena rečenica (pojam složene rečenice)			

KULTURA USMENOG I PISMENOG IZRAŽAVANJA				
Oblici izražavanja	Programski sadržaj	Odgojno – obrazovni ciljevi i zadaci	ISHODI UČENJA	
			MINIMALNI	MAKSIMALNI
Pričanje	<p>Pričanje događaja ili doživljaja retrospektivnim slijedom izlaganja</p> <p>Pričanje događaja/ doživljaja uz uporabu/upotrebu opisa (pejsaža ili lika)</p>	<p>Povezivanje događaja po njihovim uzajamnim vezama i odnosima</p> <p>Stvaranje složenije kompozicije sastava</p> <p>Uvođenje retrospektivnih epizoda u pričanje</p> <p>Uočavanje povezanosti opisa s doživljajem i njegov značaj za tijek/tok radnje</p> <p>Uočavanje stilske funkcije glagola, imenica i pridjeva</p>	<p>Kompozicija sastava jednostavna</p> <p>Mogućnost stvaranja redosljeda značajnih trenutaka i uvođenja retrospekcije u priču</p> <p>Opis pejsaža usklađen je s tijekom/tokom događaja i povezan s doživljajima sudionika</p>	<p>Kompozicija sastava složenija</p> <p>Složenije pripovijedanje i skladno povezivanje niza događaja i doživljaja u cjelinu</p> <p>Mogućnost uporabe/upotrebe retrospektivnih epizoda i shvaćanje njihove funkcije</p> <p>Sastav opširniji</p> <p>Opis pejsaža upotpunjuje pričanje doživljaja, predstavlja njegov prirodni sastavni dio</p>

DESKRIPCIJA	Opis portreta	Opis vanjskog i unutarnjeg portreta Prikazivanje osobina, osjećaja i postupaka lika te utjecaj društvene sredine na lik	Razlikuje vanjski od unutarnjeg opisa osobe Samostalno pravi plan za opis U sastavu iznosi podatke o izgledu lika, njegovim postupcima, sklonostima i interesovanjima	Opisuje društvenu sredinu u kojoj lik živi i način na koji ona utječe na njegovo ponašanje i osjećaje Prikazuje detalje koji su važni za doživljaj lika
	Opis dinamičnog zbivanja u prirodi	Uočavanje redosljeda prikazivanja pojedinosti u dinamičnom opisu Mogućnost opisivanja vizualnih i akustičnih pojedinosti Funkcija glagola u opisu	Opisuje zbivanje uz pomoć plana U sastavu upotrebljava glagole kretanja, pojedinosti slijede jedna iza druge u vremenskom tijeku	Izrađen stil i jezik Sažetom, kratkom i izražajnom rečenicom dočarava uzbuđljive trenutke Slika zbivanja oko sebe, ali i svoje raspoloženje i misli
Oblici izražavanja	Programski sadržaj	Odgojno – obrazovni ciljevi i zadaci	Očekivana postignuća u usmenom i pismenom izražavanju	
			MINIMALNA	MAKSIMALNA
Čitanje i slušanje	Interpretativno čitanje lirskih, pripovjednih i dramskih tekstova Ostale vrste čitanja: u sebi, usmjereno čitanje	Služiti se govornim vrednotama: rečenični naglasak, rečenična intonacija, boja, visina i jačina glasa	Pravilno čita tekst Umjerena brzina govora i pravila artikulacija glasova	Govorno obilježava intonaciju rečenice te bojom i jačinom glasa dočarava sadržaje

Pisanje	Pisanje dnevnika Pisanje autobiografije Pisanje diktata: kontrolni diktat, stvaralački diktat, diktat sa sprječavanjem grešaka Pisanje školskih pismenih zadaća: dvije tijekom/tokom školske godine	Upoznavanje s načinom vođenja osobnog/ličnog dnevnika Napisati svoju autobiografiju	Bilježi događaje, misli i osjećaje Iznosi podatke o svom životu: boravak u vrtiću, polazak u školu, kako je dobio ime itd.	Dnevnik pripovjedački uobičen, zanimljiv način slikanja događaja i osjećaja Autobiografija prožeta humorom
---------	--	--	---	---

PRAVOGOVOR I PRAVOPIS

Programski zahtjevi	Odgojno – obrazovni ciljevi	ISHODI UČENJA	
		MINIMALNI	MAKSIMALNI
Veliko slovo u jednočlanim i višečlanim imenima pokrajina i krajeva, dijelova naselja, trgova i ulica Pisanje etnika Pisanje i izgovor zamjenice sebe (se) uz povratne glagole Pisanje i izgovor aorista glagola	Pravilno pisati veliko početno slovo u imenima pokrajina i krajeva te dijelova naselja (gradske četvrti, dijelovi sela, trgovi, ulice, parkovi) Pravilno pisati i govoriti povratne glagole (smijati se, šaliti se ...)	Primjena pravila o uporabi/upotrebi velikog slova u primjerima koje predviđa Program Primjena gramatičke norme u	Pisanje naziva naselja i dijelova naselja na stranim jezicima Pravilno izgovara i piše glagolske oblike u

<p>biti i niječnice uz glagolske oblike</p> <p>Pisanje infinitiva i glagolskog pridjeva radnog (m.r.jd.)</p> <p>Izgovor i pisanje glagolskih oblika u kojima su provedene glasovne promjene (č,ć, je i ije u gl. oblicima)</p> <p>Izgovor i pisanje prednaglasnica i zanaglasnica (zamjениčkih i glagolskih)</p> <p>Zarez u jednostavnoj i složenoj rečenici (odvajanje apozicije, pisanje vokativa, nabranje rečeničnih dijelova, nabranje rečenica)</p> <p>Pisanje izostavnika (apostrofa) i točke/tačke sa zarezom</p>	<p>Pravilno pisati i govoriti infinitiv ispred zanaglasnice i iza nje</p> <p>Pravilno pisati glagolski pridjev radni u m. r. jd. čija osnova završava na –je- (htjeti, smjeti, živjeti, umrijeti, vidjeti)</p> <p>Slušno razlikovati i pravilno pisati i izgovarati riječi u kojima su provedene glasovne promjene</p> <p>Pravilno rabiti/upotrebljavati prednaglasnice i zanaglasnice u izgovoru i pisanju</p> <p>Prepoznati i pravilno pisati izostavnik/apostrof i točku/tačku sa zarezom</p>	<p>govoru i pismu</p> <p>Primjena stečenih znanja u govoru i pismu</p> <p>Razlikovanje naglasnica i nenaglasnica (prednaglasnica i zanaglasnica – tipični primjeri)</p> <p>Prepoznaje pravopisne znakove i koristi ih u pisanju</p>	<p>svakodnevnome razgovoru</p> <p>Uočavanje glagolskih oblika u kojima su provedene glasovne promjene u jezično i pedagoški primjerenim tekstovima</p> <p>Prepoznavanje i pravilan izgovor naglašenih i nenaglašenih riječi</p> <p>Uočava i obilježava naglasne cjeline</p> <p>Primjena pravopisne norme u tekstovima (zadace, plakati, literarni sastavci)</p>
---	--	--	---

MEDIJSKA KULTURA			
Programski zahtjevi	Odgojno – obrazovni zahtjevi	ISHODI UČENJA	
		MINIMALNI	MAKSIMALNI
<p>Filmska izražajna sredstva</p> <p>Kadar, plan, kut snimanja Knjiga – film: Mark Twain: Kraljević i prosjak (igrani film) Henryk Sienkiewicz: Kroz pustinju i prašumu (igrani film) Kazališna/pozorišna izražajna sredstva: govor, gluma, scenografija, kostimografija</p> <p>Izražajna sredstva stripa: crtež, kvadrat, fabula prikazana kvadratima</p>	<p>Prepoznati izražajna sredstva u filmu; pokreti kamere kao izražajno sredstvo filma (statična kamera, dinamična kamera, vožnja, panorama)</p> <p>Filmska maska, scenografija i kostimografija kao filmska izražajna sredstva</p> <p>Prepoznati kazališna/pozorišna izražajna sredstva u predstavi: scenografiju, kostimografiju, rasvjetu</p> <p>Prepoznati izražajna sredstva stripa</p> <p>Uočiti sličnosti i razliku između filmskog kadra i kvadrata stripa (plan i kut gledanja)</p>	<p>Upoznavanje načina stvaranja filma – uočavanje nastanka jednog kadra</p> <p>Povezivanje filma sa stripom; crtanje iz raznih kutova – pravljenje pokretnog stripa</p> <p>Razumije ulogu kazališnih/pozorišna izražajnih sredstava u kazalištu/pozorištu</p> <p>Uočava razliku između glume u kazalištu/pozorištu i glume pred kamerom</p> <p>Razumije priču u stripu i način izražavanja govora stripom</p>	<p>Razumije tehniku stvaranja filma</p> <p>Razvija sposobnost za estetsko i etičko vrjednovanje filma</p> <p>Uočava sličnosti i razlike kazališne/pozorišne i filmske glume, scenografije, maske i kostimografije</p> <p>Razvijena sposobnost etičke i estetske procjene vrijednosti pojedinih stripova</p> <p>Sposobnost primanja poruka stripa (reklamnih, domoljubnih, ekoloških)</p> <p>Razlikuje vrste stripa po temi – povijesni, kriminalistički, pustolovni, znanstveno – fantastični</p>

LEKTIRA

VII RAZRED

1. Alija H. Dubočanin: Brod na vidiku (izbor pripovjedaka)
2. Šukrija Pandžo: Ruka na kosi (izbor pripovjedaka)
3. Skender Kulenović: Gromovo đule
4. Dragutin Tadijanović: Srebrne svirale (izbor poezije)
5. Dubravko Jelačić Bužimski: Sportski život letećeg Martina
6. Branka Primorac: Maturalac
7. Stevan Raičković: Na kraju grada (izbor poezije i proze)
8. Desanka Maksimović: Strepnja (izbor poezije)
9. Nenad Radanović: Mali Jan (izbor pripovjedaka)
10. Isak Samokovlija: Nosač Samuel i druge pripovijetke
11. Mark Tven: Kraljević i prosjak
12. Oskar Vajld: Sretni princ i druge bajke

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastavni program za predmet Bosanski,hrvatski,srpski jezik i književnost u VII razredu devetogodišnje osnovne škole strukturiran je od slijedećih nastavnih područja:

1. Jezik (gramatika, pravopis, pravogovor, rječnik, razvoj standardnog jezika);
2. Književnost (interpretacija književnih tekstova, čitanačkih i lektirskih);
3. Kultura izražavanja (oblici izražavanja u nastavi i vježbe usmenog i pismenog izražavanja, te dvije školske pismene zadaće);
4. Film(povijest i osnove filmske umjetnosti);
5. Scenske umjetnosti (dramski igrokazi, poetske recitacije i dramatizacije tekstova);
6. Medijska kultura (strip, periodika, radio, televizija, internet, biblioteka).

Prijedlog Nastavnog programa uključuje jezičke, umjetničke,stvaralačke i medijske sadržaje zasnovane na međusobnom prožimanju (korelativnost i integrativnost) nastavnih područja i nastavnih disciplina i predmeta (interdisciplinarnost i povezanost sa drugim nastavnim predmetima: historijom, likovnom kulturom, muzičkom kulturom i dr.)

Također,prijedlog Nastavnog programa temelji se na:

- a) izboru umjetničkih i znanstvenih sadržaja na principima primjerenosti, reprezentativnosti, egzemplarnosti, odgojnosti, tekstualne adekvatnosti itd.;
- b) rasporedu, odnosno organizaciji nastavnih sadržaja po principima kontinuiteta i vertikalno-spiralnog slijeda,kao i principima integracije i korelacije.

Osnovni ciljevi, zadaci, složenost i svrha nastave po pojedinim nastavnim područjima trebaju biti zasnovani na usvajanju osnovnih pojmova iz gramatike, teorije i interpretacije književnosti, vježbi usmenog i pismenog izražavanja, stvaranja vlastitih tekstova (pismenih sastava), te ovladavanj osnovnim elementima i tehnikama iz filmske i scenskuih umjetnosti,te medijske kulture.

Prilikom izrade Nastavnoga programa iz književnosti vodilo se računa o estetskim,etičkim i nacionalnim kriterijima u izboru književnih djela i pisaca,što je uzrokovalo relativno veći broj obaveznih tekstova za čitanku. Zato je važno naglasiti da sami nastavnici prilikom izrade globalnih i operativnih nastavnih planova i programa mogu vršiti određenu selekciju obaveznih književnih tekstova, ali svi tekstovi moraju biti zastupljeni u čitankama.

Vrlo je važno naglasiti da ovaj Nastavni program treba biti popraćen adekvatnom udžbeničkom i priručničkom literaturom (Čitanka, Naš jezik, Kultura izražavanja, priručnici za nastavnike, priručnici za učenike(radne sveske), Vodič kroz lektiru,Videočitanka, Medijska čitanka. Knjige lektire moraju biti opremljene standardiziranom kritičko-metodičkom aparaturom (predgovor,biografija i bibliografija,metodička studija) koju trebaju uraditi stručno kvalificirana lica (kritičari, pisci, metodičari

STRANI JEZIK

ENGLESKI

FRANCUSKI

NJEMAČKI

ARAPSKI

ENGLISKI JEZIK
PETA GODINA UČENJA, 7. RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
(3 sata sedmično/tjedno – 105 sati godišnje)
CILJEVI I OČEKIVANI REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi engleskog kao prvog stranog jezika u sedmom razredu osnovne škole treba težiti **potpunom dostizanju nivoa A1.3* i djelimično nivoa A2.1*** Zajedničkog evropskog okvira za jezike – CEFR.
 (funkcionalno početno znanje)

Jezičke vještine	Očekivani rezultati/ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	Učenik će moći <ul style="list-style-type: none"> • razumjeti pitanja koja se odnose na lično iskustvo i svakodnevne zahtjeve i rutine • razumjeti poruke/savjete, potvrdne i odrične zapovijesti u rutinskim dijalozima koji se odnose na neposrednu situaciju • razumjeti opis stvari i situacija iz svakodnevnog života • razumjeti iskaz ukoliko je jasno artikuliran standardnim jezikom i sporije od normalne brzine i ako mu se obraća direktno, ali će često morati tražiti da mu se određene stvari ponove
Čitanje i razumijevanje	Učenik će moći <ul style="list-style-type: none"> • pročitati poznate i neke nepoznate riječi i pasuse iz kratkih tekstova koji govore o svakodnevnom životu, rutinskim događanjima i koji sadrže jednostavna uputstva • pronaći određenu informaciju u tekstovima u kojima se koristi jednostavan jezik (red vožnje, jelovnici, natpisi na javnim mjestima, vremenska prognoza) • čitati i razumjeti kraće i jednostavne tekstove na poznatu temu, koji sadrže najfrekventniji vokabular • razumjeti glavne ideje i neke detalje u kraćim tekstovima
Govor	Učenik će moći <ul style="list-style-type: none"> • opisati sebe, obitelj ili druge osobe i razgovarati o osnovnim svakodnevnim aktivnostima • učestvovati u jednostavnom neformalnom razgovoru • obavljati jednostavne transakcije: u kupovini, na pošti, u restoranu • izgovarati bez poteškoća poznate riječi i fraze uz oklijevanje kod manje poznatih riječi

	<ul style="list-style-type: none"> • voditi računa o gramatičkoj korektnosti, pravilnom izgovoru i intonaciji
Pisanje	<p>Učenik će moći</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisivati situacije lične prirode u okviru svakodnevnih potreba i iskustva • pisati jednostavne tekstove na obrađene teme • popunjavati jednostavne obrasce • vršiti prepisku s prijateljima: razglenice, kratka pisma, poruke, ali će kod slobodnog pismenog izražavanje praviti brojne greške različite prirode
Znanje o jeziku	Učenici su već usvojili neka znanja /pravila o jeziku i razvili osnovne strategije učenja stranog jezika i počinju ih svjesno primjenjivati.

* **A1.3** za sve četiri jezičke vještina i **A2.1 djelimično** za slušanje i razumijevanje te čitanje i razumijevanje

ENGLISKI JEZIK (I strani jezik)

NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA SEDMI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE, PETA GODINA UČENJA - 3 sata sedmično/tjedno – 105 sati godišnje

Stupa nj/razina	Teme	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
7. razred Osnovna škola 5 godina učenja engleskog jezika Funkcionalno osnovno znanje	<ul style="list-style-type: none"> ● Obitelj ● Škola ● Moja zemlja ● Zemlje engleskog govornog područja i druge zemlje ● Zdravlje – zdrava ishrana ● Svijet životinja ● Slobodno vrijeme ● Vrijeme 	<p>Učenik će znati:- reagirati na odgovarajući način na izjave drugih ljudi</p> <ul style="list-style-type: none"> - koristiti javne usluge (npr. supermarket, telefon, poštu, željeznički kolodvor, aerodrom) - izražavati: - slaganje i neslaganje vezano za zadate teme - opisivati: - osobe, predmete, mjesta - svakodnevne aktivnosti - prošle i sadašnje događaje - uspoređivati - ljude - predmete - govoriti o prošlim događajima i 	<p>RECEPCIJA a) SLUŠANJE I REAGIRANJE Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - odgovaranjem na pitanja nastavnika ili drugih učenika - sastavljanjem rečenica od novonaučenih riječi itd. - prepričavanjem kratkih tekstova - spajanjem stubaca A i B - rješavanjem zadataka višestrukog izbora - označavanjem: - određenih riječi, fraza i rečenica - tačnih/netačnih tvrdnji - popunjavanjem praznina <p>b) ČITANJE I REAGIRANJE Učenici će čitati kratke tekstove u sebi ili naglas i reagirati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - odgovaranjem na pitanja - prepričavanjem dijelova teksta ili cijelih kratkih tekstova - recitiranjem recitacija i pjesama - rješavanjem zadataka višestrukog izbora i tačnih/netačnih tvrdnji - ispravljanjem pogrešaka, dopunjavanjem nedovršenih rečenica 	<p>Učenici će ponavljati ili učiti:</p> <p>Imenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - brojive i nebrojive - pravilnu/nepravilnu množinu <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - osobne (padež subjekta i objekta) - pokazne (<i>this, that, these, those</i>) - upitne (<i>who, which, what, whose</i>) - posvojne (<i>mine, his, hers, its, ours, yours, theirs, one's</i>) - neodređene (<i>somebody, anybody, nobody, something, anything, nothing</i>) <p>Pridjeve</p> <ul style="list-style-type: none"> - Determinatore - članove : <i>a, an, the, zero</i> - posvojne pridjeve - pokazne pridjeve: <i>this (girl), that (boy), these (girls), those (boys)</i> - pridjeve neodređene količine i broja, npr. <i>some, any, much, many, all, (a) few, (a) little</i> - upitne pridjeve, <i>what, which, whose</i> <ul style="list-style-type: none"> - Opisne pridjeve vezane za zadane teme - nepravilnu usporedbu pridjeva <p>Brojeve: redne: 1-100</p>	<p>Učenici će ponavljati ili učiti nove riječi vezane za zadane teme, npr.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Obitelj, prošireniji rječnik, npr. <i>family gatherings</i> - Škola, prošireniji rječnik, npr. <i>school curriculum, some extra-curricular activities</i> - Moja zemlja, osnovni rječnik, npr. <i>geography, climate, people</i> - Zemlje engleskog govornog područja i druge zemlje, osnovni rječnik, npr. <i>geography, climate, people, social customs</i> itd. - Zdravlje, zdrava ishrana, osnovni rječnik, npr. <i>names of some meals, preparing meals, ordering or serving a meal in a restaurant, culinary art</i> itd. - Životni uvjeti, osnovni rječnik, npr. <i>possessions, employment, unemployment, working conditions, transport</i> itd. - Svijet životinja, nešto prošireniji rječnik, npr. <i>pets, domestic and wild animals</i>

<p>i godišnja doba</p> <p>● Životni uvjeti</p>	<p>aktivnostima</p> <p>- izražavati svoje mišljenje o poznatim temama na jednostavan način</p>	<p>PRODUKCIJA</p> <p>a) GOVORENJE</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sastavljati dijaloge - davati specifične obavijesti - sudjelovati u razgovorima na zadane teme - igrati po ulogama i dramatizirati <p>b) PISANJE</p> <p>Učenici će pisati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - diktate - kratke opise ljudi, predmeta, događaja, mjesta itd. - pisma dopisnom prijatelju itd. - redati riječi u rečenice 	<p>Glagole:</p> <p>Present Simple</p> <p>Present Continuous</p> <p>Past Simple pravih i nepravilnih glagola</p> <p>Future Simple</p> <p>Present Continuous za izražavanje budućnosti</p> <p><i>Going to</i> -oblik</p> <p>Glagole <i>be, have/have got</i> (potvrđni, niječni, upitni)</p> <p>Modalne glagole: <i>can, could, may, have to, must, will, would</i> (niječni i upitni oblik)</p> <p>Zapovjedni način, sva lica jednine i množine</p> <p>Priloge sa i bez nastavka <i>-ly</i></p> <p>Prijedloge vezane za zadane teme</p> <p>Veznike: <i>and, but, or, because</i> itd.</p> <p>Rečenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vremenske rečenice - <i>If</i> rečenice (prvi tip) - Red riječi (red riječi tipične rečenice) 	<p>- Slobodno vrijeme, prošireniji rječnik, npr. <i>sports and games</i></p> <p>- Vrijeme i godišnja doba, prošireniji rječnik, npr. <i>description of climate, seasons of the year, particular weather, outings</i> itd.</p> <p>Osim stalne nadogradnje svog rječnika, učenici će naučiti koristiti:</p> <p>Afikse, vezane za zadane teme i gramatiku, npr. <i>expensive, dirty</i></p> <p>Antonime, vezane za zadane teme, npr. <i>dirty-clean, ask-answer, cry-laugh</i></p> <p>Složenice, vezane za zadane teme, npr. <i>school choir, guitar lessons, orange juice</i></p> <p>Kolokacije, vezane za zadane teme, npr. <i>discuss a subject, walk a dog, care about us</i> itd.</p> <p>Prijevodne ekvivalente čestih i ključnih riječi, selektivna usporedba sa materinim jezikom učenika i nekim drugim stranim jezicima</p>
--	---	--	---	--

INTERDISCIPLINARNI SADRŽAJ:

Učenici će takođe učiti jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje stečeno kroz učenje nekih drugih školskih predmeta, a u okviru datih tema.

INTERKULTURALNE VJEŠTINE:

Učenici će se:

- Upoznavati sa sličnostima i različitostima između svoje zemlje i zemalja engleskog govornog područja u području kulture, edukacije, slobodnog vremena učenika, načina življenja a u okviru datih tema.
- Navikavati da se obhode učtivo u komunikaciji sa pripadnicima kulture o kojoj uče
- Učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je prirodan za kulturu zemlje čiji jezik uče, obraćajući posebnu pažnju na odnose među ljudima pri neposrednom kontaktu, komunikaciji, na ono što učenike interesuje itd.
- Naučiti da poštuju tradiciju, običaje, navike drugih ljudi itd.

UČENJE KAKO TREBA UČITI:

Učenici će učiti da:

- budu odgovorni i aktivni kada uče jezik
- koriste različite radne metode i strategije učenja tipične za učenje jezika, kao što je razumijevanje smisla iz konteksta itd. nadoknađuju praznine u znanju korištenjem različitih metoda, kao što je parafraziranje
- koriste informacione tehnologije kod učenja jezika
- ocjenjuju svoje aktivnosti i aktivnosti svojih drugova iz razreda, kao i nivo svog i njihovog znanja u odnosu na postavljene ciljeve i, ako je potrebno, mijenjati metode rada
- koriste samostalno udžbenike, rječnike i druge priručnike

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE I PREPORUKE

Savremena nastava stranog jezika treba da proizilazi iz najnovijih dostignuća nauke o jeziku, savremenih psihološko-pedagoških teorija i saznanja o procesu učenja i kao takva treba da bude usmjerena ka učeniku. Metodika nastave stranog jezika i u ovom razredu (VII razred osnovne škole) treba da omogući skladno razvijanje učenikovih sposobnosti, podstiče kreativnost, te razvija njegove kulturološke, estetske i intelektualne sposobnosti. Na ovim polazištima zasnivaju se i didaktička uputstva.

Prije svega neophodno je uspostaviti pozitivne emotivne odnose i atmosferu uzajamnog povjerenja i razumijevanja između nastavnika i učenika, jer taj afektivni potencijal predstavlja preduvjet za nesmetani razvoj kognitivnih sposobnosti u procesu učenja. I na ovom nivou (peta godina učenja) treba istaći poseban značaj motivacije, kao i pažljivog izbora nastavnih sadržaja usklađenih sa spoznajnim svijetom djeteta, i njegovim doživljajima i uzrastom. Raznolike aktivnosti treba da imaju za cilj učenje stranog jezika bez pritiska i straha od neznanja, uz punu slobodu neverbalnog i verbalnog izražavanja. Sredstva, načini i postupci kojima nastavnik može pomoći učenicima u svjesnom učenju jezika su raznoliki. Preporučuju se:

- dinamičnost i krativnost
- favoriziranje interaktivnog i grupnog rada
- podsticanje inicijative učenika
- obogaćivanje nastave elementima igre, ritma i dramatizacije
- unošenje civilizacijskih i interkulturoloških elemenata
- upotreba savremenih tehničkih sredstava
- stalno ohrabrivanje i podsticanje učenika na samostalno učenje
- analiziranje teškoća u procesu učenja
- podsticanje učenika na vrednovanje sopstvenih dostignuća (portfolio) kao i dostignuća drugih itd.

Treba ponoviti da u ovoj fazi učenici stječu kognitivne sposobnosti razvijanjem vještina slušanja, govora, čitanja i pisanja. Između usmenih i pismenih aktivnosti treba nastojati uspostaviti ravnotežu.

U razvijanju vještine slušanja postepeno se pristupa slušanju malo dužih tekstova i dijaloga. Prije slušanja nastavnik će odgovarajućim aktivnostima pripremiti učenike za uspješno razumijevanje sadržaja.

Mada komunikativni pristup u nastavi podrazumijeva usklađenost sve četiri jezičke vještine, značajnu pažnju treba posvetiti razvijanju vještine govora. Za uspješno razvijanje ove vještine potrebni su: pažljiva priprema, izbor i prilagođenost teme, precizna uputstva, optimalan period za razmišljanje i pripremanje, nuđenje potrebnih riječi i izraza i sl. Poželjno je da u ovim aktivnostima učestvuje što veći broj učenika. Preporučuje se rad u parovima ili u manjim grupama kako bi se svi uključili. Tokom aktivnosti usmenog izražavanja učenika ne treba prekidati niti ispravljati, već mu nakon toga, uz pohvalu za aktivno učešće, na prikladan način ukazati na greške.

Cilj vještine čitanja je da osposobi učenika za samostalno čitanje tekstova odgovarajućom brzinom i razumijevanje njihove osnovne ideje, određene pojedinačne informacije, za uočavanje pojedinih detalja itd. Pri izboru tekstova treba voditi računa o tome koje tekstove odabrati za ovaj uzrast učenika, da bi im bili što atraktivniji, raznovrsniji i pristupačniji. Treba voditi računa i o korelaciji sa ostalim nastavnim predmetima, koliko je to moguće.

Cilj razvijanja vještine pisanja je osposobljavanje učenika da u pisanoj formi ostvari komunikaciju i svoje misli izrazi na logičan i razumljiv način. Metodički pristup pisanju podrazumijeva da se poštuje zadata tema, da se logički slijede događaji koji se opisuju, koristi odgovarajuća leksika, poštuju gramatička i sintaksička pravila, kao i pravila pravopisa i interpunkcije. Naravno, ulogu igra i kreativnost izražavanja. Pisanje može biti vođeno (dovršavanje teksta, pisanje prema modelu, popunjavanje formulara, jednostavan opis) ili slobodno (kreativno), kao što su pisanje pisama, oglasa, izvještaja, SMS ili e-mail poruka itd. Sve ove vještine treba da budu u skladu sa jezičkim kompetencijama učenika ovog uzrasta.

Korelacija među predmetima

Na ovom nivou za učenje stranog jezika koriste se znanja iz maternjeg i drugih stranih jezika. Već usvojena teoretska znanja iz maternjeg jezika olakšat će razumijevanje pojedinih jezičkih kategorija u stranom jeziku. Pri učenju stranog jezika učenici će također koristiti stečena znanja iz geografije historije, umjetnosti, matematike, biologije, što će im omogućiti da se bolje upoznaju i shvate sličnosti i razlike među kulturama. Učenici će nastojati uspostaviti kontakte sa vršnjacima iz zemalja čiji jezik uče. Tu će im pomoći znanje iz informatičkih tehnologija.

Da bi se ostvarila što bolja međupredmetna povezanost potrebna je saradnja kolega u školi i po mogućnosti zajedničko planiranje godišnjih nastavnih planova odnosno interdisciplinarnih projekata.

Provjeravanje znanja i ocjenjivanje

Provjeravanje i ocjenjivanje učenika vrši se kontinuiranim praćenjem aktivnosti na časovima, prilikom individualnog i rada u parovima i grupama. Provjeravanje znanja je sastavni dio nastave i treba po mogućnosti da se obavlja na svakom času. Cilj provjeravanja znanja je da učenik dobije povratnu informaciju o svom radu, ali i da nastavnik sagleda uspješnost metoda svog rada. Radi uspješnijeg i objektivnijeg ocjenjivanja preporučuju se češće i kraće provjere znanja putem testova, kontrolnih zadataka, pismenih vježbi, diktata (10-15 min) nakon svake obrađene nastavne jedinice uz prethodno jasno obrazložen cilj provjere. Na osnovu rezultata provjere nastavnik se vraća unazad, ako je potrebno usporava tempo i prilagođava metod rada. Treba istaći da provjeravanje ne podrazumijeva uvijek i ocjenjivanje. Provjeravanje znanja se provodi prema unaprijed utvrđenim kriterijima.

Tokom školske godine rade se dvije školske pismene zadaće, u svakom polugodištu po jedna.

Interkulturalne vještine

Učenici će:

- upoznavati različite kulture i tradicije,
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjeren kulturi zemlje čiji jezik uče.

Rad sa djecom sa posebnim potrebama

Ukoliko se ukaže takva potreba, rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom programu.

NJEMAČKI JEZIK
DRUGA GODINA UČENJA, VII RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
(2 sata sedmično/tjedno – 70 sati godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi njemačkog kao drugog stranog jezika u sedmom razredu osnovne škole treba težiti dostizanju nivoa **A1.3** Evropskog okvira za strane jezike (funkcionalno početno znanje).

Jezičke vještine	Očekivani rezultati/ ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik može razumjeti pitanja koja se odnose na lično iskustvo i svakodnevne zahtjeve, potvrдне i negativne zapovijesti u okviru jednostavnog rutinskog dijaloga koji se odnosi na neposrednu situaciju. • Učenik može pratiti standardan govor ukoliko se govori tempom sporijim od normalnog i ako mu se neko obraća direktno.
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik zna pročitati poznate i neke nepoznate riječi i pasuse iz kratkih tekstova, koji govore o svakodnevnom životu, rutinskim događanjima ili koji sadrže jednostavna uputstva. • Može pronaći određenu informaciju u tekstovima u kojima se koristi jednostavan jezik (razglednice, vremenska prognoza). • Teško razumijeva i treba mu dosta vremena da pročita čak i kratke dijelove teksta.
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik zna opisati sebe i razgovarati o osnovnim svakodnevnim temama. Može voditi jednostavne neformalne razgovore i obavljati jednostavne transakcije (npr. u prodavnici). Povremeno mu može zatrebati pomoć. • Izgovara bez poteškoća poznate riječi ali pravi primijetne pauze i oklijeva kad izgovara manje poznate riječi. • Poteškoće kod izgovora mogu povremeno otežati komunikaciju. • Vlada najosnovnijim fondom jednostavnih, naučenih izraza, osnovnim vokabularom i osnovnim gramatičkim strukturama.
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik može pisati jednostavne tekstove lične prirode u okviru predvidivih svakodnevnih potreba i iskustva. • Zna pisati jednostavne poruke (jednostavan tekst na razglednici, lične podatke, jednostavan diktat).

	<ul style="list-style-type: none"> • Kod slobodnog pismenog izražavanja pravi brojne greške različite prirode.
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici svjesno usvajaju znanje o jeziku.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Tematske cjeline:

1. ljetni raspust
2. škola (školski predmeti, raspored časova)
3. svakodnevni život
4. život u porodici / obitelji
5. praznici
6. odlazak u kupovinu
7. stanovanje
8. ljudsko tijelo i zdravlje
9. moje okruženje
10. odijevni predmeti
11. životinski svijet

Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - imenovati nastavne predmete, govoriti o svojim omiljenim predmetima, - čitati raspored časova i opisati svoj raspored časova - čitati vrijeme na satu (ne samo pune sate i na pola sata!) - iskazati mišljenje o nečem (Ich finde es super!) - opisati ljude i predmete - govoriti o trenutnoj aktivnosti - pitati nekog za zdravlje, poželjeti mu brzo ozdravljenje, 	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE:</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati</p> <ul style="list-style-type: none"> - povezivanjem slike i slušanog teksta, - označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa kasetofona i sl. - popunjavanjem praznina u tekstu, - popunjavanjem tabela, - rješavanjem zadataka višestrukog izbora 	<p>Učenici će učiti o tome i koristiti :</p> <p>Imenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sa članom u jednini u dativu (kao odgovor na pitanje wem i na pitanje wo?) <p><i>der Mutter helfen, in der Küche</i></p> <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lične zamjenice u akuzativu 	<p>Učenici će usvajati novi i proširivati već usvojeni vokabular koji se odnosi na date teme, npr. :</p> <p>Ljetni raspust: <i>am Meer, im Gebirge, Ich war mit meinen Eltern im Ausland.</i></p> <p>Škola: <i>das Schuljahr, Deutsch, Mathe, Wann</i></p>

<ul style="list-style-type: none"> - imenovati zgrade u gradu, - imenovati odijevne predmete, - iskazati na najjednostavniji način dopadanje i nedopadanje, - izvinuti se , - tražiti i nuditi pomoć, jednostavne informacije i sl. - napisati božićnu i novogodišnju čestitku 	<p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE : Učenici će</p> <ul style="list-style-type: none"> - čitati rečenice i kraće tekstove, - tražiti osnovne informacije u tekstu pritom rješavajući zadatke poput: <ul style="list-style-type: none"> - pridruživanja slike tekstu, - pridruživanja podnaslova dijelovima teksta, - označavanja tačnih i netačnih tvrdnji, - odgovaranja na postavljena pitanja, - dopunjavanja teksta, - popunjavanja tabela i sl. <p>GOVOR: Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - govoriti kratke iskaze sa mnogo pauza i tražeći odgovarajuće izraze, - postavljati jednostavna pitanja, - davati važne informacije o sebi i neposrednom okruženju, - riječi i grupe riječi i rečenice povezivati jednostavnim veznicima i, ili, onda - igrati uloge, - pripremati i sprovesti jednostavne dijaloge, - voditi dijaloge prema datoj skici, <p>PISANJE Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepisivati rečenice i kraće tekstove, - rekonstruirati riječi i rečenice, - dopunjavati izostavljene riječi, dijelove rečenice ili cijele rečenice, - pisati kratki jednostavan tekst prema datom tekstualnom modelu - samostalno napisati kratki tekst (vođeno pisanje) 	<ul style="list-style-type: none"> - Prisvojne zamjenice u nominativu i akuzativu, - Bezlična zamjenica es u idiomatskim izrazima (Es regnet. Wie geht es dir?) - Pokazna zamjenica der/die/das u nominativu i akuzativu (Welcher Mantel gefällt dir? – Der!) - Upitna zamjenica welcher/welche/welches <p>Pridjevi: u predikativnoj upotrebi</p> <p>Glagoli:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prezent nepravilnih glagola (fahren, sprechen), - prezent modalnih glagola mögen, müssen, wollen, - prezent povratnih glagola, - konstrukcija es gibt + akuzativ, - preterit glagola sein i haben (1. i 3. lice jednine) <p>Brojevi: - glavni brojevi do 1000</p> <p>Rečenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - glavna rečenica (izjavna, upitna (W-Fragen, Ja/Nein-Fragen), - nezavisno složena rečenica (Der Vater liest die Zeitung und die Mutter kocht). <p>Učenici će koristiti ali ne i učiti o sljedećem:</p> <p>Priloge najfrekventnije priloge za mjesto i vrijeme</p>	<p><i>haben wir Deutsch? in der ersten Stunde, Deutsch finde ich super.</i></p> <p>Život u porodici: <i>Ich stehe um 7 Uhr auf. Gegen Mittag komme ich nach Hause. Die Mutter ist zu Hause und wartet auf mich.</i></p> <p>Praznici: <i>Frohe Weihnachten! der Weihnachtsmann, Geschenke, der Wunschzettel...</i></p> <p>Odlazak u kupovinu: <i>der Supermarkt, der Einkaufswagen, zahlen, Was kostet...?</i></p> <p>Stanovanje: <i>in der Stadtmitte, im Haus, in der Wohnung, im zweiten Stock, das Wohnzimmer, die Küche...</i></p> <p>Ljudsko tijelo, zdravlje: <i>Wie geht es dir? Gute Besserung! Medikamente nehmen, im Bett liegen....</i></p> <p>Kupovina odjeće <i>Die Jacke gefällt mir. Ich finde die Jacke schön und modern.</i></p> <p>Moja okolina: <i>der Wald, der Park, die Wiese, einen Ausflug machen....</i></p>
--	--	---	--

		Prijedloge u njihovoj funkcionalnoj upotrebi Veznike <i>und, aber, oder</i>	
--	--	--	--

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE I PREPORUKE

S obzirom da učenici sedmog razreda već petu godinu uče prvi strani jezik i poznaju gramatičke kategorije u maternjem jeziku, tu činjenicu treba iskoristiti i u nastavi drugog stranog jezika. Shodno tome, didaktičko-metodičke napomene date za prvi strani jezik odnose se i na nastavu drugog stranog jezika:

Savremena nastava stranog jezika treba da proizilazi iz najnovijih dostignuća nauke o jeziku, savremenih psihološko-pedagoških teorija i saznanja o procesu učenja i kao takva treba da bude usmjerena ka učeniku. Metodika nastave stranog jezika i u ovom razredu (VII razred osnovne škole) treba da omogući skladno razvijanje učenikovih sposobnosti, podstiče kreativnost, te razvija njegove kulturološke, estetske i intelektualne sposobnosti. Na ovim polazištima zasnivaju se i didaktička uputstva.

Prije svega neophodno je uspostaviti pozitivne emotivne odnose i atmosferu uzajamnog povjerenja i razumijevanja između nastavnika i učenika, jer taj afektivni potencijal predstavlja preduvjet za nesmetani razvoj kognitivnih sposobnosti u procesu učenja. I na ovom nivou treba istaći poseban značaj motivacije, kao i pažljivog izbora nastavnih sadržaja usklađenih sa spoznajnim svijetom djeteta, i njegovim doživljajima i uzrastom. Raznolike aktivnosti treba da imaju za cilj učenje stranog jezika bez pritiska i straha od neznanja, uz punu slobodu neverbalnog i verbalnog izražavanja. Sredstva, načini i postupci kojima nastavnik može pomoći učenicima u svjesnom učenju jezika su raznoliki. Preporučuju se:

- dinamičnost i krativnost
- favoriziranje interaktivnog i grupnog rada
- podsticanje inicijative učenika
- obogaćivanje nastave elementima igre, ritma i dramatizacije
- unošenje civilizacijskih i interkulturoloških elemenata
- upotreba savremenih tehničkih sredstava
- stalno ohrabivanje i podsticanje učenika na samostalno učenje
- analiziranje teškoća u procesu učenja
- podsticanje učenika na vrednovanje sopstvenih dostignuća (portfolio) kao i dostignuća drugih itd.

Treba ponoviti da u ovoj fazi učenici stječu kognitivne sposobnosti razvijanjem vještina slušanja, govora, čitanja i pisanja. Između usmenih i pismenih aktivnosti treba nastojati uspostaviti ravnotežu.

U razvijanju vještine slušanja postepeno se pristupa slušanju malo dužih tekstova i dijaloga. Prije slušanja nastavnik će odgovarajućim aktivnostima pripremiti učenike za uspješno razumijevanje sadržaja.

Mada komunikativni pristup u nastavi podrazumijeva usklađenost sve četiri jezičke vještine, značajnu pažnju treba posvetiti razvijanju vještine govora. Za uspješno razvijanje ove vještine potrebni su: pažljiva priprema, izbor i prilagođenost teme, precizna uputstva, optimalan period za razmišljanje i pripremanje, nuđenje potrebnih riječi i izraza i sl. Poželjno je da u ovim aktivnostima učestvuje što veći broj učenika. Preporučuje se rad u parovima ili u manjim grupama kako bi se svi uključili. Tokom aktivnosti usmenog izražavanja učenika ne treba prekidati niti ispravljati, već mu nakon toga, uz pohvalu za aktivno učešće, na prikladan način ukazati na greške.

Cilj vještine čitanja je da osposobi učenika za samostalno čitanje tekstova odgovarajućom brzinom i razumijevanje njihove osnovne ideje, određene pojedinačne informacije, za uočavanje pojedinih detalja itd. Pri izboru tekstova treba voditi računa o tome koje tekstove odabrati za ovaj uzrast učenika, da bi im bili što atraktivniji, raznovrsniji i pristupačniji. Treba voditi računa i o korelaciji sa ostalim nastavnim predmetima, koliko je to moguće.

Cilj razvijanja vještine pisanja je osposobljavanje učenika da u pisanoj formi ostvari komunikaciju i svoje misli izrazi na logičan i razumljiv način. Metodički pristup pisanju podrazumijeva da se poštuje zadata tema, da se logički slijede događaji koji se opisuju, koristi odgovarajuća leksika, poštuju gramatička i sintaksička pravila, kao i pravila pravopisa i interpunkcije. Naravno ulogu igra i kreativnost izražavanja. Pisanje može biti vođeno (dovršavanje teksta, pisanje prema modelu, popunjavanje formulara, jednostavan opis) ili slobodno (kreativno), kao što su pisanje pisama, oglasa, izvještaja, SMS ili e-mail poruka itd. Sve ove vještine treba da budu u skladu sa jezičkim kompetencijama učenika ovog uzrasta.

Korelacija među predmetima

Na ovom nivou za učenje stranog jezika koriste se znanja iz maternjeg i drugih stranih jezika. Već usvojena teoretska znanja iz maternjeg jezika olakšat će razumijevanje pojedinih jezičkih kategorija u stranom jeziku. Pri učenju stranog jezika učenici će također koristiti stečena znanja iz geografije historije, umjetnosti, matematike, biologije, što će im omogućiti da se bolje upoznaju i shvate sličnosti i razlike među kulturama. Učenici će nastojati uspostaviti kontakte sa vršnjacima iz zemalja čiji jezik uče. Tu će im pomoći znanje iz informatičkih tehnologija.

Da bi se ostvarila što bolja međupredmetna povezanost potrebna je saradnja kolega u školi i po mogućnosti zajedničko planiranje godišnjih nastavnih planova odnosno interdisciplinarnih projekata.

Provjeravanje znanja i ocjenjivanje

Provjeravanje i ocjenjivanje učenika vrši se kontinuiranim praćenjem aktivnosti na časovima, prilikom individualnog i rada u parovima i grupama. Provjeravanje znanja je sastavni dio nastave i treba po mogućnosti da se obavlja na svakom času. Cilj provjeravanja znanja je da učenik dobije povratnu informaciju o svom radu, ali i da nastavnik sagleda uspješnost metoda svog rada. Radi uspješnijeg i objektivnijeg ocjenjivanja preporučuju se češće i kraće provjere znanja putem testova, kontrolnih zadataka, pismenih vježbi, diktata (10-15 min) nakon svake obrađene nastavne jedinice uz prethodno jasno obrazložen cilj provjere. Na osnovu rezultata provjere nastavnik se vraća unazad, ako je potrebno usporava tempo i prilagođava metod rada. Treba istaći da provjeravanje ne podrazumijeva uvijek i ocjenjivanje. Provjeravanje znanja se provodi prema unaprijed utvrđenim kriterijima.

Tokom školske godine rade se dvije školske pismene zadaće, u svakom polugodištu po jedna.

Interkulturalne vještine

Učenici će:

- upoznavati različite kulture i tradicije,
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjeren kulturi zemlje čiji jezik uče.

Rad sa djecom sa posebnim potrebama

Ukoliko se ukaže takva potreba, rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom programu.

FRANCUSKI JEZIK
DRUGA GODINA UČENJA VII razred osnovne škole
(2 časa sedmično – 70 časova godišnje)

Cilj nastave francuskog jezika kao drugog stranog jezika u sedmom razredu osnovne škole je razviti učenikove komunikacijske sposobnosti, omogućiti učenicima uživanje u učenju i motivaciju za učenje. Izučavanje još jednog stranog jezika treba da pomogne učenicima da pozitivno odgovore na izazove svijeta koji se brzo mijenja. Učenje jezika pruža šanse učenicima da otvorenije prihvataju različitosti, da imaju više poštovanja prema drugima. Nastava i učenje još jednog stranog jezika treba da pomogne učenicima da steknu neophodna znanja koja će doprinijeti njihovom ukupnom intelektualnom razvoju. U nastavi francuskog jezika, kao drugog stranog jezika, u sedmom razredu osnovne škole treba težiti dostizanju nivoa **A 1.3** Europskog okvira za strane jezike (funkcionalno početno znanje).

Jezičke vještine	Očekivani rezultati / ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici razumiju, uz znatan napor, jednostavan formalan i neformalan razgovor. Često zahtijevaju da im se nešto ponovi. • Razumiju glavnu poentu u kratkim jednostavnim porukama koje sadrže neke nepoznate informacije • Razumiju kraće tekstove sastavljene od poznatih informacija
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • U stanju je da razumije kratke, jednostavne tekstove (pisma, kratke vijesti, jednostavna uputstva) • Može razumjeti glavne ideje i neke detalje u tekstu koji se sastoji od nekoliko pasusa • Sporije čita i teže razumije čak i relativno kratke odlomke teksta
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici učestvuju u razgovoru s nastavnikom i drugim učenicima • Jednostavnim rečenicama izražavaju svakodnevne aktivnosti ali prave mnogo primjetnih pauza i grešaka • U stanju su da postave jednostavna pitanja i daju odgovor na njih • Vladaju najosnovnijim gramatičkim strukturama u proširenijem usmenom izlaganju, ali još uvijek prave mnogo osnovnih grešaka
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici znaju da napišu kratke, jednostavne poruke (lična pisma, bilješke) u vezi s svakodnevnim potrebama • Uz nastavnikovu pomoć pišu kratke tekstove koristeći osnovne riječi i osnovna glagolska vremena • Izrađuju jednostavne projekte
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Na ovom nivou učenja učenici prepoznaju, upotrebljavaju i stječu znanja o jeziku

Nivo	Teme	Funkcije i sposobnosti	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
<p>7. razred</p> <p>Osnovna škola</p> <p>2. godina učenja francuskog jezika</p> <p>Funkcionano osnovno znanje</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Porodica • Škola • Slobodno vrijeme • Moje okruženje • U restoranu • U supermarketu • Praznici i odmori 	<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - predstaviti sebe i članove svoje porodice - vršiti upoznavanje - obraćati se ljudima - opisivati: <ul style="list-style-type: none"> - ljude i predmete - neka raspoloženja i stanja - trenutnu aktivnost - postavljati i odgovarati na pitanja koja se odnose na obradjene teme - locirati ljude i predmete - tražiti i nuditi pomoć - tražiti i davati informacije - izraziti <ul style="list-style-type: none"> - slaganje i neslaganje - dopadanje i nedopadanje - izvinjenje - čestitanje - govoriti na jednostavan način o <ul style="list-style-type: none"> - porodici - slobodnom vremenu - svom okruženju - svakodnevnim aktivnostima 	<p>RECEPCIJA</p> <p>a) SLUŠANJE I REAGOVANJE:</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovati:</p> <p>1) neverbalno, npr: pokazivanjem/doticanjem predmeta koji se spominje, izvršavanjem uputa i naredjenja, zaokruživanjem tačnog odgovora, povezivanjem određenih ilustracija sa odgovarajućim tekstom itd</p> <p>2) verbalno, npr: davanjem kratkih odgovora na postavljena pitanja, popunjavanjem rečenica sa ključnim riječima (les mots clé)</p> <p>b) ČITANJE I REAGOVANJE:</p> <p>Učenici će čitati kratke tekstove, usebi ili naglas i reagovati:</p> <p>1) neverbalno, npr: traženjem određenih informacija, povezivanjem pisanih riječi i odgovarajućih ilustracija, označavanjem vrai/faux, podvlačenjem određenih informacija, itd</p> <p>2) verbalno, npr: odgovaranjem na postavljena pitanja, biranjem tačnog odgovora, dovršavanjem rečenica, popunjavanjem praznina zadatim riječima, sklapanjem ispreuranog teksta u smisaonu cjelinu, itd</p>	<p>Učenici će učiti o <u>tome, ponavljati i koristiti:</u></p> <p><u>Imenice sa članom</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - jednina i množina - pravilna množina na –s - neki primjeri nepravilne množine (le journal – les journaux...) <p><u>Zamjenice</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - lične nenaglašene - lične naglašene (subjekatski i objekatski padež) - upitne: <i>Qui?, De/à qui?, Que?, De/à quoi</i> - proste odnosne zamjenice: <i>qui, que, dont, où</i> <p><u>Pridjeve</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - opisne - prisvojne -pokazne <p><u>Glagole</u></p> <p>(potvrđni i odrični oblik)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Present (ponavljanje) - Present nekih nepravilnih glagola (<i>pouvoir, vouloir, savoir, devoir</i>) 	<p>Učenici će učiti <u>samo osnovni</u> vokabular koji se odnosi na date teme, npr:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Porodica: članovi šire porodice i porodične veze – les rencontres familiales (le frère de mon oncle, les parents de ma belle-soeur etc) - Škola (proširivanje vokabulara): les activités à l'école (clubs, spectacles, etc) - Slobodno vrijeme: les activités sportives et culturelles (faire du sport, pratiquer un sport, aller au stade, aller à la piscine, aller au cinéma, aller au théâtre, etc) - Moje okruženje: naselja (grad/selo): les établissements d'une ville – la mairie, le théâtre, la bibliothèque, l'hôpital, la banque, la poste; campagne, la ferme, les animaux, jardinier, etc - U restoranu, osnovni vokabular: carte/menu, commander un plat, etc

			<p>PRODUKCIJA a) GOVOR</p> <p>Učenici će: - učestvovati u kratkom razgovoru s drugima - davati upute i informacije -prepričavati kratke priče, pjevati, recitovati</p> <p>b) PISANJE Učenici će: - praviti rečenice od datih elemenata - pisati kraće diktate - popunjavati tabele i jednostavne križaljke - prepričavati kraće tekstove - pisati kratke tekstove na poznatu temu (carte postale, lettre, plan de la ville)</p>	<p>- Imperativ (ponavljanje) - Bliski futur - Perfekat glagola na –er Priloge za - mjesto: ici, là, où, - vrijeme: aujourd'hui, hier, demain, tôt, tard - količinu: peu, assez, beaucoup, trop, très Prijedloge À, dans, de, chez, avec etc. Brojeve do 100</p>	<p>- U supermarketu, osnovni vokabular npr. Situations propres aux actes d'achat, acheter et payer, etc - Praznici i odmori, osnovni vokabular: faire des projets de vacances: visiter la famille, aller à la mer, à la montagne, faire / défaire la valise etc</p>
--	--	--	--	--	---

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE I PREPORUKE

S obzirom da učenici sedmog razreda već petu godinu uče prvi strani jezik i poznaju gramatičke kategorije u maternjem jeziku, tu činjenicu treba iskoristiti i u nastavi drugog stranog jezika. Shodno tome, didaktičko-metodičke napomene date za prvi strani jezik odnose se i na nastavu drugog stranog jezika:

Savremena nastava stranog jezika treba da proizilazi iz najnovijih dostignuća nauke o jeziku, savremenih psihološko-pedagoških teorija i saznanja o procesu učenja i kao takva treba da bude usmjerena ka učeniku. Metodika nastave stranog jezika i u ovom razredu (VII razred osnovne škole) treba da omogući skladno razvijanje učenikovih sposobnosti, podstiče kreativnost, te razvija njegove kulturološke, estetske i intelektualne sposobnosti. Na ovim polazištima zasnivaju se i didaktička uputstva.

Prije svega neophodno je uspostaviti pozitivne emotivne odnose i atmosferu uzajamnog povjerenja i razumijevanja između nastavnika i učenika, jer taj afektivni potencijal predstavlja preduvjet za nesmetani razvoj kognitivnih sposobnosti u procesu učenja. I na ovom nivou treba istaći poseban značaj motivacije, kao i pažljivog izbora nastavnih sadržaja usklađenih sa spoznajnim svijetom djeteta, i njegovim doživljajima i uzrastom. Raznolike aktivnosti treba da imaju za cilj učenje stranog jezika bez pritiska i straha od neznanja, uz punu slobodu neverbalnog i verbalnog izražavanja. Sredstva, načini i postupci kojima nastavnik može pomoći učenicima u svjesnom učenju jezika su raznoliki. Preporučuju se:

- dinamičnost i krativnost
- favoriziranje interaktivnog i grupnog rada
- podsticanje inicijative učenika
- obogaćivanje nastave elementima igre, ritma i dramatizacije
- unošenje civilizacijskih i interkulturoloških elemenata
- upotreba savremenih tehničkih sredstava
- stalno ohrabrivanje i podsticanje učenika na samostalno učenje
- analiziranje teškoća u procesu učenja
- podsticanje učenika na vrednovanje sopstvenih dostignuća (portfolio) kao i dostignuća drugih itd.

Treba ponoviti da u ovoj fazi učenici stječu kognitivne sposobnosti razvijanjem vještina slušanja, govora, čitanja i pisanja. Između usmenih i pismenih aktivnosti treba nastojati uspostaviti ravnotežu.

U razvijanju vještine slušanja postepeno se pristupa slušanju malo dužih tekstova i dijaloga. Prije slušanja nastavnik će odgovarajućim aktivnostima pripremiti učenike za uspješno razumijevanje sadržaja.

Mada komunikativni pristup u nastavi podrazumijeva usklađenost sve četiri jezičke vještine, značajnu pažnju treba posvetiti razvijanju vještine govora. Za uspješno razvijanje ove vještine potrebni su: pažljiva priprema, izbor i prilagođenost teme, precizna uputstva, optimalan period za razmišljanje i pripremanje, nuđenje potrebnih riječi i izraza i sl. Poželjno je da u ovim aktivnostima učestvuje što veći broj učenika. Preporučuje se rad u parovima ili u manjim grupama kako bi se svi uključili. Tokom aktivnosti usmenog izražavanja učenika ne treba prekidati niti ispravljati,

već mu nakon toga, uz pohvalu za aktivno učešće, na prikladan način ukazati na greške.

Cilj vještine čitanja je da osposobi učenika za samostalno čitanje tekstova odgovarajućom brzinom i razumijevanje njihove osnovne ideje, određene pojedinačne informacije, za uočavanje pojedinih detalja itd. Pri izboru tekstova treba voditi računa o tome koje tekstove odabrati za ovaj uzrast učenika, da bi im bili što atraktivniji, raznovrsniji i pristupačniji. Treba voditi računa i o korelaciji sa ostalim nastavnim predmetima, koliko je to moguće.

Cilj razvijanja vještine pisanja je osposobljavanje učenika da u pisanoj formi ostvari komunikaciju i svoje misli izrazi na logičan i razumljiv način. Metodčki pristup pisanju podrazumijeva da se poštuje zadata tema, da se logički slijede događaji koji se opisuju, koristi odgovarajuća leksika, poštuju gramatička i sintaksička pravila, kao i pravila pravopisa i interpunkcije. Naravno ulogu igra i kreativnost izražavanja. Pisanje može biti vođeno (dovršavanje teksta, pisanje prema modelu, popunjavanje formulara, jednostavan opis) ili slobodno (kreativno), kao što su pisanje pisama, oglasa, izvještaja, SMS ili e-mail poruka itd. Sve ove vještine treba da budu u skladu sa jezičkim kompetencijama učenika ovog uzrasta.

Korelacija među predmetima

Na ovom nivou za učenje stranog jezika koriste se znanja iz maternjeg i drugih stranih jezika. Već usvojena teoretska znanja iz maternjeg jezika olakšat će razumijevanje pojedinih jezičkih kategorija u stranom jeziku. Pri učenju stranog jezika učenici će također koristiti stečena znanja iz geografije historije, umjetnosti, matematike, biologije, što će im omogućiti da se bolje upoznaju i shvate sličnosti i razlike među kulturama. Učenici će nastojati uspostaviti kontakte sa vršnjacima iz zemalja čiji jezik uče. Tu će im pomoći znanje iz informatičkih tehnologija.

Da bi se ostvarila što bolja međupredmetna povezanost potrebna je saradnja kolega u školi i po mogućnosti zajedničko planiranje godišnjih nastavnih planova odnosno interdisciplinarnih projekata.

Provjeravanje znanja i ocjenjivanje

Provjeravanje i ocjenjivanje učenika vrši se kontinuiranim praćenjem aktivnosti na časovima, prilikom individualnog i rada u parovima i grupama. Provjeravanje znanja je sastavni dio nastave i treba po mogućnosti da se obavlja na svakom času. Cilj provjeravanja znanja je da učenik dobije povratnu informaciju o svom radu, ali i da nastavnik sagleda uspješnost metoda svog rada. Radi uspješnijeg i objektivnijeg ocjenjivanja preporučuju se češće i kraće provjere znanja putem testova, kontrolnih zadataka, pismenih vježbi, diktata (10-15 min) nakon svake obrađene nastavne jedinice uz prethodno jasno obrazložen cilj provjere. Na osnovu rezultata provjere nastavnik se vraća unazad, ako je potrebno usporava tempo i prilagođava metod rada. Treba istaći da provjeravanje ne podrazumijeva uvijek i ocjenjivanje. Provjeravanje znanja se provodi prema unaprijed utvrđenim kriterijima.

Tokom školske godine rade se dvije školske pismene zadaće, u svakom polugodištu po jedna.

Interkulturalne vještine

Učenici će:

- upoznavati različite kulture i tradicije,
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjeren kulturi zemlje čiji jezik uče.

Rad sa djecom sa posebnim potrebama

Ukoliko se ukaže takva potreba, rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom programu.

A R A P S K I J E Z I K

DRUGI STRANI JEZIK DRUGA GODINA UČENJE, VII RAZRED OSNOVNE ŠKOLE (2 sata sedmično – 70 sati godišnje)

Cilj i zadaci učenja arapskog jezika

Cilj učenja arapskog jezika je osposobljavanje učenika za usmenu i pismenu komunikaciju na arapskom jeziku o različitim temama iz svakodnevnog života.

Proširivanje opće kulture učenika kroz upoznavanje s načinom života i tradicijom zemalja u kojima se govori arapski jezik.

Kroz učenje stranog jezika kod učenika se razvija svijest: o značaju višejezičnosti, duhu tolerancije, kosmopolitizmu, humanizmu i internacionalizmu.

Zadaci nastave arapskog jezika su:

- razvoj sve četiri jezičke vještine,
- ovladavanje osnovnim leksičkim, fonetskim i gramatičkim minimumom,
- upoznavanje sa kulturom naroda čiji se jezik izučava i razumijevanje i poštivanje drugih kultura,
- razvijanje motivacije za učenje jezika i zadovoljstva u učenju,
- razvijanje samopouzdanja i samopoštivanja,
- razvijanje samostalnosti i kreativnosti,
- razvijanje sposobnosti slušanja, i međusobnog uvažavanja,
- osposobljavanje učenika za samostalno korištenje različitih izvora znanja, odnosno ovladavanje strategijama učenja (naučiti kako učiti).

NIVO: DRUGA GODINA UČENJA - VII RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

(2 sata sedmično - 70 sati godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA	
Ciljevi nastave arapskog jezika	Očekivani rezultati učenja
<ul style="list-style-type: none"> - Nastaviti sa naglašavanjem ciljeva koji su dati u prvoj godini učenja - učenje jezika, a ne o jeziku - razvijanje pozitivnog stava prema učenju jezika - razvijanje radoznalosti i kreativnosti - razvijanje razumijevanja i logičkog pamćenja - razvijanje temeljitosti, predanosti i preciznosti u učenju jezika - razvijanje samostalnosti u govoru - putem igara, pjesme i plesa učiniti da učenje arapskog jezika bude zabavno - postupan prelaz ka čitanju i pisanju riječi i rečenica	<ul style="list-style-type: none"> - Ljubav i spremnost za učenje arapskog jezika - razumijevanje jednostavnih sadržaja na arapskom jeziku - sloboda i samostalnost u govoru - čitanje riječi, vezanih za konkretan pojam (samostalno upotrebljenih) - čitanje jednostavnih rečenica - prepisivanje riječi i kratkih sadržaja - kratki usmeni i pismeni odgovori - popunjavanje slova i riječi - razvijanje samopouzdanja u izražavanju - prepoznavanje zadovoljstva i koristi pri proširivanju znanja arapskog jezika

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- Teme (opća tematska područja kao osnov za daljnji rad)
- Funkcije i sposobnosti (usmena i pismena kompetencija)
- Aktivnosti (pomoću kojih se realiziraju vještine)
- Gramatika (osnove gramatike za dati nivo)
- Vokabular (u okviru datih tema)

Specifičnosti arapskog pisma će usloviti i rad u drugoj godini učenja arapskog jezika (VII razred). Usvajanje grafičke strukture slova (po grupama slova), kratki i dugi vokali, pisanje tanwina, pisanje određenog člana, “sunčevih” i “mjesečevih” slova. S obzirom da je drugi strani jezik zastupljen sa dva sata sedmično, treba uzeti u obzir da će pojedini učenici imati problema sa arapskom grafijom.

Nivo	Teme	Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
III razred Osnovna škola 2. godina učenja arapskog jezika Prvi stepen elementarnog znanja	Proširivanje tema -Pozdravljanje i upoznavanje - Porodica i prijatelji - Kuća - Svakodnevni život - Škola - Bliža okolina - Odjevni predmeti - Hrana i piće	Učenici će znati: - Pozdravljanje na formalan i neformalan način - Predstaviti sebe i druge - Imenovati članove svoje uže porodice - Opisati jednostavnim rečenicama (imenskim) i ograničenim brojem riječi ljude i predmete u kući - Imenovati predmete u školskoj torbi i učionici - Brojati od 1 do 10 - Reći koliko je sati (puni sat) - Nabrojati dane u sedmici - Nabrojati ograničen broj odjevnih predmeta - Nabrojati nekoliko osnovnih prehrambenih proizvoda i vrsta pića	SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE: Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovati 1) neverbalno , npr.: - crtanjem, - razvrstavanjem slika, - povezivanjem slike i teksta, - označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji - navikavanje na izgovor i intonaciju izvornih govornika (zvučni zapisi) 2) verbalno , npr.: - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa kasetofona - dopunjavanjem teksta ČITANJE I RAZUMIJEVANJE : Učenici će - čitati kraće tekstove naglas i u sebi, - tražiti određene informacije u tekstu i reagirati: 1) neverbalno , npr: crtanjem., razvrstavanjem slika, pridruživanjem slike tekstu, označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji 2) verbalno , npr: - davanjem kraćih odgovora, - dopunjavanjem teksta - rješavanjem jednostavnijih zadataka sa višestrukim izborom GOVOR: Učenici će: - recitirati, pjevati - postavljati jednostavna pitanja, - odgovarati na pitanja, - igrati uloge, - učestvovati u dramatizacijama,	Lične zamjenice ('ana, 'anta, 'anti, huwa, hiya, nahnu) Upitne zamjenice (man, ma, kam) Pokazne zamjenice (hara, harihi, ralika, tilka) Potvrdne i odrične riječi (na`am, la)  <b>Upitne partikule</b> (hal, 'a)  <b>Prijedlozi</b> (fi, min, 'ila, `ala) Sekundarni prijedlozi (tahta, fawqa, 'amama, wara'a) Upitna riječ “'ayna”	Učenici će: učiti samo osnovni vokabular, koji će biti osnova za tvorbu kratkih (imenskih) rečenica. Kroz dijalog (igre, pjesmice, ponavljanje, prepoznavanje crtanje i druge vježbe) uvježbavati osnovni vokabular.

			<p>- pripremati i sprovoditi jednostavne dijaloge</p> <p>PISANJE Učenici se:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepisivati pojedinačne riječi i kraće tekstove, - rekonstruirati riječi, - dopunjavati izostavljene riječi, - od ponuđenih riječi rekonstruirati kraće rečenice. - prepoznavanje i korištenja slova koja ne postoje u bosanskom jeziku (qaf, sad, yn itd.) 	<p>Prepoznavanje gramatičkog ženskog roda (okruglo “ta”)</p> <p>Brojevi (1 do 10) Pridjevi (kabir, sagir, qasir, tawil, \amil i drugi frekventni pridjevi) Boje (osnovne) Razlomljeni plural (nekoliko usvojenih imenica)</p>	
--	--	--	--	---	--

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE I PREPORUKE

S obzirom da učenici sedmog razreda već petu godinu uče prvi strani jezik i poznaju gramatičke kategorije u maternjem jeziku, tu činjenicu treba iskoristiti i u nastavi drugog stranog jezika. Shodno tome, didaktičko-metodičke napomene date za prvi strani jezik odnose se i na nastavu drugog stranog jezika.

Savremena nastava stranog jezika treba da proizilazi iz najnovijih dostignuća nauke o jeziku, savremenih psihološko-pedagoških teorija i saznanja o procesu učenja i kao takva treba da bude usmjerena ka učeniku. Metodika nastave stranog jezika i u ovom razredu (VII razred osnovne škole) treba da omogući skladno razvijanje učenikovih sposobnosti, podstiče kreativnost, te razvija njegove kulturološke, estetske i intelektualne sposobnosti. Na ovim polazištima zasnivaju se i didaktička uputstva.

Prije svega neophodno je uspostaviti pozitivne emotivne odnose i atmosferu uzajamnog povjerenja i razumijevanja između nastavnika i učenika, jer taj afektivni potencijal predstavlja preduvjet za nesmetani razvoj kognitivnih sposobnosti u procesu učenja. I na ovom nivou treba istaći poseban značaj motivacije, kao i pažljivog izbora nastavnih sadržaja usklađenih sa spoznajnim svijetom djeteta, i njegovim doživljajima i uzrastom. Raznolike aktivnosti treba da imaju za cilj učenje stranog jezika bez pritiska i straha od neznanja, uz punu slobodu neverbalnog i verbalnog izražavanja. Sredstva, načini i postupci kojima nastavnik može pomoći učenicima u svjesnom učenju jezika su raznoliki. Preporučuju se:

- dinamičnost i krativnost,

- favoriziranje interaktivnog i grupnog rada,
- podsticanje inicijative učenika,
- obogaćivanje nastave elementima igre, ritma i dramatizacije,
- unošenje civilizacijskih i interkulturoloških elemenata,
- upotreba savremenih tehničkih sredstava,
- stalno ohrabrivanje i podsticanje učenika na samostalno učenje,
- analiziranje teškoća u procesu učenja,
- podsticanje učenika na vrednovanje sopstvenih dostignuća (portfolio), kao i dostignuća drugih itd.

Treba ponoviti da u ovoj fazi učenici stječu kognitivne sposobnosti razvijanjem vještina slušanja, govora, čitanja i pisanja. Između usmenih i pismenih aktivnosti treba nastojati uspostaviti ravnotežu.

U razvijanju vještine slušanja postepeno se pristupa slušanju malo dužih tekstova i dijaloga. Prije slušanja nastavnik će odgovarajućim aktivnostima pripremiti učenike za uspješno razumijevanje sadržaja.

Mada komunikativni pristup u nastavi podrazumijeva usklađenost sve četiri jezičke vještine, značajnu pažnju treba posvetiti razvijanju vještine govora. Za uspješno razvijanje ove vještine potrebni su: pažljiva priprema, izbor i prilagođenost teme, precizna uputstva, optimalan period za razmišljanje i pripremanje, nuđenje potrebnih riječi i izraza i sl. Poželjno je da u ovim aktivnostima učestvuje što veći broj učenika. Preporučuje se rad u parovima ili u manjim grupama kako bi se svi uključili. Tokom aktivnosti usmenog izražavanja učenika ne treba prekidati niti ispravljati, već mu nakon toga, uz pohvalu za aktivno učešće, na prikladan način ukazati na greške.

Cilj vještine čitanja je da osposobi učenika za samostalno čitanje tekstova odgovarajućom brzinom i razumijevanje njihove osnovne ideje, određene pojedinačne informacije, za uočavanje pojedinih detalja itd. Pri izboru tekstova treba voditi računa o tome koje tekstove odabrati za ovaj uzrast učenika, da bi im bili što atraktivniji, raznovrsniji i pristupačniji. Treba voditi računa i o korelaciji sa ostalim nastavnim predmetima, koliko je to moguće.

Cilj razvijanja vještine pisanja je osposobljavanje učenika da u pisanoj formi ostvari komunikaciju i svoje misli izrazi na logičan i razumljiv način. Metodčki pristup pisanju podrazumijeva da se poštuje zadata tema, da se logički slijede događaji koji se opisuju, koristi odgovarajuća leksika, poštuju gramatička i sintaksička pravila, kao i pravila pravopisa i interpunkcije. Naravno ulogu igra i kreativnost izražavanja. Sve ove vještine treba da budu u skladu sa jezičkim kompetencijama učenika ovog uzrasta.

Korelacija među predmetima

Na ovom nivou za učenje stranog jezika koriste se znanja iz maternjeg i drugih stranih jezika. Već usvojena teoretska znanja iz maternjeg jezika olakšat će razumijevanje pojedinih jezičkih kategorija u stranom jeziku. Pri učenju stranog jezika učenici će također koristiti stečena znanja

iz geografije historije, umjetnosti, matematike, biologije, što će im omogućiti da se bolje upoznaju i shvate sličnosti i razlike među kulturama. Učenici će nastojati uspostaviti kontakte sa vršnjacima iz zemalja čiji jezik uče. Tu će im pomoći znanje iz informatičkih tehnologija.

Da bi se ostvarila što bolja međupredmetna povezanost, potrebna je saradnja kolega u školi i po mogućnosti zajedničko planiranje godišnjih nastavnih planova, odnosno interdisciplinarnih projekata.

Provjeravanje znanja i ocjenjivanje

Provjeravanje i ocjenjivanje učenika vrši se kontinuiranim praćenjem aktivnosti na časovima, prilikom individualnog i rada u parovima i grupama. Provjeravanje znanja je sastavni dio nastave i treba po mogućnosti da se obavlja na svakom času. Cilj provjeravanja znanja je da učenik dobije povratnu informaciju o svom radu, ali i da nastavnik sagleda uspješnost metoda svog rada. Radi uspješnijeg i objektivnijeg ocjenjivanja preporučuju se češće i kraće provjere znanja putem testova, kontrolnih zadataka, pismenih vježbi, diktata (10 do 15 minuta), nakon svake obrađene nastavne jedinice, uz prethodno jasno obrazložen cilj provjere. Na osnovu rezultata provjere nastavnik se vraća unazad, ako je potrebno usporava tempo i prilagođava metod rada. Treba istaći da provjeravanje ne podrazumijeva uvijek i ocjenjivanje. Provjeravanje znanja se provodi prema unaprijed utvrđenim kriterijima.

Tokom školske godine rade se dvije školske pismene zadaće, u svakom polugodištu po jedna.

Interkulturalne vještine

Učenici će:

- upoznavati različite kulture i tradicije,
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjeren kulturi zemlje čiji jezik uče.

Rad sa djecom sa posebnim potrebama

Ukoliko se ukaže takva potreba, rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom programu.

MATEMATIKA

MATEMATIKA

VII. RAZRED

(Devetogodišnja osnovna škola – 4 časa sedmično, 140 časova godisnje)

UVOD: Program nastave matematike za sedmi razred sadrži pet tema. U prve tri teme proširuju se do sada stečena znanja o brojevima i osnovnim računskim operacijama sa brojevima. Naime, uvodi se decimalni zapis za pozitivne racionalne brojeve, zatim se učenici upoznaju sa pojmom negativnog cijelog broja i sa operacijama i poretkom u skupu cijelih brojeva. U trećoj temi uvodi se skup racionalnih brojeva, osnovne računске operacije i uređenje skupa racionalnih brojeva. Ovim učenici obogaćuju svoja saznanja o brojevima i koriste ih u rješavanju konkretnih problema (rješavanje linearnih jednačina i nejednačina i sl.)

Naredne dvije teme obnavljaju i produbljuju znanja iz oblasti geometrije i daju nove spoznaje o uglovima, trouglu, kružnici i četverouglu. Proširuju se osnovna znanja o međusobnim odnosima tih pojmova u ravni i stiču nova znanja o osnovnim konstruktivnim problemima i zadacima. Takodje, dafinišu se pojmovi obima i površine i daju se formule za njihovo izračunavanje.

PROGRAMSKI SADRŽAJ

1. TEMA – RAZLOMCI U DECIMALNOM OBLIKU

Decimalni zapis razlomka. Decimalni brojevi. Pretvaranje decimalnog broja u razlomak oblika $\frac{a}{b}$ ($a, b \in \mathbb{N}$). Pridruživanje tačaka brojne poluprave decimalnim brojevima. Uspoređivanje decimalnih brojeva. Zaokruživanje decimalnih brojeva. Osnovne računске operacije sa decimalnim brojevima. Brojevni izrazi. Jednačine (jednadžbe) i nejednačine (nejednadžbe) u skupu Q^+ (decimalni zapis).

2. TEMA – CIJELI BROJEVI

Pojam negativnog cijelog broja. Skup cijelih brojeva. Pridruživanje cijelih brojeva tačkama brojevine prave. Suprotni brojevi. Apsolutna vrijednost cijelog broja. Uređenje u skupu cijelih brojeva. Osnovne računске operacije u skupu cijelih brojeva i njihova svojstva. Jednačine i nejednačine u skupu cijelih brojeva

3. TEMA – RACIONALNI BROJEVI

Uvodjenje u skup racionalnih brojeva. Pozitivni i negativni racionalni brojevi. Predstavljanje racionalnih brojeva na brojevnoj pravoj. Upoređivanje racionalnih brojeva. Apsolutna vrijednost racionalnog broja. Uređenje u skupu racionalnih brojeva.

Decimalni zapis racionalnog broja. Osnovne računске operacije u skupu racionalnih brojeva (u obliku $\frac{a}{b}$ i u decimalnom zapisu) i

njihova svojstva. Brojevni izrazi. Linearne jednačine i nejednačine u skupu racionalnih brojeva – rješavanje i primjena.

4. TEMA – UGAO I TROUGAO

Ponavljanje pojma ugla. Jednakost uglova. Uglovi sa paralelnim kracima. Uglovi sa normalnim kracima.

Trougao. Vrste trouglova prema stranicama i uglovima. Uglovi trougla. Zbir uglova trougla. Odnos stranica i uglova u trouglu. Odnos stranica u trouglu. Konstrukcije nekih uglova (60° , 120° , 45° , 75° , 135°). Podudarnost trouglova. Primjena pravila o podudarnosti trouglova. Osnovne konstrukcije trougla. Pravougli trougao. Značajne tačke trougla i njihove konstrukcije. Centralni i periferni ugao. Uzajamni položaj prave i kružnice. Konstrukcija tangente kružnice. Uzajamni položaj dvije kružnice. Opisana i upisana kružnica trougla.

5. TEMA – ČETVEROUGAO. OBIM I POVRŠINA TROUGLA I ČETVEROUGLA

Četverougao. Vrste četverouglova. Uglovi četverougla. Paralelogram. Svojstva paralelograma. Vrste paralelograma. Pravougaonik. Romb. Kvadrat. Konstrukcije paralelograma. Trapez. Svojstva trapeza. Srednja linija trapeza. Konstrukcije trapeza. Deltoid. Pojam i svojstva. Konstrukcije deltoida.

Obim trougla i četverougla. Mjerenje površina. Površina paralelograma. Površina trougla. Površina trapeze. Površina četverougla sa normalnim dijagonalama.

PODRUČJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI
ZNANJE	STICANJE ZNANJA <ul style="list-style-type: none"> - Upoznavanje sa odnosom pozitivnog razlomka i decimalnog broja i pretvaranje iz jednog oblika u drugi, - Usvajanje pravila za izvođenje računskih operacija sa decimalnim brojevima, - Shvatanje matematičke i praktične potrebe uvođenja negativnih brojeva, upoznavanje strukture skupa Z i skupa Q, - Određivanje apsolutne vrijednosti cijelog i racionalnog broja, - Usvajanje postupka za izvođenje osnovnih računskih operacija u skupu Z i u skupu Q uz korištenje njihovih svojstava, - O rješavanju izraza sa racionalnim brojevima, - O jednačinama i nejednačinama u skupu Z i u skupu Q, - Upoznavanje podjele trouglova i četverouglova i usvajanje njihovih osnovnih svojstava, - Shvatanje relacije podudarnosti trouglova i njene primjene u izvođenju osnovnih konstrukcija trougla i četverougla, - Upoznavanje značajnih tačaka trougla. - Računanje obima i površine trougla i četverougla 	UČENIK ĆE ZNATI: <ul style="list-style-type: none"> - Uočiti vezu između razlomaka i decimalnih brojeva i znati ih predstavljati na brojevnoj pravoj, - Obavljati sve četiri računске operacije sa decimalnim brojevima, - Prepoznati cijele i racionalne brojeve i odrediti njihov položaj na brojevnoj pravoj, - Izvoditi osnovne računске operacije u skupu Z i u skupu Q i primjenjivati racionalne postupke u računanju, - Rješavati i primjenjivati jednačine i nejednačine u praktičnim problemima, - Dokazivati jednostavnije tvrdnje i rješavati praktične zadatke primjenom tvrdnji o trouglu i četverouglu, - Izvoditi osnovne konstrukcije trougla i značajne tačke trougla i osnovne konstrukcije četverougla. - Računati obim i površinu trougla i nekih četverouglova

SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	RAZVIJANJE SPOSOBNOSTI I VJEŠTINA: <ul style="list-style-type: none"> - Za brzo i tačno računanje (usmeno i pismeno), - Precizno izražavanje i simboličko zapisivanje, - Kombiniranje i racionalisanje postupaka u radu, - Samostalnog otkrivanje novih činjenica, - Logičkog mišljenja primjenom misaonih operacija komparacije, analize i sinteze, - Izvođenje pravilnih zaključaka putem indukcije i dedukcije, - Razvijanje mišljenja identifikacijom i diferencijacijom, - Samostalno sastavljanje zadataka. 	UČENIK ĆE MOĆI: <ul style="list-style-type: none"> - Raditi sistematično, ustrajno, precizno i postupno, - Logički povezivati podatke i izvoditi zaključke, - Prevoditi tekstualne zadatke na matematički jezik, - Planski pristupiti problemima i rješavati ih, - Sigurno i spretno koristiti geometrijski pribor, - Samostalno sticati znanje primjenom didaktičkog materijala, - Pripremati se za nastavak daljeg matematičkog obrazovanja.
VRIJEDNOSTI I STAVOVI:	RAZVIJANJE SPOZNAJA O DRUŠTVENIM VRIJEDNOSTIMA: <ul style="list-style-type: none"> - Razvijanje samopouzdanja i odgovornosti, - Samokontrole i kontrole drugih u radu, - Kritičko o samokritičko prihvatanje greške, - Rada, drugarstva i uzajamne pomoći u učenju, - Uspostavljanje grupne saradnje, - Karakternim osobinama učenikove ličnosti. 	UČENIK ĆE: <ul style="list-style-type: none"> - Razvijati iskustvo i potrebu za kolektivni rad, - Razumjeti razlike u sposobnostima i predznanju drugih, - Uvažavati zahtjeve govorne komunikacije i stavove drugih učenika, - Prepoznati primjenu matematičkog mišljenja u životu savremenog čovjeka.

NASTAVNI PROGRAM MATEMATIKE ZA SEDMI RAZRED

(Devetogodišnja osnovna škola – četiri časa sedmično)

SADRŽAJI	ZNAJJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJA	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
1. RAZLOMCI U DECIMALNOM OBLIKU <ul style="list-style-type: none"> • Decimalni zapis razlomka. Decimalni brojevi. • Pretvaranje decimalnog broja u razlomak. • Pridruživanje tačaka brojevnog poluprave decimalnim brojevima. • Upoređivanje decimalnih brojeva. • Zaokruživanje decimalnih brojeva. • Sabiranje i oduzimanje decimalnih brojeva. • Svojstva sabiranja decimalnih brojeva. • Jednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem decimalnih brojeva : $x+a=b$; $x-a=b$; $a-x=b$; $(x-a)+b=c$; $(x+a)-b=c$ • Nejednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem decimalnih brojeva: $x+a<b$; $x+a>b$; $x-a<b$; $x-a>b$; $a-x<b$; 	<ul style="list-style-type: none"> • Usvajaju pojam decimalnog razlomka i decimalnog broja, način zapisivanja i čitanja te prevođenja iz jednog oblika u drugi. • Prikazuju decimalne brojeve sa jednom decimalom na brojevnoj polupravoj. • Istražuju koji je od dva decimalna broja veći, redaju tri ili više decimalnih brojeva po veličini. • Zaokružuju decimalne brojeve do zadanog broja decimala. • Izvode osnovne računске operacije sa decimalnim brojevima; vrše procjenu 	<ul style="list-style-type: none"> • Osposobljavaju se za pismeno i usmeno matematičko izražavanje. • Prepoznaju matematičke sadržaje u tekstualnim zadacima. • Na konkretnim primjerima dijeljenja uviđaju potrebu izračunavanja i zadržavanja određenog broja decimala. 	<ul style="list-style-type: none"> • Značaj znanja o vezi razlomaka i decimalnih brojeva. • Interes za rješavanje zadataka u životnim situacijama. • Osjećanje odgovornosti i kritičnosti prema svome i tuđem radu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Uvježbavaju računanje sa decimalnim brojevima kako bi ih mogli primjenjivati u nastavi geometrije i fizike. • Rješavaju osnovne matematičke probleme potrebne za nastavak školovanja. • Aktivno učestvuju u svim oblicima 	<ul style="list-style-type: none"> • Vježba učenike transformacijama i upoređivanju razlomaka uporedo u oba zapisa. • U operacijama sa decimalnim brojevima i razlomcima izbjegava glomazna računanja. • Insistira na razumjevanju pojmova i uvježbavanju pojedinih postupaka. Za nastavnu jedinicu: dijeljenje decimalnih brojeva priprema veći broj zadataka i uvježbava učenike kako bi ta operacija postala njihovo trajno vlasništvo. • Odabira problemske zadatke prema mogućnostima

<p>$a < x < b$.</p> <ul style="list-style-type: none"> Množenje decimalnih brojeva . Osobine množenja decimalnih brojeva. Dijeljenje decimalnih brojeva. Jednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem decimalnih brojeva: $ax=b$; $x:a=b$; $a:x=b$; $ax+b=c$; $ax-b=c$. Nejednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem decimalnih brojeva. 	<p>rješenja prije računanja; primjenjuju stečeno znanje na preračunavanje mjernih jedinica.</p> <ul style="list-style-type: none"> Rješavaju razilčite jednačine i nejednačine pomoću svojstava računskih operacija. Rješavaju tekstualne zadatke uz primjenu jednačina i nejednačina. 	<ul style="list-style-type: none"> Primjenjuju znanja o decimalnim brojevima u rješavanju zadataka iz svakodnevnog života. 		<p>nastavnog rada u školi, a kod kuće rade domaće zadatke.</p>	<p>učenika.</p> <ul style="list-style-type: none"> Razvija sposobnost učenika za samostalan rad, odgovornost za rad, tačnost, urednost i sistematičnost. Posvećuje pažnju izradi domaćih zadataka.
<p>2. CIJELI BROJEVI</p> <ul style="list-style-type: none"> Pojam negativnog cijelog broja. Skup cijelih brojeva. Pridruživanje cijelih brojeva tačkama brojevnje prave. Suprotni brojevi. Apsolutna vrijednost cijelog broja. Uređenje u skupu cijelih brojeva. Sabiranje cijelih brojeva. Oduzimanje cijelih brojeva. Svojstva sabiranja cijelih brojeva. Jednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem cijelih brojeva. Nejednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem cijelih brojeva. Množenje cijelih brojeva i svojstva množenja. Dijeljenje cijelih brojeva. Jednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem cijelih brojeva. Nejednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem cijelih brojeva. 	<ul style="list-style-type: none"> Razlikuju pozitivne i negativne cijele brojeve i prepoznaju ih u primjerima iz svakodnevnog života. Pridružuju cijele brojeve tačkama brojevnje prave. Usvoje pojmove suprotan broj i apsolutna vrijednost. Određuju apsolutnu vrijednost cijelog broja i cijele brojeve ako je zadana njihova apsolutna vrijednost. Upoređuju zadane cijele brojeve. Usvajaju postupak za izvođenje računskih operacija sa cijelim brojevima. Znaju nabrojati svojstva operacija u skupu cijelih brojeva. Uspješno rješavaju jednačine i nejednačine datih oblika u skupu cijelih brojeva. Izvođe računске operacije u skup Z racionalnim postupcima. 	<ul style="list-style-type: none"> Pravilno shvataju potrebu uvođenja negativnih brojeva. Upotrebljavaju prethodno stečeno znanje o svojstvima računskih operacija. Usvojeno znanje o cijelim brojevima znaju primijeniti pri rješavanju zadataka iz svakidašnjice. Osposobljavaju se za izračunavanje vrijednosti jednostavnijih izraza sa više operacija i zagrada u skupu cijelih brojeva. 	<ul style="list-style-type: none"> Pokazuju želju za usvajanjem novih znanja i proširivanje postojećih. Razvijaju upornost, dosljednost i ostale pozitivne crte ličnosti. 	<ul style="list-style-type: none"> Učestvuje u svim etapama i oblicima rada (par, grupa). Računaju na različite načine, vertikalno i horizontalno, pomoću brojne prave. Logički zaključuju i vrše procjenu pri rješavanju zadataka. Predviđaju približan rezultat. Pomažu nastavniku u izradi zidnih slika. 	<ul style="list-style-type: none"> Ponavlja usvojena znanja o skupu prirodnih brojeva. Postepeno formira skup cijelih brojeva kao proširenje skupa N. Od samog početka cijele brojeve prikazuje na brojevnoj pravoj i u vezi s tim definira urednost u skupu cijelih brojeva. Uz adekvatnu motivaciju objašnjava i uvježbava postupke za izvođenje računskih operacija, jednačina i nejednačina na osnovu definicija računskih radnji. Podstiče na razumijevanje i primjenu na razne probleme iz okoline. Redovno prati i ocjenjuje rad učenika.
<p>3. RACIONALNI BROJEVI</p> <ul style="list-style-type: none"> Pozitivni i negativni racionalni brojevi. Skup racionalnih brojeva. Predstavljanje racionalnih brojeva na brojevnoj pravoj. Apsolutna vrijednost racionalnog broja. Uređenje u skupu racionalnih brojeva. 	<ul style="list-style-type: none"> Shvataju uvođenje pozitivnih i negativnih racionalnih brojeva, zapisuju racionalne brojeve u obliku razlomka i decimalnog broja. Procjenjuju i zaključuju 	<ul style="list-style-type: none"> Prenošenjem definicija i pravila sa jednog skupa na drugi osposobljavaju se za zaključivanje po 	<ul style="list-style-type: none"> Razvoj svijesti o potrebi računanja i primjene stečenog znanja u zadacima iz 	<ul style="list-style-type: none"> Učenici treba da ponove pozitivne razlomke, decimalne brojeve i cijele brojeve kako bi 	<ul style="list-style-type: none"> Formira skup racionalnih brojeva kao proširenje već upoznatih skupova. Radi boljeg uočavanja ilustrira pridruživanje tačaka brojevne prave racionalnim

<ul style="list-style-type: none"> • Decimalni zapis racionalnog broja. • Sabiranje i oduzimanje racionalnih brojeva. • Svojstva sabiranja racionalnih brojeva. • Jednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem racionalnih brojeva. • Nejednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem racionalnih brojeva. • Množenje racionalnih brojeva (u obliku $\frac{a}{b}$ i u decimalnom zapisu). • Svojstva množenja racionalnih brojeva. • Dijeljenje racionalnih brojeva (u obliku $\frac{a}{b}$ i u decimalnom obliku). • Brojevni izrazi sa racionalnim brojevima sa osnovnim računskim operacijama (sa zagradama i bez zagrada). • Jednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem racionalnih brojeva. • Nejednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem racionalnih brojeva. • Primjena linearnih jednačina sa jednom nepoznatom. 	<p>između koja dva cijela broja se nalazi zadani racionalni broj i na brojevnoj pravoj prikazuju racionalne brojeve sa nazivnikom manjim od 10.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Upoređuju racionalne brojeve zapisane u obliku $\frac{a}{b}$ i u obliku decimalnog broja. • Izvode osnovne računске operacije u skupu racionalnih brojeva uz korištenje svojstava tih operacija. • Rješavaju jednačine i nejednačine u skupu racionalnih brojeva, usvajaju pojam rješenja jednačine, vrše provjeru rješenja i objašnjavaju postupak rješavanja. • Čitaju, sastavljaju i određuju vrijednosti jednostavnijih izraza sa racionalnim brojevima. • Izvode računске operacije u skupu Q racionalnim postupcima. 	<p>analogiji.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ovladaju operacijama racionalnim brojevima do nivoa njihove primjene i potpune usvojenosti. • Primjenjuju pravila računanja u izradi praktičnih zadataka iz geometrije pri izračunavanju površina raznih figura. • Razumiju i analiziraju problemske zadatke, mogu zapisati jednostavnije probleme u obliku jednačine. • Razvijaju sposobnost da grešku shvataju kao podsticaj za ponovni rad. • Osposobljavaju se da samostalno izaberu pogodniji oblik racionalnog broja u smislu racionalnog pristupa u rješavanju zadatka. 	<p>životnih situacija.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samostalno sastavljaju zadatke koristeći matematički jezik za iskazivanje teksta. • Motiviranost za individualni i rad u parovima. • Jasan osjećaj vlastitog dostignuća. 	<p>mogli usvojiti nova znanja (skup Q).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pregledno i uredno zapisuju i rješavaju zadatke. • Da vrše samokontrolu svoga rada i provjeravaju rješenja. • Sami odlučuju o načinu rješavanja zadatka i o karakteru rješenja. • Koriste udžbenik i dostupne zbirke zadataka. 	<p>brojevima.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uvježbava računске operacije u skupu Q i u izračunavanju vrijednosti brojnih izraza. • Razvija naviku racionalisanja postupaka u radu. • U rješavanju jednačina i nejednačina sa učenicima razgovara o prirodi rješenja i insistira na provjeravanju dobivenih rezultata. • Osposobljava učenike u prevođenju tekstualnih zadataka u oblik jednačine i nejednačine. • Izbor problema vrši kvalitativno i u skladu sa mogućnostima učenika. • Koristi radne listiće za provjeru usvojenosti pojedinih računskih operacija u skupu racionalnih brojeva, izrađuje programirani materijal za samostalno učenje.
<p>4. UGAO I TROUGAO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jednakost uglova • Uglovi sa paralelnim kracima. • Uglovi sa normalnim kracima. • Trougao. Elementi trougla. • Uglovi uz presječnicu paralelnih pravih (transferzalni uglovi). • Vrste trouglova prema prema stranicama i prema uglovima. • Zbir unutrašnjih uglova trougla. • Vanjski uglovi trougla. • Odnos stranica i uglova u trouglu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznaju jednake uglove • Usvoje pojam trougla i elemente, razlikuju vrste trouglova i primjenjuju pravilo odnosa između elemenata trougla. • Definišu pojam transferzale i prepoznaju uglove uz presječnicu. • Znaju dokazati jednostavnije tvrdnje o uglovima trougla i 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijaju sposobnost za posmatranje, zapažanje i zaključivanje. • Svojstva transferzalnih uglova znaju primijeniti na rješavanje zadataka. 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijaju preciznost u mjerenju, crtanju i geometrijskim konstrukcijama. • Razvijanje sposobnosti posmatranja, zapažanja i logičkog 	<ul style="list-style-type: none"> • Prati predavanja nastavnika. • Aktivno posmatra, uočava odnose među elementima. • Samostalno crta, zapisuje i primjenjuje matematičku simboliku. 	<ul style="list-style-type: none"> • Novi sadržaj nadovezuje na ranije stečeno znanje o trouglu. • Dokazuje tvrdnju o zbiru unutrašnjih i vanjskih uglova trougla pri čemu navodi učenike na samostalno logičko zaključivanje. • Objašnjava odnos stranica i uglova u trouglu pomoću

<ul style="list-style-type: none"> Odnos stranica u trouglu. Konstrukcije uglova (60°, 120°, 30°, 45°, 75°, 135°). Podudarnost trouglova. Pravila podudarnosti. Primjena pravila podudarnosti kod pravouglog i jednakokrakog trougla. Osnovne konstrukcije trougla. Pravougli trougao Centar opisane i centar upisane kružnice trougla. Težište i orto centar trougla. Značajne tačke trougla. Centralni i periferni ugao. Uzajamni položaj prave i kružnice. Konstrukcija tangente kružnice. Uzajamni položaj dvije kružnice. Opisana i upisana kružnica trougla 	<ul style="list-style-type: none"> primjenjivati ih u zadacima. Konstruiraju uglove primjenjujući svojstva simetrale ugla. Svate podudarnost trouglova i usvoje simbol podudarnosti. Razlikuju pravila o podudarnosti trouglova i znaju ih primijeniti u izvođenju osnovnih konstrukcija trougla. Izvide osnovne konstrukcije trougla primjenom sve četiri etape (skiciraju, analiziraju, konstruiraju i diskutuju rješenje). Konstruktivno određuju značajne tačke trougla. 	<ul style="list-style-type: none"> Uočavaju praktični značaj primjene znanja o podudarnosti trouglova. Uočavaju neophodnost primjene podudarnosti kada to nije naglašeno. Osposobljavaju se za analitičko mišljenje naročito uočavanjem zavisnosti među datim elementima trougla kao i za utvrđivanje redoslijeda konstruktivnih koraka. Osposobljavaju se za precizno izražavanje i simboličko zapisivanje. 	<p>mišljenja.</p> <ul style="list-style-type: none"> Razvijanje zapažanja posebnog i općeg. Uočavaju ulogu i značaj matematike u svakodnevnom životu. 	<ul style="list-style-type: none"> Priprema didaktički materijal i vrši potrebne ogledе. Vrednuje rezultate svoga rada i izražava kritičnost u radu. 	<p>svojstava osne simetrije.</p> <ul style="list-style-type: none"> Dokazuje tvrdnju o odnosu stranica u trouglu i izvodi ogled na svom demonstracionom modelu a učenici na svojim modelima. Pravila podudarnosti primjenjuje kroz raznovrsne zadatke i sa umjerenim zahtjevima. Posebnu pažnju posvećuje svakom koraku u rješavanju konstruktivnog zadatka. Učenike potiče na urednost i preciznost u radu, pravilno formulisanje iskaza i zaključka. Koristi model za demonstraciju zbira unutrašnjih uglova u trouglu, mehaničko kretanje modela trougla pri dokazivanju podudarnosti, grafoskop, nastavne plakate i dr.
<p>5. ČETVEROUGAO. OBIM I POVRŠINA TROUGLA I ČETVEROUGLA</p> <ul style="list-style-type: none"> Četverougao. Elementi četverougla. Vrste četverouglova. Uglovi četverougla. Paralelogram. Svojstva paralelograma. Vrste paralelograma. Pravougaonik, romb, kvadrat. Konstrukcije paralelograma. Trapez. Svojstva trapeza. Srednja linija trapeza. Konstrukcije trapeza. Deltoid. Svojstva deltoida. Konstrukcija deltoida. Obim trougla i četverougla. Mjerenje površina. Površina paralelograma. Površina trougla. Površina trapeza. 	<ul style="list-style-type: none"> Usvoje pojam četverougla i elemente, razlikuju vrste četverouglova i prepoznaju ih na predmetima i modelima. Učenici trebaju naučiti definirati paralelogram, kvadrat, romb, kvadrat, trapez i deltoid. Znaju dokazivati tvrdnje kod paralelograma i trapeza i iste primjenjivati u zadacima. Svataju zajednička i posebna svojstva paralelograma i primjenjuju ih. Izvide konstrukcije svih četverouglova i obrazlažu ih. Rješavaju jednostavnije zadatke sa srednjom linijom trapeza. 	<ul style="list-style-type: none"> Osposobljavaju se za uočavanje i raspoznavanje četverouglova u okolini. Stiču vještinu korištenja pribor, tačnost i preciznost u radu. Razvijaju matematičko mišljenje primjenom dedukcije u dokazima svojstava paralelograma. Osposobljavaju se za precizno formulisanje 	<ul style="list-style-type: none"> Razvijanje radnih navika, smisla za preciznost, tačnost, upornost. Razvijanje sposobnosti za posmatranje, opažanje i logičko stvaralačko mišljenje. Razvijanje osjećaja odgovornosti za izvršavanje postavljenih zadataka. 	<ul style="list-style-type: none"> Pažljivo prati rad nastavnika, pravilno piše i crta u svojoj teci. Samostalno uočava i logički zaključuje. Učestvuje neposredno u dokazivanju tvrdnji. Redovno radi domaće zadatke i ulaže napor da shvati gradivo. 	<ul style="list-style-type: none"> Ponavlja pojam izlomljene linije i mnogougla, završava izgrađivanje pojma četverougla. Izvršava klasifikaciju četverouglova naglašavajući nove pojmove i odnose. Dokazuje tvrdnju o zbiru unutrašnjih i vanjskih uglova četverougla zajedno sa učenicima. Dokazuje svojstva srednje linije trapeza i svojstva jednakokrakog trapeza. Odgovarajuću pažnju obraća pojmu deltoida i razumjevanju njegovih svojstava. Priprema modele za što prirodniji pristup pojmu obima i površine trougla i

<ul style="list-style-type: none"> Površina četverougla sa normalnim dijagonalama. 	<ul style="list-style-type: none"> Savladati pojmove obima i površine Naučiti formule za računanje obima i površine 	<p>pojmovi i definicija kod podjele četverouglova.</p> <ul style="list-style-type: none"> Koriste pravilno matematičko izražavanje. 			četverougla
---	---	--	--	--	-------------

DIDAKTIČKO - METODIČKE NAPOMENE

1. TEMA – RAZLOMCI U DECIMALNOM OBLIKU

U ovoj temi obraditi decimalne brojeve, računске operacije sa decimalnim brojevima i racionalnu tehniku računanja.

- Uvesti pojam decimalnog broja kao rezultat mjerenja veličine koja se ne može tačno izmjeriti jedinicom za mjerenje nego i merenim dijelovima. Potrebno je da učenici sami mjere veličine i predstavljaju ih decimalnim brojevima.
- Vježbati čitanje i pisanje decimalnih brojeva, pomjerati zarez u datim decimalnim brojevima udesno ili ulijevo.
- Uspoređivati decimalne brojeve po analogiji sa uspoređivanjem prirodnih brojeva (najjednostavnije je poredati ih tako da im se dopisivanjem nula izjednači broj decimala, a onda izvršiti poređenje kao da su prirodni brojevi).
- Sabiranje i oduzimanje decimalnih brojeva obraditi na konkretnim problemima (prvo kao sabiranje i oduzimanje imenovanih brojeva) uz naglašavanje kako treba vršiti potpisivanje.
- Kod množenja ići ovim redom: množenje decimalnog broja prirodnim (jednocifrenim, dekadnom jedinicom, višecifrenim brojem) a zatim množenje decimalnog broja decimalnim brojem.
- Provjeravati zakone komutacije, asocijacije i distribucije u računskim zadacima.
- Dijeljenje decimalnih brojeva vršiti koristeći imenovane brojeve pa tek onda preći na dijeljenje neimenovanih brojeva.
- Vježbati i dijeljenja u kojima je rezultat beskonačan periodičan decimalan broj i objasniti periodičnost decimalnog broja..
- Pokazati pravila u vezi sa odbacivanjem zadnjih decimala (zaokruživanje decimalnih brojeva na približne vrijednosti koje mogu biti manje ili veće od datih decimalnih brojeva).

2. TEMA – CIJELI BROJEVI

Pri uvođenju cijelih brojeva treba iskoristiti znanja o prirodnim brojevima, ali je potrebno koristiti i druga znanja i iskustva učenika.

- Formirati pojam pozitivnog i negativnog broja korištenjem nekih matematičkih i praktičnih razloga: rješavanja jednačina, izvodljivosti računskih operacija, računanja sa veličinama koje se mogu mijenjati u dva suprotna smjera (vrijeme, kretanje udesno – ulijevo, gore – dole, geografska dužina i širina itd).
- Definirati pojam suprotnog broja na brojevnoj pravoj povezujući to sa centralnom simetrijom.
- Istaknuti značenje predznaka + i – brojeva za razliku od znakova za računске operacije sabiranja i oduzimanja.

- Prvo definirati skup cijelih negativnih brojeva i uvesti drugi naziv za skup prirodnih brojeva (kao skup pozitivnih cijelih brojeva), a zatim definirati skup cijelih brojeva.
- Ilustrirati apsolutnu vrijednost i upoređivanje cijelih brojeva na brojevnoj pravoj i upotrijebiti termin „koordinata tačke“.
- Sabiranje cijelih brojeva izvesti koristeći primjere stanja temperature, promjene vodostaja rijeke, nadmorske visine – dubine mora, dobitka – gubitka i dr. Zatim sabiranje ilustrirati na brojevnoj pravoj i poslije više primjera usmenog računanja uvesti definiciju sabiranja cijelih brojeva.
- Operaciju oduzimanja uvesti kao obrnutu operaciju sabiranja čime je postignut jedan od ciljeva proširivanja skupa prirodnih brojeva do skupa cijelih brojeva.
- Koristiti odgovarajuće primjere iz stvarnosti za uvođenje definicije množenja u skupu cijelih brojeva. Poslije toga dati zadatke u kojima se izračunavaju proizvodi od dva faktora, a zatim preći na proizvode od više faktora.
- Dijeljenje definisati kao obrnutu operaciju operaciji množenja.
- Pokazati svojstva operacija sabiranja i množenja na primjerima.
- Jednačine u skupu Z rješavati na osnovu svojstava računskih operacija, a za rješavanje nejednačina koristiti svojstva nejednakosti i svojstva računskih operacija.

3. TEMA – RACIONALNI BROJEVI

Realizacija ove tematske cjeline vrši se proširivanjem skupa Z cijelih brojeva na osnovu čega se određenim matematičkim postupcima gradi i razvija skup Q racionalnih brojeva i skup R realnih brojeva (8. razred).

- Uvesti prvo skup negativnih razlomaka a zatim skup racionalnih brojeva.
- Ponoviti sa učenicima decimalni zapis pozitivnog razlomka da bi mogli usvojiti decimalni zapis racionalnog broja.
- Operacije sabiranja i oduzimanja koje su već definisane u skupu cijelih brojeva proširiti sa skupa cijelih u skup svih racionalnih brojeva.
- Potvrditi na primjerima svojstva sabiranja u skupu Q , ne treba ih dokazivati.
- Uvesti definiciju oduzimanja u skupu Q polazeći od definicije oduzimanja u skupu Q^+ (6. razred) i ilustraciju oduzimanja na brojevnoj pravoj.
- Obraditi rješavanje jednačina i nejednačina u skupu Q određujući nepoznate komponente zbira ili razlike na osnovu zavisnosti rezultata od komponenata.
- Koristiti znanja o množenju pozitivnih razlomaka i o množenju cijelih brojeva za usvajanje pravila za množenje racionalnih brojeva.
- Dijeljenje, kao obratnu operaciju uvesti pomoću već poznatih pravila množenja.
- Rješavanje jednačina i nejednačina zasnovati na definicijama operacija množenja i dijeljenja. Obratiti pažnju slučaju kada se nejednačina množi, odnosno dijeli negativnim brojem.

4. TEMA – UGAO I TROUGAO

Proučavanje trougla treba nadovezati na usvojena znanja o trouglu u nižim razredima. Zato je potrebno ponoviti sve što se zna o trouglu a nova znanja usvajati posmatranjem, neposrednim mjerenjem i ogledom.

- Formirati pojam trougla kao skup tačaka.
- Crtati uglove sa paralelnim i normalnim kracima korištenjem pribora.
- Predočiti sve elemente trougla i insistirati da nasuprot svakog vrha odnosno ugla trougla je odgovarajuća stranica i obrnuto.
- Odrediti zbir uglova trougla eksperimentalno na modelu trougla od papira, a zatim izvesti dokaz da je $\alpha + \beta + \gamma = 180^\circ$.
- Odnos stranica i uglova u raznostraničnom trouglu uočiti posmatrajući ilustracije ili projekciju sa grafolije više trouglova. Dokazati tvrdnju.
- Odnos stranica u trouglu najprije pokazati na odgovarajućem modelu a zatim izvesti dokaz tvrdnje. Obrnutu tvrdnju ne treba dokazivati.
- Ponoviti podudarnost duži, uglova i geometrijskih figura uopće prije obrade sadržaja o podudarnosti trouglova.
- Dokazati podudarnost trouglova koristeći ogled (mehaničko kretanje modela trougla). Upotrijebiti i grafoskop.
- Koristiti osobine simetrala duži i ugla u obradi centra opisane i centra upisane kružnice.
- Eksperimentalno provjeriti težište trougla i objasniti odnos dijelova težišne duži jer se to koristi kod određivanja poluprečnika upisane i opisane kružnice jednakokraničnog trougla.
- Izvesti zaključak o centru opisane kružnice pravouglog trougla.

- Osnovne konstrukcije trougla bazirati na primjeni pravila podudarnosti i elementarnih konstrukcija (određivanje presjeka dvije prave, prave i kružnice i dvije kružnice).
- Rješavati konstruktivne zadatke po etapama, a naročito insistirati na analizi jer je ona bitna za uviđanje zavisnosti među datim elementima, kao i za utvrđivanje svih koraka u samoj konstrukciji.

5. TEMA – ČETVEROUGAO.OBIM I POVRŠINA TROUGLA I ČETVEROUGLA

Znanja o nekim četverouglovima učenici su dobili u mlađim razredima što sada treba ponoviti i nastaviti sa detaljnom obradom ovog sadržaja.

- Objasniti pojam četverougla pomoću pojma mnogougla. Početi sa posmatranjem objekata u učionici i na pripremljenim modelima.
- Precizirati pojmove: suprotne stranice i suprotni uglovi, susjedne stranice i uzastopni uglovi.
- Dokazati tvrdnje o zbiru unutrašnjih i vanjskih uglova četverougla koristeći tvrdnje o zbiru unutrašnjih uglova trougla i suplemenatnost uporednih uglova. Ove dokaze učenici mogu samostalno izvoditi uz pomoć nastavnika.
- Ukazati na određenost četverougla sa pet elemenata.
- Ukazivati na uslove sadržane u definicijama jer to smanjuje broj potrebnih elemenata za konstrukciju paralelograma, trapeza, deltoida,... Učenicima mora biti jasno zašto je za konstrukciju ma kog četverougla neophodno pet elemenata, a za kvadrat samo jedan.
- Dokazati osnovna svojstva paralelograma: jednakost suprotnih stranica, jednakost suprotnih uglova, da se dijagonale polove i izvesti zaključak da ova svojstva imaju i posebni paralelogrami: pravougaonik, kvadrat i romb. Insistirati na tome da svaki učenik zna ove dokaze.
- Crtati i konstruisati različite deltoide i u različitim položajima radi pravilnog shvatanja ovog četverougla, jer sama definicija asocira na romb i kvadrat.
- Izvršiti sistematizaciju znanja o četverouglovima prikazivanjem skupa četverouglova Venovim dijagramom (koristiti grafofolije ili crteže četverouglova).
- Pomoću svakodnevnih primjera uvesti pojam obima i površine trougla i četverougla.
- Naučiti ih da sistemom slaganja slika znaju izračunati površinu komplikovanijih slika pomoću površina jednostavnijih već poznatih slika(kombinacije trouglova, pravougaonika i sl.).

Ocjenjivanje

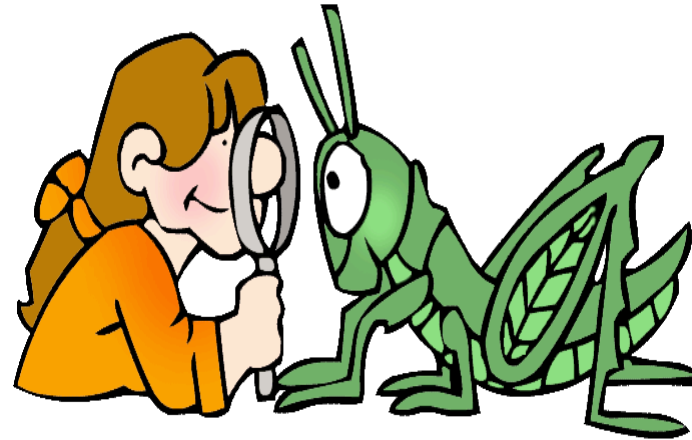
Napredovanje učenika treba kontinuirano provjeravati i ocjenjivati, vodeći računa o individualnim mogućnostima, sposobnostima i sklonostima.

U skladu s tim, ocjenjivanje treba da bude zasnovano na različitim metodama, procedurama i instrumentima. Najbolji način za procjenjivanje da li učenik može izvršiti neku aktivnost je posmatrati ga i ocjenjivati dok on izvodi zadanu aktivnost. Pored tradicionalnog pristupa ocjenjivanju potrebno je pratiti i ocjenjivati: kreativnu razradu nekog zadatka, rad na projektu, učenički doprinos za vrijeme grupnog rada, specifične komunikativne i radne vještine, uključujući i kolegijalno (međusobno) ocjenjivanje i samoocjenjivanje i dr. U svakom polugodištu radi se po jedna školska pisana zadaća.

Prilagođavanje programa

Za učenike s posebnim potrebama razvijaju se prilagođeni programi. Prilagođavanje se može provoditi modifikacijom programa redovne nastave u pogledu sadržaja, procesa, proizvoda i sredine učenja, zavisno od osobenosti potreba učenika određene populacije, odnosno do nivoa individualno prilagođenih programa. Individualno prilagođeni program, kao i plan rada razvijaju zajedno nastavnik MATEMATIKE i stručni tim za podršku učenika sa posebnim potrebama na nivou škole/ pedagoškog zavoda, uz korištenje potrebne ekspertize i učešće roditelja.

NASTAVNI PLAN I PROGRAM
ZA BIOLOGIJU – 7. RAZRED (DEVETOGODIŠNJEG OBRAZOVANJA)
/2 časa sedmično -70 časova godišnje/

BIOLOGIJA U VII RAZREDU
(2 časa sedmično – 70 časova godišnje)

CILJ I ZADACI NASTAVE BIOLOGIJE

Programski sadržaji biologije za sedmi razred posvećeni su izučavanju životinjskog svijeta. Svrha ovog programa je sticanje novih znanja o morfološkoj, anatomskoj, funkcionalnoj raznolikosti životinja. Znanja iz navedenih oblasti povezana su sa sistematikom životinjskog svijeta, biološkom disciplinom koja je u najvećoj mjeri zastupljena u ovom programu. Dat je također osvrt na ponašanje životinja odnosno sticanje znanja iz oblasti etologije. Istaknut je privredni značaj i važnost pojedinih skupina ili vrsta životinja kao i nužnost njihove zaštite i očuvanja. Zatim, obuhvaćeni su mnogi uzročnici zaraznih bolesti kojima su izloženi ljudi i životinje kao i način zaštite.

CILJ NASTAVE BIOLOGIJE

Cilj nastave biologije je da učenicima obezbijedi sticanje osnovnih znanja o živom svijetu, u skladu s dostignućima savremene biološke nauke i prakse čiji su sadržaji neophodni za razumijevanje bioloških pojava, procesa i zakonitosti o prirodi, te da doprinese kod učenika razvijanju pravilnog pogleda o živom svijetu. Također, učenike će senzibilirati u pogledu pravilnog odnosa prema prirodi, a posebno prema prirodnom nasljeđu Bosne i Hercegovine.

ZADACI NASTAVE BIOLOGIJE U VII RAZREDU

- Upoznavanje učenika s njenim predmetom izučavanja i značajem biologije u VII razredu
- Pružanje osnovnih znanja, vještina i sposobnosti o građi i funkciji životinjskog organizma
- Shvatanje toka fizioloških pojava i procesa u životinjskom organizmu
- Upoznavanje sa biosistematikom životinja, odnosno sa najznačajnijim karakteristikama pojedinih grupa životinja, njihovom filogenetskim razvojem, podjelom i značajem
- Upoznavanje s osnovnim znanjima ponašanja životinja
- Ovladavanje odabranim metodama i tehnikama rada u biološkim vježbama
- Formiranje svjetonazora i usvajanje osnovnih univerzalnih odgojnih vrijednosti

PROGRAMSKI ZAHTJEVI

ODGOJNI

- ☼ posebnu pažnju usmjeriti na ćeliju kao osnovnu strukturnu i funkcionalnu jedinicu svih živih bića
- ☼ pružanje osnovnih znanja , vještina i sposobnosti o građi i funkciji životinjskog organizma
- ☼ shvatanje toka fizioloških pojava i procesa u životinjskom organizmu vezanim za građu i funkciju pojedinih unutrašnjih i vanjskih organa
- ☼ upoznavanje sa biosistematikom životinjskog svijeta , odnosno sa najznačajnijim karakteristikama pojedinih grupa životinja shvatiti filogeniju životinjskog svijeta podjelu i značaj
- ☼ ovladavanje odabranim metodama i tehnikama rada u nastavi biologije
- ☼ razvijanje pogleda i sticanje osnovnih znanja o živom svijetu u skladu sa dostignućima savremene biološke nauke i univerzalnih odgojnih vrijednosti shvatiti značaj biljaka za prirodu, životinje i čovjeka.

OBRAZOVNI

- ☼ sticanje novih znanja o predmetu izučavanja biologije u sedmom razredu
- ☼ naučiti razliku između biljne i životinjske ćelije koristiti prethodna iskustva učenika i ostvariti korelaciju sa gradivom drugih nastavnih predmeta – multidisciplinarni pristup
- ☼ shvata i uočava da sva živa bića predstavljaju visoko organizirane prirodne sisteme (organizme, jedinke) građene od ćelija/stanica;
- ☼ Identificira i razumije različitosti i sličnosti životinjskih vrsta, klasificira stečena znanja, proširuje ih i praktično primjenjuje; Učenici izvode disekcije nekih organizama: priprema, izvođenje, evaluacija;
- ☼ Stiče osnovna znanja o živom svijetu, u skladu s dostignućima savremene biološke nauke i prakse; uči sadržaje koji se odnose na predmet proučavanja biologije i njihovu primjenu, povezanost biologije sa drugim naukama i razvojem tehnike; građu životinjske ćelije/stanice, diobu ćelije, razlika između biljne i životinjske ćelije; građu i funkciju životinjskog organizma
- ☼ učenike upoznati sa osnovnim sistematskim kategorijama i njihovom hijerarhijom
- ☼ formiranje svjetonazora / pogleda o porijeklu i razvoju životinjskog svijeta
- ☼ razvijati kritičko mišljenje i kreativnost
- ☼ poseban značaj posvetiti planiranju i pripremanju laboratorijske vježbe, posmatranju, modeliranju ćelije i biljnih organa i eksperimentima

OČEKIVANA POSTIGNUĆA

- ☼ učenici se služe literaturom iz biologije i prepoznaju predmet izučavanja pojedinih grana biologije
- ☼ razumjeti građu ćelije i njenu funkciju u jednoćelijskom i višećelijskom organizmu, diobu ćelije, pojam haploidnog i diploidnog broja hromosoma
- ☼ svojim aktivnostima, u granicama mogućnosti, doprinosi očuvanju životne sredine koja je pogodna za neometan život organizama, ali i samog čovjeka kao dijela prirode.
- ☼ opisuje, objašnjava i analizira ponašanje životinja u sklopu obrade pojedinih sistematskih kategorija;
- ☼ razumije ulogu i značaj biologije za razvoj nauke i tehnologije uopće, njene koristi za svakodnevni život, kao i to da se biološka slika svijeta mijenja tokom vremena;
- ☼ uočava povezanost biologije sa hemijom i fizikom kao i ostalim prirodnim i društvenim naukama;
- ☼ uz pomoć nastavnika procjenjivati relevantnost podataka i informacija
- ☼ shvatiti ulogu nauke za razumjevanje svijeta u kojem žive i da svaki pojedinac može dati vlastiti doprinos u očuvanju pojedinih životinjskih vrsta

- ☼ Učenici će razviti pozitivne vrijednosti i stavove prema sebi samima, prema drugima, prema svojoj okolini i učenju kao cjeloživotnom procesu.

PROGRAMSKI SADRŽAJI U SEDMOM RAZEDU

1. GRAĐA ŽIVOTINJSKOG ORGANIZMA

1.1. GRAĐA ŽIVOTINJSKOG ORGANIZMA, ORGAN, ORGANSKI SISTEM, ORGANIZAM KAO CJELINA

Osnovne razlike između biljaka i životinja

1.2. ŽIVOTINJSKA TKIVA

Epitelno, potporno, mišićno, nervno

1.3. Laboratorijska vježba: Mikroskopiranje trajnih preparata životinjskih tkiva

1.4. ĆELIJA OSNOVNA JEDINICA ŽIVOTINJSKOG ORGANIZMA

Organele ćelije: Ćelijska opna, citoplazma, jedro, centrosomi, mitohondrije, ribosomi. Razlike između biljne i životinjske ćelije.

1.5. Laboratorijska vježba: Mikroskopiranje životinjske ćelije

2. BIOSISTEMATIKA ŽIVOTINJA –BESKIČEMENJACI / BESKRALJEŽNJACI

2.1. PRAŽIVOTINJE

Opće osobine grupe, razmnožavanje i razviće, način života, podjela i značaj

1.2. Laboratorijska vježba: pripremanje infuzuma i mikroskopska posmatranje životinja

2.3. TEORIJE O PORIJEKLU VIŠEĆELIJSKIH ŽIVOTINJA

2.4. SUNĐERI/SPUŽVE –Osnovne odlike građe, glavne grupe, razmnožavanje i značaj

2.5. DUPLJARI/ŽARNJACI –Građa, razmnožavanje i razviće, glavne grupe i značaj

2.6. PLJOSNATE GLISTE / PLOŠNJACI I OBLE GLISTE / OBLICI

Opće karakteristike grupe, slobodni i parazitski oblici, zaštita od parazita

2.7. ČLANKOVITE GLISTE/ KOLUTIČAVCI

Opće odlike grupe, značaj grupe za nastavak viših životinjskih oblika, glavne grupe i značaj

2.8. Laboratorijska vježba: Diskcija kišene gliste, upoznavanje sa spoljašnjom i unutrašnjom građom

2.9. ZGLAVKARI / ČLANKONOŠCI – Najraznovrsnija i najmnogobrojnija grupa životinja. Opće odlike grupe i podjela

2.10. Laboratorijska vježba: Upoznavanje sa spoljašnjom i unutrašnjom građom riječnog raka

2.11. KUKCI / INSEKTI - Opće osobine grupe, razmnožavanje i razviće, podjela i značaj insekata, korisni i štetni insekti u odnosu na čovjeka. zloupotreba insekata u ratu

2.12. Laboratorijska vježba: Upoznavanje spoljašnje i unutrašnje građe insekata

2.13. MEKUŠCI - Opće odlike građe, razmnožavanje i razviće, rasprostranjenost, podjela i značaj

2.14. BODLJOKOŠCI/BODLJARI - Opći plan građe, podjela i značaj

SVITKOVCI/HORDATI

2.15. KOPLJAČA- Glavne odlike hordata, podjela i značaj

2.16. RIBE- opće osobine građe i razmnožavanje, rasprostranjenost, glavne grupe i značaj riba u ishrani (akvakultura)

2.17. Laboratorijska vježba: Određivanje riba po ključu

2.18. VODOZEMCI – prijelaz na kopno. Građa tijela, razmnožavanje i razviće. Glavne grupe i značaj vodozemaca

- 2.19. Laboratorijska vježba: Disekcija žabe
- 2.20. GMIZAVCI/GMAZOVI – prilagođenost vazdušnoj sredini. Opće osobine građe i razmnožavanje. Sistematske grupe. Izumrli gmizavci.
- 2.21. PTICE - Opće odlike građe, razmnožavanje i rasprostranjenost
- 2.22. RAZNOVRSNOST PTICA-Najvažnije grupe ptica. Seobe ptica. Porijeklo i značaj ptica.
- 2.23. SISARI/ SISA VCI- Opće odlike građe, razmnožavanje i rasprostranjenost
- 2.24. VAŽNIJE GRUPE SISARA- porijeklo i značaj sisara (stočarstvo, lovna divljač, krzнарstvo)
- 2.25. KRATAK PREGLED FILOGENETSKOG RAZVOJA ŽIVOTINJSKOG SVIJETA

3. ZNAČAJ ŽIVOTINJA

- 3.1. JESTIVE ŽIVOTINJE VODENE SREDINE – korištenje u ishrani i vanrednim uslovima
- 3.2. JESTIVE ŽIVOTINJE KOPNA- korištenje u ishrani i vanrednim uslovima

4. PONAŠANJE ŽIVOTINJA

- 4.1. ETOLOGIJA- Nauka o ponašanju životinja i čovjeka. Teritorijalnost – revir
- 4.2. IZGRADNJA GNIJEZDA I SKROVIŠTA
- 4.3. TRAŽENJE I SAKUPLJANJE HRANE
- 4.4. POLNI DIMORFIZAM – udvaranje i traženje ženke, svadbeni ples
- 4.5. BRIGA O POTOMSTVU
- 4.6. MIGRACIJE RIBA (jegulje, lososi, pastrmke)
- 4.6. MIGRACIJE PTICA (laste, rode)
- 4.7. ŽIVOTINJE SA DRUŠTVENIM PONAŠANJEM – urođeno i stečeno ponašenje, dresura životinja
- 4.8. ORGANSKI SISTEMI ŽIVOTINJA: Krvotok, organi za disanje, organi za kretanje, koža, organi za razmnožavanje

BIOLOGIJA, VII razred – 2 časa sedmično, 70 sati godišnje

Tematske cjeline, Teme	Ishodi učenja	Aktivnosti nastavnika
<p>UVOD</p> <p>Građa i funkcija životinjskog organizma</p> <p>Životinjska ćelija/ stanica,</p> <p>Građa i funkcija životinjskih tkiva, organa i sistema organa</p> <p>Sistematika životinja i ponašanje životinja</p>	<p>Zna da je biologija fundamentalna prirodna nauka/znanost o životu koja uključuje niz disciplina</p> <p>Usvaja pojmove: tkivo, organ, sistem/sustav organa, organizam;</p> <p>Usvaja detaljnija znanja o životinjskoj ćeliji; znaju funkciju pojedinih organela.</p> <p>Također, zna razliku u građi između biljne i životinjske ćelije;</p> <p>Zna navesti da se mitozu odvija kroz nekoliko faza i može objasniti bitne pojave u svakoj od njih.</p> <p>Zna da polne ćelije nastaju putem mejoze i razlikuje pojmove haploidan i diploidan broj hromosoma.</p> <p>Stiče znanje o građi i funkcijama životinjskih tkiva, organa i sistema organa od najjednostavnijih do tj. najodvedenijih (komparativno morfološko – fiziološki pristup);</p> <p>Iskazuju svoje sposobnosti posmatranja i uočavanja spoljašnje i opće unutrašnje građe životinja koja se temelji na filogenatičkim</p>	<p>Motivira učenike i razvija njihov interes za izučavanje biologije;</p> <p>Nastavni proces usaglašava s psihofizičkim razvojem i mogućnostima učenika,</p> <p>Podešava namještaj i prostor u razredu potrebama nastavnih aktivnosti;</p> <p>Priprema laboratorijsku vježbu: Mikroskopiranje životinjske ćelije i tkiva (trajni i svježi preparati)</p> <p>Samostalno i sa učenicima priprema nastavna očigledna sredstva (prirodni materijal, mokre preparate, crteže).</p> <p>Često koristi dodatne izvore podataka i podstiče učenike da prilože i svoje radove (modeli, crteži, poster i dr.);</p> <p>Izlaže radove učenika i zajednički ih ocjenjuju;</p>
<p align="center">Tematske cjeline, Teme</p>	<p align="center">Ishodi učenja</p>	<p align="center">Aktivnosti nastavnika</p>

<p>Sistematika životinja i ponašanje životinja</p>	<p>odnosima</p> <p>Zna da je biologija fundamentalna prirodna nauka/znanost o životu koja uključuje niz disciplina.</p> <p>Zna građu životinjskih organizama prema nivoima tjelesne organizacije od nivoa ćelije/stanice do organizma.</p> <p>Usvaja pojmove: tkivo, organ, sistem/sustav organa, organizam;</p> <p>Usvaja detaljnija znanja o životinjskoj ćeliji; znaju funkciju pojedinih organela.</p> <p>Također, zna razliku u građi između biljne i životinjske ćelije;</p> <p>Zna navesti da se mitozu odvija kroz nekoliko faza i može objasniti bitne pojave u svakoj od njih.</p> <p>Zna da polne ćelije nastaju putem mejoze i razlikuje pojmove haploidan i diploidan broj hromosoma.</p> <p>Stiče znanje o građi i funkcijama životinjskih tkiva, organa i sistema organa od najjednostavnijih do tj. najodvedenijih (komparativno morfološko – fiziološki pristup);</p> <p>Iskazuju svoje sposobnosti posmatranja i uočavanja spoljašnje i opće unutrašnje građe životinja koja se temelji na filogenatičkim odnosima te značaju sistematike za druge biološke discipline;</p> <p>Zna koje zarazne bolesti mogu biti izazvane protozoama – način zaštite i liječenja;</p> <p>Zna osnovne teorije o nastanku višećelijskih organizama.</p> <p>Stiče vještine posmatranja i analiziranja slika u udžbeniku i drugim izvorima znanja.</p>	<p>Uključuje učenike u grupni rad; Omogućava učenicima da uče zajedno, da se druže, razmjenjuju mišljenja i sarađuju; donose zaključke</p> <p>Prilagođava nastavne sadržaje učenicima sa posebnim potrebama;</p> <p>Posvećuje pažnju odnosu elemenata učenja i odgoja u sadržajima nastave biologije;</p> <p>Predočava učenicima kriterije za ocjenjivanje i o njima raspravlja prije ispitivanja, uvažava prijedloge učenika u postupku osmišljavanja kriterija;</p> <p>Priprema grupni odlazak učenika u Muzej ili Zoološki vrt.</p> <p>Priprema laboratorijsku vježbu (disekcija ribe) i određivanje riba pomoću ključa.</p> <p>Priprema i izvodi laboratorijsku vježbu: disekcija žabe;</p> <p>Pregleda materijal koji donose učenici iz prirode, također i štampani materijal te raspravlja sa učenicima o važnosti i značaju određene sistematske grupe;</p> <p>Pomaže učenicima pri određivanju vrsta uz pomoć odgovarajućih</p>
---	---	---

	<p>Zna navesti glavne morfološke karakteristike svake sistematske grupe na višem nivou;</p> <p>Zna najbitniju i najznačajniju karakteristiku hordata – prisustvo unutrašnjeg osovinskog skeleta.</p> <p>U okviru pojedinih sistematskih grupa životinja upoznaje njihovo ponašanje kao i značaj za prirodu, a posebno za čovjeka;</p> <p>Upoznaje se sa pojavom endemizma i znat će navesti niz endemičnih svojti (podvrsta i vrsta) u fauni BiH ;</p> <p>Zna zašto je krvotok vodozemaca napredniji u odnosu na riblji, pojam postepene preobrazbe (metamorfoze).</p> <p>Zna da su gmizavci evolucijski prvi pravi kopneni kičmenjaci;</p> <p>Zna zašto su upravo ptice za razliku od svih drugih životinja najbolji letači;</p> <p>Zna zašto je intenzivan metabolizam ptica; - perje kao zaštita i stalna temperatura tijela.</p> <p>Zna glavna obilježja ove veoma raznolike skupine po kojima se razlikuju od svih drugih životinja, a to su dlaka i prehrana mladunčadi mlijekom; stalna temperatura tijela.</p> <p>Produbljuje znanje o sistematici životinja na osnovu pregleda filogenetskog razvoja životinjskog svijeta;</p> <p>Poznaje određeni broj vrsta divljih životinja koje mogu koristiti u ishrani, posebno u vanrednim uvjetima života (elementarne</p>	<p>ključeva i drugih izvora.</p> <p>Potiče učenike da se uključe u rad neke ornitološke organizacije.</p> <p>Raspravlja s učenicima na koje načine možemo zaštititi ugrožene sisare;</p> <p>Značaj ponovnog naseljavanja istrijebljenih životinja u staništa odakle su nestali;</p> <p>Često koristi dodatne izvore podataka i podstiče učenike da prilože svoje podatke.</p> <p>Izvodi učenike u prirodu na sigurne prostore.</p> <p>Redovno provjerava znanje učenika i ostala postignuća, te ih ocjenjuje.</p>
--	--	---

	nepogode i rat).	
KRATAK PREGLED FILOGENETSKOG RAZVOJA ŽIVOTINJA	<ul style="list-style-type: none"> - Ovladavanje odabranim metodama i tehnikama rada u nastavi biologije - razvijanje pogleda i sticanje osnovnih znanja o živom svijetu u skladu sa dostignućima savremene biološke nauke i univerzalnih odgojnih vrijednosti - shvatiti značaj životinja za prirodu , životinje i čovjeka. 	<p>Poticati učenike na znatiželju. Pomagati im pri izvođenju vježbi. Dodatno pojašnjenje nekih pojmova.</p> <p>Stalno nadzirati učenike za vrijeme izvođenja vježbi.</p> <p>Zadati učenicima da sami izrade plakate s ključnim pojmovima.</p>

BIOLOGIJA: DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Predmet nauke biologije je živi svijet koji općenito kod učenika od najranijeg stupnja obrazovanja izaziva veliki interes. Ovu činjenicu treba imati stalno na umu tokom realizacije nastavnih sadržaja iz predmeta biologija i shvatiti je kao veliku prednost i olakšicu u radu s učenicima. Da bi se na ovim temeljima dalje razvijao i obogaćivao interes učenika za prirodu nastavnik u svom radu treba u velikoj mjeri uložiti potreban napor u obrazovno-odgojnom djelovanju i uticaju na učenike. Obrazovno-odgojna postignuća nastavnika iz različitih bioloških disciplina s obzirom na problem istraživanja (citologije, morfologije, sistematike, fiziologije, etologije, genetike, evolucije, ekologije), jednako i s obzirom na predmet istraživanja (botanike, zoologije, antropologije, mikologije, mikrobiologije) omogućit će učenicima da se u osnovnoj školi razvije pozitivan stav prema biološkoj znanosti. Iskustva stečena u nastavi biologije bit će dobra osnova da učenici shvate potrebu, značaj i efekte nastave biologije za svakodnevni život kao i osnovu za dalje školovanje.

Da bi se ostvarili navedeni ciljevi nastave biologije tokom osnovnog obrazovanja kod učenika treba razvijati sposobnosti:

- posmatranja (u prvom redu prirodnih objekata – živih organizama ili njihovih preparata),
- sakupljanja, klasificiranja i tumačenje podataka,
- uočavanja promjena u vremenu i prostoru,
- predstavljanja građe i funkcija živih organizama putem crteža, shema, grafikona i modela,
- sabiranja, prepariranja i izrade zbirki dijelova ili cijelih organizama u ograničenom broju,

- praktičnog uticaja na prirodu sukladno potrebi zaštite i unapređenja prirode, također praktične primjene znanja u pogledu zaštite osobnog zdravlja putem dobrih higijenskih navika i pravilne ishrane.

Nastavnik mora u procesu nastave koristiti sve raspoložive oblike rada, nastavne metode i nastavna sredstva, a to će biti uvjetovano nastavnim sadržajem, psiho-fizičkim razvojnim stupnjem učenika i materijalnim mogućnostima škole. U pogledu načina primanja bioloških informacija učenici imaju vrlo visoke zahtjeve. Korištenje elektronskih nastavnih sredstava predstavlja osnovni zahtjev, što podrazumijeva da nastavnik zna i umije sabrati i emitirati zanimljive emisije iz prirode putem TV ekrana i multimedijskog projektora povezanog s kompjuterom.

Problemska i interaktivna nastava treba da bude dominirajuća, jer su učenici u poziciji da budu pobuđeni na ulaganje vlastitog napora u saznavanju i donošenju zaključaka. Ovako stečeno znanja učenika je trajnije i višedimenzionalno. Učeniku pruža mogućnost da samostalno stiče i proširuje znanje u vannastavno vrijeme i priprema ga cjeloživotno učenje.

Izvođenje oglada, bilo demonstrativno ili tokom rada u grupama, treba biti obavezno uključeno u realizaciji odgovarajućih sadržaja.

Rad na terenu (u šumi, parku, livadi/travnjaku, uz obalu tekućice, bare i mora ovisno od lokacije i mogućnosti škole) treba izvesti da bi se savladalo gradivo iz sistematike, etologije i ekologije.

Korištenje mikroskopa i savladavanje tehnike mikroskopiranja treba realizirati tokom obrade gradiva vezanog za citologiju, sistematiku i to u granicama materijalnih mogućnosti škole i uzrasta učenika.

Učenicima treba redovito davati domaće zadatke vodeći računa da budu primjereni raspoloživom vremenu kojeg mogu odvojiti za predmet biologija u kompleksu ostalih zastupljenih predmeta u nastavnom planu. Zadaci mogu biti: kratki eseji, izrada postera, izrada nastavnih sredstava, sakupljanje svježeg biljnog i životinjskog materijala kao i njegovog prepariranja, posmatranje ponašanja životinja, izvođenje oglada, sakupljanje i bilježenje podataka u toku oglada i njegovog ishoda, gajenje biljaka i životinja, posmatranje TV obrazovnih emisija i informacija stečenih preko interneta.

Frontalni oblik rada treba što češće zamjenjivati s radom u grupama, u parovima i individualiziranim radom. Promjena forme doprinosi zanimljivosti nastave, ali i razvijanju sposobnosti učenika da kolektivno rade i preuzimaju dio odgovornosti za postignute rezultate rada.

Napredovanje učenika

Nastavnik je dužan kontinuirano pratiti rad učenika da bi mogao steći uvid u njihovo napredovanje u pogledu sticanja znanja, vještina i navika. To se postiže putem kontinuirane provjere. Provjeru prati ocjenjivanje - aktivnost nastavnika od izuzetne važnosti. S obzirom da treba maksimalno težiti da ova aktivnost bude objektivna i da broj ocjena bude velik, treba primjenjivati usmeni, pismeni i praktični oblik provjere napredovanja učenika. Ocjena mora biti javna, a u proces ocjenjivanja treba uključiti i učenike. Ukoliko nastavnik stekne naviku da učeniku obrazloži ocjenu koju mu je dao on će postupno sticati uvid u kriterije ocjenjivanja te će s vremenom i sam moći vrlo objektivno ocjenjivati sebe i svoje kolege.

Inkluzivna nastava

Uključenje učenika sa posebnim potrebama u nastavu sa ostalim učenicima postavlja pred nastavnika zadatak da svoj rad u svim segmentima treba prilagoditi zahtjevima ovih učenika. Kreiranje nastavnog sadržaja primjerenog sposobnostima učenika zahtijevat će od nastavnika primjenu specifičnih metoda i oblika rada, a često i korištenje nastavnih sredstava prilagođenih učeničkim potrebama. Također će morati voditi računa da i ostali učenici učestvuju, u granicama mogućnosti, u radu s kolegom kojem je potrebna pomoć i razumijevanje vršnjaka. Isto tako će surađivati s pedagogom škole, intenzivno s roditeljima, a moguće i zdravstvenim osobljem da bi zajedničkim snagama na adekvatan način pristupili u radu s učenikom. Nastavnik mora biti spreman na dodatne i fizičke i psihičke napore koji će mu u konačnici otvoriti nove vidike

i puteve i dati snage i sposobnosti da doprinos u osposobljavanju i ovih učenika za samostalni život.

Rerursi za realizaciju programa

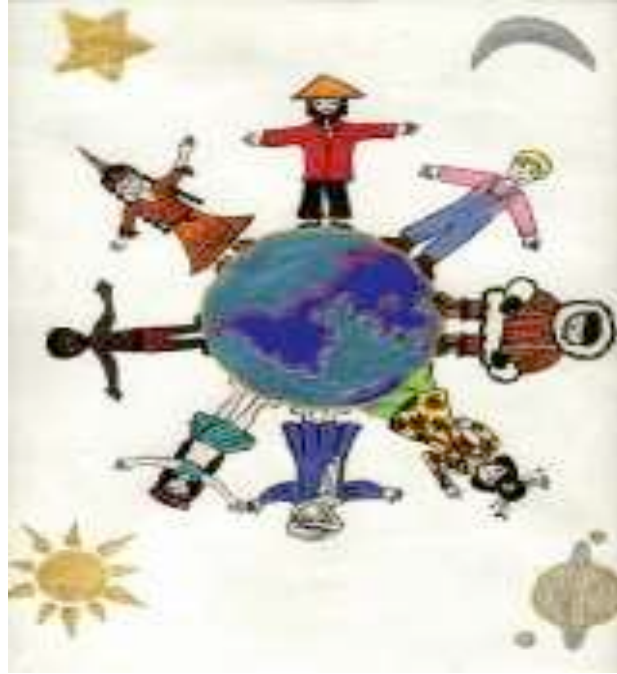
Za nastavu biologije neophodna je specijalizirana učionica (kabinet) koja neće biti okrenuta sjevernoj strani. Ovaj laboratorij treba da prati manja prostorija u kojoj će nastavnik pripremati nastavu. Školski namještaj (klupe i stolice) trebaju biti prilagođene za premiještanje tj. za organiziranje različitih oblika rada. Također, ova učionica treba da bude opremljena sa: modelima, suhim i mokrim preparatima, mikroskopima, mikroskopskim preparatima, priborom za disekciju, zidnim slikama, ali isto tako svim audiovizuelnim pomagalicama i sredstvima. Na više mjesta trebaju biti instalirani mokri čvorovi i izvodi električne struje. Internet konekcija također mora biti prisutna.

Također, jedan dio prostora mora biti odvojen za organizaciju živog kutka, a na bar jednom zidu treba postaviti podlogu pogodnu za postavljanje postera, izložaka koje priprema nastavnik i učenici. Ukoliko škola ima širi zeleni pojas u svom okruženju nastavnik može zajedno s učenicima organizirati i održavati školski vrt. Rad u vrtu će polučiti dobre odgojne i obrazovne vrijednosti, ponekad i skromne ekonomske učinke. U nedostatku uvjeta za osnivanje vrta donekle adekvatna zamjena može biti cvijetnjak ili dio dvorišnog prostora uz školsku zgradu.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

Nastavu iz nastavnog predmeta Biologija mogu izvoditi nastavnici koji su završili Pedagošku akademiju odsjek biologija/hemija ili odsjek biologija Nastavnički i Prirodno- matematički fakultet i stekli zvanje profesora biologije.

Napomena: Profil u stručna sprema regulisani su u skladu sa Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju

GEOGRAFIJA / ZEMLJOPIS

GEOGRAFIJA – ZEMLJOPIS

ODGOJNO - OBRAZOVNI ZADACI I CILJEVI PROGRAMSKIH SADRŽAJA GEOGRAFIJE			
PODRUČJA UČENJA- TEMATSKE CJELINE	CILJEVI I ZADACI	PREDHODNA ZNANJA	OČEKIVANI REZULTATI
Evropa - Prirodne i društvene karakteristike- osobnosti	Učiti – znanje	<p>Kontinenti, gdje se nalazi Evropa, reljef, klima, stanovništvo i naselja na Zemlji. Služiti se geografskom kartom, koristiti kartografske znakove;</p> <p>Nabrojati vrste kraških oblika, flore i faunističke karakteristike, morske i riječne slivove, otoke i poluotoke, moreuze, vrste mora;</p> <p>Šta je struktura stanovništva, gustina naseljenosti, dinamika stanovništva;</p> <p>Šta su naselja i koje su vrste naselja, od čega zavisi karakter naselja na Zemlji;</p>	<p>Znati na geografskoj karti pokazati granice Evrope, geomorfološke cjeline (mlađe i starije planine – geomorfološke različitosti), rijeke i jezera;</p> <p>Utjecaj klimatskih faktora na floru i faunu Evrope, znati analizirati klimatske dijagrame, klimatske karte.</p> <p>Znati pokazati na geografskoj karti, evropska mora, poluotoke, otoke, zaljeve, moreuze, znati objasniti razuđenost obala.</p> <p>Analizirati značaj rijeka za snabdijevanje stanovništva vodom, za saobraćaj, za proizvodnju energije. Znati pokazati i objasniti morske slivove, najveće rijeke u njima;</p> <p>Znati strukturu stanovništva, (raznolikost etničkog i jezičkog sastava stanovništva), gustinu naseljenosti, dinamiku stanovništva (analizirati demografske karte) migraciona kretanja u prošlosti i danas, njihove posljedice, demografska stagnacija;</p> <p>Znati objasniti uslove privrednog razvoja, prirodna bogatstva, industrijalizacija, uslovi za razvoj poljoprivrede, znati analizirati ekonomsku kartu Evrope i koristiti se njom.</p> <p>Privredni tokovi i najveći privredni centri Evrope;</p> <p>Znati značaj EU i zašto sve zemlje Evrope nastoje postati njene članice;</p>
	<p>Značenje i uzajamna povezanost prirodnih i društvenih pojava i procesa u svjetlu savremenih zbivanja u svijetu;</p> <p>Regije svijeta – njihova međusobna povezanost, prirodnogeografske i društvenogeografske odlike, međusobni utjecaj i međusobna zavisnost;</p> <p>Služiti se literaturom i samostalno dolaziti do potrebnih informacija;</p> <p>Posmatrati okolinu u kojoj žive, radi prikupljanja informacija o pojavama u prirodi i društvu i njihovoj analizi;</p> <p>Klasificirati prirodne i društvene pojave i uočavati međusobnu zavisnost i utjecaj jednih na druge;</p> <p>Prepoznavanje geografskih objekata na geografskim kartama, znati koristiti se, kartografskim znacima;</p> <p>Određivati udaljenosti u prirodi uz pomoć brojčane razmjere (mjerila) i razmjernika;</p> <p>Činjenice – pojmovi, koji se odnose na izučavanje regionalne geografije Evrope i</p>		

	<p>svijeta</p> <p>Evropa, regije Evrope, njihove prirodne i društvene karakteristike, faktori-činioci, koji su utjecali na formiranje Evrope i njenih regija, ovakve kakve su danas</p> <p>Zemlje koje su nastale na prostoru Evrope, a posebnu reprezentativne zemlje</p> <p>Uvođenje učenika u metode naučnog istraživanja (neposredno posmatranje, crtanje, skiciranje, rad na uzorcima, pisanje izvještaja o istraživanju;</p>		
	Sposobnosti		
Sredozemlje – Mediteran	<p>Samostalno pronalaženje informacija o zakonomjernosti i međuzavisnosti odvijanja prirodnih i društvenih pojava i procesa;</p> <p>Povezivanje poznatog (već naučenog) gradiva sa novim i nepoznatim;</p> <p>Planeta zemlja, prirodno-geografske i društveno-geografske karakteristike- osobenosti njenih kontinenata i regija.</p> <p>Razvijanje i njegovanje geografskog načina razmišljanja;</p> <p>Razvijanje sposobnosti izvođenja samostalnih ili zajedničkih zaključaka na osnovu prezentiranih i samostalno, prikupljenih informacija;</p> <p>Razvijanje kritičkog mišljenja, razvijanje sposobnosti samostalnog planiranja, izdvajanja bitnog od nebitnog individualnim radom</p>	<p>Gdje se nalazi Sredozemlje, pokazati na geografskoj karti, šta su otoci, poluotoci, koja mora nazivamo sredozemnim, obala i njena razduženost, a iz historije znaju o kulturama i civilizacijama, koje su nastale na ovom prostoru, klimi koja je zastupljena uz obale Sredozemnog mora, pravac pružanja planina, raspored padavina u toku godine;</p> <p>Karakteristike biljnog i životinjskog svijeta;</p>	<p>Znati objasniti (na geografskoj karti) geografski položaj, saobraćajni, privredne i turistički značaj;</p> <p>Znati pokazati pripadajuća mora, poluotoke i otoke Sredozemlja.</p> <p>Znati pokazati geomorfološke cjeline (reljefne različitosti), razlikovati i objasniti kraške oblike i strukturu zemljišta Sredozemlja;</p> <p>Karakteristike klime, hidrografske karakteristike;</p> <p>Stanovništvo i naselja Sredozemlja, privredna razvijenost i uslovi za razvoj privrede;</p> <p>Značaj Sredozemlja na historijsko zbiljevanje u prošlosti i njegov utjecaj na današnji privredni razvoj i kulturu;</p> <p>Prirodna bogatstva i mogućnosti njihovog iskorištavanja.</p>
	Razvijanje kritičkog mišljenja, naučnog	Prostiranje i položaj Evropskog	Karakteristike najznačajnijih zemalja

Evropsko Sredozemlje	razmišljanja i izlaganja; Razvijanje socio-emocionalnih sposobnosti učenika	Sredozemlja, zašto je Evropsko, njegov značaj u geografskom i historijskom smislu, što je korelacija između nastavnih predmeta geografije i historije; Geomorfološke, klimatske i hidrografske karakteristike; Narodi koji su se nastanali na ovom prostoru, stari gradovi – centri kulturnog, industrijskog i historijskog značaja.	sredozemlja i njihov utjecaj na politička i privredna zbivanja, kako u regionu, tako i na Evropskom kontinentu. Stanovništvo i naselja tih zemalja, najznačajniji gradovi; Zašto je ovo specifičan prostor u historijskom, prirodno-geografskom i društveno-geografskom smislu
Azijsko Sredozemlje	Vrijednosti, stavovi navike	Prostorni obuhvat, geografski položaj Azijskog Sredozemlja, njegov značaj; Geomorfološke, klimatske i hidrografske karakteristike; Demografske karakteristike, prirodna bogatstva.	Značaj nafte, uzroke političke nestabilnosti, uzroke niskog stepena privrednog razvoja, Značaj geografskog položaja u geostrateškom i vojnom smislu, prostor sukoba interesa velikih sila; Tri reljefne cjeline i njihove karakteristike; Velike pustinje i uzroci njihovog nastanka; Značaj morskih tjesnaca (Bosfora. i Dardanela)
	Razvijanje pozitivnih stavova prema okruženju, tolerancije i vlastitog značaja u sredini u kojoj žive i rade;		
Afričko Sredozemlje	Osposobljavanje za grupni rad, samostalan rad, evaluaciju i samoevaluaciju; Razvijanje navike za istraživanje i upoznavanje geografskog prostora u kojem žive ili se nalaze; Razvijanje navike očuvanja geografske sredine, radi boljeg kvaliteta živbota sada i u budućnosti;	Položaj Afričkog Sredozemlja na karti, njegov značaj; Pustinje i oaze; Geomorfološke, klimatske i hidrografske karakteristike; Demografske karakteristike, prirodna bogatstva.	Značaj Nila za razvoj kulture i civilizacije, prostor sukoba velikih sila, Sucki kanal – njegov saobraćajni, ali i geostrateški značaj, Prostor najvećih pustinja na Zemlji; Stočari nomadi – «pustinjski narod» Karakteristike reljefa i klime ovog područja
Zapadna Evropa	Navika preuzimanja odgovornosti za izvršavanje dobijenih zadataka, u grupi ili samostalno; Razvijanje svijesti o značaju učenja geografije i vaspitanja u duhu geokoloških principa, postupaka i metoda djelovanja.	Položaj Zapadne Evrope, razučnost obala, geografski položaj, saobraćajni značaj, države koje su nastale na ovom prostoru prije više od X vijekova, toplotni pojas u kojem se prostire, razučnost obale, klima i rijeke; Narodi koji nastanjuju ovaj prostor, gustina naseljenosti, dinamika stanovništva, gradski centri;	Znati na geografskoj karti objasniti položaj Zapadne Evrope, prostorni obuhvat, geomorfološke, hidrografske i klimatske karakteristike; Demografske i privredne karakteristike (visok životni standard i industrijski najrazvijenije zemlje, velika prirodna bogatstva); Sjedište NATO-a i EU -Brisel Osnovne geografske podatke o zemljama Zapadne Evrope,
	Razvijanje moralnih – etičkih vrijednosti i stavova;	Prostiranje Sjeverne Evrope, veliki Skandinavski poluotok, mora na koja izlazi	Znati na geografskoj karti objasniti položaj Sjeverne Evrope, prostorni

<p>Sjeverna Evropa</p>		<p>Sjeverna Evropa, fjordovi i fjeldovi, klima Sjeverne Evrope; Narodi koji žive na ovom prostoru</p>	<p>obuhvat, geomorfološke, hidrografske i klimatske karakteristike; Demografske i privredne karakteristike (najviši životni standard); Narode koji nastanjuju ovaj prostor; Finska zemlja jezera;</p>
<p>Srednja Evropa</p>		<p>Položaj srednje Evrope, razuđenost i karakter obala Srednje Evrope, države koje su nastale na ovom prostoru prije više od X vijekova, toplotni pojas u kojem se prostire, razuđenost obale, klima i rijeke; Narodi koji nastanjuju ovaj prostor, gustina naseljenosti, dinamika stanovništva, gradski centri;</p>	<p>Znati na geografskoj karti objasniti položaj Srednje Evrope, prostorni obuhvat, geomorfološke, hidrografske i klimatske karakteristike; Demografske i privredne karakteristike (visok životni standard i veoma razvijena industrija, golema prirodna bogatstva); Alpske zemlje, uloga, geografski i historijski značaj; Osnovne geografske podatke o zemljama Sr. Evrope, specifičnosti pojedinih zemalja;</p>
<p>Istočna Evropa</p> <p>Ruska Federacija (Istočnoevropska nizija i Sjeverna Azija)</p>		<p>Položaj Istočne Evrope, razuđenost i karakter obala Istočne Evrope, velike ravnice, Evrope, geografski položaj, države koje su nastale na ovom prostoru prije više od X vijekova, toplotni pojas u kojem se prostire, klima i rijeke; Narodi koji nastanjuju ovaj prostor, gustina naseljenosti, dinamika stanovništva, gradski centri;</p> <p>Položaj Ruske Federacije, razuđenost i karakter obala Istočne Evrope i Sjeverne Azije, velike ravnice, geografski položaj, država koja zauzima najveće prostranstvo na svijetu, toplotni pojas u kojem se prostire, razuđenost obale, klima i rijeke; Narodi koji nastanjuju ovaj prostor, gustina naseljenosti, dinamika stanovništva, gradski centri;</p>	<p>Znati na geografskoj karti objasniti položaj Istočne Evrope, prostorni obuhvat, geomorfološke, hidrografske i klimatske karakteristike; Demografske i privredne karakteristike (golema prirodna bogatstva); Osnovne geografske podatke o zemljama Istočne Evrope,</p> <p>Znati na geografskoj karti objasniti položaj Ruske Federacije (Istočnoevropske ravnice i Sjeverne Azije), prostorni obuhvat, geomorfološke, hidrografske i klimatske karakteristike; Demografske i privredne karakteristike (golema prirodna bogatstva); Osnovni geografske podatke o Ruskoj Federaciji, značaj Ruske Federacije;</p>

OSNOVNI SADRŽAJI

VII RAZRED

Evropa – opšti pregled Sredozemlje-Mediteran

BiH
Evropsko sredozemlje
Balkansko poluostrvo-Jugoistočna Evropa
Azijsko sredozemlje
Afričko sredozemlje

Regije Evrope:

Zapadna Evropa
Sjeverna Evropa
Srednja evropa
Istočna Evropa

VIII RAZRED

Azija –opšti pregled

Centralna Azija i Zakavkazje

Monsunska Azija

(Južna, Jugoistočna i Istočna Azija)

Afrika

Amerika

(Angloamerika i Latinska Amerika)

Australija

Okeanija

Polarne oblasti

IX RAZRED

BOSNA I HERCEGOVINA

Ime,historijski razvoj i društvenouređenje

Prirodna i kulturna baština BiH

Prirodnogeografske odlike BiH

Društvenogeografske odlike BiH

Regionalna podjela BiH

Geokologija

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Nastavni program geografije se zasniva na savremenim dostignućima geografije, kao nauke, prilagođene savremenim potrebama i mogućnostima kako učenika tako i nastavnika. Ovaj program je prilagođen savremenim i tradicionalnim metodama nastave u osnovnoj školi, gdje će grupni rad, individualizacija nastavnog procesa biti osnova za obradu ovako zamišljenih nastavnih sadržaja, a u skladu sa principima okvirnog nastavnog programa nastave geografije u osnovnoj školi.

Predmet geografija se počinje izučavati u VI razredu devetogodišnjeg obrazovanja, ali se direktno naslanja na sadržaje prirode i društva u 1. i 2. trijadi, kao i predmeta društvo u V razredu čiji je u suštini sastavni dio.

Nastavne teme predmeta Društvo (V razred), su direktni uvod u geografske i historijske sadržaje koji će se obrađivati u VI, VII, VIII i IX razredu, tj. na kraju 2. trijade i tokom čitave 3. trijade osnovnog obrazovanja i vaspitanja.

Nastavni sadržaji (gradivo), koji su obrađivani do sada, bili su preobimni, doveli su do čestog ponavljanja istih sadržaja, ne u funkciji, ponavljanja i utvrđivanja, nego kao ponovno učenje novog gradiva, čime su program, a i udžbenici bili pretrpani, dosadnim i neinteresantnim sadržajima, čemu su u dobroj mjeri doprinijeli i pisci udžbenika.

Ovaj nastavni program je izvršio, preraspodjulu nastavnog gradiva, izvršio racionalizaciju i sveo nastavne sadržaje na prihvatljivu mjeru, promijenivši pristup, redosljedu obrade nastavnog gradiva, ne zanemarujući osnovne didaktičko-metodske principe.

Ovaj program obezbjeđuje korelaciju između srodnih nastavnih područja (predmeta), izbjegavajući obradu nastavnih sadržaja, koji se obrađuju u okviru drugih nastavnih predmeta, da bi se izbjegla ponavljanja (dupliranja), kao i radi sticanja percepcije cjelovitosti prirode i društva koji ih okružuju.

Korelacija geografije s prirodnim grupama nauka (predmeta) a i s ostalim nastavnim predmetima je vrlo bitna, radi stvaranja cjelovite slike geografije svijeta uvažavajući naučnu, odnosno stručnu tematiku, naučnu terminologiju i specifičnost učenika i nastavnoga procesa.

Obim znanja, predviđen ovim NP, je u skladu sa potrebama i mogućnostima (sposobnostima) djece, a koncipiran je tako da nastavniku, pa i učeniku omogućava slobodu izbora sadržaja, koji će se temeljitije obraditi, odnosno kojima će se šire baviti, (kroz timski rad, rad u parovima, samostalan rad, samostalno pronalaženje činjenica – informacija, koji tretiraju određeni problem).

Ovim NP je predviđeno da se u VI razredu devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja i vaspitanja iz predmeta geografija obradi opšta geografija i da učenici steknu osnovna znanja o geografiji kao nauci, da bi u narednim razredima, mogli razumijeti gradivo regionalne geografije svijeta, jedinstvenost i međuzavisnost prirodnih i društvenih faktora.

U VII razredu je predviđena obrada Evropskog, odnosno Evroazijskog kontinenta, kao i dijela Afrike, kojim pripada i Mediteran – Sredozemlje, kao izvore civilizacije i kulture koju baštinimo svi mi koji, danas živimo na Zemlji.

Smatrali smo da ovakav pristup proizilazi iz principa od bližeg ka daljem i od poznatog ka nepoznatom.

Da bi se izbjeglo ponavljanje gradiva o jugoistočnoj Evropi i u VII i u IX razredu, jugoistočnoj Evropi i Mediteranu je dato više prostora, nego

ostalim temama, razumljivo, jer je to okruženje gdje djeca i mi živimo.

- Terenska i nastava van učionice treba biti logistički i stručno dobro pripremljena, (u korelaciji s drugim nastavnim predmetima – historija, biologija, bosanski – hrvatski - srpski jezik...). Jedan od zadataka nastavnog programa geografije jest i razvijanje smisla za timski rad kako bi učenici usvojili određene vrijednosti i usvojili pozitivne stavove o potrebi saradnje među ljudima i poštovanja tuđega rada. Njegovanje ljubavi prema zavičaju i domovini stalni je zadatak nastave geografije, a ogleda se u vrijednostima kao što su:
- znatiželja i oduševljenje prirodom i prirodnim pojavama,
- želja za očuvanjem i zaštitom prirodne i kulturne baštine,
- ekološka svijest i zaštita biljnog i životinjskog svijeta,
- osjećaj za lijepo, ljubav prema zavičaju.(pojam koji se sve manje koristi, kao zastario i prevaziđen)
- Izborne su teme predložene kao projekti i istraživanja.

Ocjenjivanje:

Napredovanje učenika treba provjeravati i ocjenjivati vršiti u kontinuitetu, vodeći računa o individualnim mogućnostima i sposobnostima učenika. Za učenje geografije-zemljopisa (kao i za druge nastavne predmete) bitna su sva tri područja učenja. Njihova zakonomjernost i usklađenost zavise od niza faktora, koji su često i objektivne i subjektivne prirode o čemu se mora voditi računa.

Teoretska znanja su bitna, kao što su bitna znanja iz oblasti kartografije, a elemenat aktivnog učenja je takođe vrlo važan prilikom ocjenjivanja i provjeravanja.

Usmeno i pismeno provjeravanje znanja treba da budu ravnomjerno raspoređeni i da imaju cilj provjeru postignuća učenika, kao i provjere uspješnosti primjenjenih nastavnih metoda i sredstava koja su korištena prilikom obrade nastavnog gradiva geografije-zemljopisa.

U skladu sa naprijed navedenim, prilikom provjeravanja i ocjenjivanja treba se koristiti različitim metodama, sredstvima, procedurama i instrumentima, a sve u skladu sa uslovima rada škole i mogućnostima učenika.

Pored tradicionalnog ocjenjivanja, treba koristiti i druge metode i sredstva, kako bi ocjenjivanje bilo što objektivnije i na zadovoljstvo i učenika i nastavnika - učesnika u nastavnom procesu. Primjenjivati u svakom, mogućem slučaju, zajedničko ocjenjivanje i samoocjenjivanje, da bi kod učenika razvili sposobnost kritičkog odnosa prema vlastitom i tuđem rade, kao i objektivnog odnosa prema sebi i okolini u kojoj živi.

Prilagodavanja programa školama koja rade sa djecom sa posebnim potrebama:

Za učenika sa posebnim potrebama (inkluzivna nastava) potrebno je sa stručnjacima za inkluzivno vaspitanje i obrazovanje revidirati postojeći program nastave geografije – zemljopisa i prilagoditi ga djeci sa posebnim potrebama, da bi se što lakše i bezbolnije uklopili u redovnu nastavu, što je i cilj inkluzivnog vaspitanja.

Obzirom da je inkluzivna nastava u manjoj i većoj mjeri, individualna nastava, sa voditeljima takvih škola uskladiti i individualne programe za djecu sa posebnim potrebama.

Resursi za realizaciju ovog programa:

Za realizaciju programa nastave geografije-zemljopisa, nadležne institucije su obavezne da obezbjede kabinete za geografiju-zemljopis, popremeljene sa svim vrstama geografskih karata, grafoskopom, videoptom, odnosno kompjuterom, telurijem ili nekim savremenijim sredstvom

za objašnjavanje revolucije i rotacije, literaturu, koju će učenici samostalno-individualno analizirati i prezentovati, na časovima slobodnih aktivnosti, dodatne nastave i terenske nastave. Posebnu prostoriju kao spremište za nastavna sredstva, koja će biti u svakom trenutku pri ruci i nastavnicima i učenicima.

GEOGRAFIJA VII RAZRED – 2 časa sedmično - 70 časova godišnje

TEME	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJA	AKTIVNOSTI UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
<p>1. EUROPA: Geografski položaj, granice i veličina.</p> <p>2. Prirodnogeografske odlike Europe</p> <p>3. Društvenogeografske odlike Europe;</p>	<p>Učenici na geografskim kartama trebaju znati odrediti položaj Europe i njene granice prema ostalim kontinentima.</p> <p>Prepoznaju prirodnogeografska obilježja (reljef, klimu vode, biljni i životinjski svijet)</p> <p>Znaju o stanovništvu (strukturi, dinamici, naseljima, saobraćaju i privrednim djelatnostima stanovništva)</p>	<p>Sposobnost prepoznavanja na, geografskim-zemljopisnim kartama, granice, geografskog položaja, obala i mora Europe;</p> <p>Sposobnost pronalaženja na geograf. Kartama reljefnih cjelina i oblika, rijeka i jezera;</p> <p>Sposobnost „čitanja“ klimatoloških, geoloških i geomorfoloških karata Evrope.</p> <p>Osposobiti učenike da na demografskim kartama mogu odrediti područja veće i manje gustine naseljenosti, područja velike koncentracije stanovništva i područja sa intenzivnijom dinamikom i migracijama stanovništva.</p>	<p>Izgrađivanje pozitivnog stava o kontinentu na kojem učenici žive, njegovim narodima i zemljama koje su nastale na tom prostoru;</p> <p>Razvijanje poštovanja prema drugim narodima, njihovim kulturama, a koji žive na prostoru cijele Europe;</p>	<p>Samostalna izrada slijepe karte Europe;</p> <p>Unošenje u slijepu kartu najznačajnijih planina i ravnica (reljefnih cjelina), rijeka i jezera;</p> <p>Izrada spolno – starosne piramide i obilježavanje područja sa većom gustinom naseljenosti; (Rad u parovima i grupama);</p>	<p>Priprema didaktičkog materijala, geografskih karata, globusa, tekstova;</p> <p>Pomaganje učenicima u izradi slijepih karata i unošenju geografskih podataka u njih;</p> <p>Pomaganje učenicima pri izradi starosno-spolne piramide;</p>

<p>4.SREDOZEMLJE – MEDITERAN (definicija prostora, Europsko, Azijsko i Afričko sredozemlje);</p> <p>5.Europsko Sredozemlje;</p>	<p>Definirati Mediteran i odrediti njegove prirodne odlike, a naročito povoljnost klime život.</p> <p>Prepoznati izuzetno povoljan geografski položaj regije</p> <p>Prepoznati da je Mediteran ishodište, žarište i rasadište posebno Zapadne civilizacije, te da ova regija od antike povezuje tri kontinenta Identificirati kulture i civilizacije koje su ovdje ponikle</p> <p>Uočiti značaj regije kroz različite historijske epohe(Feničanska-država,StaraGrčka, Rimsko-carstvo – samo informativno,Suecki kanal)</p> <p>Saobraćajni značaj Mediterana kroz historiju i danas</p> <p>Markirati regiju kao najznačajnije turističko odredište Europe i jednu od najznačajnijih turističkih destinacija u svijetu</p> <p>Prepoznati mlade vjenačne planine Mediterana (Pireineji, Alpi, Apenini, Dinaridi, Helenidi, Tauridi i Atlas, kao i vulkane južne Europe, te klimatske sličnosti, sličnosti vegetacije i tla, ali i razlike klime i vegetacije uskog primorskog pojasa i unutrašnjih dijelova koji su pod utjecajem kontinenta</p> <p>Prepoznati Italiju i Španiju, kao ekonomski najrazvijenije zemlje europskog Sredozemlja, zemlje sa visokim standardom i izuzetno važnim saobraćajnim i turističkim značajem</p>	<p>Sposobnost prepoznavanja na geografskim kartama prostora Mediterana i njegovu podjelu na Europsko, Afričko i Azijsko Sredozemlje</p> <p>Odrediti i pokazati na karti mlada nabrana gorja</p> <p>Osposobiti učenike za analizu klimograma(padavine i temperature) Spoznati i istaknuti klimafške razlike (naročito u količini padavina) između zapadnog i istočnog Mediterana</p> <p>Sposobnost pronalaženja država koje su najveće turističke destinacije Mediterana, te izvući zaključak(uzrok) zašto neke mediteranske zemlje nisu dovoljno turistički razvijene</p> <p>Prepoznati egipatske piramide kao jedno od sedam svjetskih čuda starog svijeta koje je očuvano –značaj</p>	<p>Razvijanje svijesti o bogatom kulturno – historijskom naslijeđu Mediterana Skrenuti pozornost na mnoge spomenike koji su tokom duge historije porušeni ili oštećeni, čime je okrnjena izvorna kulturna baština, te istaći potrebu za restauriranjem, obnovom i čuvanjem tih spomenika</p> <p>Razvijati osjećaj za čuvanja svih a posebno prirodnih ljepota regije, te poticati ekološku svijest (istaći opasnosti od pojave požara u ljetnjim periodu - vrućine i suše)</p> <p>Izgraditi pravilan stav prema historijskoj težnji svih naroda Mediterana za samostalnošću</p> <p>Razvijati svijest o prirodnoj raznolikosti Mediterana, bogatstvu kraških i drugih reljefnih oblika, koji su od velike važnosti za život stanovništva ove regije;</p> <p>Razvijati interes kod učenika za klimu i</p>	<p>Pronaći na karti sva mora Sredozemlja, te veće otoke ili skupine otoka, kao i četiri velika poluotoka (Iberijski - Pirinejski, Apeninski, Balkanski i Maloazijski)</p> <p>Pokazati na karti mjesta sa velikom gustinom naseljenosti, kao i ona rijetko naseljena</p> <p>Komparirati starosnu piramidu Italije i Egipta ili nekih drugih zemalja</p> <p>Pronaći na karti najveće i najstarije gradove</p> <p>Na karti pronaći i obilježiti sve veće rijeke (površinske i podzemne) Mediterana. Posebno označiti područja bez vodenih otokova</p> <p>Izrada slijepe karte – reljefa, većih rijeka, jezera, država, većih gradova i saobraćajnica;</p> <p>Označiti bojama turistički najrazvijenije, manje razvijene i zemlje koje su u početnoj fazi tog razvoja;</p>	<p>Nastavnici trebaju ukazati na primjeru nafte i plina kao najvažnijim energetskim izvorima, da je energija faktor koji mjenja suvremeni svijet i da su zemlje bogate naftom (S. Arabija, Kuvajt, Libija, Emirati) napravile veliki civilizacijski skok u razvoju ;</p> <p>Pored pomaganja učenicima u svim aktivnostima koje su osmišljene da se obrade u razredu, nastavnici će unaprijed pripremiti pitanja;</p> <p>Uz zadatke upoređivanja, analogije, sintetiziranja i sistematiziranja na satima ponavljanja</p>
<p>6.Španija i Italija;</p>					

<p>7. Balkansko poluostrvo – Jugoistočna Europa – prirodne i društvene odlike;</p> <p>8. Republika Hrvatska</p> <p>9. Republika Srbija</p> <p>10. Republika Crna Gora;</p> <p>11. Albanija, Grčka, Bugarska, Rumunija</p> <p>12. Azijsko Sredozemlje: Mala Azija, Bliski Istok Srednji istok, nemirni prostor</p> <p>13. Turska i zemlje Bliskog i Srednjeg istoka;</p> <p>14. Afričko Sredozemlje;</p> <p>15. Egipat i zemlje Afričkog sredozemlja</p>	<p>Uočiti različitosti u razvijenosti pojedinih dijelova europskog Sredozemlja, navesti uzroke.</p> <p>Uočiti prirodne odlike zemalja Pirinejskog i Apeninskog poluotoka, suprotnosti unutar Italije (između sjevera i juga)</p> <p>Prepoznati prirodne i društvene odlike Balkana, te identificirati sličnosti i razlike između pojedinih balkanskih zemalja</p> <p>Pojasniti specifičnu poziciju (geografski položaj) Balkana, kao mjesta susreta različitih civilizacija, te mjesta migracija i izraženih emigracijskih procesa</p> <p>Definisati i objasniti pojam jugoistočne Europe, ekonomsku, kulturnu i političku međuovisnost zemalja ovog prostora, osobito u procesima tranzicije i pridruživanja</p> <p>Upoznati se sa prirodno – geografskim i društveno geografskim odlikama azijskog Sredozemlja – mjestima (prapočetka ljudske civilizacije) gdje su pronađeni neki od najstarijih ostataka ljudskog roda i najstarijih gradova svijeta</p> <p>Prepoznati zemlje azijskog sredozemlja (najveća ležišta nafte i zemnog plina; politički veoma nemiran prostor, itd.) Kao predstavnike ovog prostora, pored ostalih posebnu (pažnju posvetiti) prepoznati Tursku, Iran i Saudijsku Arabiju</p>	<p>egipatske kulture i civilizacije.</p> <p>Prisjetiti se kraške erozije (obrađivano u VI razredu), koja je jedan od osnovnih reljefnih procesa – degradacije zemljišta u Mediterana</p> <p>Sposobnost prepoznavanja i pronalaženja turističko-geografske sadržaja koji se odnose na regiji Mediterana</p> <p>Razviti sposobnost prepoznavanja značaja tla za proizvodnju hrane i očuvanju prirodne vegetacije koja je zbog dugog boravka čovjeka na ovim prostorima dobrim dijelom uništena - degradirana</p> <p>Razvijati navike štednje i čuvanja prirodnih resursa (geoekologija)</p>	<p>klimatske karakteristike Mediterana</p> <p>Upoznati elemente ekološke ugroženosti Sredozemnog mora, te razvijati navike u pogledu potrebe njegovog očuvanja</p> <p>Izgraditi pravilan stav o značaju vode na kopnu za život ljudi i razvijati ekološku svijest o čuvanju voda, kojima je ovo područje siromašno</p> <p>Razvijati svijest o važnosti razvoja poljoprivrede u svim zemljama ove regije, kao pros peritnetne djelatnosti</p> <p>Stjecanje navika korištenja različitih izvora znanja</p> <p>Stvarati naviku kod učenika da koriste kartu i atlas u svakodnevnom životu</p> <p>Razvijati pozitivan odnos prema radu, suradničkom učenju sa nastavnikom ili ostalim učenicima u razredu</p> <p>Sticati navike korištenja</p>	<p>U kartu ucrtati područja veće gustine naseljenosti, područja izrazite poljoprivredne aktivnosti, te područja sa najznačajnijim prirodnim resursima u Mediteranu</p> <p>Nacrtati sliepu kartu te odrediti granice i različitim bojama označiti države Balkana</p> <p>Za domaću zadaću, učenici se trebaju pripremiti za razgovore, diskusije, prezentiranje najinteresantnijih geografskih područja ili oblasti, (N pr. patuljaste zemlje Europe (najviše u južnoj Europi); najljepši gradovi Mediterana; najstariji ili sveti gradovi Mediterana (centri vjerskog turizma); piramide Gize; antički Rim ili Atina; turizam u pojedinim zemljama; vulkani južne Europe, itd.</p>	<p>nastavnici trebaju često koristiti zadatke bazirane na upotrebi karte i ponavljanja u obliku zamišljenog putovanja, jer su to zadaci koje najbolje pogoduju mentalnoj sferi učenika mlađeg uzrasta, omogućavajući im da se stave u poziciju neposrednih učesnika, dozvoljavajući slobodu i slikovito izražavanje, te stvaranje neusiljene atmosfere u razredu. (N. pr. učenici putuju od Španije, kružno, do Maroka – Koje će veće gradove vidjeti na tom putu, koji su glavni gradovi gržava i što smo naučili o tim gradovima, preko kojih mora se ploviti, koju bi odjeću nosili sa sobom itd.)</p>
--	---	---	--	---	---

	<p>Prepoznati na primjereu Sjeverne Afrike da su kroz historiju mora često spajala različite narode i civilizacije, a prirodne osobine kopna razdvajale narode i zemlje na kojima su živjeli.</p> <p>Znati da Hamiti i Semiti čine 90% stanovništva Sjeverne Afrike, da je ovo područje arapske kulture, jezika, pisma, tradicije i civilizacije, te islamske vjeroispovjesti; da je rijetko naseljeno s izuzetkom obale i doline Nila (Egipat kao dar Nila)</p> <p>Istači geografski položaj Egipta na mjestu susretanja dva kontinenta i dva mora, što mu daje izuzetno geopolitičko značenje. Egipat, kao zemlja duge historije i tradicije. Nafta i rude kao prirodna bogatstva. Turističke destinacije.</p>	<p>Razviti sposobnost uvažavanja svih promjena u ekonomiji usmjerenih na poboljšanje privrednog razvoja, a istovremeno upozoriti na probleme uzrokovane zastarjelošću tehnologija u tranzicijskim zemljama</p>	<p> dodatnih nastavnih sredstava i pomagala u nastavnom procesu (tabele, grafikoni, dijagrami, tematske karte, itd.)</p>		<p>Na kraju svake nastavne teme, nastavnik treba uraditi zadatke za pismenu provjeru znanja.</p> <p>Zadaci mogu biti tipa tačno – netačno, ili mješoviti zadaci, zadaci objektivnog tipa, testovi...</p>
<p>16. Zapadna Europa</p>	<p>Učenici trebaju steći znanja, na temelju kojih će moći imati jasanu predstavu o tome koji prostor i države obuhvataju Zapadnu Europu</p> <p>Istači da je geografski i saobračajni položaj Zapadne Europe izuzetno povoljan (izlaz na najprometnije europsko more), da ima povoljne klimatske uvjete, plodno zemljište, velike zalihe ruda, dobro i prihvatljivo društveno uređenje, ljudske reurse i stručne kadrove, što sve zajedno uvjetuje da su na ovom prostoru smještene najrazvijenije zemlje svijeta.</p> <p>Uočiti veliku raznolikost reljefa, vrlo gustu riječnu mrežu, najgušće naseljene europske zemlje, najveće europske gradove (konurbacije), niske stope prirodnog prirasta, te razvijene</p>	<p>Razviti sposobnost uočavanja najvažnijih činjenica u određenom tekstu, kao i sposobnost komentiranja – analiziranja;</p> <p>Primjenjujući već stečena znanja o razvijenim malim europskim državama, razvijati sposobnost upoređivanja – komparacije sa drugim manje razvijenim zemljama na temelju poznatih podataka;</p>	<p>Razvijati pravilan stav prema posebnostima pojedinih naroda i želju za saznanjima o ostalim kulturama Europe</p> <p>Razviti pravilan stav o doprinosa svjetske nauke i kulture ukupnom razvoju čovječanstva</p>	<p>Na slijepoj karti Zapadne Europe ucrtati glavne gradove i najveće europske luke</p> <p>Izraditi slijepu kartu – reljefa, većih rijeka i bojama označiti države kroz koje protiču;</p> <p>Na osnovu izvora do kojih</p>	<p>Na osnovu poznate nastavne materije, nastavnik produktivnim, aktivnim i stvaralačkim djelovanjem treba kod učenika ne samo mobilizirati svo znanje kojim učenici raspolažu o regije Zapadne Europe, nego i angažirati intelektualno stvaralačke snage učenika.</p>

<p>17.Francuska, V.Britanija, zemlje Beneluksa</p>	<p>tercijarne djelatnosti</p> <p>Upoznati učenike sa historijskim i suvremenim značajem UK u Europi i svijetu, te značaju industrije kroz historiju i danas</p> <p>Naučiti ih da prepoznaju regije i glavna metropolitanska područja u UK, te značaj Londona</p> <p>Upoznati učenike sa prirodnim regijama Francuske, te sa političkom i privrednom situacijom u Francuskoj</p> <p>Proučiti kakva je uloga Francuske u Europi i svijetu, u prošlosti i danas u okvirima EU</p> <p>Prepoznati male zemlje (manje od BiH), velike gustine naseljenosti, siromašne resursima, a koje su ipak visoko razvijene agroindustrijske zemlje (zemlje Beneluksa)</p>	<p>Na primjerima zemalja Zapadne Europe, razvijati kod učenika interes i želju za čuvanjem i unapređenjem životne sredine</p> <p>Osposobiti učenike da metodom razgovora mogu istaći sve pozitivne i negativne posljedice izuzetno niske stope prirodnog priraštaja (staro stanovništvo, potreba za radnom snagom, ekonomske migracije)</p>	<p>Razviti pravilan stav o načinu života i rada u zemljama EU</p> <p>Razviti kod učenika uvjerenje da su osnovni faktori privrednog i kulturnog razvoja stručni rad i veliko zalaganje</p>	<p>su učenici došli proučavajući Zapadnu Europu, treba izvesti zaključke o tome šta je uvjetovalo da London i Pariz, najveći europski gradovi, postanu svjetske metropole</p> <p>Kroz raspravu, potaći učenike da prepoznaju englesku kulturu, a naročito jezik i njegovu poziciju i utjecaj u Europi i svijetu</p>	<p>Tako će se povećati , motiviranost učenika za rad;</p> <p>Frontalnim i individualnim oblikom rada nastavnik treba pokazati na koji način je industrija promijenila suvremeni svijet (markirati UK, kao zemlju iz koje je krenula industrija – industrijska revolucija)</p> <p>Pružiti pomoć učenicima pri ucrtavanju različitih sadržaja u slijepe karte</p>
<p>18.SJEV. EUROPA</p> <p>19.Norveška, Švedsk, Finska, Danska;</p> <p>20.Pribaltičke zemlje</p>	<p>Upoznati se sa sjevernom Europom, njenim prirodnim regijama – Skandinavski poluotok, Jiland, Island, kao i ekonomskom i političkom situacijom</p> <p>uočiti na geografsko</p> <p>Navesti,uočiti na geografskoj karti i objasniti prirodne resurse na kojima pojedine</p> <p>Sjevernoeuropske(skandinavske) zemlje zasnivaju svoj privrednu razvijenost,visok živorni standard svog stanovništva .</p>	<p>Razviti sposobnost snalaženja na karti Sjeverne Europe</p> <p>Razviti sposobnost spoznaje odnosa prirodne sredine(bogatstava) i standarda stanovništva</p>	<p>Razviti pozitivan stav o zemljama koje imaju osiguran najviši nivo zaštite i socijalne sigurnosti u svijetu, a koje su prve na UN ljestvici razvijenosti</p>	<p>Za zadaću učenici trebaju pripremiti materijal o Gradu Djeda Mraza, o danskom Legolandu i o Finskoj kao zemlji šuma i jezera .....</p>	<p>Pomagati učenicima pri izradi i analizi starosne piramide za sjevernu Europu (n. pr. Švedsku) i neke zemlje gdje se stanovništvo ekstremno povećava (demografska</p>

	Upoznati učenike da je neravnomjerna gustina naseljenosti sjeverne Europe, kao i pozicija gradova uvjetovana specifičnom klimom i geografskim položajem				eksplozija)
21. SRED.EUROPA 22.Njemačka, Švicarska, Austrija 23.Poljska, Slovenija,Češka, Slovačka,Mađarska	<p>Znati na geografskim kartama odrediti položaj Srednje Europe i granice dodira sa svim ostalim europskim regijama</p> <p>Da učenici prepoznaju prirodno – geografska obilježja regiona, kao i da steknu saznanja o stanovništvu, koje pripada svim jezičkim grupama u Europi (germanska, romanska, slavenska, ugro-altajska)</p> <p>Da prepoznaju visoki stepen urbanizacije, nizak prirodni priraštaj,(navesti uzroke) najrazvijeniju industriju,značajne prirodne resurse,saobraćajni značaj, veliki značaj tercijarnih djelatnosti, te izrazitu turističku orijentaciju nekih od zemalja Srednje Europe</p> <p>Znati pokazati na karti sve zemlje ove regije, kao i sve reljefne cjeline Srednje Europe</p> <p>Shvatiti razlike prirodno geografskih i društveno geografskom karakteristika između Alpskih zemalja i zemalja istoka Srednje Europe</p> <p>Znati vrijednovati i cijeniti značaj Njemačke i alpskih zemalja u Europi danas</p>	<p>Razviti sposobnost vrednovanja i uporedbe Njemačke sa ostalim zemljama Europe</p> <p>Razviti sposobnost snalaženja na geografskoj karti (pokazati na karti sve zemlje ove regije, kao i sve reljefne cjeline Srednje Europe)</p> <p>Sposobnost shvatanja razlike u prirodno geografskom i društveno geografskom pogledu između Alpskih zemalja i zemalja istoka Srednje Europe</p> <p>Razviti sposobnost snalaženja na geografskoj karti; Razviti sposobnost vrednovanja i usporedbe Njemačke(privredna razvijenost) sa ostalim zemljama Europe</p> <p>Kod učenika razvijati interes za humanitarni rad, solidarnost i pomoć slabije razvijenim zemljama Srednje Europe</p>	<p>Razviti pravilan stav prema društvenim i ekonomskim promjenama u zemljama istoka Srednje Europe</p> <p>Kod učenika razvijati interes za humanitarni rad, solidarnost i pomoć slabije razvijenim zemljama;</p> <p>Razvijati kod učenika smisao za samostalni rad, za korištenje pismenog teksta i grafičkih prikaza, te aktivan odnos prema radu i smisao za tačnost i urednost</p> <p>Kod učenika formirati pravilan stav o aktivnosti Poljske, Češke, Slovačke i Mađarske da kroz sveobuhvatne društvene i ekonomske reforme prihvate europske standarde i uključe se u EU</p>	<p>Na plakatu nacrtati visoko vegetacijske pojase u Alpima i na crtežu pokazati - objasniti kako nastaje fen:</p> <p>Nacrtati na slijepoj karti najveće rijeke Srednje Europe, te slivove kojima pripadaju</p> <p>Tražiti od učenika da samostalno, koristeći udbenik, nađu analogiju ili zajedničke elemente karakteristične za zemlje Srednje, Zapadne i Istočne Europe</p>	<p>Pružiti pomoć učenicima pri izradi plakata i zadacima traženja zajedničkih elemenata karakterističnih za zemlje Srednje, Zapadne i Istočne Europe</p> <p>Učenicima dati dopunska pitanja koja će im pažnju usmjeriti na određene objekte, pojave i karakteristike predjela na zamišljenom putovanju od izvora do ušća Dunava</p> <p>Navikavati učenike na samoobrazovanje i logičko zaključivanje,istraživačko učenje i na primjerima nejednake razvijenosti zemalja Srednje Europe naučiti ih</p>

					da uoče društvene proturiječnosti suvremenog svijeta i njihove uzroke;
<p>22. ISTOČ. EUROPA 23. Ukrajina, Bjelorusija, Moldavija;</p> <p>24. Ruska Federacija (Sjeverna Azija)</p>	<p><u>Objasniti i znati(?) geografski položaj, reljef, klimu, vode i veličinu istočne Europe</u></p> <p>Značaj utjecaja ledničke erozije na formiranje reljefa ovog prostora, u kome planinski reljef zahvata samo malu rubnu površinu .</p> <p>Upoznati učenike sa nacionalnom šarolikošću prostora bivšeg SSSR-a i napetostima koje postoje među pojedinim narodima. Objasniti nužnost društvenih promjena</p> <p>Učenici trebaju shvatiti poziciju i politički značaj Ruske Federacije, njene velike prirodne i regionalno - geografske raznolikosti. Uočiti i shvatiti prostorni značaj Rusije, njene ogromne prirodne resurse, posebno velike rezerve nafte i plina, te ovisnost Europe o njima</p> <p>Značaj prostornog obuhvata - veličine Ruske Federacije (11 satnih zona)</p>	<p>Razvijati kod učenika sposobnost zaključivanja i stvaranja vlastitog mišljenja, te potaknuti povezivanje svakodnevnih vijesti iz medija sa gradivom iz udbenika</p> <p>Razvijati sposobnost uočavanja, usporedbe - komparacije, te povezivanja i primjene ranije stečenih znanja</p>	<p>Razvijati praktičan i pozitivan stav o potrebi provođenja širokih društvenih i ekonomskih promjena u zemljama Zapadnog Balkana i prihvatanju Zapadnih standarda</p> <p>Razvijati pozitivan stav o snošljivosti - toleranciji između različitih nacionalnih zajednica</p>	<p>Na slijepoj karti Rusije obilježiti najveće metropolitansko područje – Moskvu, te inicirati učenike da pokušaju ocijeniti važnost geografskog položaja Moskve;</p> <p>U slijepu kartu ucrtati neka od najvažnijih prirodnih bogatstava Rusije</p> <p>Na primjeru Ruske Federacije koja obuhvata sve klimatsko vegetacijske zone pojasniti ove zone</p> <p>U okviru ponavljanja, zadatak učenika je pokušati osmisliti raspravu na temu o glavnim problemima zemalja u tranziciji</p>	<p>Pripremiti pored geografske karte i globusa, grafofolije i izvode iz dnevne štampe Pomoći učenicima da ucrtaju Trans-sibirsku željeznicu i objasne njen značaj za naseljavanje i privredno iskorištavanje azijskog dijela Rusije..... Pripremiti materijal o Černobilu, podvlačeći razmjere ekološke katastrofe, a s druge strane istaći Belovešku prašumu – nedimutu prirodu Bjelorusije – sa jedinstvenim primjercima europskog bizona; Jasno je da se nastavnicima ostavlja sloboda i drugačijeg</p>

					pristupa i osmišljavanja obrade nastavnih sadržaja.
--	--	--	--	--	---

HISTORIJA / POVIJEST

HISTORIJA/POVIJEST

Zašto učiti historiju/povijest?

Historija je društvena nauka. Prvi put pojavljuje se u V stoljeću p.n.e. kod grčkog pisca Herodota. Ime joj je od grčke riječi *historija* koja u prijevodu znači učenje ili značenje kroz priču, pripovijedanje. Cilj joj je upoznavanje razvoja ljudskog društva na općem, regionalnom i lokalnom nivou u okvirima spoznaje tokova i razvoja kroz koje je prolazilo čovječanstvo u različitim epohama. Da bi bila što objektivnija, sva zbivanja posmatra u vremenu i prostoru. Zato se može i kazati da cijeli svijet ima svoju historiju.

Izučavanjem historije učenici treba da se upoznaju sa razvojem ljudskog društva u općim, evropskim i bosanskohercegovačkim okvirima kroz sve epohe kojima je prolazilo. Posebno treba voditi računa da učenici steknu pravilnu predstavu o historiji kao nauci i nastavnom predmetu. Takođe treba da sagledaju politički, društveni, ekonomski i obrazovno-kulturni razvoj čovječanstva u svim historijskim periodima i da shvate njihova glavna obilježja. Da bi u tome uspjeli potrebno je da steknu predstavu i o Bosni i Hercegovini kao integralnom dijelu evropske i svjetske zajednice. Proučavanjem historije učenici treba da razviju spoznaju i o okruženju u kome žive, te da shvate razvijanje savremenog društva i njegove historijske uslovljenost. Historija kod učenika treba razviti duh tolerancije i demokratkog prava na različitost mišljenja, kao i težnje da se na osnovu dostupnih činjenica dođe do objektivne prestave o prošlosti. Da bi to postigao potrebno je učenika osposobiti za samostalno korištenje historijskih izvora zasnovanih na naučno-historijskim činjenicama.

Historija kao predmet olakšava učeniku da stekne više znanja u ovladavanju gradiva i iz jezika, književnosti, geografije, likovne i muzičke kulture i drugih nastavnih predmeta koji su zastupljeni u osnovnoj školi. Ta multidisciplinarnost još više obogaćuje učenikovo znanje u prihvatanju historije kao predmeta koji je uvijek cijenjen kao ozbiljna naučna oblast i zahvaljujući kome imamo realnu predstavu o svojoj i prošlosti naših naroda, susjednih zemalja i cijelog čovječanstva. Što se historija više uči to se i više zna, a time ima i manje predrasuda jer je cijeli univerzum povezan brojnim vidljivim i nevidljivim historijskim nitima. Zato je historija kao predmet u svim vremenima i sredinama nezaobilazna i kao nauka i kao predmet u školi.

Područja učenja	CILJEVI I ZADACI Učiti:	OČEKIVANI REZULTATI / OBRAZOVNI ISHODI Učenik:
<p><u>Znanje historije:</u></p> <p>Procesi:</p> <p>Sadržaj:</p>	<p>Historijske vještine</p> <p>Tumačenje historijskih događaja</p> <p>Kritičku analizu historijskih izvora Prepoznavanje činjenica i objektivnosti</p> <p>Hronološko i tematsko razumijevanje uzroka i posljedica</p> <p>Zauzimati stav uz korištenje dokaza, kritički analizirati dokaze i postavljati analitička pitanja;</p> <p>Osnovne činjenice i pojmove koji se odnose na: politički, društveni, ekonomski i obrazovno-kulturni razvoj čovječanstva u svim historijskim periodima, na nacionalnu historiju Bosne i Hercegovine u regionalnom kontekstu sa susjednim zemljama, ličnosti iz opće i nacionalne historije koje su obilježile različit vremenski period, položaj i ulogu žena u društvu kroz različite historijske periode, na historiju sva tri konstitutivna naroda i nacionalne manjine u BiH.</p>	<p>Razlikuje prošlost, sadašnjost i budućnost, tumači podatke predstavljene u vremenskim okvirima</p> <p>Istražuje, analizira, tumači i ocjenjuje različite historijske izvore Razlikuje bitne od nebitnih informacija, razlikuje činjenice i mišljenja, objektivnost i subjektivnost Razumije značajne i manje značajne uzroke, kratkoročne dugoročne, namjerne i nenamjerne posljedice, kao i odnos uzroka i posljedica</p> <p>Identifikuje i objašnjava promjene i kontinuitet unutar i kroz historijske periode</p> <p>Identifikuje, bira i koristi različite historijske izvore da bi dao obrazloženo historijsko tumačenje</p> <p>Zna opisati čime se bavi historija i njen značaj.</p> <p>Poznaje najvažnije historijske činjenice i pojmove, stavlja ih u odgovarajući redosljed, razumije njihovo značenje, identificira uzroke historijskih događaja, mjeri relevantni značaj činjenica, može da interpretira temu u kontekstu šire slike.</p> <p>Na karti pokazuje predhistorijska, antička i srednjovjekovna nalazišta u BiH i važnija nalazišta u susjednim zemljama</p>

<p>Vrijednosti, stavovi, navike</p>	<p>Razvijati svijest da se svaki događaj može interpretirati na više načina;</p> <p>Kritički odnos prema različitim mišljenjima o jednom te istom pitanju/događaju;</p> <p>Razvijati naviku korištenja raznovrsnih izvora informacija;</p> <p>Znanja i vještine koje omogućavaju stvaranje vlastite slike o historiji</p> <p>Razvija sposobnosti empatije</p>	<p>Usvaja naučni pogled na svijet; spoznaju o okruženju u kome živi, shvata razvijanje savremenog društva i njegove historijske uslovljenost</p> <p>Stiče neophodne saznanje o koristima učenja historije;</p> <p>Zna cijeniti stavove i shvata druge;</p> <p>Preuzima odgovornost za zajednički proces učenja grupe / tima i samostalan rad;</p> <p>Postaje osjetljiv na kritičko razmišljanje i rješavanje problema;</p> <p>U stanju je da uđe u način razmišljanja ljudi koji su živjeli u prošlosti</p>
--	---	---

OSNOVNI SADRŽAJI

<u>VI razred</u>	<u>VII razred</u>	<u>VIII razred</u>	<u>IX razred</u>
1. Uvod u historiju	1.Osnovna obilježja srednjeg vijeka	1. Evropa – Novi vijek	1. Evropa i evropske zemlje do Prvog svjetskog rata
2. Predhistorija	2. Evropa, Bizant, Arapski svijet u ranom srednjem vijeku	2. Zemlje Jugoistočne Evrope i nacionalni pokreti	2. Prvi svjetski rat
3. Historijsko doba	3.Evropsko društvo u razvijenom i kasnom srednjem vijeku	3. Građansko društvo-Nacionalne države	3. Svijet između dva svjetska rata
4. Stara Grčka	4.Bosna u srednjem vijeku	4. Bosna u XIX. st.	4. Drugi svjetski rat
5. Stari Rim	5. Osmansko carstvo		5. Savremeno doba (1945-1990)
6. Antička kultura na prostoru današnje Bosne i Hercegovine	6. Bosna u osmanskom periodu do kraja XVIII st.		6.Bosna i Hercegovina u XX st.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

U realizaciji sadržaja uloga nastavnika je da pomogne učenicima da upoznaju i razumiju prošlost i svijet u kome žive. Uz pomoć različitih izvora kod učenika treba da razvijaju konkretne vještine historičara. Savremenim pristupom u poučavanju, nastavnici treba da organizuju interaktivno učenje, nastavu u kojoj će se učenici aktivno i odgovorno uključiti u procesu učenja. To će se postići tako što će u toku nastave, pored osnovnog teksta iz udžbenika koristiti različite izvore znanja (objavljeni izvori, slike, crteže slajdove, dokumentarne filmove sa historijskim sadržajima...) Za uspješno korištenje bilo kojeg od navedenih ili nekih drugih vrsta povjesnih izvora, rješenje opet treba potražiti u postavljanju dobrih pitanja, a to prije svega znači konstruktivnih i razumljivih pitanja. Uvijek treba ići od onih osnovnih, globalnih pitanja ka onim složenijim koji će i dati odgovore. Nastavnikov zadatak je da uz korištenje različitih izvora oslobodi kreativnost učenika, da traži da iznese vlastito mišljenje i obrazloženja (tumačenja) o historijskim događajima, da razvija kulturu dijaloga što znači da poštuju različite stavove, te da razlikuju činjenice od mišljenja. U odabiru izvora također treba obratiti pažnju na ciljeve i definisane ishode koji se žele postići. Izvori pružaju široke mogućnosti proučavanja i sticanja novih znanja. Nastavnik treba da usmjerava aktivnosti u učionici, nudi resurse i fokus nastave pomiče sa predavanja na učenje.

Također, u sklopu nastave, sa učenicima trebaju da posjete muzeje i historijske lokalitete u sredinama u kojima borave, a po mogućnosti i šire. Ovakav pristup u obradi sadržaja omogućava sticanje znanja za cijeli život koje se može koristiti i prenositi na mnoga druga područja.

Ocjenjivanje

Provjera znanja i ocjenjivanje ne treba da budu odvojene od nastave i učenja historije, ono treba da prirodno izrasta iz prolaska kroz gradivo, testiranja znanja, razumjevanja i vještina koje učenici stiču. Nastavnim planom i programom definisani su standardi znanja. Standardi opisuju šta se od učenika očekuje, razgraničavaju znanje i vještine koje učenici grade kao rezultat nastave u razredu. Oni definišu šta svaki učenik treba da zna i da je u stanju raditi. Kriteriji za ocjenjivanje postavljaju se u skladu sa propisanim standardima.

Prilagođavanje programa

Za učenike s posebnim potrebama razvijaju se prilagođeni programi. Prilagođavanje se može provoditi modifikacijom programa redovne nastave u pogledu sadržaja, procesa, proizvoda i sredine učenja, zavisno od osobnosti potreba učenika određene populacije, odnosno do nivoa individualno prilagođenih programa. Individualno prilagođeni program, kao i plan rada razvijaju zajedno nastavnik historije i stručni tim za podršku učenika sa posebnim potrebama na nivou škole/ pedagoškog zavoda, uz korištenje potrebne ekspertize i učešće roditelja.

Resursi za realizaciju

Udžbenici za historiju, radne sveske za učenike, priručnici za nastavnike, nastavni materijali sa historijskim izvorima, dokumenti na CD-u, historijski atlas, dokumentarni filmovi, slajdovi, Internet.

Historija , VII razred – 2 časa sedmično, 70 časova godišnje

Tematske Cjeline/ Teme	CILJEVI I ZADACI OČEKIVANI REZULTATI/OBRAZOVNI ISHODI		Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Znanje historije; Proces i sadržaj				
	Učiti:	Učenik:			
Osnovna obilježja srednjeg vijeka	Periodizacija, feudalizam, baština i pronija, kako je izgledao feudalni posjed. Društveni život u feudalizmu.	Zna vremenske granice i podjelu srednjeg vijeka. Osnovna obilježja feudalnog društva-ključne pojmove(feud,feudalizam,feudalizacija,feudalac , kmet,vazal,feudalna hijerarhija,baština,pronija). Razumije i prepoznaje obilježja srednjeg vijeka, može da objasni strukturu društva i uoči razlike i sličnosti između robovlasničkog i feudalnog društva.	Razvijanje sposobnosti hronološkog razumjevanja. Razvija sposobnost analize, ocjene i bilježenja dokaza . Samostalno zaključuje na osnovu analize različitih različitih historijskih izvora	Analiziraju različite izvore i iznosi vlastito mišljenje. Mogu da objasni osnovne pojmove vezane za temu. Na osnovu primjera iz svakodnevnog života može da objasni društvene odnose u srednjem vijeku.	Priprema analizu izvora. Izvora bira u skladu sa ciljevima koje želi postići . Pitanja formuliše jasno i precizno Potiče učenike da iznose svoje promišljanje, poglede,stavove i tumačenje ponudjenog izvora.
Evropa, Bizant i Arapski svijet u ranom srednjem vijeku	Uzburkana Evropa.Franačka država, Bizant(Vizantija), Arapi i uspon islama , Susret istoka i zapada, Kršćanstvo i islam, kultura srednjeg vijeka	Zna pojam “Velika seoba naroda” i njene posljedice.Tokove historijskog razvitka Franačke, Bizantije i Arapske države.Velike srednjovjekovne civilizacije. Glavne ličnosti koje su obilježile pojavu kršćanstva i islama.Pojam monoteizam.Glavna obilježja srednjovjekovne kulture.Regione srednjovjekovne umjetnosti.Razumije posljedice velike seobe naroda ., Zna navesti osnovne grupe naroda u Evropi(Germani,Romani,Slaveni i dr.).Snalazi se na karti .Razumije i zna	Razvijanje pozitivnog stava prema različitim civilizacijama i njihovim dostignućima. Razvijanje vještina empatije I Njegovanje duha vjerske tolerancije, uvažavanje drugih i drugačijih.Izgrađivanje pozitivnog odnosa prema umjetnosti i estetici.	U parovima ili grupi analiziraju kartu i historijske izvore daju odgovore na postavljena pitanja. Informacije o događajima slažu u slijed. Pripremaju igrokaz kojim	Usmjerava aktivnosti u učionici i razvija kulturu dijaloga , djelotvorno komunicira sa učenicima Pomaže učenicima da razvije

		<p>objasniti his. značaj pojave kršćanstva i islama. Može objasniti kako su istočna i zapadna civilizacija utjecale jedna na drugu i razumije posljedice tih utjecaja. Razumije važnost razvoja nauke i kulture. Prepoznaje različite stilove u umjetnosti i reprezentativna umjetnička djela nastala u srednjem vijeku.</p>		<p>predstavljaju društvene odnose.</p>	<p>sposobnosti orijentacije na karti Pomaže učenicima da razumiju i nauče nove pojmove.</p> <p>Ocjenjuje učenike</p>
<p>Evropsko društvo u razvijenom i kasnom srednjem vijeku.</p>	<p>Život ljudi u srednjem vijeku, privreda. Križarski ratovi, sukob carstva i papstva. Hereza. Suprotnosti srednjovjekovnog društva, srednjovjekovni parlament.</p>	<p>Zna osnovne tokove društvenog, privrednog i političkog razvoja Evrope u razvijenom i kasnom srednjem vijeku. Zna o svakodnevnom životu ljudi. Razumije i može objasniti suprotnosti feudalnog društva.</p>	<p>Razvijanje vještina korištenja dokaza Učenici su u stanju da opišu vizuelni izvor. Razvija kreativno i kritičko mišljenje i logičko zaključivanje. Razvija sposobnost empatije Razvijaju svijest o tome da o postoje različiti izvori i tumačenje prošlosti (viteška kultura, položaj žene)</p>	<p>Učenici se uključuju u atmosferu perioda srednjeg vijeka, procjenjuju pouzdanost izvora, opisuju različite elemente izvora i odgovaraju na pripremljena pitanja.</p>	<p>Primjenjuje multiperspektivnost u nastavi: priprema analizu izvora koji daju različitu sliku o Križarskim ratovima</p> <p>Ocjenjuje učenike</p>

Bosna u srednjem vijeku	Slaveni (život u pradomovini). Slavske države u srednjem vijeku. Politički, privredni i društveni razvoj Bosne u srednjem vijeku, vjerska slika, kultura i umjetnost.	Učenici znaju Slavske narode i njihove države. Znaju kako je tekao državni, društveni i privredni razvoj Bosne u srednjem vijeku. Zna vjersku sliku i osnovna obilježja kulture i umjetnosti. Snađi se na karti (prepoznaju i pokažu pradomovinu Slavena, slavske države, teritorijalno širenje Bosne). Razumije društvene, privredne i političke tokove i zna ih objasniti. Razumije vjerske prilike, povezuje prošlost sa sadašnjostu. Razumiju značaj kulturnog razvoja Bosne u srednjem vijeku.	Razvijaju „širu sliku“ hronološki kontekst (vremenska crta) i geografski kontekst (mapa) Izgrađivanje svijesti o kontinuitetu državnosti pozitivnog stava o civilizacijskim vrijednostima BiH. Razvijanje interesa za prošlost BiH	Analiziraju različite izvore, opisuju izvore i odgovaraju na postavljena pitanja. Razmjenjuju iskustva i u grupama pripremaju prezentaciju zadate teme	Priprema analizu različitih izvora: vizuelnih, pisanih karti, arheološki artefakti, pjesme... Priprema posjetu historijskom lokalitetu Ocjenuje učenika
Osmansko carstvo	Nastanak, državno i društveno uređenje. Teritorijalni razvitak.	Zna teritorijalno politički razvoj Osmanskog carstva. Razumije i može objasniti njegovo državno i društveno uređenje (ključni pojmovi: bejluk, emir, sultan, veliki vezir, timarsko-spahijski sistem, asker, raja, ejalet...). Mogu prepoznati i na karti pokazati kako se širilo Osmansko carstvo. Razumije i može objasniti društveni i politički razvoj. Zna posljedice osmanskih osvajanja.	Može odrediti uzročno-posljedične veze događanja. Može odrediti sličnosti i razlike tumačenja koja se odnose na istu historijsku pojavu Razvijanje pozitivnog stava prema drugim kulturama	Analiziraju izvore, u grupi ili paru razmjenjuju razmišljanja, odgovaraju na pripremljena pitanja. Iznose vlastiti stav	Priprema analizu različitih izvora, organizira različite oblike rada u učionici, usmjerava aktivnosti učenika Ocjenuje učnike
Bosna u osmanskom periodu do kraja XVIII st.	Uspostava i organizacija osmanske vlasti u Bosni. Širenje islama, vjerski mozaik, manjinski narodi. Bosna od 1580-1791 god. Društvo, privreda, kultura i umjetnost,	Zna kako je uspostavljena Osmanska država, upravno teritorijalnu organizaciju, vjersku strukturu i manjinske narode, politički razvoj Bosanskog ejaleta u XVII i XVIII st. Razumije i može objasniti razvoj bosanskog društva, privredne tokove, osnovna obilježja kulture i umjetnosti. Razumije osnovne oblike historijskog razvoja Bosne od XVI do kraja XVIII st. Tumači određene događaje na osnovu izvora. Razlikuju bitne od nebitnih činjenica	Uvažavanje različitih civilizacijskih uticaja na razvijanje kulturnog identiteta BiH Upoznavanje sa historijom nacionalnih manjina u BiH	Posmatraju, objašnjavaju izvore, povezuju prethodna znanja iznose stav. Istražuju, prikupljaju u informacije, prezentiraju temu	Priprema analizu izvora: Vizuelnih pisanih Usmjeravaju učenike na istraživanja (np. hrana)

TEHNIČKA KULTURA

VII rzed – 1 čas sedmično, 35 časova godišnje

TEHNIČKA KULTURA

Zašto učiti tehničku kulturu?

Tehnička kultura je primjenjena disciplina u kojoj se učenici upoznaju sa osnovnim granama tehnike i tehnologije. Tehnički uređaji u moderno doba sve više zamjenjuju rad čovjeka. Na taj način je olakšan svakodnevni život čovjeka, tako da on ima više vremena za svoje aktivnosti koje su vezane za odmor, kulturni život i uopšte društveni život. Kako naučna i tehnološka dostignuća predstavljaju neodvojiv dio ukupne aktivnosti čovjeka, nastava tehničkog kulture značajno doprinosi općem obrazovanju i razvijanju modernog pogleda na svijet.

Program tehničke kulture osmišljen je tako da se učenici kroz znanje ovog predmeta upoznaju s bitnim elementima u raznim granama tehnike: mašinske tehnike, elektrotehnike, građevinske tehnike, saobraćaja itd. Takođe se upoznaju sa osnovnim elementima historijata pojedinih tehničkih dostignuća, bez kojih bi život savremenog čovjeka bio nezamisliv. U okviru praktičnih radova iz ovog predmeta učenici razvijaju svoju radne navike, inventivnost, spretnost, a takođe se navikavaju na timski rad i usvajaju navike koje su vezane za racionalno trošenje materijala i energije, očuvanje životne sredine, elemente tehničke zaštite na radu i sl. Uporedo s tim, kroz aktivnosti u okviru tehničke kulture učenici potpunije mogu da sagledaju i primjenjivost nekih drugih disciplina kao što su: matematika, fizika, hemija, organizacija rada, pri čemu im znanja i vještine sa kojima se susreću u tehničkom odgoju omogućavaju da sve te discipline posmatraju integralno. Naročitu ulogu tehnička kultura ima kada je u pitanju buduća profesionalna orijentacija učenika, kao i sticanje znanja primjenjivih u domaćinstvu i u svakodnevnom životu.

Područja učenja	CILJEVI I ZADACI Učiti:	OČEKIVANI REZULTATI / OBRAZOVNI ISHODI Učenik:
Znanje: Procesi	Aktivno pratiti izlaganja predmetnog nastavnika u cilju sticanja znanja iz tehničke kulture; Primjenjena znanja koristiti kroz praktične vježbe (izradu različitih predmeta u školskom kabinetu); Razvijati različitih misaonih operacija (analiza, sinteza, generalizacija) na osnovu praktičnog rada, eksperimentiranja i promatranja;	Prepoznaje važnost tehničkih znanja u rješavanju problema i sveprisutnosti tehnike u životu; Traži odgovor pred novim tehničkim zadatkom; Koristi već formirane kriterije za procjenu kvaliteta prilikom realizacije tehničkih ideja; Koristi induktivno i analogno mišljenje u rješavanju različitih zadataka i problema; Improvizuje i prezentira ideju (individualno i u grupi) i predviđa rezultate; Pravilno koristi alate za izradu predmeta u okviru praktične nastave; Uočava propuste na tehničkim proizvodima vizuelnom kontrolom i putem mjernih instrumenata;

	Razvijati stvaralačke sposobnosti;	Koristi prethodna tehnička iskustva i termine u daljem učenju;
Sadržaj	<p>Komunicirati;</p> <p>Modelirati;</p> <p>Tehničko crtanje u mašinstvu. Materijali u mašinstvu. Osnovni elementi mašina. Alati i mašine za obradu metala. Postupci obrade metala. Motoristika. Robotika. Izborni dio.</p> <p>Izvori električne energije-elektreane. Simboli i sheme u elektrotehnici. Elektroinstalacioni materijali. Alati i pribori u elektrotehnici. Kućanski električni aparati. Elektromotori. Elektronički uređaji. Simboli i sheme u elektrotehnici. Osnovni elektronički elementi. Alati, instrumenti, pribori. Vježbe i praktični radovi. Razvoj komunikacija. NF telefonija. Telegrafija. Saobraćajna kultura. Energija i okolina. Izborni dio.</p>	<p>Svjesno prihvata i ispravlja svoje greške u toku praktičnih radova, ukazuje i na greške drugih;</p> <p>Komunicira u cilju otklanjanja propusta u izradi;</p> <p>Zalaže se za odgovornost za kvalitet tehničkih realizacija;</p> <p>Interpretira dati model, vrši predviđanja zasnovana na modelu i poredi ga sa tehničkom realnošću;</p> <p>Zna primjeniti osnovna znanja o tehničkom crtanju u mašinstvu: formati crteža, mjerenje, kotiranje, tehničko pismo, zaglavlje sa sastavnicom, čitanje mašinskih crteža, izrada jednostavnih mašinskih tehničkih crteža;</p> <p>Poznaje mašinske materijale, njihove mehaničke i tehnološke osobine i njihovu primjenu;</p> <p>Klasificira vrste mašinskih elemenata, zna primjenu tih elemenata u mašinstvu, kao i grafičko predstavljanje najprostijih mašinskih elemenata;</p> <p>Opisuje princip rada mašina, pogon, načine stezanja radnog komada, mjere zaštite na radu, održavanje mašina, pružanje prve pomoći u slučaju povreda na radu, važnost pravilnog rukovanja i održavanja mašina;</p> <p>Posjeduje osnovna znanja iz oblasti motoristike: vrste motora, princip rada, goriva i maziva, održavanje motora;</p> <p>Ima osnovna znanja o: razvoju robota, radnom prostoru robota, načinu prenosa kretanja kod robota, pogonu robota;</p> <p>Opisuje osnovne karakteristike elektrana: podjelu, princip rada, razlike, prenos i distribuciju električne energije;</p> <p>Opisuje i razumije skiciranja simbola i izradu električnih shema;</p> <p>Posjeduje znanja iz oblasti elektro-instalacionih materijala, alata i pribora u elektrotehnici, rukovanja i održavanja;</p> <p>Poznaje električne uređaje i aparate u domaćinstvu sa posebnim osvrtom na važnost pravilnog rukovanja i održavanja;</p> <p>Opisuje osnovne karakteristike elektromotora: pogon, princip rada, održavanje;</p> <p>Opisuje i razumije skiciranja i čitanje simbola i shema u elektronici;</p> <p>Razumije karakteristike osnovnih elemenata u elektronici: otpornika, kondenzatora, poluprovodnika,</p>

	<p>Mehatronika-mašinstvo. Mehatronika-elektrotehnika. Mehatronika-elektronika. Automatika i sistem upravljanja. Obnovljivi izvori energije. Izborni dio.</p>	<p>kao i o alata, instrumenata i pribora u elektronici; rukovanja, održavanja;</p> <p>Opisuje osnove iz oblasti komunikacija: razvoj, telefonija, telegrafija, sastavni dijelovi telefonskih centrala; organizacijom telefonske mreže, telegrafija, telegrafski sistemi i mreže;</p> <p>Poznaje i opisuje osnovne elemente bezbjednosti aobračaja;</p> <p>Identificira i opisuje problematiku iz oblasti: racionalnog korištenja energije i materijala; pravilnog izbora goriva za domaćinstvo, pravilnog odnosa prema prirodi i čovjekovoj okolini;</p> <p>Interpretira povezanost mehatronike sa mašinstvom, elektrotehnikom, elektronikom;</p> <p>Posjeduje osnovna znanja iz automatike i sistem upravljanja;</p> <p>Poznaje i opisuje obnovljive izvori energije (hidropotencijal, energija vjetra isl.);</p>
<p>Vrijednosti, stavovi, navike</p>	<p>Ispoljavati spremnost i sposobnost za sticanje novih znanja i vještina iz oblasti tehnike i njihovu primjenu u rješavanju praktičnih problema;</p> <p>Razvijati vještine i navike u cilju profesionalne orijentacije učenika;</p> <p>Razvijati smisao za racionalno korištenje energije i materijala;</p> <p>Razvijati smisao za tačnost, urednost i savjesnost pri obavljanju zadataka teorijskim praktičnim i eksperimentalnim radom;</p> <p>Razvijati naviku korištenja raznovrsnih izvora informacija;</p> <p>Na osnovu praktičnih radova razvijati različite misaone operacije (analiza, sinteza, generalizacija);</p>	<p>Uključuje se u tehničke aktivnosti sa vidnim zadovoljstvom;</p> <p>Zalaže se za odgovornost za kvalitet tehničkih realizacija;</p> <p>Traži odgovor pred novim tehničkim zadatkom;</p> <p>Dobronamjerno iskazuje svoje mišljenje i poštuje mišljenja i stavove drugih;</p> <p>Prepoznaje važnost tehničkih znanja u rješavanju problema i sveprisutnosti tehnike u životu;</p> <p>Pokazuje zanimanje za timski rad i socijalizaciju;</p> <p>Sluša argumentacije i kritički preispitiva lične stavove i stavove drugih;</p> <p>Slobodno izlaže mišljenja i ideje i poredi ostvareno;</p> <p>Razvija spremnost da se pomogne drugima;</p> <p>Djeluje na druge da slijede njegov primjer;</p> <p>Savladava temeljne vještine i procese;</p> <p>Rješava probleme primjenom novih znanja i naučnih dostignuća;</p> <p>Afirmiše timski rad i argumenate drugih;</p>

OSNOVNI SADRŽAJ

<u>VII. razred</u>	<u>VIII. razred</u>	<u>IX. razred</u>
1. Uvod u nastavni predmet	1. Izvori električne energije-elektrane	1. Mehatronika-mašinstvo
2. Tehničko crtanje u mašinstvu	2. Simboli i sheme u elektrotehnici	2. Mehatronika-elektrotehnika
3. Materijali u mašinstvu	3. Elektroinstalacioni materijali	3. Mehatronika-elektronika
4. Osnovni elementi mašina	4. Alati i pribori u elektrotehnici	4. Automatika i sistem upravljanja
5. Alati i mašine za obradu metala	5. Kućanski električni aparati	5. Obnovljivi izvori energije
6. Postupci obrade metala	6. Elektromotori	6. Izborni dio
7. Motoristika	7. Elektronički uređaji	
8. Robotika	8. Simboli i sheme u elektrotehnici	
9. Izborni dio	9. Osnovni elektronički elementi	
	10. Alati i pribori u elektronici	
	11. Razvoj komunikacija	
	12. NF telefonija	
	13. Telegrafija	
	14. Saobraćajna kultura	
	15. Energija i okolina	
	16. Izborni dio	

DIDAKTIČKO- METODIČKE NAPOMENE

Nastava iz ovog predmeta se realizuje putem praktičnih vježbi i predavanja. Za uspješnu realizaciju sadržaja ove nastave potrebno je u pripremljenoj fazi za praktičan rad obezbjeđiti potrebnu tehničku dokumentaciju, alate, mašine i materijale, kao i sredstva higijensko-tehničke zaštite. Da bi se omogućilo svakom učeniku da za vrijeme nastave tehničke kulture praktično radi, potrebno je da se odjeljenja obavezno dijele u grupe koje mogu imati max. 16 učenika. Svakoj grupi pripada planirani fond časova, a nastava se izvodi u blok časovima (po dva časa). To omogućava svakom učeniku da cio proces doživi, tj. da planira, projektuje i praktično izrađuje predmete. Pri realizaciji programskih sadržaja ovog predmeta treba voditi računa o korelaciji nastavnih sadržaja sa drugim predmetima (matematika, likovna kultura, kultura življenja, biologija..). U realizaciji nastavnih sadržaja učenici koriste udžbenike, dnevnik rada, crteže i ostale izvore znanja. Učenici vode dnevnik rada (kao tehničku dokumentaciju) koji se, po pravilu, čuva u školi, s tim da ga učenici mogu povremeno nositi i kući na uvid roditeljima. Pored svakodnevnog vrednovanja tehničkih znanja, vježbi i praktičnih radova, dva puta godišnje treba sistematizovati pređeno gradivo i izvršiti vrednovanje putem zadataka objektivnog tipa. Programske zadatke nastave ovog predmeta škola ostvaruje putem: redovne nastave, slobodnih tehničkih aktivnosti, dodatne nastave, osmišljenih odgojno-obrazovnih sadržaja (izložbe, smotre, takmičenja).

Ocjenjivanje

Napredovanje učenika treba kontinuirano provjeravati i ocjenjivati, vodeći računa o individualnim mogućnostima, sposobnostima i sklonostima. Za učenje tehničke kulture od bitnog značaja svi elementi koji su relevantni za postizanje potrebnog znanja učenika:

- Znanje sadržaja predmeta,
- Sposobnosti i vještine,
- Odnos prema tehničkim sredstvima i prema ekonomičnom trošenju materijala i energije,
- Odnos prema tehničkoj zaštiti na radu.

Njihov udio u sklopu ukupne ocjene zavisi od prirode izučavanog gradiva. U skladu s tim, ocjenjivanje treba da bude zasnovano na različitim metodama i instrumentima. Najpogodniji način za procjenjivanje da li učenik može izvršiti neku aktivnost je posmatrati ga i ocijenjivati dok on izvodi zadanu aktivnost. Pored tradicionalnog pristupa ocjenjivanju potrebno je pratiti i ocjenjivati: izvođenje eksperimentalnih i praktičnih vježbi, rad na projektu, aktivnosti na smotrama tehničke kulture, učenički doprinos za vrijeme grupnog rada, aktivnosti u okviru izbornog programa predmeta, specifične komunikativne i radne vještine itd.

Prilagođavanje programa

Za učenike s posebnim potrebama potrebno je imati posebno prilagođene programe. Prilagođavanje se može provoditi modifikacijom programa redovne nastave u pogledu sadržaja, procesa, kao i sredine učenja, zavisno od osobenosti potreba učenika sa posebnim potrebama. Pri tome, po potrebi, treba imati i individualno prilagođene programe. Individualno prilagođeni program, kao i plan rada razvijaju zajedno nastavnik tehničke kulture i stručni tim za podršku učenika sa posebnim potrebama na nivou škole/ pedagoškog zavoda, uz korištenje potrebne ekspertize i učešće roditelja.

Resursi za realizaciju

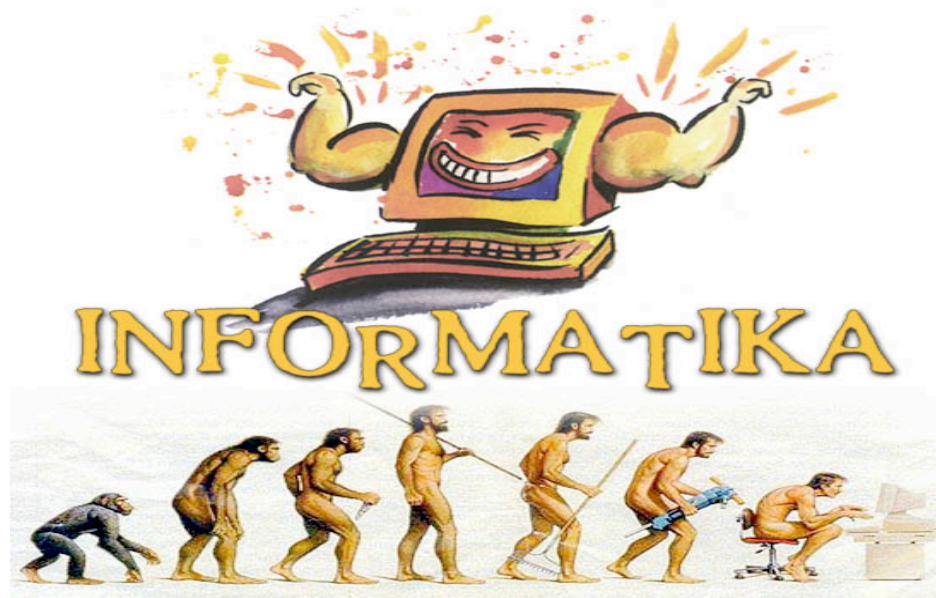
Nastava iz tehničke kulture realizuje se u kabinetu, školskoj radionici ili na poligonu koji je u tu svrhu posebno pripremljen (samo pojedini dijelovi programa). Kabinet za tehničku kulturu treba biti opremljen potrebnim alatima, priborima, mašinama i materijalima koji su neophodni za realizaciju programskih sadržaja.

TEHNIČKA KUTURA, VII rzed – 1 čas sedmično, 35 časova godišnje

Tematske cjeline/ Teme	CILJEVI I ZADACI REZULTATI/ OČEKIVANI OBRAZOVNI ISHODI		Vrijednosti, ponašanje stavovi,	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Znanje Tehničke kultura: Učiti:	Proces i sadržaj Učenik :			
Uvod u nastavni predmet	Organizacija radnog mjesta, rad u radionici, higijensko-tehničkoj zaštiti;	Shvata značaj tehničke kulture;	Svjesnost značaja tehnike u životu i potrebi učenja o tehnici kroz čitav život; Poticanje na samostalnost i samoinicijativu;	Upoznaju se sa radnim mjestom i osnovnim načelima rada u radionici, kao i sa higijensko-tehničkomj zaštitom;	Priprema nastavnu tehniku i tehnologiju; Izrađuje didaktički materijal;
Tehničko crtanje u mašinstvu	Osnove tehničkog crtanja u mašinstvu: formati crteža, mjerenje, kotiranje, tehničko pismo, zaglavlje sa sastavnicom, ortogonalni i	Izrađuje, čita i koristi mašinske tehničke crteže;	Afirmacija rada i stvaralaštva;	Usvajaju znanja vezana za pravila čitanja i analizu gotovih tehničkih crteža, izrađuju tehničke crteže;	Izlaže nastavno gradivo primjenom različitih metoda u cilju što kvalitetnije i

	aksonometrijski crtež, čitanje mašinskih crteža, izrada jednostavnih mašinskih tehničkih crteža;		Otvorenost za nove ideje i informacije;		prezentacije gradiva;
Materijali u mašinstvu	Vrste mašinskih materijala, mehaničke i tehnološke osobine mašinskih materijala, primjena;	Vrši pravilan izbor i korištenje mašinskih materijala;	Iskazivanje svijesti o značaju tehnike u porodici, školi i okolini;	Upoznaju se sa različitim vrstama mašinskih materijala, sa njihovim mehaničkim i tehnološkim osobinama, kao i sa njihovom primjenom;	Primjenjuje model interaktivne nastave;
Osnovni elementi mašina	Vrste mašinskih elemenata, primjena tih elemenata u mašinstvu, grafičko predstavljanje najprostijih mašinskih elemenata;	Vrši izbor materijala za izradu pojedinih mašinskih elemenata;	Pozitivan odnos prema rezultatima svog rada i rada svojih drugova;	Usvajaju osnovna znanja o elementima mašina, izboru materijala za njihovu izradu, namjeni, opterećenju;	Bira zadatke i probleme usklađene sa mogućnostima;
Alati i mašine za obradu metala	Princip rada alatnih mašina, pogoni, načini stezanja radnog komada, mjere zaštite na radu, održavanje mašina, pružanju prve pomoći u slučaju povreda na radu, važnosti pravilnog rukovanja i održavanja mašina,	Korištenje najprostije mašine uz prisustvo i kontrolu nastavnika;	Sve snažnije i intenzivnije ispoljavanje estetske osjetljivosti na kvalitet tehničkih dostignuća;	Izučavaju osnovne principe rada alatnih mašina, uključuju i puštaju u rad alatne mašine koje se nalaze u školskoj radionici, uz saglasnost, prisustvo i kontrolu predmetnog nastavnika;	Postavlja različite vrste jednostavnih pitanja u cilju poticanja učenika na kvalitetne odgovore;
Postupci obrade metala	Savladavanje postupaka obrade putem praktičnih vježbi u školskoj radionici ili kabinetu (izrada jednostavnih radnih komada): ocrtavanje i obilježavanje radnih komada, ravnjenje i rezanje, turpijanje, savijanje, brušenje i brušenje, zakivanje, lemljenje, zaštita metala od korozije, (pri tome koristiti gotov tehnički crtež ili ga izraditi – procjena nastavnika)	Osposobljava se za pravilnu upotrebu i rukovanje pojedinim mjernim i kontrolnim alatima;	Razvijanje i poticanje svijesti o potrebi razvoja estetike, maštovitosti i vlastite kreativnosti;	Stežu određeni radni komad u stegu i vrše radne operacije potrebne za izradu radnog komada (obilježavanje i ocrtavanje, rezanje, ravnjenje, turpijanje, savijanje, brušenje i sl.); pri čemu aktivno primjenjuju usvojena znanja iz obrade materijala;	Pokazuje simulacije na kompjuteru; Objašnjava i prezentira prethodno pripremljeni obrazovni pano, koji kreira zajedno sa učenicima; Podstiče interes za rad aktivnim uključanjem u zajednički rad;
		Shvata značaj pravilnog izbora postupka obrade metala;	Kritičko mišljenje i zaključivanje u donošenju različitih odluka;	Izvršavaju neophodna mjerenja i očitavanja dimenzija radnog komada u cilju postizanja njegovih predviđenih mjera, kao i u cilju uvježbavanja i obučavanja u korištenju kontrolnih alata (najprostijih);	Motiviše i upućuje učenike na druge izvore znanja pored udžbenika;
		Ekonomično koristi materijal i energiju;	Procjenjivanje i vrednovanje vlastitih stavova i stavova drugih;	Vrše vježbu zakivanja, lemljenja i premazivanja zaštitnim slojem u svrhu zaštite od korozije;	Koristi različite metode i strategije u praćenju postignuća i sposobnosti učenika;
		Razvija sposobnosti izrade prostijih radnih komada koristeći tehnologiju: obilježavanja i ocrtavanja, rezanja, ravnjanja, turpijanja, savijanja, brušenja, brušenje i sl.	Interes za rješavanje problema i zadataka timskim radom;	Vrše vježbu zakivanja, lemljenja i premazivanja zaštitnim slojem u svrhu zaštite od korozije;	Pomaže učenicima u samostalnom i grupnom radu;
		Osposobljava se za korištenje mjernih i kontrolnih instrumenata;	Svjesno obavljanje zadatke i obaveze radi postizanja kolektivnog uspjeha;	Pri tome poštuju opće i lične mjere zaštite na radu, a prije	Precizira znanja: dovoljnog, srednjeg i visokog nivoa, koja treba učenik usvojiti, odvajanjem bitnog od nebitnog;
		Osposobljava se za međusobnu komunikaciju i za saradnju sa nastavnikom;	Razvijanje pozitivnih stavova prema tehnici ličnim primjerom i djelovanjem u razredu;		
		Stiče praktične vještine za obavljanje jednostavnih poslova u kućanstvu;	Razvijanje vještina i navika u cilju profesionalne orijentacije učenika;		
			Ispoljavanje spremnosti i sposobnosti za sticanje novih znanja i vještina i njihovu primjenu u rješavanju praktičnih problema;		

<p>Motoristika</p>	<p>Vrste motora, princip rada, goriva i maziva, održavanje motora;</p>	<p>Koristi stečena znanja, vještine i navike za profesionalnu orijentaciju (izbor zanimanja);</p> <p>Razumije značaj pravilnog održavanja i upotrebe motora SUS i motornih vozila;</p>	<p>Poštovanje kućnog reda u školskoj radionici, poštovanje uputstava nastavnika i izgrađivanje jasnih stavova o radnoj i tehnološkoj disciplini;</p> <p>Usavršavanje različitih misaonih operacija (analiza, sinteza, generalizacija) na osnovu praktičnog rada, eksperimentiranja i promatranja;</p> <p>Razvijanje smisla za racionalno korištenje energije i materijala;</p> <p>Razvijanje smisla za tačnost, urednost i savjesnost pri obavljanju zadataka teorijskim praktičnim i eksperimentalnim radom;</p> <p>Razvijanje navike održavanja sredstava za rad, primjenu mjera zaštite na radu i zaštite okoline;</p> <p>Ispoljavanje spremnosti i sposobnosti za sticanje novih znanja i primjenu novih naučnih dostignuća u korist blagostanja čovjeka;</p> <p>Jasno ispoljavanje interesa i želje za bavljenje tehnikom koja treba da postane trajna potreba;</p> <p>Kritičko mišljenje i zaključivanje u donošenju različitih odluka;</p>	<p>navedenih operacija izvršavaju uvid u sadržaj kutije prve pomoći;</p> <p>Pažljivo prate izlaganja i demonstriranja nastavnika o motorima i sklopovima motora i aktivno učestvuju u nastavnom procesu; pri tome koriste šeme, fotografije, model, kao i slajdove ili multimedijalne prikaze;</p> <p>Aktivno prate izlaganja i nastavnika o osnovama robotike; pri tome koriste šeme, fotografije, model, kao i slajdove ili multimedijalne prikaze;</p> <p>Dosljedno izvršavaju sve zahtjeve nastavnika u individualnom, grupnom i frontalnom radu;</p> <p>Pored udžbenika i osnovne literature koriste i druge izvore: enciklopedije, priručnike, internet (po mogućnosti);</p> <p>Učestvuju u izradi ilustracija-crteža, prate zanimljive članke i informacija sa medija; kreiraju obrazovni pano;</p> <p>Dopunjavaju pano novim zapisima;</p> <p>Uočavaju važnost korelacije nastavnih sadržaja iz ostalih predmeta i tehničke kulture i primjenjuju već stečenih znanja u rješavanju postavljenih zadataka;</p>	<p>Procjenjuje interesovanje i napredak učenika;</p> <p>Poredi rezultate prilikom praćenja i procjene individualnih postignuća;</p> <p>Redovno ocjenjuje rad učenika i vođenje urednih zabilješki;</p> <p>Vodi evidenciju svojih zapažanja o napredovanju učenika;</p> <p>Sarađuje sa roditeljima;</p> <p>Objašnjava opće i lične mjere zaštite na radu;</p> <p>Objašnjava važnost poštovanja radne i tehnološke discipline (sve ove mjere su neophodne jer se učenici prvi put susreću sa ovakvim mašinama i programima rada);</p> <p>Vrši pravilan izbor grafičkih priloga, jasno prezentira osnovne podatke iz različitih oblasti tehnike u skladu s uzrastom i mogućnostima učenika;</p> <p>Koordinira rad i usmjerava aktivnosti učenika;</p>
<p>Robotika</p> <p>Izborni dio (konkretan program izbornog dijel utvrđuju nadležni organi škole na osnovu potreba lokalne zajednice, interesa učenika i mogućnosti škole).</p>	<p>Razvoj robota, radnom prostoru robota, načinu prenosa kretanja kod robota, pogonu robota;</p> <p>-proširivanje znanja i sticanje novih znanja iz jedne od sljedećih oblasti:</p> <p>a) konstruisanje, proizvodnja i montaža:</p> <ul style="list-style-type: none"> - elemenata mašina, - različitih vrsta mašinskih konstrukcija, - mehanizama i uređaja, <p>b) robotika:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mehanička osnova robota, - povezivanje robota s računarom, - programiranje robota, - gradnja sklopova u robotici, <p>c) saobraćaj:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vrste saobraćaja, - razvoj saobraćaja, - motori SUS i motorna vozila. 	<p>Shvata značaj razvoja tehnike i tehnologije u životu čovjeka;</p> <p>Proširuje svoja znanja o korištenju tehnike u cilju zamjene ljudskog rada radom mašina.</p> <p>Proširuje već stečena znanja iz pojedinih oblasti koje odabrao za izbornu nastavu;</p> <p>Samostalno proučava odabrane oblasti, prikuplja informacije i podatke, stiče vještine, posmatra i zaključuje;</p>	<p>Učestvuju u izradi ilustracija-crteža, prate zanimljive članke i informacija sa medija; kreiraju obrazovni pano;</p> <p>Dopunjavaju pano novim zapisima;</p> <p>Uočavaju važnost korelacije nastavnih sadržaja iz ostalih predmeta i tehničke kulture i primjenjuju već stečenih znanja u rješavanju postavljenih zadataka;</p>	<p>Procjenjuje interesovanje i napredak učenika;</p> <p>Poredi rezultate prilikom praćenja i procjene individualnih postignuća;</p> <p>Redovno ocjenjuje rad učenika i vođenje urednih zabilješki;</p> <p>Vodi evidenciju svojih zapažanja o napredovanju učenika;</p> <p>Sarađuje sa roditeljima;</p> <p>Objašnjava opće i lične mjere zaštite na radu;</p> <p>Objašnjava važnost poštovanja radne i tehnološke discipline (sve ove mjere su neophodne jer se učenici prvi put susreću sa ovakvim mašinama i programima rada);</p> <p>Vrši pravilan izbor grafičkih priloga, jasno prezentira osnovne podatke iz različitih oblasti tehnike u skladu s uzrastom i mogućnostima učenika;</p> <p>Koordinira rad i usmjerava aktivnosti učenika;</p>	<p>Procjenjuje interesovanje i napredak učenika;</p> <p>Poredi rezultate prilikom praćenja i procjene individualnih postignuća;</p> <p>Redovno ocjenjuje rad učenika i vođenje urednih zabilješki;</p> <p>Vodi evidenciju svojih zapažanja o napredovanju učenika;</p> <p>Sarađuje sa roditeljima;</p> <p>Objašnjava opće i lične mjere zaštite na radu;</p> <p>Objašnjava važnost poštovanja radne i tehnološke discipline (sve ove mjere su neophodne jer se učenici prvi put susreću sa ovakvim mašinama i programima rada);</p> <p>Vrši pravilan izbor grafičkih priloga, jasno prezentira osnovne podatke iz različitih oblasti tehnike u skladu s uzrastom i mogućnostima učenika;</p> <p>Koordinira rad i usmjerava aktivnosti učenika;</p>

INFORMATIKA ZA VII RAZRED

1 čas sedmično (35 časova godišnje)

ZAŠTO UČITI INFORMATIKU I RAČUNARSTVO (INFORMACIONO-KOMUNIKACIONU TEHNOLOGIJU)?

Izučavanje sadržaja iz oblasti informatike i računarstva u sedmom razredu osnovne škole ima značajnu ulogu u pripremanju učenika za nastavak školovanja i u njihovom osposobljavanju za kasnije uključivanje u svijet rada i životne tokove.

Uspješno snalaženje mladih osoba u tehnički i tehnološki razvijenom društvu u mnogome zavisi od njihovih stečenih znanja, vještina i razvijenih sposobnosti na osnovnoškolskom uzrastu.

Sve usavršenija sredstva (hardver i softver) u oblasti informacijskih i komunikacijskih tehnologija koja nezadrživo osvajaju svijet i prodiru u sve oblasti ljudskog rada i djelovanja, zahtijevaju da opšta populacija stanovništva mora raspolagati sposobnostima, ali i kulturnim navikama, za korištenje raspoloživih tehničkih resursa u različitim situacijama.

Četiri odrednice: *osnovna znanja, umijeća i vještine, navike i stavovi te sposobnosti za rješavanje problema uz primjenu računara*, čine područja učenja i na njima počiva koncepcija nastave Informatike u osnovnoj školi.

1. **Osnovna znanja** učenici stiču upoznavanjem principa i praktičnih rješenja na kojima je zasnovana računarska odnosno informacijska i komunikacijska tehnologija,
2. **Umijeća i vještine** učenici stiču upotrebom savremenih računara i aplikativnih programa,
3. Stvaranje i razvijanje **navika i stavova** u vezi sa korištenjem informacijske i komunikacijske tehnologije i
4. Sticanje i razvijanje **sposobnosti za rješavanje problema** u različitim oblastima primjene informacijske i komunikacijske tehnologije.

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI I ZADACI	OČEKIVANI REZULTATI/ISHODI UČENJA
OSNOVNA ZNANJA	<ul style="list-style-type: none"> - da učenici shvate ulogu informacijskih tehnologija u savremenom društvu; - da učenici upoznaju strukturu računara; - da se upoznaju sa mogućnostima softvera opće i posebne namjene; - da učenici upoznaju karakteristike programskih jezika; - da učenike upozna sa načinima komuniciranja posredstvom različitih medija; - da učenike upozna sa načinima korištenja Internet usluga; - da učenicima predstavi načine pohranjivanja i čuvanja informacija u računarima; - da učenike upozna sa mjerama sigurnosti pri radu sa računarima i drugom opremom; 	<ul style="list-style-type: none"> - osnovna znanja o strukturi računara, njegovoj primjeni u raznim djelatnostima, primjeni u komunikaciji i rješavanju problema; - osnovna znanja i vještine povezivanja računara sa pratećom opremom, postupke uključivanja i isključivanja računara, pokretanja i korištenja uobičajenih programa (operativni sistemi, opća aplikacijska programska sredstva i okolinu programskih jezika); - osnovna znanja o jednom programskom jeziku;
UMIJEĆA I VJEŠTINE	<ul style="list-style-type: none"> - da učenike upozna kako mogu uspješno upotrebljavati ulazno-izlazne uređaje; - da se učenici osamostale i steknu samopouzdanje pri rukovanju i korištenju računara i pratećih uređaja; - da učenike upozna kako mogu uspješno upotrebljavati pomagala za pripremu pisanih dokumenata i izradu prikaza; - da učenici znaju upotrebljavati osnovne programske alate kao sredstva za učenje i istraživanje; 	<ul style="list-style-type: none"> - osnovne vještine pretraživanja Interneta i slanja i primanja elektroničke pošte; - osnovne vještine rješavanja problema uz pomoć računara (unos teksta i njegov prikaz, rješavanje numeričkih zadataka uz pomoć ICT-a); - vještine individualnog i kolektivnog rada u grupama rješavajući zadatke uz pomoć ICT-a; - osnovne vještine pretraživanja Interneta i slanja i primanja elektroničke pošte;
SPOSOBNOSTI ZA RJEŠAVANJE PROBLEMA	<ul style="list-style-type: none"> - da učenike upozna sa načinima rješavanja problema uz pomoć računara; - da učenici upoznaju kako mogu upotrebljavati multimedijske alate kao podršku vlastitim i grupnim rezultatima učenja; - da učenicima predstavi moguće sklopovske i programske probleme u svakodnevnom radu i uputi na načine njihova otklanjanja; 	<ul style="list-style-type: none"> - sposobnosti korištenja softvera opće namjene (opća aplikacijska programska sredstva: obrada teksta, rad sa proračunskim tablicama i grafikom); - sposobnost za donošenje zaključaka na temelju prikupljenih informacija; - sposobnost algoritamskoga načina razmišljanja pri rješavanju svakodnevnih problema.
NAVIKE, STAVOVI	<ul style="list-style-type: none"> - da učenici prihvate oblik timskog rada pri rješavanju problema. - da učenike upozna sa zahtjevima kulturne upotrebe računarske i informacione tehnologije; - da učenicima ukaže na pravne i etičke principe upotrebe informacijske i komunikacijske tehnologije i ukaže na posljedice njihova narušavanja; - da učenicima ukaže na potrebu da koriste raspoloživu literaturu; 	<ul style="list-style-type: none"> - navika pretraživanja i prikupljanja informacija elektronskim putem, putem Interneta; - navika korištenja informatičke literature;

NASTAVNA JEDINICA	Tip časa	Napomena	Tematska cjelina, ishodi učenja
Uvod u nastavu informatike 7. razreda (informisanje o PiP-u; informatika, podatak, informacija).	informativni		1. OSNOVE INFORMATIKE:
Brojni sistemi (binarni i dekadni, pretvaranje). <i>*spomenuti oktalni i heksadecimalni</i>	obrada, vježba		<ul style="list-style-type: none"> -razumije potrebu za komunikacijom čovjek-računar (dostava podataka računaru, prihvatanje i interpretacija informacija), -razumije način prikazivanja podataka u računaru, -razlikuje brojne sisteme, -primjenjuje pravila binarnog predstavljanja decimalnih brojeva, -izrađuje jednostavnije zadatke pretvaranja i kodiranja zapisa, -zapisuje, određuje i čita binarne brojeve, -razumije bajt kao kombinaciju bita, -zna princip rada računarskog sistema, -zna osnovne dijelove računara, -zna koji je neophodan softver za rad računara, -razlikuje sistemski i aplikativni softver, -primjenjuje mjere bezbjednosti (hardverska i softverska) u radu sa računarom, -zna oblike i fizičke karakteristike radnog prostora, zračenje i osjetljivost ekrana monitora...., -poznaje i pridržava se preporuka pravilnog držanja položaja tijela ispred računara, -poznaje negativne posljedice neadekvatnog spremanja računarskog otpada, -koristi računar za izvršavanje školskih i drugih zadataka.
Prikazivanje podataka u računaru (bit, bajt, kodiranje).	obrada, vježba		
Hardverska i softverska struktura PC računara.	obrada, projektna nastava		
Održavanje računara.	obrada, vježba		
Računarska ergonomija (postupci pravilne upotrebe računarske opreme; uticaj računara na okolinu).	obrada, projektna nastava		
Osnove informatike.	provjera znanja	*	
MS WORD (program za obradu teksta) radno okruženje, kretanje po dokumentu, zamjena velikih slova malim i obratno).	obrada, praktična vježba		2. PRIMJENA RAČUNARA – obrada teksta:
MS WORD (efekti fonta-indeksi i eksponenti, umetanje simbola).	obrada, praktična vježba		<ul style="list-style-type: none"> -pokreće i koristi opća aplikacijska programska sredstva MS Word (program za obradu teksta), -poznaje sadržaj pojedinih menija, -kreće se po dokumentu i selektuje pojedine dijelove teksta, -zna izvršiti zamjenu velikih i malih slova, -ispisuje matematičke formule korištenjem indeksa i eksponenata, -ispisuje matematičke formule umetanjem simbola, -postavlja sliku/crtež u dokument, -oblikuje sliku/crtež (podešava intezitet i kontrast boja, postavlja okvir, izrezuje, prilagođava poziciju, rotira, ispisuje tekst), -postavlja obrub na dokument ili dio teksta (mijenja stil, debljinu i boju),
MS WORD (umetanje i oblikovanje slika/cртеža).	obrada, praktična vježba		
MS WORD (rad na projektnim zadacima).	utvrđivanje, projektna nastava	*	

MS WORD (obrubi i sjenčenje).	obrada, praktična vježba		-izvršava sjenčenje obrubljenog dokumenta ili dijela teksta (mijenja boje), -izrađuje tabelu (dodaje i briše kolone ili redove, koristi alat za crtanje u tabeli),
MS WORD (izrada i oblikovanje tabele, oblikovanje i sortiranje teksta u tabeli).	obrada, praktična vježba		-oblikuje tabelu (mijenja stil tabele, stil, debljinu i boju linije), -podešava razmake u tabeli, -podešava poziciju teksta u tabeli, -izvršava sortiranje podataka u tabeli,
MS WORD (rad na projektnim zadacima).	utvrđivanje, projektna nastava	*	-postavlja sliku u tabelu, -samostalno ili u grupi izrađuje projektne zadatke, -zna napisati i oblikovati razna pisma, referate, istraživačke radove...
MS WORD (izrada i prezentovanje projektnih zadataka).	utvrđivanje, projektna nastava	*	-kreira i elementarno formatira tekstualne dokumente, -zna funkcije određenih kombinacija tipki na tastaturi, -razvija vještinu rada na tastaturi,
Analiza rezultata rada, zaključivanje ocjena na kraju I polugodišta.	vrjednovanje		-koristiti postojeća znanja i iskustva teoretski i praktično, primjenjuje stečena znanja u svakodnevnom životu. <i>Razvija kreativnost, stvaralaštvo, inovativnost, sistematičnost i rad u timu kao osobine koje utiču na ocjenu u nastavi, a to su životne vrline koje treba njegovati za dalja zanimanja.</i>
MS EXCEL (program za rad sa tabelarnim podacima) radno okruženje, kretanje po tabeli, worksheet, workbook, unos podataka.	obrada, praktična vježba		3. PRIMJENA RAČUNARA – rad sa tabelarnim podacima: -pokreće i koristi opća aplikacijska programska sredstva MS EXCEL (program za rad sa tabelarnim podacima), -poznaje sadržaj pojedinih menija, -kreće se tabelom unosom adrese ćelije ili korištenjem tipki na tastaturi,
MS EXCEL (automatski unos podataka, oblikovanje ćelije-poravnavanje teksta, oblikovanje tabele).	obrada, praktična vježba		-poznaje osnovne procedure sa radnim knjigama: kreiranje nove, otvaranje postojeće, snimanje radne knjige, -zna prelaziti između radnih listova, kreirati novi, imenovati i brisati radni list,
MS EXCEL (rad na projektnim zadacima).	utvrđivanje, projektna nastava	*	-zna da selektuje ćelije, opseg susjednih ćelija, opseg nesusjednih ćelija, -unositi različite tipove podataka, -automatski unosi određene podatke,
MS EXCEL (upotreba funkcija: SUM, MIN, MAX, COUNT, COUNTIF, AVERAGE).	obrada, praktična vježba		-podešava i prilagođava automatski unos podataka, -prilagođava poziciju teksta u ćeliji, -oblikuje tabelu (određuje vrstu, debljinu i boju linije, određuje boju ćelije, kolone i reda, koristi mogućnost autoformatiranja),
MS EXCEL (izrada i oblikovanje elemenata grafikona).	obrada, praktična vježba		-koristi jednostavne funkcije: SUM, MIN, MAX, COUNT, COUNTIF, AVERAGE,
MS EXCEL (izrada i prezentovanje projektnih zadataka).	utvrđivanje, projektna nastava	*	-izrađuje i oblikuje grafik (bira vrstu i oblik, mijenja veličinu, pozadinu, naziv grafika i osa, legendu), -zna napisati, oblikovati, izračunati i grafički prikazati opći uspjeh u učenju, -samostalno ili u grupi izrađuje projektne zadatke,

			<ul style="list-style-type: none"> -kreira i elementarno formatira tabelarne dokumente, -koristiti postojeća znanja i iskustva teoretski i praktično, primjenjuje stečena znanja u svakodnevnom životu.
Vrste računarskih mreža (LAN, MAN, WAN; server, klijent, peer-to-peer; hub, switch, router).	obrada		4. RAČUNARSKE MREŽE:
Internet (pristup internetu, protokol, IP adresa, provajder).	obrada		<ul style="list-style-type: none"> -prepoznaje koncept računarskih mreža i komunikacija, - zna neke od prednosti umrežavanja računara (dijeljeni printeri, dijeljene aplikacije i fajlovi preko mreže),
Internet servisi, web preglednici.	obrada, vježba		<ul style="list-style-type: none"> -zna šta su računarske mreže i koja im je namjena,
Računarski virusi, antivirusna zaštita.	obrada		<ul style="list-style-type: none"> -razlikuje pojmove: LAN, MAN, WAN,
Računarske mreže.	utvrđivanje	*	<ul style="list-style-type: none"> -prepoznaje pojmove: server, klijent, peer-to-per, - razumije šta je Internet i prepoznaje njegove prednosti, -zna šta je neophodno za pristup Internetu, -razumije pojam IP adresa, -razumije pojam provajder (BIHNET...), -koristi Internet servise (www, e-mail...), -pokreće web preglednike (Internet Explorer, Mozilla...), -koristi web pretraživače i pronalazi podatke (Google...), - zna da pristupi određenom sajtu upisivanjem URL-a, - zna da promijeni početnu stranicu pretraživača (Home page), -razumije pojam virus (u računarskom smislu), -poznaje situacije kada virus može ući u računarski sistem, - poznaje mogućnost inficiranja računara virusom u radu sa Internet servisima, - zna da koristi antivirus programe i postupa u skladu sa upustvima za otklanjanje otkrivenog virusa.
Rješavanje problema pomoću računara (programiranje, programeri, program, programski jezik, kodiranje); od ideje do programa (algoritam, dijagram toka).	obrada, vježba		5. PROGRAMIRANJE BASIC:
			<ul style="list-style-type: none"> -zna pojmove: programiranje, programer, program, programski jezik, -primjenjuje redoslijed postupaka pri rješavanju problema (algoritam), -zna grafičke simbole koji se koriste za izradu dijagrama toka, -grafički prikazuje algoritam (dijagram toka), -pokreće BASIC, -primjenjuje naredbe: CLS, REM, COLOR, LOCATE, END, -primjenjuje naredbe za unos i ispis podataka, -primjenjuju naredbe razgranate strukture, -primjenjuju naredbe ciklične strukture, -izrađuje jednostavnije zadatke, -postavlja algoritam, piše i testira program -samostalno ili u grupi izrađuje zadatke, -koristiti postojeća znanja i iskustva teoretski i praktično, primjenjuje stečena znanja u svakodnevnom životu.

			<i>Razvija kreativnost, stvaralaštvo, inovativnost, sistematičnost i rad u timu kao osobine koje utiču na ocjenu u nastavi, a to su životne vrline koje treba njegovati za dalja zanimanja.</i>
Pokretanje BASIC-a, meniji, naredbe: CLS, REM, COLOR, LOCATE, END.	obrada, vježba		
Naredbe: INPUT, PRINT.	obrada, vježba		
Programiranje BASIC (izrada jednostavnijih programa).	utvrđivanje	*	
Programske strukture (linijska struktura, razgranata struktura-naredbe: IF THEN, IF THEN ELSE).	obrada, vježba		
Programske strukture (ciklična struktura-naredbe: FOR-NEXT).	obrada, vježba		
Programiranje BASIC (izrada jednostavnijih programa).	utvrđivanje,	*	
Programiranje BASIC (izrada jednostavnijih programa).	utvrđivanje,	*	
Analiza rezultata rada, zaključivanje ocjena na kraju II polugodišta.	vrjednovanje		

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastavne teme: arhitektura računara, primjena računara, prenos podataka i računarske mreže, rješavanje problema uz pomoć računara i programiranje nose naslove kao i u šestom razredu. Nastavni sadržaji u okviru ovih tema, su novi ili su prošireni.

Ponavljanje pojedinih nastavnih jedinica treba izbjegavati, ali ako se to čini onda zato treba da postoje dva razloga: da obezbijedi korelaciju sa složenijim gradivom koje treba da se realizuje poslije toga i da se obrade pojedini aspekti koji nisu obrađeni u šestom razredu.

Zato realizacija programskih sadržaja u sedmom razredu od nastavnika zahtijeva znatno složeniju pripremu za izvođenje nastave. Nastavnik informatike organizuje i izvodi nastavni proces uz primjenu svih savremenih oblika i metoda rada koristeći raspoloživa nastavna sredstva.

Resursi za realizaciju

Nastavne teme omogućuju da se izvedbeni program prilagodi tehničkim mogućnostima pojedinih škola. Naime, njegovo potpuno izvođenje zahtijeva određeni standard tehničke opremljenosti.

Kvalitetno organizovana nastava i realizacija programa pretpostavlja samostalan rad učenika na računaru, po principu: **jedan računar – jedno radno mjesto – jedan učenik.**

Odjeljenja se dijele u dvije grupe, koje svaka posebno ostvaruju predviđeni sedmični fond sati. Grupe ne treba da imaju više od 16 učenika.

Nastavnicima koji realizuju nastavni program ostavljena je potpuna sloboda:

- izbora operativnih sistema i aplikativnog softvera koji će biti preferirani u nastavi, bez obzira što su u programu navedeni drugi primjeri,
- određivanja broja sati za obradu pojedinih tema, što u velikoj mjeri zavisi od uslova u kojima nastavnik treba da realizuje nastavu;
- izbora praktičnih vježbi koje treba kombinovati sa sadržajima drugih nastavnih predmeta.

Pri obradi nastavnih tema Programiranje i Rješavanje problema uz pomoć računara **ne preporučuje se upotreba više od jednog programskog jezika**. U programu je preferiran BASIC, ali nastavnici mogu koristiti i neki drugi programski jezik vodeći računa da realizuju kompletnu strukturu odabranog programskog jezika.

Izvedbeni program kojeg sačinjavaju nastavnici mora biti tako koncipiran da učenici na svakom blok časa izvode vježbe i rješavaju probleme uz pomoć računara.

U nastavi informatike nema časova na kojima se obrađuju isključivo teoretski sadržaji.

Korelacija nastavnih sadržaja

Korelacija sa nastavom matematike (Numerički brojni sistemi i Binarna aritmetika), nastavom tehničke kulture (računala su sastavni dijelovi mnogih tehničkih naprava i sistema) i nastavom kulture življenja (računala i prateća oprema i namještaj treba da imaju mjesto u savremenom stanu), je neophodna i po prirodi sadržaja unaprijed određena, ali je isto tako potrebno ostvariti povezanost sa nastavom maternjereg jezika i književnosti, stranih jezika (obrada teksta ima neposredne veze s funkcionalnom pismenošću), likovne kulture (računarski dizajn, grafički i slikovni prikazi zahtijevaju sposobnost likovnog izražavanja) i drugih nastavnih predmeta.

Neposredna povezanost nastave informatike sa nastavnim sadržajima drugih predmeta mogla bi omogućiti bolje razumijevanje i korisniju upotrebu informacijske i komunikacijske tehnologije.

Nastavnici informatike treba da, u skladu sa mogućnostima škole, organizuju rad i vode sekcije informatičkog i računarskog karaktera u okviru slobodnih tehničkih aktivnosti učenika.

Vrednovanje i ocjenjivanje

Nastavnik informatike treba neprestano da prati napredovanje učenika. Kontinuirano ocjenjivanje doprinosi poboljšanju kvaliteta nastave, stvara povoljnu mikroklimu za učenje, podstiče učenike na intenzivan rad i polučuje očekivane ishode učenja.

U konačnoj ocjeni koju učenik dobija na kraju školske godine treba da ravnopravno učestvuju rezultati koje je učenik postigao u područjima:

- sticanja osnovnih ICT znanja,
- sticanja umijeća i vještine,
- usvajanju navika i stavova, te u području
- izgrađivanja sposobnosti za rješavanje problema uz primjenu računara (primjena znanja i umijeća).

Pored toga nastavnik treba da prati, evidentira i ocjenjuje aktivnost učenika prilikom izvođenja vježbi, učešća učenika u grupnom radu, njegovu spremnost na saradnju i uključivanje u zajedničko rješavanje pojedinih problema, učenikovo učešće u diskusijama o pojedinim temama, međusobnom ocjenjivanju i samoocjenjivanju i drugo.

Prilagođavanje programa

U školama u kojima postoje učenici sa posebnim potrebama razvijaju se prilagođeni programi. Prilagođavanje se vrši prema sposobnostima učenika koji treba da pohađaju nastavu sa prilagođenim programom. Prilagođavanje se može izvršiti za grupu učenika ili individualno. Proces prilagođavanja se vrši na osnovu programa redovne nastave u pogledu sadržaja, načina organizacije rada i očekivanih ishoda učenja. Prilagođavanje vrši nastavnik informatike u saradnji sa stručnim timom za podršku učenika sa posebnim potrebama na nivou škole ili šire, kako je predviđeno zakonom.

LIKOVNA KULTURA

OPĆI CILJEVI IZUČAVANJA PREDMETA LIKOVNE KULTURE U OSNOVNOJ ŠKOLI

Koncepcija predmeta likovne kulture može se definisati i preko ciljeva savremenog obrazovanja u opštem smislu:

Ciljevi koji se ostvaraju kroz ovaj predmet su razvijanje aktivnog i stvaralačkog odnosa prema okolini, kao rezultat analitičkog, misaonog procesa, preko vizuelne percepcije, pa i emocionalnog i humanog odnosa prema svijetu u kojem živimo, kroz produkciju i doživljaj likovno-umjetničkih sadržaja. Analiza i misaoni proces su osnova bez koje sama vizuelna percepcija, emocionalni doživljaj i odnos, te produkcija likovnih sadržaja nemaju težine ni smisla. Nastava likovne kulture jedino na ovaj način može ostvariti ciljeve koji se nameću u obrazovanju 21. vijeka.

Dakle, treba stalno imati na umu da je ovaj predmet u nastavi nižih razreda osnovne škole baziran na stvaranju osnove za dalji razvitak pokretanjem procesa bitnih za dječiji misaoni i likovni razvoj. Stvaranje ovakve osnove kroz spontani dječiji izraz kroz koji se usvajaju osnove likovne sintakse omogućava ostvarivanje ciljeva u završnoj trijadi osnovnoškolskog školovanja kada započinje period analitičko-apstraktnog mišljenja, i dalje kroz srednjoškolsko školovanje.

Četiri su osnovna cilja koja određuju ključne aspekte likovne kulture:

- Razumijevanje likovnog jezika, tehnika i umjetnosti
- Razvijanje vještine potrebne za likovno oblikovno i tehničko likovno izražavanje, rješavanje vizualnih problema i prenošenje likovnih ideja i rezultata, zajednički rad te vrednovanje rezultata.
- Razvijanje znanja. Učenici stječu znanje i razumijevanje slikarstva, kiparstva, arhitekture, primijenjenih umjetnosti, dizajna i novih medija koje će upotrebljavati za likovno izražavanje i proširivanje kompetencija vizualnoga mišljenja.
- Razvijanje stavova poticanjem divergentnog mišljenja kod učenika

Osim obrazovnih (materijalnih) i odgojnih (funkcionalnih) ciljeva i zadataka, treba se naglasiti i terapijski ciljevi nastave iz predmeta Likovna kultura koji predstavljaju još jednu odgojnu dimenziju likovnih aktivnosti. Kroz likovne aktivnosti, sam proces i rezultate rada, očituje se psihičko i socijalno stanje djeteta, te je nastavnik u prilici da na sasvim novi način upozna učenika i utiče na njegov razvoj.

ZADACI IZUČAVANJA PREDMETA LIKOVNE KULTURE U OSNOVNOJ ŠKOLI

Cilj nastave likovne kulture se sastoji od tri osnovna zadatka koja proizilaze iz opće didaktike, a prilagođeni i specifični za užu oblast likovnih umjetnosti . Osnovni elementi predmeta Likovna kultura: likovna pismenost, likovna kultura i likovna kreativnost ostvaraju se kroz obrazovne i odgojne zadatke koji uključuju:

- Sticanje znanja

Usvajanje i razumijevanje likovnog jezika, što podrazumijeva osnovne elemente i načela, te likovne pojmove

Poznavanje i razumijevanje osnovnih likovnih područja: slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, primjenjena umjetnost i vizuelne komunikacije

Poznavanje i razumijevanje likovne umjetnosti kroz kapitalna djela svjetske umjetnosti i nacionalne likovne i kulturno-historijske baštine

- Razvijanje sposobnosti

Vizuelne percepcije i vizuelnog i likovnog mišljenja

Primjene likovno-tehničkih sredstava i likovnih tehnika

Praktičnog, stvaralačkog i saradničkog rada

Kritičkog, estetskog i kreativnog mišljenja o likovnim radovima, umjetničkim djelima i okolini

Korelacije sadržaja likovne kulture sa odgovarajućim sadržajima drugih predmeta

- Formiranje stavova i vrijednosti

Estetskih, moralnih stavova i vrijednosti o značaju likovnih i vizuelnih umjetnosti u savremenom društvu (posjećivanje likovnih izložbi u galerijama, muzejima), interes i briga za vrijednosti svjetske i nacionalne kulturno-historijske baštine, te radnih navika.

OPĆE NAPOMENE O DIDAKTICI I METODICI OBRAZOVNE OBLASTI ILI NASTAVNOG PREDMETA

U samom nastavnom procesu koji je određen obrazovnom politikom metodika likovne kulture usmerava likovne pedagoge ka kreativnom razvijanju vrijednosti određenih u predmetu Likovna kultura za različite uzraste kroz likovno stvaralaštvo, koristeći kao osnovu nastavnog sadržaja predmeta likovna kultura (poznavanje osnovnih odnosa unutar strukture likovnog jezika, primjenu raznovrsnih likovnih tehnika, poznavanje vrijednosti likovnih djela svjetske i nacionalne kulturne baštine). Osim znanja neophodnih za izvođenje nastave likovne kulture, nastavnici kroz predmet Metodika likovne kulture izučavaju elemente metodičke realizacije nastave, razvojne procese u dječijem likovnom stvaralaštvu prema kojima se vrši odabir metoda rada, poštujući istovremeno principe nastave likovne kulture, te individualne sklonosti i sposobnosti svakog učenika.

S obzirom na interdisciplinarni karakter metodike likovne kulture koja osim praktično-kreativnog uključuje i elemente umjetničke teorije, estetike, historije umjetnosti, itd., opći didaktički, odnosno, metodički principi se uzimaju i nadograđuju prema različitim kriterijima vezanim za praktičan rad u oblasti umjetnosti, te uzrast i sadržaje u osnovnoj školi. Principi nastave likovne kulture su osnovne smjernice za izvođenje nastave iz ovog predmeta i neophodna je njihova pravilna primjena u radu kako bi nastava bila sistematična, efikasna i uspješna.

Specifičnosti nastave likovne kulture zasnivanju se na prirodi ovog predmeta koja podrazumijeva povezivanje vizuelnih i likovnih doživljaja, iskustava i spoznaja sa prethodno stečenim znanjima, te obogaćivanje novim likovnim sadržajima i iskustvima koja se stiču kroz istraživanje, likovnu aktivnost i kritičko mišljenje. Didaktika i metodika likovne kulture zasniva se na naučnim spoznajama o razvojnoj primjerenosti sadržaja i metoda dječijem uzrastu koji priprada fazi vizuelnog realizma (u likovnom izražavanju), te pristupu okolini koji iz spontanog prelazi u vizuelno-intelektualni, a mišljenje postaje apstraktno.

Programski sadržaji predmeta Likovna kultura realizuju se kroz likovno-problemske cjeline:

- TAČKA I LINIJA
- BOJA
- PLOHA

- POVRŠINA
- MASA I PROSTOR

Treba se naglasiti da se u toku jednog polugodišta u osnovnoj školi, treba makar jednom obraditi svaka nastavna, odnosno, likovno problemska cjelina. Tako će se obrađene nastavne jedinice u prvom polugodištu opet ponavljati, ali će u drugom likovni problemi za svaku od njih biti složeniji poštujući princip koncentričnih krugova. Za svaku od ovih cjelina određeni su i naznačeni specifični likovni odnosi, pojmovi (likovni problemi) za svaki razred. Pri izradi izvedbenog plana, oni predstavljaju osnovu nastavne jedinice. Polazeći od likovno-problemske nastavne cjeline, sužavamo sadržaj na nastavnu temu, a sadržaji se specificiraju još detaljnije i jasnije kroz likovni problem.

Likovni problem (likovni odnos) je okosnica planiranja i realizacije nastave likovne kulture, dok **motiv** predstavlja sve moguće poticaje za likovnu aktivnost, i ne veže se samo za vizuelnu percepciju, nego i za nevizuelne poticaje, te likovne elemente i kompozicijske principe same po sebi kao osnovne vrijednosti likovnog izraza. Tako motive dijelimo na:

- **Vizuelni motiv**

U ovu kategoriju spada sve što se može vizuelno percipirati. Mogućnosti izbora su za ovaj poticaj velike i mogu se svrstati u nekoliko kategorija: prirodni oblici i pojave, načinjeni oblici – predmeti svih vrsta, narodni običaji, historijski događaji, kulturno-historijski spomenici Bosne i Hercegovine, državni i vjerski praznici, unutrašnji i vanjski prostor, ljudi (ljudska figura u pokretu, karakterizacija ljudskog lika - porodica i prijatelji, omiljeni nastavnik, autoportret, ljudske aktivnosti), motivi iz književnosti (narodne priče, kratke priče i pripovijetke, bajke, basne, poezija).

- **Ne-vizuelni motiv**

Podrazumijeva korištenje svih drugih čula osim čula vida. Dakle učenici imaju za poticaj sve što mogu iskusiti sluhom, dodirom, putem čula mirisa i okusa. Osim ovih poticaja mogu se dati kao motiv različite vrste emocija i psihičkih stanja koja se mogu izraziti likovnim jezikom.

- **Likovni i kompozicijski elementi kao poticaj**

Ovo su najjasnije zadani likovni odnosi. Na primjer: kompozicija strukturnih linija, kontrast toplo-hladno, linijski istanjena masa, ritam geometrijskih i slobodnih likova u prostoru, rekompozicija vlastitog rada ili fotografije, tonovi toplih boja, itd. Za mlađi uzrast ovaj poticaj se realizira kroz problemsku situaciju – likovnu priču ili likovni scenarij, predmete koji u svojim osnovnim karakteristikama odražavaju likovne elemente (lego kocke, ili drvene kocke obojene i neobojene, ... itd.). Likovni scenarij može biti predstavljen ovisno o uslovima i sposobnostima nastavnika kroz igru, ples, muziku, film, animacijom predmeta koji tako dobivaju novi život. Bitno je da se izbjegne figuralni motiv u dječijim radovima, te da likovni elementi zažive u svom najjednostavnijem obliku kao kao vrijednost sama po sebi: boja u potezu, mrlji, raspršena, površinama većim i manjim, geometrijski ili slobodni likovi kojima se putem građenja, kombiniranja, variranja ili razlaganja (metode u realizaciji) ostvaruju likovne kompozicije ... itd. Kroz razgovor i analizu radova na kraju časa se otkrivaju specifični likovni odnosi nastali u procesu rada, dakle prepoznaju se, imenuju – osvještavaju likovni problemi.

Zbog kvalitetnog ostvarivanja ciljeva i zadataka nastave, te zadržavanja interesa učenika za rad preporučuje se izmjenjivanje ovih motiva. Za svaku nastavnu jedinicu potrebno je omogućiti učenicima upoznavanje sa djelima nacionalne likovne i etnografske baštine BiH, te djelima svjetske umjetnosti kroz osnovnu analizu likovnog jezika.

Umjetničko djelo treba biti predstavljeno i posmatrano kad god je to moguće, i bez prethodnog ukazivanja na likovnu formu, u smislu karakteristika likovnog jezika jednog umjetničkog pravca ili stila. Do otkrivanja ovih karakteristika likovne forme doći ćemo kroz razgovor o onome što vidimo na samom djelu, a tiče se osnovnih likovnih i kompozicijskih elemenata. Važno je znati da u nastavi osnovne škole cilj predmeta likovne kulture ne bi trebao biti da se upoznaju i uče historijske činjenice o umjetničkom djelu, već da se razvija ljubav prema umjetnosti i razumijevanje da se zbog slojevitosti umjetničkog djela razvija i spoznaja da se u umjetnosti u jednom djelu može uvijek otkriti nešto novo.

VII RAZRED

(jedan čas sedmično – 35 časova godišnje)

Nastavne cjeline i likovno-problemski sadržaji	Ishodi učenja	Nastavne aktivnosti
<p>1. TAČKA I LINIJA</p> <p>Linije po značenju</p> <ul style="list-style-type: none"> - Konturne linije - Strukturne linije - Teksturne linije <p><u>Crtačka tekstura</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - hrapava tekstura - glatka tekstura - sjajna tekstura - mat tekstura 	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pojmova: kontura (obris) i konturna linija, struktura (građa) i strukturalna linija, tekstura i teksturalna linija, crtačka tekstura, hrapava tekstura, glatka tekstura, sjajna tekstura, mat tekstura - Uočavanje, prepoznavanje, definisanje i korištenje u likovnoj realizaciji strukturalne linije u kombinaciji sa teksturalnim i konturalnim linijama - Usvajanje, prepoznavanje, razumijevanje crtačke teksture - Uočavanje, prepoznavanje, definisanje i korištenje u likovnoj realizaciji kontraste različitih tekstura (hrapava – glatka, sjajna – mat) - Uočavanje, analiziranje i procjenjivanje navedenih likovnih odnosa u vlastitim radovima i umjetničkim djelima - Usvajanje i usavršavanje rada sa likovno-tehničkim sredstvima i likovnim tehnikama : olovke mekoće od HB do 8B, tuš-kist, tuš-perce, ugljeni štapići, fiksativ. 	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik potiče mehanizme kreativnog razmišljanja adekvatnim odabirom motiva, metoda, načina i oblika rada. - Planira i realizira nastavu u korelaciji sa nastavnim sadržajima drugih predmeta - Nastavnik omogućava individualno ili timsko istraživanje odnosa likovnih, vizuelnih elemenata u neposrednom okruženju i na odabranim primjerima bosansko-hercegovačke i svjetske likovne baštine, te u samostalnom likovnom izražavanju - Nastavnik ostvaruje individualni pristup u komunikaciji sa učenicima - Nastavnik stvara stimulativnu klimu i na taj način potiče slobodno likovno izražavanje, komunikaciju, i kritičko promišljanje učenika. Za crtačku teksturu, gdje se koriste crtački elementi - tačka i linija- za različito ispunjavanje i rasteriranje površine ograđene

		<p>konturnom linijom mogu se učenicima ponuditi primjeri različitih načina predstavljanja teksture u crtežima umjetnika (E. Degas, A. Dürer, H. Moore, P.P. Rubens, Rembrandt van Rijn, Leonardo da Vinci, P. Picasso, S. Zec, ...)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Osim djela iz nacionalne i svjetske historije umjetnosti, predlaže se analiza i primjena konturne, strukturne i teksturne linije, te crtačkih tekstura u stripu
<p>2. BOJA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lokalna boja - Tonska gradacija, valerska vrijednost boje i harmonija boja - Optičko miješanje boje Slikarske tehnike (suhe i mokre) 	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pojmova: lokalna boja, valer, tonska gradacija (stepenovanje), degradacija boje, optičko miješanje boje, poentilizam. - Uočavanje, prepoznavanje, definisanje i korištenje u likovnoj realizaciji lokalne boje, degradirane boje u kompoziciji tonske gradacije - Uočavanje, prepoznavanje, definisanje i korištenje u likovnoj realizaciji optičkog miješanja boje - Usvajanje, prepoznavanje, razumijevanje suhih i mokrih slikarskih tehnika - Uočavanje, analiziranje i procjenjivanje navedenih likovnih odnosa u vlastitim radovima i umjetničkim djelima <p>Usvajanje i usavršavanje rada sa likovno-tehničkim sredstvima i likovnim tehnikama : tempera, akvarel, gvaš, flomasteri u boji (nešto šireg presjeka punjenja), kistovi</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik potiče mehanizme kreativnog razmišljanja adekvatnim odabirom motiva, metoda, načina i oblika rada. - Planira i realizira nastavu u korelaciji sa nastavnim sadržajima drugih predmeta - Nastavnik omogućava individualno ili timsko istraživanje odnosa likovnih, vizuelnih elemenata u neposrednom okruženju i na odabranim primjerima bosansko-hercegovačke i svjetske likovne baštine, te u samostalnom likovnom izražavanju - Nastavnik ostvaruje individualni pristup u komunikaciji sa učenicima - Nastavnik stvara stimulativnu klimu i na taj način potiče slobodno likovno izražavanje, komunikaciju, i kritičko promišljanje učenika
<p>3. PLOHA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Fotografija - Rekompozicija - Fotomontaža – varijanta rekompozicije - Redefinicija - Organizacija kompozicije po principu negativni i 	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pojmova: fotografija, fotograf, pozitiv i negativ, kompozicija i rekompozicija, fotomontaža, redefinicija, pozitivni i negativni prostor, grafika, multioriginal, otisak, grafički list, matrica ili kliše, duboka, visoka i plošna štampa. - Usvajanje, prepoznavanje, razumijevanje pozitiva i negativa u fotografiji - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i upotreba gotovih kompozicija (starih radova) za rekompoziciju u likovnoj realizaciji - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i upotreba fotomontaže kao 	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik potiče mehanizme kreativnog razmišljanja adekvatnim odabirom motiva, metoda, načina i oblika rada. - Planira i realizira nastavu u korelaciji sa nastavnim sadržajima drugih predmeta - Nastavnik omogućava individualno ili timsko istraživanje odnosa likovnih, vizuelnih elemenata u neposrednom okruženju i na odabranim primjerima bosansko-hercegovačke i svjetske likovne baštine, te u

<p>pozitivni prostor plohe u grafičkom izrazu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Grafičke tehnike 	<p>varijante rekompozicije u likovnoj realizaciji</p> <ul style="list-style-type: none"> - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i rad na redefiniciji odabranog motiva kroz likovnu realizaciju - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i upotreba pozitivnog i negativnog prostora plohe u kompoziciji grafičkog izraza - Uočavanje, analiziranje i procjenjivanje navedenih likovnih odnosa u vlastitim radovima i umjetničkim djelima <p>Usvajanje i usavršavanje rada sa likovno-tehničkim sredstvima i likovnim tehnikama : kolažiranje isječcima fotografija, tempera, flomaster, gvaš, kartonska štampa, otiskivanje predmeta i prirodnih oblika i različitih materijala</p>	<p>samostalnom likovnom izražavanju</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik ostvaruje individualni pristup u komunikaciji sa učenicima - Nastavnik stvara stimulativnu klimu i na taj način potiče slobodno likovno izražavanje, komunikaciju, i kritičko promišljanje učenika
<p>4. POVRŠINA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Slikarske teksture i fakture - Plastička tekstura u reljefu - Tekstura u grafici – visoka štampa 	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pojmova: slikarska tekstura, mrlja, potez, slikarska faktura ili rukopis, pastuozni nanos, lazura, plastička tekstura, reljef, tekstura u grafici, linorez, paser. - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i likovna realizacija različitih slikarskih tekstura upotrebom mrlje, kratkih i dugih poteza, prskanjem bojom. - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i kreiranje vlastite slikarske fakture ili rukopisa, upotrebom pastuoznog i/ili lazurnog nanosa boje - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i upotreba plastičkih tekstura u kiparskoj tehnici reljefa - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i upotreba teksture u likovnoj realizaciji grafike visokog tiska <p>Usvajanje i usavršavanje rada sa likovno-tehničkim sredstvima i likovnim tehnikama : tempera, gvaš, akvarel, akrilik, odgovarajuća kvaliteta kistova različitih presjeka i veličina,</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik potiče mehanizme kreativnog razmišljanja adekvatnim odabirom motiva, metoda, načina i oblika rada. - Planira i realizira nastavu u korelaciji sa nastavnim sadržajima drugih predmeta - Nastavnik omogućava individualno ili timsko istraživanje odnosa likovnih, vizuelnih elemenata u neposrednom okruženju i na odabranim primjerima bosansko-hercegovačke i svjetske likovne baštine, te u samostalnom likovnom izražavanju - Nastavnik ostvaruje individualni pristup u komunikaciji sa učenicima - Nastavnik stvara stimulativnu klimu i na taj način potiče slobodno likovno izražavanje, komunikaciju, i kritičko promišljanje učenika

	<p>slikarska špahtla, glina, glinamol, skulptorski nožići, različita sredstva za mehaničko otiskivanje, urezivanje tekstura, linorez.</p>	
<p>5. MASA I PROSTOR</p> <ul style="list-style-type: none"> - Karakter plohe (ravna, zaobljena, napeta, izlomljena, nepravilna, geometrijska, obojena, ...) - Plošno istanjena masa u funkciji organizacije prostora - arhitektura - Elementi arhitekture (konstruktivni elementi, materijali, oblik i funkcija) - Plošno istanjena masa u skulpturi - Pozitivne i negativne forme u predstavljanju prostornih struktura upotrebom mase i prostora - Vanjski prostor – urbanizam - osnovni elementi gradskog i seoskog urbanizma: trgovi i ulice 	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pojmova: arhitektura, konstrukcija, stambena, društvena, industrijska, fortifikacijska i sakralna arhitektura, urbanizam, trgovi, ulice. - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje pojmova zid, stup i stub, strop, svod, kupola, krov - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i upotreba plošno istanjene mase, te konstruktivnih elemenata arhitekture u likovnoj realizaciji - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i upotreba plošno istanjene mase u skulpturi - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i kreiranje shema ili kompozicija osnovnim elementima urbanizma – trgovi i ulice u likovnoj realizaciji. 	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik potiče mehanizme kreativnog razmišljanja adekvatnim odabirom motiva, metoda, načina i oblika rada. - Planira i realizira nastavu u korelaciji sa nastavnim sadržajima drugih predmeta - Nastavnik omogućava individualno ili timsko istraživanje odnosa likovnih, vizuelnih elemenata u neposrednom okruženju i na odabranim primjerima bosansko-hercegovačke i svjetske likovne baštine, te u samostalnom likovnom izražavanju - Nastavnik ostvaruje individualni pristup u komunikaciji sa učenicima - Nastavnik stvara stimulativnu klimu i na taj način potiče slobodno likovno izražavanje, komunikaciju, i kritičko promišljanje učenika

POJMOVI KOJE ĆE UĀENICI USVOJITI

VII RAZRED

- Crtanje: kontura (obris) i konturna linija, struktura (građa) i strukturna linija, tekstura i teksturna linija, crtaĉka tekstura, hrapava tekstura, glatka tekstura, sjajna tekstura, mat tekstura.
- Slikanje: lokalna boja, valer, tonska gradacija (stepenovanje), degradacija boje, optiĉko miješanje boje, poentilizam, kompozicija i rekompozicija, fotomontaža, redefinicija, slikarska tekstura, mrlja, potez, slikarska faktura ili rukopis, pastuozni nanos, lazura.
- Vizuelna komunikacija: fotografija, fotograf, pozitiv i negativ.
- Grafika: pozitivni i negativni prostor, grafika, multioriginal, otisak, grafiĉki list, matrica ili kliše, duboka, visoka i plošna štampa, tekstura u grafici, linorez, paser.
- Prostorno oblikovanje i građenje: plastiĉka tekstura, reljef, arhitektura, konstrukcija, stambena, društvena, industrijska, fortifikacijska i sakralna arhitektura, urbanizam, trgovi, ulice.

SMJERNICE ZA PRAĆENJE I OCJENJIVANJE POSTIGNUĆA UĀENIKA

Dječiji likovni rad je slojevita cjelina u kojoj možemo prepoznati dječije sposobnosti i karakterne osobine, dječija iskustva, znanja, navike, sredinu iz koje dolazi, sklonosti, težnje i emocije. Ocjenjivanje uĉeniĉkih radova je složen i zahtijevan zadatak koji uključuje tri aspekta svakog dječijeg likovnog rada:

- Estetski
- Psihološki
- Pedagoški

Estetski aspekt dječijih likovnih radova treba procjenjivati uzimajuĉi u obzir karakteristike uzrasta u smislu razvojnih faza dječijeg likovnog izražavanja. takođe posmatramo percipiranje i izražavanje likovnim jezikom ĉije se vrijednosti odnose na kompoziciju i kompozicijske principe: ritam, kontrast, harmoniju, ravnotežu...koji su izraženi kroz raznovrsne motive različitim likovnim elementima: boja, linija, površina (tekstura), prostor, masa...itd. Naravno, svaki likovni rad je rezultat konkretne nastavne jedinice koja određuje osnovne estetske kriterije za ocjenjivanje. Svjesnost u izražavanju likovnim jezikom je ĉesto samo djelimiĉna, a jedan od razloga za to je dječija spontanost u likovnom izražavanju koja sama po sebi isključuje svjesno i

detaljno procjenjivanje kompozicijskih rješenja, ciljanu upotrebu i kombinaciju likovnih elemenata i njihovih odnosa kako bi se likovno ostvario doživljaj određenog motiva. Naravno, zadatak je nastavnika da osvještava estetske kvalitete i u motivaciji za rad predstavljanjem likovnih sadržaja kroz likovni problem i motiv, demonstraciju likovne tehnike i njenih mogućnosti, te estetske vrijednosti prepoznate u dječijem radu kroz zajednički razgovor u završnom dijelu časa kako bi se kod djece formirao estetski i kritički stav zasnovan na percipiranim likovnim odnosima. Likovni rad je (u svakom slučaju bi trebao biti) takođe i rezultat kreativnog procesa koji se može analizirati kroz ispoljenu originalnost, osjetljivost za likovne odnose, fleksibilnost, bogatstvo ideja, elaboraciju, redefiniciju. Kako bi se ocijenio kreativni aspekt dječije likovne aktivnosti potrebno je pratiti samu aktivnost i proces nastajanja dječijeg likovnog rada. Način korištenja materijala, likovno-tehničkih sredstava i likovnih tehnika takođe je element koji doprinosi estetskom aspektu dječijeg rada. Naravno, ovladavanje određenom likovnom tehnikom je proces koji iziskuje više ili manje vremena i truda ovisno o individualnim mogućnostima i sposobnostima učenika.

Psihološki aspekt analize i ocjene dječijih likovnih radova veoma je bitan jer se na taj način prije svega može ocijeniti koliko je dječiji način izražavanja u skladu sa prosječnim vrijednostima prema djetetovom uzrastu, te se na taj način utvrđuju i intelektualne sposobnosti. Karakteristike specifičnog i individualnog dječijeg likovnog izraza u velikoj mjeri otkrivaju dječiju ličnost. Vrednovati učenički rad ne možemo na osnovu jednog ili dva rada, nego kontinuiranim praćenjem rada učenika i analizom i procjenom dječijeg interesa za određeni motiv ili način likovnog izražavanja koji može bitno utjecati na rezultate. Pri analizama dječijih likovnih radova moramo moći prepoznati i razlikovati iskren i spontan dječiji izraz od radova u kojima su primjenjeni i korišteni šabloni ili primjenjene „prihvaćene“ sheme ili stereotipi. Upravo iz ovog razloga je bitno posmatranje same likovne aktivnosti, odnosno procesa nastajanja dječijeg rada. Na taj način se upotpunjava poimanje dječije ličnosti, te nastavnik može prilagoditi svoj metodički pristup i način rada sa svakim učenikom.

Pedagoški aspekt analize odnosi se na utvrđivanje osnove za rad nastavnika sa svakim učenikom koji predviđa uspostavljanje odgovarajuće komunikacije u nastavi sa učenikom u cilju maksimalnog razvijanja kreativnog i slobodnog, ali i usmjerenog likovnog izražavanja (u kontekstu postizanja ciljeva i zadataka nastave likovne kulture). U likovnim radovima učenika vidljiv je pozitivan ili negativan postojeći pedagoški uticaj koji se očituje u snazi, maštovitosti i kreativnosti iskazanoj u radu, ili, s druge strane, prihvaćenim i korištenim stereotipima (često nametnutim, a još češće zanemarenim, pa tako i dopuštenim), usmjerenosti na uzak izbor materijala i likovnih tehnika, nesigurnost u radu i nezainteresiranost za aktivnost. „Ocjenujući lošom ocjenom dječiji rad koji nije točno pogodio temu, ali je iskreno i s pažnjom napravljen, riskiramo da dijete obeshrabrimo u vlastitom kreativnom izražavanju, a time i razvoju njegove cjelokupne ličnosti. Dijete koje ne doživi razumijevanje i interes za vlastiti rad neće osjetiti zadovoljstvo i samopoštovanje koji nastupaju nakon kreativnog rada, a koji bi ga potakli da se ponovo uključi u kreativnu aktivnost. Zato se djeca koja doživljavaju neuspjeh časovima likovne kulture povlače u sebe i zanemaruju svoju kreativnost. Ona ne mogu spoznati u čemu su pogriješila, jer su ona napravila najbolje što su mogla. Jedina poruka koju im na taj način šaljemo je da su kriva jer nisu točno slijedila upute i pravila, što se sasvim kosi sa suštinom likovne umjetnosti. (Balić Šimrak, A.; Šverko, I.; Županić Benić, M., 2010)“ Pedagoški je pogrešno nametati gotova likovna rješenja, kopiranje ili precrtavanje likovnih djela, demonstracija neprikladnih ili nekvalitetnih slikovnih primjera, insistiranje na pretjeranoj preciznosti i urednosti zbog koje će se inhibirati dječija kreativnost, uzak i ograničen izbor likovnih tehnika i materijala, ali isto tako i korištenje neprimjerenih i didaktički neadekvatnih materijala koji neće doprinijeti dječijem doživljaju i razumijevanju osnovnih sadržaja predmeta likovne kulture – likovnog jezika kroz vlastito stvaralaštvo i umjetnička djela. Izbor motiva takođe je element koji mnogo govori o pedagoškom aspektu dječijeg rada. U slučajevima kada je nastavna jedinica predstavljena isključivo kroz temu ili motiv, dijete razumijeva motiv kao okosnicu nastave umjesto likovnog odnosa koji se treba problematizirati kroz likovnu aktivnost. Takva praksa vidljiva je u kvaliteti dječijih radova, te njihovim komentarima o vlastitim radovima u kojima

jedino mogu govoriti o motivu, ali ne i o razlozima zbog kojih je taj motiv nastavnik odabrao za nastavu.

Imajući u vidu sve navedene aspekte dječijih likovnih radova bitnih za analizu i ocjenjivanje učeničkih postignuća na nastavi likovne kulture formiraju se sljedeći elementi vrednovanja i ocjenjivanja učenika (Grgurić; Jakubin, 1996):

- Perceptivnost i izražajnost – percipiranje i izražavanje likovnih vrijednosti sadržanih u okvirnom ili izvedbenom programu, npr. uočavanje i izražavanje odnosa, ritma, kontrasta, optičke ravnoteže, proporcije, harmonije boja, oblika (geometrijskih i slobodnih likova), masa, prostora... itd.
- Kreativnost – originalnost, osjetljivost za likovne probleme, fleksibilnost, fluentnost, elaboracija, definicija.
- Likovno-tehnički elementi: samostalan izbor materijala i tehnika i njihova stvaralačka primjena.
- Elementi analize likovnog djela: uočavanje i prepoznavanje likovnog i tematskog sadržaja, likovne tehnike, estetske vrijednosti, likovne poruke, interesa za likovno djelo i kulturnu baštinu.
- Odnos prema radu: interes, samoinicijativnost, upornost, dosljednost, samostalnost.

MUZIČKA KULTURA

MUZIČKA /GLAZBENA KULTURA ZA VII RAZRED
(1 sat sedmično – 35 godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA		
PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI / ISHODI UČENJA
ZNANJE	<p>Sticanje novih znanja i primjena stečenih-upotreba usvojenih pojmova:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dinamika - poznavanje italijanskih oznaka za dinamiku: p, mp, mf, f, crescendo i decrescendo i njihova primjena u muziciranju te uočavanje oznaka pri slušanju muzike; - tempo - poznavanje italijanskih oznaka za lagana (spora), umjerena i brza tempa, - artikulacija (<u>akcenti</u>, staccato, portato, legato, te luk i njegova različita primjena,); - intonacija, pravilno fraziranje; - primjena znanja pri izvođenju brojlica i pjesama na osnovu notnog zapisa (različita notna trajanja: cijela nota, polovinka, četvrtina, osmina, šesnaestina i sve pauze); - poznaje violinski i bas ključ, - poznaje i tačno određuje mjeru 2/4, ¾, 4/4, 6/8, (jedinica brojanja četvrtina i osmina), - upoznae 2/2 mjeru; - stiče znanja o prirodnoj, harmonskoj i melodijskoj a-moll (mol) ljestvici slušanjem-pjevanjem pjesmica (bez teoretskog objašnjenja o rasporedu cijelih i polustepena) - primjena pojmova: rečenica, tema, mala dvodijelna i trodijelna pjesma; - formiranje pojmova i njihova primjena tokom slušanja muzike: arabeska, burleska, suite, simfonijska poema, uvertira, arija, filmska muzika, bez ulaženja u analizu muzičkog oblika; - upoznavanje membranofonih tradicionalnih instrumenata. 	<p>Učenici bi trebali znati i razumjeti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - važnost poznavanja navedenih pojmova i znati ih primjeniti tokom izvođenja pjesama, muzičkih igara ili brojlica, te razumjeti da na taj način poboljšavaju kvalitetu interpretacije; - Kroz analizu elemenata interpretacije tokom slušanja, učenici/ice vrše analizu djela i donose estetski sud o njima; - Sa većom sigurnošću primjenjuju oznake za dinamiku; tempo, artikulaciju; - Analizirajući notni tekst učenici sigurno prepoznaju navedena notna trajanja i izvode ritam uz kucanje ili taktiranje; -Svjesno obrazlažu najadekvatniju primjenu raznih instrumenata u samostalnoj izradi originalnih aranžmana; - Svjesno prihvataju i ispravljaju svoje greške u intonaciji i u muziciranju; ukazuju na greške i ispravljaju i druge; - Prethodna muzička iskustva i muzičke termine koristi u daljem učenju; - Već formirane kriterije za procjenu kvaliteta koristi prilikom izvođenja i slušanja djela;
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	<p>Razvijanje muzičke sposobnosti i vještine:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razvijanje ritmičke reprodukcije–složenije kombinacije, vokalne reprodukcije, obima glasa, muzičke memorije, kao i osjećaja za harmoniju i višeglasno pjevanje – kanoni; - prepoznaje u notnom tekstu triolu i izvodi je ritmičkim slogovima (ta-te-ti) kao i podjelu jedinice brojanja na četiri 	<ul style="list-style-type: none"> - Informativno upoznae pjevanje i sviranje na osnovu notnog zapisa; - Uživanje u sve slobodnijem predstavljanju publici; - Slobodno izlažu svoje mišljenje i ideje i prave poređenja ostvarenog;

	<p>dijela (ta-fa-te-fe);</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepoznaje promjenu mjere u notnom tekstu; - izvođenje brojlica na osnovu notnog zapisa (dvodijelna, trodijelna i četvor. podjela jedinice brojanja); - pjevanje pjesama na osnovu notnog zapisa u C - duru; - tokom slušanja pamti naziv djela, ime kompozitora i poredi ga sa drugim slušanim djelima; - razlikuje vokalna, instrumentalna i vokalno-instrumentalna djela, izvodače i izvodačke sastave; 	<ul style="list-style-type: none"> - Informativno upoznaje pjevanje i sviranje na osnovu notnog zapisa; - Samopouzdanje u pjevanju i sviranju je sve veće, kao i zalaganje i odgovornost za kvalitet skupnog muziciranja;
VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	<p>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sve veća samokritičnost prema sebi kao izvodaču (vokalnom i instrumentalnom) i u odnosu na druge, - Sve veće ispoljavanje emocionalne i estetske osjetljivosti na kvalitet muzike; -Ispoljavanje interesa i ljubavi prema sadržajima iz muzičke baštine BiH; - Sve veća svjesnost značaja muzike u životu i potrebi učenja o muzici i i bh kompozitorima; -Vrlo jasno ispoljavanje razvoja interesa i intenzivne želje za bavljenjem muzikom koja treba da postane trajna potreba; 	<p>Iskreno i dobronamjerno iskazuje svoje mišljenje i kritiku a poštuje i cijeni mišljenja i stavove drugih;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uočava i hvali; aplauzom nagrađuje najkvalitetnije izvođenje; - Ispoljava svoj odnos prema muzici i želju da je često sluša u školi, na koncertima i sl. - Samostalno se uključuje u muzičke sekcije, a djeluje i na druge da slijede njegov primjer;

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastava muzičke kulture prema *Okvirnom programu za sedmi razred* se ostvaruje pjevanjem novih dječjih pjesama, pjevanjem pjesama narodne tradicije naroda Bosne i Hercegovine kao i drugih naroda, sviranjem na ritmičkim i melodijskim instrumentima Orffovog instrumentarija, izvođenjem muzičkih igara naroda Bosne i Hercegovine, upoznavanjem i usvajanjem muzičkih pojmova, učenjem notnog pisma u okvirima njihovih potreba, slušanjem muzike/glazbe i dječjim stvaralaštvom. Program je sastavljen tako da se nastavna građa izlaže linearno i sistemom koncentričnih krugova, te se njegovom realizacijom sistematiziraju prethodna znanja i stiču nova. U središtu nastavnog djelovanja i dalje ostaje rad na otklanjanju problema koje djeca imaju: razvoj opsega dječjeg glasa, preciznost intonacije, pravilna dikcija i akcenti, fraziranje, disanje, kultivisanje glasa, reprodukcija ritma i razvijanje muzičke memorije.

Pjevanjem i sviranjem treba u toku školske godine obraditi najmanje **12 pjesama**. Predložene pjesme odgovaraju opsegu dječjeg glasa, a po sadržaju i karakteru su primjerene djeci ovog uzrasta. Djeca i dalje uče pjesme po sluhu, prvenstveno uz pjevanje profesora i slušanje tonskog zapisa. Pjevajući i učeći pjesmu učenici/ice učvršćuju svoja znanja o formi kompozicije (frazu, rečenica, mala dvodijelna i trodijelna pjesma).

Pjesmu učiti uz pratnju melodijskog instrumenta (klavir, sintisajzer, gitara). U sedmom razredu učenici/ice pjevaju lakše pjesmice na osnovu notnog zapisa, i dalje u obimu oktave, C – dur ljestvice, kao u šestom razredu. Tokom sviranja treba postavljati iste zahtjeve. Ponoviti abecedu i solmizaciju, te svirati lakše pjesmice na metalofonu, ksilofonu, blok-flauti, na instrumentu kojim nastavnik (škola) raspolaže. Upoznati učenike sa načinom nastajanja povišenih i sniženih tonova uz pomoć klavijature (jedna oktava). Upoznati a-mol prirodni, harmonski i melodijski kroz pjevanje - doživljaj molskog tonaliteta. Teoretiziranje svesti na najmanju moguću mjeru. Na spisku se nalazi 6 narodnih pjesama iz BiH koje je potrebno prvo slušati u izvođenju *najpoznatijih interpretatora* narodne muzike. Preporučuje se obrada najmanje 3. U Programu se nalaze pjesme zemalja iz regije, odnosno, najbližeg okruženja i drugih zemalja (Hrvatska, Srbija, Poljska, Belgija, Rusija, Izrael...), čime se ostvaruje multikulturalni muzički/glazbeni odgoj.

U toku školske godine učenici treba da nauče **3 muzičke igre i 2 brojalice**. Učenjem muzičkih igara učenici upoznaju narodnu tradiciju naroda Bosne i Hercegovine. Koreografije narodnih kola i igara imaju utvrđene figure i kretnje, te je potrebno djecu upoznati sa njihovim pravilima. Potrebno je naučiti prvo pjesmu, pa zatim učiti pravila igre, pokrete, spojiti elemente igre i tada izvoditi igru odnosno kolo u cjelini. *Tokom obrade brojalica i pjesama, na osnovu slušnog primanja, obraditi ritmičke figure koje sadrže.* Upoznati učenike sa **membranofonim tradicionalnim instrumentima BiH**: bubanj, bubnjić-doboš (mali bubanj), bubanj na đerdinu, talambas i def.

Slušanjem muzike učenici upoznaju kompozicije domaćih i stranih autora. Potrebno je tokom godine *obraditi sve kompozicije uvrštene u program* sa težištem na umjetničko-doživljajnoj komponenti i sa ciljem da pozitivni interesi i stavovi prema muzičkim vrednotama budu sve jasnije izraženi. U program su uvrštene vokalne, instrumentalne i vokalno-instrumentalne kompozicije. Slušanjem učenici/ice zvučno i vizuelno razlikuju orkestarske instrumente (pojedinačno i po grupama), pjevačke glasove (dječji, ženski, muški glas), hor/zbor (dvoglasni, troglasni, četveroglasni), vrste hora (dječiji, ženski i mješoviti) i orkestra. Odabrane kompozicije treba slušati u cjelini sa CD-a (globalno slušanje, emocionalno) ali po potrebi i selektivno. Pored umjetničkog doživljaja slušane kompozicije, sa učenicima treba analizirati djela postavljanjem zadatka koji se odnose na uočavanje karaktera kompozicije, tempa, dinamike, artikulacije, izvođača, muzičkog oblika (informativno) itd. Nakon analize slijedi razgovor sa učenicima, zaključak o slušanom djelu te ponovno slušanje istog.

Dječije stvaralaštvo u oblasti pjevanja i sviranja ispoljavat će se kroz dječiju primjenu novih muzičkih znanja u izradi pratnje i aranžmana, te sviranju na Orffovim ritmičkim i melodijskim instrumentima. Posebnu pažnju treba posvetiti organiziranju maštovitih načina improviziranja na instrumentima, ohrabrujući djecu i poštujući njihove prijedloge. Podsticati djecu da svoja zapažanja i doživljaje muzike izraze usmeno, opisno, likovno i pokretom jer se time podstiče njihova kreativnost, kao i na izmišljanje muzičko-scenskih igara.

Pored redovne nastave, važnu ulogu imaju **izborna nastava i nastava koja uključuje dodatnu aktivnost i vrijeme** (posjete koncertima, itd). Od izuzetnog značaja su **vannastavne aktivnosti**: hor (mlađa i starija uzrasna grupa) i orkestar (tamburaški, harmonikaški i drugi). Za hor/zbor je potrebno 2 časa sedmično po dionici (dvoglasni hor 4 časa). Za orkestar je potrebno 2 časa sedmično za svaku grupu instrumenata. Mlađi hor/zbor čine učenici od trećeg do petog razreda (dvoglasno pjevanje) a učenici od 6. – 9. razreda formiraju hor starije uzrasne grupe (troglasno pjevanje). Pjevanje u horu ili sviranje u orkestru kao najviši stupanj muziciranja ima naj snažniji efekt u muzičkom/glazbenom razvoju djeteta te svakako zaslužuju svoje mjesto u godišnjem programu rada svake osnovne škole. Posebno zainteresovane i talentirane učenike treba uključivati u hor/zbor i orkestar te predlagati da se upisuju u muzičku/glazbenu školu.

RAZRADA SADRŽAJA (TABELE)

I PJEVANJE I SVIRANJE-IZBOR

1. Stoljeće ljubavi, Slavko Olujić, stihovi Rešad Hadrović,
2. Kako je divna, Julio Marić, stihovi Miroslav Kovačević,
3. Ispraćaj zime, N. R. Korsakov,
4. Simpatija, tekst i muzika: Ajka Kolaković,
5. Prijatelj, tekst: Mahir Vehabović, muzika: Belkisa Vehabović,
6. Nek' svud' ljubav sja, Belgija ili Kad se pjeva, narodna iz Poljske,
7. Podmoskovske večeri, Rusija,
8. Čvrsta volja, L.V. Beethoven, odlomak iz opere "Fidelio",
9. Džo banana, Minja Subota, kantautor, pjeva Minja Subota i dječji hor,
10. Moja mala djevojčica, pjevaju Zdenka Vučković i Ivo Robić,
11. Bulbul mi poje, zora mi rudi,
12. Čija je ono djevojka,
13. Tamburalo momče uz tamburu,
14. Hajde dušo da ašikujemo,
15. Hej ja zagrizoh šareniku jabuku,
16. Moj beharu, ko li mi te bere,

KANONI

1. Troglasni kanon, Joachim Denhof,
2. Shalom Chaverim, jevrejska _____

II MUZIČKE /GLAZBENE IGRE I BROJALICE

Izbor:

1. Šota, igra ili Anterija kolo, gradsko kolo bošnjačke tradicije iz Sarajeva,
2. Hercegovački linđo, Neum Klek ili Paun pase, trava raste,
3. Igre iz Sarajevskog polja, seosko srpsko stanovništvo

-
1. "Ekete pekete" i "Aka jaka patanaka", zapisala Elly Bašić, Sarajevo

III. SLUŠANJE MUZIKE:

Izbor :

1. Refleks za flautu, klarinet, violinu, klavir, udaraljke, Andante, Jasmin Osmić
2. Varijacije za gudački kvartet, (I-IV), Julio Marić
3. Tri burleske, Vlado Milošević
4. Uvertira iz opere Carmen, G. Bizet
5. Jutarnje raspoloženje i Anitrin ples iz Peer Gynta., Suita br. 1. op. 46, E. Grieg
6. Valcer u As-duru, J. Brahms i Arabeska u C-duru op. 18., Robert Schumann
7. Brandenburški koncert br. 3 u G-duru, I stav Allegro moderato, Johan Sebastian Bach:

- Pjevanjem jednoglasnih pjesama i kanona učenici/ice obogaćuju fond pjesama i uporedo proširuju teoretska znanja:

- uočavaju i određuju karakter pjesme, mjeru, tempo, dinamiku, i primjenjuju ih tokom izvođenja pjesama;

- poznaju notna trajanja, pauze, violinski i bas ključ;

- prihvataju korekcije i poštuju pravila (preciznija intonacija, artikulacija, dikcija, disanje, fraziranje);

- imenuju solmizacijom i abecedom tonove iz niza c1 – c2 u violinskom ključu,

- pjevanje pjesmica prema notnom zapisu u C – duru;

- imaju više povjerenja u sebe i samostalnije pjevaju i sviraju Orffove instrumente;

- sviranje na metalofonu;

- izrada aranžmana za sviranje na Orffovim ritmičkim instrumentima;

<p>8. Čarobna frula: Arija Papagena i Papagene i arija Kraljice noći, W.A. Mozart</p> <p>9. Koncert za mandolinu i gudače u C-duru RV 425, I stavak, Antonio Vivaldi</p> <p>10. Igra satova, odlomak iz opere "La Gioconda" (Đokonda), Amilcare Ponchielli</p> <p>11. Tako je govorio Zaratustra op. 30., simfonijska poema, Introduction, Richard Strauss, timpani,</p> <p>12. Runolist, austrijska narodna, iz mjuzikla „Moje pjesme moji snovi“ (The sound of music, Richard Rogers)</p> <p>13. XIV Rukovet, pjesma: Što no mi se Travnik zamaglio, S. S. Mokranjac (ženski ili mješoviti hor)</p> <p>14. Na času pjevanja, Cherubini, Kanon (dječji hor)</p> <p>15. I opet mi duša za tobom sanja ili Proljeće iz filma "Moj brat Aleksa", muzika: Ranko Rihtman, stihovi: Aleksa Šantić, pjeva Dragan Stojnić</p> <p><u>IV DJEČIJE STVARALAŠTVO</u></p> <p>Izmišljanje novih pjesmica na zadani tekst</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izmišljanje teksta na zadanu melodiju; - Slobodna improvizacija na Orffovim instrumentima: - Literarno i /ili likovno izražavanje doživljaja muzike - Presentacija rezultata samostalnog i grupnog rada <p>-upoznaju a-moll prirodni, harmonski i melodijski,</p>				
<p>(doživljaj)</p> <ul style="list-style-type: none"> -Pored velikog fonda muzičkih igara, pamti i imenuje pojedine pjesme, igre i kola; - izvodi zadanu koreografiju; -primjenjuje ranije znanje na novu igru; -pravilno izvodi igru odnosno kolo; (informativno mješoviti taktovi) -prepoznaje pojedine tradicionalne nošnje; -primjećuje i razumije da svaka zemlja ima svoje tradicionalne igre i plesove; - upoznaje instrumente narodnog orkestra, - izvođenje ritma na osnovu notnog zapisa, sa podjelom jedine mjere (četvrtinke) na dva, ("ta-te";, triolu 	<ul style="list-style-type: none"> - Kod učenika/ica se poboljšava vokalna reprodukcija, razvija muzička memorija i proširuje obim glasa, - Učenici/ice osjećaju i svjesno izvode 2, 3, 4-dijelnu mjeru, promjenu mjere i koriste pojmove "teza i arza"; -Razvija se osjet za ritam: podjela jedinice mjere na dva tri i četiri dijela; -Osjet za tempo i dinamiku je sve razvijeniji; - Samostalno istraživanje i uključivanje u sviranje pratnje pjesmi; -Poznaje mogućnosti Orffovih 	<ul style="list-style-type: none"> -Vrši samoprocjenjivanje i procjenjuje pjevanje drugih; - Ima pozitivnu sliku i razvija svijest o značaju svakog pojedinca u horu ili orkestru -Pokazuje veliko zalaganje i trud da svoje muziciranje usaglasi sa grupom i kolektivom; - Uvida da treba vježbati ako se želi postići kvalitet, te često pjeva i svira; 	<ul style="list-style-type: none"> -Redovno učešće u pjevanju i sviranju: nastava, priredbe, izleti, kuća; -Komunikacija i interakcija u muziciranju (improvizaciji) ; -Stalna briga i čuvanje školskih muzičkih instrumenata k,ao vrijednosti; -Samostalna izrada vlastitih improvizovanih instrumenata -Upotreba instrumenata u skladu sa zadacima pjesme i/ili dogovorenim aranžmanom; 	<ul style="list-style-type: none"> -Planira i osmišljava muzičke igre kao podsticaj za učenje zagonetke, premetaljke rebusa; -Inicira i organizira pjevanje i sviranje u interakciji (učenje u školi, u porodici), -I sam učestvuje u interpretaciji i improvizaciji i podstiče komunikaciju; -Stalno komunicira sa djecom i upućuje ih na izvore znanja pored udžbenika; - Aktivnim uključenjem

<p>"ta-te-ti", i četiri šesnaestine "ta-fa-te-fe");</p> <hr/> <p>- Shvata značaj poznavanja umjetničkih djela kao vrijednosti,</p> <p>- donosi estetski sud o djelu,</p> <p>- Ima bogat fond djela koja prepoznaje prilikom slušanja</p> <p>-Zna naslov djela i saopštava ime kompozitora;</p> <p>- Određuje karakter djela;</p> <p>- Prepoznaje orkestarske instrumente po grupama (gudački, duhački, udaraljke)</p> <p>- Razlikuje izvođačke ansamble: solo- pjevač ili solo-instrument, orkestar ili grupa orkestarskih instrumenta, hor/zbor ;</p> <p>- razlikuje glasove: dječji, ženski (sopran-alt), muški (tenor-bas);</p> <p>-Prepoznaje vokalno, instrumentalno i vokalno-instrumentalno izvođenje;</p> <p>-Prepoznaje narodnu muzičku tradiciju;</p> <p>-Poznaje i pamti imena bh. kompozitora i njihova najpoznatija djela;</p> <p>- poznavanje italijanskih oznaka za dinamiku: p, mp, mf, f, te oznake za crescendo i decrescendo;</p> <p>-poznavanje italijanskih oznaka za tempo,</p> <p>- uočava promjene u tempu (postepeno ubrzavanje – accelerando ili usporavanje-ritardando)</p>	<p>instrumenata i adekvatno ih koristi;</p> <p>- muzicira samoinicijativno i bez podsticaja,</p> <p>- aktivno učestvuje u izradi aranžmana i pokazuje visok nivo spretnosti u sviranju i improvizaciji</p> <p>-Samostalno pjeva i igra sa osjećajem sigurnosti;</p> <p>-Samostalno izvodi zadane pokrete;</p> <p>-Samostalno igra u kolu i usvaja pokrete sa više sigurnosti;</p> <hr/> <p>- Upoređuje note i njihova trajanja,</p> <p>- tačno izvodi mjeru i ritam ritamskih slogovima uz taktiranje odnosno sviranje na instrumentima,</p> <p>-Predlaže i izvodi pratnju, kombinuje (aranžmani);</p> <hr/> <p>- Brzo pamti i pjevuši melodiju kompozicije koju sluša;</p> <p>- Uočava, upoređuje, razlikuje, samostalno i tačno izvodi zaključke o slušanom djelu ;</p> <p>- Samostalno određuje karakter kompozicije</p> <p>- Brzo uočava i saopštava izvođača,</p> <p>- Tačno određuje dinamiku (glasnoću), tempo (brzinu) i druge karakteristike djela;</p> <p>- Razlikuje i poznaje pojedine instrumente vizuelno i auditivno</p> <p>- Sposoban je da uz slušanje muzike i praćenje notnog zapisa uoči i primjeni muzičke termine za artikulaciju, dinamiku, tempo, kao i da koristi pojmove: znak ponavljanja-repeticija, ritam, melodija, itd;</p>	<p>- Shvata potrebu uklapanja svog glasa u hor/zbor da se doprinese boljem zvučanju.</p> <p>- Svjesno obavlja muzičke zadatke i obaveze (kao pojedinac ili dio grupe), jer zna da tako trenu;</p> <p>-Komentarima i praktičnim djelovanjem pokazuje pozitivne stavove i vrednote prema muzici</p> <p>-Shvata i razumije značaj pokreta u plesu i kolu;</p> <p>-Razvijanje svijesti o kolima kao tradicionalnom muzičkom stvaralaštvu BiH sa utvrđenim pravilima (koreografija)</p> <p>-Shvata da svaka zemlja ima svoje tradicionalne igre i plesove i da je to vrijednost koju treba čuvati; (multikulturalnost)</p> <hr/> <p>- Pamti i donosi u razred nove brojalice i izmišlja nove zajedničke igre;</p> <hr/> <p>-Na razne načine iskazuje razvijanje osjećaja za lijepo: izražava utiske o slušanom djelu, komentira osobine djela, objašnjava svoj odnos (zašto mu se dopada ili ne dopada); često traži da se djelo ponovno sluša;</p>	<p>- Kroz svoje ponašanje i učestalo muziciranje pokazuje da muziku doživljava i cijeni</p> <p>- pjevanje u školskom horu/ zboru</p> <p>- sviranje u školskom orkestru</p> <p>-Ponašanje u skladu sa zahtjevima muzičke igre;</p> <p>-Uključenje u modeliranje narodnih nošnji (prema originalu ili slikama);</p> <p>-Crtanje (slikanje) narodnih nošnji,</p> <p>- Učlanjenje u ritmičku i/ili folklornu sekciju</p> <p>- Predlaganje muzičke igre za priredbe;</p> <hr/> <p>-Osmišljava nove maštovite igre sa instrumentima,</p> <p>- Pronalaženje i zapisivanje brojalice, sortiranje i izvođenje zaključaka;</p> <p>-Dopunjavanje zidnog panoa novim zapisima i slikama;</p> <hr/> <p>-Prikupljanje kasete i CD-a sa djelima koja će se slušati u školi</p> <hr/> <p>- U knjigama i štampi pronalaze i prikupljaju slike kompozitora i muzičkih instrumenata (simfonijski orkestar, narodni orkestar;</p> <p>-Izrada preglednog panoa na koji se dodaju slike tradicionalnih instrumenata i nošnji naroda BiH koje su upoznali, što ih motiviše na učenje;</p>	<p>u zajednički rad pomaže djeci u kolektivnom, grupnom i individualnom muziciranju.</p> <p>-Prati i procjenjuje njihova individualna postignuća u poređenju sa njihovim individualnim rezultatima u šestom razredu;.</p> <p>-Osmišljava, priprema i organizira igre posebno tradicionalne;</p> <p>-Vodi aktivnosti, demonstrira i usmjerava u pravcu dječijih interesa i mogućnosti , te ih stimulira direktnim učešćem u kolu,</p> <p>-Upućuje, pomaže, pokazuje simulacije na kompjutoru uključuje roditelje u rad;</p> <p>-Planira odlazak na probu folklorne sekcije u školi i u KUD (praktični rad).</p> <hr/> <p>-Demonstrira izvođenje i sviranje;</p> <p>-Razvija kreativnost, dječije radne i kulturne navike; uzima učešće u improvizaciji</p> <hr/> <p>-Osposobljava ih i podstiče za uočavanje, prikupljanje materijala i bilježenje,</p> <p>-Priprema i vodi djecu kroz aktivnosti dijaloga i interakcije</p> <p>-Pomoć učenicima u</p>
---	---	--	---	---

<p>-Samostalno eksperimentiše, istražuje, improvizira i kombinuje instrumente;</p> <p>-Samostalno spontano dovršava započetu pjesmu pjevanjem ili sviranjem;</p> <p>- Samostalno istražuje instrument i na njemu improvizira;</p> <p>-Na muziku progovara likovno ili literarno;</p> <p>- Samostalno i spontano daje svoje ideje za rad; kreira nove aranžmane za pjesme i brojalice;</p>	<p>- Prilikom slušanja muzike, posebno na koncertu, poštuje pravila ponašanja;</p> <p>- Koristiti jednostavan muzički jezik za imenovanje i analizu djela;</p> <p>- Samostalno smišlja, upoređuje, dodaje, mijenja;</p> <p>- Izražava instrumentima razne ritmove iz života;</p> <p>- Pravi improvizaciju ritmičke pratnje pjesmi</p> <p>- Stvara kombinacijom riječi, instrumenata, pokreta i likovnim izrazom.</p> <p>- Predlaže instrumente za dočaravanje likova u igrokazu</p>	<p>-Biranim riječima i odnosom pokazuje da cijeni muziku, izvođače i kompozitore</p> <p>- Insistira da prisustvuje uživo na koncertima;</p> <p>-Pokazuje kulturu ponašanja kad sluša izvođenje djece u razredu i na koncertu</p> <p>- Vidljivo pokazuje pozitivan odnos prema djelima i muzičkim umjetnicima: aplaudiranjem drugarima i na koncertu,</p> <p>- Razgovorom o muzici u okolini, ispoljava svoje stavove i potrebe za lijepim (auditivna ekologija);</p> <p>- Pokazuje razvoj svijesti o značaju muzike u porodici, školi i okolini</p> <p>- Shvata da muzika ima važnu ulogu za poboljšanje kvaliteta života.</p> <p>- Željom za čestim muziciranjem pokazuje pravilan odnos prema muzici;</p> <p>- Slobodnija improvizacija kolektivna, grupna, u paru (dijalogom), individualna;</p> <p>- Učešće sa zadovoljstvom u muzičkim igrokazima svog razreda;</p> <p>- Učešće u prezentaciji muzičkih igrokaza na školskoj priredbi;</p> <p>- Želi da učestvuje u raznim segmentima stvaranja predstave (izradi rekvizita)</p>	<p>-Pronalaze i prikupljaju slike tradicionalnih narodnih instrumenata i nošnji iz regije i svijeta: te izrađuju zidne panoje sa tematskim sadržajima;</p> <p>-Izrada zajedničke makete koncertnog podijuma</p> <p>-Prikupljanje isječaka iz štampe sa najavom koncerata u gradu (Vodič kroz kulturne muzičke događaje, sa važnijim telefonskim brojevima Narodno pozorište, Opera...)</p> <p>-Posjeta najznačajnijim kulturnim objektima u mjestu.</p> <p>-Vođenje intervjua sa umjetnicima;</p> <p>-Posjeta koncertima u osnovnoj muzičkoj školi</p> <p>-Pronalaze i prikupljaju tradicionalne instrumente iz kraja gdje je škola</p> <p>-Predlaganje oblika muzičkog stvaralaštva;</p> <p>-Dogovaranje o improvizaciji koja omogućava neverbalnu komunikaciju i socijalizaciju.</p> <p>-Komunikacija kroz muziku i kooperacija u radu</p> <p>-Pronalaženje priča i bajki čiji se likovi mogu muzikom „ozvučiti“.</p> <p>-Izvođenje muzičkog igrokaza uz kombinaciju pojedinaca -likova i kolektiva</p> <p>- Sam uzima učešće u izradi kositma, slika za scenu itd.</p>	<p>samostalnom i grupnom radu.</p> <p>-Ukazuje na adekvatan način izrade preglednih zidnih kalendara sa terminima koncerata.</p> <p>-Planira termine za posjete kulturnim ustanova i bilježi ih na kalendaru</p> <p>-Osmišljava i obavlja temeljitu pripremu učenika za izlaske iz škole i posjete koncertu i kulturnim ustanovama:</p> <p>- Prati ponašanje na koncertu,</p> <p>-pohvale i nagrade u skladu sa individualnim napredovanjem u odnosu na VI razred;</p> <p>-Pisanje eseja o posjetama koncertima</p> <p>- Priprema, rukovodi i planira muzičke sadržaje u korelaciji sa ostalim umjetničkim i drugim odgojnim područjima;</p> <p>-Saradnja sa lokalnom zajednicom, posjeta školskoj priredbi i koncertima;</p> <p>-Prati i ohrabruje oblike dječijeg kreativnog ispoljavanja i pronalazi područje u kojem je najslobodnije;</p> <p>- Upoređuje individualno postignuće i samostalnost u kreativnom izražavanju;</p>
---	---	---	---	--

TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ

PROGRAM NASTAVE TJELESNOG I ZDRAVSTVENOG ODGOJA ZA SEDMI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

Osnovni cilj tjelesne i zdravstvene kulture je osposobiti učenika za primjenu osnovnih kinezioloških znanja i kinezioloških iskustava - koja će mu omogućiti samostalno tjelesno vježbanje u funkciji usavršavanja psihomotoričkih i funkcionalnih sposobnosti i stimuliranja normalnog rasta i razvoja, a sve to u interesu njegovanja i zaštite zdravlja i opće dobrobiti učenika.

Komplementarni ciljevi tjelesne i zdravstvene kulture tiču se napora usmjerenog ka stvaranju sistema uvjeta, koji će učeniku pomoći da: (1) usvoji osnovna znanja i razvije interes i naviku za njegu i zaštitu zdravlja; (2) usvoji osnovna kineziološka znanja (iz područja naučnih disciplina kineziologije) i stekne kineziološka iskustva (iz područja psihomotoričkih aktivnosti) za cjeloživotno tjelesno vježbanje; (3) usvoji znanja o kontroli osnovnih parametara kineziološkog statusa; (4) aktivno koristi slobodno vrijeme i snalazi se u urgentnim situacijama; (5) zadovolji potrebu za igrom i kretanjem i razvije interes za bavljenje sportskim, rekreativnim i, eventualno, kinezio-terapijskim aktivnostima; (6) razumije, poštuje i promovira ekološke vrijednosti u duhu biocentrizma; (7) uvažava svoje kompetencije i racionalno ih afirmira.

Polazni kriteriji za što kvalitetniji obrazovni standard tjelesne i zdravstvene kulture jesu: (1) objektivnost – prilagođenost sadržaja materijalnim uvjetima, (2) primjerenost sadržaja dobi i spolu učenika, (3) sigurnost učenika, (4) korisnost sadržaja za svakodnevni život, sportsku rekreaciju, urgentne situacije ili pogodnost za nadgradnju različitih kinezioloških aktivnosti, (5) razvoj antropoloških obilježja učenika i (6) interes i potreba učenika.

U ovom ciklusu, *pored obaveznog realizira se i program koji škola mora da ponudi a učenici biraju* i to: a) sportsko rekreativni sadržaji; b) sport za sportiste; c) umjetnički sadržaji (ples, sportski ples, folklor). Ovaj program realizira se jedanput sedmično sa po jednim časom, a uključivanje učenika je dobrovoljno.

Sadržaji zdravstvenog odgoja uvjetovani su činjenicom da je ovaj razvojni period karakterističan ne samo po burnom tjelesnom rastu i razvoju, koji vodi do biološke i spolne zrelosti pojedinca, već i po razvoju psiholoških obilježja ličnosti. U tom kontekstu, sadržaji zdravstvenog odgoja trebaju biti preventivnog i usmjeravajućeg karaktera a u odnosu na očekivane i stvarne probleme djece u ovoj razvojnoj dobi.

Po svojoj koncepciji, program uklanja granicu između nastave i vannastavnih aktivnosti, zbog toga je potrebno da škola, zajedno sa društvenim subjektima, pomaže svim oblicima slobodne aktivnosti učenika (sportske sekcije, školska sportska društva), a u prvom redu u osiguranju stručnog kadra, materijalnih i prostornih uvjeta.

Ciljevi, sadržaji i ishodi

Ciljevi	Sadržaji	Ishodi	Učenice	Učenici	
1. Obrazovni	1. Osnovna teorijska znanja	Štetna djelovanja nikotina, alkohola, dopinga i drugih sredstava ovisnosti na zdravlje (*)	Posjeduje osnovna znanja o štetnosti nikotina, alkohola, dopinga i drugih sredstava ovisnosti na zdravlje.	x	x
		Pubertet (*)	Posjeduje osnovna znanja o morfološkim, funkcionalnim i psihomotoričkim promjenama u pubertetu.	x	x
		Kriva rasta i razvoja	Zna da je razvojni period burnog tjelesnog rasta i razvoja povoljan za razvoj i usavršavanje snage i brzine, te koordinacije i gibljivosti.		
		Djelovanje tjelesnog vježbanja na čovjekov metabolizam, te funkciju krvožilnog, dišnog i koštano-zglobnog sistema	Posjeduje osnovna znanja o djelovanju tjelesnog vježbanja na čovjekov metabolizam, te funkciju krvožilnog, dišnog i koštano-zglobnog sistema.	x	x
		Poseban dnevni raspored uzimanja hrane i tekućine u vrijeme povećanih tjelesnih napora	Posjeduje osnovna znanja o dnevnom rasporedu uzimanja hrane i tekućine u vrijeme povećanih tjelesnih napora..	x	x
		Korisni i štetni sadržaji tjelovježbe za vrijeme mjesečnoga ciklusa (*)	Posjeduje osnovna znanja o korisnim i štetnim sadržajima tjelovježbe za vrijeme mjesečnoga ciklusa.	x	
		Dnevna organizacija rada, odmora i zabave i njen značaj	Posjeduje osnovna znanja o dnevnoj organizacija rada, odmora i zabave i njenom značaju za zdravlje.	x	x
		Dobrobiti igre i boravka u prirodi	Posjeduje osnovna znanja o dobrobiti igre i boravka u prirodi.	x	x
		Higijenski standardi pri izletima i ekskurzijama (*)	Posjeduje osnovna znanja o higijenskim standardima pri izletima i ekskurzijama.	x	x
	Kultura i pravilno odijevanje u cilju zaštite tijela i zdravlja od nepovoljnih vanjskih uticaja u različitim uvjetima	Posjeduje osnovna znanja o kulturi i pravilnom odijevanje u cilju zaštite tijela i zdravlja od nepovoljnih vanjskih uticaja u različitim uvjetima	x	x	
	2.Osnovna motorička zanja	1. Trčanja: - Štafetna trčanja s predajom palice odozdo (*) - Trčanje na 20 m „leteći“	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: štafetnom trčanju s predajom palice odozdo te trčanju na 20 m.	x	x
		2. Skakanja: - Skok uvis prekoračnom tehnikom „škare“ iz polukružnog zaleta	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: skoku uvis prekoračnom tehnikom „škare“ iz polukružnog zaleta.	x	x
		3. Bacanja: - Bacanje loptice do 200 g tehnikom bacanja koplja - Bacanje male medicinke do 3 kg bočnom tehnikom	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: bacanje loptice do 200 g tehnikom bacanja koplja, te bacanje male medicinke do 3 kg bočnom tehnikom.	x	x
		4. Kolutanja: - Leteći kolut na povišenje od mehkih strunjača	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o letećem kolutu na povišenje od mehkih strunjača.	x	x
		5. Višenja, upiranja i penjanja: - Podmetni saskok iz visa stojećeg prednjeg s prečke (*) - Njih na prečki - Različite varijante premeta u stranu - Salto natrag odrazom iz visa stojećeg na dočelnim karikama	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: podmetnom saskoku iz visa stojećeg prednjeg s prečke; njih na prečki; različitim varijante premeta u stranu; saltu natrag odrazom iz visa stojećeg na dočelnim karikama; premasima odnožno na dvovisinskom razboju uz saskok s premahom odnožnim i okretom za 90°; naskoku na gredu visine 80-120 cm s premahom odnožnim	x	x
					x

		<ul style="list-style-type: none"> - Premasi odnožno na dvovisinskom razboju, saskok s premahom odnožnim i okretom za 90° - Naskok na gredu visine 80-120 cm s premahom odnožnim i okretom za 90°, usprav kroz čučanj 	i okretom za 90° i uspravu kroz čučanj.	x		
		6. Ritmičke i plesne strukture: <ul style="list-style-type: none"> - Engleski valcer (*) - Disco fox 	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: engleskom valceru; disco fox-u; složenijim koracima aerobike niskog i visokog intenziteta; okretima; valovitim kretnjama rukama i tijelom; skokovima sa spravom po izboru; „mačjem“ skoku na niskoj gredi.	x	x	
		<ul style="list-style-type: none"> - Složeniji koraci aerobike niskog i visokog intenziteta - Okreti - Valovite kretnje rukama i tijelom - Skokovi sa spravom po izboru - „Mačji“ skok na niskoj gredi 		x		
		7. Borilačke strukture: <ul style="list-style-type: none"> - Tehnika ramenog bacanja kroz klek 	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: tehnikama ramenog bacanja kroz klek; koreografiji aerobike.		x	
		7. Koreografija aerobike		x		
		8. Igre: Rukomet: <ul style="list-style-type: none"> - Šut s pozicija krila i kružnog napadača (*) - Pojedinačni i grupni protunapad Košarka: <ul style="list-style-type: none"> - Odbrambeni stav i kretanje u odbrani - Ubacivanje lopte u koš jednom rukom odozgo nakon dodane lopte - <i>košarkaški dvokorak</i> (*) - Kontranapad - završna akcija Odbojka: <ul style="list-style-type: none"> - Dizanje lopte visoko na krajeve mreže - Napad iz zaleta prebacivanjem jednom rukom – “kuhanje” (*) - Mini odbojka 4:4 Nogomet: <ul style="list-style-type: none"> - Tehnika ubacivanja lopte u igru rukama - Zaustavljanje lopte natkoljenicom principom amortizacije - Oduzimanje lopte presjecanjem (*) 	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: rukomet - šutu s pozicija krila i kružnog napadača; pojedinačnom i grupnom protunapadu, košarka - odbrambenom stavu i kretanju u odbrani; ubacivanju lopte u koš jednom rukom odozgo nakon dodane lopte - <i>košarkaški dvokorak</i> ; kontranapadu - završna akcija, odbojka - dizanju lopte visoko na krajeve mreže; napadu iz zaleta prebacivanjem jednom rukom – “kuhanje”; mini odbojci 4:4, nogomet - tehnicu ubacivanja lopte u igru rukama; zaustavljanju lopte natkoljenicom principom amortizacije; oduzimanju lopte presjecanjem	x	x	
2. Antropološki	1. Motoričke sposobnosti	1. Snaga: 2. Brzina: 3. Koordinacija: 4. Ravnoteža: 5. Gibljivost: 6. Preciznost:	Odgovarajući sadržaji iz: 1.2..1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., I 8., kao drugi kineziološki sadržaji, a shodno potrebama učenika i mogućnostima škole i okoline	S potrebnom snagom i brzinom izvodi složenije pokrete i kretanja.	x	x
				Posjeduje neophodnu nervno-mišićnu kordinaciju i kontrolu složenijih pokreta.	x	x
				Posebnu pažnju poklanja usavršavanju snage i brzine, te koordinacije i gibljivosti.	x	x
				Postiže optimum motoričkih sposobnosti snage, brzine, koordinacije, gibljivosti i ravnoteže.	x	x
	2. Funkcionalne sposobnosti:			Samostalno primjenjuje aerobne programe za razvoj poboljšanje maksimalnog primitka kisika.	x	x

		Pozitivno utiče na krvožilni sistem radom na poboljšanju aktivnosti dišnog sistema.	x	x
	3. Morfološke osobine:	Vježbama snage pozitivno utiče na razvoj mišićnog i gustoću koštanoga tkiva, te poboljšava posturu, odnosno pravilan uspravni položaj tijela. Različitim vježbama istezanja pozitivno utiče na fleksibilnost zglobnih tijela i skupina zglobova.	x	x
4. Odgojni	Odnos između slobode i odgovornosti i sposobnost izražavanja samopoštovanja i poštovanje drugih	Ima pravilan odnos prema slobodi i odgovornosti, samopoštovanju i poštovanju drugih bez obzira na njihove individualne i kolektivne osobenosti. Postupno gradi racionalan stav prema autoritetima.	x	x
	Odnos prema tjelesnoj težini i tijelu uopće	Posjeduje zdrave prehrambene navike i zdrav stil života i racionalno se odnosi prema modnim izazovima zasnovanim na upotrebi tjelesnih osobina i sposobnosti.	x	x
	Emocionalna samoregulacija (*)	Uspješno kontrolira agresivnost u igri.	x	x
	Odnos prema ekološkim problemima	Posjeduje ekološke navike i aktivno sudjeluje u rješavanju ekoloških problema.	x	x
	Kultura ponašanja	Uljudno se ponaša na satu i u školi. Aktivno, interaktivno i kreativno sudjeluje u rješavanju problema u školi i među vršnjacima. Postupno shvata da je osnovno obrazovanje „pasoš za život“.	x	x

Ovaj razvojni period karakterističan je po burnom tjelesnom rastu i razvoju, koji vodi do biološke i spolne zrelosti učenika. Ubrzani tjelesni rast i razvoj odvija se po fazama " ispružanja i popunjavanja" pa se često stiče utisak tjelesne disharmonije. Učešće mase međusobno se mijenja i prema djelovima cijelog tijela. Ove proporcionalne promjene utiču na kontinuirani razvoj motoričkih sposobnosti, odnosno, dovode do određene stagnacije ili usporenog razvoja, što učenici teško prihvaćaju. Dodatni problem ovog razvojnog perioda predstavlja razvoj psihičkih obilježja ličnosti. Društveni zahtjevi, kao i biološke promjene u ovom razvojnem periodu vode ka emocionalnoj neujednačenosti. Pravilno vođena tjelesna aktivnost može značajno da kompenzira ovaj veoma osjetljiv period i da veliki doprinos za stvaranje i oblikovanje zdrave ličnosti.

Obzirom da su učenici naročito zainteresirani za produbljivanje znanja i širenje sadržaja rada, ovaj period je veoma pogodan za početak sportske aktivnosti. Zbog efikasnosti vježbe i bolje motivacije, u zadnje tri godine program tjelesne i zdravstvene kulture zahtijeva savremeniji didaktičko-metodički postupak nastavnika, što se, u prvom redu, odnosi na slobodniju kompoziciju časa tjelesne i zdravstvene kulture i na usavršavanje i osavremenjivanje tehnologije nastave.

Četvorodjelnu kompoziciju časa treba shvatiti samo kao obavezno polazište, koje osigurava optimalne psihološke, fiziološke i pedagoške preduvjete za realizaciju neposrednog zadatka časa tjelesne i zdravstvene kulture. Na toj osnovi, sa dosta slobode, treba i komponirati konačnu strukturu časa za svaki zadatak. Intezivnije se koriste metode rada kao što su: metod dopunskog vježbanja, kružno-intervalni metod, metod stanica, tangent-trening i sl. Da bi intezitet vježbanja bio optimalan, treba voditi računa o racionalnom korišćenju objekata, sprava, rekvizita i ostalog nastavnog pribora, te o racionalnijem korišćenju raspoloživog vremena za čas i sl.

S obzirom da je ovo razdoblje optimalno za usvajanja motoričkih znanja, obrazovna komponenta pretpostavlja usvajanje naprednih kinezioloških motoričkih znanja koja, upotpunjena temeljnim teorijskim znanjima iz kineziologije, podstiču razvoj ličnosti učenika. Uz **opća motorička znanja** za razvoj (a) razvoj funkcionalnih sposobnosti (aerobnih i anaerobnih) i (b) razvoj motoričkih sposobnosti (koordinacije, ravnoteže, brzine, preciznosti, fleksibilnosti, eksplozivne, repetitivne, statičke snage i dinamometrijske sile, te (c) regulaciju morfoloških obilježja (aktivne mišićne mase i balastne mase), potrebno je učenicima osigurati i mogućnost sticanja znanja **specificiranih** kao: (a) *monostrukturalna*

motorička znanja, koja su dominantno obilježje aktivnosti tipa atletike, plivanja, biciklizma i dr., (b) *aciklična motorička znanja*, koja su bitno obilježje tzv. borilačkih aktivnosti, kao što su boks, hrvanje, judo, karate i dr., (c) *kompleksna motorička znanja*, dakle ciklična i aciklična, koja se susreću u sportskim igrama, kao što su nogomet, rukomet, košarka i dr., ta (d) "*estetska*" *motorička znanja* (ili znanja za koja je estetski kriterij važan faktor uspjeha), koja su sadržana u aktivnostima tipa gimnastike, ritmičke gimnastike, skokova u vodu i dr.

Ocjenjuju se: sadržaji označeni sa (*)

Procjenjuju se: morfološke osobine, funkcionalne i motoričke sposobnosti učenika u odnosu na njihovo inicijalno, stvarno i očekivano stanje osobina i sposobnosti.

ISLAMSKA VJERONAUKA

NASTAVNI PLAN I PROGRAM ISLAMSKE VJERONAUKA ZA VII RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE

(2 sata sedmično, 70 sati godišnje)

Uvod

U sedmom razreda u fazi su predadolescencije pa sve veći interes pokazuju za one sadržaje i odgojno-komunikacijske pristupe koji su povezani s njihovim ličnim životnim pitanjima i iskustvima. Njihova pažnja sve više se okreće od vanjskog prema unutrašnjem svijetu i području intezivnog proživljavanja i kritičkog odnosa prema cjelokupnoj stvarnosti koja ih okružuje. Oni svijet oko sebe sada posmatraju iz svojih ličnih pitanja i svog subjektivnog svijeta. Zato se u nastavi islamske vjeronauke treba posebna briga posvetiti sadržajima i aspektima vjerskog odgoja koji dotiču io „ pogađaju“ njihova pitanja, probleme i interese i pomažu im u izgradnji ličnog identiteta. U ovoj dobi su učenicima posebno važna pitanja autoriteta, poslušnosti i slobode. Oni su im životno važna jer su povezana s izgradnjom i ostvarivanjem njihovih odnosa s odraslima u porodici, u školi i u sredini u kojoj žive. Odvajanje od autoriteta u ovoj dobi dovodi do nerazumjevanja i sukoba s odraslima, roditeljima i nastavnicima, pa je potrebno graditi odnose međusobnog razumjevanja između mladih i odraslih u klimi istinskog poštovanja i slobode. Razlozi zbog kojih mladi dovode u pitanje autoritet odraslih i prema njima ponekad reagiraju na agresivan i grub način obično su u nedostatku sigurnosti i iskustva, u osjećaju nemoći i traganja za novim uzorima i modelima koji se nalaze u idealno zamišljenom okviru njihovog vlastitog ostvarenja. Oni i u ovoj fazi prihvataju autoritete koji su autentične osobe i koji na temelju kvalitetnih međuljudskih odnosa, a ne uloge koju imaju, pristupaju mladima kao odgajatelji. Zato mladima ove dobi ne treba previše zamjerati sklonost prema prikazivanju odraslih u crno-bjeloj tehnici. Njih sada treba ohrabriti i pomoći im da kritički posmatraju i prosuđuju sva važnija pitanja o kojima je riječ. Treba im omogućiti da u dijalogu, u okviru partnerskih odnosa i novih iskustava, dozrijevacu u odgovornoj slobodi i otkrivanju što više istine o sebi i svijetu koji ih okružuje.

Učenici ove dobi posebno se zanimaju za privlačne, neobične i izazovne likove, tj. uzore s kojima se žele identificirati. To su filmske, televizijske i muzičke zvijezde, vrhunski sportisti, kao i osobe koje se odlikuju hrabrošću i junaštvom, nesebičnošću i zalaganjem za pravdu, za mir, za siromašne i ugrožene, osobe koje su dale značajan doprinos na različitim područjima kulturnog, znanstvenog, religioznog i ostalih segmenata života.

Predadolescenti ovoga uzrasta tragaju, također, za prijateljstvom, pokazuju naglašeniji interes za temu ljudske spolnosti i o tim pitanjima, uz sve poteškoće, žele ozbiljno razmišljati. U vjerskom odgoju potrebno je, u rješavanju ovih pitanja, nadići tjelesno-afektivnu stranu čovjekove seksualnosti i mladima ponuditi dublji pristup stvarnosti prijateljstva i ljubavi, i to na nivou objektivne spoznaje, kako bi upoznali etičko-moralnu i duhovno-religioznu stranu stvarnosti s kojom se susreću. To će im pomoći da sebe dublje otkriju i spoznaju, da na putu izgradnje svog vlastitog vjerskog identiteta upoznaju i integriraju religiozno-moralnu dimenziju u svjetlu vjere i tako izgrade svoj moral kao stabilnu tačku vlastitog života.

Opći ciljevi nastave islamske vjeronauke u sedmom razredu:

- Otkriti dubinu čovjekove težnje za uspješnim ostvarenjem vlastitog života u istini i slobodi;
- otkriti, upoznati i ostvarivati ljubav prema Bogu i zajednici kao put u vlastitu slobodu i zajedništvo;
- otkriti i usvojiti stav da nas Bog poziva na ostvarenje vlastitog života i očekuje učenikov lični odziv i odgovor na vjeru;

- oslušivati, tražiti i izgraditi vlastiti stav o vjeri nadahnut Kur'anom;
- otkriti i upoznati snagu poslaničke riječi i potrebe ostvarenja vlastitog života po uzoru na poslanike koji govore u Božije ime, vjesnici su vjere i nade u narodu;
- pomoći učeniku da upozna sebe u tjelesnom i duhovnom domenu svog razvoja;
- da učenicima pokaže kolika je moć ljudskog govora u pozitivnom i negativnom kontekstu;
- kroz primjere o Poslaniku, a.s., pomoći učenicima da nađu određene životne poteškoće;
- kod učenika razviti neizostavnu potrebu povezanosti sa Stvoriteljem kroz različite oblike vjerskih dužnosti

TEME	ISHODI	VJEŠTINE
<p>1. IDEMO KA USPJEHU Prirodno je težiti uspjehu. Želje i stvarnosti.</p>	<p>učenik treba da zapamti dovu, usvoji suru Kurejš, da zna šta je sposobnost kao i da prepozna svoje sposobnosti, izražava i primjenjuje one koje su kod njega najrazvijenije, uspoređuje ih sa sposobnostima drugih kao i sa ostalim sposobnostima koje su kod njega manje razvijene, procjenjuje koje su sposobnosti najpogodnije za ostvarenje životnih ciljeva kroz savjete Kur'ana i Poslanika, a.s., procjenjuje situacije u kojima je nužno oslanjanje na uzvišenog Allaha.</p>	<p>Učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje sposobnosti i ciljeve zahtjevima islama, ilustruje ih kroz mape uma, mjerinjihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud, izbacuje negativne sklonosti.</p>
<p>2. GDJE SAM I KO SAM Upoznajmo sebe. Kako graditi vlastitu ličnost. Svi smo jedinstveni i trebamo druge. Moj tjelesni i duhovni razvoj. Razmiricew i sukobi Uzori ili ideali i izgradnji identiteta.</p>	<p>Definira čovjeka kao biće tijela i duha, individualno i društveno biće, opisuje ljudski razvoj u duhovnoj i tjelesnoj dimenziji kao dokaz mudrosti Božije, razumije potrebu čišćenja i pranja u islamu – gusul, i simboličnog čišćenja - tejemuma, prepoznaje sukobe koji se javljaju u njemu, uspoređuje se sa uzorima u životu, objašnjava svoja osjećanja,</p>	<p>Prilagođava se promjenama, gradi vlastiti identitet, ispravlja pogrešna shvatanja, ilustrira svoj razvoj, djeluje na osnovu naučenog, primjenjuje naučeno u praksi.</p>

	<p>klasificira potrebe i težnje, prosuđuje o negativnim i pozitivnim utjecajima na čovjeka, bira najbolja rješenja s ciljem postizanja Božijeg zadovoljstva i očuvanja individualnosti.</p>	
<p>3. ŽIVOT U ZAJEDNICI Pomozimo potrebne. Kur'an i ljudska prava. Čuvajmo druge od sebe (u govoru, djelima i imovini). Vjernik drugom želi isto što i sebi. Džamija-srce džemata</p>	<p>Definira potrebe, pojam prava, želje, pomaganja, džamije i džemata, zna opisati sadaku, sadekatu-l-fitr i zekat, razlikuje ove načine pomaganja drugih i pronalazi vezu među njima, primjenjuje ih i analizira njihove prednosti, objašnjava smisao života u zajednici i identificira svoju ulogu u njoj, vježba pomaganje uspoređujući svoju praksu sa praksom Poslanika, a.s., organizira konkretne akcije pomaganja, evaluira njihove ishode, uviđasuprotnosti među ljudima i pokazuje empatiju.</p>	<p>Prilagođava svoju humanost principima islama, sposoban je da precizno izvodi zaključke uz vođenje nastavnika, sposoban da djeluje sa više vještina u realizaciji određenog zadatka, npr. izmirenja, pomaganja, pružanja podrške i sl., istovremeno koristi naučeno uz primjenu različitih vještina.</p>
<p>4. NAUČIMO OD POSLANIKA, A.S. Allah je uz iskrene. Strpljenjem do uspjeha. Poslanik oživljava ljubav prema djeci.</p>	<p>Definira, opisuje i identificira iskrenost, pobjedu, pomoć, vođstvo, uzore, razumije navedene probleme i interpretira ih svojim riječima, shvaća ulogu i važnost djeteta u svojoj vjeri, primjenjuje naučene koncepte u novim situacijama i rješavanju problema, analizira navedene događaje, identificira problem i izolira ga tako da bolje razumijeva date događaje, sposoban da kombinira naučena rješenja u životu, na novim primjerima, izdvaja pouke, zaključuje, procjenjuje, evaluira i donosi odluke na osnovu naučenog o</p>	<p>Upoređuje svoje sukobe sa navedenim događajima i primjerima iz Poslanikovog, a.s., života, bolje prihvata svoju ulogu djeteta/učenika, uočljivost sposobnosti izvođenja zaključaka i djelovanja na osnovu naučenog u životnim situacijama u školi i izvan nje.</p>

	bitkama na Bedru i Uhudu, kao i iz primjera Muhammeda, a.s.	
<p>5. IZ LJUBAVI PREMA BOGU Pred kraj dana zahvalimo Allahu. Propisuje vam se post. Izazovi posta. Obilje ramazaana. Odazivam Ti se, Bože. Jedinstvo i jednakost. Žrtva koja približava Bogu.</p>	<p>Zna šta je namaz, ikindija-namaz, post, hadž i kurban, uočava zajedničko i različito u ovim dužnostima, razumije osnovna pravila o navedenim dužnostima, primjenjuje i demonstrira navedene dužnosti, riječima i djelima u mogućnosti, analizira naučene dužnosti, dijeli ih na njihove sastavne dijelove, vrši kategorizaciju naučenog, daje svoje ideje na osnovu naučenog, iznosi vlastita mišljenja o islamskim dužnostima, argumentovano ih brani i doprinosi u prosuđivanju drugih o njihovoj neophodnosti izvršavanja.</p>	<p>Pratiti napredovanje učenika od praćenja i imitiranja nastavnika u izvođnju islamskih dužnosti preko samostalnog izvođenja uzvodstvo nastavnika, otežano, ali samostalno izvođenje jedne po jedne dužnosti do preciznog izvođenja i primjene svih islamskih dužnosti u skladu sa mogućnostima učenika.</p>
<p>6. POSLANICI I MOJ ŽIVOT Koliko smo pravedni? Sve se dešava s razlogom. Život u ljubavi i slobodi. Iz vrela mudrosti. Blagodati lijepog postupka.</p>	<p>Zna i opisuje osnovne biografske podatke iz života navedenih poslanika i dobrih ljudi, razumije i objašnjava njihove živote u vlastitoj interpretaciji, poredi njihove živote sa sadašnjošću i koristi naučeno o njima u novim životnim situacijama i rješavanju problema, analizira njihove živote, vrši kategorizaciju naučenog s ciljem boljeg i lakšeg razumijevanja i povezivanja sa životom, gradi nove poglede na osnovu naučenog o njima, iznosi zaključke, evaluira njihove živote i donosi vlastita mišljenja i ideje na osnovu naučenog iz ove tematske cjeline.</p>	<p>Svjesno praćenje događaja iz života navedenih poslanika i dobrih ljudi, sakupljanje novih podataka o njima, sposobnost izrade zadatka na osnovu naučenog uz vodstvo nastavnika i samostalno, pohranjuje naučeno i koristi ga u životnim situacijama.</p>
7. MOĆ GOVORA	Znanje o govoru kao blagodati	Dopunjava i svjesno prati razvoj vlastitog

<p>Govor nas predstavlja. Riječi koje nas nadahnjuju. Zloupotreba govora.</p>	<p>Božijoj, identifikovanje lijepog i ružnog govora, razumije ulogu govora u ljudskom životu i međuljudskim odnosima, uviđa pozitivne i negativne posljedice ljudskog govora, modificira naučeno o govoru i međuljudskim odnosima, zaključuje na osnovu učenja islama i vlastite svijesti o govoru, kritikuje zloupotrebu govora, brani kulturu dijaloga, evaluira naučeno i doprinosi popravljaju kulture dijaloga, iznosi vlastita mišljenja o govoru, procjenjuje kulturu govora u svojoj okolini.</p>	<p>govora, ispravlja navike zloupotrebe govora i ubacuje lijepe riječi u svoj rječnik, djeluje na razvijanje kulture govora u zajednici, jasno odvaja ružan govor od lijepog govora na principima islama, procjenjuje opravdanost govora u različitim situacijama.</p>
<p>8. ISLAM KAO NOVA SVJETSKA KULTURA-POČECI Islam rađa novu kulturu. Allah je lijep i voli ljepotu. Umjetnost koja veliča Boga.</p>	<p>Zna definirati, opisati i identifikovati elemente islamske kulture, razumije njen značaj i objašnjava ga vlastitim riječima, primjenjuje je i demonstrira u životu, analizira njene elemente radi uspoređivanja sa drugim kulturama koje doprinosi njenom boljem razumijevanju, vrši kategorizaciju i smješta njene elemente u sadašnjost, iznosi vlastita mišljenja, evaluira, procjenjuje i brani svoju kulturu i tradiciju.</p>	<p>Prati i sakuplja saznanja o islamskoj kulturi radi izgradnje identiteta u okrilju vlastite kulture i tradicije, uspješno locira, crta i pravi nove izraze pod utjecajem islama, sposoban da gleda i procjenjuje elemente islamske kulture radi odstranjivanja elemenata koji joj ne pripadaju</p>

Didaktičke upute:

Nastavna jedinica Prirodno je težiti uspjehu ima za cilj da afirmira razvijanje potrebe za izvrsnošću, uspjehom, dokazivanjem, samopotvrđivanjem i afirmacijom. Kroz ovu nastavnu jedinicu nastavnik treba pomoći učenicima u otkrivanju njihovih izraženih individualnih sposobnosti te ih usmjeriti na njima grade svoj uspjeh. Mogu mu biti vodilja Poslanikove, a.s., riječi u kojima savjetuje da se djeca odgajaju za vrijeme u kome će ona živjeti, kao i na Konvenciji o pravima djeteta, koja podstiče da se djetetu omogući uspjeh u skladu sa njegovim vlastitim mogućnostima.

– Potaknut će učenike na razmišljanje o svojim sposobnostima, izazovima koji su oko njih, mogućnostima koje im se pružaju i izborima koje prave. Važno je da se poveže sadržaj razgovora i protka vjerom koja podstiče čovjeka na dostizanje novih uspjeha i uzdizanje u više sfere duhovnosti. Učenici trebaju shvatiti da svi izbori, napori, uspjesi muslimana vode ka konačnom uspjehu – Allahovom zadovoljstvu, Džennetu. 148

– U okviru ove nastavne jedinice učenici trebaju usvojiti dovu: Bože, učini me strpljivim, učini me zahvalnim, učini me u mojim očima malehnim, a u očima svijeta velikim. Bože, daj mi vjerovanje koje se pokolebati ne može, daj mi uvjerenje iza koga nema nevjerstva i daj mi milost kojom ću postići slavu Tvoje počasti na ovom i budućem svijetu.

– Nastavnik sa učenicima može raditi i mapu želja i stvarnosti. Važno je da učenici shvate da Uzvišeni Allah pomaže ljude koji se trude i da će oni, sigurno, svoj trud vidjeti. Također, učenike treba dovesti do logičnog zaključka kako je pogrešno očekivati pomoć bez uloženog truda. Kao primjer može se iskoristiti slučaj beduina koji je očekivao da će mu Uzvišeni Allah čuvati devu, a on je nije zavezao. U okviru tematske cjeline interpretirati suru Kurejš sa njenim porukama i značenjem. Poželjno je da učenici u sedmom razredu nauče suru Kurejš na arapskom jeziku i prijevod značenja na bosanski.

– Nastavna jedinica treba da bude u funkciji razvijanja zdravog samopoštovanja i samopouzdanja; da afirmativno djeluje na usmjeravanje učenika ka dobrom i ispravnom, bez bojazni od osuđivanja vršnjaka i bliskog okruženja. To se ciljano radi na početku nove školske godine radi ostvarivanja što boljih odgojnih i obrazovnih rezultata. Nastavnik će se poslužiti primjerom Muhammeda, a.s., koji je bio istrajan u dobrom i ispravnom, bezobzira na osuđivanje od sunarodnika. Poželjno je da učenici urade vlastiti plan uspjeha u novoj školskoj godini.

– Za ovu tematsku cjelinu nastavnicima preporučujemo 1 sat

Evalucijski parametri:

– Nivo razvijenosti interesovanja za nove nastavne sadržaje.

– Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem.

– Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru.

– Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima, tevo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti.

– Isticati sve pozitivne ambicije ka ostvarenju uspjeha.

– Memorisanje sure Kurejš.

– Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o ljudskim sposobnostima i mogućnostima.

– Uočeno nastojanje da se poštuju sposobnosti i želje drugih ljudi.

– Razvijenost odgovornosti i aktivnosti dok uče.

Nastavna jedinica Upoznajmo sebe treba da doprinese razmišljanju učenika o sebi, samoanalizi o svom duhovnom i tjelesnom razvoju i promjenama koji taj razvoj donosi. Cilj toga je prihvaćanje sebe u obliku koji daje Uzvišeni Allah. Nastavnik kroz ovu nastavnu jedinicu treba dopomogne učenicima da grade svoju ličnost bez kompleksa i stigmatiziranja drugih. Upućivat će ih da uočavaju lijepo u i na sebi, kao i na drugima. Poželjno je pozivanje na ajete koji govore o stvaranju čovjeka u najljepšem obliku, kao i na hadise koji govore o razvoju čovjeka. Ova nastavna jedinica treba i da podsjeti učenike na važnost vlastite kulture i poštivanja drugih kultura iz bliske zajednice u kojoj žive. Radi što autentičnijeg upoznavanja iskoristiti priču Potret drugarice iz školske klupe (Stanojlović, 2003., str. 143), priču iskoristiti i za praktičan rad u paru.

– U okviru ove nastavne jedinice učenicima treba razviti svijest da promjene u tjelesnom razvoju za sobom donose i duhovne promjene koje podrazumijevaju i određenu odgovornost. Treba da shvate kako odrastanje donosi i nove obaveze u izvršavanju vjerskih i ostalih dužnosti. Cilj je da se poboljšaju socijalne i emocionalne kompetencije učenika u izgradnji vlastite ličnosti, uz kreiranje što realnije slike o sebi. Treba koristiti ajete i hadise koji govore o razvijanju

identiteta na moralnosti i vjerovanju u okviru vlastitog kulturnog naslijeđa uz poštivanje drugih kultura. Podsjetiti učenike na islamske mubarek-dane, običaje i sl., kao i na praznike i običaje drugih religija radi razvijanja tolerancije i suživota. Mogu se iskoristiti iskale samoprocjene, pisanje dnevnika i sl.

– U okviru ove nastavne jedinice učenicima treba razviti svijest da promjene u tjelesnom razvoju za sobom donose i duhovne promjene kojepodrazumijevaju i određenu odgovornost. Treba da shvate kako odrastanje donosi i nove obaveze u izvršavanju vjerskih i ostalih dužnosti. Cilj je da se poboljšaju socijalne i emocionalne kompetencije učenika u izgradnji vlastite ličnosti uz kreiranje što realnije slike o sebi, kao i da spoznajumudrost u stvaranju Božijeg u svemu što nas okružuje i u nama samima. Treba koristiti ajete i hadise koji govore o razvijanju identiteta namoralnosti i vjerovanju te ajetima koji govore o stvaranju čovjeka. Mogu se iskoristiti i skale samoprocjene, pisanje dnevnika i sl.

– U okviru nastavne jedinice obraditi ilahiju Smiluj mi se Gospodaru.– Kroz nastavnu jedinicu Moj tjelesni i duhovni razvoj upoznati učenike sa granicom punoljetstva u islamu, tj. spolnom zrelošću. Učenici treba danauče kada nastupa i kako te koje obaveze proizlaze poslije, u smislu higijene (gusul i tejemum) i izvršavanja islamskih dužnosti. Treba da shvate kako poslije spolne zrelosti odgovaraju za sve svoje postupke pred Uzvišenim Allahom, kao i da će svi njihovi postupci biti zabilježeni u knjizini njihovih djela. Nastavnik može mini anketom da utvrdi gdje učenici pronalaze informacije i odgovore na pitanja o svom razvoju, te na osnovu dobijenih rezultata može adekvatno upućivati učenike na odgovarajuće izvore informacija. Poželjno je iskoristiti ajete i hadise koji govore označaju i vrijednosti održavanja duhovne i tjelesne čistoće.

– Ona ima za cilj da podstiče bolje razumijevanje i poštivanje između učenika i odraslih (roditelja, nastavnika). Sa odrastanjem dolazi i osamostaljivanje (u izboru prijatelja, hobija, sporta, odijevanju i sl.). Vjeronaučno uplitanje treba da bude kao spona u rješavanju i nadilaženju svečešćih sukoba između učenika i odraslih. Obavezno iskoristiti ajete i hadise koji pohvalno i afirmativno govore o lijepom odnosu mladih premastarijima. Poželjno je i upoznati učenike sa posljedicama ružnog i nepristojnog odnosa prema starijima. U radu se može iskoristiti: Šta sin misli osvom ocu (Stanojlović, 2003., str 98), mapa osamostaljivanja, kao i debata o sukobu generacija (stari – zastupaju stavove odraslih, mladi – zastupaju stavove mladih i voditelji – vode raspravu i izvode zaključke o problemima sukoba generacija i mogućnostima ublažavanja istih). Nastavna jedinica treba i da pomogne mladima u jačanju islamskog duhovnog razvoja, kao i da ponudi upoznavanje sa duhovnošću drugih religija.

– Uz ovu nastavnu jedinicu može se obraditi ilahija Kad te nemir savlada.– Cilj nastavne jedinice Uzori ili ideali u izgradnji identiteta je razvijanje realnije slike o uzorima kroz vježbanje u procjeni njihovih postupaka, uzroka koji ih uvjetuju u otkrivanju jakih strana te ličnosti. Podstaknuti učenike da grade prijateljstvo i odabiru uzore po savjetu Kur'ana i hadisa. Ova nastavna jedinica treba da pomogne učeniku u razvijanju samopouzdanja. Učenicima se može pomoći pri biranju uzora kroz skalu procjene uzora, koja treba da sadrži procjenu njegovog odnosa sa drugima, procjenu osobina, znanja, sposobnosti, uvjerenja, vrijednosti, navika reagiranja uponašanju i sl. Treba naučiti učenike da ovakvom, kritičkom procjenom, biraju uzore u svom životu.

– Nastavna jedinica treba da ukloni određene nedoumice i sumnje u vjerovanju i kreiranju identiteta. Cilj joj je da razvije realniju sliku o sebi i samopouzdanje učenika. Nastavnik će podsjetiti učenike na potrebe duše i tijela i nužnost njihovog ostvarivanja. Kroz skalu samoprocjene učenici treba da utvrde nivo prisutnosti vjerovanja u svom srcu, hijerarhiju ljubavi prema Bogu, Poslaniku, a.s., roditeljima, prijateljima. Treba iskoristiti ajete i hadise koji govore o značaju usmjeravanja naših postupaka u pravcu koji vodi Božijem zadovoljstvu. Učenici mogu i da izrađuju mape slikao srcu. Poželjna je interpretacija ilahije Srce ima vrela dva.

– Za ovu tematsku cjelinu preporučujemo 5 sati (3 obrade i 2 sata utvrđivanja).

Parametri deskriptivne evaluacije

– Nivo razvijenosti realnije slike o sebi i drugima, posebno pripadnicima drugih religija.

– Učeničko samoocjenjivanje vlastite aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda.

– Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature.

– Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem.

– Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru.

– Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima te no nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti.

– Isticati sve pozitivne ambicije ka ostvarenju uspjeha.

– Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima.

- Uočeno nastojanje da poštuju sposobnosti i želje drugih ljudi.
- Razvijenost odgovornosti i aktivnosti u toku nastave.
- Uočeno pojačano samopouzdanje i odgovornost.

U okviru nastavne jedinice Pomozimo potrebne potaknuti u učenicima razvijanje empatije i želje za pomaganjem onima kojima je pomoć potrebna. Nastavnik ih može podsjetiti na nastavnu jedinicu iz prethodnog razreda o osluškivanju poziva i pružanju pomoći. Poželjno je da na osnovu hadisa Muhammeda, a.s., razvije svijest kod učenika o mogućnosti pomaganja za svakoga (lijepom riječju, osmijehom, materijalnom pomoći, intelektualnom pomoći i sl.). Nastavnik će pomoći učenicima da shvate značenje, svrhu i smisao sadake i sadekatu-l-fitra. Moguće je iskoristiti ineku priču koja govori o težini sadake kod Uzvišenog Allaha, npr. Majčina suza. Nastavnu jedinicu treba povezati sa suživotom u zajednici s posebnim osvrtom na druge vjerske zajednice. Poslužiti se primjerima iz historije islama u kojima su pomagane druge vjerske zajednice i jačao suživot sa njima.

- U okviru ove nastavne jedinice učenicima interpretirati suru El-Ma‘un sa originalnim tekstom, prijevodom i tefsirskim značenjem sure. Poželjno je da učenici, ukoliko nisu u VI razredu, memoriraju suru El-Ma‘un.
- Nastavna jedinica Kur'an i ljudska prava ima za cilj da kod učenika razvije svijest o aktuelnosti Božije riječi u svim vremenima, posebno vremenunašeg življenja a s ciljem njenog pravilnijeg slijeđenja. Izdvojiti ajete koji govoreo pravima muškaraca i žena, pravima siročeta, siromašnih, roditelja, učenih i sl.
- Izdvojene ajete ponuditi učenicima kao i UN listu ljudskih prava o istim kategorijama radi podsticanja učenika na razmišljanje o humanom odnosu Kur'ana prema čovječanstvu. Učenici mogu komparirati i uočiti kako Kur'an štiti ljudska prava, a kako zakoni koje donose ljudi.
- Cilj je da učenici razviju želju i samopouzdanje u primjeni i citiranju Kur'ana.

– Nastavnike u okviru nastavne jedinice

Čuvajmo druge od sebe pomoći učenicima da shvatesuštinu tolerancije, uvažavanja, diskrecije i podrške drugima. Na osnovu već naučenog o težini povređivanja drugih pred Bogom i ljudima, upoznati učenike kako se mogu narušiti međuljudski odnosigovorom, djelima i imetkom. Sve navedeno potkrijepiti riječima Uzvišenog Allaha i Muhammeda, a.s. Učenicima se može ponuditi i tabelasamoprocjene, zamišljena životna situacija u cilju prepoznavanja posljedica, kao i islamski način čuvanja dobrih međuljudskih odnosa. Obratitipažnju na riječi Poslanika, a.s., o pogrešci i težini vrijeđanja pripadnika drugih religija.

– Na osnovu naučenog o pomaganju, pravima i obavezama prema drugima (u prethodne trinastavne jedinice) učenicima interpretirati zekat, njegovoznačenje, svrhu raspodjele imovine i pravo u imovini Kur'anom navedenih kategorijaljudi, kao i značaj za pojedinca i zajednicu. Upoznati učenikena koji način govore i druge religije o sličnoj vrsti pomaganja ljudima.

– Uz ovu nastavnu jedinicu nastavnike pomoći učenicima da svoju ljubomoru, mržnju, ljutnu poređuje se sa uzorima u životu, objašnjava svoja osjećanja, klasificira potrebe i težnje, prosuđuje o negativnim i pozitivnim utjecajima na čovjeka, biranajbolja rješenja s ciljem postizanja Božijeg zadovoljstva i očuvanja individualnosti.

– U okviru nastavne jedinice Pomozimo potrebne potaknuti u učenicima razvijanje empatije i želje za pomaganjem onima kojima je pomoć potrebna. Nastavnik ih može podsjetiti na nastavnu jedinicu iz prethodnog razreda o osluškivanju poziva i pružanju pomoći. Poželjno je da na osnovu hadisa Muhammeda, a.s., razvije svijest kod učenika o mogućnosti pomaganja za svakoga (lijepom riječju, osmijehom, materijalnom pomoći, intelektualnom pomoći i sl.). Nastavnik će pomoći učenicima da shvate značenje, svrhu i smisao sadake i sadekatu-l-fitra. Moguće je iskoristiti ineku priču koja govori o težini sadake kod Uzvišenog Allaha, npr. Majčina suza. Nastavnu jedinicu treba povezati sa suživotom u zajednici s posebnim osvrtom na druge vjerske zajednice. Poslužiti se primjerima iz historije islama u kojima su pomagane druge vjerske zajednice i jačaosuživot sa njima.

– U okviru ove nastavne jedinice učenicima interpretirati suru El-Ma‘un sa originalnim tekstom, prijevodom i tefsirskim značenjem sure. Poželjno je da učenici, ukoliko nisu u VI razredu, memoriraju suru El-Ma‘un.

– Nastavna jedinica Kur'an i ljudska prava ima za cilj da kod učenika razvije svijest o aktuelnosti Božije riječi u svim vremenima, posebno vremenunašeg življenja a s ciljem njenog pravilnijeg slijeđenja. Izdvojiti ajete koji govoreo pravima muškaraca i žena, pravima siročeta, siromašnih, roditelja, učenih i sl.

– Izdvojene ajete ponuditi učenicima kao i UN listu ljudskih prava o istim kategorijama radi podsticanja učenika na razmišljanje o humanom odnosu Kur'ana prema čovječanstvu. Učenici mogu komparirati i uočiti kako Kur'an štiti ljudska prava, a kako zakoni koje donose ljudi.

– Cilj je da učenici razviju želju i samopouzdanje u primjeni i citiranju Kur'ana.

– Nastavnike u okviru nastavne jedinice

Čuvajmo druge od sebe pomoći učenicima da shvatesuštinu tolerancije, uvažavanja, diskrecije i podrškedrugima. Na osnovu već naučenog o težini povređivanja drugih pred Bogom i ljudima, upoznati učenike kako se mogu narušiti međuljudski odnosigovorom, djelima i imetkom. Sve navedeno potkrijepiti riječima Uzvišenog Allaha i Muhammeda, a.s. Učenicima se može ponuditi i tabelasamoprocjene, zamišljena životna situacija u cilju prepoznavanja posljedica, kao i islamski način čuvanja dobrih međuljudskih odnosa. Obratitipažnju na riječi Poslanika, a.s., o pogrešci i težini vrijeđanja pripadnika drugih religija.

– Na osnovu naučenog o pomaganju, pravima i obavezama prema drugima (u prethodne trinastavne jedinice) učenicima interpretirati zekat, njegovoznačenje, svrhu raspodjele imovine i pravo u imovini Kur'anom navedenih kategorijaljudi, kao i značaj za pojedinca i zajednicu. Upoznati učenikena koji način govore i druge religije o sličnoj vrsti pomaganja ljudima.

– Uz ovu nastavnu jedinicu nastavnike pomoći učenicima da svoju ljubomoru, mržnju, ljutnju prema drugima svedu na najmanji mogući nivo.Poželjno je da se nastavnik pomogne primjerima iz života Muhammeda, a.s., njegovim riječima o pravom vjerniku i muslimanu (navesti kategorijeljudi: oni koji druge uznemiravaju riječima i djelima, oni od kojih su mirni drugimuslimani, oni od kojih su mirni drugi ljudi, oni koji drugima želekao, i sebi i oni koji drugima žele više nego sebi), uputiti učenike da odrede kojoj grupi pripadaju, te da zaključe koji su najbolji i da izdvoje koje bivoljeli imati za svoje prijatelje. Na osnovu Poslanikovog, a.s., odnosa prema nemuslimanima, uputiti učenike da i sami grade odnos prema njima pouzoru na Poslanika, a.s., s vjerom da time zaslužuju Allahovo, dž.š., zadovoljstvo.

– Nastavna jedinica Džamija – srce džemata ima za cilj da kod učenika izgradi svijest o ulozi džamije u zajednici muslimana. Nastavnik će podstaknuti učenike da istraže šta sve potiče iz džamije: humanitarne akcije, pozivi na slogu, ljubav, druženje, jedinstvo, suživot sa drugima idrugacijima i sl. Pomoći će im da sve to isprepletu sa namazom, hutbom, vjerskom poukom u džamiji, tj. razvijanjem duhovnosti. Učenici će, naravno, predstavljati svoj džemat i svoju džamiju. Tamo gdje je moguće, s ovim ciljem, bilo bi dobro organizirati posjetu najbližoj džamiji. Ako tonije moguće, poželjno bi bilo dovesti, npr., nekog iz džamijskog odbora, imama džamije ili nekog aktivnog džematliju da iznese svoja afirmativnaiskustva iz džemata. U okviru nastavne jedinice podsjetiti učenike na ponašanje u džamiji, ali i na islamski odnos prema bogomoljama drugih religija.

– U okviru ove tematske cjeline može se obraditi ilahija Puhnuće behar. Prilikom njezine obrade treba razvijati učeničku kreativnost pisanja notnogzapisa i osmišljavanja melodije.

– Ova tematska cjelina ima za cilj da razvije osjećaj za druge, njihove potrebe i prava, toleranciju, suživot u različitostima, empatiju i jačanjezajednice. Ostavlja mogućnost organiziranja socijalne akcije u cilju pomoći osobamas potrebom.

– Za ovu tematsku cjelinu preporučujemo 6 sati (4 obrade i 2 sata utvrđivanja).

Parametri deskriptivne evaluacije

– Nivo razvijenosti realnije slike o sebi i drugima.

– Ocjenjivanje svoje aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda

– Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature.

– Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem.

– Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru.

– Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima te no nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti.

– Nivo naučenog o pomaganju u okrilju islama.

– Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima.

– Naučiti učenike da poštuju sposobnosti, potrebe i želje drugih ljudi.

– Naučiti učenike odgovornosti i aktivnosti u zajednici.

– Primjena radne metode i strategije učenja.

– Nivo samopouzdanja i odgovornosti.

– Razvijanje demokratskih stavova, enkulturacije i razumijevanja među mladima, moralnog i etičkog karaktera.

Nastavna jedinica Allah je uz iskrene kroz iskustva Bedra podstiče učenike na formiranje pozitivnog stava prema iskrenosti. Treba da razvije svijestda istina pobjeđuje, svijest o jačini moralnih vrijednosti čovjeka i svijest o pomoći Božijoj iskrenima i moralnima. Ova nastavna jedinica razvija isvijest o ulozi znanja u oplemenjivanju čovjeka i njegovom osnaživanju na putu ostvarivanja vlastitih ciljeva. Akcenat pouke ove nastavne jedinicejeste na istrajnosti na ispunjenju

konkretnih individualnih obaveza (biti dobaručenik, drug...), nepokolebivosti do ostvarenja dobrog cilja s kojim je Milostivi zadovoljan, te težnji da se ostvari izvrsnost, a ne da se zadovolji samoprosječnost. Primjereno ovoj nastavnoj jedinici je upotrijebiti ajete 153 sure Ali Imran, 124-125. i dovu Poslanika, a.s.: “Gospodaru moj, podari mi danas obećanu pobjedu“, radi jačeg oslanjanja na Uzvišenog Allaha. Nastavna jedinica treba da razvija i umijeće pomaganja drugima kao i poštivanja ljudskih prava po uzoru na Poslanika, a.s.

– Poželjno je uz nastavnu jedinicu obraditi ilahiju Šehidi.

– Cilj nastavne jedinice Strpljenjem do uspjeha je da kroz kazivanje o Bici na Uhudu razvije svijest o potrebi timskog rada i saradnje, neophodnom oslanjanju na druge, slijeđenju vođe, o nepovoljnim posljedicama slabe otpornosti na iskušenja, neumjerenosti, težnje za moći i gospodarenjem. Ona treba da afirmira svjesnu samodisciplinu i samoodgoj kroz razvijanje strpljivosti. Poželjno je iskoristiti ajete i hadise o navedenom, zatim vježbestrpljivosti i samoprocjenu učenika. Nastavnik treba da pouči učenike kako i neuspjeh može biti prilika za dalje jačanje i veći uspjeh uz prakticanje strpljivosti.

– U okviru nastavne jedinice Poslanik oživljava ljubav prema djeci razviti svijest u

čenicima o mjestu i ulozi djeteta, bez obzira na spol, u islamskoj kulturi na osnovu brojnih primjera iz života Muhammeda, a.s. Napraviti komparaciju prava koja djetetu daje islam još u 7. stoljeću i UN prava djeteta. Poželjno je podsticanje učenika na poštivanje tradicije, običaja i navika drugih ljudi i njegovanje ljubavi prema vlastitoj kulturi i tradiciji. Učenike potaknuti na kritičko razmatranje riječi Poslanika, a.s., s ciljem prepoznavanja njegovih riječi i postupaka.

– Radi razvijanja ljubavi prema Poslaniku, a.s., obraditi ilahiju Ahmede, Muhammede.

– Za ovu tematsku cjelinu nastavnicima preporučujemo 5 sati (3 sata obrade, sate utvrđivanja i ponavljanje po potrebi).

Evalucijski parametri:

– Nivo razvijenosti realnije slike o sebi i drugima.

– Ocjenjivanje vlastite aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda.

– Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature.

– Doprinos nastavi kvalitetnim individualnom idejom, pristupom i učešćem.

– Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru.

– Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima te no nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti.

– Isticati sve pozitivne ambicije ka ostvarenju uspjeha.

– Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima.

– Razvijenost navike poštivanja sposobnosti i želja drugih.

– Razvijenost odgovornosti i aktivnosti u toku nastave.

– Primjena radne metode i strategije učenja.

– Nivo samopouzdanja i odgovornosti.

– Nivo naučenog o prvim bitkama u islamu i odnosu islama prema djeci

– Nastavna jedinica Pred kraj dana zahvalimo Bogu treba da podstakne učenike na zahvaljivanje Bogu u ikindijskom vremenu. Povezati sarasporedom dnevnih aktivnosti i kur'anskim kazivanjem o srednjem namazu, njegovoj važnosti i ulozi u životu čovjeka. Podsjetiti se na do sad naučeno o namazu radi lakšeg usvajanja znanja o ikindija-namazu. Učenike upoznati sa Poslanikovim odnosom prema ikindija-namazu. Uz ovu nastavnu jedinicu se može iskoristiti legenda o Mehmedu el-Fatihu kada je osvajao Vranduk-tvrđavu s ciljem isticanja vrijednosti ikindija-namaza. Jasna poruka ove nastavne jedinice jeste da je najbolji način da se Allahu, dž.š., u ovom dijelu dana zahvaljujemo ikindija-namazom. Uz nastavnu jedinicu ponuditi tabelu samokontrole u koju će učenici unositi redovnost obavljanja svojih dnevnih namaza. Uz nastavnu jedinicu učenici se mogu upoznati sa vremenima molitve u drugim religijama.

– Kroz nastavnu jedinicu Propisuje vam se post upoznati učenike sa postom drugih naroda i religija, kao i sa postom muslimana. Podstaknuti učenik kada uoče sličnosti i razlike sa drugima kroz propis posta. Posebno se osvrnuti na kršćanstvo i judaizam, ali i na prisutnost posta u drugim religijama. Cilj je da učenici upoznaju druge i drugačije, nauče poštovati njihove tradicije, običaje i navike, ali i da požrtvovano slijede vlastitu tradiciju. Podstaknuti učenike da dodatno istražuju i upoznaju druge iz različitih izvora.

– Cilj nastavne jedinice je da učenikima post predstavi kao izazov u kome treba da se okušaju, kako bi utvrdili čemu sve mogu odoljeti u ime Boga (hrani, piću, lošim navikama u govoru, djelima, mislima). Treba da upozna učenike koliko dobiju za svoju žrtvu u ime Boga. Ovakvim pristupom nastavnikovog vođenja

učenike će se dovesti do zaključka u vezi sa svrhom i značajem posta. Može se, npr., povezati sa hadisom: „Kada zapostiš, neka poste uši tvoje i oči tvoje i jezik tvoj neka posti od laži i zabranjenih stvari, i ostavi se uznemiravanja komšija. Neka se na tebi ogleda post ismirenost. I učini da ti dan kada postiš ne bude kao dan kada mrsiš.“

– U okviru nastavne jedinice upoznati učenike sa mnogim ljepotama i blagodatima koje donosi ramazan kao i načinom njihovog prikupljanja. Iskoristiti ajete i hadise o ovoj temi i podstaknuti učenike da zaključuju na osnovunjih šta im sve ramazan pruža. Afirmativno djelovati na učenike da ljepotu koju osjete u ramazanu prenose i na ljude oko sebe, radi izgrađivanja pozitivnog stava prema islamu.

– Kroz nastavnu jedinicu Odazivam Ti se, Bože, podsjetiti učenike na pozive koje dobivaju svakodnevno, za pomoć, namaz, druženje, posjete i sl. Cilj joj je da učenici razviju svijest o hadžu kao pozivu Božijem koji svi trebamo očekivati, priželjkivati i odazivati mu se. Pomoći učenicima da shvate veličinu ovog poziva i razviju želju za njim. Djelovati na učenike kako bi razmišljali ko sve dobija ovaj poziv, kako, kada, gdje. Poučiti ih ajetima i hadisima kojima se naređuje hadž s ciljem shvatanja veličine te islamske dužnosti. Podsjetiti učenike na poziv koji je dobio Ibrahim, a.s., i njegovsin. Uz pojam hodočašća se može objasniti i hodočašće u drugim religijama.

– Uz nastavnu jedinicu obraditi ilahiju Kraj Kabe sam ja stajao. – Nastavna jedinica treba podsjetiti učenike na vrijednost jedinstva ljudi, naroda, nacije, džemata, odjeljenske zajednice, porodice. Treba podsjetiti učenike na jednakost ljudi pred Bogom. Cilj joj je da kroz univerzalne poruke hadža, Poslanikovog oproštajnog govora afirmativno djeluje naučenike u izgradnji jedinstva i jednakosti u svom okruženju. Postoje mnogi hadisi koji govore o ovoj temi i poželjno ih je iskoristiti (jedinstvo i tijelo, jedinstvo i građevina, praktično pokazivanje jedinstva – snop grančica). Poučiti učenike da ljude ne cijene prema izgledu, boji, imenu, pripadnosti nekom narodu, već prema odrazu njihove duše.

– Cilj nastavne jedinice Žrtva koja približava Bogu je da učenike podsjeti na nužnost približavanja Bogu žrtvovanjem nečeg dragog, načinima i putevima koji vode Njemu. Kroz interpretaciju sure El-Kevser upoznati učenike s kurbanom žrtvom koja približava Bogu. Podstaknuti učenike da razmišljaju šta je to što u kurbanu približava Bogu (materijalna požrtvovanost, osjećaj zaruge, zadovoljstvo izvršenjem naredenog, posjećivanje dragih ljudi i sl.) U okviru nastavne jedinice upoznati učenike sa požrtvovanošću u drugim religijama (npr. mjesto za žrtvu - oltar, misna žrtva, žrtvovanje prvih plodova i sl.).

– Za ovu tematsku cjelinu preporučujemo 6 sati (sate obrade i utvrđivanja, ponavljanje po potrebi) Parametri deskriptivne evaluacije

– Razvijenost radnih navika i discipline.

– Nivo međusobnog poštivanja i uvažavanja te poštivanja i uvažavanja drugih i drugačijih.

– Uočena spremnost na prihvatanje izazova u životu.

– Usvojenost znanja o značaju i koristi posta.

– Razvijenost pohvalnih osobina i moralnosti.

– Nivo razvijenosti realnije slike o sebi i drugima.

– Ocjenjivanje svoje aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda.

– Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature.

– Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem.

– Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti.

– Isticati sve pozitivne ambicije ka ostvarenju uspjeha.

– Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima.

– Primjena radne metode i strategije učenja.

– Nivo samopouzdanja i odgovornosti.

– Nivo naučenog o namazu, postu, hadžu i kurbanu.

– U okviru nastavne jedinice upoznati učenike sa mnogim ljepotama i blagodatima koje donosi ramazan kao i načinom njihovog prikupljanja. Iskoristiti ajete i hadise o ovoj temi i podstaknuti učenike da zaključuju na osnovunjih šta im sve ramazan pruža. Afirmativno djelovati na učenike da ljepotu koju osjete u ramazanu prenose i na ljude oko sebe, radi izgrađivanja pozitivnog stava prema islamu.

– Kroz nastavnu jedinicu Odazivam Ti se, Bože, podsjetiti učenike na pozive koje dobivaju svakodnevno, za pomoć, namaz, druženje, posjete i sl. Cilj joj je da učenici razviju svijest o hadžu kao pozivu Božijem koji svi trebamo očekivati, priželjkivati i odazivati mu se. Pomoći učenicima da shvate veličinu ovog poziva i

razviju želju za njim. Djelovati na učenike kako bi razmišljali ko sve dobija ovaj poziv, kako, kada, gdje. Poučiti ih ajetima ihadisima kojima se naređuje hadž s ciljem shvatanja veličine pete islamske dužnosti. Podsjetiti učenike na poziv koji je dobio Ibrahim, a.s., i njegovsin. Uz pojam hodočašća se može objasniti i hodočašće u drugim religijama.

– Uz nastavnu jedinicu obraditi ilahiju Kraj Kabe sam ja stajao.– Nastavna jedinica treba podsjetiti učenike na vrijednost jedinstva ljudi, naroda,nacije, džemata, odjeljske zajednice, porodice. Treba podsjetitiučenike na jednakost ljudi pred Bogom. Cilj joj je da kroz univerzalne poruke hadža, Poslanikovog oproštajnog govora afirmativno djeluje naučenike u izgradnji jedinstva i jednakosti u svom okruženju. Postoje mnogi hadisi koji govore o ovoj temi i poželjno ih je iskoristiti (jedinstvo i tijelo, jedinstvo i građevina, praktično pokazivanje jedinstva – snop grančica). Poučiti unike da ljude ne cijene prema izgledu, boji, imenu,pripadnosti nekom narodu, već prema odrazu njihove duše.

– Cilj nastavne jedinice Žrtva koja približava Bogu je da učenike podsjeti na nužnost približavanja Bogu žrtvovanjem nečeg dragog, načinima iputevima koji vode Njemu. Kroz interpretaciju sure El-Kevser upoznati učenike s kurbanom žrtvom koja približava Bogu. Podstaknuti učenike darazmišljaju šta je to što u kurbanu približava Bogu (materijalna požrtvovanost, osjećaj zaruge, zadovoljstvo izvršenjem naređenog, posjećivanjedragih ljudi i sl.) U okviru nastavne jedinice upoznati učenike sa požrtvovanošću u drugim religijama (npr. mjesto za žrtvu - oltar, misna žrtva,žrtvovanje prvih plodova i sl.).

– Za ovu tematsku cjelinu preporučujemo 6 sati (sate obrade i utvrđivanja, ponavljanjapo potrebi)

Parametri deskriptivne evaluacije

– Razvijenost radnih navika i discipline.

– Nivo međusobnog poštivanja i uvažavanja te poštivanja i uvažavanja drugih i drugačijih.

– Uočena spremnost na prihvatanje izazova u životu.

– Usvojenost znanja o značaju i koristi posta.

– Razvijenost pohvalnih osobina i moralnosti.

– Nivo razvijenosti realnije slike o sebi i drugima.

– Ocjenjivanje svoje aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda.

– Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature.

– Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem.

– Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti.

– Isticati sve pozitivne ambicije ka ostvarenju uspjeha

– Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima.

– Primjena radne metode i strategije učenja.

– Nivo samopouzdanja i odgovornosti.

– Nivo naučenog o namazu, postu, hadžu i kurbanu.

Nastavna jedinica Koliko smo pravedni treba da kroz kazivanje o Šuajbu, a.s., razvije svijest kod učenika o pravednosti. Potaknut će učenike narazmišljanje o svojoj pravednosti (prema sebi, drugima, Bogu) i afirmativno djelovati na razvijanje pravednosti. Ponuditi skalu procjene pravednosti uz zajedničku analizu.

– Cilj nastavne jedinice Sve se dešava s razlogom je da kod učenika razvije svijest oBožijem određenju i nepostojanju slučajnosti kroz kazivanje odjetinjstvu Musaa, a.s. treba da pomogne učenicima da lakše prihvataju određena iskušenja i da se u njihovom strpljivom podnošenju nadajunjihovom ljepšem ishodu.

Nastavnik će da razvija kroz ovu nastavnu jedinicu kod učenika i povjerenje u Boga, oslanjanje na Njega, upornost iistrajnost u njihovim namjerama. Može se izvesti i pokazna vježba u kojoj postoji uzročno-posljedična veza, npr. rušenje domina. Nastavna jedinica pruža mogućnost boljeg upoznavanja historijskog koncepta Jevreja.

– Kroz nastavnu jedinicu pomoći učenicima da shvate važnost slobode i ljubavi u životu. Poslužiti se kazivanjem o braći Musau i Harunu, a.s.,njihovoj ljubavi koju su širili i prenosili svojim sljedbenicima i viziji slobodnog života. Afirmativno djelovati na učenike da i sami doprinoseuređenju vlastitog života u odjeljenju, džematu, gradu, domovini. Podstaknuti učenike narazmišljanje o elementima koji su ključni za slobodu iljubav. Može se nastaviti sa upoznavanjem nastanka Jevreja.

– Nastavna jedinica Iz vrela mudrosti treba da u

čenike napoji mudrošću Lukmana, a.s., kroz savjete koje je davao svom sinu. Podstaknuti učenike danaprave listu savjeta koje im daju njihovi roditelji/staratelji te da ih uporedesa savjetima mudrog Lukmana. Izdvojiti najvažnije uz obrazloženje. Cilj nastavne jedinice je da razvije moralnost, uljudnost u govoru, hodu, ljubav prema nauci, druženju, bogobožnost, učenici mogu da pišu isavjete za svoje drugove, nastavnika.

– U nastavnoj jedinici Blagodat lijevog postupka iskorisiti kazivanje o ashabu karjeti, trojici koja se spominju u suri Jasin (učenicima Isaa, a.s., Nazusu, Marusu i Šim'unu). Na osnovu kazivanja o njima djelovati na učenike da popravljaju međuljudske odnose, da prenose svoje ideje na blag imudar način, da mudrošću i upornošću za prijatelje zadobiju i one koji im nisu posebno naklonjeni. Naučiti učenike kulturi dijaloga i iznošenju vlastitih stavova. U kreiranju nastavne jedinice pomoći se knjigom Tefsir Jasina Šefika Kurdića (2009).

– Uz nastavnu jedinicu se može interpretirati ilahija Prostrana je Tvoja tiha kućica.

– Za ovu tematsku cjelinu preporučujemo 6 sati (sate obrade i utvrđivanja)

Parametri deskriptivne evaluacije

– Razvijenost osjećanja za pravednost.

– Prihvatanje Božijeg određenja.

– Jačanje ljubavi prema slobodi.

– Doprinos očuvanju slobode i ljubavi prema domovini.

– Sposobnost primjenjivanja naučenog u praksi.

– Razvijanje komunikacije, kulture dijaloga.

– Razvijenost radnih navika i discipline.

– Upoznavanje drugih religija, nivo poštivanja i uvažavanja.

– Spremnost na prihvatanje izazova u životu.

– Isticanje koristi posta.

– Ja

čanje jedinstva i razvijanje svijesti o jednakosti ljudi.

– Uočeno nastojanje približavanja Bogu lijepim postupcima.

– Razvijenost pohvalnih osobina i moralnosti.

– Nivo razvijenosti realnije slike o sebi i drugima.

– Ocjenjivanje vlastite aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda.

– Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature.– Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem.

– Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima te no nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti.

– Isticati sve pozitivne ambicije ka ostvarenju uspjeha.

– Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima.

– Primjena radne metode i strategije učenja.

– Nivo samopouzdanja i odgovornosti.

– Nivo naučenog o Božijim poslanicima i prihvatanja njihovih pouka.

Nastavna jedinica Govor nas predstavlja ima za cilj da kod učenika razvije svijesto bitnoj ulozi govora u životu ljudi. Pomoći učenicima da shvate blagodat govora u okrilju Božanskog govora. Afirmativno djelovati na učenike da sadržaj njihovog govora bude usklađen sa islamskim bontonom (umjerenost, odmjerjenost, blagost i sl.). Sve ovo je važno, jer su naše riječi te koje nas predstavljaju i razvijaju mišljenje o nama kod drugih. Obavezno se poslužiti primjerom Muhammeda, a.s., u govoru (masi, djeci, starijima, prijateljima, suprugama i sl.).

– Poželjno je organizirati igrokaze, vježbe govora radi praktične analize govora.

– U okviru nastavne jedinice Lijepo i ružno u govoru podstaknuti učenike da izdvoje riječi koje ih nadahnjuju. Nastavnik će analizirati te riječi sa učenicima uz podsticaj da ih i sami što više koriste te tako utječu i stimuliraju i druge na pozitivnu promjenu. Poželjno je izdvojiti ajete i hadise koji bi mogli adekvatno pogoditi potrebe učenike ovog uzrasta.

- Uz ovu nastavnu jedinicu obraditi ilahiju O ašiku iskreni i povezati je sa riječima koje su lahke na jeziku, nadahnjuju dušu i teške su kod UzvišenogAllaha.
- Cilj nastavne jedinice je da pomogne učenicima u izbjegavanju zloupotrebe govora. Aktivnim učestvovanjem, učenike podstaknuti da izdvojesituacije u kojima se govor zloupotrebljava, kao i da ponude adekvatna rješenja zaupotrebu pohvalnog govora. Nastavnik će svojim vještim vođenjem učenicima, koristeći se odgovarajućim ajetima i hadisima, pravilno usmjeravati korištenje vještine govorenja.
- Ova tematska cjelina ima za cilj da popravlja i gradi dobre međuljudske odnose, kao i da gradi duhovnost i individualnu kulturu učenika.
- Za ovu tematsku cjelinu preporučujemo 3 sata (sate obrade i utvrđivanja).
- Parametri deskriptivne evaluacije
- Razvijanje komunikacije i kulture dijaloga.
- Razvijenost pohvalnog govora.– Razvijenost pohvalnih osobina i moralnosti.
- Nivo razvijenosti realnije slike o sebi i drugima
- Ocjenjivanje svoje aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda.
- Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature.
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem.
- Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima te no nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti.
- Isticati sve pozitivne ambicije ka ostvarenju uspjeha.
- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima.
- Primjena radne metode i strategije učenja.
- Nastavna jedinica Islam rađa novu kulturu ima za cilj da upozna učenike sa nastajanjem nove kulture pod utjecajem islama, građene na plemenitosti, solidarnosti, pravednosti i dobroti, koja ostavlja značajan utjecaj u tokovima svjetske kulture, ona treba i da razvije pozitivne stavove prema islamskojkulturi, pokaže njenu vrijednost, raznovrsnost i ljepotu radi razvijanja patriotizma, očuvanja kulturne i tradicionalne baštine, kao i okolice. Sve ovograditi na riječima Uzvišenog Allaha i Poslanika, a.s.
- Nastavna jedinica treba da razvija svijest o ulozi ljepote u islamskoj kulturi, kulturi koja ljudskim dušama i čulima pomaže da spoznaju i dožive najvišestupnje ljepote u harmoniji sa prirodom, rukovodeći se hadisom “Allah je lijep i voli ljepotu“ pomoći učenicima da uočavaju ljepotu, tragaju za njom, njeguju je u životu, učenici se mogu upoznati u kojim pravicima islamske umjetnosti pod utjecajem težnje za ljepotom nastaju fascinantna djela, npr. arhitekturi, kaligrafiji i sl.
- U okviru nastavne jedinice Umjetnost koja veliča Boga upoznati učenike sa umjetnošću kaligrafije – lijepog pisanja, cilj je da učenici shvate koju ulogu je imala linija i tačka u ovoj umjetnosti i mogućnošću njihovog vezivanja do beskonačnosti, ona će učenicima otkriti estetske vrijednosti tekstore uislam, raznovrsnu primjenu u predstavljanju motiva prirode, kur'anskog teksta, teksta hadisa i sl. Nastavnici mogu na osnovu ove uvodne lekcije razviti i sekciju kaligrafije.
- Ova tematska cjelina ima za cilj da kod učenika razvije toleranciju prema drugim kulturama, pozitivan stav prema vlastitoj kulturi i tradiciji te njenobaštinjenje, ona također pruža mogućnost razvijanja svijesti o životu u harmoniji s prirodom, radi njenog očuvanja.
- Preporučujemo 3 sata (sate obrade i utvrđivanja).
- Parametri evaluacije
- Nivo razvijenosti realnije slike o sebi i drugima.– Ocjenjivanje svoje aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda.– Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika, slika i dodatne literature.– Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem.– Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru.– Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima te no nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti.
- Isticati sve pozitivne ambicije ka ostvarenju uspjeha.– Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima.
- Naučiti da poštuju sposobnosti, ostvarenja i želje drugih ljudi.
- Naučiti odgovornosti i aktivnosti dok uče.

- Primjena radne metode i strategije učenja.
- Nivo samopouzdanje i odgovornost.– Nivo prisutnosti svijesti o pripadnosti islamskoj kulturi i nužnosti njenog baštinjenja.– Nivo naučenog o islamskoj kulturi i njenim izrazima.

NAPOMENA: Planirani broj sati realizacije nastavnih sati, naznačen u posljednjim stavkama didaktičkih naznaka, samo je okvirna preporuka nastavnicima, anastavnici će prema vlastitoj procjeni i potrebama planirati sate vježbanja i ponavljanja.MEĐUPREDMETNA KORELACIJANastava islamska vjeronauke svojim programom lahko može ostvariti interdisciplinarnost sa sadržajima programa ostalih predmeta, te se time uvrstitikurikulum nastavnog plana i programa, ali i kurikulum škole.Po tematskim cjelinama moguće je ostvariti korelaciju sa sljedećim predmetima:

- Idemo ka uspjehu – ostvaruje se kroz časove odjeljenske zajednice i teme planiranja,motivisanja, slobodnog vremena, pritiska vršnjaka, uvažavanja razlika; časove jezika i teme slobodnog vremena, porodice, škole i učenja.
- Gdje sam ko sam – ostvaruje se kroz časove odjeljenske zajednice, jezika, geografije, historije, biologije, muzičkog odgoja, tjelesnog odgoja i temeljudsko tijelo i zdravlje, higijenske navike, upoznavanje drugih i drugačijih, očuvanje baštine, dječijeg stvaralaštva, puberteta, mjesečnog ciklusa,kulturnog i pravilnog odijevanja, humani odnosi među spolovima, identifikacija sa pozitivnim uzorima, maloljetničkom delikvencijom.
- Život u zajednici – ostvaruje se kroz časove odjeljenske zajednice, jezika, geografije, historije, biologije, muzičkog odgoja, tjelesnog odgoja i tema:stanovanje, moja zemlja, upoznavanje drugih i drugačijih, kanoni, veza između konflikta i vjerovanja, nadilaženje predrasuda i uvažavanjerazličitosti.
- Naučimo od Poslanika – ostvaruje se kroz časove odjeljenske zajednice, jezika, geografije, historije, biologije, muzičkog odgoja, tjelesnog odgoja iodgojnim temama kao što su: motivisanje, saradnja, povjerenje.
- Iz ljubavi prema Bogu – ostvaruje se kroz časove odjeljenske zajednice, jezika, geografije, historije, biologije, muzičkog odgoja, tjelesnog odgoja itema: zdravlje, saradnja, higijena, slobodno vrijeme, dječija kreativnost, kulturni pravilno ponašanje.
- Moć govora – ostvaruje se kroz časove odjeljenske zajednice, jezika, geografije, historije, biologije, muzičkog odgoja, tjelesnog odgoja i tema:dijalog, kulturno ophođenje sa ljudima, humani odnosi, dječija kreativnost.
- Islam kao nova svjetska kultura počeci – ostvaruje se kroz likovnu i tehničku kulturu, informatiku, historiju, jezik, geografiju, matematiku i teme:kulturne baštine, preciznosti, simetričnosti, linije i tačke, boje, prostor, maketa.
- Kroz sve nastavne cjeline moguće je ostvarivati korelaciju sa informatikom korištenjem različitih izvora informacija, različitih računarskih tahnika u radu, npr. edukativnih igara, prezentacija i sl.

LITERATURA:

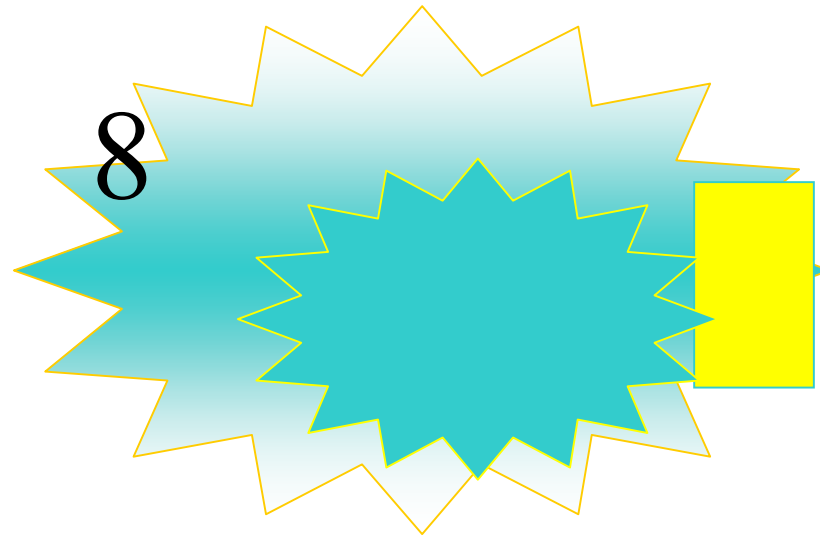
- El-Gazali, Ebu H. M. (2005): Ihja ulumid-din, Sarajevo: Libris.
- En-Nevevi, J. Ibn Š. (2000): Rijadus-salihin, Sarajevo: Kulturni centar kralja Fahda u Sarajevu.
- Hwang, F. & Nilsson, B. (2000): Razvojna psihologija, Zenica: Dom štampe.Ilić, M. (2002): Responsibilna nastava, Banja Luka: Univerzitet u Banjoj Luci.Jensen, E.: Super nastava, nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje,Zagreb: Educa.161Korkut, B. (1412 h):
- Kur'an s prevodom, Medina: Ministarstvo za hadž i vakuf Saudijske Arabije.Kurdić, Š. (2009): Tefsir Jasina, Novi Pazar: El-Kelimeh.Slatina, M. (2005):
- Od individue do ličnosti, Zenica: Dom štampe.Stojanović, S. (2003):
- Razumijevanje mladih, Bijeljina: Grafika.Stoll, L. & Fink, D. (1999):
- Mijenjamo naše škole, Zagreb: Educa.Sullo, A.R. (1995):
- Učite ih da budu sretni, Zagreb: Aline.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

Nastavu vjeronauke mogu izvoditi profesori i nastavnici koji su završili:• Fakultet islamskih nauka u Sarajevu (pedagoški ili teološki smjer)• Islamski pedagoški fakultet u Zenici ili Bihaću, odsjek za vjeronauku•

Druge fakultete islamskih nauka priznate od Rijasetu Islamske zajednice u BiH, čije su diplome nostrificirane od strane Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu i položena pedagoška grupa predmeta na ovom fakultetu, uz prethodno završenujednu od medresa, Islamsku pedagošku akademiju, važi samo za nastavnike koji su u radnom odnosu.

**NASTAVNI PLAN I PROGRAM za OSMI razred
devetogodišnjeg osnovnog odgoja i obrazovanja**

**OKVIRNI NASTAVNI PLAN ZA OSMI RAZRED
DEVETOGODIŠNJEG OSNOVNOG ODGOJA I OBRAZOVANJA**

Nastavni predmeti		Sedmični broj nastavnih časova	Godišnji broj nastavnih časova
B. OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI			
1.	Bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost	4	140
2.	Matematika	4	140
3.	Likovna kultura	1	35
4.	Muzička kultura	1	35
5.	Tjelesni i zdravstveni odgoj	2	70
6.	Strani jezik I	3	105
7.	Biologija	2	70
8.	Historija	2	70
9.	Geografija	2	70
10.	Tehnička kultura	1	35
11.	Fizika	2	70
12.	Hemija	2	70
B. OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI S PRAVOM IZBORA			
13.	Vjeronauka	2	70
14.	Strani jezik II	2	70
E. IZBORNI NASTAVNI PREDMETI			
15.	Informatika	1	35
F. OSTALI OBLICI NEPOSREDNOG ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA			
16.	Dopunska nastava	1	35
17.	Dopunski rad	1	35
18.	Vannastavne aktivnosti	1	35
19.	Čas razrednika	1	35

BOSANSKI/SRPSKI/HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

BOSANSKI/HRVATSKI/SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Uloga i značaj

Jezik je važan činilac u razvoju svakog ljudskog bića. Ima posebno naglašenu informativnu i komunikativnu vrijednost, jer je zajednički za ljude koji žive u određenoj zajednici. Govor je aktivnost komunikacije pomoću jezika.

Razvoj dječijih govornih sposobnosti moguće je posmatrati u kontekstu usvajanja jezika. Govor se razvija govorom. Podsredstvom programskih sadržaja ovog nastavnog predmeta razvijamo jezičko osjećanje učenika, korektno vladanje rečenicom, razvijamo gramatičko-pravopisne aspekte i uvodimo ih u različite oblike usmenog i pismenog izražavanja.

Jezik ima obrazovnu, odgojnu, funkcionalnu, komunikacijsku funkciju, ali je i moćno sredstvo djelovanja na pojedinca, grupe i zajednicu u cjelini.

Na funkcionalnom nivou jezik i govor utiču na psihološke i lingvističke sposobnosti.

Govor je u osnovi komunikacije i ukupnog učenja. Stečena znanja, sposobnosti, vještine utiču na uspjeh u učenju i drugih nastavnih predmeta. Čitanje je sredstvo i metoda učenja. Nastavu čitanja i pisanja nužno je posmatrati u kontekstu ukupnog napredovanja učenika i posvećivati joj potrebnu pažnju kako bi stvarno uticala na osvješćivanje smisla stalnog učenja. Čitanje i učenje su u osnovi komunikacije i sami su komunikacija. Samo pismen čovjek može djelovati efikasno, živjeti sa svrhom, radošću, punoćom i mudrošću.

Sadržaji književnosti pomažu učeniku da upozna i shvati društveni kontekst u kojem živi, pomaže da prepozna i njeguje univerzalne ljudske vrijednosti, razvija kod učenika ljubav prema kulturnoj baštini svog i drugih naroda.

Bosanski/Hrvatski/Srpski jezik i književnost kao nastavni predmet je sistem jezičkog i književnog znanja. Program nastave ovog predmeta uključuje sadržaje književnosti (književna djela, osnove teorije književnosti i samostalno, izvanškolsko čitanje), sadržaje gramatike, pravogovora i pravopisa, sadržaje usmenog i pismenog izražavanja, te sadržaje medijske kulture.

Važno je znati da nastava bosanskog jezika i književnosti jezika daje temeljna znanja iz jezika i književnosti, temeljnu pismenost u gramatičko-pravopisnom, stilskom, sadržajnom i kompozicijskom smislu.

C I L J nastave Bosanskog/Hrvatskog/Srpskog jezika i književnosti u osnovnoj školi

Cilj nastave Bosanskog/Hrvatskog/Srpskog jezika i književnosti u osnovnoj školi je usvajanje i usavršavanje početnog čitanja i pisanja, upotrebljavanje standardnog književnog jezika u govoru i pisanju i razvijanje jezičkog stvaralaštva. Upoznavanje i čuvanje kulturne baštine vlastitog i drugih naroda, upoznavanje i njegovanje univerzalnih ljudskih vrijednosti.

Z A D A C I nastave Bosanskog/Hrvatskog/Srpskog jezika i književnosti VIII razreda u osnovnoj školi:

- savladavanje izražajnog čitanja, čitanja naglas i u sebi, savladavanje logičkog i kritičkog shvatanja pročitano g teksta;
- sistematizacija i proširenje znanja o vrstama riječi, gramatičkim kategorijama promjenjivih riječi, o značenju i upotrebi padeža
- sistematizacija znanja o rečeničnim članovima
- upoznavanje učenika sa nezavisnim odnosom u složenoj rečenici,
- zavisnosložena rečenica,
- razlikovanje kratkih i dugih akcenata u izgovoru
- rad na književnom tekstu,
- uočavanje osnovnih karakteristika lirske narodne pjesme
- usvajanje novih književnih pojmova
- medijsko opismenjavanje i kritičko čitanje medija
- postupno i sistematično ulaženje u jezičku strukturu i postepeno ovladavanje jezičkim standardom,
- razvijanje smisla i sposobnosti za govornu i pisanu komunikaciju;
- razvijanje sposobnosti samostalnog služenja knjigom;
- usavršavanje tehnike lijepog pisanja;
- navikavanje na redovno i kritičko praćenje dječije štampe, radija, televizije
- razvijanje stvaralačke mašte, stvaralačkog mišljenja;
- upoznavanje sa najvrijednijim književnim tekstovima i književnim djelima i njegovanje pozitivnog stava i doživljaja prema književnosti;

- razvijanje ljubavi prema kulturnoj baštini svih naroda, njegovanje duha međuljudske tolerancije i ravnopravnosti;
- razvijanje, njegovanje i podsticanje učeničkog literarnog izražavanja;
- razvijanje i njegovanje kompetencija važnih za izgradnju i njegovanje humanih međuljudskih odnosa
- razvijanje i njegovanje univerzalnih ljudskih vrijednosti.
- razvijanje ljubavi prema dramskoj umjetnosti

PRIJEDLOG PROGRAMA ZA VIII RAZRED DEVETOGODIŠNJEG OBRAZOVANJA				
Književni tekstovi	Književno – teorijski pojmovi	Odgojno – obrazovni zadaci	ISHODI UČENJA	
			MINIMALNI	MAKSIMALNI
<p><u>Narodna književnost</u></p> <p>1. Lirska narodna pjesma (Ljubavni rastanak, Nesretna djevojka ili Majka Fatu kroz tri godine viče)</p> <p><u>Umjetnička poezija</u></p> <p>2. Dobriša Cesarić: Oblak</p>	<p>Motivi, slike, glazbeni/muzički elementi stiha, stilski obilježja lirske narodne pjesme</p> <p>Kompozicija, likovi, idejno – tematska svojstva, stilski postupci, jezik</p> <p>Odlike epskog i lirskog</p> <p>Misaona</p>	<p>Uočavanje obilježja lirske narodne pjesme</p> <p>Poticati osjećaje i um čitanjem i slušanjem narodnih pjesama</p> <p>Buđenje plemenitih osjećaja i potrebe da se prevladavaju nepravedni ljudski odnosi koji guše slobodu ličnosti, pravo na samostalno odlučivanje i opredjeljenje</p> <p>Uočavanje teme i</p>	<p>Uočavanje stilskih sredstava i osnovnog osjećaja u pjesmi</p> <p>Mogućnost sažetog prepričavanja pjesme</p> <p>Izražavanje doživljaja i dojmova</p> <p>Uočava i izdvaja gradaciju i</p>	<p>Mogućnost shvaćanja idejne suštine</p> <p>Uočavanje faza u razvoju radnje</p> <p>Uočavanje ponavljanja, sintaksičkog ustrojstva stiha</p> <p>Obrazlaganje i dokumentiranje tvrdnji citatima iz teksta</p> <p>Otkrivanje povezanosti jezično-stilističkih</p>

<p>3. Vesna Parun: Kad sunce umiva</p> <p>4. D. Bajezidagić: Gazel o Starom mostu</p> <p>5. R.M. Rilke: Na uglu</p> <p>6. H. Humo, Akvarel</p> <p>7. Sergej Jesenjin: Pismo majci</p> <p>8. D. Sekulić: Majka</p> <p>9. S. Kulenović: Stećak</p> <p>10. A. Sidran: San o Bašeskiji</p> <p>11. A. Matoš: Noturno</p> <p>12. A. Šantić, Veče na školju</p> <p>13. Nerkesi, Pjesma peru</p>	<p>(refleksivna) pjesma</p> <p>Misaoni motivi</p> <p>Forma gazela; pjesništvo na orijentalnim jezicima</p> <p>Ljubavna pjesma</p> <p>Podjela pjesama prema obliku: oda, himna, elegija, idila</p> <p>Sonet i haiku pjesma</p> <p>Rima i njezina uloga u oblikovanju stiha (obgrljena rima)</p> <p>Pjesnička sredstva: alegorija, gradacija, hiperbola</p>	<p>motiva u misaonim i duhovnim pjesmama</p> <p>Razlikovati tematsku i vrstovnu podjelu pjesama</p> <p>Primijeniti znanja o strofi, stihu, lirskoj pjesmi i stilskim sredstvima u interpretaciji soneta</p>	<p>hiperbolu</p> <p>Razlikuje pjesme prema obliku</p>	<p>elemenata i osjećaja u pjesmi</p> <p>Razumije sadržaj misaonog motiva (osjećaj, misao)</p> <p>Objašnjava alegoriju</p>
<p><u>Prozni tekstovi</u></p> <p>14. Slavko Kolar: Breza (odlomak)</p> <p>15. J. Kozarac: Moj djed</p>	<p>Fabula – razvijena u romanu i pripovijetci; sažeta u basni i anegdoti (uočavanje uz</p>	<p>Uočavanje kompozicije, pripovjednih tehnika i njihove uloge u proznom djelu</p>	<p>Iznosi redoslijed događaja i određuje naslov svakoj kompozicijskoj jedinici</p> <p>Razumijevanje sadržaja i sposobnost sažeta formuliranja</p> <p>Razvrstavanje likova prema mjestu i</p>	<p>Određivanje faza u razvoju radnje i uočavanje epizoda koje ulaze u pojedine faze</p> <p>Uočava i izdvaja lirske epizode u proznom djelu, statične i dinamične elemente</p> <p>Mogućnost praćenja</p>

16. Z. Kolarić: Suze kojih se stidio (odlomak)	interpretaciju teksta) Glavni dijelovi epskog teksta (funkcija preokreta)		važnosti u djelu i prema socijalnim kriterijima	unutrašnjeg razvoja lika
17. Svetozar Ćorović: Špijun (odlomak)	Kompozicija fabule – odnos pojedinih događaja u fabuli, odnos narativnih i ostalih dijelova priče	Zapažanje postupka u karakterizaciji likova		
18. M. Kovač: Sjećanje na šarenu pticu (odlomak)				
19. E. Koš: Ujka Filip				
20. Ivo Andrić: Knjiga	Lik – unutrašnji monolog kao sredstvo slikanja lika			
21. E. Čolaković: Legenda o Ali-paši (odlomak iz romana)	Psihološka analiza lika: posebna funkcija opisnih, dijaloških i monoloških mjesta	Prepoznavanje uloge opisa u pripovijedanju (statičan, dinamičan opis, zaustavljanje i pokretanje radnje)		
22. A. Nametak: Tuturza i šeh Mece (odlomak iz romana)	Uloga opisa u pripovijedanju			
23.B. Ćopić: Bašta sljezove boje				
24. E. Hemingvej: Starac i more (odlomak iz romana)	Humor, ironija i satira u proznom djelu			
25. S. O'Dell: Otok plavih dupina (odlomak)	Karakterizacija glavnog lika (fizička, psihološka)			
26. Arthur C. Clarke: Odiseja u svemiru 2001. (odlomak)	Naučno – fantastični roman	Uočavanje motiva u putopisnom djelu, objektivnog i subjektivnog stava pisca i načina stvaranja ugođaja	Otkrivanje zanimanja za putopisne teme Opisivanje jednog svog putovanja	Uočava obilježja putopisa i asocijativnosti kao važan postupak u nastajanju putopisa
27. Dž. Selindžer:	Roman odrastanja			

<p>Lovac u raži (odlomak)</p> <p>28. Isidora Sekulić: Oslo pod snijegom (odlomak iz putopisa Pisma iz Norveške)</p> <p>29. Z. Džumhur: Nekrolog jednoj čaršiji (odlomak iz putopisa)</p>	<p>Obilježja putopisa: granične književne vrste</p> <p>Kompozicija i značajke drame</p> <p>Protagonist, antagonist</p> <p>Dramatizacija</p>	<p>Analiziranje bitnih problema dramskog djela</p> <p>Čitanje i razumijevanje dramskog djela</p> <p>Scensko oblikovanje dramskog djela</p>	<p>Uočava ustrojstvo dramske radnje</p> <p>Izdvaja protagoniste i antagoniste i određuje temeljni sukob</p>	<p>Iznosi osobna zapažanja o dramskom djelu</p> <p>Ocjenjuje postupke likova s etičkog, društvenog ili idejnog stajališta</p>
--	---	--	---	---

RJEČNIK, GRAMATIKA			
Programski zahtjevi	Odgojno – obrazovni ciljevi	ISHODI UČENJA	
		MINIMALNI	MAKSIMALNI
<p><u>Značenje riječi</u></p> <p>Sinonimi; istoznačnice, sličnoznačnice</p> <p>Homonimi / istozvučnice</p> <p>Polisemija i homonimija</p> <p>Antonimi – riječi suprotna značenja</p> <p>Arhaizmi – zastarjelice</p> <p><i>Vrste riječi</i></p> <p>Zamjenice i njihova uloga u rečenici (upitne, odnosne i neodređene zamjenice)</p>	<p>Značenje i prepoznavanje sinonima, antonima, homonima i arhaizama</p> <p>Pravilno rabiti/upotrebljavati padežne oblike upitnih, odnosnih i</p>	<p>Svojim riječima zna objasniti pojmove: sinonim, antonim, homonim, arhaizam</p> <p>Prepoznaje i pravilno piše neodređenu zamjenicu s</p>	<p>Stvaranje razrednog rječnika sinonima, homonima, antonima i arhaizma</p> <p>Rad u skupinama i svaka skupina zapisuje abecednim redom ono što je dobila za zadatak</p> <p>Antonime zapisivati u parovima</p> <p>Razumijeti tvorbu neodređenih zamjenica</p>

<p>Pisanje i izgovor prijedloga, priloga, veznika i čestica Pravilan uporaba prijedloga uz pojedine padeže Jednostavni i složeni prijedlozi Prilozi i prijedlozi – pisanje (iz daleka svijeta i izdaleka)</p> <p>Odnosne zamjenice i nepromjenjive riječi u vezničkoj službi u rečenici</p> <p>Glagolski prilozi</p> <p>REČENICA</p> <p>Jednostavna neproširena, jednostavna proširena, besubjektna i neoglagoljena rečenica</p> <p>Članovi rečenice: samostalni (glavni) i nesamostalni (sporedni) Samostalni članovi: predikat, subjekt, objekt i priložne oznake Sintagma – pojam i značenje</p>	<p>neodređenih zamjenica u govorenju i pisanju Razumjeti uloge povratne i povratno – posvojne zamjenice u rečenici</p> <p>Prepoznati priloge, prijedloge, veznike i čestice u rečenici Pravilno rabiti veznike, čestice, usklrike u govorenju i pisanju</p> <p>Prepoznati i razlikovati glagolski prilog prošli Razumjeti njihovo značenje i službu u rečenici</p> <p>Upoznati strukturu neproširene i proširene rečenice Prepoznati i imenovati besubjektnu i neoglagoljenu rečenicu</p> <p>Utvrditi znanje o glagolskom i imenskom predikatu Imenica, pridjev, zamjenica, broj i prilog kao dio imenskog predikata</p>	<p>prijedlogom Pravilno piše složene zamjenice s česticom god (nekoliko najčešćih primjera)</p> <p>Mogućnost prepoznavanja i imenovanja nepromjenjivih vrsta riječi</p> <p>Pravilno rabi glagolske priloge</p> <p>Prepoznaje subjekt i riječi koje ga dopunjuju Prepoznaje predikat i riječi koje ga dopunjuju</p> <p>Mogućnost uočavanja gramatičkih svojstava subjekta i predikata Prikladno slaže subjekt i</p>	<p>Razumije kad se čestica god piše sastavljeno, a kada rastavljeno uz zamjenicu</p> <p>Mogućnost razlikovanja priloga i prijedloga te priloga i pridjeva u primjerima istoobličnih riječi</p> <p>Mogućnost preoblike zavisne rečenice glagolskim priložima i obratno Uočava popridjevljene glagolske priloge</p> <p>Uočava neoglagoljenu i besubjektnu rečenicu</p> <p>Uočava dijelove imenskog</p>
--	--	--	--

<p>Gramatička svojstva predikata i subjekta Slaganje predikata i subjekta Objekt (besprijedložni i prijedložni)</p> <p>Priložne oznake (namjera, pogodba, dopuštenje, posljedica) Nesamostalni rečenični članovi: atribut i apozicija</p> <p>Složena rečenica – nezavisna i zavisna Stvaranje složene rečenice nizanjem, povezivanjem i uvrštavanjem</p> <p>Nezavisno složena rečenica: vezničke i nevezničke rečenice (rečenični niz)</p> <p>Vrste nezavisno složenih rečenica: sastavna, rastavna, suprotna, isključna i zaključna</p> <p>Zavisno složena rečenica</p>	<p>Izricanje subjekta svim vrstama riječi Sročnost predikata i subjekta Ponavljjanje i produbljanje znanja o objektu i priložnim oznakama</p> <p>Prepoznavanje atributa i apozicije i njihovih gramatičkih svojstava Atribut i apozicija kao članovi subjektivnog, objektivnog ili priložnog skupa</p> <p>Razumjeti načine sklapanja jednostavnih rečenica u složenu</p> <p>Udruživati jednostavne rečenice u složenu nizanjem i povezivanjem</p> <p>Razumjeti značenje različitih vrsta nezavisno složenih rečenica</p> <p>Prepoznati zavisno složenu rečenicu Prepoznati glavnu i zavisnu</p>	<p>predikat</p> <p>Uočava vrste objekta i priložnih oznaka</p> <p>Uočava vrste riječi kojima izričemo objekt i priložne oznake</p> <p>Razlikuje imenički i pridjevski atribut</p> <p>Prepoznaje apoziciju i prikladno rabi atribut i apoziciju u govorenju i pisanju</p> <p>Uočava kako udruživanjem jednostavnih rečenica nastaje složena</p>	<p>predikata: spona ili kopula (pomoćni glagol biti u bilo kojem obliku) i imenska riječ</p> <p>Mogućnost izricanja prijedložnog objekta Otkrivanje priložnih oznaka upitnim priložima</p> <p>Uočava prijedložni atribut; atributni i apozicijski skup Zaključuje u kojem je skupu atribut i apozicija u rečenici / objektivnom, subjektivnom ili priložnom</p> <p>Prepoznaje veznička sredstva: vezničke skupove, priloge i zamjenice kao vezničke riječi</p>
---	---	--	--

<p>Izricanje predikata, subjekta, objekta i atributa rečenicom</p> <p>Vrste priložnih rečenica: mjesna, vremenska, načinska, namjerna, uzročna, posljedična, dopusna rečenica</p> <p>Izricanje pogodbe, mogućnosti i želje složenim rečenicama</p>	<p>rečenicu u zavisno složenoj rečenici</p> <p>Razumjeti značenje predikatne, subjektne, objektne i atributne rečenice</p> <p>Prepoznavati priložne rečenice i razumjeti njihovo značenje</p> <p>Prepoznati i razumjeti pogodbu, mogućnost i želju izrečene kondicionalima Izricati pogodbu i uvjet pogodbenom zavisnom rečenicom</p>	<p>Prepoznaje vrste nezavisno složenih rečenica i zna tipične veznike</p> <p>Uočava da je nezavisno složena rečenica složena od rečenica koje ne ovise jedna o drugoj</p> <p>Uvrštava jednostavne rečenice u složenu Uočava veznička sredstva Prepoznaje glavnu i zavisnu surečenicu u zavisno složenoj rečenici Razumije da se subjekt, predikat, objekt i atribut može izreći rečenicom</p> <p>Prepoznaje priložne rečenice i razumije njihovo značenje Mogućnost preoblike zavisne rečenice glagolskim priložima</p>	<p>Razlikuje vrste veznika u nezavisno složenim rečenicama i pravilno piše zarez</p> <p>Uočava zavisne umetnute rečenice Uporaba složene rečenice u govorenoj i pisanoj komunikaciji</p> <p>U jednostavnijim primjerima zamjenjuje imenski predikat predikatnom rečenicom, subjekt subjektom rečenicom, objekt objektom rečenicom i atribut atributnom rečenicom Zamjenjivanje priložnih oznaka zavisnim surečenicama Pisanje zarezova u zavisno složenoj rečenici s obzirom</p>
--	---	---	--

			na različita mjesta zavisne surečenice Uočavanje razlika između rečenica s veznicima da i kako
--	--	--	---

PRAVOGOVOR I PRAVOPIS			
Programski zahtjevi	Odgojno – obrazovni ciljevi i zadatci	ISHODI UČENJA	
		MINIMALNI	MAKSIMALNI
<p>Veliko početno slovo u imenima društava, organizacija, udruga i ustanova, društvenih i stilski pokreta, povijesnih događaja i javnih skupova</p> <p>Pisanje neodređenih zamjenica i prijedloga, zamjenica i čestice god</p> <p>Pisanje riječi s glasovima č, ć, dž, đ, ije, je</p> <p>Zarez u jednostavnoj i složenoj rečenici (suprotnost, naknadno dodani dio, modalne riječi, isticanje i nabrojanje) Pisanje zareza u nezavisno složenim rečenicama Pisanje zareza u zavisno složenim rečenicama</p>	<p>Pravilno pisati veliko slovo u najčešćim primjerima</p> <p>Pravilno pisati neodređene zamjenice s prijedlogom i česticom god</p> <p>Uvježbati pisanje i izgovor riječi u kojima se pojavljuju glasovi č, ć, dž, đ, ije, je</p> <p>Produbljivanje znanja o uporabi zareza u jednostavnoj i složenoj rečenici</p> <p>Pisati upravni govor u rečenicama srazličitim odnosima rečenice</p>	<p>Veliko slovo u jednostavnijim i češće rabljenim primjerima</p> <p>Pravilno pisanje i govorenje u skladu s pravopisnom pravogovornom i gramatičkom normom</p> <p>Pravilo piše zarez u jednostavnoj rečenici Zarezom odvaja vokativ, apoziciju i apozicijski skup iza imenice, naknadno dodane i istaknute riječi i skupove riječi Zarezom odvaja rečenice u</p>	<p>Primjena pravopisne norme u svakodnevnom pisanju i čitanju</p> <p>Razvijena sposobnost primjene stečenih znanja u novonastalim situacijama (slušanje, govorenje, razgovaranje, čitanje i pisanje)</p> <p>Zarezom odvaja zavisnu surečenicu umetnutu među dijelove glavne surečenice Pravilna uporaba zareza kada je zavisna surečenica u inverziji</p>

Upravni i nepravni govor u pisanju	objašnjenja i rečenice upravnog govora	nizu Pisanje upravnog govora u skladu s pravopisom	Mogućnost preoblike upravnog u nepravni govor i obratno
------------------------------------	--	---	---

KULTURA USMENOGA I PISMENOGA IZRAŽAVANJA				
Oblici izražavanja	Programski sadržaji	Odgojno – obrazovni ciljevi i zadatci	Očekivana postignuća u usmenom i pismenom izražavanju	
			MINIMALNA	MAKSIMALNA
NARACIJA	Stvaranje zamišljene priče Odaberi zanimljivu, neobičnu i originalnu temu iz fantastičnog, računalnog, životinjskog i biljnog svijeta ili iz dječje svakodnevnice	Poticati maštu i objediniti znanje iz teorije književnosti Pričanje u 1. ili 3. licu	Sposobnost stvaranja priče koja ima naslov, temu, kompoziciju (dijelove fabule), likove Likovi imaju imena (obična i neobična), vlastite osobine, jezik i međusobno su povezani.	Sposobnost uvođenja u priču stvarnik personificiranih likova U oblikovanju priče upotrebljava pripovijedanje, opisivanje, dijalog i monolog U portretiranju i karakterizaciji likova koristi se humorom
DESKRIPCIJA	Opis zatvorenog prostora (interijera) Pisanje putopisa	Uočavanje pojedinosti i ostvarivanje prostornih i drugih veza među njima Njegovanje slikovitosti u izražavanju Uočavanje obilježja putopisa i mogućnost opisa osobnog putovanja	Kompozicija sastava ostvarena, pazi na redoslijed pojedinosti u interijeru Opisuje stvarno, nepristrano, objektivno Mogućnost pisanja putopisa o vlastitom zavičaju Putopis ima elemente slikovitosti ostvarene epitetom i usporedbom	Subjektivno, pristrano, na temelju vlastitih dojmova opisuje doživljaj zatvorenog prostora Izražena maštovitost, slikovitost i subjektivnost u putopisu Piše putopis o udaljenim krajevima

RASPRAVLJANJE	<p>Problemski članak Odaberi temu koja predstavlja neki problem iz oblasti sporta, znanosti, stanovanja, zabave, čuvanja okoliša itd.</p> <p>Pisanje scenarija (uočavanje obilježja scenarija)</p>	<p>Uočiti da je problemski članak vrsta raspravljanja i da se zasniva na mišljenju i prosuđivanju pojava, stvari, bića i događaja</p> <p>Uspoređivanje literarnog djela i scenarija</p>	<p>Sposobnost stvaranja kompozicije problemskog članka: najava problema (tvrdnja), traganje za rješenjima problema, predlaganje najboljeg rješenja i zaključak</p> <p>Mogućnost preoblike nekog kraćeg književnog teksta iz čitanke u scenarij Scenarij ima dva tekstovna dijela: video i audio</p>	<p>Mogućnost samostalnog izbora teme i pisanja problemskog članka prema shemi: NASLOV TVRDNJA DOKAZI I PRIJEDLOZI ZAKLJUČAK</p> <p>Pokušaj stvaranja vlastitog scenarija</p>
ČITANJE	<p>Provođenje artikulacijskih akcenatskih i intonacijskih govornih vježbi</p>	<p>Prepisati sve glasove s kojima učenici imaju problema pri izgovoru - napraviti školsku razlikovnu gramatiku Razvijati vještinu interpretativnog čitanja</p>	<p>Pravilno čita naglasnu ili akcenatsku cjelinu Pravilno čita prozne, lirske i dramske tekstove</p> <p>Zamjećuje ulogu rečeničnih znakova i njihovu vezu s govornim vrijednotama</p>	<p>Interpretativno čitanje lirskih, pripovjednih i dramskih tekstova</p>
PISANJE	<p>Dramatizacija neke priče iz čitanke</p> <p>Pisanje diktata: kontrolni diktat, diktat sa sprječavanjem grešaka, izborni diktat</p> <p>Pisanje dviju školskih zadaća tijekom školske godine.</p>	<p>Preoblikovati pripovjedni tekst u dramski</p>	<p>Vrši dramatizaciju na kratkim primjerima</p>	<p>Dramatizira opširniji tekst</p>

MEDIJSKA KULTURA			
Programski zahtjevi	Odgojno – obrazovni ciljevi i zadatci	ISHODI UČENJA	
		MINIMALNI	MAKSIMALNI
Igrani film Vrste igranog filma Literarni elementi filma (scenarij) Radio Zvuk – radijsko izražajno sredstvo Vrste radijskih emisija: obavijesne, obrazovne, zabavne Televizijske emisije (informativne, obrazovne, dokumentarne, zabavne) Knjižnica / biblioteke– knjižna građa	Prepoznati i objasniti obilježja igranoga filma i filmske priče Razumjeti nastanak filma – od priče do snimanja Prepoznati radijska izražajna sredstva Razlikovati vrste radijskih emisija Razlikovati vrste televizijskih emisija s obzirom na njihovu namjenu Samostalno se služiti rječnikom, enciklopedijom i pravopisom	Prepoznaje i imenuje obilježja igranoga filma: postojanje glumaca i izmišljene filmske priče Pokušaj stvaranja scenarija prema književnom djelu (priča iz čitanke) Uočava obavijesnu, obrazovnu i zabavnu ulogu radija Mogućnost iznošenja doživljaja jedne obavijesne i jedne zabavne televizijske emisije Mogućnost pronalaženja pojma u rječniku i enciklopediji	Uočava ideju te odnose među likovima i izražajna sredstva Razlikuje vrste igranoga filma; uspoređuje film i književno djelo Pokušaj stvaranja vlastitog scenarija Razvijena kultura slušanja, razmišljanja, govorenja i prosuđivanja Uočava ulogu televizijskoga programa u životu suvremenoga čovjeka Razvijen selektivni pristup televizijskom programu Enciklopedija na računalu – način nalaženja podataka

LEKTIRA ZA VIII RAZRED

1. Ć. Sijarić: Zapisi o gradovima
2. N. Bazdulj: Ruža I-II
3. H. Bašić: Izbor pripovjedaka
4. V. Krmpotić: Pisma iz Indije
5. D. Cesarić: Lirika (izbor poezije)
6. S. Čuić: Pripovijetke (izbor)
7. B. Nušić: Sumnjivo lice /(izabrane komedije)
8. P. Kočić: Jazavac pred sudom /Izabrane pripovijetke
9. I Andrić, Aska i vuk
10. E. Kestner: Leteći razred
11. A.P. Čehov: Šala / Višnjik (izbor pripovjedaka i drama)
12. Dnevnik Ane Frank
13. I Samokovlija, Nosač Samuel

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastavni program za predmet Bosanski,hrvatski,srpski jezik i književnost u VIII razredu devetogodišnje osnovne škole strukturiran je od slijedećih nastavnih područja:

1. Jezik (gramatika, pravopis, pravogovor, rječnik, razvoj standardnog jezika);
2. Književnost (interpretacija književnih tekstova, čitanačkih i lektirskih);
3. Kultura izražavanja (oblici izražavanja u nastavi i vježbe usmenog i pismenog izražavanja, te dvije školske pismene zadaće);
4. Film(povijest i osnove filmske umjetnosti);
5. Scenske umjetnosti (dramski igrokazi, poetske recitacije i dramatizacije tekstova);
6. Medijska kultura (strip, periodika, radio, televizija, internet, biblioteka).

Prijedlog Nastavnog programa uključuje jezičke, umjetničke, stvaralačke i medijske sadržaje zasnovane na međusobnom prožimanju (korelativnost i integrativnost) nastavnih područja i nastavnih disciplina i predmeta (interdisciplinarnost i povezanost sa drugim nastavnim predmetima: historijom, likovnom kulturom, muzičkom kulturom i dr.)

Također,prijedlog Nastavnog programa temelji se na:

- a) izboru umjetničkih i znanstvenih sadržaja na principima primjerenosti, reprezentativnosti, egzemplarnosti, odgojnosti, tekstualne adekvatnosti itd.;
- b) rasporedu, odnosno organizaciji nastavnih sadržaja po principima kontinuiteta i vertikalno-spiralnog slijeda,kao i principima integracije i korelacije.

Osnovni ciljevi, zadaci, složenost i svrha nastave po pojedinim nastavnim područjima trebaju biti zasnovani na usvajanju osnovnih pojmova iz

gramatike, teorije i interpretacije književnosti, vježbi usmenog i pismenog izražavanja, stvaranja vlastitih tekstova (pismenih sastavaka), te ovladavanj osnovnim elementima i tehnikama iz filmske i scenskuih umjetnosti,te medijske kulture.

Prilikom izrade Nastavnoga programa iz književnosti vodilo se računa o estetskim,etičkim i nacionalnim kriterijima u izboru književnih djela i pisaca,što je uzrokovalo relativno veći broj obaveznih tekstova za čitanku. Zato je važno naglasiti da sami nastavnici prilikom izrade globalnih i operativnih nastavnih planova i programa mogu vršiti određenu selekciju obaveznih književnih tekstova, ali svi tekstovi moraju biti zastupljeni u čitankama.

Vrlo je važno naglasiti da ovaj Nastavni program treba biti popraćen adekvatnom udžbeničkom i priručničkom literaturom (Čitanka, Naš jezik, Kultura izražavanja, priručnici za nastavnike, priručnici za učenike(radne sveske), Vodič kroz lektiru,Videočitanka, Medijska čitanka.

Knjige lektire moraju biti opremljene standardiziranom kritičko-metodičkom aparaturom (predgovor,biografija i bibliografija,metodička studija) koju trebaju uraditi stručno kvalificirana lica (kritičari, pisci, metodičari).

STRANI JEZIK

ENGLISKI

FRANCUSKI

NJEMAČKI

ARAPSKI

ENGLISKI JEZIK
ŠESTA GODINA UČENJA, 8. RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
(3 sata sedmično/tjedno – 105 sati godišnje)

CILJEVI I OČEKIVANI REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi engleskog kao prvog stranog jezika u osmom razredu osnovne škole treba težiti potpunom dostizanju nivoa A2.1 i djelimičnom dostizanju nivoa A2.2 Zajedničkog evropskog okvira za jezike – CEFR.	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati/ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<p>Učenik</p> <ul style="list-style-type: none"> • može uz znatan napor razumjeti jednostavan formalan i neformalan razgovor o temama koje su za njega od neposredne važnosti. • može razumjeti glavnu poentu u kratkim jednostavnim porukama (uputstva, objave) i pratiti promjenu teme na TV vijestima. • može razumjeti iskaz ukoliko je jasno artikuliran standardnim jezikom i brzinom sporijom od normalne. Često mora zahtijevati da mu se nešto ponovi.
Čitanje i razumijevanje	<p>Učenik</p> <ul style="list-style-type: none"> • može razumjeti kratke jednostavne tekstove koji sadrže najfrekventniji vokabular (privatna pisma, kratke vijesti, jednostavna uputstva). • može razumjeti glavne ideje i neke detalje u tekstu koji se sastoji od nekoliko pasusa. • može locirati, komparirati, kontrastirati jednu ili više određenih informacija u nešto širem tekstu. Ponekad je u stanju da pogodi iz konteksta značenje nepoznatih jezičkih jedinica. • još uvijek sporo čita.
Govor	<p>Učenik</p> <ul style="list-style-type: none"> • može dati kratak jednostavan opis u okviru poznate teme za koju je lično vezan. • može razumjeti kratke informacije društvenog tipa, te obavljati dosta transakcija (kupiti poštanske marke na pošti, pitati za cijenu, u restoranu tražiti pomoć konobara i sl.). • može nakratko povesti razgovor, ali je rijetko u stanju da ga dragovoljno nastavi jer ne razumije dovoljno. • izgovara bez poteškoća neke poznate nizove, ali pravi mnogo veoma primjetnih pauza i grešaka kod započinjanja. • Izgovor učenika je općenito dovoljno jasan i razumije se, iako sagovornici mogu zahtijevati da im ponešto ponovi. <p>vlada osnovnim vokabularom, fondom jednostavnih naučenih fraza i osnovnim gramatičkim strukturama u proširenoj usmenoj produkciji, ali još uvijek pravi osnovne greške.</p>

Pisanje	<p>Učenik</p> <ul style="list-style-type: none"> • može pismeno opisati nekolicinu svakodnevnih situacija. • zna napisati kratke jednostavne poruke (lična pisma, bilješke) u vezi sa svakodnevnim potrebama. • zna popuniti jednostavne formulare ličnim podacima. • Zna pisati jednostavne opise i sastave na poznate teme (stvarne i izmišljene ličnosti, događaji, vlastiti planovi i planovi članova porodice). • zna koristiti neke izvedene oblike osnovnih riječi i osnovna glagolska vremna, prostoraširene rečenice i rečenice spojene jednostavnim veznicima (i, ali). • zna dosta tačno pisati najčešće riječi ali često pravi osnovne greške (vremena, afiksi) i daje nespretne formulacije.
Znanje o jeziku	Učenici svjesno stiču znanje o jeziku primjenjujući različite strategije učenja.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Nivo	Teme	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
<p>8. razred</p> <p>Osnovna škola</p> <p>6. godina učenja engleskog jezika</p> <p>Prvi nivo osnovnog znanja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Škola • Prijateljstvo • Nauka i tehnologija • Zdravlje i dobra kondicija • Praznici i tradicija 	<p>Učenici će moći da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opišu nešto opširnije: <ul style="list-style-type: none"> - osobe, predmete, mjesta - događaje u prošlosti - neki izum, proces - osjećanja - postavljaju i daju odgovore na lična pitanja, kao i pitanja u vezi sa mišljenjima drugih - traže, daju i slijede uputstva (npr. kako da koriste neku napravu) - izraze u usmenom ili pisanom obliku: <ul style="list-style-type: none"> - svoje stavove u vezi sa datim temama, pri 	<p>RECEPCIJA</p> <p>a) SLUŠANJE I REAGIRANJE:</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirat će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - davanjem kratkih i nešto dužih odgovora - uočavanjem opšte i posebne informacije - spajanjem pitanja i odgovarajućih odgovora, te spajanjem stubaca - predviđanjem osnovnog sadržaja teksta - popunjavanjem praznina i tabela - bilježenjem ključnih riječi i izraza - rješavanjem zadataka: <ul style="list-style-type: none"> - tačno/netačno - višestrukog izbora <p>b) ČITANJE I REAGIRANJE:</p> <p>Učenici će čitati kratke tekstove u sebi ili</p>	<p>Učenici će obnavljati i učiti:</p> <p>Imenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - brojive i nebrojive, u vezi sa riječima koje izražavaju neodređenu količinu ili broj: <i>some, any, i konstrukcijom There is /There are</i> - Složenice u množini (npr. <i>grandmothers, grandfathers</i>) <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lične - Pokazne - Upitne - Prisvojne - Neodređene 	<p>Učenici će obnavljati ili učiti vokabular koji se odnosi na date teme:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Školski predmeti i prostorije u školi, nešto proširen rječnik, npr. <i>crafts room, assembly hall, computer room, gymnasium, laboratory, library,</i> itd. • Prijateljstvo, nešto proširen rječnik, npr. <i>good friend, best friend, close friend, old friend</i> • Nauka i tehnologija i njihov uticaj na naš svakodnevni život, uglavnom osnovni rječnik, npr. <i>home</i>

		<p>čemu će iznositi razloge za i protiv</p> <ul style="list-style-type: none"> - koriste javne usluge (npr. banka, željeznička /autobuska stanica/aerodrom, telefon) - porede ljude i predmete - govore/pišu o dobrim i lošim stranama, na datu temu <p>pišu ili izlažu u obliku usmene prezentacije (npr. uticaj nauke i tehnologije na svakodnevni život)</p> <ul style="list-style-type: none"> - intervjuišu svog para, susjeda, poznatu ličnost itd. <ul style="list-style-type: none"> - rade zajednički na rješavanju nekog problema 	<p>naglas i reagirat će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uočavanjem opšte ili posebne informacije - predviđanjem sadržaja ili suštine teksta - rješavanjem zadataka <ul style="list-style-type: none"> - tačno/netačno - višestrukog izbora <p>PRODUKCIJA:</p> <p>a) GOVOR</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - učestvovati u jednostavnim: <ul style="list-style-type: none"> - razgovorima i diskusijama iz svakodnevnog života (npr. izražavajući slaganje i neslaganje uz obrazloženje) - aktivnostima u kojima se igra po ulogama - raditi zajednički na projektu, rješavajući problem kako bi podnijeli izvještaj o rezultatima - igrati po ulogama - izraziti mišljenje u vezi sa datom temom, pri čemu će navesti prednosti i loše strane onoga što obrazlažu - prepričavati priču, događaj ili davati uzroke/posljedice - održati usmenu prezentaciju koja se zasniva na prethodnom čitanju, slušanju, sprovedenom istraživanju ili intervjuiranju nekolicine ljudi (<i>integrated skills</i>) <p>b) PISANJE:</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pisati: <ul style="list-style-type: none"> - kratke poruke - kraću priču, radove u kojima se 	<ul style="list-style-type: none"> - odnosne zamenice: <i>who, which, that</i> <p>Pridjeve:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Determinatore: <ul style="list-style-type: none"> Članove: <i>a/an, the, zero</i> Prisvojne pridjeve Pokazne pridjeve Pridjeve za neodređenu količinu i broj, npr. <i>some, any, much, many, all, (a) few, (a) little</i>, itd. Upitne pridjeve: <i>what, which, whose</i> - Opisne pridjeve, koji se odnose na date teme - Nepravilnu komparaciju <p>Glagole:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Present Simple i Past Simple - Past Continuous vs. Past Simple - Present Perfect (sa <i>for, since, just, yet, already</i>) - Present Perfect vs. Past Simple - Modalni glagoli: <i>must, have to, may, might, can, could, should</i> - Pasiv, najbitnije <p>Priloge, raznih oblika i</p>	<p><i>appliances, camera, telephone, computers</i>, itd.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zdravlje i dobra kondicija, osnovni rječnik, npr. <i>smoking, drinking, fast food</i>, itd. • Kultura i umjetnost, osnovni rječnik, npr. <i>music, drama, literature, musician, guitarist, orchestra, painter, actor</i>, itd. • Nacionalni praznici i proslave u različitim zemljama, npr. <i>weddings, birthday parties, marriages, births, funerals, carnivals</i>, itd. <p>Pored stalnog izgrađivanja vokabulara, učenici će učiti da koriste: Afikse, koji se odnose na date teme i gramatiku, npr. <i>friendship, discussion</i>, itd.</p> <p>Antonime, koji se odnose na date teme, npr. <i>popular, unpopular; obedient, disobedient; sensitive, insensitive; considerate, inconsiderate</i> itd.</p> <p>Složenice, koje se odnose na date teme, npr. <i>school day, power station, petrol pump, portrait painter, landscape painter</i></p>
--	--	--	--	---	---

			<p>iznosi mišljenje</p> <ul style="list-style-type: none"> - različite opise - lična pisma, razglednice, (aktivnosti koje vodi nastavnik, ili koje se zasnivaju na prethodnom čitanju, slušanju ili korištenju bilježaka) - ključne riječi i izraze - svoje bilješke - diktate - ispravljati greške - popunjavati i pisati upitnike - praviti postere, raspored časova itd. 	<p>značenja, u vezi sa datim temama</p> <ul style="list-style-type: none"> - Komparaciju priloga <p>Prijedloge u konstrukcijama:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>pridjev + prijedlog</i> (npr. <i>afraid of</i>, <i>ready for</i>, itd.) <p>Rečenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>If</i>- rečenice (prvi tip i drugi tip) - Vremenske (koje započinju sa <i>when</i>) <p>Direktni i indirektni govor (izjave, zapovijesti, molbe)</p>	<p>itd.</p> <p>Homofone, koji se odnose na date teme, npr. <i>sun</i>, <i>son</i>; <i>here</i>, <i>hear</i>; <i>new</i>, <i>knew</i>; <i>no</i>, <i>know</i> itd.</p> <p>Kolokacije, koje se odnose na date teme, npr. <u>take up an activity</u>, <u>do a sport</u>, <u>go for a walk</u>, <u>go on a diet</u></p> <p>Prijevodne ekvivalente ključnih riječi i izraza, pri čemu se vrši odabrano poređenje sa maternjim jezikom učenika, kao i nekim drugim stranim jezicima</p> <p>Napomena</p> <p>Navedena leksika je prijedlog i ne treba se shvatiti kao ograničavajuća.</p>
--	--	--	---	--	---

NJEMAČKI JEZIK
TREĆA GODINA UČENJA, VIII RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
(2 sata sedmično/tjedno – 70 sati godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi njemačkog jezika u osmom razredu osnovne škole treba težiti potpunom dostizanju nivoa A1.3 i djelimičnom postizanju nivoa A2.1 Evropskog okvira za strane jezike.	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati/ ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik može razumjeti jednostavne i često korištene rečenice (npr. kratke informacije o nekoj osobi, obitelji, poslu, bližoj okolini). • Razumije bitne stvari iz kratkih jednostavnih obavijesti i priča. • Može dati informacije o kratkim tekstovima koje je slušao. <p>Učenik može pratiti standardan govor ukoliko se govori tempom sporijim od normalnog i ako mu se neko obraća direktno. Često mora zahtijevati da mu se nešto ponovi.</p>
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik zna pročitati poznate i neke nepoznate riječi i pasuse iz kratkih tekstova, koji govore o svakodnevnom životu, rutinskim događanjima ili koji sadrže jednostavna uputstva. • U svakodnevnim tekstovima (npr. oglasi, prospekti, jelovnici, red vožnje) zna pronaći konkretne informacije i može razumjeti kratka jednostavna pisma. <p>Na javnim mjestima razumije natpise koji se često pojavljuju.</p>
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik zna opisati obitelj, druge ljude, čime se bavi, vlastito porijeklo, izobrazbu. • Može razgovarati na zadanu temu. Komunikacija može biti otežana i može doći do nesporazuma. • Razgovor o svakodnevnim temama još je ograničen zbog malog fonda riječi te se služi uglavnom jednostavnim strukturama. • Poteškoće kod izgovora mogu povremeno otežati komunikaciju. Još uvijek se primjećuje strani naglasak. • Vlada najosnovnijim fondom jednostavnih, naučenih izraza, osnovnim vokabularom i osnovnim gramatičkim strukturama. Pravi često greške i kod veoma jednostavnog nešto produženog razgovora.
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik zna dosta tačno pisati najčešće riječi ali stalno pravi osnovne greške i daje mnogo nespretnih formulacija (iz konteksta možemo zaključiti šta je učenik htio reći). • Učenik može pisati jednostavne tekstove lične prirode u okviru predvidivih svakodnevnih potreba i iskustva (jednostavan tekst na razglednici, lične podatke, jednostavan diktat). <p>Kod slobodnog pismenog izražavanja pravi brojne greške različite prirode.</p>
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici svjesno usvajaju znanje o jeziku.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Tematske cjeline:

1. Život u porodici/obitelji
2. Slobodno vrijeme (odlazak u kino, na koncert, u muzej, posjeta prijatelju...)
3. Nastavne i vannastavne aktivnosti i školske proslave
4. Život u gradu
5. Bavljenje sportom
6. Jelo i piće, odlazak u restoran
7. Zemlje njemačkog govornog područja
8. Moja domovina

Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> -govoriti o svojoj porodici i odnosu sa roditeljima , podjeli poslova u porodici -imenovati predmete u domaćinstvu - opisati vlastitu sobu -govoriti o interesovanjima - voditi intervju - opisati jedan dan - navesti datum - naručiti nešto u restoranu - čitati jelovnik -govoriti o vlastitim navikama kada je jelo u pitanju -davati prijedloge -prihvatiti ili odbiti nečiji poziv -opisati neki predio -nešto porediti - popuniti formular - napisati razglednicu - davati savjete 	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE: Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati</p> <ul style="list-style-type: none"> - povezivanjem slike i slušanog teksta, - označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa kasetofona i sl. - popunjavanjem praznina u tekstu, - popunjavanjem tabela, - rješavanjem zadataka višestrukog izbora <p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE : Učenici će</p> <ul style="list-style-type: none"> - čitati rečenice i kraće tekstove, - tražiti osnovne informacije u tekstu pritom rješavajući zadatke poput: <ul style="list-style-type: none"> pridruživanja slike tekstu, pridruživanja podnaslova dijelovima teksta, označavanja tačnih i netačnih tvrdnji, odgovaranja na postavljena pitanja, dopunjavanja teksta, popunjavanja tabela i sl. <p>GOVOR: Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - govoriti kratke iskaze sa mnogo pauza i 	<p>Učenici će učiti o tome i koristiti :</p> <p>Imenice:</p> <p>Dativ množine</p> <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lične zamjenice u u dativu - Pokazne zamjenice dieser, diese, dieses - Neodređene zamjenice viele, nichts, etwas, man - Upitna zamjenica welcher, welche, welches <p>Pridjevi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Komparacija pridjeva (pravilna i nepravilna) - glagol werden + pridjev <p>Glagoli:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prezent glagola werden, - prezent modalnih glagola dürfen, sollen, - prezent glagola sa razdvojjivim prefiksom - futur I, - preterit pomoćnih glagola, - ich hätte za izražavanje želje - perfekt slabih glagola <p>Brojevi:</p>	<p>Učenici će usvajati novi i proširivati već usvojeni vokabular koji se odnosi na date teme, npr. :</p> <p>Život u porodici / obitelji: im Haushalt helfen, das Zimmer aufräumen, auf die Geschwister aufpassen, den Müll wegbringen</p> <p>Slobodno vrijeme: ins Konzert gehen, gute Musik genießen, der Zirkus, das Publikum, die Artistennummer, der Clown, auftreten, ein Museum besichtigen</p> <p>Nastavne i vanna stavne aktivnosti i školske proslave: die Projektarbeit, an einem Projekt teilnehmen, ein Thema bearbeiten, sich mit einem Thema beschäftigen, eine Schulfeier organisieren, ein Theaterstück aufführen, ...</p> <p>Život u gradu der Bahnhof, die Kirche, die Brücke, die Post, das Schwimmbad, Wie komme ich zum Schwimmbad?, die erste Straße links, geradeaus,</p>

<ul style="list-style-type: none"> - imenovati zgrade u gradu - opisati put - opisati mjesto stanovanja - imenovati vrste sportova - iskazati mišljenje o nečem - opisati omiljenu muzičku grupu, sportaša i sl. - osnovne informacije o Njemačkoj i Austriji - znati govoriti o znamenitostima u zemljama njemačkog govornog područja i svojoj domovini 	<p>tražeći odgovarajuće izraze,</p> <ul style="list-style-type: none"> - postavljati jednostavna pitanja, - davati važne informacije o sebi i neposrednom okruženju, - riječi i grupe riječi i rečenice povezivati jednostavnim veznicima i, ili, onda - igrati uloge, - pripremati i sprovoditi jednostavne dijaloge, - voditi dijaloge prema datoj skici, <p>PISANJE</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepisivati rečenice i kraće tekstove, - rekonstruirati riječi i rečenice, - dopunjavati izostavljene riječi, dijelove rečenice ili cijele rečenice, - pisati kratki jednostavan tekst prema datom tekstualnom modelu - samostalno napisati kratki tekst (vođeno pisanje) 	<p>-redni brojevi za iskazivanje datuma</p> <p>Prijedlozi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prijedlozi sa dativom <p>Rečenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Red riječi u zavisnosloženoj rečenici - Zavisnosložena rečenica sa veznikom weil - Indirektni govor u indikativu bez veznika dass <p>Učenici će koristiti ali ne i učiti o sljedećem:</p> <p>Priloge</p> <p>najfrekventnije priloge za mjesto i vrijeme</p>	<p>an der Ampel....</p> <p>Bavljenje sportom</p> <p>Sportarten, Sport treiben, trainieren, die Sporthalle, das Stadion, der Leistungssportler, ...</p> <p>Jelo, piće, odlazak u restoran</p> <p>Hunger haben, Durst haben, bestellen, die Speisekarte, der Nachtsch, zahlen, die Lieblingspeise...</p> <p>Zemlje njemačkog govornog područja:</p> <p>Wo liegt...? grenzen an, die Einwohnerzahl, die Hauptstadt, der Fluss, das Gebirge...</p> <p>Napomena:</p> <p>Navedena leksika je samo prijedlog moguće leksike te se ne smije shvatiti kao obavezan leksički minimum.</p>
--	--	---	---

FRANCUSKI JEZIK
TREĆA GODINA UČENJA VIII razred osnovne škole
(2 časa sedmično – 70 časova godišnje)

Cilj nastave francuskog jezika kao drugog stranog jezika u osmom razredu osnovne škole je omogućiti razvoj jezične kompetencije učenika, što predstavlja središnji, nezamjenjiv vid učenja jezika, a naročito je potrebno razviti komunikacijske sposobnosti. Učenike treba bolje upoznati sa elementima civilizacije i kulture zemlje čiji jezik uče, kao i sa njihovom vlastitom kulturom te, kad god je to moguće i u okviru njihovih sposobnosti, vršiti usporedbe između kulture zemlje čiji jezik uče i kulture njihove zemlje. Na taj način bi bilo, između ostaloga, moguće kod učenika razviti pozitivnu radoznalost, samostalnost i kreativnost. Također, učenjem francuskog jezika u ovom uzrastu, trebalo bi usaditi učenicima ljubav prema prirodi i svijest o potrebi ekološke zaštite. Izučavanje još jednog stranog jezika treba da pospješi kontinuitet i povezanost učenja kao cjeloživotnog procesa. U nastavi francuskog jezika, kao drugog stranog jezika, u osmom razredu osnovne škole treba težiti potpunom dostizanju nivoa **A 1.3** i djelimičnog **A 2.1** Evropskog okvira za strane jezike.

Jezičke vještine	Očekivani rezultati / ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici razumiju, uz znatan napor, jednostavan formalan i neformalan razgovor o temama koje su za njih od neposredne važnosti. • Mogu da razumiju glavnu poentu u kratkim jednostavnim porukama (uputstva, objave) i mogu da prate promjenu teme na TV vijestima • Mogu da razumiju iskaz ukoliko je jasno artikulisan standardnim jezikom i brzinom sporijom od normalne. Često zahtijevaju da im se nešto ponovi.
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • U stanju su da razumiju kratke, jednostavne tekstove koji sadrže najfrekventniji vokabular • Mogu da razumiju glavne ideje i neke detalje u kraćem tekstu. • Mogu locirati i komparirati jednu ili više odredjenih informacija u nešto širem tekstu. Ponekad su u stanju da pogode iz konteksta značenje nepoznatih jezičkih jedinica • Sporije čita i teže razumije duže odlomke teksta
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici mogu dati kratak jednostavan opis u okviru poznate teme. • Mogu razmjenjivati kratke informacije društvenog tipa (npr. pri kupovini ili obavljanju nekih usluga). • Mogu nakratko povesti razgovor, ali su rijetko u situaciji da ga nastave jer ne razumiju dovoljno • Izgovaraju bez poteškoća neke poznate nizove ali prave dosta primjetnih pauza • Izgovor im je općenito dovoljno jasan • Vladaju osnovnim gramatičkim strukturama u proširenijem usmenom izlaganju, ali još uvijek prave mnogo osnovnih grešaka
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici su u stanju da pismeno opišu nekolicinu svakodnevnih situacija • Znaju napisati jednostavne, linearne opise i sastave na poznate teme (stvarne i izmišljene ličnosti, događaji, vlastiti planovi, planovi članova porodice) • Učenici pišu kratke tekstove koristeći osnovne riječi i osnovna glagolska vremena • Izrađuju projekte
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Na ovom nivou učenja učenici prepoznaju, upotrebljavaju i stječu nova znanja o jeziku

Nivo	Teme	Funkcije i sposobnosti	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
<p>8. razred</p> <p>Osnovna škola</p> <p>3. godina učenja francuskog jezika</p> <p>Prvi stepen osnovnog znanja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Moja porodica i ja • Kuća/dom (stanovanje i bliža okolina) • U kupovini • Škola • Francuska/BiH • Slobodno vrijeme • Zdravlje i ishrana • Priroda 	<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - predstaviti sebe i članove svoje porodice - opisati sebe i članove porodice, svoju okolinu, trenutnu aktivnost - obraćati se ljudima - postavljati i odgovarati na pitanja koja se odnose na obrađene teme - tražiti i davati informacije (postavljati pitanja i odgovarati na pitanja, davati i potvrđivati informacije) - izraziti <ul style="list-style-type: none"> - slaganje i neslaganje - zahvalnost - interesovanje - bol - govoriti o <ul style="list-style-type: none"> - sebi i porodici - slobodnom vremenu - Francuskoj /BiH - zdravlju - prirodi <p>koristeći sadašnje i prošlo vrijeme, kao i blisku budućnost.</p> <p>Sve ove funkcije će biti u okviru učenikove jezične sposobnosti.</p>	<p>RECEPCIJA</p> <p>a) SLUŠANJE I REAGOVANJE:</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovati:</p> <p>1) neverbalno, npr: obilježavanjem određenih riječi i fraza, zaokruživanjem tačnog odgovora, popunjavanjem praznina novim usvojenim riječima i izrazima itd</p> <p>2) verbalno, npr: davanjem kratkih odgovora na pitanja koje je postavio nastavnik ili osoba sa zvučnog snimka, prepričavanjem kraćih tekstova, biranjem tačnog odgovora, postavljanjem pitanja nastavniku ili drugim učenicima</p> <p>b) ČITANJE I REAGOVANJE:</p> <p>Učenici će čitati kratke tekstove, usebi ili naglas i reagovati:</p> <p>1) neverbalno, npr: traženjem određenih informacija, rješavanjem zadataka višestrukog izbora i tačnih i netačnih tvrdnji, dopunjavanjem i dovršavanjem rečenica</p> <p>2) verbalno, npr: odgovaranjem na postavljena pitanja, prepričavanjem dijelova teksta, recitovanjem recitacija</p> <p>PRODUKCIJA</p> <p>a) GOVOR</p> <p>Učenici će u skladu sa dostignutim jezičkim kompetencijama:</p>	<p><u>Učenici će učiti o tome, ponavljati i koristiti:</u></p> <p>Rečenica Red riječi u potvrđnoj odričnoj i upitnoj rečenici</p> <p>Fonetika Intonacija rečenice i vezivanje riječi u izgovorne cjeline</p> <p>Imenice - rod: prirodni i gramatički na -e i neki oblici na -eur, -euse i -eur, -trice - jednina i množina - pravilna množina na -s - neki primjeri nepravilne množine na -x: eau-eaux, al-aux ..</p> <p>Član - ponavljanje određenog i neodređenog člana - partitivni član</p> <p>Zamjenice - lične nenaglašene - lične naglašene (subjekatski i objekatski padež) - upitne: <i>Qui?, De/à qui?, Que?, De/à quoi</i> - proste odnosno zamjenice: <i>qui, que, où</i> - neodredjene: <i>on, tout, personne</i></p> <p>Pridjeve - opisne - prisvojne - pokazne - komparacija pridjeva</p> <p>Glagole</p>	<p>Učenici će ponavljati i proširivati vokabular koji se odnosi na date teme, npr:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Porodica: događaji unutar porodice (les fêtes en famille: Le Jour de l'An, Noël, Paques, fêtes en famille bosniaque, les cartes de vœux, les cadeaux ...spécificités des fêtes - Kuća/dom (proširivanje vokabulara): les différents types de logement: la maison, l'appartement, le studio, la grande villa, etc; les différentes pièces et les lieux de la maison; les meubles, les accessoires, les éléments de décoration - U kupovini (proširivanje vokabulara): situations propres aux actes d'achat: acheter et payer, l'argent, demander le prix (Combien ça fait?, Combien coûte...? C'est combien?) Comment payer: en espèces (avec des billets, avec des pièces), par carte bancaire, par chèque - Škola: (proširivanje vokabulara): le système éducatif (osnovne odlike), les activités à l'école, entrer à l'école .../sortir de ...; suivre des cours de ..., une formation de ..., faire des études, passer un examen, échouer à ... - Francuska / BiH, osnovni vokabular: le pays / la ville natale, la capitale, les régions, les paysages, le climat, les habitudes des gens, exprimer les ressemblances et les différences - Slobodno vrijeme, prošireniji vokabular npr. les activités de loisirs, expressions des goûts et des

			<p>- učestvovati u razgovoru s drugima</p> <p>- govoriti na zadanu temu</p> <p>- davati upute i informacije</p> <p>- tražiti obavijesti</p> <p>- uz nastavnikovu pomoć izvoditi dramatizirani tekst</p> <p>b) PISANJE Učenici će:</p> <p>- pisati kraće diktate</p> <p>- popunjavati tabele i jednostavne križaljke</p> <p>- prepričavati tekstove</p> <p>- pisati kratke tekstove na poznatu temu (carte postale, lettre)</p> <p>- slati SMS ili e-mail</p>	<p>(potvrdni i odrični oblik)</p> <p>- Present (ponavljanje)</p> <p>- Present gl. na –ir, re, oir</p> <p>- Present povratnih glagola</p> <p>- Imperativ (ponavljanje)</p> <p>- Bliski futur (ponavljanje)</p> <p>-Futur I</p> <p>- Perfekat glagola na –er</p> <p><u>Priloge za</u></p> <p>- mjesto: ici, là, où,</p> <p>- vrijeme: aujourd'hui, hier, demain, tôt, tard</p> <p>- količinu: peu, assez, beaucoup, trop, très</p> <p>- za način: bien, mal, vite, volontiers, souvent</p> <p><u>Prijedloge</u> À, dans, de, chez, avec etc.</p> <p><u>Brojeve</u> (glavne) do 1000</p>	<p>préférences en matières de loisirs, les spectacles (le cinéma, le théâtre, la musique, la danse), les sports (le football, le ski, le vélo, la natation), les loisirs à la maison (la télévision, la radio), voir une exposition, visiter un musée, lire (la lecture), voyager (le voyage), etc</p> <p>- Zdravlje i ishrana:</p> <p>- être de bonne/mauvaise santé; aller voir le docteur, prendre des médicaments, avoir mal à...</p> <p>- la nourriture et les repas, situation propres à la nourriture et au restaurant, avoir faim – manger; avoir soif – boire; <i>la table</i>: une assiette, un verre, une fourchette, une cuillère, un couteau, une tasse; <i>apprécier</i>: c'est bon, excellent, délicieux, ça a bon/mauvais goût; etc</p> <p>- Priroda: <i>les paysages</i>: le lac, la rivière, la mer, la montagne; <i>les animaux</i>: domestiques et sauvages; etc</p>
--	--	--	---	--	--

ARAPSKI JEZIK

DRUGI STRANI JEZIK

TREĆA GODINA UČENJA, VIII RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

(2 sata sedmično – 70 sati godišnje)

Cilj i zadaci učenja arapskog jezika

Cilj učenja arapskog jezika je osposobljavanje učenika za usmenu i pismenu komunikaciju na arapskom jeziku o različitim temama iz svakodnevnog života.

Proširivanje opće kulture učenika kroz upoznavanje s načinom života i tradicijom zemalja u kojima se govori arapski jezik.

Kroz učenje stranog jezika kod učenika se razvija svijest: o značaju višejezičnosti, duhu tolerancije, kosmopolitizmu, toleranciji, humanizmu i internacionalizmu.

Zadaci nastave arapskog jezika su:

- razvoj sve četiri jezičke vještine,
- ovladavanje osnovnim leksičkim, fonetskim i gramatičkim minimumom,
- upoznavanje sa kulturom naroda čiji se jezik izučava i razumijevanje i poštivanje drugih kultura;
- razvijanje motivacije za učenje jezika i zadovoljstva u učenju,
- razvijanje samopouzdanja i samopoštivanja,
- razvijanje samostalnosti i kreativnosti,
- razvijanje sposobnosti slušanja i međusobnog uvažavanja,
- osposobljavanje učenika za samostalno korištenje različitih izvora znanja, odnosno ovladavanje strategijama učenja (naučiti kako učiti).

TREĆA GODINA UČENJA - VIII RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

(2 sata sedmično / 70 sati godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA	
Ciljevi početne nastave arapskog jezika	Očekivani rezultati učenja
<ul style="list-style-type: none"> - učenje jezika, a ne o jeziku - razvijanje pozitivnog stava prema učenju jezika - razvijanje radoznalosti i kreativnosti - razvijanje razumijevanja i logičkog pamćenja - razvijanje temeljitosti, predanosti i preciznosti u učenju jezika - razvijanje samostalnosti u govoru - putem igara, pjesme i plesa učiniti da učenje arapskog jezika bude zabavno - čitanje i pisanje jednostavnih sintagmi i rečenica 	<ul style="list-style-type: none"> - ljubav i spremnost za učenje arapskog jezika - razumijevanje jednostavnih sadržaja na arapskom jeziku - sloboda i samostalnost u govoru - čitanje riječi, vezanih za konkretan pojam (samostalno upotrebljenih) - čitanje i pisanje jednostavnih sintagmi i rečenica - prepisivanje riječi i kratkih sadržaja - kratki usmeni i pismeni odgovori - dopunjavanje riječi i rečenica

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- Teme (opća tematska područja kao osnov za daljnji rad)
- Funkcije i vještine (usmena i pismena kompetencija)
- Aktivnosti (pomoću kojih se realiziraju vještine)
- Gramatika (osnove gramatike za dati nivo)
- Vokabular (u okviru datih tema)

Neophodno je, ponoviti osnovne fraze, i provjeriti da li su usvojeni: osnovni oblici slova; varijante pisanja slova; kratki i dugi vokali; sukun; tašdid; tanwin; pisanje određenog člana; vezivanje slova u riječi, sintagme i kraće rečenice.

Nivo	Teme	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
VIII razred Osnovna škola 3. godina učenja arapskog	<ul style="list-style-type: none"> - Pozdravljanje i upoznavanje - Opisati porodicu, sebe i druge - Kuća 	<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pozdravljanje na formalan i neformalan način - Predstaviti sebe i druge 	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE:</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati</p> <p>1) neverbalno, npr.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - gestikulacijom predstaviti ono što su čuli, - bojenjem navedenih predmeta / osoba - lijepljenjem odn. slaganjem slika redosljedom koji proistekne iz teksta koji su čuli, 	<ul style="list-style-type: none"> - Određeni i neodređeni član - Elementarna imenska rečenica - Upitna rečenica - Gramatički 	<p>Učenici će:</p> <p>učiti samo osnovni vokabular, koji će biti osnova za tvorbu kratkih</p>

<p>jezika</p> <p>Prvi stepen elementarnog znanja</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Svakodnevni život - Škola (sportske i kulturne aktivnosti) - Nabrojati aktivnosti u slobodno vrijeme - Koristiti brojeve do 20 (bez objašnjavanja inkongruencije) - Iskazivanje starosti - Proslava rođendana, praznika 	<ul style="list-style-type: none"> - Imenovati članove svoje uže porodice - Opisati jednostavnim rečenicama (imenskim) i ograničenim brojem riječi ljude i predmete u kući - Imenovati predmete u školskoj torbi i učionici - Brojati od 1 do 10 - Reći koliko je sati (puni sat) - Nabrojati dane u sedmici - Nabrojati ograničen broj odjevnih predmeta 	<ul style="list-style-type: none"> - pokazivanjem na određene ilustracije koje se odnose na riječi koje su učenici čuli odn. povezivanjem slike sa tekstom koji čuju, - podvlačenjem i bojenjem ilustracija koje se odnose na riječi koje su učenici čuli, - izvođenjem uputstava koje nastavnik izgovara ili koja čuju sa kasetofona, 2) verbalno, npr.: - ponavljanjem određenih riječi koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa kasetofona, - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa kasetofona, <p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE: Učenici će prepoznati jednu ili više napisanih riječi, sintagmi ili rečenica i reagirati:</p> <p>3) neverbalno, npr:</p> <ul style="list-style-type: none"> - gestikuliranjem, imitiranjem - povezivanjem pisanih riječi i odgovarajućih ilustracija, <p>2) verbalno, npr:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kraćim pismenim ili usmenim odgovorima na pitanja, - dopunjavanjem izostavljenih riječi ili sintagmi u tekstu - povezivanjem ponuđenih riječi u tekstu... itd. <p>GOVOR: Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ponavljati riječi nastavnika ili riječi izgovorene sa kasetofona; - voditi kraće dijaloge u parovima sa drugim učenicima ili sa nastavnikom; - pjevati; - recitirati kraće pjesmice; - glumiti... itd. <p>PISANJE Učenici najprije prepisuju riječi koje su prije toga usmeno usvojili, a potom postepeno usvajaju i pravilan način njihovog pisanja kroz vježbe poput:</p> <ul style="list-style-type: none"> - popunjavanja sintagmi i rečenica (npr: Gdje su nestale riječi?) - nastavnik ispisuje sintagme/rečenice na tablu, izostavljajući određene riječi koje učenici treba da popune) - rekonstruiranje riječi od ponuđenih slova, - takmičenje u pisanju brojeva itd. 	<p>ženski rod (nastavci za ž.r.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Osnovne boje (muški i ženski rod) - Pokazne zamjenice (za bliže i dalje objekte) - Lične zamjenice (jednina i 1. lice množine) - Pridjevi (najčešće upotrebljavani) - Prijedlozi (fi, min, 'ila, `ala) - Particip aktivni - Upitni izraz (min ayna) - Brojevi (do 20) 	<p>sintagmi i (imenskih) rečenica.</p> <p>Kroz dijalog (igre, pjesmice, ponavljanje, prepoznavanje, crtanje i druge vježbe) uvježbavati osnovni vokabular.</p> <p>Vokabular treba proširivati u skladu sa temama koje se obrađuju.</p>
--	--	--	---	--	--

**DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE I PREPORUKE (1. strani jezik)
ZA VII, VIII I IX RAZRED**

Savremena nastava stranog jezika treba da proizilazi iz najnovijih dostignuća nauke o jeziku, savremenih psihološko-pedagoških teorija i saznanja o procesu učenja i kao takva treba da bude usmjerena ka učeniku. Metodika nastave stranog jezika i u ovoj trijadi (VII, VIII i IX razred osnovne škole) treba da omogući skladno razvijanje učenikovih sposobnosti, podstiče slobodu i kreativnost ideja, te razvija njegove kulturne, estetske i intelektualne vrijednosti i sposobnosti. Na ovim polazištima zasnivaju se i didaktička uputstva.

Prije svega neophodno je uspostaviti pozitivne emotivne odnose i atmosferu uzajamnog povjerenja i razumijevanja između nastavnika i učenika, jer taj afektivni potencijal predstavlja preduvjet za nesmetani razvoj kognitivnih sposobnosti u procesu učenja. I na ovom nivou (šesta godina učenja) treba istaći poseban značaj motivacije, kao i pažljivog izbora nastavnih sadržaja usklađenih sa spoznajnim svijetom djeteta, i njegovim doživljajima i uzrastom. Raznolike aktivnosti treba da imaju za cilj učenje stranog jezika bez pritiska i straha od neznanja, uz punu slobodu neverbalnog i verbalnog izražavanja. Sredstva, načini i postupci kojima nastavnik može pomoći učenicima u svjesnom učenju jezika su raznoliki. Preporučuju se:

- dinamičnost i kreativnost
- favoriziranje interaktivnog i grupnog rada
- podsticanje inicijative učenika
- obogaćivanje nastave elementima igre, ritma i dramatizacije
- unošenje civilizacijskih i interkulturoloških elemenata
- upotreba savremenih tehničkih sredstava
- stalno ohrabrivanje i podsticanje učenika na samostalno učenje
- analiziranje teškoća u procesu učenja
- upoznavanje učenika sa kriterijima učenja itd.

Treba ponoviti da u ovoj fazi učenici svjesno stiču kognitivne sposobnosti razvijanjem vještina slušanja, govora, čitanja i pisanja. Između usmenih i pismenih aktivnosti treba nastojati uspostaviti finu ravnotežu.

Po pitanju slušanja postepeno se pristupa slušanju malo dužih tekstova i dijaloga, a prije njihovih slušanja nastavnik odgovarajućim aktivnostima priprema učenike za uspješno prihvatanje sadržaja.

Mada komunikativan pristup u nastavi podrazumijeva usklađenost sve četiri vještine, značajnu pažnju treba posvetiti razvijanju vještine govora. Za uspješno razvijanje ove vještine potrebni su: pažljiva priprema, izbor i prilagođenost teme, precizna uputstva, optimalan period za razmišljanje i pripremanje, nuđenje potrebnih riječi i izraza i sl. Poželjno je da u ovim aktivnostima učestvuje što veći broj učenika. Preporučuje se rad u parovima ili u manjim grupama kako bi se svi uključili. Tokom aktivnosti usmenog izražavanja učenika ne treba prekidati niti ispravljati, već mu nakon toga, uz pohvalu za aktivno učešće, na prikladan način ukazati na greške.

Cilj vještine čitanja je da osposobi učenika za samostalno čitanje tekstova odgovarajućom brzinom i razumijevanje njihove osnovne ideje, određene pojedinačne informacije, za uočavanje pojedinih detalja itd. Pri izboru tekstova treba voditi računa o tome koje tekstove odabirati za ovaj uzrast učenika, da bi im bili što atraktivniji, raznovrsniji i pristupačniji. Treba voditi računa i o korelaciji nastavnih sadržaja, koliko je to moguće.

Cilj razvijanja vještine pisanja je osposobljavanje učenika da u pisanoj formi ostvari komunikaciju i svoje misli izrazi na logičan i razumljiv način. Metodički pristup pisanju podrazumijeva da se poštuje zadata tema, da se logički slijede događaji koji se opisuju,

koristi odgovarajuća leksika, poštuju gramatička i sintaksička pravila, kao i pravila pravopisa i interpunkcije. Naravno ulogu igra i kreativnost izražavanja. Pisanje može biti kontrolirano (dovršavanje teksta, pisanje prema modelu, popunjavanje formulara, diktati) ili slobodno (kreativno), kao što su pisanje pisama, oglasa, izvještaja, SMS ili e-mail poruka itd. Sve ove vještine treba da budu u skladu sa jezičkim kompetencijama učenika ovog uzrasta.

Korelacija među predmetima

Na ovom nivou za učenje stranog jezika koriste se znanja iz maternjeg jezika i drugih stranih jezika. Već usvojena teoretska znanja iz maternjeg jezika olakšat će razumijevanje pojedinih jezičkih kategorija u stranom jeziku. Pri učenju stranog jezika učenici će također koristiti stečena znanja iz geografije historije i umjetnosti, što će im omogućiti da se bolje upoznaju i shvate sličnosti i razlike međuljudskih odnosa. Određeni nastavni sadržaji koji se obrađuju u ovom razredu povezani su sa biologijom (okolina, životna sredina), fizikom i hemijom. Učenici će nastojati uspostaviti kontakte sa korespondentima iz zemlje čiji jezik uče. Tu će im pomoći znanje iz informatičkih tehnologija.

Da bi se ostvarila što bolja međupredmetna povezanost potrebna je saradnja kolega u školi i po mogućnosti zajedničko planiranje godišnjih nastavnih planova.

Provjeravanje znanja i ocjenjivanje

Provjeravanje i ocjenjivanje učenika vrši se kontinuiranim praćenjem aktivnosti na časovima, prilikom rada u parovima, individualnog izlaganja, tumačenja i razumijevanja. Provjeravanje znanja je sastavni dio nastave i treba po mogućnosti da se obavlja na svakom času. Cilj provjeravanja znanja je da učenik dobije povratnu informaciju o svom radu, ali i da nastavnik sagleda uspješnost metoda svog rada. Radi uspješnijeg i objektivnijeg ocjenjivanja preporučuju se češće i kraće provjere znanja putem testova, kontrolnih zadataka, pismenih vježbi, upitnika, diktata (10-15 min) nakon svake obrađene nastavne jedinice uz prethodno jasno obrazložen cilj provjere. Na osnovu rezultata provjere nastavnik se vraća unazad, ako je potrebno usporava tempo, produbljuje, proširuje ili mijenja pedagoški pristup. Treba istaći da provjeravanje ne podrazumijeva uvijek i ocjenjivanje. Provjeravanje znanja provedeno prema unaprijed utvrđenim kriterijima, sa insistiranjem na pozitivnim stranama učenja, predstavlja pomoć i učeniku i nastavniku.

Tokom školske godine rade se dva pismena zadatka, u svakom polugodištu po jedan. Ocjena na pismenom zadatku treba da bude jedan od ključnih faktora za formuliranje konačne ocjene.

Rad sa djecom sa posebnim potrebama

Ukoliko se ukaže prilika rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom programu.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE I PREPORUKE ZA VII, VIII I IX RAZRED (2. strani jezik)

Savremena nastava stranog jezika treba da proizilazi iz najnovijih dostignuća nauke o jeziku, savremenih psihološko-

pedagoških teorija i saznanja o procesu učenja i kao takva treba da bude usmjerena ka učeniku. Metodika nastave stranog jezika i u ovoj trijadi (VII, VIII i IX razred osnovne škole) treba da omogući skladno razvijanje učenikovih sposobnosti, podstiče slobodu i kreativnost ideja, te razvija njegove kulturne, estetske i intelektualne vrijednosti i sposobnosti. Na ovim polazištima zasnivaju se i didaktička uputstva.

Prije svega neophodno je uspostaviti pozitivne emotivne odnose i atmosferu uzajamnog povjerenja i razumijevanja između nastavnika i učenika, jer taj afektivni potencijal predstavlja preduvjet za nesmetani razvoj kognitivnih sposobnosti u procesu učenja. I na ovom nivou (treća godina učenja) treba istaći poseban značaj motivacije, kao i pažljivog izbora nastavnih sadržaja usklađenih sa spoznajnim svijetom djeteta, i njegovim doživljajima i uzrastom. Raznolike aktivnosti treba da imaju za cilj učenje stranog jezika bez pritiska i straha od neznanja, uz punu slobodu neverbalnog i verbalnog izražavanja. Sredstva, načini i postupci kojima nastavnik može pomoći učenicima u svjesnom učenju jezika su raznoliki. Preporučuju se:

- dinamičnost i kreativnost
- favoriziranje interaktivnog i grupnog rada
- podsticanje inicijative učenika
- obogaćivanje nastave elementima igre, ritma i dramatizacije
- unošenje civilizacijskih i interkulturoloških elemenata
- upotreba savremenih tehničkih sredstava
- stalno ohrabrivanje i podsticanje učenika na samostalno učenje
- analiziranje teškoća u procesu učenja
- upoznavanje učenika sa kriterijima učenja itd.

Treba ponoviti da u ovoj fazi učenici svjesno stiču kognitivne sposobnosti razvijanjem vještina slušanja, govora, čitanja i pisanja. Između usmenih i pismenih aktivnosti treba nastojati uspostaviti finu ravnotežu.

Po pitanju slušanja postepeno se pristupa slušanju malo dužih tekstova i dijaloga, a prije njihovih slušanja nastavnik odgovarajućim aktivnostima priprema učenike za uspješno prihvatanje sadržaja.

Mada komunikativan pristup u nastavi podrazumijeva usklađenost sve četiri vještine, značajnu pažnju treba posvetiti razvijanju vještine govora. Za uspješno razvijanje ove vještine potrebni su: pažljiva priprema, izbor i prilagođenost teme, precizna uputstva, optimalan period za razmišljanje i pripremanje, nuđenje potrebnih riječi i izraza i sl. Poželjno je da u ovim aktivnostima učestvuje što veći broj učenika. Preporučuje se rad u parovima ili u manjim grupama kako bi se svi uključili. Tokom aktivnosti usmenog izražavanja učenika ne treba prekidati niti ispravljati, već mu nakon toga, uz pohvalu za aktivno učešće, na prikladan način ukazati na greške.

Cilj vještine čitanja je da osposobi učenika za samostalno čitanje tekstova odgovarajućom brzinom i razumijevanje njihove osnovne ideje, određene pojedinačne informacije, za uočavanje pojedinih detalja itd. Pri izboru tekstova treba voditi računa o tome koje tekstove odabrati za ovaj uzrast učenika, da bi im bili što atraktivniji, raznovrsniji i pristupačniji. Treba voditi računa i o korelaciji nastavnih sadržaja, koliko je to moguće.

Cilj razvijanja veštine pisanja je osposobljavanje učenika da u pisanoj formi ostvari komunikaciju i svoje misli izrazi na logičan i razumljiv način. Metodički pristup pisanju podrazumijeva da se poštuje zadata tema, da se logički slijede događaji koji se opisuju, koristi odgovarajuća leksika, poštuju gramatička i sintaksička pravila, kao i pravila pravopisa i interpunkcije. Naravno ulogu igra i kreativnost izražavanja. Pisanje može biti kontrolirano (dovršavanje teksta, pisanje prema modelu, popunjavanje formulara, diktati) ili

slobodno (kreativno), kao što su pisanje pisama, oglasa, izvještaja, SMS ili e-mail poruka itd. Sve ove vještine treba da budu u skladu sa jezičkim kompetencijama učenika ovog uzrasta.

Korelacija među predmetima

Na ovom nivou za učenje stranog jezika koriste se znanja iz maternjeg jezika i drugih stranih jezika. Već usvojena teoretska znanja iz maternjeg jezika olakšat će razumijevanje pojedinih jezičkih kategorija u stranom jeziku. Pri učenju stranog jezika učenici će također koristiti stečena znanja iz geografije historije i umjetnosti, što će im omogućiti da se bolje upoznaju i shvate sličnosti i razlike međuljudskih odnosa. Određeni nastavni sadržaji koji se obrađuju u ovom razredu povezani su sa biologijom (okolina, životna sredina), fizikom i hemijom. Učenici će nastojati uspostaviti kontakte sa korespondentima iz zemlje čiji jezik uče. Tu će im pomoći znanje iz informatičkih tehnologija.

Da bi se ostvarila što bolja međupredmetna povezanost potrebna je saradnja kolega u školi i po mogućnosti zajedničko planiranje godišnjih nastavnih planova.

Provjeravanje znanja i ocjenjivanje

Provjeravanje i ocjenjivanje učenika vrši se kontinuiranim praćenjem aktivnosti na časovima, prilikom rada u parovima, individualnog izlaganja, tumačenja i razumijevanja. Provjeravanje znanja je sastavni dio nastave i treba po mogućnosti da se obavlja na svakom času. Cilj provjeravanja znanja je da učenik dobije povratnu informaciju o svom radu, ali i da nastavnik sagleda uspješnost metoda svog rada. Radi uspješnijeg i objektivnijeg ocjenjivanja preporučuju se češće i kraće provjere znanja putem testova, kontrolnih zadataka, pismenih vježbi, upitnika, diktata (10-15 min) nakon svake obrađene nastavne jedinice uz prethodno jasno obrazložen cilj provjere. Na osnovu rezultata provjere nastavnik se vraća unazad, ako je potrebno usporava tempo, produbljuje, proširuje ili mijenja pedagoški pristup. Treba istaći da provjeravanje ne podrazumijeva uvijek i ocjenjivanje. Provjeravanje znanja provedeno prema unaprijed utvrđenim kriterijima, sa insistiranjem na pozitivnim stranama učenja, predstavlja pomoć i učeniku i nastavniku.

Tokom školske godine rade se dva pismena zadatka, u svakom polugodištu po jedan. Ocjena na pismenom zadatku treba da bude jedan od ključnih faktora za formuliranje konačne ocjene.

Rad sa djecom sa posebnim potrebama

Ukoliko se ukaže prilika rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom programu.

MATEMATIKA

VIII. RAZRED

(Devetogodišnja osnovna škola – 4 časa sedmično, 140 časova godisnje)

UVOD: Programski sadržaj matematike za osmi razred koncipiran je kao logičan nastavak nastave matematike iz ranijih razreda, utvrđuje i proširuje do sada stečena znanja i vještine. Prva tema: Vektori-nudi osnovne pojmove i operacije sa vektorima . U drugoj temi proširuju se do sada stečeno znanje o brojevima i osnovnim računskim operacijama sa njima. Naime, uvodi se izračunavanje procenta broja , pojam kvadratnog broja , pojam iracionalnog i realnog broja. U trećoj temi stiču se znanje o pitagorinoj teoremi i njenim primjenama. U četvrtoj temi formiraju se pojmovi vezani za koordinatni sistem i funkcije direktne i obrnute proporcionalnosti.U petoj temi učenici se upoznaju sa pojmom stepena i operacijama sa njima, a ova znanja prošruju do pojma polinoma i računanja sa polinomima.

Naredne dvije teme obnavljaju i produbljuju znanja iz oblasti geometrije i daju nove spoznaje o uglovima, trouglu, četverouglu, kružnici i.krugu. Proširuju se osnovna znanja o međusobnim odnosima tih pojmova u ravni i stiču nova znanja o osnivnim konstruktivnim problemima i zadacima. Takodje, uvodi se pojam broja π i na osnovu njega dafinišu se pojmovi obima i površine kruga i upoznaju se formule za njihovo izračunavanje.

Nastavni sadržaj matematike za osmi razred devetogodišnje osnovne škole koncipiran je u sedam nastavnih tema:

1. TEMA – VEKTORI

Pojam vektora. Jednakost vektora. Osnovne računске operacije sa vektorima. Neke primjene vektora.

2. TEMA – REALNI BROJEVI

Kvadrat cijelih i racionalnih brojeva.

Rješenje jednačine $x^2 = a$ ($a \geq 0$)

Kvadratni korijen racionalnog broja.

Iracionalni brojevi. Realni brojevi i brojeva prava.

Uređenost u skupu realnih brojeva.

Jednakost $\sqrt{a^2} = |a|$.

Približne vrijednosti realnog broja.

Osnovne računске operacije sa realnim brojevima i njihova svojstva.

3. TEMA – PITAGORINA TEOREMA I NJENA PRIMJENA

Pitagorina teorema. Obrat Pitagorine teoreme.

Primjena Pitagorine teoreme na kvadrat, pravougaonik, jednakokraki / jednakostranični trougao, romb, trapez i krug.

Konstrukcija tačaka na brojevnoj pravoj koje odgovaraju iracionalnim brojevima.

Primjena Pitagorine teoreme u konstruktivnim zadacima.

4. TEMA – PROPORCIONALNOST. FUNKCIJA DIREKTNE I OBRNUTE PROPORCIONALNOSTI

Mjerenje duži. Samjerljive i nesamjerljive duži.

Razmjera duži. Proporcionalne duži.

Dijeljenje duži na dijelove jednakih dužina.

Talesova teorema i njena primjena.

Pravougli koordinatni sistem u ravni.

Proporcionalne veličine. Proporcija i njena svojstva.

Funkcija direktne i obrnute proporcionalnosti.

Primjena direktne i obrnute proporcionalnosti.

Procentni račun. Interesni (kamatni) račun.

5. TEMA – CIJELI RACIONALNI IZRAZI

Stepen čiji je izložilac prirodan broj.

Operacije sa stepenima – množenje i dijeljenje stepena jednakih osnova.

Stepen proizvoda, količnika i stepena.

Konstante i promjenljive.

Cijeli racionalni izrazi. Brojna vrijednost racionalnog algebarskog izraza.

Cijele racionalne funkcije – polinomi.

Osnovne računске operacije sa monomima.

Sabiranje, oduzimanje i množenje polinoma.

Kvadrat binoma. Kub binoma.

Razlika kvadrata. Zbir i razlika kubova.

Rastavljanje polinoma na faktore.

Rješavanje jednačine oblika $ax^2 + bx = 0$, $x^2 - a = 0$, $a \geq 0$ i $x^2 \pm 2xy + y^2 = 0$.

6. TEMA – MNOGOUGAO (POLIGON)

Mnogougao. Podjela mnogouglova.

Zbir unutrašnjih i zbir vanjskih uglova mnogougla.

Broj dijagonala mnogougla.

Pravilni mnogougao i njemu karakteristični trougao.

Konstrukcije pravilnih mnogouglova.

Površina mnogougla.

7. TEMA – KRUŽNICA I KRUG

Dijelovi kružnice i dijelovi kruga.

Omjer obima kruga i prečnika kruga – broj π .

Dužina kružnog luka.

Površina kruga. Površina kružnog prstena i kružnog isječka.

MATEMATIKA

Za VIII. razred devetogodišnje škole (četiri sata sedmično)

PODRUČJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI
ZNANJE	STICANJE ZNANJA <ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pojma vektora i osnovnih operacija sa vektorima. - Upoznavanje i shvatanje pojma iracionalnog broja i proširivanje skupa racionalnih brojeva u skup realnih brojeva. - Shvatanje da je tek sada moguće obostrano – jednoznačno pridruživanje između realnih brojeva i tačka brojevnice. - Računanje s realnim brojevima, izračunavanje vrijednosti algebarskih izraza primjenom osnovnih svojstava operacija. - Usvajanje Pitagorine teoreme i obrnute teoreme. - Primjenjivanje Pitagorine teoreme u zadacima o trouglu i četverouglu. - O Talesovoj teoremi. - Shvatanje Dekartove ideje pridruživanja uređenih parova realnih brojeva tačkama ravni. - Shvatanje direktne i obrnute proporcionalnosti u zadacima praktične primjene. - Dobro usvajanje sadržaja o stepenima. - Izvođenje identičnih transformacija polinoma. - Da proširi i uopći znanja o trouglu i četverouglu do mnogougla. - Da proširi i produbi znanja o krugu i kružnici i njihovim dijelovima. Da se uvjeri u stalnost omjera obima i prečnika kruga i usvoji pojam iracionalnog broja π. - Da učenik shvati i upamti obazac za računanje površine kruga. 	UČENIK ĆE ZNATI: <ul style="list-style-type: none"> - Razlikovat će racionalne od iracionalnih brojeva kada su dati u decimalnom zapisu a uvijek su to njihove približne vrijednosti (na određeni broj decimala). - Naučit će da se svaki realan broj, kako racionalan tako i iracionalan može zapisati kao beskonačan decimalni razlomak. - Zaključivat će o mogućnostima primjene Pitagorine teoreme uočavanjem zavisnosti između elemenata geometrijske figure. - Primjenjivat će Talesovu teoremu u rješavanju računskih i konstruktivnih zadataka. - Grafički prikazivati funkcije kada su domena i kodomena skupovi realnih brojeva. - Izvoditi operacije sa stepenima na nivou automatizma. - Povezivati znanja o djeljivosti sa identičnim transformacijama polinoma i rješavati lakše zadatke iz teorije brojeva. - Prepoznati pojedine mnogouglove, pravilne mnogouglove i njihove karakteristične trouglove. - Zna izračunati zbir unutrašnjih uglova i broj dijagonala n-tougla. Proširi znanje o računanje površine trougla i četverougla na izračunavanje površine mnogougla uopće. - Definiciju kružnice i kruga i pouzdano uočavati njihove dijelove. Znat će izračunavati obim kruga iz njegovog prečnika i obrnuto. - Znat bez teškoća, izraziti površinu kruga brojem π ili računanjem doći do približne decimalnim brojem iskazane vrijednosti.
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	RAZVIJANJE SPOSOBNOSTI I VJEŠTINA: <ul style="list-style-type: none"> - Čitanje i razumjevanje matematičkih tekstova i simbolike. - Precizno formulisanje pojmova. - Razvijanje sposobnosti za posmatranje i zapažanje. - Kreativnog mišljenja i rasuđivanja. - Intuitivnim putem dolaze do uopštavanja. - Koriste indukciju, dedukciju i analogiju prilikom zaključivanja. - Sastavljanje matematičkih zadataka različite složenosti i strukture. - Razvijanje smisla za samostalan rad. - Samoučenje korištenjem matematičkog teksta (udžbenika). 	UČENIK ĆE MOĆI: <ul style="list-style-type: none"> - Izražavati se matematičkim jezikom pismeno i usmeno. - Objašnjavati pravila i postupke. - Izvoditi i formulisati zaključke. - Prevoditi tekstualne zadatke na jednačine. - Raditi pregledno, postupno i sistematično. - Precizno i spretno koristiti nastavna sredstva (tabla, džepni računar) i geometrijski pribor. - Razumjeti odgovarajući sadržaj prirodnih nauka.

VRIJEDNOSTI I STAVOVI:	RAZVIJANJE SPOZNAJA O DRUŠTVENIM VRIJEDNOSTIMA: <ul style="list-style-type: none"> - Razvijanje osjećaja odgovornosti. - Kritički odnos prema radu i rezultatima rada. - Sticanje navike grupnog (ekipnog) rada. - Izgrađivanje pozitivnog stava prema matematici. - Razvijanje matematičke radoznalosti i motivacije u sticanju znanja. - Izgrađivanje pozitivnih osobina učenikove ličnosti. 	UČENIK ĆE: <ul style="list-style-type: none"> - Analizirati i vrednovati rezultate svoga rada. - Uočavati greške. - Razvijati smisao za saradnju u procesu učenja. - Pružati pomoć učenicima koji se ne snalaze u radu. - Formirati naučni pogled na svijet.
-------------------------------	---	--

NASTAVNI PROGRAM MATEMATIKE ZA OSMI RAZRED
(Devetogodišnja osnovna škola – četiri sata sedmično)

SADRŽAJI	ZNAJJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI , STAVOVI, PONAŠANJA	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
----------	--------	-------------	----------------------------------	-------------------	-----------------------

<p>1. VEKTORI</p> <ul style="list-style-type: none"> • Usmjerene duž – vektor. Jednakost vektora. • Sabiranje vektora. • Množenje vektora prirodnim brojem. • Neke primjene vektora. 	<ul style="list-style-type: none"> • Upoznaju pojam vektora i osnovne operacije sa vektorima. • Znaju izvoditi potrebne konstrukcije. • Upoznaju konkretne primjene vektora 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijaju sposobnost za posmatranje, zapažanje i zaključivanje. • Stečeno znanje o vektorima znaju koristiti za rješavanje zadataka iz fizike. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pokazuju interes prilikom upoznavanja novih pojmova i proširivanja matematičkih znanja. • Razvijaju preciznost i urednost u crtanju, procjenjuju i vrednuju vlastiti rad i rad svojih drugova. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pažljivo sluša i prati rad na satu, crta, konstruira i pri tome usvaja nova znanja. • Za svaki nejasan zadatak traži objašnjenje od nastavnika. • Kod kuće rade redovno domaće zadatke posvećujući punu pažnju pravilnom i tačnom crtanju. 	<ul style="list-style-type: none"> • Uvodi pojam vektora i neke operacije sa vektorima intuitivno. • Povezuje tematski matematičke sadržaje sa sadržajima drugih predmeta. • Pomaže učenicima da nauče pravilno koristiti geometrijski pribor.
<p>6. REALNI BROJEVI</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kvadriranje cijelih brojeva. Kvadrat racionalnog broja. • Rješenje jednačine $x^2=a$, ($a \geq 0$). Kvadratni korijen racionalnog broja. • Iracionalni brojevi. • Realni brojevi. • Brojevna prava. • Uređenost u skupu realnih brojeva. • Jednakost $\sqrt{a^2} = a$. • Približne vrijednosti realnog broja. • Osnovne računске operacije u skupu realnih brojeva i njihova svojstva. 	<ul style="list-style-type: none"> • Usvajaju pojam kvadrata i kvadratnog korijena, racionalnog broja i aritmetičkog kvadratnog korijena. • Shvataju potrebu proširivanja skupa racionalnih brojeva. • Upoznaju skup iracionalnih i skup realnih brojeva. • Pridružuju realne brojeve tačkama brojevnih prave. • Upoređuju dva realna broja. • Shvataju da za računanje sa realnim brojevima 	<ul style="list-style-type: none"> • Osposobljavaju se da vrše približna procjenjivanja kod izračunavanja kvadrata i kvadratnih korijena. • Osposobljavaju se za rješavanje praktičnih zadataka primjenom kvadratnog korijena. • Rješavanjem geometrijskih zadataka prihvataju iracionalne brojeve kao realne, na primjer, da je mjerni broj stranice kvadrata $\sqrt{2}$ i slično. • U praktičnom računanju 	<ul style="list-style-type: none"> • Stiču navike korištenja pomoćnih sredstava za računanje (tablice kvadrata i kvadratnog korijena i džepni računar). • Razvijaju intuitivno mišljenje. • Primjenjuju misaone operacije identifikacije i apstrakcije. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kvadriraju racionalne brojeve u obliku razlomaka ili u decimalnom zapisu i procjenjuju vrijednost kvadrata. • Određuju rješenja jednačine $x^2 = a$ i izračunavaju kvadratni korijen broja (pogodno izabranog). • Primjenjuju jednakost $\sqrt{a^2} = a$ u rješavanju jednačina. • Racionalno računaju sa realnim brojevima. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ponavlja skupove N, Z i Q i operacije u tim skupovima • Pravilno formiraju pojmove: kvadratni korijen i aritmetički kvadratni korijen i upoznaje učenike sa pojmom iracionalnog broja. • Kratko objašnjava terminološko značenje i istorijat iracionalnog broja. • Kao primjer $\sqrt{2}, \sqrt{3}, \sqrt{5}$ i sl. • Kod određivanja tačaka brojevne prave koje odgovaraju iracionalnim brojevima koristi njihove približne vrijednosti s napomenom da postoje i

	<p>vrijede svi osnovni zakoni računanja sa racionalnim brojevima.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Primjenjuju osnovna svojstva operacija u izračunavanju vrijednosti algebarskih izraza. 	<p>zamjenjuju iracionalne brojeve približnim racionalnim vrijednostima u decimalnom zapisu (sa konačnim brojem decimala, odnosno sa određenom tačnošću) i operacije sa iracionalnim brojevima izvode kao sa racionalnim brojevima.</p>			<p>tačne konstrukcije koje će se izvoditi poslije obrade Pitagorine teoreme</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skup realnih brojeva uvodi kao uniju skupova racionalnih i iracionalnih brojeva. • Rješava kvadratne jednačine oblika $x^2 - a = 0$, $a > 0$ kod kojih rješenja mogu biti racionalni ili iracionalni brojevi. Tako navodi učenike da shvataju iracionalan broj kao realan broj.
<p>7. PITAGORINA TEOREMA I NJENA PRIMJENA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pitagorina teorema (formulacija i dokaz). • Obrat Pitagorine teoreme. • Primjena Pitagorine teoreme na kvadrat i pravougaonik. • Primjena Pitagorine teoreme na jednakokraki i jednakokrani trougao. • Primjena Pitagorine teoreme na romb. • Primjena Pitagorine teoreme na jednakokraki i pravougli trapez. • Primjena Pitagorine teoreme na krug. • Konstrukcija tačaka na brojevnoj pravoj koje odgovaraju iracionalnim brojevima. • Primjena Pitagorine teoreme u konstruktivnim zadacima. 	<ul style="list-style-type: none"> • Usvoje Pitagorinu teoremu (izreku i smisao) i razumiju dokaz. • Shvate obrat Pitagorine teoreme. • Primjenjuju Pitagorinu teoremu kod izračunavanja geometrijskih figura u kojima se pojavljuje pravougli trougao. • Rješavaju praktične probleme primjenom Pitagorine teoreme. • Znaju konstruktivno odrediti tačke brojevnih prave koje odgovaraju iracionalnim brojevima. • Mogu primjeniti Pitagorinu teoremu u jednostavnijim 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijaju sposobnost posmatranja i uočavanja funkcionalne zavisnosti među elementima geometrijskih figura. • Uspješno primjenjuju usvojene pojmove i teoreme u rješavanju zadataka. • U raznovrsnim praktičnim zadacima mogu dati tekst prevesti na matematički jezik. 	<ul style="list-style-type: none"> • Uočavaju veliku važnost Pitagorine teoreme i njenu primjenu u mnogim granama matematike. • Stiču naviku preciznosti i tačnosti u radu. • Primjenom misaonih operacija: analize, apstrakcije i generalizacije osposobljavaju se za deduktivan način zaključivanja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Izvode ogled (dokaz Pitagorine teoreme) na svojim modelima koje su napravili. • Uvježbavaju primjenu Pitagorine teoreme. • Analiziraju svoje rezultate i upoređuju ih sa rezultatima svojih drugova. • Uočavaju greške i shvataju kako se pravilno rješavaju isti zadaci i vrše ispravak netačno urađenih zadataka. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ponavlja sa učenicima trougao, posebno pravougli trougao. • Dokazuje Pitagorinu teoremu na svom demonstracionom modelu. • Ističe da je Pitagorina teorema nastala iz potrebe rješavanja praktičnih životnih pitanja i o tome učenicima daje neophodne historijske činjenice. • Na osnovu Pitagorine teoreme najprije izračunava jednu stranicu pravouglog trougla kada su poznate druge dvije, a zatim njenu primjenu uvježbava na figurama kod kojih se javlja pravougli trougao. • Podstiče učenike da svjesno i aktivno učestvuju u radu (u

	konstruktivnim zadacima.		<ul style="list-style-type: none"> Razvijaju ideje i istraživački duh u samostalnom radu. 		<p>izvođenju i formulisanju zaključaka, primjeni Pitagorine teoreme na izučavane geometrijske figure).</p> <ul style="list-style-type: none"> Primjenjuje raznovrsne načine rada do metode problemskog učenja.
<p>8. PROPORCIONALNOST FUNKCIJA DIREKTNE I OBRNUTE PROPORCIONALNOSTI</p> <ul style="list-style-type: none"> Mjerenje duži. Samjerljive i nesamjerljive duži Razmjera duži. Proporcionalne duži Dijeljenje duži na jednake dijelove i u datoj razmjeri. Talesova teorema i njena primjena. Pravougli koordinatni sistem u ravni. Rastojanje dvije tačke. Proporcionalne veličine. Proporcija i njena svojstva. Funkcija direktne proporcionalnosti $y = kx$. Funkcija obrnute proporcionalnosti $y = k/x$. Primjena direktne i obrnute proporcionalnosti (srazmjerni račun, procentni račun, interesni račun, proporcionalna podjela). 	<ul style="list-style-type: none"> Usvajaju pojmove razmjere i proporcionalnosti duži i pojam samjerljivih i nesamjerljivih duži. Znaju podijeliti duž grafički (konstruktivno) na jednake dijelove i u datoj razmjeri. Razumiju Talesovu teoremu, znaju je iskazati, na slici navesti date uslove i tvrdnje. Detaljno upoznaju pravougli koordinatni sistem u ravni. Znaju odrediti tačke, koje odgovaraju datim uređenim parovima i obrnuto. Usvajaju pojam i osobine proporcije. Dograđuju i usvajaju pojam funkcije, način zapisivanja funkcije i njen grafik. Znaju prikazivati funkciju direktne i 	<ul style="list-style-type: none"> Brzo i racionalno izvode računsku operaciju sa brojevima i uočavaju vezu između duži i brojeva. Osposobljavaju se za funkcionalno posmatranje i rasuđivanje učeći o funkcijama kroz nastavu aritmetike i algebre. Razlikuju direktnu i obrnutu proporcionalnost veličina. Osposobljavaju se za dokazivanje geometrijskih tvrdnji sa slikama, iskazima i zapisivanjem uslova. 	<ul style="list-style-type: none"> Sticanje navika preciznog i urednog crtanja i spretnog korištenja pribora. Razvijanje matematičkog i funkcionalnog mišljenja uočavanjem zavisnosti među veličinama. 	<ul style="list-style-type: none"> Uočavaju odnose među dužima i precizno grafički mjere duži. Upoređuju dvije veličine iste vrste, pravilno pišu, čitaju i sastavljaju razmjere. Primjenjuju Talesovu teoremu za konstrukciju četvrte geometrijske proporcionalne za tri duži, u dokazima svojstava nekih geometrijskih figura i dr. Crtaju grafike poznatih funkcija i iz njih čitaju potrebne podatke. Ispituju da li 4 duži čine proporciju, postavljaju proporcije i izračunavaju nepoznati član proporcije. Primjenjuju proporcije na zadatke iz prakse, u procentnom i kamatnom računu, na nastavi geometrije, fizike i 	<ul style="list-style-type: none"> Ponavlja pojam razmjere usvojen ranije. Češće ukazuje kako na časovima obrade, tako i na časovima utvrđivanja na to da se razmjera dvije duži definira samo pod uslovom da su obje duži mjerene istom jediničnom dužim i da razmjera ne zvisi od jedinice mjere. Navodi učenike da sami određuju razmjere dvije duži i da na osnovu vrijednosti razmjere zaključuju da li su duži samjerljive ili nesamjerljive. Kod Talesove teoreme, odnosno kod proporcionalnosti odsječaka na pravima insistira više na razumijevanju i primjeni a ne zahtijeva od učenika dokaze teorema. Radi shvatanja pojma pravouglog koordinatnog sistema ponavlja o brojevnoj pravoj kao koordinatnoj osi realnih brojeva. Određivanje tačaka koje odgovaraju datim

	<p>obrnute proporcionalnosti na razne načine.</p> <ul style="list-style-type: none"> Rješavaju zadatke iz života i prirodnih nauka primjenom direktne i obrnute proporcionalnosti 			hemije.	<p>uređenim parovima realnih brojeva i obrnuto izvodi na modelu koordinatnog sistema ili na pripremljenoj grafofoliji.</p> <ul style="list-style-type: none"> Daje informacije o Dekartu i njegovom doprinosu Pojam direktno i obrnuto proporcionalnih veličina uvodi na primjerima iz života, geometrije i prirodnih nauka. Dograđuje pojam funkcije, a pojam funkcije direktne i obrnute proporcionalnosti izgrađuje na primjerima. Navodi učenike da prvo utvrde da li formule određuju funkciju, a zatim indukcijom dolaze do formule za funkciju direktne i obrnute proporcionalnosti. Uči učenike primjeni proporcija u tekstualnim zadacima. Detaljno objašnjava postavljanje problema, jer ih učenici teže shvataju.
<p>9. CIJELI RACIONALNI IZRAZI</p> <ul style="list-style-type: none"> Stepen čiji je izložilac prirodan broj. Operacije sa stepenima – množenje stepena jednakih osnova. Dijeljenje stepena jednakih osnova. Stepen proizvoda. Proizvod stepena jednakih izložilaca. 	<ul style="list-style-type: none"> Usvoje pojam stepena kada je izložilac prirodan broj a osnova realan broj. Izvode osnovne računske operacije sa stepenima i interpretiraju usvojena pravila obrnutim putem. 	<ul style="list-style-type: none"> Osposobljavaju se da u toku rada daju objašnjenja za svaki korak u rješavanju zadataka. Navikavaju se na postupnost u radu i automatizam u primjeni formula za rastavljanje polinoma na faktore. 	<ul style="list-style-type: none"> Ispoljavaju preglednost u pisanju i rješavanju zadataka. Stiču naviku za izostavljanje znaka za operaciju množenja 	<ul style="list-style-type: none"> Određuju vrijednost stepena i računaju sa stepenima. Pravilno interpretiraju i primjenjuju usvojena pravila za izvođenje računskih operacija sa monomima i polinomima. Usvojene formule i 	<ul style="list-style-type: none"> Proširuje pojam stepena tako da $a \in \mathbb{R}$ i $n \in \mathbb{N}$. Insistira na usmenom određivanju znaka i vrijednosti stepena u jednostavnijim izrazima. Kod obrade stepena uvažava princip postupnosti i posvećuje više vremena uvođenju odgovarajućih pojmova.

<ul style="list-style-type: none"> • Stepen količnika. Količnik stepena jednakih izložilaca. • Stepen stepena. • Konstante i promjenljive. • Cijeli racionalni izrazi. Brojeva vrijednost racionalnog algebarskog izraza. • Polinomi (monom, binom, trinom). • Sabiranje sličnih monoma. Sređeni oblik polinoma. Stepen polinoma. • Sabiranje polinoma. • Suprotni polinomi. Razlika polinoma. • Množenje monoma. Množenje polinoma monomom. • Množenje polinoma polinomom. • Kvadrat binoma. • Kub binoma. • Rastavljanje polinoma na faktore primjenom zakona distributivnosti. • Rješavanje jednačine oblika $ax^2 + bx = 0$. • Razlika kvadrata. Rastavljanje polinoma oblika razlike kvadrata na faktore. • Rješavanje jednačine oblika $x^2 - a = 0, a \geq 0$. • Zbir i razlika kubova. Rastavljanje polinoma $x^3 \pm y^3$ na faktore. • Faktorizacija polinoma oblika $x^2 \pm 2xy + y^2$. • Rješavanje jednačine oblika $x^2 \pm 2xy + y^2 = 0$. • Faktorizacija polinoma oblika $x^3 \pm 3x^2y + 3xy^2 \pm y^3$. 	<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznaju algebarske izraze (monom, binom, trinom). • Uočavaju slične monome i formiraju polinom od datih monoma. • Izvode osnovne računске operacije sa polinomima i izračunavaju brojnu vrijednost izraza. • Prepoznaju kvadrat binoma i razliku kvadrata. • Znaju rastaviti polinome na faktore primjenom zakona distributivnosti, oblike kvadrata binoma, razlike kvadrata, kvadratnog trinoma koji nije kvadrat binoma, zbira i razlike kubova. • Rješavaju jednačine na novi način koji se temelji na rastavljanju polinoma na faktore. 	<ul style="list-style-type: none"> • Racionalno računaju. • Osposobljavaju se da pri izvođenju zaključaka koriste indukciju, dedukciju i analogiju. 	<p>između faktora monoma kao i broja 1, kad je on faktor.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Induktivnim putem dolaze do uopštavanja. • Stiču vještinu snalaženja u izboru pravilne metode kod faktorizacije polinoma. • Osposobljavaju se za samostalan rad i samokontrolu. • Osposobljavaju se za samostalno sticanje znanja primjenom didaktičkog materijala. 	<p>postupke primjenjuju pri rastavljanju polinoma na faktore.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uvježbavaju faktorizaciju algebarskih izraza. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ponavlja pojam brojnog izraza i izraza sa promjenljivom i uvodi naziv algebarski racionalni izraz. • Ponavlja zakone komutativnosti, asocijativnosti i distributivnosti. • Više algebarskih operacija sa polinomima ilustrira grafički, pregledno, sa objašnjenjem svakog koraka (koristi grafolije). Ovo realizira na satima utvrđivanja. • Rastavljanje polinoma na faktore vrši postupno, posebno u primjeni usvojenih formula. • Sistematizira znanje da bi učenici imali potpuniju sliku sadržaja koji su obrađeni u ovoj nastavnoj cjelini. • Koristi zidne slike sa formulama, višeslojne grafolije, nastavne listiće: za ispodprosječne, prosječne i nadprosječne učenike.
<p>6. MNOGOUGAO</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Razumije i zna šta 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijaju 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijaju 	<ul style="list-style-type: none"> • Aktivno učestvuje u 	<ul style="list-style-type: none"> • Novi sadržaj nadovezuje

<p>(POLIGON)</p> <p>-Mnogougao. Podjela mnogouglova. - Zbir unutrašnjih i zbir vanjskih uglova mnogougla. - Broj dijagonala mnogougla. - Pravilni mnogougao i njemu karakteristični trougao. - Konstrukcije pravilnih mnogouglova. - Površina mnogougla.</p>	<p>su poligoni I njihove podjele</p> <ul style="list-style-type: none"> • Upamti da je zbir vanjskih uglova svakog poligona pun ugao • Prepozna i razumije pravilne poligone i konstrukcije nekih. • Zna procedure računanja površina pravilnih i nepravilnih mnogouglova. 	<p>sposobnost za posmatranje, zapažanje i zaključivanje.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uočavaju praktični značaj primjene znanja o uglovima i dijagonalama mnogougla. • Osposobljavaju se za analitičko mišljenje • Uočavanja zavisnosti među datim elementima mnogougla. • Utvrđivanje redoslijeda konstruktivnih koraka. • Osposobljavaju se za uočavanje i raspoznavanje mnogouglova u okolini. • Stiču vještinu korištenja pribora. 	<p>stavove o važnosti i značaju estetskih vrijednosti, harmoničnosti i pravilnosti u matematici i svakodnevnom životu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • O značaju posmatranja, zapažanja, analize i logičkog mišljenja. • Razvijaju pozitivne stavove prema učenju geometrije i ulozi geometrije u svakodnevnom životu.. 	<p>nastavnom procesu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Razvija stavove o važnosti i značaju estetskih vrijednosti, harmoničnosti i pravilnosti u matematici i povezuje matematičke pojmove sa primjerima iz svakodnevnog života. • Razvijaju pozitivne stavove prema učenju geometrije i ulozi geometrije u svakodnevnom životu.. • Aktivno posmatra, uočava odnose među elementima u mnogouglu. • Samostalno crta, zapisuje i primjenjuje matematičku simboliku. <p>Vrednuje rezultate svoga rada i ispoljava kritičnost u radu.</p>	<p>na ranije stečeno znanje o mnogouglu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dokazuje tvrdnju o zbiru unutrašnjih i vanjskih uglova mnogougla pri čemu navodi učenike na samostalno logičko zaključivanje. • Posebnu pažnju posvećuje svakom koraku u rješavanju konstruktivnog zadatka. • Učenike potiče na urednost i preciznost u radu, pravilno formulisanje iskaza i zaključka.
<p>7. KRUŽNICA I KRUG</p> <p>-Dijelovi kružnice i dijelovi kruga. - Omjer obima kruga i prečnika kruga – broj π. - Dužina kružnog luka. -Površina kruga. - Površina kružnog prstena i kružnog isječka.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Razlikuje krug(površ) od kružnice (linije). • Broj π shvata kao omjer obima kruga i prečnika kruga i na osnovu toga računa približnu vrijednost broja π. • Površinu kruga razumijeva kao površinu π puta veću od površine kvadrata stranice r. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vizuelne organizacije i orijentacije. • Vizuelnog pamćenja • Primjene algoritamskog rješavanja zadataka • Mjerenja i procjenjivanja • Induktivnog i deduktivnog zaključivanja • Identifikacije i generalizacije 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijaju stavove o značaju estetskih vrijednosti, • Harmoničnosti I pravilnosti u matematici I svakodnevnom životu. • Značaju posmatranja, zapažanja, analize i logičkog mišljenja. ○ Razvijaju 	<ul style="list-style-type: none"> • Aktivno kritički učestvuje u nastavnom procesu • Posmatra, uočava odnose među elementima kružnice i kruga. • Samostalno crta, zapisuje i primjenjuje matematičke formule i dovodi ih u korelacije sa primjerima iz života • Kritički vrednuje rezultate svoga rada i ispoljava zainteresiranost u 	<ul style="list-style-type: none"> • Novi sadržaj nadovezuje na ranije stečeno znanje o kružnici i krugu • Navodi učenike na samostalno razmišljanje i logičko zaključivanje. • Organizuje eksperimentalne i numeričke postupke utvrđivanja odnosa matematičkih pojmova vezanih za kružnicu i krug. • Koristi zidne slike sa formulama, grafofolije, nastavne listiće: za ispodprosječne, prosječne i nadprosječne

			pozitivne stavove prema učenju geometrije i ulozi geometrije u svakodnevnom životu..	radu. <ul style="list-style-type: none"> • Učestvuje u grupnom radu i pomaže drugima u rješavanju problema 	učenike.
--	--	--	--	---	----------

DIDAKTIČKO - METODIČKE NAPOMENE

1. TEMA – VEKTORI

Uvesti pojam vektora na «prirodan» način, sa puno primjera (koristitei pojmove iz fizike i sl.). Posebnu pažnju obratiti na odnos dva vektora (kolinearnost, jednakost, upoređivanje po intenzitetu) i povezivati to sa fizikalnim procesima.

- Na primjeru usmjerene duži objasniti pojam vektora i njegove karakteristike (pravac, smjer i intenzitet). Za prirodnije shvatanje pojma vektora koristiti primjere iz fizike.
- Obratiti posebnu pažnju na odnose dva vektora (kolinearni- leže na paralelnim pravima, upoređivati ih po intenzitetu, obratit pažnju na promjenu smjera vektora i sl.). Posebno definisati i objasniti jednakost dva vektora.
- Grafički uvesti operaciju sabiranja dva vektora i pokazati osobine te operacije.
- Grafički uvesti operaciju množenja vektora i skalara (skalare uzimati iz skupa prirodnih brojeva) i pokazati osobine.
- Navesti neke konkretne primjere i zadatke iz fizike koji se rješavaju pomoću vektora, uz korištenje uvedenih relacija i operacija

2. TEMA – REALNI BROJEVI

Za razumjevanje skupa realnih brojeva potrebno je najprije ponoviti sve o skupovima prirodnih, cijelih i racionalnih brojeva i operacije

sa tim brojevima. Postupno i pravilno formiranje pojmova: kvadratni korijen, aritmetički kvadratni korijen, i iracionalan broj je uslov za pravilno shvatanje realnog broja.

- Objasniti dobro pojam kvadrata racionalnog broja i pojam rješavanja kvadratne jednačine $x^2 = a$, $a \geq 0$.
- Izračunavati vrijednost kvadrata racionalnog broja (u obliku razlomka i u obliku decimalnog broja) što će pripremiti učenike za kasnije shvatanje i izračunavanje vrijednosti stepena.
- Uvesti kvadratni korijen kao način zapisivanja rješenja kvadratne jednačine, a vrijednost kvadratnog korijena kao broj koji treba kvadrirati da se dobije potkorjena veličina.
- Posebno naglašavati uzimanje pozitivne vrijednosti kvadratnog korijena kod aritmetičkog kvadratnog korijena.
- Detaljno obrazložiti jednakost $\sqrt{a^2} = |a|$ uz ponavljanje pojma apsolutne vrijednosti broja.
- Objasniti i pokazati na primjerima identitet $(\sqrt{a})^2 = a$, $a \geq 0$, tj. da se broj ne mijenja ako ga korjenujemo a zatim kvadiramo.
- Primjeniti definiciju kvadratnog korijena i relacije $\leq$ i $\geq$ za objašnjavanje približne vrijednosti kvadratnog korijena racionalnog broja (koristiti tablice kvadrata u udžbeniku).
- Izračunavanje približnih vrijednosti kvadratnog korijena brojeva vršiti na unaprijed određen broj decimala (pomoću tablice ili džepnog računara).
- Prije uvođenja iracionalnih brojeva navesti razloge njihovog postojanja. Svaki racionalan broj može se napisati kao decimalan broj (čisto periodičan ili mješovito periodičan). I obrnuto, svaki racionalan broj u decimalnom obliku sa konačnim ili beskonačnim brojem decimala može se napisati u obliku razlomka $\frac{a}{b}$. Sada saopćiti učenicima da ima i takvih brojeva u decimalnom obliku sa beskonačno decimala (neperiodični), koji se ne mogu napisati u obliku razlomka $\frac{a}{b}$, što znači da nisu racionalni.
- Kao primjer uzeti $\sqrt{2}$ ili u decimalnom zapisu 1,4142135... i dokazati poznatim postupkom da $\sqrt{2}$ nije racionalan broj.
- Zaključak uopćiti npr. $\sqrt{3}, \sqrt{5}, \sqrt{7}, -\sqrt{8}$ itd. nisu racionalni brojevi i da se takvi brojevi koji nisu racionalni zovu iracionalni.
- Definirati iracionalan broj kao decimalan neperiodičan zapis sa beskonačno decimala.
- Definirati skup realnih brojeva kao uniju skupova Q i I kada učenici usvoje da je $Q \cap I = \Phi$.
- Primjenjivati sadržaje iz nastavne teme Realni brojevi u kombinovanim zadacima u cilju sistematizovanja znanja.

3. TEMA – PITAGORINA TEOREMA I NJENA PRIMJENA

Potrebno je učenike upoznati sa: formulacijom Pitagorine teoreme – iskazom i zapisom, shvatanjem i razumijevanjem suštine Pitagorine teoreme i njenom širokom primjenom u računskim, konstruktivnim i praktičnim zadacima.

- Upoznati učenike sa Pitagorinom teoremom služeći se tzv. „egipatskim trouglom“
- Historijski se osvrnuti na „egipatski trougao“ čije su stranice 3, 4 i 5 jedinica.
- Utvrditi da će trouglovi sa stranicama 5, 12 i 13 ; 6, 8 i 10 isto tako biti pravougli (konstrukcijom trougla datih stranica i provjerom mjerenjem).

- Navoditi učenike na pronalaženje zavisnosti $3^2 + 4^2 = 5^2$, $5^2 + 12^2 = 13^2$ i $6^2 + 8^2 = 10^2$ (aritmetička interpletacija), a zatim dati informaciju o „Pitagorinim brojevima“.
- Konstruisati kvadrate nad katetama i hipotenuzom konstruisanog „egipatskog trougla“ i dati geometrijsko tumačenje Pitagorine teoreme koje se temelji na jednakosti površina.
- Na modelu Pitagorine teoreme potvrditi da je zbir kvadrata konstruisanih nad katetama jednak kvadratu konstruisanom nad hipotenuzom.
- Geometrijski dokaz Pitagorine teoreme izvodi svaki učenik na svom modelu koji je donio (od kartona u boji kvadrata i pravougljih trouglova i njihovim sklapanjem), a nastavnik na svom modelu ili koristi višeslojnu grafofoliju. Može izvesti i strožiji dokaz uz simboličko zapisivanje.
- Iskazati bez dokaza obrnutu teoremu Pitagorinoj teoremi i utvrditi je na primjerima.
- Primjenom Pitagorine teoreme konstrukcijski određivati tačke brojeve prave kojima se pridružuju iracionalni brojevi $\sqrt{2}, -\sqrt{2}, \sqrt{3}, -\sqrt{3}, \sqrt{5}, -\sqrt{5}, \dots$
- Uvježbavati primjenu Pitagorine teoreme.

4. TEMA – PROPORCIONALNOST, FUNKCIJA DIREKTNE I OBRNUTE PROPORCIONALNOSTI

Pri uvođenju pojmova razmjere i proporcionalnosti duži treba koristiti prethodna znanja učenika o razmjeri, mjerenju i upoređivanju duži. Samjerljivost i nesamjerljivost duži vezati za vrijednost razmjere njihovih dužina koja je racionalan ili iracionalan broj. Kada učenici upoznaju opći pojam razmjere, uvodi se pojam proporcije a zatim proporcionalnost duži. Talesovu teoremu o proporcionalnosti odsječaka koje paralelne prave grade na kracima ugla treba dokazati i dobro uvježbati njenu primjenu. Pojam pravilnog koordinatnog sistema treba dograditi i upoznati važnije pojmove u vezi sa funkcijom. Posebnu pažnju posvetiti funkcijama direktne i obrnute proporcionalnosti.

- Razgraničiti jasno pojmove upoređivanja duži, mjere, jedinične mjere, mjernog broja i dužine duži.
- Grafički upoređivati duži i obuhvatiti dva slučaja: za koliko je jedna duž veća (manja) od druge duži i koliko puta je jedna duž veća (manja) od druge duži.
- Pojam mjere duži (duž koja se sadrži cio broj puta u datoj duži) također formirati na primjerima.
- Uvesti mjerni broj i jediničnu duž, a zatim izvesti zaključak da se svakoj duži može pridružiti pozitivan broj.
- Pojam dužine duži izgraditi na primjerima. Na primjer, ako je $MN = 12$ cm, učenik treba znati odgovoriti na pitanje: koja je jedinična duž? Koji broj je mjerni broj? Koliko puta je duž MN veća od jedinične duži? Kolika je dužina duži MN ?
- Ponoviti razmjeru dva broja (definiciju i osnovne osobine) bez obzira što su taj pojam učenici u 6 razredu upoznali i koristili u zadacima.
- Pojam samjerljivosti i nesamjerljivosti duži definirati pomoću vrijednosti razmjere duži.
- Na primjeru razmjere dijagonale i stranice kvadrata koja je $\sqrt{2}$ tj. iracionalan broj primjeniti definiciju i izvesti tačan zaključak.
- Definirati proporcionalne duži i ukazati da osnovne osobine proporcije za brojeve vrijede iz duži
- Uvesti pojam pravouglog koordinatnog sistema prikazivanjem podataka sa dvije veličine (npr. Promjena vremena i temperature). Objasniti pojmove: koordinatni početak, jedinična duž, apscisna osa, ordinatna osa a zatim definirati pravougli koordinatni sistem.
- Ponoviti prikazivanje funkcija grafom, tablicom i formulom a zatim definirati funkciju.

- Obratiti pažnju na grafičko predstavljanje funkcija. Učenici treba da shvate da grafik funkcije čini skup svih tačaka dobivenih tako da se za svaki broj $X \in \mathbb{R}$ može po formuli izračunati vrijednost funkcije $Y \in \mathbb{R}$, i da svakom uređenom paru (X, Y) odgovara samo jedna tačka koordinatne ravni.
- Navesti više primjera direktno proporcionalnih veličina pa na osnovu jednakosti omjera (razmjera) definisati proporciju i njene osobine.
- Pojam procenta kao specijalni slučaj razlomka koji su učenici upoznali u 6 razredu proširiti i rješavati zadatke procentnog računa proporcijom.
- Uvesti pojmove iz kamatnog računa i rješavati probleme koristeći svojstva direktno proporcionalnih veličina.

5. TEMA – CIJELI RACIONALNI IZRAZI

Ova tematska cjelina realizira se prvo daljom izgradnjom pojma stepena koji su učenici već upoznali u temi realni brojevi. Poslije toga se prelazi na upoznavanje pojma racionalnog izraza i izračunavanje brojne vrijednosti. Među racionalnim izrazima posebno su značajni polinomi. Identične transformacije polinoma mogu se uspješno vršiti uz dobro poznavanje sadržaja o stepenima, kao i svojstava računskih operacija.

- Pojam stepena obraditi postupno. Navoditi primjere tako da se za bazu uzimaju prirodni, cijeli, racionalni i iracionalni brojevi, nakon čega izvršiti uopštavanje.
- Za određivanje vrijednosti stepena koristiti obrnut proces – predstavljanje stepena u obliku proizvoda jednakih faktora.
- Kod operacija sa stepenima svako pojedinačno pravilo uvježbavati na dovoljnom broju raznovrsnih zadataka.
- Proširiti pojam izraza koji je uveden u skupu racionalnih brojeva na skup realnih brojeva i uvesti naziv algebarski izraz.
- Računske operacije sa monomima i polinomima (u sređenom obliku) vršiti na osnovu poznatih zakona računanja sa brojevima.
- Poslije uvježbavanja pojedinih formula dati njihovo geometrijsko tumačenje pomoću odgovarajućih slika, čime se učenici očigledno uvjeravaju u istinitost tvrdjenja.
- Postupno raditi rastavljanje polinoma na faktore jer je dosta teško za učenike. Na primjer, polinom prilagoditi obliku usvojene formule pa ga onda rastaviti na faktore $(4x^2 - 25y^2 = (2x)^2 - (5y)^2 ; 8x^3 + 27y^3 = (2x)^3 + (3y)^3$ itd.).
- Racionalno računati primjenjujući formulu za razliku kvadrata na čisto brojevne izraze $(7,29^2 - 2,71^2)$.
- Rastavljanje polinoma na faktore primjenjivati pri rješavanju jednačina datih oblika.

6. TEMA – MNOGOUGAO POLIGON

Ovom tematskom cjelinom proširit, produbiti i sistematizovati će se ranije stečena znanja o trouglu i četverouglu.

- Mnogougao uvesti, induktivnom metodom uopćavanjem i sistematizacijom ranije naučenih pojmova o trouglu i četverouglu. Svaki učenik nekim od metoda treba se uvjeriti da je zbir vanjskih uglova svakog mnogougla pun ugao.
- Formula, pravilo računanja broja dijagonala mnogougla treba koristiti i kod rješavanja nekih logičko kombinatornih zadataka. Na primjer: Koliko se različitih pravih može povući kroz deset tačaka od kojih nikoje tri nisu kolinearne, ...
- Na temelju naučenih znanja računanja površine trougla, posebno jednakokrakog, uvoditi učenike u strategije izračunavanja površina mnogougla uopće. Naročito je korisno povezivanje konstruisanja pravilnih poligona i računanje obima i površina istih.

7. TEMA – KRUŽNICA I KRUG

- Nakon što se ponove prošire i kompletiraju znanja o krugu i kružnici i dijelovima istih, pristupa se izuzetno važnom problemu izgradnji pojma broja π . U procesu formiranja broja π obavezno na početku koristiti eksperiment, mjerenje i dijeljenje brojeva (obima i prečnika). Nakon toga proučavaju se omjeri obima i prečnika pravilnih poligona upisanih i opisanih krugu. Broj π svojim nastankom upućuje učenika na način izračunavanja obima kruga.
- Do formule za računanje površine kruga treba doći eksperimentalnim putem. Aproximativnom transformacijom površi kruga u površ pravougaonika. Polazište za izvođenje formule za površinu kruga može biti i formula za površinu kružnog isječka posmatranog kao trougao sa osnovicom l i visinom r .
Formuli za površinu kruga treba dati geometrijsko značenje (površina π puta veća od površine kvadrata stranice r , ili površina jednaka površini pravougaonika čije su stranice πr i r).

Ocjenjivanje

Ocjenjivanjem treba utvrditi u kojoj mjeri su učenici usvojili pređeno gradivo i stekli matematičke vještine i radne navike i kako stečena znanja umiju primjenjivati u rješavanju praktičnih zadataka. Napredovanje učenika treba kontinuirano provjeravati i vrednovati njihova znanja, vodeći računa o individualnim mogućnostima, sposobnostima i sklonostima.

U skladu s tim, vrednovanje treba da bude zasnovano na različitim metodama, procedurama i instrumentima. Najbolji način za procjenjivanje da li učenik može izvršiti neku aktivnost je posmatrati ga dok on izvodi zadanu aktivnost. Pored tradicionalnog pristupa vrednovanju, potrebno je pratiti i procjenjivati: kreativnost učenika prikom rješavanja zadataka, rad učenika na projektima, učenički doprinos za vrijeme grupnog rada, specifične komunikativne i radne vještine, uključujući i kolegijalno (međusobno) ocjenjivanje i samoocjenjivanje i dr. Osim navedenog, prilikom utvrđivanja ocjene iz matematike treba vrednovati i neke druge komponente: trud i zalaganje učenika, motive i interese, sklonosti i sposobnosti, objektivne uvjete za rad.

U svakom polugodištu radi se najmanje jedna školska pisana zadaća sa analizom i ispravkom.

Prilagodavanje programa

Za učenike s posebnim potrebama razvijaju se prilagođeni programi. Prilagodavanje se može provoditi modifikacijom programa redovne nastave u pogledu sadržaja, procesa, proizvoda i sredine učenja, zavisno od osobnosti potreba učenika određene populacije, odnosno do nivoa individualno prilagođenih programa. Individualno prilagođeni program, kao i plan rada razvijaju zajedno nastavnici MATEMATIKE i stručni tim za podršku učenika sa posebnim potrebama na nivou škole/ pedagoškog zavoda, uz korištenje potrebne ekspertize (zdravstvenih i socijalnih radnika) i učešće roditelja.

FIZIKA

FIZIKA

VIII razred – 2 časa sedmično, 70 časova godišnje

Zašto učiti fiziku?

Fizika je fundamentalna prirodna nauka i osnova razvoja tehnologije. Kako naučna i tehnološka dostignuća predstavljaju neodvojiv dio kulturnog naslijeđa čovječanstva, nastava fizike značajno doprinosi općem obrazovanju, za nastavak školovanja i profesionalno usmjerenje. Ovaj program fizike koncipiran je tako da se učenici kroz znanje fizike upoznaju s bitnim elementima procesa fizikalnog saznanja i spoznajama do kojih je fizika došla tokom svog razvoja. U kontekstu toga, nastava fizike doprinosi razvoju mišljenja svojstvenog nauci i usvajanju jezika i metoda fizike, te glavnih koncepata i teorija koje uokviruju savremena saznanja o materijalnom svijetu i korištenje tog znanja u različitim situacijama. Nastava fizike također podržava učenika/cu u razvoju njegove/njene osobnosti i u formiranju modernog pogleda na svijet, te pravljenju svakodnevnih izbora, posebno onih koji su vezani za demokratsku i kulturnu participaciju u društvu, očuvanje prirodne sredine i racionalnu upotrebu energetske resursa. S druge strane, ona olakšava učeniku ovladavanje gradivom hemije, biologije, geografije, matematike, tehničke kulture, informatike, a i u izvjesnoj mjeri i drugih nastavnih predmeta u osnovnoj školi.

Tematske cjeline/ Teme	CILJEVI I ZADACI OČEKIVANI REZULTATI/ OBRAZOVNI ISHODI Znanje fizike: Proces i sadržaj	Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
---------------------------	--	---------------------------------------	--------------------	-----------------------

	Učiti:	Učenik :			
Fizika i priroda	Pristup saznavanju prirode, metod fizike-teorija, eksperiment; Priroda, materija, kretanje, tvar, tijelo, čestica, fizikalni sistem, svojstva tijela, stanje; fizikalne pojave;	Zna da je fizika prirodna nauka i da se fizikalna slika svijeta mijenja; Kritički rasuđuje o ulozi i značaju fizike – fizika nudi objašnjenje prirode, a razvoj tehnologija doprinosi poboljšanju kvaliteta života čovjeka; Opisuje i upoređuje tijela i pojave po njihovim svojstvima, stanja tvari i promjene izazvane međudjelovanjima; Sistematski upoznaje značaj i etape eksperimenta u procesa saznanja u fizici;	Podsticanje interesa i radoznalost za spoznavanje prirode;	Promatraju i raspravljaju o različitim prirodnim pojavama i ogledima koje izvodi nastavnik; Sami izvode eksperimente, prikupljaju podatke, provjeravaju svoje ideje i zaključke, diskutuju i objašnjavaju dobivene rezultate, određuju uzroke (razloge) koji su doveli do određenog rezultata, povezujući to s prethodnim iskustvima i znanjem iz drugih predmeta;	Za uvođenje učenika u svijet fizike, nastavnik kreira problemsku situaciju, izvodeći odabrane eksperimente;
Mjerenje	Fizikalna veličina; Međunarodni sistem mjernih jedinica (SI); Mjerenje, mjerila, vrste grešaka, srednja vrijednost mjerene veličine;	Iskazuje fizikalnu veličinu kao umnožak brojne vrijednosti i mjerne jedinice; Prepoznaje simbole i SI mjerne jedinice nekih fizikalnih veličina; Razlikuju značenja za kilo, deci, centi i mili; Prepoznaje razloge zbog kojih se javljaju greške u mjerenju; Zna da odredi srednju vrijednost niza ponovljenih mjerenja;	Razvoj svijesti o povezanosti teorije i eksperimenta;	Upoznaju se sa različitim mjerilima odnosno njihovim skalama;	Pomaže učenicima da naprave prve istraživačke korake u svijet fizike, služeći se modelom crne kutije;
Mjerenje duljine	Duljina, metar (m);	Razlikuje pojmove dužina i duljina, mjeri dužine koristeći se odgovarajućim jedinicama i instrumentima. Procjenjuje pogrešku mjerenja na osnovu mjerne skale;	Razvoj navike istraživanja;	Pocjenjuju i mjere duljine dužina, opsega, debljine, prečnika, određuju srednju vrijednost; Zapisuju podatke u odgovarajuće tabele i izračunavaju srednje vrijednosti; Iskazuju rezultate mjerenja i o njima raspravljaju;	Priprema vježbe mjerenja; Vodi s učenicima raspravu o potrebi korištenja standardnih mjernih jedinica;

Mjerenje površine i zapremine	Površina plohe, kvadratni metar (m ²); Zapremina tijela, kubni metar (m ³), litar (l);	Određuje površine i zapremine; Izražava te veličine odgovarajućim mjernim jedinicama. Uočava razliku između neposrednog i posrednog mjerenja;	Tačnost i preciznost u mjerenju;	Određuju površine lista papira i zapreminu kvadra, uz prethodno procjenjivanje; Mjere zapreminu tečnosti; Određuju zapreminu nepravilnog čvrstog tijela koristeći se menzutom;	Raspravlja s učenicima o mogućnostima mjerenja površine i zapremine;
-------------------------------	--	---	----------------------------------	--	--

Mjerenje mase					
Mjerenje gustine	Masa tijela, kilogram (kg), vaga;	Mjeri masu tijela pomoću vage i izražava je u različitim jedinicama; Zna da svako tijelo ima određenu masu i da je njegova masa stalna veličina;	Razvoj navike rada u grupama/ timovima;	Procjenjuju i mjere mase tijela koristeći se različitim vagama i izražavaju ih u različitim mjernim jedinicama, upoređuju mase različitih tijela;	Ukazuje na razliku između pojmova masa i težina tijela i na povezanost mase tijela sa vrstom tvari od koje je tijelo napravljeno, kao i njegovom zapreminom;
Mjerenje vremena	Gustina, kilogram po metru kubnom (kg/m ³) Vremenski period, trenutak; Mjerenje vremena, sekunda (s);	Zna da je gustina količnik mase i zapremine tijela i da je karakteristično svojstvo tvari; Određuje gustinu različitih tijela i izražava je različitim mjernim jedinicama; Koristeći tablicu gustina određuje vrstu tvari od koje tijelo napravljeno; Razlikuje pojmove trenutak i vremenski period; Zna odnos sekunde prema minuti, satu, danu;	Razvijanje svijesti o ograničenosti ljudskih čula i redu veličina objekata u prirodi;	Određuju gustinu pravilnih i nepravilnih čvrstih tijela i tečnosti; Određuju gustinu smješe dvije tečnosti; Na osnovu podatka za gustinu utvrđuju od koje je tvari napravljeno tijelo; Raspravljaju o vremenu i jedinicama; Mjere periode trajanja nekih periodičnih pojava služeći se različitim instrumentima;	Pokazuje da neka tijela jednake zapremine imaju različite mase; Ukazuje na ulogu vremena i razliku između trenutka i vremena trajanja;
Mjerenje temperature	Temperatura; Kelvin (K), stepen Celzijusov (°C); Mjerenje temperature;	Pravilno očitava temperaturu na Celzijusovoj i Kelvinovoj skali;		Mjere temperature zraka, vode, smješe hladne i zagrijane vode;	Priprema nizove zadataka za kontrolni rad; Ocjenjuje učenike;
Grada tvari	Čestični model tvari; Molekule, atomi; Agregatna stanja tvari;	Interpretira čestični model tvari: - da su tvari izgrađene od čestica i da se te čestice neprestano i nasumično kreću; - da neka fizička svojstva tvari značajno zavise o rasporedu molekula, odnosno međumolekularnom prostoru; - da je molekula građena od atoma; - da je atom građen od protona, neutrona i		Koriste se internetom tražeći najbolju ilustraciju / simulaciju čestičnog modela tvari; Pišu eseje u kojima razmatraju fizička svojstva tijela, koristeći se čestičnim modelom tvari; Prezentiraju svoje radove;	Nastavnik stvara problemsku situaciju i uvodi pojam modela- vodi raspravu o građi tvari (neprekinuta ili čestična), izvodi oglede, prikazuje modele molekula i atoma; Predstavlja historijski pregled spoznaje o

		<p>elektrona;</p> <p>Klasificira tvari prema agregatnom stanju u kojem se nalaze;</p> <p>Pomoću čestičnog modela tvari opisuje i objašnjava razlike između čvrstih, tečnih i gasovitih tijela;</p>		<p>Zajedno s nastavnikom istražuju veze između eksperimentalnih činjenica i teorijskog modela-odgovaraju na pitanja nastavnika, iznose svoje ideje, predviđaju specifičnosti agregatnih stanja i kako ostvariti promjenu agregatnog stanja tvari;</p>	<p>čestičnoj građi tvari. Demonstrira svojstva tvari u pojedinim agregatnim stanjima, služi se odgovarajućim ilustracijama/ simulacijama;</p> <p>Ukazuje na povezanost fizike s hemijom;</p> <p>Ocjenjuje učenike;</p>
--	--	--	--	---	--

Tematske cjeline/ Teme	CILJEVI I ZADACI OČEKIVANI REZULTATI/ OBRAZOVNI ISHODI		Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Učiti:	Učenik:			
Međudjelovanje, sila	<p>Međudjelovanje, sila, klasifikacija sila; Mjerenje sile, nju$\vec{t}$n (N); Slaganje i razlaganje sila; Ravnoteža sila; Moment sile;</p>	<p>Zna da postoje različite vrste međudjelovanja u prirodi i da su promjene svojstava i stanja tijela uzrokovani međudjelovanjem; Razumije silu kao mjeru međusobnog djelovanja tijela; Opisuje sile koje uzrokuju promjenu kretanja i deformaciju tijela, razlikuje sile koje djeluju na daljinu i kontaktne sile; Klasificiraju sile; Grafički predstavlja silu i zna njenu mjernu jedinicu; Razumije princip dinamometra; Rješava grafički i računski jednostavne primjere slaganja i razlaganja sila; Razumije efekt djelovanja momenta sile;</p>	<p>Razvijanje svijesti o:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vezi između znanja fizike i svakodnevnog iskustva - uzročno-posljedičnim vezama u prirodi 	<p>Identificiraju različite tipove međudjelovanja odnosno sila u prirodi; Ispituju istezanje elastične opruge, uče kako sami da naprave dinamometar; Analiziraju tijelo koje miruje na stolu, tijelo koje je obješeno o oprugu i druge ogledе s dinamometrom; Analiziraju grafički i računski rezultantu kolinearnih sila i grafički rezultantu nekolinearnih sila, te silu razloženu na normalne komponente;</p>	<p>Polazeći od iskustva i jednostavnih ogleda pomaže učenicima da formiraju pojam sile; Obraća pažnju na učeničke miskonceptije u vezi sa silom;</p> <p>Upućuje učenike na korištenje raznovrsnih izvora informacija; Zadaće zadaće.priprema nizove zadataka za kontrolne radove i školske pisane zadaće, ocjenjuje učenike;</p> <p>Pomaže učenicima da istražuju kretanja, koristeći se različitim medijima (pored tradicionalnih ogleda i snimanje kretanja pomoću vibratora i analiza histograma, simuliranje određene vrste kretanja korištenjem</p>
Kretanje i sile	<p>Kretanje, relativnost kretanja; Kinematički opis kretanja, položaj, pomak, putanja i pređeni put; brzina; Ravnomjerno</p>	<p>Prepoznaje različite vrste kretanja u prirodi. Opisuje i tumači referentni sistem i model materijalne tačke; Razlikuje pojmove putanja, pređeni put i pomak, srednja i trenutna brzina, srednje i trenutno ubrzanje; Zna izvesti jedinice brzine i ubrzanja; Opisuju kretanja služeći se</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ulozi pojmovnih modela u fizici; 	<p>Rade i analiziraju domaće zadaće, kontrolne zadatke i školske pisane zadaće;</p>	

<p>Pritisak</p>	<p>pravolinijsko kretanje, Ubrzanje; Ravnomjerno promjenljivo pravolinijsko kretanje;</p> <p>Veza između ubrzanja, sile i mase; Prvi, Drugi i Treći Newtonov zakon;</p> <p>Gravitaciona sila, sila teža, slobodan pad, težina tijela, beztežinsko stanje;</p> <p>Težište, težišnica, stabilna, labilna i indiferentna ravnoteža, stabilnost tijela;</p> <p>Trenje klizanja, sila trenja, faktor trenja, efekti djelovanja sile trenja;</p> <p>Pritisak u čvrstim tijelima; Pritisak u tečnostima; Atmosferski pritisak, Pascalov zakon; Mjerenje pritiska;</p>	<p>različitim reprezentacijama; Rješava jednostavne eksperimentalne i računске zadatke;</p> <p>Razumije vezu između ubrzanja, sile i mase tijela; Izvodi jedinicu sile; Zna da je inertnost svojstvo tijela da se protivi promjeni stanja kretanja i da je masa mjera inertnosti tijela; Objašnjava promjenu impulsa tijela kao posljedicu njihovog međudjelovanja; Razumije da tijelo na koje djeluje stalna sila izvodi ravnomjerno ubrzano pravolinijsko kretanje; Razumije da dva tijela u izolovanom sistemu međusobno djeluju jednakim silama suprotnog smjera i opisuje efekte tog međudjelovanja;</p> <p>Zna da je uzrok gravitacionog međudjelovanja masa tijela; Razlikuje pojmove sila teža i težina; Zna vezu između mase i težine tijela; razumije značenje ubrzanja slobodnog pada;</p> <p>Razlikuje stabilnu, labilnu i indiferentnu ravnotežu i primjenjuje znanje o težišnici, težištu, ravnoteži i stabilnosti na praktičnim primjerima;</p> <p>Objašnjava djelovanje sile trenja na kretanje tijela i opisuje primjere koji pokazuju važnost sile trenja;</p> <p>Zna da je pritisak količnik sile i površine na koju sila djeluje pod pravim uglom; Zna izvesti jedinicu za</p>	<p>Razvijanje osjetljivosti na probleme;</p> <p>Razvijanje svijesti o povezanosti fizike i matematike;</p> <p>Razvijanje navika da rade timski i razmjenjuju iskustva i ideje;</p> <p>Razvijanje navike istraživanja;</p>	<p>Diskutuju o različitim vrstama kretanja, uslovima nastanka, efektima i načinima opisivanja; Identificiraju primjere iz iskustva koji ukazuju na mogućnosti i ograničenja modela materijalne tačke; Mjere pređeni put i proteklo vrijeme, crtaju histograme kretanja i s-t, v-t i a-t grafike;</p> <p>Ispituju povezanost među zbirom spoljašnjih sila, masom i ubrzanjem; Diskutuju o vrstama kretanja s obzirom na rezultantu spoljašnjih sila i posljedicama koje slijede iz Trećeg Newtonovog zakona;</p> <p>Dinamometrom mjere silu teže na tijela različite mase; Upoređuju mase i težine tijela; Opisuju i tumače beztežinsko stanje;</p> <p>Određuju težište tijela; Istražuju ravnotežna stanja i stabilnost tijela;</p> <p>Istražuju zavisnost sile trenja o vrsti podloga, veličine dodirnih površina i težini (pritisnoj sili);</p>	<p>senzora kretanja ili video-analiza za određivanje veličina koje karakterišu kretanje tijela prikazanih na snmcima)</p> <p>Obraća pažnju na učeničke miskoncepcije u vezi sa težinom tijela; Ukazuje na azlike i povezanost mase i težine tijela;</p> <p>Pomaže učenicima da uoče veze između veličina koje karakterišu stabilnost tijela i trenje;</p> <p>Zajedno sa učenicima izvodi različite oglede i pomaže im da razumiju razliku u značenju pojma pritisak u fizici i jeziku svakodnevnice; Stvara problemsku situaciju tako da pokazuje da tijelo od plastelina može, a i ne mora da pliva u void (zavisno o obliku) i usmjerava učenike na pravilno tumačenje ove pojave;</p>
------------------------	--	--	---	---	---

	Arhimedov zakon, potisak;	<p>pritisak i povezanost paskala sa milibarom; Razumije da se pritisak kroz čvrsta tijela i fluide ne prenosi na isti način; Zna da su hidrostatički pritisak i atmosferski pritisak posljedica težine slojeva tečnosti odnosno vazduha; Opisuju efekte potiska; Zna da je sila potiska jednaka težini istisnute tečnosti i iskaz Arhimedovog zakona; Razlikuje u kakvim okolnostima tijelo pliva, lebdi i tone i zna to odrediti poređenjem gustina; Zna da atmosferski pritisak opada sa nadmorskom visinom;</p>		<p>Tabelarnim i grafičkim prikazom dolaze do pojma faktor trenja</p> <p>Navode različite primjere pritiska iz života, raspravljaju o primjerima u kojima je važna veća, odnosno manja vrijednost pritiska; Ispituju prenošenje pritiska kroz različite sredine; utvrđuju veličine od kojih zavisi hidrostatički pritisak; Diskutuju o razlozima zbog kojih neko tijelo uronjeno u tečnost prividno postaje lakše; Mjere hidrostatički i atmosferski pritisak i analiziraju dobivene rezultate;</p>	
--	---------------------------	--	--	--	--

Energija i rad	<p>Različiti oblici energije u prirodi, džul (J), značaj energije; Pretvaranje energije; Kinetička, potencijalna i elastična energija; Zakon održanja ukupne energije;</p>	<p>Identificira različite oblike energije; Zna fizički smisao energije i njenu povezanost sa radom; Zna jedinicu energije; Opisuje primjere pretvaranja energije; Povezuje kinetičku energiju je sa brzinom kretanja; Razumije da promjena potencijalne energije zavisi o razlici visina početnog i krajnjeg stanja; Povezuje gravitacionu potencijalnu energiju sa radom sile teže, Izračunava vrijednosti kinetičke i gravitacione potencijalne energije u jednostavnim primjerima; Opisuje elastičnu potencijalnu energiju; Razumije pojam zatvorenog (izolovanog) sistema i da je</p>	<p>Razvijanje svijesti o potrebi racionalnog korištenja energije, očuvanju okoliša i nužnosti pronalaženja alternativnih izvora energije;</p>	<p>Diskutuju o značenju energije u različitim kontekstima, identificiraju različite oblike energije u prirodi i komentarišu njihovo korištenje; Opisuju primjere pretvaranja energije i crtaju dijagrame energetskog bilansa, koristeći se primjerima iz svakodnevnog života; Identificiraju pojave</p>	<p>Priprema i izvodi ogleda kojima pokazuje postojanje različitih oblika energije, njeno pretvaranje i povezanost sa radom da bi učenicima olakšao konceptualno razumijevanje energije i rada; Ističe da je energija stanje, a rad proces i da je energija neophodna za život čovjeka i sve procese u prirodi;</p>
-----------------------	--	---	---	---	--

<p>Mehaničke oscilacije i talasi</p>	<p>Rad, džul (J); Snaga, vat (W);</p> <p>Poluga, zakon poluge, primjena poluge;</p> <p>Strma ravan, zakon strme ravni, primjena</p>	<p>cjelokupna energija u tom sistemu sačuvana;</p> <p>Opisuje vezu između rada, sile i pređenog puta; Zna izvesti jedinicu džul; Razumije da je za vršenje rada potrebna energija, povezuju rad sa transformacijom energije iz jednog u drugi oblik; Razumije fizički smisao snage, koristi veće i manje jedinice od vata; Primjenjuje znanje o radu i snazi na primjerima iz života i jednostavnim zadacima;</p> <p>Razumije i objašnjava zakonitost poluge i njenu primjenu; Rješava jednostavne probleme; Zna da odnos sile i tereta zavisi o usponu strme ravni; Razumije jednakost rada uz različite sile i puteve;</p> <p>Identificira različite primjere prostih mehanizama i prepoznaje ih u spravama iz svakodnevnog života;</p>	<p>Razvijanje svijesti da svako tijelo ima određenu energiju;</p> <p>Kritički razmatraju pojave u prirodi;</p>	<p>prilikom kojih se mijenjaju kinetička i potencijalna energija i analiziraju date formule;</p> <p>Istražuju rad različitih sila: rad vučne sile, sile teže, sile trenja, rad elastične sile; Razlikuju sile koje vrše rad od onih koje ne vrše rad; Rješavaju jednostavne zadatke;</p> <p>Ispituju uslove ravnoteže na poluzi, računaju i upoređuju momente sile i tereta; Diskutuju primjenu i korištenje poluge u tehnici, sportu, ljudska ruka kao poluga;</p> <p>Ispituju međusobnu zavisnost sile, tereta, dužine i visine strme ravni, tabelarno prikazuju dobivene podatke i uočavaju jednakost rada uz različite sile i puteve; Diskutuju primjenu strme ravni;</p> <p>Određuju temperaturu kao jednu od veličina koje opisuju stanje posmatranog tijela, vrše pretvaranja vrijednosti temperature iz Celzijusove u Kelvinovu skalu i obrnuto; Ispituju kako se mijenja temperatura različitih tvari pri dovođenju jednakih količina toplote; Postavljaju hipoteze i kreiraju modele pomoću kojih objašnjavaju toplotne procese; Polazeći od</p>	<p>Pomaže učenicima da sistematiziraju znanje o energiji i radu; Sa učenicima raspravlja o primjerima snage u prirodi i načinima njenog korištenja;</p> <p>Podstiče učenika na samostalno zaključivanje;</p> <p>Pomaže učenicima da sistematiziraju svoje znanje o poluzi i strmoj ravni i razumiju funkciju prostih mehanizama;</p> <p>Ispituje prisustvo učeničkih miskoncepcija o toploti i kreira situacije njihovog prevazilaženja;</p> <p>Demonstrira različite vrste termometara;</p>
<p>Toplota</p>	<p>Termičko kretanje molekula, unutrašnja energija tijela, temperatura, toplota, količina toplote, džul (J), specifični toplotni kapacitet, džul po kilogram i Kelvinu (J/kgK), razmjena toplote, termičko širenje tijela, princip termometra;</p> <p>Prenošenje toplote; Promjena agregatnih stanja: očvršćavanje, topljenje, isparavanje i kondenzacija; Održanje mase;</p>	<p>Zna da svako tijelo posjeduje energiju jer se sastoji od čestica koje se kreću i međusobno djeluju; Razlikuje pojmove temperatura, toplota, količina toplote; Informisan je o nuli apsolutne temperature; Zna da je uzrok toplotnom procesu gradijent temperature i da se toplota uvijek prenosi sa tijela više na tijelo niže temperature; Zna da se unutrašnja energija tijela može mijenjati radom i toplotom; Određuje količinu toplote i temperaturu smjese; Opisuje primjere toplotnog širenja iz života, povezuje i objašnjava zavisnost zapremine tijela odnosno gustine o temperaturi, razumije anomaliju vode; Razumije princip termometra;</p> <p>Razlikuje prenošenje toplote vođenjem, strujanjem i zračenjem, klasificira tvari na dobre i loše provodnike toplote, zna</p>			

		<p>objasniti provođenje toplote pomoću čestičnog modela tvari, princip centralnog grijanja i kako Sunčeva energija dopire do Zemlje;</p> <p>Zna da tvari mogu prelaziti iz jednog u drugo agregatno stanje dovođenjem ili oduzimanjem toplote; Objasni zašto se temperatura tvari ne mijenja dok je u toku proces promjene agregatnog stanja; Zna da tečnost proključa na nižoj temperaturi kad se pritisak iznad nje smanji i da se čvrsto tijelo topi na nižoj temperaturi kada se poveća spoljašnji pritisak; Objasni razliku između ključanja i isparavanja;</p> <p>Uočava da se masa tvari ne mijenja ma kakve fizičke promjene i procesi se dešavali;</p>	<p>Razvijanje svijesti o postojanju nekih općih zakona u prirodi;</p>	<p>zakona održanja energije opisuju i računaju šta se dešava kada zagrijano tijelo stavimo u vodu; Izvode oglede i uočavaju promjene duljine i zapremine čvrstih tijela, tečnosti i gasova;</p> <p>Predviđaju ishode ogleda, diskutuju o svojim iskustvima i idejama u vezi s prenošenjem toplote;</p> <p>Mjere promjenu temperature pri promjeni agregatnog stanja tvari; Grafički prikazuju procese promjene agregatnih stanja i određuju količinu toplote koju treba dovesti (oduzeti); Određuju kolika masa leda odgovara određenoj masi vode;</p>	<p>Demonstrira i objašnjava različite načine prenošenja toplote;</p> <p>Demonstrira i objašnjava ciklus promjene agregatnih stanja vode; Upućuje učenika u istraživanja specifičnosti agregatnih stanja;</p> <p>Ukazuje na značaj zakona održanja u fizici;</p>
--	--	---	---	--	---

HEMIJA

NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA HEMIJU – 8. RAZRED (DEVETOGODIŠNJEG OBRAZOVANJA)

/2 časa sedmično - 70 časova godišnje/

HEMIJA U VIII RAZREDU
(2 časa sedmično – 70 časova godišnje)
CILJ I ZADACI NASTAVE HEMIJE

ZAŠTO UČIMO HEMIJU?

Hemiju učimo zato jer je hemija i njene zakonitosti inkorporirana u sve grane industrije, tako što oko 80% vrijednosti svjetske proizvodnje čine proizvodi hemijske industrije. Kada bi iz svakodnevnog života ljudi isključili proizvode hemijske industrije sigurno je da bi ljudi bili bos, goli, gladni i oboljevali bi od mnogih danas izlječivih bolesti. Dakle hemija je svuda oko nas i ulazi u sve pore života.

Hemija proučava građu, svojstva i promjene tvari/supstance kao i sve uvjete/uslove koji na njih utječu, a pri tom se koristi metodom pokusa/ogleda ili eksperimenta.

Ovaj program hemije koncipiran je tako da učenicima pruži osnovna znanja o prirodnim pojavama, tvarima koje izgrađuju našu okolinu, hemijskim procesima koji se odvijaju u prirodi, o njihovoj povezanosti i faktorima koji na njih utječu.

CILJ NASTAVE HEMIJE

Cilj nastave hemije je da učenicima obezbijedi sticanje osnovnih znanja o prirodnim pojavama s aspekta hemijskih zakonitosti, te da ih osposobi za pravilno shvatanje i objašnjavanje tih pojava.

ZADACI NASTAVE HEMIJE U VIII RAZREDU

- Upoznavanje učenika s predmetom izučavanja i značajem hemije u VIII razredu
- Posmatrati i steći znanja o temeljnim hemijskim teorijama, prvenstveno atomskoj teoriji i njezinim popratnim koncepcijama i modelima kako bi na osnovu njih mogli opisati, razumjeti svojstva i promjene tvari.
- Poznavati osnovni laboratorijski pribor i posuđe, i znati ga koristiti pri izvođenju eksperimenata. Poznavati znakove opasnosti i mjere zaštite.
- Razvijanje samopouzdanja kroz samostalno izvođenje ogleda, diskusija o rezultatima ogleda.
- Ovladavanje odabranim metodama i tehnikama rada u laboratorijskim vježbama
- Stečeno teoretsko znanje iskoristiti za praktičan rad.
- Shvatiti sićušnost atoma. Rješavati računске zadatke. Naučiti simbole najčešćih elemenata

- Definirati valenciju. Nučiti pisati formule spoja na osnovu valencije.
- Znati uvjete pod kojim dolazi do hemijske reakcije, znati pisati hem. jednačine i objasniti njihovo kvantitativno i kvalitativno značenje
- Spoznati da se po svojim fizikalnim i hemijskim svojstvima nemetali razlikuju od metala.
- Poznavati načine dobivanja, svojstva i glavne spojeve – oksida, kiselina, baza i soli
- Razvijati navike za urednost, tačnost i preciznost pri izvođenju oglada.
- Njegovati međusobno uvažavanje i rad u grupama kroz pozitivne stavove i vrijednosti.
- Razvijati naviku korištenja različitih izvora informacija.
- Poticati na kritičko razmišljanje i rješavanje problema.
- Prepoznavati ulogu nauke za razumjevanje hemijskih procesa i pojava u prirodi.

OČEKIVANA POSTIGNUĆA

- ⊗ učenici se služe literaturom iz hemije i prepoznaju predmet izučavanja pojedinih grana hemije
- ⊗ Steći neophodna saznanja o koristima učenja hemije u svakodnevnom životu.
- ⊗ Prepoznavati ulogu nauke za razumjevanje hemijskih procesa i pojava u prirodi.
- ⊗ razvrstava i uspoređuje tvari/supstance na osnovu njihovih svojstava.
- ⊗ Stiče vještine planiranja i izvođenja jednostavnih oglada da bi se uočile hemijske promjene i svojstva tvari.
- ⊗ Praviti određena poređenja, vršiti analizu pojava i procesa, koristiti kritičko razmišljanje pri rješavanju problema.
- ⊗ Znati koje su štetne i opasne hemikalije u domaćinstvu, kako se njima rukuje i kako su obilježene.
- ⊗ Razvijati svijest o potrebi očuvanja vlastitog zdravlja i životne sredine.
- ⊗ Poznavati će najvidljivije pozitivne i negativne uticaje čovjeka na prirodu s posebnom pažnjom na sve veće negativne uticaje na vodene i kopnene ekosisteme (uticaj industrije, otpadne vode, uništavanje šuma, brodske havarije itd.), te do čega sve dovede različita hemijska sredstva i spojevi
- ⊗ Razumije ulogu i značaj hemije za razvoj nauke i tehnologije uopće, njene koristi za svakodnevni život, kao i to da se zahvaljujući hemijskim dostignućima slika svijeta mijenja tokom vremena;
- ⊗ Uz pomoć nastavnika procjenjivati relevantnost podataka i informacija
- ⊗ Shvatiti ulogu nauke za razumjevanje svijeta u kojem žive i da svaki pojedinac može dati vlastiti doprinos u očuvanju okoliša
- ⊗ Učenici će razviti pozitivne vrijednosti i stavove prema sebi samima, prema drugima, prema svojoj okolini i učenju kao cjeloživotnom procesu.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

(Tematske cjeline)

VIII. Razred

1. Uvod hemiju
2. Tvari/supstance
3. Hemijska sistematika
4. Hemijske reakcije i hemijski zakoni
5. Vrste hemijskih spojeva
6. Nemetali

HEMIJA, VIII. razred – 2 časa sedmično, 70 sati godišnje

Tematske cjeline, Teme	Ishodi učenja	Aktivnosti nastavnika
UVOD U HEMIJU Kratak pregled razvoja hemije Šta sve rade hemičari Hemijski laboratorij i mjere zaštite	Znati da je hemija prir. nauka, i kako je tekao njen razvoj kroz historiju. Poznavati osn. lab. pribor i posuđe, i znati ga koristiti pri izvođenju eksperimenata. Poznavati znakove opasnosti i mjere zaštite. Naučiti rukovati s laborator. priborom i posuđem, Stečeno teoretsko znanje iskoristiti za prakt. rad. Samostalno izvoditi neke jednostavne oglede Prepoznavati znakove opasnosti.	Nastavnik treba Nadzirati učenike pri njihovu radu u laboratoriji, teoretski ih pripremiti za taj rad, osigurati im potrebnu literaturu sa slikama.

<p>TVARI</p> <p>Pojam tvari</p> <p>Fizikalne i hemijske Promjene tvari.</p> <p>Vrste tvari.</p> <p>Zrak/vazduh</p> <p>Voda Građa tvari.</p> <p>Hemijski elementi</p>	<p>Ogledima pokazati razlike između fizikalne i hemijske promjene. Ogledima razjasniti pojmove: taloženje, filtracija, destilacija, kristalizacija.</p> <p>Rješavati računске zadatke.</p> <p>Shvatiti da je zrak smjesa plinova/gasova</p> <p>Razumjeti temeljne probleme u vezi s kvalitetom vode za piće.</p> <p>Steći temeljne predodžbe o atomu.</p> <p>Znati da se pojam hemijski element odnosi na vrstu atoma.</p> <p>Na osnovu grupnih i samostalnih ogleda trebaju sami zaključiti kad dolazi do fizikalne, a kada do Hemijske promjene.</p> <p>Izvesti oglede za razdvajanje smjesa.</p>	<p>Poticati učenike na znatiželju.</p> <p>Pomagati im pri izvođenju ogleda.</p> <p>Dodatno pojašnjenje nekih pojmova.</p> <p>Stalno nadzirati učenike za vrijeme izvođenja ogleda.</p> <p>Zadati učenicima da sami izrade plakate s ključnim pojmovima.</p>
<p>HEMIJSKA SISTEMATIKA</p> <p>Periodni sistem elemenata</p> <p>Valencija elemenata i hemijske formule</p> <p>Hemijske veze i struktura molekule</p> <p>Relativna atomska i molekul. Masa Ar, Mr</p> <p>Uvod u Stehiometriju</p>	<p>Naučiti strukturu PSE, isčitavati podatke o atomima elemenata na osnovu njegove pozicije u PSE.</p> <p>Određivati valenciju elemenata.</p> <p>Razlikovati atome od iona, označavanje iona.</p> <p>Obrazložiti zašto Ar nije cijeli broj.</p> <p>Ogledima pokazati hemijsku sličnost elemenata iste grupe PSE.</p> <p>Izrada „male“ zbirke hemijskih elemenata.</p> <p>Izraditi modele nekih molekula.</p> <p>Računski zadaci</p>	<p>Angažiranje učenika za vlastite aktivnosti, npr. izrada zidne tablice PSE.</p> <p>Ukazati učenicima na važnost rješavanja računskih zadataka u hemiji.</p> <p>Stvaranje radnih navika i njegovanje timskog rada</p>

<p>HEM. REAKCIJE, HEM. ZAKONI</p> <p>Hemijske reakcije</p> <p>Hemijske jednačine</p> <p>Zakon o očuvanju mase</p> <p>Zakon o stalnim Odnosima masa</p>	<p>Znati uvjete pod kojim dolazi do hemijske reakcije, znati pisati hem. jednačine i njihovo kvantitativno kvalitativno značenje, čime će se doći do osnovnih hemijskih zakona.</p> <p>Kao potvrdu tih zakona znati izjednačavati hem. jednačine.</p> <p>Znati primjer sinteze i analize.</p> <p>Rješavanje zadataka.</p> <p>Izvesti eksperimente koji će objasniti hemijske reakcije.</p> <p>Metodom vaganja dokazati hemijske zakone.</p> <p>Vršiti hemijska izračunavanja na osnovu hemijskih jednačina.</p>	<p>Preporučuje se nastavniku da bude moderator i voditelj nastave pri usvajanju novih pojmova i pri izvođenju oglada, kako ne bi došlo do povrede pri radu.</p>
<p>VRSTE HEM. SPOJEVA</p> <p>Oksidi</p> <p>Kiseline</p> <p>Hidroksidi</p> <p>Soli</p>	<p>Naučiti reakcije nastajanja oksida i pisanje formula oksida.</p> <p>Pisati reakcije disocijacije kiselina i baza.</p> <p>Uočiti razlikum između pojma hidroksida i baza.</p> <p>Naučiti reakcije nastajanja soli, i njihov značaj za život</p> <p>Naučiti kako se skladište ove hemikalije.</p> <p>Ispitati pH rastvora nekih soli i izvesti zaključke</p>	<p>Pripremiti učenike za izvođenje oglada s kiselinama i bazama.</p> <p>Stalno nadzirati njihov rad. ne izvoditi oglede s konc. kiselinama.</p>
<p>NEMETALI</p> <p>Svojstva nemetala</p> <p>Vodik</p> <p>Kisik</p> <p>Dušik/azot</p> <p>Sumpor</p> <p>Hlor</p>	<p>Spoznati da se po svojim fizikalnim i kemijskim svojstvima nemetali razlikuju od metala.</p> <p>Poznavati načine dobivanja, svojstva i glavne spojeve koje grade.</p> <p>Razvijanje čistoće i urednosti pri izvođenju hemijskih oglada.</p> <p>Usvojitim pravila pri radu i pravilnom Skladištenju hemikalija.</p> <p>Dokazati hlor u vodi iz slavine.</p>	<p>Nastavnik treba aktivno sudjelovati u pripremi oglada koje će učenici izvoditi. oglede s hlorom izvodi nastavnik.</p>

HEMIJA : DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Sadržaj i proces učenja, a posebno rezultati učenja, bitno su uvjetovani/uslovljeni načinom učenja, odnosno kako učenici trebaju učiti, a nastavnici ih poučavati i pomagati im u sticanju odgovarajućih znanja i razvijanju njihovih vještina i sposobnosti. To će svakako uticati na njihove vrijednosti, stavove i ponašanje.

Učenici će učiti samostalno i u grupi, planirati svoj rad i rad grupe. Provoditi će istraživanja i rješavanje problema putem eksperimenta i dobivene rezultate prezentirati putem individualnog i timskog rada. Sve aktivnosti učenici će vršiti u školi, kod kuće koristeći se dodatnim izvorima informacija.

Ambijent u kojem se učenici osjećaju dobro i sigurno, uz dobro rukovođenje svim aktivnostima u nastavnom procesu je neophodan uvjet dobrih rezultata. To se postiže kombiniranjem tradicionalnih nastavnih metoda i oblika rada sa korištenjem i primjenom metoda aktivnog učenja i interaktivne nastave: problemska, heuristička, programirana, istraživanje, simulacija, projekat, praktični radovi. Postupci za realizaciju navedenih nastavnih metoda su: pitanja i odgovori, razgovor, rasprava, učenički eksperimenti, demonstracija, učenička izvještaji, mali istraživački projekti, programirani tekst, itd.

Svladavanje programa hemije treba se temeljiti na neposrednom posmatranju osobina tvari i njihovih promjena putem eksperimenta kojeg uz pomoć nastavnika pripremaju i izvode učenici. Za realizaciju programskih sadržaja neophodno je što više rješavanje stehiometrijskih zadataka.

Preporučuje se nastavnicima da insistiraju na učeničkim zabilješkama, jer njihove su zabilješke u stvari dnevnicu rada koji ih uče redu, radu i sistematičnosti.

Redoslijed poučavanja pojedinih tema nije obvezujući. Na nastavniku je odgovornosti da raspoređuje nastavne sadržaje i obrađuje ih u okviru plana.

Nastavnik mora u procesu nastave koristiti sve raspoložive oblike rada, nastavne metode i nastavna sredstva, a to će biti uvjetovano nastavnim sadržajem, psiho-fizičkim razvojnim stupnjem učenika i materijalnim mogućnostima škole. U pogledu načina primanja hemijskih informacija učenici imaju vrlo visoke zahtjeve. Korištenje elektronskih nastavnih sredstava predstavlja osnovni zahtjev, što podrazumijeva da nastavnik zna i umije sabrati i emitirati zanimljive emisije iz svijeta hemije putem TV ekrana i multimedijskog projektora povezanog s kompjuterom.

Problemska i interaktivna nastava treba da bude dominirajuća, jer su učenici u poziciji da budu pobuđeni na ulaganje vlastitog napora u saznavanju i donošenju zaključaka. Ovako stečeno znanje učenika je trajnije i višedimenzionalno. Učeniku pruža mogućnost da samostalno stiče i proširuje znanje u nastavnom vremenu i priprema ga cjeloživotno učenje.

Učenicima treba redovno davati domaće zadatke vodeći računa da budu primjereni raspoloživom vremenu kojeg mogu odvojiti za predmet hemija u kompleksu ostalih zastupljenih predmeta u nastavnom planu. Zadaci mogu biti: kratki eseji, izrada postera, izrada nastavnih sredstava, izvođenje ogleđa, sakupljanje i bilježenje podataka u toku ogleđa i njegovog ishoda, posmatranje TV obrazovnih emisija i informacija stečenih preko interneta.

Frontalni oblik rada treba što češće zamjenjivati s radom u grupama, u parovima i individualiziranim radom. Promjena forme doprinosi zanimljivosti nastave, ali i razvijanju sposobnosti učenika da kolektivno rade i preuzimaju dio odgovornosti za postignute rezultate rada.

Napredovanje učenika

Napredovanje učenika treba kontinuirano pratiti i ocjenjivati, vodeći računa o individualnim mogućnostima, vještinama, sposobnostima i sklonostima.

Poželjno bi bilo obavljati kako interno tako i eksterno ocjenjivanje (potrebno uspostaviti standarde za ocjenjivanje)

Interno ocjenjivanje učenika vršiti na osnovu obrazovnih postignuća, vještina, sposobnosti, razvijanja koncepta i kritičkog razmišljanja.

Učenike treba pratiti i ocjenjivati tokom izvođenja aktivnosti i razvijati njihove sposobnosti za samoprocjenjivanje.

Za praćenje, ocjenjivanje i napredovanje učenika treba koristiti različite postupke i instrumente.

- sposobnost i vještine učenika za vrijeme eksperimentalnog rada, usmenog i pisanog izvještaja i dr.
- sudjelovanje i doprinos pri radu u grupama, učeničkim projektima, istraživanjima, rješavanju problema
- rješavanje zadataka objektivnog tipa, i drugih ispitnih postupaka.

Inkluzivna nastava

Uključenje učenika sa posebnim potrebama u nastavu sa ostalim učenicima postavlja pred nastavnika zadatak da svoj rad u svim segmentima treba prilagoditi zahtjevima ovih učenika. Kreiranje nastavnog sadržaja primjerenog sposobnostima učenika zahtijevat će od nastavnika primjenu specifičnih metoda i oblika rada, a često i korištenje nastavnih sredstva prilagođenih učeničkim potrebama. Također će morati voditi računa da i ostali učenici učestvuju, u granicama mogućnosti, u radu s kolegom kojem je potrebna pomoć i razumijevanje vršnjaka. Isto tako će surađivati s pedagogom škole, intenzivno s roditeljima, a moguće i zdravstvenim osobljem da bi zajedničkim snagama na adekvatan način pristupili u radu s učenikom. Nastavnik mora biti spreman na dodatne i fizičke i psihičke napore koji će mu u konačnici otvoriti nove vidike i puteve i dati snage i sposobnosti da doprinos u osposobljavanju i ovih učenika za samostalni život.

Rerursi za realizaciju programa

Za realizaciju ovog programa hemije neophodno je da škola osigura specijaliziranu prostoriju (kabinet) za nastavu hemije s pomoćnom prostorijom za hemikalije i pribor. Za izvođenje eksperimenata potrebno je osigurati opremu i pribor prema pedagoškim standardima za nastavu hemije. U školskoj biblioteci je potrebna određena stručna literatura za nastavnike i nadarene učenike koji žele znati više.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

Nastavu iz nastavnog predmeta Hemija mogu izvoditi nastavnici koji su završili Pedagošku akademiju odsjek hemija/ biologija, ili odsjek hemija /domaćinstvo i odsjek hemija na Nastavničkom fakultetu i Prirodno-matematički fakultet odjek za hemiju sa zvanjem profesora hemije.

Napomena: Profil u stručna sprema regulisani su u skladu sa Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju

NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA BIOLOGIJU – 8. RAZRED (DEVETOGODIŠNJEG OBRAZOVANJA)

/2 časa sedmično -70 časova godišnje/

BIOLOGIJA U VIII RAZREDU **(2 časa sedmično – 70 časova godišnje)**

CILJ I ZADACI NASTAVE BIOLOGIJE

Biologija, kao temeljna nauka, pridonosi razumijevanju životnih procesa kod biljaka, životinja i čovjeka, prodire u temeljne zakonitosti nasljeđivanja, pridonosi savladavanju bolesti i proizvodnji hrane. Savremena biologija proučava molekularnu osnovu životnih procesa i složene međuodnose između živih bića i njihovog okoliša. Narušavanja sklada tih odnosa i sveopće prirodne ravnoteže može dovesti do ugrožavanja i čovjeka kao biološke vrste.

Cilj nastave biologije je da potakne zanimanje učenika za živi svijet i čovjeka u njemu, da objasni osnovna životna načela, koja su zajednička svim živim bićima, ali isto tako da prikaže raznolikost i bogarstvo biljnih i životinjskih vrsta koje su se razvile na Zemlji.

Sadržaji predmeta biologije omogućuju ostvarivanje ne samo obrazovnih, već i odgojnih zadaća u nastavnom procesu, posebno u smislu usvajanja zdravstvene i ekološke kulture. Važan naglasak posvećen je usmjeravanju učenika da slijedom stečenih bioloških znanja razviju svijest o vrijednosti života uopće, o načinu i potrebi očuvanja zdravlja, o potrebi očuvanja okoliša ,a kao krajnji cilj usvajanje zdravih životnih navika.

CILJ NASTAVE BIOLOGIJE

Cilj nastave biologije je da učenicima obezbijedi sticanje osnovnih znanja o živom svijetu, u skladu s dostignućima savremene biološke nauke i prakse čiji su sadržaji neophodni za razumijevanje bioloških pojava, procesa i zakonitosti o prirodi, te da doprinese kod učenika razvijanju pravilnog pogleda o živom svijetu. Također, učenike će senzibilirati u pogledu pravilnog odnosa prema prirodi, a posebno prema prirodnom nasljeđu Bosne i Hercegovine.

ZADACI NASTAVE BIOLOGIJE U VIII RAZREDU

- Upoznavanje učenika s njenim predmetom izučavanja i značajem biologije u VIII razredu
- Upoznavanje različitih ekosistema i odnosa u njima, odnosno međuzavisnosti živih i neživih sistema, kruženje materije i proticanje energije ekosistemom
- Shvatanje toka fizioloških pojava i procesa u životinjskom i biljnom organizmu
- Razvijanje senzibiliteta o potrebama zaštite prirode i njenog naslijeđa
- Upoznavanje najvažnijih izvora, vrsta i posljedica zagađenja zraka, vode, zemljišta, te sa mjerama njihove zaštite i unaprijeđivanja
- Ovladavanje odabranim metodama i tehnikama rada u biološkim vježbama
- Formiranje svjetonazora i usvajanje osnovnih univerzalnih odgojnih vrijednosti

PROGRAMSKI ZAHTJEVI

ODGOJNI

- ☼ posebnu pažnju usmjeriti na ekologiju – nauku koja se bavi proučavanjem odnosa bića i njihovih zajednica i životne sredine/okoliša.
- ☼ Shvatiti pojmove: biotop (stanište), životna zajednica (biocenoza) i ekosistem/ekosustav.
- ☼ Znati da na živa bića utiče kompleks ekoloških faktora.
- ☼ Steći će predodžbu o značaju ekologije kao biološke discipline, posebno u praktičnom pogledu.
- ☼ Prilikom rada na terenu koristiti priliku da se učenici senzibiliziraju za očuvanje bioraznolikosti tj. sakupljat će i žrtvovati za potrebne zbirke minimalni broj organizama i neće uništavati organizme nepromišljenim gaženjem, čupanjem, kidanjem i kopanjem tla
- ☼ Ovladavanje odabranim metodama i tehnikama rada u nastavi biologije
- ☼ Razvijanje pogleda i sticanje osnovnih znanja o živom svijetu u skladu sa dostignućima savremene biološke nauke i univerzalnih odgojnih vrijednosti shvatiti značaj biljaka za prirodu, životinje i čovjeka.

OBRAZOVNI

- ☼ sticanje novih znanja o predmetu izučavanja biologije u osmom razredu
- ☼ poznavati i imenovati dominantne vrste biljaka i životinja u svakom spratu počevši od sprata visokog drveća do šumske stelje.
- ☼ znati da su organizmi u šumi raspoređeni po spratovima/slojevima (nadzemna i podzemna spratovnost),
- ☼ naučiti navesti i prepoznati biljne i životinjske vrste koje se raspoređuju po spratovima /slojevima (nadzemna i podzemna spratovnost),
- ☼ shvatiti povezanost organizama šume putem lanaca ishrane i moći navesti niz lanaca ishrane/hranidbenih lanaca.
- ☼ znati da u šumi postoji ravnoteža u broju jedinki koje su vezane procesom ishrane.
- ☼ upoznat će neke rijetke i endemične vrste flore i faune Bosne i Hercegovine
- ☼ formiranje svjetonazora / pogleda o porijeklu i razvoju biljnog i životinjskog svijeta
- ☼ razvijati kritičko mišljenje i kreativnost
- ☼ poseban značaj posvetiti planiranju i pripremanju laboratorijske vježbe, posmatranju, izradi školskih zbirki i herbara, eksperimentima

OČEKIVANA POSTIGNUĆA

- ☼ učenici se služe literaturom iz biologije i prepoznaju predmet izučavanja pojedinih grana biologije
- ☼ zna da ekosistemi predstavljaju jedinstvo žive (biocenoza) i nežive (biotop) prirode.
- ☼ razumije da u biocenozi postoje tri grupe organizama: proizvođači, potrošači i razarači i zna kakva je uloga svake grupe u ekosistemu.
- ☼ moći će navesti glavne razlike između listopadne i četinarske šume posebno tokom promjena godišnjih doba.
- ☼ zna da je šuma izvor drvne mase višestruko korisne za čovjeka (u proizvodnji papira, raznih kemikalija, ogrjev itd). Zatim, šuma je izvor hrane i ljekova biljnog i životinjskog porijekla. Šuma je izvor zdravlja (čist zrak bogat kisikom).

- ☼ poznavat će najvidljivije pozitivne i negativne uticaje čovjeka na prirodu s posebnom pažnjom na sve veće negativne uticaje na vodene i kopnene ekosisteme (uticaj industrije, otpadne vode, uništavanje šuma, brodske havarije itd.).
- ☼ svojim aktivnostima, u granicama mogućnosti, doprinosi očuvanju životne sredine koja je pogodna za neometan život organizama, ali i samog čovjeka kao dijela prirode.
- ☼ znat će navesti načine kako se zaštićuje bioraznolikost (osnivanjem nacionalnih parkova, parkova prirode i pokretima za zaštitu prirode).
- ☼ učestvovat će, u granicama svojih mogućnosti u akcijama koje teže zaštititi prirode.
- ☼ razumije ulogu i značaj biologije za razvoj nauke i tehnologije uopće, njene koristi za svakodnevni život, kao i to da se biološka slika svijeta mijenja tokom vremena;
- ☼ uz pomoć nastavnika procjenjivati relevantnost podataka i informacija
- ☼ shvatiti ulogu nauke za razumjevanje svijeta u kojem žive i da svaki pojedinac može dati vlastiti doprinos u očuvanju pojedinih biljnih i životinjskih vrsta, s posebnim akcentom na endemične i ugrožene vrste
- ☼ Učenici će razviti pozitivne vrijednosti i stavove prema sebi samima, prema drugima, prema svojoj okolini i učenju kao cjeloživotnom procesu.

PROGRAMSKI SADRŽAJI BIOLOGIJE U OSMOM RAZEDU

1. UVOD U EKOLOGIJU

1.1. EKOLOGIJA BIOLOŠKA NAUKA KOJA PROUČAVA ODNOS BIĆA I NJIHOVIH ZAJEDNICA I ŽIVOTNE SREDINE

Živa bića i okolina, ekološki faktori

1.2. STANIŠTE (BIOTOP), ŽIVOTNA ZAJEDNICA(BIOCENOZA) I EKOSISTEM KAO JEDINSTVO BIOCENOZE I BIOTOPA

1.3. ZRAK I VODA KAO ŽIVOTNE SREDINE. NEKE EKOLOŠKE RAZLIKE IZMEĐU OVIH SREDINA

2. EKOSISTEMI VAZDUŠNE SREDINE –LISTOPADNA (LIŠĆARSKA) ŠUMA

2.1. ŽIVOTNA ZAJEDNICA ŠUME - Životna zajednica šume: pojam šume, raspored šuma u odnosu na nadmorsku visinu i geografsku širinu. Spratovnost/slojevitost šume (nadzemna i podzemna). Sprat visokog drveća šume: hrast kitnjak, obični grab, hrast medunac, divlja trešnja, gorski javor, lipa, pitomi kesten, bukva

Laboratorijska vježba: Visoki sprat listopadnih stabla (prirodni i herbarizirani materijal)

2.2. BILJOJEDI, MESOJEDI I SVAŠTOJEDI VISOKOG SPRATA - (gubar, jelenak, veliki djetlić, šumska sova, kreja, jastreb kokošar, vjeverica, kuna zlatica)

Laboratorijska vježba: Lanci ishrane, šematski prikaz lanaca ishrane, biološka ravnoteža

2.3. SPRAT GRMLJA I ŠIBLJA- osnove vrste iz sprata grmova: lijeska, glog, drijen zova/bazga, divlja ruža. Ptice: slavuj, crvendač, grmuša crnoglava...

2.4. SPRAT ZELJASTIH BILJAKA – Proljetnice – efemere, biljke sjene, paprati

2.5. ŠUMSKA STELJA – Mahovine, lišajevi, epifite, gljive (otrovne i jestive), bakterije. Potrošači (kišna glista, mokrice, stonoge, pauzi, larve insekata, mravi...)

2.6. ČETINARSKA ŠUMA-SPRAT DRVEĆA- bor, jela, smrča. Biljojedi (potkornjak, krstokljun).Mesojedi.Lanci ishrane

- 2.7. EKOSISTEM ŠUME- mikroklima šume, kruženje tvari i proticanje energije u šumi, sezonske promjene u šumi. Značaj šume za čovjeka. Uticaj čovjeka na šume: čuvanje, podizanje i zaštita šuma. Šuma kao zaklon u vanrednim uvjetima.

KRŠ

- 2.8. NASTANAK KRŠA. UVJETI ŽIVOTA- Ekosistem krša, nastanak, uvjeti života, krška šuma, kamenjare. Biljni svijet krša

- 2.9. ŽIVOTINJSKI SVIJET KRŠA (sivi gušter, poskok, blavor, jarebica kamenjarka, crna udovica). Lanci ishrane

LIVADA

- 2.10. NASTANAK LIVADA – Tipovi livada prema klimatskim područjima i uticaju ekoloških faktora. Biljni svijet livada. Upoznavanje biljaka na herbariziranom materijalu.

- 2.11. POTROŠAČI LIVADE – Biljojedi na livadi (insekti: bumbar, zrikavac, skakavac, balegar). Ptice(ševa, jarebica, prepelica). Sisari (poljski miš, zec): mesojedi (vjetruša i krtica). Svaštojedi (prepelica). Lanci ishrane na livadi.

3. EKOSISTEMI VODENE SREDINE

- 3.1. OSOBINE VODE - Voda kao životna sredina. Osobine vode i podjela vode u prirodi

Laboratorijska vježba: Upoznavanje biljnog i životinjskog svijeta gornjeg toka tekućice na prikupljenom materijalu

- 3.2. ORGANIZMI UZ OBALU TEKUĆICE - (vrba, bijela topola, joha, siva čaplja, vodeni kos, vodomar).

- 3.3. LANCI ISHRANE U TEKUĆICI – Ekosistem tekućice. Značaj tekućica i njihova zaštita od zagađivanja.

BARA ILI JEZERO

- 3.4. NASTANAK BARA, ŽIVOTNI UVJETI U BARI – Bara kao stanište, životna zajednica bare

- 3.5. BARSKE BILJKE - biljne vrste koje žive u dvije životne sredine: rogoz, trska, sita, biljke s plivajućim listovima (lokvanj, lopoč sočivica/leća) i one koje su potopljene u vodi (hara, mrijesak, stolisnik i neke planktonske).

- 3.6. POTROŠAČI BARE – životinje na barskim biljkama, ribe, organizmi dna.

Laboratorijska vježba: Mikroskopiranje barskog planktona

- 3.7. POTROŠAČI DVAJU SREDINA- komarac, žaba, barska kornjača, bjelouška. Lanci ishrane u bari. kruženje materije i energije u bari i promjene u ekosistemu bare tokom dužeg vremena.

MORE

- 3.8. OSOBINE MORA- Povezanost mora. Horizontalni i vertikalni raspored životnih zajednica mora. Biljke i životinje plime i oseke.

- 3.9. BILJKE I ŽIVOTINJE STALNO URONJENE U MORE – alge, morska trava, hridinski ježinac, periska, sipa.

- 3.10. PLANKTON MORA I ORGANIZMI PUČINE- morske kornjače, ribe: srdela, skuša, tunj, sisari: kitovi, delfini. kruženje materije i protok energije u moru.

4. ZAŠTITA I UNAPRJEĐENJE ŽIVOTNE SREDINE

- 4.1. UTICAJ ČOVJEKA NA PRIRODU – Racionalno korištenje resursa prirode koji se ne obnavljaju

- 4.2. ZAGAĐIVANJE/ONEČIŠĆENJE I ZAŠTITA ZRAKA, VODE I ZEMLJIŠTA/TLA.

- 4.3. ENDEMIČNE I RIJETKE VRSTE BILJAKA I ŽIVOTINJA I NJIHOVA ZAŠTITA. CRVENA KNJIGA

Nacionalni parkovi, parkovi prirode i spomenici prirode. Pokreti za zaštitu prirode. Aktivan i odgovoran odnos čovjeka prema prirodi i njenom naslijeđu.

BIOLOGIJA, VIII razred – 2 časa sedmično, 70 sati godišnje

<p align="center">Tematske cjeline, Teme</p>	<p align="center">Ishodi učenja</p>	<p align="center">Aktivnosti nastavnika</p>
<p align="center">EKOLOGIJA -UVOD</p> <p align="center">EKOSISTEMI VAZDUŠNE SREDINE</p> <p>Listopadna/lišćarska šuma. Životna zajednica šume: pojam šume, raspored šuma u odnosu na nadmorsku visinu i geografsku širinu.</p> <p>Spratovnost/slojevitost šume (nadzemna i podzemna). Biljne i životinjske vrste listopadnih i četinarskih šuma.</p> <p>Lanci ishrane, trofička piramida, biološka ravnoteža.</p> <p>Ekosistem/ekosustav šume: mikroklima šume, kruženje tvari i proticanje energije u šumi, sezonske promjene u šumi.</p> <p>Značaj šume za čovjeka</p>	<p>Zna da je ekologija nauka o odnosima živih bića i njihovih zajednica i životne sredine/okoliša. Shvaća pojmove: biotop (stanište), životna zajednica (biocenoza) i ekosistem/ekosustav. Zna da na živa bića utiče kompleks ekoloških faktora. Zna da postoje samo dvije životne sredine: zračna i vodena.</p> <p>Steći će predodžbu o značaju ekologije kao biološke discipline, posebno u praktičnom pogledu.</p> <p>Zna da je šuma najslženiji tip ekosistema i da postoje različiti tipovi šuma, također da postoji zakonitost u rasporedu šuma s obzirom na nadmorsku visinu i geografsku širinu</p> <p>Zna da su organizmi u šumi raspoređeni po spratovima/slojevima (nadzemna i podzemna spratovnost), također da u šumi dominira sprat drveća. Može navesti i prepoznati biljne vrste koje izgrađuju sprat visokog drveća u različitim tipovima listopadnih šuma: hrast kitnjak, obični grab, hrast medunac, divlja trešnja, gorski javor, lipa, pitomi kesten, bukva, a u četinarskim šumama: bor, jela, smrča. Također, navesti i prepoznati vrste iz sprata grmova: lijeska, glog, drijen zova/bazga, divlja ruža i iz sprata zeljastih biljaka proljetnice: jagorčevina, procjepak,</p>	<p>Vodeći dijalog podsjeća učenike na biološke discipline koje su upoznali u prethodnim razredima. Najavljuje da će u ovom razredu sticati znanja iz ekologije koja proučava odnose žive i nežive prirode.</p> <p>Poticat će učenike da sami dođu do zaključka da na živa bića djeluju različiti faktori životne sredine i da su ti faktori međusobno povezani.</p> <p>Vodit će raspravu o aktuelnim problemima o kojima su informirani putem TV ili na drugi način kada je u pitanju djelovanje čovjeka na prirodu i tako doći do zaključka o važnosti ekologije.</p> <p>Ukoliko škola ima školski vrt taj objekt će upotrijebiti u edukativne svrhe za ekološke sadržaje, također uključiti učenike u njegovo održavanje.</p> <p>Koristit će preparirane zmijske, ili bar dobre fotografije, da učenici nauče bitne razlike između otrovnica i neotrovnica. Učenike će naučiti kako pružiti prvu pomoć kod ujeda zmijske.</p> <p>Potaknut će učenike da istražuju koje se ljekovite biljke sa krša mogu kupiti na prodajnim jestima ljekovitih biljaka.</p> <p>Sa učenicima će učestvovati u izradi zbirki</p>

<p>Uticaj čovjeka na šume: čuvanje, podizanje i zaštita šuma.</p> <p>Krš: nastanak, uvjeti života, krška šuma, kamenjare.</p> <p>Livada: vrste i nastanak. Biljni i životinjski svijet livada.</p>	<p>visibaba, podljesak i šumarica.</p> <p>Također i paprati: muška paprat, slatka paprat, jelenak. U prizemnom spratu znaju da se nalaze: mahovine i lišaji. Znaju da u šumi u svakom spratu, žive brojne vrste životinja koje se hrane na različite načine: biljojedi, mesojedi i svaštojedi. U spratu visokog drveća: gubar, jelenak, potkornjak, veliki djetlić, jastreb kokošar, sova, kreja, krstokljun, vjeverica, kuna zlatica. U šumi žive također: šumski miš, lisica, srna, medvjed, divlja svinja.</p> <p>Shvaća povezanost organizama šume putem ishrane i može navesti niz lanaca ishrane/hranidbenih lanaca.</p> <p>Također shvaća odnose broja i mase pojedinih članova lanaca ishrane koji se predstavljaju piramidom. Zna da u šumi postoji ravnoteža u broju jedinki koje su vezane procesom ishrane. Zna da je šumska stelja poseban sloj koji čine izumrli dijelovi biljaka i životinja. U stelji su vrlo naglašeni procesi razlaganja putem razarača (bakterije i gljive). U tom procesu nastaje humus, a daljim radom bakterija od organskih tvari nastaju neorganske koje su dostupne biljkama. Znaju da da u stelji žive životinjske vrste: stonoge, mokrice, pauci, larve insekata, sljepić. Zna da ekosistem šume predstavlja jedinstvo žive (biocenoza) i nežive (biotop) prirode. U biocenozi postoje tri grupe organizama: proizvođači, potrošači i razarači i zna kakva je uloga svake grupe u ekosistemu. Njihovo</p>	<p>ljekovitih biljaka.</p> <p>Organizirat će izlazak učenika na livadu u blizini škole ili na travnatu površinu u obližnjem parku. U grupnom radu učenici će sabirati, određivati i preparirati biljne i životinjske organizme.</p>
--	--	---

prisustvo omogućava kruženje tvari i protok energije u ekosistemu.

Zna da u šumi vlada klima (mikroklima) koja se razlikuje od one izvan šume.

Moći će navesti glavne razlike između listopadne i četinarske šume posebno tokom

šuma je izvor hrane i ljekova biljnog i životinjskog porijekla. Šuma je izvor zdravlja (čist zrak bogat kisikom).

Šuma služi u rekreaciji čovjeka.

Šuma sprječava eroziju tla, smanjuje buku, kupi prašinu.

Uočava pozitivan i negativan uticaj čovjeka na šumu. Može navesti primjere za svaki vid uticaja. Pozitivan: pošumljavanje, racionalno korištenje.

Uzgoj lovne divljači. Hranjenje divljači tokom zime.

Negativno: golosječa, izazivanje požara, pretjeran izlov divljači, sakupljanje gljiva, ljekovitih biljaka.

Zna da je krš nastao nakon što je čovjek uništio šume, nastupila je erozija nastala su ogoljela područja. Na ovom staništu živi specifičan biljni i životinjski svijet i zna navesti neke predstavnike (biljke: drača, vrijesak, smilje, bjelušina; životinje: gušteri, zmije, jarebica kamenjarka)

Moći će navesti staništa koje zauzimaju livadne zajednice i podjelu livada s obzirom na količinu vode u tlu. Također će znati da čovjek stvara livade sječom šume, a održava ih kosidbom i ispašom stoke.

Moći će navesti i prepoznati i opisati niz livadnih vrsta biljaka. Trave: livadarka, ježevica, mirisavka, livadnu djetelinu, zvjezdan, majčina dušica, maslačak.

	<p>Također životinjske vrste: skakavac, bumbar i pčela, kišna glista, poljski miš, krtica, prepelica, poljska ševa.</p> <p>Moći će shvatiti povezanost pojedinih vrsta livadne zajednice u procesu ishrane (lanci ishrane).</p>	
<p>VODNI EKOSISTEMI Osobine vode kao životne sredine</p> <p style="padding-left: 40px;">Tekućice: osobine vode, organizmi uz obalu tekućice, planinski potoci, rijeke, lanci ishrane u tekućici</p> <p style="padding-left: 40px;">Bara ili jezero</p> <p style="padding-left: 40px;">More</p>	<p>Zna navesti i prepoznati organizme uz obalu tekućice Organizmi u planinskom potoku prilagođeni su na hladnu i brzu vodu Donji tok tekućice (rijeke) je sporiji, a voda je dublja. Zna objasniti nastanak bara, karakteristike barskog staništa i životne zajednice stajaće vode. Može navesti i prepoznati biljne vrste koje žive u dvije životne sredine Također, potrošače barske biocenoze (hidra, vodeni puž, gnjurac, karaš, somić, barska školjka i neke planktonske vrste) .</p> <p>Životinje dviju životnih sredina: komarac, žaba, barska kornjača, bjelouška). Moći će navesti primjere nekoliko lanaca ishrane, objasniti kruženje materije i energije u bari i promjene u ekosistemu bare tokom dužeg vremena.</p> <p>Poznaje fizikalne i hemijske osobine morske vode. Zna kako su organizmi životne zajednice mora raspoređeni u horizontalnom i vertikalnom smislu. Zna navesti predstavnike biljaka i životinja u području plime i oseke, koje su stalno uronjene u vodi, te planktonskih organizama i onih koji su vezani za pučinu</p>	<p>Učenike će podijeliti u grupe, a svaka grupa će pratiti brzinu fotosinteze neke vodene biljke postavljene u čašu sa vodom različito zagrijane. Tabelačno će predstaviti rezultate ogleda i izvesti zaključke o uticaju toplote vode na brzinu fotosinteze.</p> <p>U školskom akvariju zajedno s učenicima uzgajat će različite vodene organizme i tražiti od učenika da prate njihovo ponašanje, zatim opisuju zapažanja. Sa učenicima će napraviti poster koji prikazuje različite vrste biocenoza tekućica. Donijet će barsku vodu i pripremiti laboratorijsku vježbu mikroskopiranja barskog planktona. Potaknut će učenike da naprave poster koji prikazuje život u bari.</p> <p>Također će uputiti učenike na gledanje TV programa u kojem će moći vidjeti živi svijet stajaćica</p> <p>Ekosistem mora prezentirat će koristeći obilje ilustracija kao i kraćih inserata TV</p>

	(gmizavci: morske kornjače, ribe: srdela, skuša, tunj, sisari: kitovi, delfini). Može objasniti kruženje materije i protok energije u moru.	
Zaštita i unapređivanje životne sredine/okoliša	<p>Poznavat će najvidljivije pozitivne i negativne uticaje čovjeka na prirodu s posebnom pažnjom na sve veće negativne uticaje na vodene i kopnene ekosisteme (uticaj industrije, otpadne vode, uništavanje šuma, brodske havarije itd.).</p> <p>Upoznat će neke rijetke i endemične vrste flore i faune Bosne i Hercegovine Znat će navesti načine kako se zaštićuje bioraznolikost . Zna da u BiH postoje 3 nacionalna parka: Sutjeska, Kozara i Una. Crvena knjiga je dokument sa popisom ugroženih i rijetkih biljnih i životinjskih vrsta.</p>	<p>Potaknut će učenike da praktično djeluju u pravcu očuvanja prirode tj. daju doprinos u štednji energije, vode, višestrukoj upotrebi određenih predmeta, ne stvaranju otpada, pošumljavanju i gajenju biljaka itd.</p> <p>Prikazat će inserte TV emisija o endemičnom svijetu Bosne i Hercegovine. Potaknut će učenike da se uključe u ekološke pokrete.</p>

BIOLOGIJA: DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Predmet nauke biologije je živi svijet koji općenito kod učenika od najranijeg stupnja obrazovanja izaziva veliki interes. Ovu činjenicu treba imati stalno na umu tokom realizacije nastavnih sadržaja iz predmeta biologija i shvatiti je kao veliku prednost i olakšicu u radu s učenicima. Da bi se na ovim temeljima dalje razvijao i obogaćivao interes učenika za prirodu nastavnik u svom radu treba u velikoj mjeri uložiti potreban napor u obrazovno-odgojnom djelovanju i uticaju na učenike. Obrazovno-odgojna postignuća nastavnika iz različitih bioloških disciplina s obzirom na problem istraživanja (citologije, morfologije, sistematike, fiziologije, etologije, genetike, evolucije, ekologije), jednako i s obzirom na predmet istraživanja (botanike, zoologije, antropologije, mikologije, mikrobiologije) omogućit će učenicima da se u osnovnoj školi razvije pozitivan stav prema biološkoj znanosti. Iskustva stečena u nastavi biologije bit će dobra osnova da učenici shvate potrebu, značaj i efekte nastave biologije za svakodnevni život kao i osnovu za dalje školovanje.

Da bi se ostvarili navedeni ciljevi nastave biologije tokom osnovnog obrazovanja kod učenika treba razvijati sposobnosti:

- posmatranja (u prvom redu prirodnih objekata – živih organizama ili njihovih preparata),

- sakupljanja, klasificiranja i tumačenje podataka,
- uočavanja promjena u vremenu i prostoru,
- predstavljanja građe i funkcija živih organizama putem crteža, shema, grafikona i modela,
- sabiranja, prepariranja i izrade zbirke dijelova ili cijelih organizama u ograničenom broju,
- praktičnog uticaja na prirodu sukladno potrebi zaštite i unapređenja prirode, također praktične primjene znanja u pogledu zaštite osobnog zdravlja putem dobrih higijenskih navika i pravilne ishrane.

Nastavnik mora u procesu nastave koristiti sve raspoložive oblike rada, nastavne metode i nastavna sredstva, a to će biti uvjetovano nastavnim sadržajem, psiho-fizičkim razvojnim stupnjem učenika i materijalnim mogućnostima škole. U pogledu načina primanja bioloških informacija učenici imaju vrlo visoke zahtjeve. Korištenje elektronskih nastavnih sredstava predstavlja osnovni zahtjev, što podrazumijeva da nastavnik zna i umije sabrati i emitirati zanimljive emisije iz prirode putem TV ekrana i multimedijskog projektora povezanog s kompjuterom.

Problemska i interaktivna nastava treba da bude dominirajuća, jer su učenici u poziciji da budu pobuđeni na ulaganje vlastitog napora u saznavanju i donošenju zaključaka. Ovako stečeno znanja učenika je trajnije i višedimenzionalno. Učeniku pruža mogućnost da samostalno stiče i proširuje znanje u vannastavno vrijeme i priprema ga cjeloživotno učenje.

Izvođenje oglada, bilo demonstrativno ili tokom rada u grupama, treba biti obavezno uključeno u realizaciji odgovarajućih sadržaja.

Rad na terenu (u šumi, parku, livadi/travnjaku, uz obalu tekućice, bare i mora ovisno od lokacije i mogućnosti škole) treba izvesti da bi se savladalo gradivo iz sistematike, etologije i ekologije.

Korištenje mikroskopa i savladavanje tehnike mikroskopiranja treba realizirati tokom obrade gradiva vezanog za citologiju, sistematiku i to u granicama materijalnih mogućnosti škole i uzrasta učenika.

Učenicima treba redovito davati domaće zadatke vodeći računa da budu primjereni raspoloživom vremenu kojeg mogu odvojiti za predmet biologija u kompleksu ostalih zastupljenih predmeta u nastavnom planu. Zadaci mogu biti: kratki eseji, izrada postera, izrada nastavnih sredstava, sakupljanje svježeg biljnog i životinjskog materijala kao i njegovog prepariranja, posmatranje ponašanja životinja, izvođenje oglada, sakupljanje i bilježenje podataka u toku oglada i njegovog ishoda, gajenje biljaka i životinja, posmatranje TV obrazovnih emisija i informacija stečenih preko interneta.

Frontalni oblik rada treba što češće zamjenjivati s radom u grupama, u parovima i individualiziranim radom. Promjena forme doprinosi zanimljivosti nastave, ali i razvijanju sposobnosti učenika da kolektivno rade i preuzimaju dio odgovornosti za postignute rezultate rada.

Napredovanje učenika

Nastavnik je dužan kontinuirano pratiti rad učenika da bi mogao steći uvid u njihovo napredovanje u pogledu sticanja znanja, vještina i navika. To se postiže putem kontinuirane provjere. Provjeru prati ocjenjivanje - aktivnost nastavnika od izuzetne važnosti. S obzirom da treba maksimalno težiti da ova aktivnost bude objektivna i da broj ocjena bude velik, treba primjenjivati usmeni, pismeni i praktični oblik provjere napredovanja učenika. Ocjena mora biti javna, a u proces ocjenjivanja treba uključiti i učenike. Ukoliko nastavnik stekne naviku da učeniku obrazloži ocjenu koju mu je dao on će postupno sticati uvid u kriterije ocjenjivanja, te će s vremenom i sam moći vrlo objektivno ocjenjivati sebe i svoje kolege.

Inkluzivna nastava

Uključenje učenika sa posebnim potrebama u nastavu sa ostalim učenicima postavlja pred nastavnika zadatak da svoj rad u svim segmentima treba prilagoditi zahtjevima ovih učenika. Kreiranje nastavnog sadržaja primjerenog sposobnostima učenika zahtijevat će od nastavnika primjenu specifičnih metoda i oblika rada, a često i korištenje nastavnih sredstva prilagođenih učeničkim potrebama. Također će morati voditi računa da i ostali učenici učestvuju, u granicama mogućnosti, u radu s kolegom kojem je potrebna pomoć i razumijevanje vršnjaka. Isto tako će surađivati s pedagogom škole, intenzivno s roditeljima, a moguće i zdravstvenim osobljem da bi zajedničkim snagama na adekvatan način pristupili u radu s učenikom. Nastavnik mora biti spreman na dodatne i fizičke i psihičke napore koji će mu u konačnici otvoriti nove vidike i puteve i dati snage i sposobnosti da doprinos u osposobljavanju i ovih učenika za samostalni život.

Rerursi za realiraciju programa

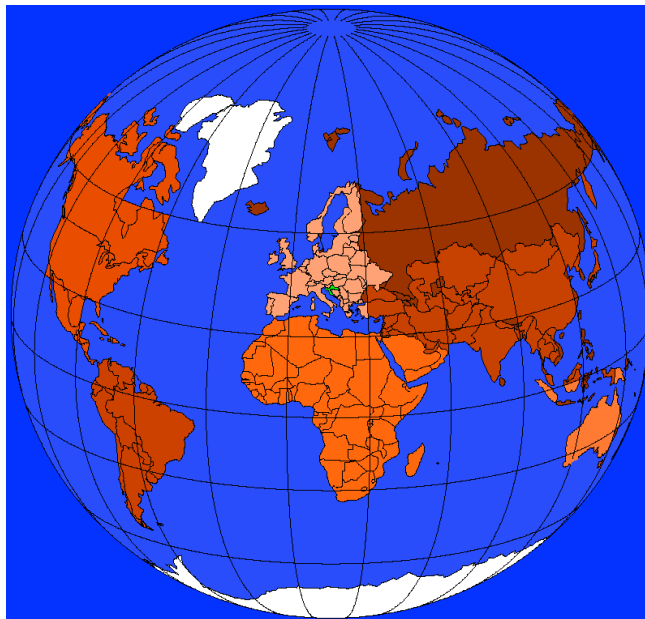
Za nastavu biologije neophodna je specijalizirana učionica (kabinet) koja neće biti okrenuta sjevernoj strani. Ovaj laboratorij treba da prati manja prostorija u kojoj će nastavnik pripremati nastavu. Školski namještaj (klupe i stolice) trebaju biti prilagođene za premiještanje tj. za organiziranje različitih oblika rada. Također, ova učionica treba da bude opremljena sa: modelima, suhim i mokrim preparatima, mikroskopima, mikroskopskim preparatima, priborom za disekciju, zidnim slikama, ali isto tako svim audiovizuelnim pomagalicama i sredstvima. Na više mjesta trebaju biti instalirani mokri čvorovi i izvodi električne struje. Internet konekcija također mora biti prisutna.

Također, jedan dio prostora mora biti odvojen za organizaciju živog kutka, a na bar jednom zidu treba postaviti podlogu pogodnu za postavljanje postera, izložaka koje priprema nastavnik i učenici. Ukoliko škola ima širi zeleni pojas u svom okruženju nastavnik može zajedno s učenicima organizirati i održavati školski vrt. Rad u vrtu će polučiti dobre odgojne i obrazovne vrijednosti, ponekad i skromne ekonomske učinke. U nedostatku uvjeta za osnivanje vrta donekle adekvatna zamjena može biti cvijetnjak ili dio dvorišnog prostora uz školsku zgradu.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

Nastavu iz nastavnog predmeta Biologija mogu izvoditi nastavnici koji su završili Pedagošku akademiju odsjek biologija/hemija ili odsjek biologija Nastavnički i Prirodno- matematički fakultet i stekli zvanje profesora biologije.

Napomena: Profil u stručna sprema regulisani su u skladu sa Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju

GEOGRAFIJA VIII razred – 2 časa sedmično - 70 časova godišnje

Ciljevi i zadaci –Očekivani rezultati /obrazovni ishodi		SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJA	AKTIVNOSTI UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
TEME	ZNANJE				
<p>1.AZIJA: Prirodnogeografske i društvenogeografske odlike</p> <p>2.Prirodnogeografske odlike Azije.</p>	<p>Učenici na geografskim kartama trebaju znati pronaći:Evropu i Aziju i njihove granice prema ostalim kontinentima</p> <p>Poznaju osnovne pojmove koji se odnose na reljef, klimu vode, biljni i životinjski svijet Azije – kartografske znake kojima su predstavljeni pojedini geografski – zemljopisni objekti); Znati da je Azija kontinent najvećih planina, nizija, morskih dubina,</p>	<p>Sposobnost prepoznavanja na, geografskim-zemljopisnim kartama, granice, geografskog položaja, obala i mora Azije</p> <p>Sposobnost pronalaženja na geografskim kartama reljefnih cjelina i oblika, rijeka i jezera;Sposobnost «čitanja»klimatoloških,</p>		<p>Samostalna izrada slijepe karte Azije,(reljefne i klimatske,demografske)</p> <p>Unošenje u slijepu kartu najznačajnijih planina i ravnica (reljefnih cjelina), rijeka i jezera – pomoću kartografskih znakova; Značaj razmjere i razmjernika za izradu geografskih karata (rad u grupama)</p>	<p>Priprema didaktičkog materijala, geografskih karata, globusa, tekstova, pomoć učenicima; Priprema grafolija, radi analize; Pomaganje učenicima u izradi slijepih karata i unošenju geografskih</p>

<p>3.Društvenogeografske odlike Azije</p> <p>Jugozapadna Azija</p>	<p>najvećih rijeka,pustinja ..</p> <p>Znaju osnovne(opće) pojmove o stanovništvu, naseljima,privredi i privrednim djelatnostima Azije (strukturi, i dinamici stanovništva, privrednim djelatnostima – velika koncentracija stanovništva u pojedinim regionima – uzroci i posljedice po cjelokupno čovječanstvo, Znaju izdvojiti, oblasti sa veoma visokim stepenom privredne djelatnosti i oblasti sa izuzetnom privrednom nerazvijenošću;</p> <p>Razvijanje pozitivnih stavova prema okruženju, tolerancije i vlastitog značaja u sredini u kojoj žive i rade;</p>	<p>geoloških i geomorfoloških karata Azije.</p> <p>Sposobnost učenike da na demografskim kartama mogu odrediti područja veće i manje gustine naseljenosti,područja velike koncentracije stanovništva i područja sa intenzivnijom dinamikom stanovništva; Prostorni obuhvat, geografski položaj Azijskog Sredozemlja, njegov značaj; Geomorfološke, klimatske i hidrografske karakteristike; Demografske karakteristike, prirodna bogatstva.</p>	<p>Značaj nafte,uzroke političke nestabilnosti, uzroke niskog stepena privrednog razvoja, Značaj geografskog položaja u geostrateškom i vojnom smislu,prostor sukoba interesa velikih sila;Tri reljefne cjeline i njihove karakteristike; Velike pustinje i uzroci njihovog nastanka; Značaj morskih tjesnaca (Bosfora. i Dardanela)</p>	<p>Izrada spolno – starosne piramide i obilježavanje područja sa vema velikom i veoma malom gustinom naseljenosti;Utvrđiti uzroke takvog stanja (Rad u parovima i grupama); Samostalan rad učenika na prikupljanju aktualnih geografskih podataka(koji se odnose na temu koja se obrađuje);</p>	<p>podataka u njih – davanje uputstava – (za individualni ili grupni rad učenika);</p> <p>Pomaganje učenicima pri izradi starosno-spolne piramide Azije;</p> <p>Pokazati učenicima na koji način samostalno mogu doći do važnih geografskih podataka;</p>
<p>4.CENTRALNA AZIJA. Zakavkazje, SREDNJI ISTOK (definicija prostora, prirodne i društvene odlike,politička podjela – (zemlje nastale na ovom prostoru) ;</p>	<p>Definisati Centralnu Aziju,Zakavkazje i Srednji istok kao regiju sa istim ili sličnim prirodnogeografskim i društvenogeografskim odlikama; odrediti njihove prirodne odlike, nedostatak vode,ogromni prirodni potencijali (nafta),mogućnost navodnjavanja, nepovoljni uslovi za život,mala gustina naseljenosti, politički nestabilan prostor; Mozaik naroda, jezika i religija; Fergana – kolijevka velikog broja kulturnih biljaka(pšenice...) Turanska nizija,pustinje na jugu, rijeke Centralne Azije,,politička podjela, Znati nabrojati zemlje koje su nastale na ovom prostoru, zemlje sa najvećim polkitičkim i ekonomskim utjecajem(izdvojiti)</p>	<p>Sposobnost prepoznavanja na geografskim kartama prostora Kontinentalne Azije, Zakavkazja prostora između» dva mora», i Srednjeg istoka(prostora visoravni i džinovskih planina) određivanje njihovih granica,sposobnost određivanja klime na osnovu geografskog položaja, odnosa kopna i mora,sposobnost procjene uslova za život stanovništva ;</p> <p>Razvijanje sposobnosti samostalnog istraživanja, analize i</p>	<p>Razvijanje svijesti o bogatom kulturno – historijskom naslijeđu Centralne Azije,Zakavkazja i Srednjeg istoka(Kolhida, Samarkand, Buhara,Perzija Ferganska dolina); Tolerantan i soplidan odnos prema narodima koji žive na ovom prostoru i njihovoj kulturi;Mozaik naroda, jezika i religija Razvijanje navike istraživanja – individualnog ili grupnog; Razvijanje svijesti o</p>	<p>Pronaći na karti Turansku niziju, njene granice, Kaspijsko jezero,Aralsko Balhaško jezero, visije koje je ograničavaju, rijeke i pustinje koje su se nastale na ovom prostoru. Objašnjavati(nivalni režim rijeka.značaj zakvog režima). Objašnjavati nastanak Kaspijskog jezera, smanjenje površine Aralskog jezera(uzroci i posljedice);</p> <p>Istraživački rad učenika na samostalnom prikupljanju činjenica, geografskih podataka o</p>	<p>Nastavnici trebaju pomoći učenicima da uz pomoć karte i podataka iz udžbenika definišu prostor Centralne Azije, njenih prirodnih i društvenih odlika, specifičnosti ovog geografski i historijski vrlo važnog prostora. Pomoći učenicima da sami zaključe zašto je nafta jedan od osnovnih uzroka političke nestabilnosti ovog</p>

		<p>sisnteze,izvođenja zaključaka, sposobnost podnošenja izvještaja</p> <p>Korelacija sa Historijom i Biologijom;</p>	<p>značaju timskog rada. Istraživanje legendi koje govore o životu na ovom prostoru.</p>	<p>regiji koja se obrađuje. <individualizacija nastavnog procesa,</p>	<p>područja;</p>
<p>5.MONSUNSKA AZIJA</p> <p>Monsunska Azija (Južna, Jugoistočna,)monsuni, aluvijalne ravni,tropske šume,tropske poljoprivredne kulture; Velika gustina naseljenosti, intenzivna dinamika stanovništva, religije;Politička podjela;</p> <p>Indija i Malezija, osnovni geografski podaci;</p>	<p>Prepoznati da je Južna Azija –Indijski podkontinet, Indokina,regija vrlo duge kulture i tradicije.Znati reljefne i klimatske karakteristike, a posebno objasniti nastanak i funkcionisanje monsuna i njihov značaj za život uopšte Južne Azije i Indkine.Područje velikih nizija i rijeka;</p> <p>Velika gustina naseljenosti, intenzivna dinamika stanovništva –uzroci i posljedice;</p> <p>Privredni napredak nekih zemalja JI Azije;</p> <p>Poljoprivreda kao glavno zanimanje stanovništva, prirodna bogatstva Identificirati kulture, Indija, Malezija; Znati političku podjelu prostora osnovne geografske podatke o Indiji i Indoneziji</p> <p>Uočiti i shvatiti razvoj ove regije kroz različite historijske epohe(nastanak i razvoj Kineske i Japanske države kao najznačajnijih zemalja Dalekog istoka,njihov značaj i utjecaj na</p>	<p>Osposobiti učenike da na osnovu dijagrama, grafikona,grafičkih prikaza sami procjene i zaključe kakvi su uslovi za život u pojedinim područjimaMonsunske Azije;</p> <p>Osposobiti učenike da shvate i zaključe posljedice i pogubnost, velikih količina padavina (erozija) po život stanovništva,</p> <p>i šta su posljedice(migracijei kocentacija stanovništva u gradovima;</p> <p>Razvijati sposobnost timskog rada, rada u grupama, i parovima,</p> <p>Osposobiti učenike za</p>	<p>Razvijanje svijesti,kod učenika, o značaju Indijskog i Indokineskog poluostrva za svjetsku kulturu i civilizaciju;</p> <p>Sposobnost razumijevanja regija u kojoj je moguće i tri žetve godišnje, a ipak 1/3 stanovništva gladuje;Razlozi – navesti;</p> <p>Razvijanje sposobnosti shvatanja , utjecaja padavinskih voda na eroziju zemljišta i siromašenje stanovništva.</p> <p>Razvijanje svijesti,kod učenika, o značaju Dalekog istoka za svjetsku kulturu i</p>	<p>Pronaći na karti najveće i najstarije gradove Indijskog i Indokineskog poluotoka(Tadž Mahal.), ravnice,visoravni, najveće planine na svijetu (Himalaji)rijeka i području sa najvećom gustinom naseljenosti i najsiromašnijim stanovništvom na svijetu</p> <p>Na karti pronaći i obilježiti sve veće površinske rijeke Objašnjavati(analizirati) značaj navodnjavanja za život stanovništva ovog područja;</p> <p>Shvataiti značaj proširivanja obradivih površina i osavremenjavanja poljoprivredne proizvodnje;</p> <p>Analizirati religijskih shvatanjaima stanovništva ovog prostora i utjecaj takvih stavova i svatanja na način života;;</p> <p>Pronaći na karti najveće i</p>	<p>Nastavnici trebaju pomoći učenicima da uz pomoć karte i udžbenika definišu prostor Južne i Jugoistočne Azije, njihovih prirodnih i društvenih odlika, specifičnosti ovog geografski i historijski vrlo važnog prostora.;</p> <p>Poticati učenike na samostalno istraživanje i prikupljanje podataka o ovim regijama i zemljama koje su nastale na ovom prostoru;</p> <p>Upućivati učenike na mjesta gdje mogu naći dodatne informacije o regiji, koju izučavaju, specifičnosti zemalja ovog prostora:</p>

<p>6.Daleki istok : Specifičnosti prirodnogeografskog položaja i društvenogeografskih odlika,poltička podjela prostora;</p> <p>Kina i Japan – osnovni geografski podaci</p>	<p>svjetsku kulturu i civilizaciju)</p> <p>Znati morfološke,klimatske, hidrografske,florne i faunističke karakteristike Dalekog istoka; Tibet- osnovne karakteristike, najveće visoravni na svijetu,pustinja Gobi,Takla Makan,Mongolska visoravan;</p> <p>Znati objasniti društvenogeografske karakteristike(najbrojnije zemlje na svijetu, ogromni nenaseljeni i prenaseljeni prostori,razumjeti uzroke i posljedice ovih pojava; Privredni razvoj/uslovi privrednog razvoja), prirodna bogatstva; savremeni privredni i politički trendovi;Utjecaj na svjetsku politiku;</p> <p>Znati osnovne geografske podake Kine i Japana, kao reprezentativnih zemalja ovog prostora.;</p>	<p>analizu klimograma padavina i temperature i izvođenje zaključaka na osnovu njih;</p> <p>Steći sposobnost uočavanja klimatskih razlika (naročito u količini padavina) između južnih i sjevernih dijelova Kine(izvantropski monsun).,utjecaj morskih struja,kao jednog od klimatskih faktora;</p> <p>Sposobnost učenika da na osnovu dijagrama, grafikona,grafičkih prikaza sami procjene uslove za život u pojedinim područjima;</p> <p>Razviti sposobnost procjene utjecaja klimatskih faktora na klimatske prilike analizom grafikona, klimodijagrama, grafikona;</p> <p>Osposobljavati, navikavati učenike na timski rad;</p> <p>Sposobnost razumijevanja tradicije, kulture i religije,regije u kojoj živi najveći broj stanovnika na zemlji:</p>	<p>civilizaciju;</p> <p>Steći svijest o tradicionalnom društvu, koje ima i sada velik utjecaj na stanje društvene organizacije zemalja ovog prostora;</p> <p>Shvatiti filozofiju načina života stanovništva koje nastanjuje ovu regiju;</p> <p>Shvatanje da je moguće živjeti i na velikim nadmorskim visinama kao što je Tibet iako su prirodni uslovi za život nepovoljni;</p>	<p>najstarije gradove Dalekog istoka (Peking,Šangaj, Tokio ...) aluvijalne ravni, najveće planine (Kingan, Tjen Šan,Kven Lun,Altaj ...)(visoravni – Tibet,Mongolska visoravan) ;</p> <p>Odrediti područja, koja su stalno ugrožena od poplava(uzroci i posljedice)</p> <p>Pomoću podataka, utvrđivati značaj navodnjavanja za život stanovništva ovog područja;</p> <p>Objašnjavati(razgovor) značaj proširivanja obradivih površina i osavremenjavanja poljoprivredne proizvodnje za poboljšanje života stanovništva;</p> <p>Pisanje izvještaja o provedenim istraživanjima, čitanje i analiza na času;</p> <p>Vođenje rječnika geografskih pojmova;</p>	<p>Nastavnici pomažu učenicima da uz pomoć karte i podataka iz udžbenika definišu prostor Dalekog istoka njegovih prirodnih i društvenih odlika, specifičnosti ovog geografski i historijski vrlo važnog i interesantnog prostora.;</p> <p>Pomagati učenicima na samostalnom istraživanju i prikupljanju podataka o ovim regijama i zemljama koje su nastale na ovom prostoru – forma i sadržaj pisanja izvještaja;</p> <p>Upućivati učenike na mjesta gdje mogu naći dodatne informacije o regiji, koju izučavaju,specifičnost i zemalja ovog prostora(spisak literature):</p> <p>Objašnjavati nepoznate pojmove uzroke i posljedice pojava, koje se odnose na Daleki istok;</p>
--	---	---	--	---	---

<p>7.AFRIKA</p> <p>AFRIKA-geografski položaj i prirodnogeografske odlike Afrike(reljef, klima, vode, flora i fauna – osnovne karakteristike)</p> <p>Stanovništvo i privreda Afrike – osnovni geografski(demografski i podaci)</p> <p>Afričko Sredozemlje</p> <p>8.Najznačajnije zemlje Ekvatorijalne Afrike(Zapadne,Središnje i Istočne)Nigerija, Kongo, Etiopija i Južne Afrike – JAR – osnovni geografske karakteristike,stepen privredne razvijenosti (prirodna bogatstva),osnova za razvoj, naseljenost i stepen razvijenosti – aparthejd;</p>	<p>Osposobljavanje za grupni rad, samostalan rad, evaluaciju i samoevaluaciju;</p> <p>Razvijanje navike za istraživanje i upoznavanje geografskog prostora u kojem žive ili se nalaze;</p> <p>Razvijanje navike očuvanja geografske sredine, radi boljeg kvaliteta živbota sada i u budućnosti;</p>	<p>Sposobnost pronalažanje na geografskoj karti Afričkog kontinenta, određivanje njegovih granica (prostornog obuhvata);</p> <p>Sposobnost pronalaženja na geografskoj karti geografskih cjelina, planina, visoravni, rijeka, pustinja ... .</p> <p>Sposobnost određivanja, u skladu sa GŠ tipova klime,količina padavina, temperatura,flornih oblasti;</p> <p>Položaj Afričkog Sredozemlja na karti,njegov značaj,;Pustinje i oaze;</p> <p>Geomorfološke, klimatske i hidrografske karakteristike;</p> <p>Demografske karakteristike, prirodna bogatstva</p> <p>Razviti sposobnost da u skladu sa prirodnim uslovima za život procijeniti gustinu naseljenosti pojedinih prostora,uzroke i posljedice;</p> <p>Sposobnost shvatanja značaja klime i i djelovanja egzogenih sila na formiranje pustinja u Africi;</p> <p>Sposobnost shvatanja, koliki značaj tlo i klima, imaju na proizvodnju hrane na ovom, kao i drugim kontinastima;</p>	<p>Značaj Nila za razvoj kulture i civilizacije,prostor sukoba velikih sila, Sucki kanal – njegov saobraćajni, ali i geostrateški značaj, Prostor najvećih pustinja na Zemlji;</p> <p>Stočari nomadi – «pustinjski narod»</p> <p>Karakteristike reljefa i klime ovog područja</p>	<p>Na geografskoj karti(u parovima) pronaći geografske objekte, koji se odnose na prirodne odlike Afrike,njenog geografskog položaja,i granica;</p> <p>Izrada slijepe karte – reljefa, većih rijeka, jezera, država, većih gradova i saobraćajnica Afričkog kontinenta;</p> <p>Označiti bojama turistički najrazvijenije, manje razvijene i zemlje koje su u početnoj fazi tog razvoja;</p> <p>U kartu ucrtati područja veće gustine naseljenosti, područja izrazite poljoprivredne aktivnosti, te područja sa najznačajnijim prirodnim resursima na području Afričkog kontinanta;</p> <p>Nacrtati sliepu kartu te označiti granice i različitim bojama označiti regije i zemlje koje su nastale na tom kontinentu;</p> <p>Za domaću zadaću, učenici se trebaju pripremiti za razgovore, diskusije, prezentiranje najinteresantnijih geografskih područja ili oblasti,Afričkog kontinenta;</p> <p>Znati navesti religije</p>	<p>Nastavnici pomažu učenicima da uz pomoć karte i podataka iz udžbenika definišu prostor Afričkog kontinenta, njegovih prirodnih i društvenih odlika, specifičnosti ovog geografski i historijski vrlo važnog i interesantnog prostora.;</p> <p>Pomagati učenicima na samostalnom istraživanju i prikupljanje podataka o Africi i njenim regijama i zemljama koje su nastale na ovom prostoru – forma i sadržaj pisanja izvještaja;</p> <p>Upućivati učenike na mjesta gdje mogu naći dodatne informacije o regiji, koju izučavaju,specifičnost i zemalja ovog prostora(spisak literatura):</p> <p>Objašnjavati nepoznate pojmove</p> <p>Objasniti, uz pomoć učeničkih</p>
--	---	---	---	--	---

<p>9.AMERIKA(AMERIKE)</p> <p>10.Geografski položaj, prostiranje,Prirodno geografska obilježja Amerike</p> <p>10a).Stanovništvo i privreda Amerike – karakteristike privrednog razvoja;</p>		<p>Razvijati navike štednje i čuvanja prirodnih resursa(geoekologija)</p> <p>Razviti sposobnost uvažavanja svih promjena u ekonomiji usmjerenih na poboljšanje privrednog razvoja, a istovremeno upozoriti na</p> <p>probleme koji nastaju nastankom neokolonijalizma;</p> <p>Sposobnost pronalažanje na geografskoj karti Američkog kontinenta, određivanje njegovih granica (prostornog obuhvata);</p> <p>Sposobnost pronalaženja na geografskoj karti geografskih cjelina, planina, visoravni, rijeka, pustinja ... .</p> <p>Sposobnost određivanja, u skladu sa GŠ tipova klime,količina padavina, temperatura,flornih oblasti;</p> <p>Sposobnost shvatanja značaja klime i djelovanja egzogenih sila na formiranje pustinja,tajgi, prašuma, savana i stepa u Americi</p> <p>Razviti sposobnost uvažavanja svih promjena u ekonomiji usmjerenih na poboljšanje privrednog</p>		<p>Afrike. Aloi i ostatke animizma,koji svjedoče o veoma niskom kulturnom i civilizacijskom stepenu razvojaZapadne,Centralne i istočne Afrike;</p> <p>Na geografskoj karti(u parovima) pronaći geografske objekte, koji se odnose na prirodne odlike Amerike,njenog geografskog položaja,i granica;</p> <p>U kartu ucrtati područja veće gustine naseljenosti, područja izrazite poljoprivredne aktivnosti(obojski različitim bojama beltove), te područja sa najznačajnijim prirodnim resursima na području Američkog kontinenta;</p> <p>Nacrtaati sliepu kartu te odrediti granice i različitim bojama označiti regije, poljoprivredna i industrijska područja Amerike;</p> <p>Pisanje izvještaja o provedenom istraživanju,čitanje i analiza na času;</p>	<p>predznanja,uzroke nastanka pustinja u Africi;</p> <p>Izrada nastavnih listića</p> <p>Izrada pitanja objektivnog tipa radi provjere stečenih znanja zajedno sa ostalim članovima aktiva nastavnika geografije;</p> <p>Nastavnici pomažu učenicima da uz pomoć karte i podataka iz udžbenika definišu prostor Američkog kontinenta, njegovih prirodnih i društvenih odlika, specifičnosti ovog geografski i historijski vrlo važnog i interesantnog prostora.;</p> <p>Pomaže učenicima na samostalnom istraživanju i prikupljanju podataka o Americi i njenim regijama – forma i sadržaj pisanja izvještaja; Upućivati učenike na mjesta gdje mogu naći dodatne informacije o Kontinentu koji</p>
---	--	---	--	--	--

		<p>razvoja, a istovremeno upozoriti na probleme koji nastaju prekomjernim iskorištavanjem prirodnih bogatstava(Amazonije)i zagađivanjem atmosfere;</p>			<p>izučavaju, specifičnosti zemalja ovog prostora(spisak literatura): Pružiti pomoć učenicima pri izradi plakata i zadacima traženja</p>
<p>10b).SAD i Kanada – zemlje vrlo visoko privredno razvijene, karakteristike društvenog uređenja i organizacije država:</p>	<p>Učenici trebaju steći znanja, na temelju kojih će moći imati jasnu predstavu o tome koji prostor i države obuhvataju SAD i Kanada;Značaj unutrašnjih vodenih puteva;Golemi prirodnih bogatstava; Visokostručne radne snage i društveno uređenje;</p> <p>Znati da je geografski i saobraćajni položaj SAD i Kanade izuzetno povoljan (izlaz na najprometnije okeane i mora),da ima povoljne klimatske uvjete, plodno zemljište, velike zalihe ruda, dobro i prihvatljivo društveno uređenje, ljudske resurse i stručne kadrove, što sve zajedno uvjetuje da su na ovom prostoru smještene najrazvijenije zemlje svijeta(SAD i Kanada)</p>	<p>Razviti sposobnost uočavanja najvažnijih činjenica u određenom tekstu, kao i sposobnost komentiranja – analiziranja;</p>	<p>Razvijati pravilan stav prema posebnostima pojedinih naroda i želju za saznanjima o ostalim kulturama svijeta;</p> <p>Razviti pravilan stav o doprinosu svjetske nauke i kulture ukupnom razvoju čovječanstva</p>	<p>Na slijepoj karti Angloamerike ucrtati,konture saveznih država(SAD) i pokrajina(Kanada)najznačajnije gradove, industrijska, rudarska i poljoprivredna središta, najveće luke – pristaništa;</p>	<p>Pogodnim pitanjima potaći učenike da razmišljanjem i prikupljanjem činjenica o položaju SAD-a, kao svjetske supersile,shvate značaj i njenog utjecaja na globalana dešavanja u svijetu;</p>
<p>10c)Brazil,Argentina i Čile – osnovni geografski podaci, razlika u razvijenosti Angloamerike i Latinske Amerike – uzroci i posljedice;</p>	<p>Upoznati učenike sa historijskim i suvremenim značajem zemalja Latinske Amerike,politička podjela ovog prostora,diktatorski režimi, narkomafija –nerješivi problem ovih zemalja;</p> <p>Osnovni geografski podaci o Brazilu,kao najvećoj zemlji Južne Amerike,karakteristike privrednog razvoja,naseljenost i struktura stanovništva,gradovi;Osnovni geografski podaci o Argentini, kao privredno najrazvijenijoj zemlji Južne Amerike;Osnovni geografski podaci o</p>	<p>Primjenjujući već stečena znanja o ekonomski razvijenim nerazvijenim zemljama svijeta razviti sposobnost upoređivanja – komparacije visoko razvijenih sa srednje razvijenim i slabo razvijenim zemljama Amerike; sa drugim manje razvijenim zemljama na temelju</p>	<p>Razviti pravilan stav o načinu života i rada u zemljama Anglo i Latinske Amerike(bez euforičnog prikazivanja);</p> <p>Sposobnos da se bez uljepšavanja predstavi stanje u zemljama koje se obrađuju (Angloamerika i Latinska merike)</p> <p>Razviti kod učenika</p>	<p>Izraditi slijepu kartu – reljefa, većih rijeka i bojama označiti države kroz koje protiču;</p> <p>Na osnovu izvora do kojih su učenici došli proučavajući Ameriku , trebaju izvoditi zaključke o tome šta je uvjetovalo da Njujork,Vašington,</p>	<p>Pored pomaganja učenicima u svim aktivnostima koje su osmišljene da se obrade u razredu, nastavnici će unaprijed pripremiti odgovarajuća pitanja;</p> <p>Uz zadatke upoređivanja,</p>

	<p>Čileu kao najznačajnijoj zemlji zapadnog dijela kontinenta; Razumjeti političku i privrednu situacijom u Latinskoj Americi;</p>	<p>poznatih podataka; Osposobiti učenike da metodom razgovora mogu istaći sve pozitivne i negativne posljedice izuzetno niske stope prirodnog priraštaja Angloamerike i zadovoljavajućeg stepena nataliteta Latinske Amerike; (staro stanovništvo, potreba za radnom snagom, ekonomske migracije)</p>	<p>uvjerenje da su osnovni faktori privrednog i kulturnog razvoja prirodni i društveni uslovi u kojima se djeluje, stručni rad i veliko zalaganje stanovništva (radinost) – primjer Kine i Japana;</p>	<p>Los Anđelos, San Francisko, ..., postanu najveći gradovi Amerike, svjetske metropole – megalopolisi; Kroz raspravu, učenici trebaju da prepoznaju englesku kulturu, a naročito jezik i njegovu poziciju i utjecaj u Americi i svijetu; Utjecaj Španske i portugalske kolonizacije na zemlje i stanovništvo Latinske Amerike</p>	<p>analogije, sintetiziranja i sistematiziranja na satima ponavljanja nastavnici trebaju često koristiti zadatke bazirane na upotrebi karte i ponavljanja u obliku zamišljenog putovanja,. Na kraju svake nastavne teme, nastavnik treba pripremiti zadatke za kratku (brzu) pismenu provjeru znanja. Zadaci mogu biti tipa tačno – netačno, ili mješoviti zadaci, zadaci objektivnog tipa, testovi...</p>
<p>11. Australija i Okeanija 11a. Australija: - prirodnogeografske i društvenogeografske odlike;</p>	<p>Znati reljefne, klimatske, hidrološke, florne i faunističke karakteristike i specifičnosti Australije i Okeanije (podjela); Znati da je Australija kontinent kontrasta u svakom pogledu (velike pustinje u središnjem dijelu, tropske oblasti na sjeveru (monsuni), ugodno jugozapado i jugoistočno primorje, mali broj rijeka, ogromna količina vode ispod pustinja (arteški bunarevi), milioni grla ovaca i goveda, koje nisu ovdje živjele do dolaska bjelaca, specifičan biljni i žiivotinjski svijet. (Uočiti na geografskoj karti) Znati prirodne resurse na kojima Australija zasniva svoju privrednu razvijenost i visok živorni standard svog stanovništva .</p>	<p>Razviti sposobnost snalaženja na karti Australije, određivanje geografskog položaja Australije; Steći sposobnost uočavanja i objašnjavanja izoliranosti Australijskog kontinenta, kao nedostatak geografskog položaja i plasmana industrijskih i poljoprivrednih proizvoda; Razviti sposobnost razumjevanja odnosa prirodne sredine (bogatstva), organizacije države/društvenog</p>	<p>Razviti pozitivan stav o zemljama koje imaju osiguran najviši nivo zaštite i socijalne sigurnosti u svijetu, a koje su prve na UN ljestvici razvijenosti; Razviti pozitivan stav prema starosjediocima Australije (Aboridžanim a), koji su u ovoj zemlji stanovnici drugog reda i teško se prilagođavaju načinu života bijelog čovjeka;</p>	<p>Pronaći fotografije i opise biljaka i životinja koje jedino žive na prostoru Australije i Okeanije. Pokušati naći slike ili tekstove, na kojima se vidi, kako se spašavaju kitovi koji se često nasuču na plitki dio mora uz južne obale Australije; Nacrtať slijepu kartu Australije i Okeanije, pa onda unijeti u nju područja, na kojima su uslovi za život najpovoljniji i gdje se uzgaja najveći broj</p>	<p>Na osnovu poznate nastavne materije, nastavnik produktivnim, aktivnim i stvaralačkim djelovanjem treba kod učenika ne samo mobilizirati svo znanje kojim učenici raspolažu o Australiji, angažirati intelektualne stvaralačke snage učenika. Tako će se povećati , motiviranost učenika za rad;</p>

<p>11b).Okeanija</p>	<p>Upoznati učenike da je neravnomjerna gustina naseljenosti Australije , kao i pozicija velikih gradova uvjetovana specifičnom prirodnogeografskim uslovima a najviše klimom i geografskim položajem;</p> <p>Znati šta obuhvata Okeanija i kako se dijeli(Melanezija, Mikronezija , Polinezija, Novi Zeland);Znati osnovne geografske pojmove koji se odnose na otoke Okeanije, način života stanovništva, uloga i značaj Okeanije u svijetu(neki izvozni proizvodi – tropski), turizam;</p> <p>Znati osnovne geografske karakteristike Novog Zelanda(dva otoka,vulkansko tlo, gejziri,zemlja ovaca i goveda, mlijeka i mliječnih preradevina,; Naseljenost Novog Zelanda,bijelci najbrojniji, Maori,Wellington;</p>	<p>uređenja)</p> <p>i standarda stanovništva;</p> <p>Sposobnost razumjevanja međuzavisnosti prirodne i društvene sredine;Zavisnost gustine naseljenosti od prirodnih faktora;</p> <p>Biti sposoban shvatiti i razumjeti uslove života stanovništva Okeanije i prirodnih ljepote koje se na njima nalaze;</p> <p>Biti sposoban shvatiti zašto su velike sile držale pod kolo nijalnim jarmom stanovništvo Okeanije;</p>	<p>Imati pozitivan stav prema stanovništvu do kojeg još nije doprla civilizacija u punoj mjeri i razumjeti njihov način života;</p> <p>Kod učenika razvijati interes za humanitarni rad, solidarnost i pomoć slabije razvijenim zemljama;</p>	<p>goveda i ovaca;</p> <p>Obilježiti izvozne luke i najveće gradske centre;Položaj Melanezije, Mikronezije i Polinezije u odnosu na Australiju;</p> <p>Pronaći objašnjenja za pojmove:rasna segregacija i rasna diskriminacija;</p>	<p>Frontalnim i individualnim oblikom rada nastavnik treba pokazati na koji način je naseljavanje bijelaca, razvoj gradova, industrije i stočarstava promjenio izgled Australije, u odnosu na vrijeme kada je otkrivena;</p> <p>Voditi raspravu sa učenicima, zašto je Australiska vlada sve do nedavno zabranjivala useljavanje nebjelačkog stanovništva na Australijski kontinent; Pružiti pomoć učenicima pri ucrtavanju različitih sadržaja u slijepe karte;</p>
<p>12.Polarne oblasti na zemlji</p>	<p>Znati na geografskim kartama odrediti položaj Arktika i Antarktika;Razlika između ova dva ledena područja,Grenland – najveći otok na zemlji – naseljenost; Da prepoznaju prirodno – geografska obilježja polarnih oblasti i njihov značaj za klimu na Zemlji;Ledeni bregovi – opasnosti;</p>	<p>Razviti sposobnost vrednovanja i uporedbe(komparacije)Polarnih oblasti sa ostalim oblastima na Zemlji; Sposobnost «čitanja» geografske karte;</p>	<p>Razviti pravilan stav prema nenaseljenim polarnim prostorima na zemlji i njihovom značaju za održanje života na Zemlji;</p>	<p>Na plakatu nacrtati konture, Arktika, Antarktika i Grenlanda; Pronaći podatke,koja živa bića nastanjuju vode Atlantskog okeana u blizini Polarnih oblasti; Nacrtati na slijepoj karti Arktik,Grenland i Antarktik;</p>	<p>Pomagati učenicima pri izradi karata i pomoći im da shvate značaj polarnih oblasti za život na zemlji; Voditi razgovore sa učenicima o živom svijetu koji nastanjuje polarne oblasti i vode koje se nalaze u blizini ili ispod leda polarnih oblasti;</p>

Historija, VIII razred – 2 čas sedmično, 70 časova godišnje

HISTORIJA/POVIJEST

Zašto učiti historiju/povijest?

Historija je društvena nauka. Prvi put pojavljuje se u V stoljeću p.n.e. kod grčkog pisca Herodota. Ime joj je od grčke riječi *historija* koja u prijevodu znači učenje ili značenje kroz priču, pripovijedanje. Cilj joj je upoznavanje razvoja ljudskog društva na općem, regionalnom i lokalnom nivou u okvirima spoznaje tokova i razvoja kroz koje je prolazilo čovječanstvo u različitim epohama. Da bi bila što objektivnija, sva zbivanja posmatra u vremenu i prostoru. Zato se može i kazati da cijeli svijet ima svoju historiju.

Izučavanjem historije učenici treba da se upoznaju sa razvojem ljudskog društva u općim, evropskim i bosanskohercegovačkim okvirima kroz sve epohe kojima je prolazilo. Posebno treba voditi računa da učenici steknu pravilnu predstavu o historiji kao nauci i nastavnom predmetu. Takođe treba da sagledaju politički, društveni, ekonomski i obrazovno-kulturni razvoj čovječanstva u svim historijskim periodima i da shvate njihova glavna obilježja. Da bi u tome uspjeli potrebno je da steknu predstavu i o Bosni i Hercegovini kao integralnom dijelu evropske i svjetske zajednice. Proučavanjem historije učenici treba da razviju spoznaju i o okruženju u kome žive, te da shvate razvijanje savremenog društva i njegove historijske uslovljenost. Historija kod učenika treba razviti duh tolerancije i demokratkog prava na različitost mišljenja, kao i težnje da se na osnovu dostupnih činjenica dođe do objektivne prestave o prošlosti. Da bi to postigao potrebno je učenika osposobiti za samostalno korištenje historijskih izvora zasnovanih na naučno-historijskim činjenicama.

Historija kao predmet olakšava učeniku da stekne više znanja u ovladavanju gradiva i iz jezika, književnosti, geografije, filozofije, sociologije i drugih nastavnih predmeta koji su zastupljeni u osnovnoj školi. Ta multidisciplinarnost još više obogaćuje učenikovo znanje u prihvatanju historije kao predmeta koji je uvijek cijenjen kao ozbiljna naučna oblast i zahvaljujući kome imamo realnu predstavu o svojoj i prošlosti naših naroda, susjednih zemalja i cijelog čovječanstva. Što se historija više uči to se i više zna, a time ima i manje predrasuda, jer je cijeli univerzum povezan brojnim vidljivim i nevidljivim historijskim nitima. Zato je historija kao predmet u svim vremenima i sredinama nezaobilazna i kao nauka i kao predmet u školi.

Područja učenja	CILJEVI I ZADACI Učiti:	OČEKIVANI REZULTATI / OBRAZOVNI ISHODI Učenik:
<u>Znanje historije:</u> Procesi:	Historijske vještine Tumačenje historijskih događaja Kritičku analizu historijskih izvora Prepoznavanje činjenica i objektivnosti	Razlikuje prošlost, sadašnjost i budućnost, tumači podatke predstavljene u vremenskim okvirima Istražuje, analizira, tumači i ocjenjuje različite historijske izvore Razlikuje bitne od nebitnih informacija, razlikuje činjenice i mišljenja,

<p>Sadržaj:</p> <p>Vrijednosti, stavovi, navike</p>	<p>Hronološko i tematsko razumijevanje uzroka i posljedica</p> <p>Zauzimati stav uz korištenje dokaza, kritički analizirati dokaze i postavljati analitička pitanja;</p> <p>Osnovne činjenice i pojmove koji se odnose na: politički, društveni, ekonomski i obrazovno-kulturni razvoj čovječanstva u svim historijskim periodima, na nacionalnu historiju Bosne i Hercegovine u regionalnom kontekstu sa susjednim zemljama, ličnosti iz opće i nacionalne historije koje su obilježile različit vremenski period, položaj i ulogu žena u društvu kroz različite historijske periode, na historiju sva tri konstitutivna naroda i nacionalne manjine u BiH.</p> <p>Razvijati svijest da se svaki događaj može interpretirati na više načina;</p> <p>kritički odnos prema različitim mišljenjima o jednom te istom pitanju/događaju;</p> <p>Razvijati naviku korištenja raznovrsnih izvora informacija;</p> <p>Znanja i vještine koje omogućavaju</p>	<p>objektivnost i subjektivnost Razumije značajne i manje značajne uzroke, kratkoročne dugoročne, namjerne i nenamjerne posljedice, kao i odnos uzroka i posljedica</p> <p>Identifikuje i objašnjava promjene i kontinuitet unutar i kroz historijske periode</p> <p>Identifikuje, bira i koristi različite historijske izvore da bi dao obrazloženo historijsko tumačenje</p> <p>Zna opisati čime se bavi historija i njen značaj.</p> <p>Poznaje najvažnije historijske činjenice i pojmove, stavlja ih u odgovarajući redosljed, razumije njihovo značenje, identificira uzroke historijskih događaja, mjeri relevantni značaj činjenica, može da interpretira temu u kontekstu šire slike.</p> <p>Usvaja naučni pogled na svijet; spoznaju o okruženju u kome živi, shvata razvijanje savremenog društva i njegove historijske uslovljenost</p> <p>Stiče neophodne saznanje o koristima učenja historije;</p> <p>Zna cijeniti stavove i shvata druge;</p>
---	---	---

	<p>stvaranje vlastite slike o historiji</p> <p>Razvija sposobnosti empatije</p>	<p>Preuzima odgovornost za zajednički proces učenja grupe / tima i samostalan rad;</p> <p>Postaje osjetljiv na kritičko razmišljanje i rješavanje problema;</p> <p>U stanju je da uđe u način razmišljanja ljudi koji su živjeli u prošlosti</p>
--	---	--

OSNOVNI SADRŽAJI

<u>VI razred</u>	<u>VII razred</u>	<u>VIII razred</u>	<u>IX razred</u>
1. Uvod u historiju	1. Osnovna obilježja srednjeg vijeka	1. Evropa – Novi vijek	1. Evropa i evropske zemlje do Prvog svjetskog rata
2. Predhistorija	2. Evropa, Bizant, Arapski svijet u ranom srednjem vijeku	2. Zemlje Jugoistočne Evrope i nacionalni pokreti	2. Prvi svjetski rat
3. Historijsko doba	3. Evropsko društvo u razvijenom i kasnom srednjem vijeku	3. Građansko društvo-Nacionalne države	3. Svijet između dva svjetska rata
4. Stara Grčka	4. Bosna u srednjem vijeku	4. Bosna u XIX. st.	4. Drugi svjetski rat
5. Stari Rim	5. Osmansko carstvo		5. Savremeno doba (1945-1990)
6. Antička kultura na prostoru današnje Bosne i Hercegovine	6. Bosna u osmanskome periodu do kraja XVIII st.		6. Bosna i Hercegovina u XX st.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

U realizaciji sadržaja uloga nastavnika je da pomogne učenicima da upoznaju i razumiju prošlost i svijet u kome žive. Uz pomoć različitih izvora kod učenika treba da razvijaju konkretne vještine historičara. Savremenim pristupom u poučavanju, nastavnici treba da organizuju interaktivno učenje, nastavu u kojoj će se učenici aktivno i odgovorno uključiti u procesu učenja. To će se postići tako što će u toku nastave, pored osnovnog teksta iz udžbenika koristiti različite izvore znanja (objavljeni izvori, slike, crteži slajdove, dokumentarne filmove sa historijskim sadržajima...) Za uspješno korištenje bilo kojeg od navedenih ili nekih drugih vrsta povjesnih izvora, rješenje opet treba potražiti u postavljanju dobrih pitanja, a to prije svega znači konstruktivnih i razumljivih pitanja. Uvijek treba ići od onih osnovnih, globalnih pitanja ka onim složenijim koji će i dati odgovore. Nastavnikov zadatak je da uz korištenje različitih izvora oslobodi kreativnost učenika, da traži da iznese vlastito mišljenje i obrazloženja (tumačenja) o historijskim događajima, da razvija kulturu dijaloga što znači da poštuju različite stavove, te da razlikuju činjenice od mišljenja. U odabiru izvora također treba obratiti pažnju na ciljeve i definisane ishode koji se žele postići. Izvori pružaju široke mogućnosti proučavanja i sticanja novih znanja. Nastavnik treba da usmjerava aktivnosti u učionici, nudi resurse i fokus nastave pomiče sa predavanja na učenje.

Također, u sklopu nastave, sa učenicima trebaju da posjete muzeje i historijske lokalitete u sredinama u kojima borave, a po mogućnosti i šire. Ovakav pristup u obradi sadržaja omogućava sticanje znanja za cijeli život koje se može koristiti i prenositi na mnoga druga područja.

Ocjenjivanje

Provjera znanja i ocjenjivanje ne treba da budu odvojene od nastave i učenja historije, ono treba da prirodno izrasta iz prolaska kroz gradivo, testiranja znanja, razumjevanja i vještina koje učenici stiču. Nastavnim planom i programom definisani su standardi znanja. Standardi opisuju šta se od učenika očekuje, razgraničavaju znanje i vještine koje učenici grade kao rezultat nastave u razredu. Oni definišu šta svaki učenik treba da zna i da je u stanju raditi. Kriteriji za ocjenjivanje postavljaju se u skladu sa propisanim standardima.

Prilagođavanje programa

Za učenike s posebnim potrebama razvijaju se prilagođeni programi. Prilagođavanje se može provoditi modifikacijom programa redovne nastave u pogledu sadržaja, procesa, proizvoda i sredine učenja, zavisno od osobenosti potreba učenika određene populacije, odnosno do nivoa individualno prilagođenih programa. Individualno prilagođeni program, kao i plan rada razvijaju zajedno nastavnik historije i stručni tim za podršku učenika sa posebnim potrebama na nivou škole/ pedagoškog zavoda, uz korištenje potrebne ekspertize i učešće roditelja.

Resursi za realizaciju

Udžbenici za historiju, radne sveske za učenike, priručnici za nastavnike, nastavni materijali sa historijskim izvorima, dokumenti na CD-u, historijski atlas, dokumentarni filmovi, slajdovi, Internet

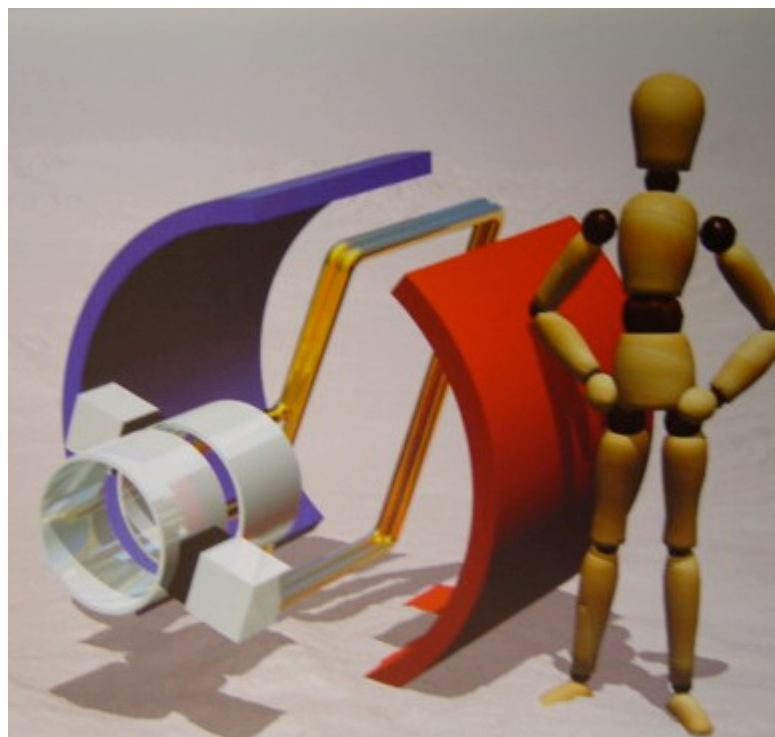
Historija , VIII razred – 2 časa sedmično, 70 časova godišnje

Tematske Cjeline/ Teme	CILJEVI I ZADACI OČEKIVANI REZULTATI/OBRAZOVNI ISHODI		Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Znanje historije; Proces i sadržaj				
	Učiti:	Učenik:			
Evropa- novi vijek	Humanizam i renasansa. Velika geografska otkrića. Reformacija i protivreformacija. Oblici vladavine: apsolutizam i parlamentarizam. Osmansko carstvo, Habsburška Monarhija. Mletačka republika i Rusija. Privredni razvoj zapadne Evrope. Kapitalizam i kapitalističko društvo. Industrijska revolucija. Gradovi. Nauka ,tehnika kultura i umjetnost.	Zna događaje i pojave koji su obilježili početak novog vijeka(međaši novog vijeka), posljedice Velikih geografskih otkrića, važnost pojave Humanizma i Renesanse, glavne predstavnike Humanizma i Renesanse, oblike vladavine i vjersku sliku Evrope, osobenosti političkog, društvenog i ekonomskog razvitka Osmanskog carstva, Habsburške monarhije, Mletačke republike i Rusije, Zna i može objasniti osnovna obilježja privrede u Zapadnoj Evropi , društveni poredak koji se javlja u Novom vijeku i njegova osnovna obilježja, pojam industrijska revolucija i njene posljedice. razvoj gradova. naučne, tehničke i kulturne tekovine Novog vijeka. Može da razumije i objasni osnovna politička, privredna i društvena kretanja i historijske tokove u zapadnoj Evropi, Rusiji i Osmanskom carstvu. Može da uoči važnost naučnog i kulturnog razvitka.	Razvija interes za proučavanje historije Novog vijeka. Izgrađuje stav o važnosti pojave Humanizma i Renesanse. Komunicira. Prepoznaje i analizira historijske izvore. Zauzima vlastiti stav uz korištenje dokaza. Razvija hronološko razumijevanje i stav o značaju razvoja nauke tehnike, kulture i umjetnosti za civilizacijski razvoj . Koristi historijske izvore u procesu učenja i na osnovu njihove analize donese vlastiti sud.	Analiziraju izvore da bi identificirali relevantne informacije koje će im pomoći da odgovore na pitanja, informacije slažu u u slijed i povezuju u širi kontekst . Izvode zaključke o tome šta se desilo i zašto i za svoje zaključke navode razloge. Na osnovu analize predstavljaju temu usmeno ili pismeno.	Određuje jasne ciljeve učenja, organizira aktivnosti učenja u paru ili grupi (priprema analizu izuvora , formuliše jasna pitanja, objašnjava nove pojmove, naglašava najvažnije ideje , djelotvorno komunicira sa učenicima). Priprema aktivnosti provjere znanja učenika u skladu sa postavljenim standardima.

<p>Zemlje jugoistočne Evrope-nacionalni pokreti</p>	<p>Zemlje jugoistočne Evrope pod osmanskim, habsburškom i mletačkom vlasti od XVI do kraja XVIII stoljeća. Dubrovačka republika. Nacionalno buđenje susjednih zemalja za stvaranje svojih država (Hrvatska, Srbija i Crna Gora). Najznačajniji pokreti, njihovi programi i ličnosti.</p>	<p>Zna zemlje jugoistočne Evrope koje su bile pod vlasti Osmanskog carstva, Habsburške monarhije i Mletačke republike. Zna njihov politički, privredni i kulturni razvoj od XVI do konca XVIII st. Zna politički, privredni i kulturni razvoj Dubrovačke republike. Zna kako su se razvijali nacionalni pokreti u susjednim zemljama. Zna i može objasniti programe nacionalnih pokreta, istaknute ličnosti. Zna kako su nacionalni pokreti u susjednim zemljama utjecali na BiH. Razumije i može da objasni kako su historijski tokovi razvoja u susjednim zemljama utjecali na prilike u BiH.</p>	<p>Razvija sposobnost razumijevanja uzročno-posljedičnih veza. Na osnovu analize izvora samostalno i jasno iznosi svoje mišljenje. Razvija svijest o političkom, društvenom kulturnom kontekstu historijskog razvoja BiH i susjednih zemalja</p>	<p>Analiziraju izvore i rješavaju postavljene zadatke. Ispituju relevantnost izvora. Prikupljene informacije slažu u slijed i širi kontekst, iznose vlastiti stav na osnovu prikupljenih informacija.</p>	<p>Određuje jasne ciljeve učenja, organizira aktivnosti učenja na času. Priprema analizu izvora (rad na tekstualnim izvorima, kartama, slikama, karikaturama, pjesmama i muzikom, Internetom,) formuliše jasna pitanja, pojašnjava nove pojmove, usmjerava aktivnosti učenja. Provjerava znanje učenika.</p>
<p>Građansko društvo-nacionalne države</p>	<p>Nastanak i razvoj SAD-a. Francuska revolucija. Napoleonovo doba. Evropske zemlje u 1848 god. - značaj i posljedice. Ujedinjenje Italije. Ujedinjenje Njemačke. Austro-ugarska nagodba. Građanski rat u SAD-u. Položaj žene u novim vijeku. Monopolistički kapitalizam i imperijalizam.</p>	<p>Zna pojam revolucija, značaj ideja Američkog rata za nezavisnost i Francuske građanske revolucije. Posljedice Napoleonovih osvajanja. Pojam nacija, nacionalni pokret. Značaj revolucije 1848/49. Zna kako je teklo ujedinjenje Italije i Njemačke. Austro-Ugarsku nagodbu. Posljedice građanskog rata u SAD-u. Položaj žene u Novom vijeku. Pojmove monopolistički kapitalizam i imperijalizam. Razumije i može da objasni uzroke, tok i posljedice velikih revolucija koje su obilježile početak stvaranja građanskog društva u Evropi i svijetu. Može da objasni i razumije položaj žene u Novom vijeku. Razumije i može da objasni pojmove monopolistički kapitalizam i</p>	<p>Razvija sposobnost kreativnog i kritičkog mišljenja. Izgrađuje stav o značaju građanskih revolucija. Razvija sposobnost empatije. Počinje razumijevati povezanost odnosa između mjesta, ideja, historijskih ličnosti, događanja...</p>	<p>Učestvuje u aktivnostima u razredu, Razlikuje bitne od nebitnih informacija, tumači podatke postavljene u vremenski okvir, identifikira i objašnjava promjene i kontinuitet unutar i između historijskih perioda, zauzima stav uz korištenje dokaza.</p>	<p>Priprema aktivnosti učenja u skladu sa jasno postavljenim ciljevima. Priprema nastavna usmjerenja (didaktičku strukturu s karakterističnim slijedom): nastavu kroz rad na istraživačkim projektima (položaj žene u Novom vijeku), rad u grupi, usmjereno otkrivanje, diskusiju... Pojašnjava nove pojmove, djelotvorno komunicira sa učenicima. Provjerava ono što</p>

		imperijalizam.Razumije posljedice pojave monopolističkog kapitalizma i imperijalizma.			učenici rade Procjenjuje znanje učenika na osnovu postavljenih standarda.
Bosna u XIX stoljeću	Reforme u Osmanskom carstvu zadnje decenije XVIII st. i u prvim decenijama XIX st.Administrativno-upravno uređenje Bosanskog ejaleta(vilajeta) u XIX st.Pokret za autonomiju Bosne.Društvo i društveni odnosi.Privreda,kultura i prosvjeta.Hatišerif od Gilhane.Omer paša Latas.Velika istočna kriza 1875-1878g.Berlinski kongres i okupacija BiH.Kalajevo doba.Borba za crkveno-školsku i vakufsko-mearifsku autonomiju. Nastanak političkog života stranaka.Aneksija.Privreda idruštvo u BiH u doba Austro-ugarske vladavine.Manjinski narodi.Obrazovne i kulturno-prosvjetne prilike.	Zna zašto su provođenje reforme u Osmanskom carstvu i posljedice provođenja reformi.Uzroke,tok i posljedice borbe za autonomiju Bosne. Uređenje Bosanskog ejaleta(vilajeta) u XIX st.Društveni,privredni i kulturni razvoj.Zna pojam Istočno pitanje, posljedice Istočne krize i položaj BiH u međunarodnoj politici XIX st.Glavne političke,privredne i kulturne tokove razvoja BiH u doba austro-ugarske uprave. Razumije i može objasniti najvažnije tokove, pojave i historijske procese razvoja Bosanskog ejaleta (vilajeta) u XIXst. Razumije i može objasniti međunarodnu politiku u BiH u XIX st. Povezuje prošlost i sadašnjost.	Izgrađuje mišljenje i stav historijsko-kulturnom i privrednom razvitku BiH.Njeguje duh tolerancije i demokracije. Počinje razumijevati multiperspektivnosti u historiji.	Učestvuju u aktivnostima učenja (analiziraju izvore, Prikupljaja različite izvore i procjenjuje njihovu vrijednost, pronalazi odgovore na postavljena pitnja. Iznosi vlastiti stav na osnovu prikupljenih informacija	Organizira aktivnosti učenja u skladu sa postavljenim ciljevima. Usmjerava aktivnosti učenika , objašnjava kontekst , formuliše pitanja koja usmjeravaju istraživanja i analizu, organizira prikupljanje različitih izvora za istraživački projekt (stanovništvo BiH - nacionalne manjine). Djelotvorno komunicira sa učenicima. Prati aktivnosti učenika . ocjenjuje učeike.

TEHNIČKA KULTURA , VIII razred – 1 čas sedmično, 35 časova godišnje

TEHNIČKA KULTURA , VIII razred – 1 čas sedmično, 35 časova godišnje

Zašto učiti tehničku kulturu?

Tehnička kultura je primjenjena disciplina u kojoj se učenici upoznaju sa osnovnim granama tehnike i tehnologije. Tehnički uređaji u moderno doba sve više zamjenjuju rad čovjeka. Na taj način je olakšan svakodnevni život čovjeka, tako da on ima više vremena za svoje aktivnosti koje su vezane za odmor, kuturni život i uopšte društveni život. Kako naučna i tehnološka dostignuća predstavljaju neodvojiv dio ukupne aktivnosti čovjeka, nastava tehničkog kulture značajno doprinosi općem obrazovanju i razvijanju modernog pogleda na svijet.

Program tehničke kulture osmišljen je tako da se učenici kroz znanje ovog predmeta upoznaju s bitnim elementima u raznim granama tehnike: mašinske tehnike, elektrotehnike, građevinske tehnike, saobraćaja itd. Takođe se upoznaju sa osnovnim elementima historijata pojedinih tehničkih dostignuća, bez kojih bi život savremenog čovjeka bio nezamisliv. U okviru praktičnih radova iz ovog predmeta učenici razvijaju svoju radne navike, inventivnost, spretnost, a takođe se navikavaju na timski rad i usvajaju navike koje su vezane za racionalno trošenje materijala i energije, očuvanje životne sredine, elemente tehničke zaštite na radu i sl. Uporedo s tim, kroz aktivnosti u okviru tehničke kulture učenici potpunije mogu da sagledaju i primjenjivost nekih drugih disciplina kao što su: matematika, fizika, hemija, organizacija rada, pri čemu im znanja i vještine sa kojima se susreću u tehničkom odgoju omogućavaju da sve te discipline posmatraju integralno. Naročitu ulogu tehnička kultura ima kada je u pitanju buduća profesionalna orijentacija učenika, kao i sticanje znanja primjenjivih u domaćinstvu i u svakodnevnom životu.

Tematske cjeline/Teme	CILJEVI I ZADACI OČEKIVANI REZULTATI/ OBRAZOVNI ISHODI		Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Znanje Tehničke kulture: Proces i sadržaj				
	Učiti:	Učenik :			
ELEKTROTEHNIKA Izvori električne energije	Elektreane: podjela, princip rada, razlike, opis, prenos i distribucija električne energije;	Izrađuje crtež uproštenog presjeka hidro i termoelektreane, opisuje princip rada, razlike, prednosti i nedostatke; Shvata prednosti električne energije nad energijom čvrstih i tečnih goriva;	Donošenje sudova i zaključaka na osnovu provjerenih činjenica i izgrađenih kriterija; Afirmacija rada i stvaralaštva;	Aktivno prate izlaganja i prezentaciju predmetnog nastavnika o elektranama;	Izlaže nastavno gradivo primjenom različitih metoda rada u cilju što kvalitetnije i afirmativnije prezentacije gradiva; Pripremanje nastavnu tehniku i tehnologiju;
Simboli i sheme u	Skiciranje simbola i izrada shema -značaj simbola i	Crta i čita simbole i sheme;		Usvajaju znanja vezana za simbole i sheme u	Izrađuje didaktički

elektrotehnici	shema;		Razvijanje pozitivnih stavova prema tehnici ličnim primjerom i djelovanjem u razredu;	elektrotehnici;	materijal;
Elektroinstalacioni materijali	Vrste i primjena elektroinstalacionih materijala;	Pravilno vrši izbor i upotrebu elektroinstalacionih materijala;	Ispoljavanje spremnosti za saradnju i pružanje pomoći drugima;	Samostalno skiciraju i izrađuju sheme;	Primjenjuje modele interaktivne nastave;
Alati i pribori u elektrotehnici	Osnove o alatima i priborima u elektrotehnici, rukovanje i održavanje;	Vrši pravilan izbor alata i pribora;	Ispoljavanje spremnosti i sposobnosti za sticanje novih znanja i vještina i njihovu primjenu u rješavanju praktičnih problema;	Usvajaju osnovna znanja o elektroinstalacionim materijalima, o izboru i montaži;	Ostvaruje radnu i stvaralačku atmosferu u razredu;
Kućanski električni aparati	Električni uređaji i aparati u domaćinstvu sa posebnim osvrtom na važnost pravilnog rukovanja i održavanja;	Osposobljava se za otklanjanje sitnih kvarova u domaćinstvu;	Razvijanje smisla za ekonomično korištenje energije i materijala;	Prate izlaganje i demonstriranje upotrebe i rada s pojedinim alatima i priborima, te i sami učestvuju u tim aktivnostima;	Prezentira učenicima najčešće korištene elektroinstalacione materijale, objašnjava namjenu i montažu;
Vježbe i praktični radovi	Korištenje simbola i shema u elektrotehnici, izrada jednostavnijih shema, upotreba različitih alata, pribora i aparata -izrada jednostavnijih električnih uređaja i uređaja za ispitivanje električnih instalacija, opće i lične mjere zaštite na radu;	Izrađuje jednostavnije sheme u elektrotehnici; Osposobljava se za izbor potrebnih alata i pribora i izradu prostijih elektro-uređaja; Ispituje ispravnost pojedinih električnih instalacija;	Maksimalno poštovanje kućnog reda pri radu u školskoj radionici;	Prate izlaganje i uputstva nastavnika, te samostalno ili po grupama proračunavaju snagu pojedinih elektro-potrošača ili obračunavaju utrošak električne energije domaćinstva;	Prezentira učenicima izbor i upotrebu pojedinih alata i pribora, te ih usmjerava na pravilan izbor i rad;
Elektromotori	Elektromotori: pogon, princip rada, održavanje	Razumije značaj pravilnog izbora, montaže i održavanja elektromotora;	Ispoljavanje vještina i navika u cilju profesionalne orijentacije učenika;	Shvataju značaj poštivanja općih i ličnih mjera zaštite na radu; Koristeći različite alate i uz pomoć nastavnika izrađuju različite električne uređaje; Imaju uvid u sadržaj kutije prve pomoći i po potrebi pružaju prvu pomoć;	Ukazuje učenicima na važnost pravilnog rukovanja i održavanja elektro-uređaja u domaćinstvu, te značaj ekonomičnog korištenja električne energije; Daje neophodna uputstva učenicima pri rješavanju praktičnih problema;
			Razvijanje svijesti o značaju elektrotehnike i	Pažljivo prate izlaganje i demonstriranje nastavnika o elektromotorima i njihovim sklopovima; značaju elektromotora u privredi i domaćinstvima;	Vodi računa o bezbjednosti učenika u radionici; Vodi računa o ispravnosti alata i

ELEKTRONIKA Elektronički uređaji	Uvođenje učenika u elektroniku: prenos govora, muzike i pokretnih slika na daljinu;	Shvata korelaciju nastavnih sadržaja fizika-tehnička kultura, te prenos govora i muzike transformacijom zvučnih signala u električne i obrnuto;	elektronike u životu čovjeka; Donošenje zaključaka na osnovu argumenata, izvršene analize i sinte	Pažljivo prate izlaganje nastavnika i prezentaciju pojedinih sklopova: telefona, radio aparata; Učestvuju u analizi sklopova;	mašina u radionici; Prezentira modele elektromotora: objašnjava princip rada, održavanje, zaštitne mjere, rukovanje;
Simboli i sheme u elektronici	Skiciranje i čitanje simbola i shema u elektronici;	Čita i crta simbole i sheme;	Ispoljavanje spremnosti za primjenu stečenih znanja i vještina u praksi;	Pažljivo slušaju nastavnika, analiziraju klopove, a onda ih i grafički predstavljaju;	Podsjeća učenike na sadržaje koje su već radili na časovima fizike, objašnjava visokofrekventne i niskofrekventne oscilacije;
Osnovni elektronički elementi	Otpornici, kondenzatori, poluprovodnici;	Prepoznaje i vrši pravilan izbor elektroničkih elemenata;		Analiziraju elektroničke elemente i njihovu ugradnju u sklopove;	
Alati i pribori u elektronici	Osnovni alati, instrumenti i pribori u elektronici, rukovanje, održavanje;	Pravilno vrši izbor i upotrebljava alate, instrumente i pribore;	Shvatanje značaja blagovremene i ispravne komunikacije među ljudima; Razvijanje svijesti o značaju ponašanja i pridržavanja propisa u saobraćaju, u cilju bezbjednosti svih učesnika u saobraćaju, sa naglaskom na bezbjednost djece;	Prate izlaganje i demonstriranje upotrebe i rada na pojedinim alatima, instrumentima i priborima i sami učestvuju u tim aktivnostima;	Priprema grafičke priloge, sklopove pojedinih elektroničkih uređaja i sve to na što jednostavniji i razumljiviji način objašnjava učenicima;
Vježbe i praktični radovi	Korištenje simbola i shema u elektronici, izrada jednostavnijih shema, upotreba različitih pribora i alata, montiranje jednostavnijih radio-prijemnika, radio i TV antenna, uz pomoć nastavnika;	Koristi potrebne alate, instrumente i pribore, demontira i montira prostije uređaje i aparate u elektrotehnici;		Pažljivo slušaju i prate rad nastavnika; pojedine sklopove radio i TV aparata demontiraju po odobrenju i uz prisustvo nastavnika;	Praktično objašnjava značaj i primjenu pojedinih elektroničkih elemenata; Prezentira učenicima izbor i upotrebu pojedinih alata, instrumenata i pribora,
TELEKOMUNIKACIJE Razvoj komunikacija	Osnovna znanja iz oblasti komunikacija: razvoj, telefonija, telegrafija;	Shvata značaj telekomunikacija u životu čovjeka;	Razvijanje svijesti o značaju pravilnog odnosa prema prirodi i čovjekovoj okolini, kao i o racionalnom korištenju energije;	Usvajaju osnovna znanja iz oblasti komunikacija: instalacionih vodova i materijala;	te ih usmjerava na pravilan izbor i upotrebu;
NV telefonija	Sastavni dijelovi telefonskih centrala, organizacija telefonske mreže;	Razumije značaj pravilnog održavanja telefonskih aparata i mreže;		Imaju uvid u sastavne dijelove telefonskih centrala, u organizaciju telefonske mreže i u značaj održavanja;	Pažljivo prati rad učenika i daje neophodna uputstva; Priprema didaktičke materijale;

Telegrafija	Osnovna znanja iz oblasti telegrafije, telegrafskih sistema i mreže;	Shvata značaj razvoja i održavanja telegrafije u komunikacijama;		Prate izlaganje nastavnika o principu rada telegrafskih uređaja;	Uz pomoć grafičkih priloga, instalacija, telefonskih aparata objasniti učenicima značaj fiksne i mobilne telefonije;
Saobraćajna kultura	Pavilno korištenje sredstava javnog saobraćaja; faktori koji utiču na bezbjednost u saobraćaju – čovjek (dijete); saobraćajne nesreće i njihovi uzročnici;	Shvata značaj pridržavanja propisa u saobraćaju;		Usvajaju znanja potrebna za pravilno ponašanje u saobraćaju, u cilju lične bezbjednosti, kao i bezbjednosti ostalih učesnika u saobraćaju;	Upoznaje učenike sa telegrafskim sistemima i načinom rada;
ENERGIJA I OKOLINA	Racionalno korištenje energije i materijala, pravilan izbor goriva za domaćinstvo, pravilan odnos prema prirodi i čovjekovoj okolini;	Osposobljava se za: racionalno korištenje energije, za odabir najpovoljnijeg goriva za domaćinstvo, za pravilno zbrinjavanje otpada;		Prave skicu urednog odlagališta za otpad; Međusobno komuniciraju u cilju sticanja novih znanja i vještina;	Objašnjava značaj propisnog ponašanja u saobraćaju i ukazuje na opasnosti usljed nepridržavanja tih propisa;
IZBORNI DIO (konkretan program izbornog dijela utvrđuje nadležni organ škole na osnovu potreba lokalne zajednice, interesa učenika i mogućnosti škole).	-proširivanje znanja i sticanje novih znanja iz jedne od sljedećih oblasti: a) Elektrane b) Elektronika c) Saobraćaj	Proširuje već stečena znanja iz pojedinih oblasti koje je odabrao za izbornu nastavu; Samostalno proučava odabrane oblasti, prikuplja informacije i podatke, stiče vještine, posmatra i zaključuje;		Dosljedno izvršavaju sve zahtjeve nastavnika; Pored udžbenika i osnovne literature koriste i druge izvore: enciklopedije, priručnike, internet (po mogućnosti); Učestvuju u izradi ilustracija-crteža, prate zanimljive članke i informacija sa medija; kreiraju obrazovni pano;	Objašnjava značaj: racionalnog korištenja energije, pravilnog zbrinjavanja otpada, značaj pravilnog odnosa prema prirodi i čovjekovoj okolini;

**LIKOVNA KULTURA /VIII razred/
(jedan sat sedmično - 35 sati godišnje)**

OPĆI CILJEVI IZUČAVANJA PREDMETA LIKOVNE KULTURE U OSNOVNOJ ŠKOLI

Koncepcija predmeta likovne kulture može se definisati i preko ciljeva savremenog obrazovanja u opštem smislu:

Ciljevi koji se ostvaraju kroz ovaj predmet su razvijanje aktivnog i stvaralačkog odnosa prema okolini, kao rezultat analitičkog, misaonog procesa, preko vizuelne percepcije, pa i emocionalnog i humanog odnosa prema svijetu u kojem živimo, kroz produkciju i doživljaj likovno-umjetničkih sadržaja. Analiza i misaoni proces su osnova bez koje sama vizuelna percepcija, emocionalni doživljaj i odnos, te produkcija likovnih sadržaja nemaju težine ni smisla. Nastava likovne kulture jedino na ovaj način može ostvariti ciljeve koji se nameću u obrazovanju 21. vijeka.

Dakle, treba stalno imati na umu da je ovaj predmet u nastavi nižih razreda osnovne škole baziran na stvaranju osnove za dalji razvitak pokretanjem procesa bitnih za dječiji misaoni i likovni razvoj. Stvaranje ovakve osnove kroz spontani dječiji izraz kroz koji se usvajaju osnove likovne sintakse omogućava ostvarivanje ciljeva u završnoj trijadi osnovnoškolskog školovanja kada započinje period analitičko-apstraktnog mišljenja, i dalje kroz srednjoškolsko školovanje.

Četiri su osnovna cilja koja određuju ključne aspekte likovne kulture:

- Razumijevanje likovnog jezika, tehnika i umjetnosti
- Razvijanje vještine potrebne za likovno oblikovno i tehničko likovno izražavanje, rješavanje vizualnih problema i prenošenje likovnih ideja i rezultata, zajednički rad te vrednovanje rezultata.
- Razvijanje znanja. Učenici stječu znanje i razumijevanje slikarstva, kiparstva, arhitekture, primijenjenih umjetnosti, dizajna i novih medija koje će upotrebljavati za likovno izražavanje i proširivanje kompetencija vizualnoga mišljenja.
- Razvijanje stavova poticanjem divergentnog mišljenja kod učenika

Osim obrazovnih (materijalnih) i odgojnih (funkcionalnih) ciljeva i zadataka, treba se naglasiti i terapijski ciljevi nastave iz predmeta Likovna kultura koji predstavljaju još jednu odgojnu dimenziju likovnih aktivnosti. Kroz likovne aktivnosti, sam proces i rezultate rada, očituje se psihičko i socijalno stanje djeteta, te je nastavnik u prilici da na sasvim novi način upozna učenika i utiče na njegov razvoj.

ZADACI IZUČAVANJA PREDMETA LIKOVNE KULTURE U OSNOVNOJ ŠKOLI

Cilj nastave likovne kulture se sastoji od tri osnovna zadatka koja proizilaze iz opće didaktike, a prilagođeni i specifični za užu oblast likovnih umjetnosti .

Osnovni elementi predmeta Likovna kultura: likovna pismenost, likovna kultura i likovna kreativnost ostvaraju se kroz obrazovne i odgojne zadatke koji uključuju:

- Sticanje znanja
Usvajanje i razumijevanje likovnog jezika, što podrazumijeva osnovne elemente i načela, te likovne pojmove

Poznavanje i razumijevanje osnovnih likovnih područja: slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, primjenjena umjetnost i vizuelne komunikacije
Poznavanje i razumijevanje likovne umjetnosti kroz kapitalna djela svjetske umjetnosti i nacionalne likovne i kulturno-historijske baštine

- Razvijanje sposobnosti
Vizuelne percepcije i vizuelnog i likovnog mišljenja
Primjene likovno-tehničkih sredstava i likovnih tehnika
Praktičnog, stvaralačkog i saradničkog rada
Kritičkog, estetskog i kreativnog mišljenja o likovnim radovima, umjetničkim djelima i okolini
Korelacije sadržaja likovne kulture sa odgovarajućim sadržajima drugih predmeta
- Formiranje stavova i vrijednosti
Estetskih, moralnih stavova i vrijednosti o značaju likovnih i vizuelnih umjetnosti u savremenom društvu (posjećivanje likovnih izložbi u galerijama, muzejima), interes i briga za vrijednosti svjetske i nacionalne kulturno-historijske baštine, te radnih navika.

OPĆE NAPOMENE O DIDAKTICI I METODICI OBRAZOVNE OBLASTI ILI NASTAVNOG PREDMETA

U samom nastavnom procesu koji je određen obrazovnom politikom metodika likovne kulture usmerava likovne pedagoge ka kreativnom razvijanju vrijednosti određenih u predmetu Likovna kultura za različite uzraste kroz likovno stvaralaštvo, koristeći kao osnovu nastavni sadržaj predmeta likovna kultura (poznavanje osnovnih odnosa unutar strukture likovnog jezika, primjenu raznovrsnih likovnih tehnika, poznavanje vrijednosti likovnih djela svjetske i nacionalne kulturne baštine). Osim znanja neophodnih za izvođenje nastave likovne kulture, nastavnici kroz predmet Metodika likovne kulture izučavaju elemente metodičke realizacije nastave, razvojne procese u dječijem likovnom stvaralaštvu prema kojima se vrši odabir metoda rada, poštujući istovremeno principe nastave likovne kulture, te individualne sklonosti i sposobnosti svakog učenika.

S obzirom na interdisciplinarni karakter metodike likovne kulture koja osim praktično-kreativnog uključuje i elemente umjetničke teorije, estetike, historije umjetnosti, itd., opći didaktički, odnosno, metodički principi se uzimaju i nadograđuju prema različitim kriterijima vezanim za praktičan rad u oblasti umjetnosti, te uzrast i sadržaje u osnovnoj školi. Principi nastave likovne kulture su osnovne smjernice za izvođenje nastave iz ovog predmeta i neophodna je njihova pravilna primjena u radu kako bi nastava bila sistematična, efikasna i uspješna.

Specifičnosti nastave likovne kulture zasnivanju se na prirodi ovog predmeta koja podrazumijeva povezivanje vizuelnih i likovnih doživljaja, iskustava i spoznaja sa prethodno stečenim znanjima, te obogaćivanje novim likovnim sadržajima i iskustvima koja se stiču kroz istraživanje, likovnu aktivnost i kritičko mišljenje. Didaktika i metodika likovne kulture zasniva se na naučnim spoznajama o razvojnoj primjerenosti sadržaja i metoda dječijem uzrastu koji priprada fazi vizuelnog realizma (u likovnom izražavanju), te pristupu okolini koji iz spontanog prelazi u vizuelno-intelektualni, a mišljenje postaje apstraktno.

Programski sadržaji predmeta Likovna kultura realizuju se kroz likovno-problemske cjeline:

- TAČKA I LINIJA
- BOJA
- PLOHA
- POVRŠINA

- MASA I PROSTOR

Treba se naglasiti da se u toku jednog polugodišta u osnovnoj školi, treba makar jednom obraditi svaka nastavna, odnosno, likovno problemska cjelina. Tako će se obrađene nastavne jedinice u prvom polugodištu opet ponavljati, ali će u drugom likovni problemi za svaku od njih biti složeniji poštujući princip koncentričnih krugova. Za svaku od ovih cjelina određeni su i naznačeni specifični likovni odnosi, pojmovi (likovni problemi) za svaki razred. Pri izradi izvedbenog plana, oni predstavljaju osnovu nastavne jedinice. Polazeći od likovno-problemske nastavne cjeline, sužavamo sadržaj na nastavnu temu, a sadržaji se specificiraju još detaljnije i jasnije kroz likovni problem.

Likovni problem (likovni odnos) je okosnica planiranja i realizacije nastave likovne kulture, dok **motiv** predstavlja sve moguće poticaje za likovnu aktivnost, i ne veže se samo za vizuelnu percepciju, nego i za nevizuelne poticaje, te likovne elemente i kompozicijske principe same po sebi kao osnovne vrijednosti likovnog izraza. Tako motive dijelimo na:

- **Vizuelni motiv**

U ovu kategoriju spada sve što se može vizuelno percipirati. Mogućnosti izbora su za ovaj poticaj velike i mogu se svrstati u nekoliko kategorija: prirodni oblici i pojave, načinjeni oblici – predmeti svih vrsta, narodni običaji, historijski događaji, kulturno-historijski spomenici Bosne i Hercegovine, državni i vjerski praznici, unutrašnji i vanjski prostor, ljudi (ljudska figura u pokretu, karakterizacija ljudskog lika - porodica i prijatelji, omiljeni nastavnik, autoportret, ljudske aktivnosti), motivi iz književnosti (narodne priče, kratke priče i pripovijetke, bajke, basne, poezija).

- **Ne-vizuelni motiv**

Podrazumijeva korištenje svih drugih čula osim čula vida. Dakle učenici imaju za poticaj sve što mogu iskusiti sluhom, dodirom, putem čula mirisa i okusa. Osim ovih poticaja mogu se dati kao motiv različite vrste emocija i psihičkih stanja koja se mogu izraziti likovnim jezikom.

- **Likovni i kompozicijski elementi kao poticaj**

Ovo su najjasnije zadani likovni odnosi. Na primjer: kompozicija strukturnih linija, kontrast toplo-hladno, linijski istanjena masa, ritam geometrijskih i slobodnih likova u prostoru, rekompozicija vlastitog rada ili fotografije, tonovi toplih boja, itd. Za mlađi uzrast ovaj poticaj se realizira kroz problemsku situaciju – likovnu priču ili likovni scenarij, predmete koji u svojim osnovnim karakteristikama odražavaju likovne elemente (lego kocke, ili drvene kocke obojene i neobojene, ... itd.). Likovni scenarij može biti predstavljen ovisno o uslovima i sposobnostima nastavnika kroz igru, ples, muziku, film, animacijom predmeta koji tako dobivaju novi život. Bitno je da se izbjegne figuralni motiv u dječijim radovima, te da likovni elementi zažive u svom najjednostavnijem obliku kao kao vrijednost sama po sebi: boja u potezu, mrlji, raspršena, površinama većim i manjim, geometrijski ili slobodni likovi kojima se putem građenja, kombiniranja, variranja ili razlaganja (metode u realizaciji) ostvaruju likovne kompozicije ... itd. Kroz razgovor i analizu radova na kraju časa se otkrivaju specifični likovni odnosi nastali u procesu rada, dakle prepoznaju se, imenuju – osvještavaju likovni problemi.

Zbog kvalitetnog ostvarivanja ciljeva i zadataka nastave, te zadržavanja interesa učenika za rad preporučuje se izmjenjivanje ovih motiva. Za svaku nastavnu jedinicu potrebno je omogućiti učenicima upoznavanje sa djelima nacionalne likovne i etnografske baštine BiH, te djelima svjetske umjetnosti kroz osnovnu analizu likovnog jezika.

Umjetničko djelo treba biti predstavljeno i posmatrano kad god je to moguće, i bez prethodnog ukazivanja na likovnu formu, u smislu

karakteristika likovnog jezika jednog umjetničkog pravca ili stila. Do otkrivanja ovih karakteristika likovne forme doći ćemo kroz razgovor o onome što vidimo na samom djelu, a tiče se osnovnih likovnih i kompozicijskih elemenata. Važno je znati da u nastavi osnovne škole cilj predmeta likovne kulture ne bi trebao biti da se upoznaju i uče historijske činjenice o umjetničkom djelu, već da se razvija ljubav prema umjetnosti i razumijevanje da se zbog slojevitosti umjetničkog djela razvija i spoznaja da se u umjetnosti u jednom djelu može uvijek otkriti nešto novo.

VIII RAZRED (jedan čas sedmično-35 časova godišnje)		
Nastavne cjeline i likovno problemski sadržaji	Ishodi učenja	Nastavne aktivnosti
<p style="text-align: center;">1. TAČKA I LINIJA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Linija i perspektiva – privid trodimenzionalnog prostora na plohi - Vrste perspektive - Linearna perspektiva - Varijante linearne perspektive: ptičija i žablja perspektiva - Proporcija - Proporcija ljudskog tijela – kanoni - Zlatni rez – priroda i umjetnost 	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pojmova: perspektiva, proporcija, kanon, zlatni rez. - Usvajanje, prepoznavanje, razumijevanje perspektive kao načina predstavljanja 3D prostora na 2D prostoru plohe, te vrsta perspektive - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i upotreba linearne perspektive, te njenih inačica žablje i ptičije perspektive, proporcije i zlatnog reza - Uočavanje, analiziranje i procjenjivanje navedenih likovnih odnosa u vlastitim radovima i umjetničkim djelima - Usvajanje i usavršavanje rada sa likovno-tehničkim sredstvima i likovnim tehnikama : olovka 	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik potiče mehanizme kreativnog razmišljanja adekvatnim odabirom motiva, metoda, načina i oblika rada. - Planira i realizira nastavu u korelaciji sa nastavnim sadržajima drugih predmeta - Nastavnik omogućava individualno ili timsko istraživanje odnosa likovnih, vizuelnih elemenata u neposrednom okruženju i na odabranim primjerima bosansko-hercegovačke i svjetske likovne baštine, te u samostalnom likovnom izražavanju - Nastavnik ostvaruje individualni pristup u komunikaciji sa učenicima <p style="margin-top: 10px;">Nastavnik stvara stimulativnu klimu i na taj način potiče slobodno likovno izražavanje, komunikaciju, i kritičko promišljanje učenika</p>

<p>2. BOJA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Valer i valerski ključevi - Primjena valerske/tonske vrijednosti boje u predstavljanju trodimenzionalnosti oblika (tonska modelacija) i prostora (atmosferska perspektiva) Primjena kolorističkog odnosa toplo-hladno u predstavljanju trodimenzionalnosti oblika (koloristička modulacija) i prostora (koloristička perspektiva) 	<p>Usvajanje pojmova: valerski ključ, tonska modelacija, atmosferska perspektiva, koloristička modulacija, koloristička perspektiva</p> <ul style="list-style-type: none"> - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i upotreba valerske/tonske vrijednosti boje u predstavljanju trodimenzionalnosti oblika (tonska modelacija) i prostora (atmosferska perspektiva); kolorističkog odnosa toplo-hladno u predstavljanju trodimenzionalnosti oblika (koloristička modulacija) i prostora (koloristička perspektiva) - Uočavanje, analiziranje i procjenjivanje navedenih likovnih odnosa u vlastitim radovima i umjetničkim djelima <p>Usvajanje i usavršavanje rada sa slikarskim likovno-tehničkim sredstvima i likovnim tehnikama</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik potiče mehanizme kreativnog razmišljanja adekvatnim odabirom motiva, metoda, načina i oblika rada. - Planira i realizira nastavu u korelaciji sa nastavnim sadržajima drugih predmeta - Nastavnik omogućava individualno ili timsko istraživanje odnosa likovnih, vizuelnih elemenata u neposrednom okruženju i na odabranim primjerima bosansko-hercegovačke i svjetske likovne baštine, te u samostalnom likovnom izražavanju - Nastavnik ostvaruje individualni pristup u komunikaciji sa učenicima - Nastavnik stvara stimulativnu klimu i na taj način potiče slobodno likovno izražavanje, komunikaciju, i kritičko promišljanje učenika
<p>3. PLOHA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Oblikovanje prostora na plohi putem kontrastnih odnosa: veliko-malo ispred-iza jasno-nejasno svjetlo-sjena - Proporcija kao skladan međusobni odnos u 	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pojmova: kontrast, asimetrija, dinamika, film, kadar, pokretna slika - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i upotreba kontrastnih odnosa: <ul style="list-style-type: none"> veliko-malo ispred-iza jasno-nejasno svjetlo-sjena ; proporcije, kontrasta i asimetrije kao osnove dinamike u kompoziciji 	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik potiče mehanizme kreativnog razmišljanja adekvatnim odabirom motiva, metoda, načina i oblika rada. - Planira i realizira nastavu u korelaciji sa nastavnim sadržajima drugih predmeta - Nastavnik omogućava individualno ili timsko istraživanje odnosa likovnih, vizuelnih elemenata u neposrednom okruženju i na odabranim primjerima bosansko-hercegovačke i svjetske likovne baštine, te u samostalnom likovnom izražavanju

<p>organizaciji forme (kompozicije)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kontrast i asimetrija kao osnova dinamike u kompoziciji - Film, kadar, pokretna slika 	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje, prepoznavanje, razumijevanje filma kao vizuelne umjetnosti - Uočavanje, analiziranje i procjenjivanje navedenih likovnih odnosa u vlastitim radovima i umjetničkim djelima <p>Usvajanje i usavršavanje rada sa crtačkim i slikarskim likovno-tehničkim sredstvima i likovnim tehnikama</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik ostvaruje individualni pristup u komunikaciji sa učenicima - Nastavnik stvara stimulativnu klimu i na taj način potiče slobodno likovno izražavanje, komunikaciju, i kritičko promišljanje učenika
<p>4. POVRŠINA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vrste reljefa: visoki, plitki i uleknuti reljef - Organizacija prostora po principu linearne perspektive na reljefu 	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pojmova: visoki, plitki i uleknuti reljef - Proširivanje znanja o reljefu kroz istraživanje, prepoznavanje i razumijevanje visokog, plitkog i uleknutog reljefa - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i primjena organizacije prostora po principu linearne perspektive na reljefu - analiziranje i procjenjivanje navedenih likovnih odnosa u vlastitim radovima i umjetničkim djelima <p>Usvajanje i usavršavanje rada sa prostorno-plastičnim likovno-tehničkim sredstvima i likovnim tehnikama</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik potiče mehanizme kreativnog razmišljanja adekvatnim odabirom motiva, metoda, načina i oblika rada. - Planira i realizira nastavu u korelaciji sa nastavnim sadržajima drugih predmeta - Nastavnik omogućava individualno ili timsko istraživanje odnosa likovnih, vizuelnih elemenata u neposrednom okruženju i na odabranim primjerima bosansko-hercegovačke i svjetske likovne baštine, te u samostalnom likovnom izražavanju - Nastavnik ostvaruje individualni pristup u komunikaciji sa učenicima - Nastavnik stvara stimulativnu klimu i na taj način potiče slobodno likovno izražavanje, komunikaciju, i kritičko promišljanje učenika
<p>5. MASA I PROSTOR</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prošupljena masa i linijski istanjena masa - Mobil - Urbanizam – karakter vanjskog 	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pojmova: prošupljena masa, linijski istanjena masa, mobil, tlocrt. -Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i upotreba prošupljene i linijski istanjene mase u likovnoj realizaciji - Usvajanje, prepoznavanje, razumijevanje 	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik potiče mehanizme kreativnog razmišljanja adekvatnim odabirom motiva, metoda, načina i oblika rada. - Planira i realizira nastavu u korelaciji sa nastavnim sadržajima drugih predmeta Nastavnik omogućava individualno ili timsko

<p>prostora (selo i grad, tipovi i tlocrti gradova)</p> <p>- Industrijski (produkt) dizajn – oblik i funkcija</p>	<p>mobila kroz likovnu realizaciju</p> <p>- Proširivanje znanja o urbanizmu kroz istraživanje karaktera vanjskog prostora, te proširivanje znanja o industrijskom dizajnu kroz likovnu realizaciju</p> <p>Uočavanje, analiziranje i procjenjivanje navedenih likovnih odnosa u vlastitim radovima i umjetničkim djelima</p> <p>Usvajanje i usavršavanje rada sa prostorno-plastičnim likovno-tehničkim sredstvima i likovnim tehnikama</p>	<p>istraživanje odnosa likovnih, vizuelnih elemenata u neposrednom okruženju i na odabranim primjerima bosansko-hercegovačke i svjetske likovne baštine, te u samostalnom likovnom izražavanju</p> <p>Nastavnik ostvaruje individualni pristup u komunikaciji sa učenicima.</p> <p>Nastavnik stvara stimulativnu klimu i na taj način potiče slobodno likovno izražavanje, komunikaciju, i kritičko promišljanje učenika</p>
---	--	--

POJMOVI KOJE ĆE UČENICI USVOJITI

VIII RAZRED

- Crtanje: perspektiva, proporcija, kanon, zlatni rez.
- Slikanje: valerski ključ, tonska modelacija, atmosferska perspektiva, koloristička modulacija, koloristička perspektiva, kontrast, asimetrija, dinamika.
- Vizuelna komunikacija: film, kadar, pokretna slika.
- Prostorno oblikovanje i građenje: visoki, plitki i uleknuti reljef, prošupljena masa, linijski istanjena masa, mobil, tlocrt.

SMJERNICE ZA PRAĆENJE I OCJENJIVANJE POSTIGNUĆA UČENIKA

Dječiji likovni rad je slojevita cjelina u kojoj možemo prepoznati dječije sposobnosti i karakterne osobine, dječija iskustva, znanja, navike, sredinu iz koje dolazi, sklonosti, težnje i emocije. Ocjenjivanje učeničkih radova je složen i zahtjevan zadatak koji uključuje tri aspekta svakog dječijeg likovnog rada:

- Estetski
- Psihološki
- Pedagoški

Estetski aspekt dječijih likovnih radova treba procjenjivati uzimajući u obzir karakteristike uzrasta u smislu razvojnih faza dječijeg likovnog izražavanja. takođe posmatramo percipiranje i izražavanje likovnim jezikom čije se vrijednosti odnose na kompoziciju i kompozicijske principe: ritam, kontrast, harmoniju, ravnotežu...koji su izraženi kroz raznovrsne motive različitim likovnim elementima: boja, linija, površina (tekstura), prostor, masa...itd. Naravno, svaki likovni rad je rezultat konkretne nastavne jedinice koja određuje osnovne estetske kriterije za ocjenjivanje. Svjesnost u izražavanju

likovnim jezikom je često samo djelimična, a jedan od razloga za to je dječija spontanost u likovnom izražavanju koja sama po sebi isključuje svjesno i detaljno procjenjivanje kompozicijskih rješenja, ciljanu upotrebu i kombinaciju likovnih elemenata i njihovih odnosa kako bi se likovno ostvarilo doživljaj određenog motiva. Naravno, zadatak je nastavnika da osvještava estetske kvalitete i u motivaciji za rad predstavljanjem likovnih sadržaja kroz likovni problem i motiv, demonstraciju likovne tehnike i njenih mogućnosti, te estetske vrijednosti prepoznate u dječijem radu kroz zajednički razgovor u završnom dijelu časa kako bi se kod djece formirao estetski i kritički stav zasnovan na percipiranim likovnim odnosima. Likovni rad je (u svakom slučaju bi trebao biti) takođe i rezultat kreativnog procesa koji se može analizirati kroz ispoljenu originalnost, osjetljivost za likovne odnose, fleksibilnost, bogatstvo ideja, elaboraciju, redefiniciju. Kako bi se ocijenio kreativni aspekt dječije likovne aktivnosti potrebno je pratiti samu aktivnost i proces nastajanja dječijeg likovnog rada. Način korištenja materijala, likovno-tehničkih sredstava i likovnih tehnika takođe je element koji doprinosi estetskom aspektu dječijeg rada. Naravno, ovladavanje određenom likovnom tehnikom je proces koji iziskuje više ili manje vremena i truda ovisno o individualnim mogućnostima i sposobnostima učenika.

Psihološki aspekt analize i ocjene dječijih likovnih radova veoma je bitan jer se na taj način prije svega može ocijeniti koliko je dječiji način izražavanja u skladu sa prosječnim vrijednostima prema djetetovom uzrastu, te se na taj način utvrđuju i intelektualne sposobnosti. Karakteristike specifičnog i individualnog dječijeg likovnog izraza u velikoj mjeri otkrivaju dječiju ličnost. Vrednovati učenički rad ne možemo na osnovu jednog ili dva rada, nego kontinuiranim praćenjem rada učenika i analizom i procjenom dječijeg interesa za određeni motiv ili način likovnog izražavanja koji može bitno utjecati na rezultate. Pri analizama dječijih likovnih radova moramo moći prepoznati i razlikovati iskren i spontan dječiji izraz od radova u kojima su primjenjeni i korišteni šabloni ili primjenjene „prihvaćene“ sheme ili stereotipi. Upravo iz ovog razloga je bitno posmatranje same likovne aktivnosti, odnosno procesa nastajanja dječijeg rada. Na taj način se upotpunjava poimanje dječije ličnosti, te nastavnik može prilagoditi svoj metodički pristup i način rada sa svakim učenikom.

Pedagoški aspekt analize odnosi se na utvrđivanje osnove za rad nastavnika sa svakim učenikom koji predviđa uspostavljanje odgovarajuće komunikacije u nastavi sa učenikom u cilju maksimalnog razvijanja kreativnog i slobodnog, ali i usmjerenog likovnog izražavanja (u kontekstu postizanja ciljeva i zadataka nastave likovne kulture). U likovnim radovima učenika vidljiv je pozitivan ili negativan postojeći pedagoški uticaj koji se očituje u snazi, maštovitosti i kreativnosti iskazanoj u radu, ili, s druge strane, prihvaćenim i korištenim stereotipima (često nametnutim, a još češće zanemarenim, pa tako i dopuštenim), usmjerenosti na uzak izbor materijala i likovnih tehnika, nesigurnost u radu i nezaintresiranost za aktivnost. „Ocjenujući lošom ocjenom dječji rad koji nije točno pogodio temu, ali je iskreno i s pažnjom napravljen, riskiramo da dijete obeshrabrimo u vlastitom kreativnom izražavanju, a time i razvoju njegove cjelokupne ličnosti. Dijete koje ne doživi razumijevanje i interes za vlastiti rad neće osjetiti zadovoljstvo i samopoštovanje koji nastupaju nakon kreativnog rada, a koji bi ga potakli da se ponovo uključi u kreativnu aktivnost. Zato se djeca koja doživljavaju neuspjeh časovima likovne kulture povlače u sebe i zanemaruju svoju kreativnost. Ona ne mogu spoznati u čemu su pogriješila, jer su ona napravila najbolje što su mogla. Jedina poruka koju im na taj način šaljemo je da su kriva jer nisu točno slijedila upute i pravila, što se sasvim kosi sa suštinom likovne umjetnosti. (Balić Šimrak, A.; Šverko, I.; Županić Benić, M., 2010)“ Pedagoški je pogrešno nametati gotova likovna rješenja, kopiranje ili precrtavanje likovnih djela, demonstracija neprikladnih ili nekvalitetnih slikovnih primjera, insistiranje na pretjeranoj preciznosti i urednosti zbog koje će se inhibirati dječija kreativnost, uzak i ograničen izbor likovnih tehnika i materijala, ali isto tako i korištenje neprimjerenih i didaktički neadekvatnih materijala koji neće doprinijeti dječijem doživljaju i razumijevanju osnovnih sadržaja predmeta likovne kulture – likovnog jezika kroz vlastito stvaralaštvo i umjetnička djela. Izbor motiva takođe je element koji mnogo govori o pedagoškom aspektu dječijeg rada. U slučajevima kada je

nastavna jedinica predstavljena isključivo kroz temu ili motiv, dijete razumijeva motiv kao okosnicu nastave umjesto likovnog odnosa koji se treba problematizirati kroz likovnu aktivnost. Takva praksa vidljiva je u kvaliteti dječijih radova, te njihovim komentarima o vlastitim radovima u kojima jedino mogu govoriti o motivu, ali ne i o razlozima zbog kojih je taj motiv nastavnik odabrao za nastavu.

Imajući u vidu sve navedene aspekte dječijih likovnih radova bitnih za analizu i ocjenjivanje učeničkih postignuća na nastavi likovne kulture formiraju se sljedeći elementi vrednovanja i ocjenjivanja učenika (Grgurić; Jakubin, 1996):

- Perceptivnost i izražajnost – percipiranje i izražavanje likovnih vrijednosti sadržanih u okvirnom ili izvedbenom programu, npr. uočavanje i izražavanje odnosa, ritma, kontrasta, optičke ravnoteže, proporcije, harmonije boja, oblika (geometrijskih i slobodnih likova), masa, prostora... itd.
- Kreativnost – originalnost, osjetljivost za likovne probleme, fleksibilnost, fluentnost, elaboracija, definicija.
- Likovno-tehnički elementi: samostalan izbor materijala i tehnika i njihova stvaralačka primjena.
- Elementi analize likovnog djela: uočavanje i prepoznavanje likovnog i tematskog sadržaja, likovne tehnike, estetske vrijednosti, likovne poruke, interesa za likovno djelo i kulturnu baštinu.
- Odnos prema radu: interes, samoinicijativnost, upornost, dosljednost, samostalnost.

MUZIČKA KULTURA ZA VIII RAZR

MUZIČKA KULTURA ZA VIII RAZRED

(1 sat sedmično – 35 godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA		
PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI / ISHODI UČENJA
	<p>Sticanje novih znanja i primjena stečenih-upotreba usvojenih pojmova:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dinamika - poznavanje italijanskih oznaka za dinamiku: primjena u muziciranju te uočavanje pri slušanju muzike; - tempo - poznavanje i upotreba italijanskih oznaka za spora, umjerena i brza tempa, - artikulacija; - intonacija, pravilno fraziranje; - primjena znanja pri izvođenju pjesama na osnovu notnog zapisa - različita notna trajanja; - izvođenje ritma lakših pjesama; 	<p>Učenici bi trebali znati i razumjeti:</p>

<p>ZNANJE</p>	<ul style="list-style-type: none"> - poznaje violinski, bas ključ i sistem pisanja nota, - poznaje i tačno određuje mjeru 2/4, 3/4, 4/4, 6/8, 2/2, 3/8 (jedinica brojanja polovinka, četvrtinka i osminka), - utvrđuje znanja o prirodnoj, harmonskoj i melodijskoj a- mol (moll) ljestvici slušanjem-pjevanjem pjesmica, - sviranje pjesmice u prirodnom a-molu na metalofonu ili nekom drugom melodijskom instrumentu; - sticanje znanja o novim ljestvicama G-dur – e-mol; F-dur – d-mol (tokom pjevanja pjesmica i slušanja muzike); - primjena znanja u određivanju muzičke rečenica, teme, male dvodijelne i trodijelne pjesme; - formiranje pojmova i njihova primjena tokom slušanja muzike: minijatura, preludij, sonata, galop, poloneza, nokturno, habanera, čardaš, opereta, - poznavanje i primjena pojmova: uvertira, opera (arija, duet), koncert, simfonija, simfonijska poema, balet, arabeska, te filmska muzika, bez ulaženja u analizu muzičkog oblika; -Postepeno sređivanje i dopunjavanje informacija o stilskim periodima u muzičkoj umjetnosti. - upoznavanje <i>aerofonih tradicionalnih instrumenata</i>. 	<ul style="list-style-type: none"> - Važnost poznavanja navedenih pojmova, znati ih primjeniti tokom izvođenja pjesama i muzičkih igara, te razumjeti da na taj način poboljšavaju kvalitetu interpretacije; - Ranije muzičke termine i prethodna muzička iskustva i koristi u daljem učenju; - Prilikom izvođenja i slušanja djela koristi Već formirane kriterije za procjenu kvaliteta. - Kroz analizu elemenata interpretacije u toku slušanja, učenici/ice vrše analizu djela, donose i saopštavaju estetske sudove o njima; - Analizirajući notni tekst učenici sigurno prepoznaju navedena notna trajanja i izvode ritam uz kucanje ili taktiranje; -Svjesno obrazlažu najadekvatniju primjenu raznih instrumenata, dinamike, tempa, artikulacije u samostalnoj izradi originalnih aranžmana; <hr/> <ul style="list-style-type: none"> - Informativno upoznaje pjevanje i sviranje na osnovu notnog zapisa; - Slobodno izlažu svoje mišljenje i ideje; - Samopouzdanje u pjevanju i sviranju je sve veće, kao i zalaganje i odgovornost za kvalitet muziciranja; -Uživanje u sve slobodnijem predstavljanju publici;
<p>SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE</p>	<p><u>Razvijanje muzičke sposobnosti i vještine:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - razvijanje ritmičke reprodukcije–složenije kombinacije, vokalne reprodukcije, obima glasa, muzičke memorije, kao i osjećaja za harmoniju i višeglasno pjevanje – kanoni; - prepoznaje i izvodi je ritmičkim slogovima (ta-te-ti) kao i podjelu jedinice brojanja na četiri dijela (ta-fa-te-fe); - slušanjem pamti naziv djela, ime kompozitora, muzičku formu i poredi ga sa drugim slušanim djelima; -pamti i cijeni bosansko-hercegovačke kompozitore; - razlikuje vrstu djela (vokalna, instrumentalna i vokalno-instrumentalna), izvođače i izvođačke sastave; 	<ul style="list-style-type: none"> - Uočava i hvali najkvalitetnije izvođenje; - Ispoljava svoj odnos prema muzici i želi da je često sluša u školi, na koncertima i sl. - Samostalno se uključuje u muzičke sekcije, a djeluje i
<p>VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE</p>	<p><u>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - ispoljavanje emocionalne i estetske osjetljivosti na kvalitet muzike; - ispoljavanje interesa i ljubavi prema sadržajima iz muzičke baštine BiH; 	

	- sve veća svjesnost značaja muzike i želja da muzika postane trajna životna potreba;	na druge da slijede njegov primjer; - Iskreno i dobronamjerno iskazuje svoje mišljenje i kritiku a poštuje i cijeni mišljenja i stavove drugih
--	---	---

STRUKTURA SADRŽAJA:

- I PJEVANJE I SVIRANJE
- II MUZIČKE/GLAZBENE IGRE/PLESOVI
- III SLUŠANJE MUZIKE
- IV DJEČIJE STVARALAŠTVO

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastava muzičke kulture prema *Okvirnom programu za osmi razred, kao i u prethodnim razredima*, ostvaruje se pjevanjem novih dječjih pjesama, pjevanjem pjesama narodne tradicije naroda Bosne i Hercegovine i drugih naroda, sviranjem na ritmičkim i melodijskim instrumentima Orffovog instrumentarija, izvođenjem muzičkih igara/plesova, upoznavanjem i usvajanjem muzičkih pojmova, učenjem notnog pisma u okvirima njihovih potreba, slušanjem muzike/glazbe, dječjim stvaralaštvom i kroz izvođenje ritma. Njegovom realizacijom sistematiziraju se prethodna znanja ali, i stiču nova. U središtu nastavnog djelovanja i dalje ostaje rad na otklanjanju problema koje djeca imaju: razvoj opsega dječjeg glasa, preciznost intonacije, pravilna dikcija i akcenti, fraziranje, disanje, kultivisanje glasa, reprodukcija ritma, razvijanje muzičke memorije, te donošenje estetskog suda o djelu koje učenici izvode ili slušaju.

Pjevanjem i sviranjem treba u toku školske godine obraditi najmanje **12 pjesama**. Nakon doživljaja pjesme u izvođenju nastavnika ili sa CD-a, djeca je uče pjevajući uz nastavnika. Pjevajući i učeći pjesmu učenici/ice učvršćuju svoja znanja o formi kompozicije (frazu, rečenica, mala dvodijelna i trodijelna pjesma). Pjesmu učiti uz pratnju melodijskog instrumenta (klavir, sintisajzer, gitara). Praćenjem i analizom notnog zapisa u udžbeniku, učenici će učvrstiti prethodna i sticati nova znanja. U osmom razredu učenici/ice pjevaju na osnovu notnog zapisa lakše pjesmice u C – duru i a-molu prirodnom. Potrebno je ponoviti abecedu i solmizaciju, te svirati lakše pjesmice na metalofonu, ksilofonu, blok-flauti, na instrumentu kojim nastavnik (škola) raspolaže. Ponoviti sa učenicima/icama način nastajanja povišenih i sniženih tonova uz pomoć klavijature (jedna oktava). Prirodni, harmonski i melodijski a-mol ponavljati tokom pjevanja i analize pjesama. Teoretiziranje svesti na najmanju moguću mjeru. Učenici/ice informativno upoznaju G-dur i F-dur ljestvicu, kroz doživljaj i analizu pjesme. Djeca i dalje uče pjesme na osnovu slušnog primanja (po sluhu) prvenstveno uz pjevanje profesora i slušanje tonskog zapisa. U Programu se nalaze pjesme zemalja iz regije, odnosno, najbližeg okruženja i drugih zemalja, čime se i nadalje ostvaruje multikulturalni muzički/glazbeni odgoj.

U toku školske godine učenici treba da nauče **3 muzičke / glazbene igre /plesu**. Učenjem muzičkih igara/plesova, učenici upoznaju svjetsku

narodnu tradiciju. Koreografije igara/plesova imaju utvrđene figure i kretnje, te je potrebno djecu upoznati sa njihovim pravilima. Potrebno je prvo slušati muziku, pa zatim učiti pravila igre/plesa, pokrete, spojiti elemente igre/plesa i tada izvoditi ples u cjelini. *Tokom obrade pjesama-igara/plesova, na osnovu slušnog primanja, izvršiti analizu notnog teksta te obraditi ritmičke figure koje sadrže.* Upoznati učenike sa **tradicionalnim aerofonim instrumentima**-svirale: zurne, diple, duduk, jednojka, dvojnice.

Slušanjem muzike učenici upoznaju kompozicije domaćih i stranih autora. Potrebno je tokom godine *obraditi sve kompozicije uvrštene u Okvirni program* sa težištem na umjetničko-doživljajnoj komponenti i sa ciljem da pozitivni interesi i stavovi prema muzičkim vrednotama budu sve jasnije izraženi. U program su uvrštene *sevdalinke* koje treba da se prikažu učenicima/icama u različitim interpretacijama (u interpretaciji poznatih narodnih i zabavnih pjevača, te sevdalinke u klasičnom ruhu), ***muzika bosansko-hercegovačkih kompozitora za klavir***, kompozicija pisana za ***harmoniku***, kako bi se ovaj instrument prikazao i kao solistički, a ne samo kao prateći. Nadalje učenici upoznaju nove muzičke forme: ***sonata, opereta, zatim preludij, minijatura, poloneza, nokturno, habanera, čardaš***, a proširuju znanja: ***simfonija, simfonijska poema, opera, uvertira, duet, hor/zbor, balet, arabeska, menuet, filmska muzika***, bez ulaženja u analizu muzičkog oblika (potrebno je davati samo osnovne informacije).

Slušanjem učenici/ice zvučno i vizuelno razlikuju orkestarske instrumente (pojedinačno i po grupama), pjevačke glasove (dječiji, ženski, muški glas), hor/zbor, vrste hora (dječiji, ženski ili mješoviti) i orkestra. Odabrane kompozicije treba slušati u cjelini sa CD-a (globalno slušanje, emocionalno) ali po potrebi i analitički (selektivno). Pored umjetničkog doživljaja slušane kompozicije, sa učenicima treba analizirati djela postavljanjem zadatka koji se odnose na uočavanje karaktera kompozicije, tempa, dinamike, artikulacije, izvodača, muzičkog oblika (informativno) itd. Nakon analize slijedi razgovor sa učenicima, zaključak o slušanom djelu te ponovno slušanje istog. Potrebno je postepeno sređivati i dopunjavati informacije o stilskim periodima u muzičkoj umjetnosti u skladu sa mogućnostima kompozicija koje se nalaze u ovom i programima ranijih razreda (posebno za periode: Barok, Klasika, Romantizam).

Dječije stvaralaštvo u oblasti pjevanja i sviranja ispoljavat će se kroz dječiju primjenu novih muzičkih znanja u izradi pratnje i aranžmana, te sviranju na Orffovim ritmičkim i melodijskim instrumentima. Posebnu pažnju treba posvetiti organiziranju maštovitih načina improviziranja na instrumentima, ohrabrujući djecu i poštujući njihove prijedloge. Podsticati djecu da svoja zapažanja i doživljaje muzike izraze usmeno, opisno, likovno i pokretom jer se time podstiče njihova kreativnost, te kroz kreiranje muzičko-scenske igre. Kroz učenje muzičkih igara/plesova ostvaruje se korelacija nastave muzičke kulture sa nastavom tjelesnog odgoja. Korelacija sa stranim i našim jezicima je takođe prisutna.

Pored redovne nastave, važnu ulogu imaju **izborna nastava i nastava koja uključuje dodatnu aktivnost i vrijeme** (posjete koncertima, itd). Od izuzetnog značaja su **vannastavne aktivnosti**: hor (mlađa i starija uzrasna grupa) i orkestar (tamburaški, harmonikaški i drugi). Za hor je potrebno 2 časa sedmično po dionici (dvoglasni hor 4 časa). Za orkestar je potrebno 2 časa sedmično za svaku grupu instrumenata. Mlađi hor/zbor čine učenici od trećeg do petog razreda (dvoglasno pjevanje) a učenici od 6. – 9. razreda formiraju hor starije uzrasne grupe (troglasno pjevanje). Pjevanje u horu ili sviranje u orkestru kao najviši stupanj muziciranja ima naj snažniji efekt u muzičkom/glazbenom razvoju djeteta te svakako zaslužuju svoje mjesto u godišnjem programu rada svake osnovne škole. Posebno zainteresovane i talentirane učenike treba uključivati u hor/zbor i orkestar te predlagati da se upisuju u muzičku/glazbenu školu.

RAZRADA SADRŽAJA (TABELE)

SADRŽAJ	ZNAJANJE I RAZUMIJEVANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
<p>I PJEVANJE I SVIRANJE</p> <ol style="list-style-type: none"> <i>Svatovi uranili</i>, zapisao: Cvjetko Rihtman, Vlasenica, <i>Što se sjaje kroz prozorje</i>, Bosna, zapisao: L. Kuba, <i>Rožica sem bila</i>, Međumurje, <i>Kiša pada</i>, Međumurje <i>Žetva</i>, pjesma iz Danske, prevod i prepjev: Mirjana Ivanović, <i>Pred Senkinom kućom</i>, starogradska <i>Tri put čao, čao, čao</i>, muzika i tekst: Ajka Kolaković; <i>Već odavno spremam mog mrkova</i>, Muzika i tekst: Zvonko Bogdan; <i>Balon</i>, Pjesma iz Italije; <i>Mjesec</i>, pjesma iz Japana; <i>Idi kaži cijelom svijetu</i>, Crnačka duhovna pjesma; <i>Stanica Podlugovi</i>, muzika: Kornelije Kovač, stihovi: V. Dijak; <p>KANONI</p> <ol style="list-style-type: none"> <i>Kanon u F-duru</i>, Johanes Brahms <i>Viva, viva la muzica</i>, kanon, M. Praetorius, 	<ul style="list-style-type: none"> - Pjevanjem pjesama i kanona učenici/ice obogaćuju fond pjesama i proširuju teoretska znanja; -imenuju solmizacijom i abecedom tonove (g – g² u violinskom ključu; - poznaju notna trajanja, pauze; - pjevaju i sviraju pjesmice prema notnom zapisu u C-duru i a – molu prirodnom; - uočavaju, određuju i primjenjuju u toku izvođenja znanja vezana za mjeru, tempo, dinamiku, - učenici/ice izvode pjesme sa preciznijom intonacijom, pravilnom dikcijom, disanjem i fraziranjem, poštujući pri tom artikulacione oznake, - izvođenje ritma na osnovu notnog zapisa; - izrada aranžmana za sviranje na Orffovim ritmičkim i melodijskim instrumentima; -upoznaju G-dur i F-dur ljestvicu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Vokalna reprodukcija, razvija muzička memorija i proširuje obim glasa kod učenika/ica je sve bolja; - osjećaju i svjesno izvode 2, 3, 4-dijelnu mjeru, mjere 6/8 i 2/2, 9/8, te promjenu mjere, - izvođenjem ritma pjesmica razvija se i dalje osjet za dvodijelnu, trodijelnu i četvorodijelnu podjelu jedinice brojanja; -Osjet za tempo i dinamiku je sve razvijeniji pri muziciranju (pri pratnji i improvizaciji); - aktivno učestvuje u izradi aranžmana i pokazuje visok nivo spretnosti u sviranju i improvizaciji; 	<ul style="list-style-type: none"> - Shvata potrebu uklapanja svog glasa u hor/zbor i zalaže se da to postigne kako bi doprinijeo/ijela boljem zvučanju. - Uvida da treba vježbati ako se želi postići kvalitet, te često pjeva i svira; -Vrši samoprocjenjivanje i procjenjuje pjevanje drugih; - Svjesno obavlja muzičke zadatke i obaveze (kao pojedinac ili dio grupe); -Komentarima i praktičnim djelovanjem pokazuje pozitivne stavove i vrednote prema muzici 	<ul style="list-style-type: none"> -Redovno učešće u pjevanju i sviranju: nastava, priredbe, izleti, kuća; -Upotreba instrumenata u skladu sa zadacima pjesme i/ili dogovorenim aranžmanom; - Kroz svoje ponašanje i učestalo muziciranje pokazuje da muziku doživljava i cijeni; -Komunikacija i interakcija u muziciranju (improvizaciji); -Stalna briga i čuvanje školskih muzičkih instrumenata; - Pjevanje u školskom horu/ zboru; - Sviranje u školskom orkestru; - Pravilno i tačno izvođenje pokreta u igri , te kanona. 	<ul style="list-style-type: none"> -Inicira i organizira pjevanje i sviranje u interakciji (učenje u školi, u porodici); -učestvuje u interpretaciji i improvizaciji, te podstiče komunikaciju; -Aktivnim uključenjem u zajednički rad pomaže djeci u kolektivnom, grupnom i individualnom muziciranju.(demonstrira izvođenje i sviranje); -učenike/ice upućuje na druge izvore znanja pored udžbenika; te prati i procjenjuje njihova individualna postignuća; -pohvale i nagrade u skladu sa individualnim napredovanjem u odnosu na VII razred; -Vodi aktivnosti i vlastitim uključenjem, demonstrira ih i usmjerava u pravcu dječijih interesa i

<p>II MUZIČKE /GLAZBENE IGRE/PLESOVI:</p> <p>1. <i>Grk Zorba</i> (sirtaki), M. Theodorakis – E. Goufas, Grčka;</p> <p>2. <i>Dunavski valovi</i>, Ion (Josif) Ivanovici, Rumunija</p> <p>3. <i>Tango Jalousie</i> (Tango ljubomore), Jacob Gade, Danska i <i>Blue Tango</i>, Leroy Anderson, Amerika</p>	<p>- Učenici/ice imaju veliki fond igara/plesova;</p> <p>-pravilno izvodi igru/ples, koreografiju (informativno mješoviti taktovi);</p> <p>-prepoznaje pojedine tradicionalne nošnje i razumije da svaka zemlja ima svoje tradicionalne igre i plesove;</p> <p>- upoznaje narodne tradicionalne instrumente,</p>	<p>-Samostalno izvodi zadane pokrete;</p> <p>- usvaja pokrete sa više sigurnosti i samopouzdanja;</p> <p>-Samostalno igra u kolu;</p> <p>- Brzo uočava i saopštava izvođača;</p>	<p>-Razumije značenje koreografije i ima veliki fond kola i plesova iz BiH i šire;</p> <p>-Shvata i razumije značaj pokreta u plesu;</p> <p>-Shvata da svaka zemlja ima svoje tradicionalne igre i plesove i da je to vrijednost koju treba čuvati; (multikulturalnost)</p>	<p>-Ponašanje u skladu sa zahtjevima muzičke igre/plesa;</p> <p>- Uključivanje u rješavanje problema oko izrade narodnih nošnji</p> <p>- Učlanjenje u ritmičku i/ili folklornu sekciju;</p> <p>- Predlaganje muzičke igre/plesa za školske priredbe;</p>	<p>moгуćnosti;</p> <p>-Planira odlazak na probu folklorne/plesene sekcije u školi i u KUD (praktični rad).</p> <p>-Kroz kola i ples razvija kreativnost, dječije radne i kulturne navike u slobodnom vremenu;</p>
<p>III.SLUŠANJE MUZIKE:</p> <p>1. <i>Kraj potoka bistre vode</i>, sevdalinka u interpretaciji poznatih izvođača narodne muzike i <i>Voljelo se dvoje mladih- Žute dunje</i>, sevdalinka u interpretaciji poznatih izvođača zabavne muzike;</p> <p>2. <i>Ah što ćemo ljubav kriti</i>, III čin, opera: Hasanaginica, Asim Hrozić, sevdalinka u operi</p> <p>3. <i>Studije za klavir</i> (VIII, IV, V), Nada Ludvig Pečar, <i>Koncertno predstavljanje</i> - I akta, Anđelka Bego Šimunić;</p> <p>4. <i>Metamorfoze</i>, Avdo Smailović;</p> <p>5. <i>Tri minijature</i>, Evgeny Derbenko; (harmonika)</p> <p>6. Male kompozicije za klavir, <i>Menuet g-mol</i> BWV 115 i <i>Preludij u D-duru</i></p>	<p>- Shvata značaj poznavanja umjetničkih djela i samostalnije donosi estetski sud o njima;</p> <p>- ima bogat fond djela koja prepoznaje, zna njihov naslov i ime kompozitora, a informativno poznaje muzičku formu,</p> <p>- prepoznaje orkestarske instrumente po grupama (gudački, duhački, udaraljke)</p>	<p>Brzo pamti i pjevuši melodiju kompozicije koju sluša;</p> <p>- Samostalno određuje karakter kompozicije;</p> <p>- Tačno određuje dinamiku, tempo i druge karakteristike djela;</p> <p>- Razlikuje i poznaje pojedine instrumente vizuelno i auditivno;</p> <p>- Sposoban je da uz slušanje muzike i praćenje notnog zapisa uoči i primjeni muzičke termine za artikulaciju, dinamiku,</p>	<p>- Razvijanje osjećaja za lijepo iskazuje na razne načine - izražava utiske o slušanom djelu, komentira osobine djela, često traži da se djelo ponovno sluša;</p> <p>-Biranim riječima i odnosom pokazuje da cijeni muziku, izvođače i kompozitore: objašnjava svoj odnos (zašto mu se dopada ili ne dopada);</p> <p>-Pokazuje kulturu ponašanja na koncertu i insistira da prisustvuje uživo na koncertima;</p>	<p>-Potstiče decu i okolinu da se angažuju za skupljanje kvalitetnih snimaka i CD-a da se slušaju za vrijeme odmora u školi , te razgovore i borbu protiv nekvaklitetne muzike</p> <p>-Pronalaze i prikupljaju slike kompozitora i muzičkih instrumenata u knjigama i štampi (simfonijski orkestar, narodni orkestar-izrada panoa;</p> <p>-Izrada preglednog panoa na tradicionalnim interumenata BiH koje su upoznali, na koji se dodaju slike nakon</p>	<p>-Ukazuje na adekvatan način izrade preglednih zidnih kalendara sa terminima koncerata;</p> <p>-Planira termine za posjete kulturnim ustanova i bilježi ih na kalendaru;</p> <p>-Osmišljava i obavlja temeljitu pripremu učenika za izlaske iz škole i posjete kulturnim ustanovama (koncerti);</p> <p>- prati ponašanje na koncertu,</p>

<p>BWV 936 iz Šest malih preludija, J. S. Bach; 7. Poloneza As-dur, op. 53. i Nocturno op. 9 br. 2, Frederic Chopin; 8. Sonata C-dur, K 545, Facile, I stav, W. A. Mozart i Sonata D-dur, (Hob.XVI/37), I stav Allegro con brio, J. Haydn; 9. Simfonija br. 5 u c-molu, Suddbinska, I stav, L. Van Beethoven 10. Can-can (Galop), Orfej u podzemlju, Jacques Offenbach; 11. Uvertira i Čardaš (Klange der Heimat) iz operete Šišmiš, J. Strauss ml.; 12. Habanera iz opere Karmen, G. Bizet, 13. Napitnica iz opere Traviata i Hor Jevreja iz opere Nabuko, Diuzepe Verdi 14. Vltava, iz ciklusa Moja domovina i Antonin Dvorak: Slavenski ples op. 46, br. 8. g-molu. 15. I Got Rhythm i Amerikanac u Parizu, G. Gershwin 16. Moja mala balerina, Charles Chaplin, muzika iz filma "Svjetla pozornice" (Limelight) 17. Nagovještaj proljeća i Proljetna kola (Plesovi mladih djevojaka) iz baleta Posvećenje proljeća, I dio, Igor Stravinski;</p> <p><u>IV DJEČIJE STVARALAŠTVO</u></p>	<p>- razlikuje glasove: dječji, ženski (sopran-alt), muški (tenor-bas);</p> <p>-razlikuje izvodačke ansamble: solo- pjevač ili solo-instrument, orkestar ili grupa orkestarskih instrumenta, hor/zbor;</p> <p>- prepoznaje kroz slušanje italijanske oznaka za dinamiku i</p> <p>- uočava i saopštava nazive za promjene u tempu;</p> <p>-poznaje i pamti imena BH kompozitora i njihova najpoznatija djela;</p> <p>-prepoznaje narodnu muzičku tradiciju;</p> <p>-Samostalno spontano dovršava započetu pjesmu pjevanjem ili sviranjem;</p> <p>-Na muziku progovara likovno ili literarno;</p> <p>- Samostalno i spontano daje svoje ideje za rad; kreira nove aranžmane;</p> <p>-Spontano sa sve većom lakoćom kreira improvizacije na razne teme i igrokaze;</p>	<p>tempo:</p> <p>-Samostalno u notnom zapisu i slušajući djelo koristi pojmove: znak ponavljanja-repeticija, ritam, melodija, itd;</p> <p>- Prilikom slušanja muzike poštuje pravila ponašanja, za koje zna da se moraju znati radi prisustva koncertu i kulturnog odnosa prema umjetnosti;</p> <p>- Koristiti jednostavan muzički jezik tokom analize djela-terminologiju blisku mladima;</p> <p>- Samostalno smišlja, upoređuje, dodaje, mijenja;</p> <p>- Pravi improvizaciju ritmičke pratnje pjesmi.</p> <p>Stvara kombinacijom riječi, instrumenata, pokreta i likovnim izrazom.</p> <p>- Na razne teme samoinicijativno isprobava instrumente za dočaravanje likova u igrokazu.</p>	<p>- Vidljivo pokazuje pozitivan odnos prema djelima i muzičkim umjetnicima; te muzici u okolini. Ispoljava svoje stavove i potrebe za lijepim (auditivna ekologija);</p> <p>- Shvata i zna da muzika ima važnu ulogu za poboljšanje kvaliteta života u porodici, školi i okolini.</p> <p>- Muziciranje je postalo navika, želja i potreba, pa to radi često, čime pokazuje pravilan odnos prema muzici;</p> <p>- Slobodnija improvizacija postala je uživanje i sa zadovoljstvom učestvuju u njoj (kolektivno, grupno, u paru- dijalogom), individualno;</p> <p>-Pokazuje izrazitu želju da učestvuje u raznim segmentima stvaranja i prezentacije stvaralačkih postignuća svog razreda.</p>	<p>idiofonih i membranfonih i aerofoni instrumenti;</p> <p>- Izrada zidnih panoa sa tematskim sadržajima; narodnih instrumenata i nošnji iz regije i svijeta;</p> <p>-Vođenje intervjua sa umjetnicima;</p> <p>-Posjeta koncertima u osnovnoj muzičkoj školi;</p> <p>-Prikupljanje isječaka iz štampe sa najavom koncerata u gradu (Vodič kroz kulturne muzičke događaje, sa važnijim telefonskim brojevima Narodno pozorište, Opera...)</p> <p>-Predlaganje i isprobavanje r raznih oblika muzičkog stvaralaštva omogućuje kooperacija u radu , ali u još većoj mjeri vlastito potvrđivanje svakog učenika/nice;</p> <p>- Ulažu vlastite ideje i ra u izradu</p> <p>-Pronalaženje priča i bajki čiji se likovi mogu muzikom „ozvučiti“</p> <p>-Učešće u muzičkoj kreaciji omogućuje neverbalnu komunikaciju i socijalizaciju;</p> <p>- Sa žarom uzima učešće u izradi kostima, slika za scenu i drugog. Na taj način upoznaju razna umjetnička zanimanja.</p>	<p>- Priprema, rukovodi i planira muzičke sadržaje u korelaciji sa ostalim umjetničkim i drugim odgojnim područjima;</p> <p>-U korelaciji sa profesorima drugih umjetničkih i odgojnih područja, priprema, planira i rukovodi muzičkim sadržajima koji to dozvoljavaju;</p> <p>-Planira razne oblike saradnje sa lokalnom zajednicom; posjeta školskoj priredbi, koncertima;</p> <p>-Ohrabruje i prati područja u kojima su djeca najkreativnija i najslobodnija uključujući sve učenike/ce.</p> <p>-Individualna postignuća i samostalnost djece u kreativnom izražavanju prati u odnosu na sedmi razred.</p>
--	--	--	---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> - Izmišljanje novih pjesmica na zadani tekst; - Slobodna improvizacija na Orffovim instrumentima; - Literarno i /ili likovno izražavanje doživljaja muzike - Presentacija rezultata samostalnog i grupnog rada -Muzičko scenske igre					
--	--	--	--	--	--

TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ ZA OSMI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

Opći cilj tjelesnog i zdravstvenog odgoja kompatibilan je sa ciljevima kineziologije u kineziološkoj edukaciji i tiče se optimalne stimulacije i podrške procesima formiranja antropološkog statusa učenika u korelaciji sa faktorima ograničenja. Antropološki status suponiran je integralnim skupom biopsihosocioloških obilježja definiranih kao morfološka, funkcionalna, motorička, kognitivna, konativna, sociološka i zdravstvena.

Osnovni cilj tjelesnog i zdravstvenog odgoja je osposobiti učenika za usvajanje i primjenu osnovnih kinezioloških znanja i kinezioloških iskustava - koja će mu omogućiti samostalno tjelesno vježbanje u funkciji optimalne stimulacije i podrške razvoju psihomotoričkih i funkcionalnih sposobnosti i morfoloških osobina u interesu njegovanja i zaštite zdravlja i opće dobrobiti učenika.

Poseban cilj tjelesnog i zdravstvenog odgoja je optimalna stimulacija i podrška zadovoljavanju posebnih kinezioloških potreba i interesa učenika u sportu, sportskoj rekreaciji, kinezioterapiji i adaptivnoj edukaciji.

Komplementarni ciljevi tjelesnog i zdravstvenog odgoja tiču se napora usmjerenog ka stvaranju sistema uvjeta, koji će učeniku pomoći da: (1) usvoji osnovna znanja i razvije interes i naviku za njegu i zaštitu zdravlja; (2) usvoji osnovna kineziološka znanja i stekne kineziološka iskustva za cjeloživotno tjelesno vježbanje; (3) usvoji znanja o kontroli osnovnih parametara kineziološkog statusa; (4)

aktivno koristi slobodno vrijeme i snalazi se u urgentnim situacijama; (5) zadovolji potrebu za igrom i kretanjem i razvije interes za bavljenje sportskim, rekreativnim i, eventualno, kinezio-terapijskim i adaptivnim aktivnostima; (6) razumije, poštuje i promovira ekološke vrijednosti u duhu biocentrizma; (7) uvažava svoje kompetencije i racionalno ih afirmira.

Polazni kriteriji za što kvalitetniji standard tjelesnog i zdravstvenog odgoja jesu: (1) objektivnost – prilagođenost sadržaja materijalnim uvjetima, (2) primjerenost sadržaja dobi i spolu učenika, (3) sigurnost učenika, (4) korisnost sadržaja za svakodnevni život, sportsku rekreaciju, urgentne situacije ili pogodnost za nadgradnju različitih kinezioloških aktivnosti, (5) razvoj antropoloških obilježja učenika i (6) interes i potreba učenika.

Metodički principi u nastavi tjelesnog i zdravstvenog odgoja su: (1) postupnost (od biotičkih do specijalnih motoričkih znanja, od jednostavnijih ka složenijim motoričkim znanjima, od manje ka tjelesno zahtjevnijim kineziološkim sadržajima, od jednostavnijih ka složenijim uvjetima vježbanja), (2) intezifikacija (što manje “praznog hoda”, pauza, prekida, zastoja, stajanja i čekanja na času, što više kretanja i dinamičnosti, održavanje intenziteta opterećenja) i (3) situacija (približavanje nastave životnim potrebama i situacijama, što više natjecanja, igre i utilitarnih sadržaja).

Peto razvojno razdoblje karakteriziraju izražene razlike između učenica i učenika u morfološkim, motoričkim i funkcionalnim obilježjima. Ovaj period rasta i razvoja djece započinje sa 8. razredom osnovne i završava sa 1. razredom srednje škole. U ovom ciklusu, *pored obaveznog realizira se i program koji škola mora da ponudi učenicima za dobrovoljan izbor* i to: a) sportsko-rekreativni sadržaji; b) sport za sportiste; c) umjetnički sadržaji (ples, sportski ples, folklor). Program se realizira jedanput sedmično sa po jednim časom.

Sadržaji zdravstvenog odgoja uvjetovani su činjenicom da je ovaj razvojni period karakterističan ne samo po burnom tjelesnom rastu i razvoju, koji vodi do biološke i spolne zrelosti pojedinca, već i po razvoju psiholoških i socioloških obilježja ličnosti. U tom kontekstu, sadržaji zdravstvenog odgoja trebaju biti preventivnog i usmjeravajućeg karaktera a u odnosu na očekivane i stvarne probleme djece u ovoj razvojnoj dobi.

Ciljevi, sadržaji i ishodi

Cilj	Sadržaji	Ishodi	Učeni ce	Učeni ci	
2. Obrazovni	2. Osnovna teorijska znanja	Štetna djelovanja nikotina, alkohola, dopinga i drugih sredstava ovisnosti na zdravlje (*)	<i>Zna da su nikotin, alkohol, droge i druga sredstava ovisnosti štetni po zdravlje i ponaša se u skladu sa tim.</i>	x	x
		Pubertet	<i>Razumije promjene u pubertetu i prihvata ih normalnim.</i>	x	x
		Kriva rasta i razvoja	<i>Posjeduje osnovna znanja o zakonitosti razvoja kinezioloških dimenzija antropološkog prostora u pojedinim fazama rasta i razvoja.</i>	x	x
		Razvojna korelacija kinezioloških i drugih dimenzija antropološkog prostora (*)	<i>Posjeduje osnovna znanja o međuzavisnosti kinezioloških i drugih dimenzija antropološkog prostora u pojedinim fazama rasta i razvoja.</i>	x	x
		Poseban dnevni raspored uzimanja hrane i tekućine u vrijeme povećanih tjelesnih napora	<i>Zna da su hrana i tečnost neophodan izvor povećanim tjelesnim naporima i ponaša se u skladu sa tim.</i>	x	x
		Korisni i štetni sadržaji tjeleoavježbe za vrijeme mjesečnoga ciklus (*)	<i>Zna kako tjeleoavježbe utiču na vrijeme mjesečnog ciklusa i ponaša se u skladu sa tim.</i>	x	
		Dnevna organizacija rada, odmora i zabave i njen značaj	<i>Posjeduje osnovna znanja o dnevnoj organizacija rada, odmora i zabave i njenom značaju za zdravlje i ponaša se u skladu sa tim.</i>	x	x
		Dobrobiti igre i boravka u prirodi	<i>Posjeduje osnovna znanja o dobrobiti igre i boravka u prirodi i ponaša se u skladu sa tim.</i>	x	x
		Higijenski standardi pri izletima i ekskurzijama (*)	<i>Ponaša se u skladu sa higijenskim standardima pri izletima i ekskurzijama.</i>	x	x
		Kultura i pravilno odijevanje u cilju zaštite tijela i zdravlja od nepovoljnih vanjskih uticaja u različitim uvjetima	<i>Pravilno se odijeva u cilju zaštite tijela i zdravlja od nepovoljnih vanjskih uticaja u različitim uvjetima.</i>	x	x
	3. Osnovna motorička znanja	1. Trčanja: - Osnove brzog hodanja (*) - Kinematičke razlike u tehnikama trčanja na kratke i duge staze	<i>Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o brzim hodanju i kinematičkim razlikama u trčanju na kratke i duge staze.</i>	x	x
		2. Skakanja: - Skok uvis leđnom tehnikom »flop«	<i>Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o skoku uvis leđnom tehnikom »flop«, te o polusaltu na povišenje.</i>	x	x
		- Polusalto na povišenje od mekanih strunjača uz pomoć odraznog pomagla			x
		3. Bacanja: - Bacanje loptice tehnikom O'Brien	<i>Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o bacanju loptice tehnikom O'Brien.</i>	x	x

	4. Kolutanja: - Leteći kolut na povišenje od mekih strunjača	<i>Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o letećem kolutu na povišenje od mekih strunjača.</i>	x	x
	5. Višenja, upiranja i penjanja: - Ljuljanje na karikama s okretima za 180° (*)	<i>Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o ljuljanju na karikama s okretima za 180°.</i>		x
	6. Ritmičke i plesne strukture: - Bečki valcer (*) - Latinoamerički ples po izboru	<i>Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: bečkom valceru, izabranom latinoameričkom plesu, okretu za 180°, skoku „kazački“, pirueti u desnu i lijevu stranu</i>	x	x
	- Okreti za 180° na tlu/gredi - »Kožački« skok - Pirueta u desnu i lijevu stranu (*)		x	
	7. Borilačke strukture: - Tehnika bočnog bacanja hvatom glave i ruke kroz klek (*)	<i>Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o tehnici bočnog bacanja hvatom glave i ruke kroz klek.</i>		x
	8. Sastavi - Vježba na tlu (*)	<i>Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o vježbi na tlu, te ovježbi na gredi i koreografiji sa ili bez izabrane sprave.</i>	x	x
	- Vježba na gredi, do 80 cm visine - Koreografija sa ili bez sprave po izboru (*)		x	
	9. Igre: Rukomet: - Finte (*) - Stvaranje viška napadača zabadanjem Košarka: - Skok šut nakon vođenja ili dodane lopte - Igra košarka 3 : 3 ili 5 : 5 (*) Odbojka: - Smeč iz zaleta visoko dodane lopte - Gornji servis bez rotacije (*) Nogomet: - Udarci lopte vanjskom stranom stopala - Volej i/ili poluvolej - Udarac glavom iz kretanja sa skokom	<i>Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o:</i> rukomet – fintama, stvaranju viška napadača zabadanjem; košarka - skok šutu nakon vođenja ili dodane lopte, igri košarke 3 : 3 ili 5 : 5; odbojka - smeču iz zaleta visoko dodane lopte, gornjem servisu bez rotacije; nogomet - udarcima lopte vanjskom stranom stopala, voleju i/ili poluvoleju, udarcu glavom iz kretanja sa skokom.	x	x

2. Antropološki	1. Motoričke sposobnosti	<ul style="list-style-type: none"> - Snaga: - Brzina: - Koordinacija: - Gibljivost: - Ravnoteža: - Preciznost: 	Odgovarajući sadržaji iz: 1.2..1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8. i 9., kao drugi kineziološki sadržaji, a shodno potrebama i mogućnostima učenika i vanjskim restriktorima	<i>Posjeduje optimum neuro-muskularne sposobnosti.</i>	x	x
				<i>Posjeduje optimum neuro-energetske sposobnosti.</i>	x	x
				<i>Posjeduje optimum informacijske sposobnosti.</i>	x	x
				<i>Posebnu pažnju usmjerava na optimalizaciju brzine, repetitivne i eksplozivne snage, te koordinacije, gibljivosti, ravnoteže i preciznosti.</i>	x	x
	2. Funkcionalne sposobnosti:	<i>Unaprjeđuje aerobne sposobnosti cikličkim aktivnostima malog i umjerenog intenziteta.</i>	x	x		
		<i>Unaprjeđuje anaerobne sposobnosti kineziološkim aktivnostima velikog intenziteta putem intervalne metode rada.</i>	x	x		
	3. Morfološke osobine:	<i>Uvažava značaj kinezioloških aktivnosti i koristi ih za optimalizaciju masnog tkiva, voluminoznosti i gibljivosti zglobnih tijela i skupina zglobova.</i>	x	x		
5. Odgojni	Snalaženje u kineziološkim relacijama: unutrašnje – vanjsko – individualno - kolektivno	<i>Prihvata zdravlje za primarni kriterij vlastitog biopsihosocijalnog integriteta.</i>	x	x		
	Odnos prema kineziološkim uzorima (*)	<i>Uvažava potrebu samokontrole vlastitog ponašanja u odnosu na sve agresivnije kineziološke izazove.</i>	x	x		
	Samouvažavanje	<i>Shvata značaj kinezioloških aktivnosti za razvoj vlastite ličnosti.</i>	x	x		
	Odnos prema ekološkim problemima (*)	<i>Razvija ekološke navike i aktivno sudjeluje u prevenciji i rješavanju ekoloških problema.</i>	x	x		
	Kultura ponašanja	<i>Aktivno, interaktivno i kreativno sudjeluje u rješavanju problema u školi i među vršnjacima. Shvata da je osnovno obrazovanje „pasoš za život“.</i>	x	x		

Učenici su naročito zainteresirani za produblјivanje znanja i širenje sadržaja rada, te je ovaj period veoma pogodan za početak sportske aktivnosti. Zbog efikasnosti vježbe i bolje motivacije, u zadnje tri godine program tjelesne i zdravstvene kulture zahtijeva savremeniji didaktičko-metodički postupak nastavnika, što se, u prvom redu, odnosi na slobodniju kompoziciju časa tjelesne i zdravstvene kulture i na usavršavanje i osavremenјivanje tehnologije nastave.

Po svojoj koncepciji, program uklanja granicu između nastave i vannastavnih aktivnosti, zbog toga je potrebno da škola, zajedno sa društvenim subjektima, pomaže svim oblicima slobodne aktivnosti učenika (sportske sekcije, školska sportska društva), a u prvom redu u osiguranju stručnog kadra, materijalnih i prostornih uvjeta.

Četvorodjelnu kompoziciju časa treba shvatiti samo kao obavezno polazište, koje osigurava optimalne psihološke, fiziološke i pedagoške preduvjete za realizaciju neposrednog zadatka časa tjelesne i zdravstvene kulture. Na toj osnovi, sa dosta slobode, treba i komponirati konačnu strukturu časa za svaki zadatak. Intezivnije se koriste metode rada kao što su: metod dopunskog vježbanja, kružno-intervalni metod, metod stanica, tangent-trening i sl. Da bi intezitet vježbanja bio optimalan, treba voditi računa o racionalnom korišćenju objekata, sprava, rekvizita i ostalog nastavnog pribora, te o racionalnijem korišćenju raspoloživog vremena za čas i sl.

Uz razvijanje zdravstvenih, estetskih, zabavnih i kompetentivnih ili natjecateljskih motiva tjelesne i zdravstvene kulture, a s obzirom da je ovo razdoblje optimalno za usvajanja motoričkih znanja, obrazovna komponenta pretpostavlja usvajanje naprednih kinezioloških motoričkih znanja koja, upotpunjena temeljnim teorijskim znanjima iz kineziologije, podstiču integritet razvoja ličnosti učenika. Uz **opća motorička znanja** za razvoj (a) *razvoj funkcionalnih sposobnosti* (aerobnih i anaerobnih) i (b) *razvoj motoričkih sposobnosti* (koordinacije, ravnoteže, brzine, preciznosti, fleksibilnosti, eksplozivne, repetitivne, statičke snage i dinamometrijske sile, te (c) *regulaciju morfoloških obilježja* (aktivne mišićne mase i balastne mase), potrebno je učenicima osigurati i mogućnost sticanja **specificiranih** kao: (a) *monostrukturalna motorička znanja*, koja su dominantno obilježje aktivnosti tipa atletike, plivanja, biciklizma i dr., (b) *aciklična motorička znanja*, koja su bitno obilježje tzv. borilačkih aktivnosti, kao što su boks, hrvanje, judo, karate i dr., (c) *kompleksna motorička znanja*, dakle ciklična i aciklična, koja se susreću u sportskim igrama, kao što su nogomet, rukomet, košarka i dr., ta (d) *”estetska” motorička znanja* (ili znanja za koja je estetski kriterij važan faktor uspjeha), koja su sadržana u aktivnostima tipa gimnastike, ritmičke gimnastike, skokova u vodu i dr.

Ocjenuju se: sadržaji označeni sa (*)

Procjenjuju se: morfološke osobine, funkcionalne i motoričke sposobnosti učenika u odnosu na njihovo inicijalno, stvarno i očekivano stanje osobina i sposobnosti.

Testiranje učenika treba realizirati primjenom EUROFIT baterijom testova i obezbijediti učenicima lični karton tjelesnog razvoja.

ISLAMSKA VJERONAUKA

ISLAMSKA VJERONAUKA
NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA 8. RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE
(2 sata sedmično 70 sati godišnje)

UVOD

Većina učenika osmog razreda ulazi u razdoblje pravog puberteta i završnu podfazu predadolescencije. Mnoge učenice ove dobi već ulaze u razdoblje rane adolescencije. Ovo je vrlo impulsivno razdoblje u kojem većina učenika proživljava sve intenzivniji tjelesni, spoznajno-misaoni i psihosocijalni razvoj. Događa se gubitak ravnoteže, traženje egocentričnih odgovora i sve naglašenije proživljavanje iskustva nemirnog života i često protivrječnoga traganja za vlastitim identitetom na području njihovog tjelesnog, afektivnog, intelektualnog, komunikacijskog i socijalnog života. Učenici osjećaju pomanjkanje kreativnog i kvalitetnog odnosa sa sobom, s drugima i sa širim životnim okruženjem, društvom i prirodom. U odnosu na prošlost, događa se još jače distanciranje učenika od autoriteta odraslih, posebno od roditeljskog autoriteta. Zato je i nužno da roditelji, vjeroučitelji i drugi autoriteti pristupaju učenicima kao partneri i da, imajući u vidu njihov afektivno-socijalni razvoj, u kvalitetnoj komunikaciji s učenicima rješavaju njihova lična i druga pitanja s puno razumijevanja i strpljenja. Učenici ove dobi ne prihvataju nametnuta rješenja, nego traže da i oni solidarno i suodgovorno učestvuju u rješavanju i donošenju odluka o sebi, o porodici i drugom. U ovom razdoblju, u želji za izgradnjom vlastitog identiteta i u želji da se postane odrastao čovjek, tj. slobodna i odgovorna osoba, događa se naglašenija želja za emocionalnim distanciranjem od »simbola majke« (posebno muške, ali i ženske djece) i približavanja »simbolu oca«, kao »simbolu« odraslog svijeta, slobode i odgovornosti. Neriješeni odnosi učenika ovog uzrasta s »roditeljskim simbolima« mogu razvijati poteškoće u izgradnji ispravne slike o Bogu, jer su skloni projicirati svoje neriješene probleme s roditeljima na odnos prema Bogu, posebno ako je njihova slika o Bogu u djetinjstvu i predadolescenciji bila previše uvjetovana identifikacijskim procesima.

U ovom razdoblju, posebno je osjetljiv tjelesno-afektivni razvoj učenika i postizanje ravnoteže između tjelesno-instinktivne i duševno-duhovne dimenzije tog razvoja. Riječ je o njihovoj spolnoj odgoju i njihovoj težnji za upoznavanjem i produbljivanjem doživljaja svoje seksualnosti kao temeljnog određenja čovjeka, a svoj najdublji smisao pronalazi u potpunoj i radikalnoj upućenosti čovjekova bića prema drugome. Upravo u ovom uzrastu vjeronauka treba pomoći mladima da ostvare postepenu i sve potpuniju integraciju svoje spolnosti i dobiju cjelovit i temeljit spolni odgoj u svim dimenzijama čovjekovog tjelesnog i duhovnog bića. Spolni odgoj posebno uključuje čovjekovu religiozno-moralnu dimenziju, koja istovremeno nadilazi i prožima sve ostale njegove dimenzije: percepcijsku, imaginacijsku, intelektualnu, dživljajnu, estetsku, komunikacijsku, kulturnu, društvenu i druge u kojima se čovjek ogleda, ostvaruje i potvrđuje kao spoznajno, doživljajno i djelatno biće.

U vjerskom odgoju ovog uzrasta treba uvažavati učeničke sposobnosti formalne logike i apstrakcije i probuđenog interesa mladih za osnovna pitanja života, kao što su postanak svijeta, smisao ljudskog života i postojanja. Učenici traže objektivnu i argumentiranu informaciju o svijetu koji ih okružuje i smisao o vrijednosti vlastitog života. Njih već sada zanimaju teoretska i praktična »filozofska« i »teološka« pitanja koja se odnose na njihov konkretni život, ciljeve i puteve ostvarenja uspješnog života, identiteta, bilo na planu etičko-moralnog, bilo duhovno-religioznog života. Zato je vrlo važno učenicima ovog uzrasta prilagoditi »govor vjere« u izricanju i približavanju najdubljih ljudskih i vjerničkih iskustava i stvarnosti. Isto tako, aktivan i kreativan zajednički rad učenika i vjeroučitelja u nastavi pravi je put za postizanje vjersko-odgojnih ciljeva u ovom godištu.

Cilj nastave islamske vjeronauke u osmom razredu

Cilj islamske vjeronauke u osmom razredu je da, kroz otkrivanje iskustva traganja za spoznajom i ostvarenjem konačnog ličnog i zajedničkog životnog smisla, osnaži učenike u nastojanju da upoznaju, dožive i prihvate da je Bog stvoritelj svijeta i našeg života, te pomogne im da razumiju da Allah, dž.š., i nas poziva da budemo kreativni i aktivni učesnici u ostvarenju konačnog životnog smisla.

Zadaci nastave islamske vjeronauke u osmom razredu

- Otkriti snagu slobodne volje i Božijeg određenja u životu čovjeka,
- Otkriti vlastite sposobnosti kao dobijene blagodati od Uzvišenog Boga radi lakšeg pronalženja životnoga cilja i ostvarenja uspjeha,
- Otkriti i upoznati potrebe duše, kao i načine zadovoljenja tih potreba radi zadovoljstva i sreće,
- Upoznati život Božijih poslanika radi primanja pouke u životu,
- Otkriti važnost traganja za dubljom spoznajom vjere i postizanjem osnovnog smisla ličnog života i života u zajednici,
- Upoznati i prihvatiti svoj zadatak u svijetu,
- Buditi svijest da, kao mladi vjernici, trebaju dati vlastiti prilog i savjesno obavljati svoje poslove i dužnosti i aktivno učestvovati u životu svoje porodice, zajednice i društva na svim područjima u kojim se mogu aktivno uključiti.
- Razviti pozitivan stav, nadu i pogled prema životu na ovom svijetu, a s ciljem ostvarenja sreće u vječnosti,
- Upoznati učenike s karakterističnim obilježjima kuturno-historijskog naslijeđa radi njegovanja vlastite kulture i građenja identiteta u njoj,
- Produbiti razvijanje senzibiliteta za njegovanje vlastite kulture, tradicije i građenje vlastitog identiteta, a uvažavanje kulture, tradicije i identiteta drugih i drugačijih,
- Razviti osjećaj za dobro, želju za moralnim usavršavanjem i želju za životom utemeljenim na moralnosti.

NASTAVNI PROGRAM ZA ISLAMSKU VJERONAUKU
8. RAZRED DEVETOGODIŠNJEG OSNOVNOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

TEME	ISHODI	VJEŠTINE
<p>1. U SVJETLU BOŽIJEG ODREĐENJA ⚡ Izazovi i nade ⚡ Poželjne kompetencije mladih</p>	<p>Učenik treba da definira Božije određenje, slobodnu volju, sudbinu, zapamti dovu, da zna šta je sposobnost kao i da prepozna svoje sposobnosti, izražava i primjenjuje one koje su kod njega najrazvijenije, uspoređuje ih sa sposobnostima drugih kao i sa ostalim sposobnostima koje su kod njega manje razvijene, razumije Božije određenje i način djelovanja na sudbinu, mogućnost mijenjanja sudbine, procjenjuje koje su sposobnosti najpogodnije za ostvarenje životnih ciljeva kroz savjete Kur'ana i Poslanika, a.s</p>	<p>Učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje sposobnosti i ciljeve na moralnosti islama, ilustrira ih kroz mape uma, mjeri njihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud u ostvarenju vlastitog života, izbacuje negativne sklonosti u svom ponašanju i djelovanju u interpersonalnoj relaciji sa drugima i drugačijima.</p>
<p>2. POTREBE MOJE DUŠE Čistoća u duhovnosti Kako da završim dan Namazi u posebnim prilikama Upoznajmo Zakon Božiji Prijevod Kur'ana na bosanskom jeziku Čuvanje Tradicije</p>	<p>Učenik treba da definira farz namaz i dobrovoljni namaz, šerijat, Tradiciju, izvore šerijata, djela po njihovoj važnosti (farz, vadžib, sunnet...), da zna šta je duhovna čistoća, prijevod Kur'ana, da opisuje stanje svoje duše, uspoređuje dnevne namaze sa nafila namazima, izvore</p>	<p>Učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje potrebe prema rasporedu namaza, savjetima Kur'ana i Tradicije, ilustrira ih kroz mape uma, mjeri njihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud, izbacuje negativne sklonosti u svom ponašanju i djelovanju u interpersonalnoj relaciji sa drugima i drugačijima.</p>

	<p>šerijata dovodi u međuodnos i povezanost, Božiji govor sa govorom Poslanika, a.s., djela po važnosti, procjenjuje koje su vrijednosti namaza, svjedoči čitanje Kur'ana i hadisa, zastupljenost različitih djela po važnosti u životu, kritički razmišlja o svom odnosu prema namazu, Kur'anu i Tradiciji s ciljem vlastitog razvoja i ostvarenja čistoće duše.</p>	
<p>3. UČIM OD DRUGIH Mudrost u prosuđivanju Blagodati Božije približavaju nas Bogu Koliko smo pravedni</p>	<p>Definira pravednost, mudrost i blagodat Božiju, opisuje živote poslanika kao dokaz mudrosti Božije i pouke ljudima, razumije potrebu za mudrošću, pravednošću i korištenju blagodati Božijih, prepoznaje vlastite unutrašnje sukobe, upoređuje se sa pomenutim uzorima u životu, objašnjava svoja osjećanja i odnos prema blagodatima, pojavama u društvu i pravednosti, klasificira, prosuđuje o negativnim i pozitivnim utjecajima na čovjeka, izabire najbolja rješenja s ciljem postizanja Božijeg zadovoljstva i očuvanja individualnosti.</p>	<p>Prilagođava se promjenama, gradi vlastiti identitet, ispravlja pogrešna shvatanja, ilustrira svoj razvoj, djeluje na osnovu naučenog o poslanicima, primjenjuje naučeno u praksi.</p>
<p>4. VLASTITO PREISPITIVANJE Greške, grijesi i posljedice</p>	<p>Definira čovjeka kao biće sklono dobru i zlu, grijeh, tevbu, savjest, opisuje pozitivne i negativne utjecaje na</p>	<p>Prilagođava se promjenama, gradi vlastiti identitet, ispravlja pogrešna shvatanja, ilustrira svoj razvoj, djeluje</p>

<p>Priznanje i vlastita odgovornost Savjest kao ogledalo duše</p>	<p>čovjeka, vrste grijeha, način činjenja tevbe i djelovanje savjesti, razumije potrebu duhovnog čišćenja u islamu, prepoznaje sukobe koji se javljaju u njemu, upoređuje se sa Muhammedom, a.s., i njegovim odnosom prema griješenju, objašnjava svoja osjećanja, klasificira grijeh, potrebe i težnje, prosuđuje o njihovim negativnim i pozitivnim utjecajima na čovjeka, izabire najbolja rješenja s ciljem postizanja Božijeg zadovoljstva i očuvanja individualnosti.</p>	<p>na osnovu naučenog, primjenjuje naučeno u praksi, afirmativno djeluje na druge.</p>
<p>5. KAKO UREDITI ŽIVOT Život u vjeri, nadi i ljubavi Prolaznost i vječnost Radosti vječnog života Posljedice griješenja</p>	<p>Definira život na ovom i budućem svijetu, smisao nade, želju za ljubavlju Božijom, opisuje ljudski razvoj u duhovnoj i tjelesnoj dimenziji kao dokaz življenja u vjeri, razumije potrebu za ostvarivanjem uspjeha i zadovoljstva u prolaznosti i vječnosti, prepoznaje faze ljudskog života, mogućnosti koje postoje u njima, upoređuje svoj pogled na život s pogledom islama, objašnjava svoja osjećanja, nastojanja, težnje, očekivanja, klasificira potrebe i težnje, prosuđuje o pozitivnim i negativnim</p>	<p>Prilagođava se promjenama, gradi vlastiti identitet, ispravlja pogrešna shvatanja, ilustrira svoj životni razvoj, djeluje na osnovu naučenog, primjenjuje naučeno u praksi</p>

	<p>utjecajima dunjaluka na čovjeka, izabire najbolja rješenja na dunjaluku s ciljem postizanja Božijeg zadovoljstva i očuvanja individualnosti.</p>	
<p>6. MORALNOST U ŽIVOTU Moj moralni uzor Kako biti moralan Šta čovjeka čini čovjekom: odjeća, moral ili osjećanja</p>	<p>definira moralnost, moralnog uzora, ljudske vrijednosti, opisuje moralni razvoj u duhovnoj i tjelesnoj dimenziji kao dokaz življenja u vjeri, razumije potrebu za ostvarivanjem moralnosti u prolaznosti i vječnosti, prepoznaje napredovanje u moralnom životu, mogućnosti koje postoje u njim, uspoređuje svoj pogled na život s pogledom islama, objašnjava svoja osjećanja, nastojanja, težnje, očekivanja, moralnost, klasificira potrebe i težnje u granicama moralnosti, prosuđuje o negativnim i pozitivnim utjecajima dunjaluka na čovjeka, izabire najbolja rješenja na dunjaluku s ciljem postizanja Božijeg zadovoljstva i očuvanja individualnosti.</p>	<p>Prilagođava se promjenama, gradi vlastitu moralnost, ispravlja pogrešna shvatanja o moralu, ilustrira svoj moralni razvoj, djeluje na osnovu naučenog, primjenjuje naučeno u praksi.</p>
<p>7. ZAJEDNICA MUSLIMANA Razvoj zajednice muslimana Oblici muslimanskog zajedništva</p>	<p>Definira život u zajednici, porodicu, džemat, hilafet, ummet, opisuje razvoj različitih oblika zajedništva,</p>	<p>Prilagođava se promjenama, gradi vlastiti identitet, ispravlja pogrešna shvatanja, ilustrira svoj životni razvoj,</p>

<p>Nastanak i razvoj Islamske zajednice u BiH Islamska zajednica u BiH danas</p>	<p>razumije potrebu za ostvarivanjem uspjeha i zadovoljstva u okviru zajednice i same zajednice, prepoznaje faze organiziranja i djelovanja zajednice, mogućnosti koje postoje u njima, upoređuje svoj pogled na život u zajednici s pogledom islama, objašnjava svoja osjećanja, nastojanja, težnje, očekivanja, klasificira potrebe i težnje u zajednici, prosuđuje o negativnim i pozitivnim utjecajima dunjaluka na zajedništvo, izabire najbolja rješenja za zajednicu s ciljem postizanja Božijeg zadovoljstva i očuvanja individualnosti.</p>	<p>djeluje na osnovu naučenog, primjenjuje naučeno u praksi.</p>
<p>8. ISLAMSKA KULTURA U BOSNI I HERCEGOVINI Kako se nekad u Bosni živjelo Bosanski šeheri Objekti nastali iz duhovnosti</p>	<p>Definira kasabu, šehar, varoš, turbe, medresu, opisuje život u prijašnjim naseljima, razumije potrebu za životom u kome se uvažavaju potrebe duše i tijela, prepoznaje razlike između organiziranja života nekad i sad, mogućnosti koje postoje u njima, upoređuje svoj pogled na život s pogledom islama, objašnjava svoja osjećanja, nastojanja, težnje, očekivanja, klasificira potrebe i težnje, prosuđuje o negativnim i</p>	<p>Prilagođava se promjenama, gradi vlastiti identitet, ispravlja pogrešna shvatanja o vlastitoj kulturi, ilustrira životni razvoj naselja pod utjecajem islama, djeluje na osnovu naučenog, primjenjuje naučeno u praksi.</p>

	<p>pozitivnim utjecajima dunjaluka na organiziranje života čovjeka, izabire najbolja rješenja za život na dunjaluku s ciljem postizanja Božijeg zadovoljstva i očuvanja individualnosti.</p>	
<p>9. MOJI MUBAREK DANI I NOĆI Odabrani dani Odabrane noći Ibadet u odabranim danima i noćima</p>	<p>Definira mubarek dane i noći, vlastito naslijeđe, opisuje njihovu vrijednost i važnu ulogu u njegovanju vlastite kulture, razumije potrebu njihovog obilježavanja u duhu učenja islama, prepoznaje vlastite mubarek-dane, upoređuje ih s praznicima drugih, objašnjava svoja osjećanja u mubarek-danima i noćima, kao i osjećanja prema drugim praznicima, klasificira mubarek-dane i noći, kao i praznike prema njihovoj važnosti, prosuđuje o utjecajima okoline na obilježavanje praznika i mubarek dana i noći, izabire najljepše načine obilježavanja mubarek-dana i noći s ciljem postizanja Allahovog zadovoljstva i očuvanja individualnosti i vlastite kulture.</p>	<p>Prilagođava se promjenama, gradi vlastiti identitet, ispravlja pogrešna shvatanja, ilustrira svoj razvoj, djeluje na osnovu naučenog, primjenjuje naučeno u praksi.</p>

Didaktičke upute:

- U uvodnom satu za ovu tematsku cjelinu proći sa učenicima kroz imanske šarte rađene u prethodnim razredima radi razvijanja cjelovite slike o njima i zaokruživanja govora o temeljima islamskog vjerovanja. Također, nastavnik će učenike obavijestiti o godišnjem projektnom zadatku i dati im jasne i detaljne instrukcije, te organizirati njihov rad (dogovoriti oblik rada – individualni, partnerski, grupni – po afinitetima i željama učenika).

- Nastavna jedinica *Izazovi i nade* treba da pomogne učenicima u shvatanju nužnosti razmišljanja o mnoštvu izazova, dobrih i loših, koji su svakodnevno pred njima, radi posljedica koje slijede poslije njihovog izbora (nerad-neuspjeh, tuga, rad-uspjeh, sreća i sl), kao i o svemu što im se dešava u životu, zašto i da li sami doprinose tim dešavanjima. Potrebno im je približiti pojam Božijeg određenja i pojasniti da postoje dijelovi života na koje sami mogu utjecati (dobre ocjene, izbor između dobra i zla i sl.), te da svoje loše postupke ni u kom slučaju ne smiju pravdati Božijim određenjem. Nastavna jedinica se može povezati i sa skretanjem pažnje na stigmatiziranje učenika od drugih, te treba da pomogne u odupiranju unaprijed nametnutih šablona od strane drugih podsticanjem na razmišljanje o prilici koju svima Uzvišeni Allah pruža i nepostojanju prava da se ta prilika oduzima.

- Kroz nastavnu jedinicu *Poželjene kompetencije mladih* usmjeriti mlade da u pravcu razmišljanja o vlastitim postupcima i njihovom djelovanju na sudbinu, otkrivaju svoje jake strane i na njima grade uspjeh. Razvijati im svijest da je prirodna potreba za uspjehom, dokazivanjem, samopotvrđivanjem i afirmacijom svakog čovjeka, te da je ne smiju skrivati i potiskivati. U duhu poruke da Uzvišeni Allah nikoga ne opterećuje preko njegovih mogućnosti i Konvencije o pravima djeteta da je škola obavezna omogućiti uspjeh svakom učeniku u skladu sa njegovim mogućnostima, podsticati učenike na razvijanje poželjnih kompetencija zasnovanih na islamskoj moralnosti i usavršavanja u njima do postizanja uspjeha. Razviti im kritički stav o pokušaju medija u nametanju negativne slike o mladima, njihovim sklonostima, kompetencijama i sl., radi odupiranja ovakvim pokušajima stigmatiziranja. Nastavnik može zadati individualne zadatke na teme *Jako sam dobar u...*, *Želim biti bolji u...*

- Rukovodeći se hadisom u kome se govori da dova može promijeniti sudbinu, učenicima treba sugerirati učenje dove, odnosno da usklade vjerovanje, izbore, postupke i dove. Za ovu tematsku cjelinu moguće je koristiti dovu: *Bože, popravi mi vjeru moju, koja je osnova moja, popravi mi i ovaj svijet jer na njemu žitvim, popravi mi i budući svijet jer ja njemu idem. Poživljava me dok mi je život dobar, a daj mi smrt kada mi smrt bude dobra. Daj mi da život moj bude povećanje u svakom dobru, a moja smrt mir i spas od svakog zla.*

- Za ovu tematsku cjelinu predlažemo 1 sat uvođenja, 2 sata obrade i 1 sat utvrđivanja.

Evaluacijski parametri:

- Nivo razvijenosti interesovanja za nove nastavne sadržaje i usvojenosti ranije izučavanih sadržaja,

- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem,

- Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru,

- Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima, te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti,

- Nivo pozitivnih ambicija ka ostvarenju uspjeha, uređenju života i aktivnog djelovanja na vlastitu sudbinu i životni ishod,

- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o Božijem određenju, slobodnoj volji i ljudskim sposobnostima i mogućnostima,

- Uočeno nastojanje da se poštuju sposobnosti i želje drugih ljudi, a da se njeguju vlastita.
- Razvijenost odgovornosti prema vlastitom životu i aktivnostima u njemu.
- Sposobnost kritičkom razmišljanja o životu i potiskivanje slijepog vjerovanja u sudbinu.

- Nastavna jedinica *Čistoća u duhovnosti* treba da podsjeti učenike na ulogu čistoće u islamu i načine njenog ostvarenja. Posebnu pažnju posvetiti duhovnoj čistoći i putevima njenog postizanja, tevba, namaz, zikr, činjenje dobra i sl. Nastavnik treba da podstakne učenike na razmišljanje o nužnosti razvijanja duhovne čistoće na osnovu saznanja o efektima tjelesne čistoće, o vezi između grijeha, nečistoće duše i čišćenja od grijeha. Učenici treba da se podstaknu na njegovanje čistoće riječima Uzvišenog Allaha u kojima govori o poklanjanju svoje ljubavi onima koji se često kaju i mnogo čiste. Kao mjerilo kvaliteta ostvarenja duhovne čistoće istaknuti namaz koji čovjeka povezuje sa Bogom, čuva ga od grijeha i podstiče na dobro. Uz ovu nastavnu jedinicu predložimo ilahiju *Uzmi abdest klanjaj namaz*. Ova nastavna jedinica pruža mogućnost komparativne analize načina postizanja duhovne čistoće u drugim religijama, s ciljem razvijanja razumijevanja drugih i drugačijih, te u funkciji uočavanja sličnosti u monoteističkim religijama.

- Predložimo i jedan sat uvođenja za jaciju namaz na kojem će učenici evaluirati svoja znanja o namazu radi stvaranja cjelovite slike o dnevnim namazima i zaokruživanja govora o njima.

- U okviru nastavne jedinice *Kako da završim dan* upoznati učenike sa jacija-namazom davanjem informacije o vremenu i načinu obavljanja, odnosa Poslanika, a.s., prema ovom namazu, vrijednosti ovog namaza i ulozi jacie u rasporedu dnevnih aktivnosti čovjeka, radi podsticanja učenika na razmišljanje o nužnosti obavljanja jacie namaza i uočavanja prednosti onih koji je obavljaju.

- Kroz nastavnu jedinicu *Namazi u posebnim prilikama* treba obraditi džuma-namaz i bajram-namaz. Pored navedenih namaza podsticati učenike na jačanje veze sa Bogom kroz nafilu-namaz. Na primjerima Muhammeda, a.s., i davanjem informacija o njihovoj vrijednosti i koristima koje nam donose podsticati ih na razmišljanje o nafilu-namazima radi njihovog obavljanja. Nastavna jedinica pruža mogućnost upoznavanja dobrovoljnih molitvi u drugim religijama, s ciljem boljeg upoznavanja drugih i drugačijih.

- Nastavna jedinica *Upoznajmo zakon Božiji* treba da ponudi učenicima osnovne informacije o izvorima na kojima se temelji Božiji zakon-šerijat primjereno uzrastu. Nastavnik treba da potakne učenike na razmišljanje o Božijem zakonu i ljudskim zakonima radi razvijanja pravilnog odnosa prema njima. U okviru nastavne jedinice upoznati s načinom dopunjavanja pojedinih izvora šerijata na njima bliskim primjerima. Nastavna jedinica se može kvalitetno izvesti u komparativnom sagledavanju vjerzakona različitih religija s ciljem uočavanja zajedničkih tačaka i dijelova u kojima se oni razlikuju. Razlike treba interpretirati kontekstualno, jer su oni važili za određeno vrijeme koje je imalo svoja specifična obilježja.

- Nastavnom jedinicom *Vrednovanje djela u zakonu Božijem* upoznati učenike s klasifikacijom ljudskih djela od onih strogo naredenih do onih koja su na dobrovoljnoj osnovi, kao i od onih koja su strogo zabranjena do onih koja nije lijepo raditi, odnosno koja izlaze iz granica pristojnosti. U okviru ove nastavne jedinice treba naglasiti glavne izvore šerijata, te klasifikaciju djela u šerijatu (fard, vadžib, ...). Poželjno je da sve vrste budu predstavljene bliskim i razumljivim primjerima s ciljem lakšeg razumijevanja i samoevaluacije djelovanja (kojim djelima se poklanja najviše pažnje, kako bi trebalo i sl). U okviru nastavne jedinice upoznati učenike i sa dozvoljenim i zabranjenim u drugim religijama radi komparativnog posmatranja uloge moralnosti u svim religijama.

- Nastavna jedinica *Prijevod Kur'ana na bosanskom jeziku* treba da pomogne učenicima u razumijevanju potrebe prevođenja Kur'ana na druge

jezike i najzapaženijim prijevodima Kur'ana na bosanski jezik. Ona treba i da potakne učenike na čitanje prijevoda Kur'ana, kao i da približi njegovo razumijevanje (kako da prilaze Kur'anskom tekstu). Poslije ove nastavne jedinice učenici bi trebali moći razlikovati Božiji govor od onog koji to nije. Poželjno je da nastavnik za realizaciju ove nastavne jedinice osigura različite prijevode Kur'ana na bosanski jezik.

- Cilj nastavne jedinice *Čuvanje tradicije* je da upozna učenike sa mjerama koje su se preduzele u očuvanju autentičnosti Tradicije. Poželjno je dati učenicima osnovne podatke o zbirkama hadisa, koje danas predstavljaju osnovu kvaliteta Tradicije, a prevedene su na bosanski jezik. U okviru nastavne jedinice istaći i vrijednost čitanja hadisa, kao i nužnost njihove primjene. Poslije ove nastavne jedinice učenici treba da mogu prepoznati govor Poslanika, a.s. Uz ovu nastavnu jedinicu predložimo ilahiju *Lijep je Muhammed*.
- Za ovu tematsku cjelinu predložimo 1 sat uvođenja, 7 sati obrade i 4 sata utvrđivanja.

Evaluacijski parametri:

- Nivo razvijenosti interesa za nove nastavne sadržaje: džuma i bajram namazi,
  - Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem,
  - Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru,
  - Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima, te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti,
  - Nivo pokazane pozitivne ambicije ka ostvarenju uspjeha,
- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o ljudskim sposobnostima i mogućnostima,
- Uočeno nastojanje da se poštuju sposobnosti i želje drugih i drugačijih,
  - Razvijenost odgovornosti prema Bogu i Njegovom zakonu,
  - Sposobnost komparativnog praćenja vjerzakona u različitim religijskim tradicijama,
  - Razvijenost svijesti o ulozi Govora Božijeg i Tradicije u svakodnevnom životu,
  - Klasificiranje djela po njihovoj važnosti u šerijatu.

Nastavna jedinica *Mudrost u prosuđivanju* treba da potakne mlade na razvijanje sposobnosti sagledavanja problema iz različitih uglova radi stvaranja konačnog mišljenja i stava na primjeru Davuda, a.s. Nastavnik svojim vođenjem treba da ih, dajući im informacije i primjere, usmjerava na razvijanje sposobnost kritičkog prosuđivanja. Govor o Davudu, a.s., povezati sa praksom u načinu obraćanja Bogu, odnosu prema ljudima, porodici, hrabrosti, sposobnosti vođenja. Nastavna jedinica pruža i mogućnost upoznavanja s historijom Jevreja i ulogom Zebura u judaizmu.

- U okviru nastavne jedinice *Blagodati Božije približavaju nas Bogu* podstaknuti učenike da na osnovu kazivanja o Sulejmanu, a.s., razmišljaju o ulozi Božijih blagodati u životu čovjeka – da zahvaljuje na njima, a ne da uživajući u njima zaboravlja na Boga. Ona treba da razvije i odnos prema Božijim blagodatima na temelju islama (odgovornost, svrhu korištenja, dijeljenje sa drugima i sl.). Važno je da učenici analiziraju i interpretiraju kazivanja o Sulejmanu, a.s., kao istinita kazivanja, bez obzira na za nas nezamislive blagodati koje je imao od Boga, što će nastavnik uspjeti vještim vođenjem i podsticajem na njihovo vlastito promišljanje. Uz ovu nastavnu jedinicu predložimo ilahiju *Sulejman i Belkisa*.

Nastavnik može učenicima dati i individualni zadatak na temu *Dunjaluk u ruci, a ne u srcu*. Nastavna jedinica pruža mogućnost sticanja uvida u kazivanja o Sulejmanu, a.s., u svetim knjigama Jevreja i kršćana s ciljem razumijevanja niti koja povezuje monoteističke religije.

- Nastavnom jedinicom *Koliko smo pravedni* kod učenika treba razvijati pozitivan stav prema pravednosti i usvajanje osobine pravednosti na primjeru Šuajba, a.s. Kazivanje treba da bude podsticaj učenicima na samoanalizu o njihovoj pravednosti u konkretnim životnim situacijama, ali i

na razmišljanje o prisutnosti pravednosti u zajednici, kao i podsticaj za zalaganje za pravdu i pravednost u svakoj životnoj prilici.

- Za ovu tematsku cjelinu pradležemo 1 sat uvođenja radi podsjećanja na osnovne pouke iz života Allahovih poslanika o kojima je bilo govora u ranijim razredima, 3 sata obrade i 3 sata utvrđivanja.

Evalucijski parametri:

- Nivo razvijenosti realnije slike o sebi i drugima,
- Učeničko samoocjenjivanje vlastite aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda,
- Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature,
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem,
- Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru,
- Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima, te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti,
- Nivo nastojanja i pozitivnih ambicija ka ostvarenju uspjeha,
- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima,
- Uočeno nastojanje da poštuju sposobnosti i želje drugih i drugačijih,
- Razvijenost odgovornosti i aktivnosti u toku nastave,
- Uočeno pojačano samopouzdanje i odgovornost,
- Razvijanje pravednosti, mudrosti u prosuđivanju i korištenju Božijih blagodati.

Nastavna jedinica *Greške, grijesi i posljedice* će učenicima pomoći u razlikovanju pojmova greška i grijeh, a učenici će usvojiti informacije o djelima koja izlaze izvan dozvoljenog, o grijesima, kako bi mogli prepoznavati vlastite greške i grijehove i greške i grijehove drugih, te sagledavati njihove posljedice. Svrha razvijanja ove sposobnosti jeste da učenici sagledaju posljedice postupaka prije učinjenog djela s ciljem zadobivanja Allahovog zadovoljstva i slijeđenja Pravog puta, te razvijanju odlučnosti u odabiru dobra. Kako bi što bolje razmjeli posljedice vlastitih grešaka i grijehova i grešaka i grijehova drugih, govor o njima treba povezati s primjerima iz svakodnevnog života, školom, porodicom, uspjehom, neuspjehom i sl. Uz ovu nastavnu jedinicu predlažemo ilahiju *Milostivi gospodar*. U okviru nastavne jedinice predstaviti i poglede na grijeh i griješenje u drugim religijama.

- U okviru nastavne jedinice *Priznanje i vlastita odgovornost* upoznati učenike s tevbom, njenim smislom i svrhom činjenja, radi razvijanja sposobnosti suočavanja sa vlastitim djelima, prihvatanja odgovornosti za učinjeno i spremnosti za priznavanje vlastite greške radi pokajanja Bogu i izvinjenja ljudima. Ova nastavna jedinica treba i da pruži savjet u istrajavanju u datim obećanjima, te nevraćanja uočenoj grešci kao sastvanom dijelu tevbe.

Kao podsticaj za priznanje grijeha i pokajanje iskoristiti ajete i hadise koji na to podstiču. Uz ovu nastavnu jedinicu predlažemo ilahiju *Zašto suza u mom oku*. Nastavna jedinica pruža mogućnost govora o načinu čišćenju od grijeha u drugim religijama i poređenja s tevbom kod muslimana, a u funkciji građenja tolerantnog stava i međureligijskog razumijevanja.

- Nastavnom jedinicom *Savjest kao ogledalo duše* upoznati učenike o djelovanju dobra i zla na njih (meleka i šejtana) koje se manifestira pozitivnim i negativnim mislima. Ona treba da ih osposobi i osnaži u slušanju i slijeđenju dobra kao stalne prisutnosti savjesti koja pročišćuje i

odgaja dušu. Nastavnici savjest treba da predstave kao snagu u odupiranju zlu, jačinu savjesti u zavisnosti od sklonosti grijehu, a nepostojanje savjesti predstave kao potpunu okrenutost ka zlu. Kod učenika je nužno razvijati samokritičnost prema postupcima radi njihovog stalnog sagledavanja stanja vlastite duše.

- Za ovu tematsku cjelinu predložimo 3 sata obrade i 2 sata utvrđivanja.

Evalucijski parametri:

- Nivo razvijenosti realnije slike o sebi i drugima, svojim postupcima i postupcima drugih,
- Učeničko samoocjenjivanje vlastite aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda,
- Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature,
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem,
- Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru,
- Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima, te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti,
- Nivo pozitivnih ambicija ka ostvarenju uspjeha,
- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima,
- Uočeno nastojanje da poštuju sposobnosti i želje drugih ljudi,
- Uočeno nastojanje da poštuju naredbe Božije i izbjegavaju Njegove zabrane,
- Razvijenost odgovornosti i aktivnosti u toku nastave,
- Razvijanje odgovornosti za učinjena djela i želje sa stalnim popravljanjem,
- Uočeno pojačano samopouzdanje i odgovornost.

Nastavna jedinica *Život u vjeri, nadi i ljubavi* treba da usmjeri učenike na život u vjeri kroz svijest o smislu življenja na ovom svijetu, zatim život u stalnoj nadi i želji za ostvarenje uspjeha na ovom i budućem svijetu (usmjeravanja svih postupaka u ostvarenju te želje) radi zadobijanja ljubavi Božije, kako na ovom tako i na budućem svijetu. Ona učenicima treba da pruži savjete kako da budu istrajni u življenju vjere s željom za uspjehom, kako da ostvare uspjeh prema savjetima Uzvišenog Allaha i Poslanika, a.s., kako da zadobiju Njegovu ljubav. Nastavnik svojim vođenjem treba da usmjeri mlade da razmišljaju o stvarnom uspjehu i sreći koji donose ispunjenje duše. Uz ovu nastavnu jedinicu predložimo ilahiju *Voli da bi bio voljen*. Individualni rad na temu *Allah želi da uspijem*.

- U okviru nastavne jedinice *Prolaznost i vječnost* upoznati učenike s osnovnim karakteristikama dunjaluka i ahireta, etapama ljudskog života, radi razmišljanja i razvijanja svijesti o načinu posvećenosti i odnosa prema dunjaluku i ahiretu prema učenju islama, posebno prema savjetima Muhammeda, a.s. Nastavna jedinica treba da pomogne učenicima da izbalansiraju odnos prema životu na dunjaluku i ahiretu (prolaznost kao sredstvo ostvarenja uspješne vječnosti, sva djela u službi ostvarenja vječnosti, zalaganje, trud, napor i sl.), a ne da isključuju prolaznost ili vječnost. U okviru ove nastavne jedinice predložimo korištenje prijevoda sure El-Lejl radi osvrta na postupke na ovom svijetu i posljedice na budućem svijetu, ali i radi uvida za naredne dvije nastavne jedinice. Uz ovu nastavnu jedinicu predložimo ilahiju *S dunjalika ič' počesmo*. U okviru nastavne jedinice predstaviti pogled drugih religija na prolazni i vječni život, radi prepoznavanja kontinuiteta razvoja vjere na Zemlji.
- Nastavnom jedinicom *Radosti vječnog života* upoznati učenike sa djelima koja donose radost u vječnom životu, kao i sa radošću koju donosi

džennet. Ona treba da bude podsticaj učenicima na zalaganje, trud, napor u činjenju dobra radi ostvarenja radosti u vječnom životu, ali i osjećanja radosti i slasti u činjenju dobra. Treba pomoću učenika da shvate da je činjenje dobra investicija za vječnost, uz stimulaciju da je Allah Onaj koji sve čuje, sve zna i sve vidi, ako na dunjaluku ne dobijemo satisfakciju za svoje dobročinstvo. Individualni rad na temu *Moj način pripreme za susret sa Allahom*. Nastavna jedinica pruža mogućnost predstavljanja vječnog života u raju po kazivanjima iz judaizma i kršćanstva, te poređenja s učenjem islama o džennetu.

- Kroz nastavnu jedinicu *Posljedice grijeha* skrenuti pažnju učenicima da postoji i mogućnost propasti za ljude koji se odaju grijehu, jer je grijeh po svojoj prirodi štetan za duhovnu i tjelesnu sferu života čovjeka. Na konkretnim životnim primjerima, bliskim uzrastu, skrenuti pažnju na negativne posljedice kako na ovom tako i u vječnom životu u džehennemu. Ona treba da im pomogne u razvijanju zaštite duhovne i tjelesne sfere života, a ne da bude u službi zastrašivanja. Individualnim radom na temu *Mudrost je živjeti unutar granica* afirmirati slijeđenje srednjeg puta u ponašanju i djelovanju. Nastavna jedinica pruža mogućnost predstavljanja vječnog života u paklu po kazivanjima iz judaizma i kršćanstva, te poređenja s učenjem islama o džehennemu.

- U okviru obrade prethodne dvije nastavne jedinice predložimo i obradu sure El-Kari'a, radi kreiranja jasnije slike o vječnom životu i implementacije naučenog u praksi.

- Za ovu tematsku cjelinu predložimo 4 sata obrade i 3 sata utvrđivanja.

Evaluacijski parametri:

- Nivo razvijenosti realnije slike o životu na dunjaluku i ahiretu,

- Učeničko samoocjenjivanje vlastite aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda,

- Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature,

- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem,

- Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru,

- Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima, te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti,

- Nivo pozitivnih ambicija ka ostvarenju uspjeha,

- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima,

- Uočeno nastojanje da poštuju sposobnosti i želje drugih ljudi,

- Razvijenost odgovornosti i aktivnosti u toku nastave,

- Uočeno pojačano samopouzdanje i odgovornost.

Nastavna jedinica *Moj moralni uzor* treba da podsjeti učenike na ulogu uzora u životu iz prethodnih razreda, ali i da ih podstakne na vlastito preispitivanje o postojanosti moralnog uzora. Nastavnik će, rukovodeći se činjenicom da je Poslanik, a.s., poslan da upotpuni plemenitost kod ljudi, podstaknuti učenike na nužnost postojanja uzora u moralnosti. Kao primjer ponuditi moralnost Muhammeda, a.s., u različitim segmentima života, bitnim za uzrast učenika (odijevanje, govor, poštivanje, odnos prema porodicima i izazovima društva i sl.). U okviru nastavne jedinice učenici treba da aktivnim radom preispitaju vlastitu moralnost i dijelove na koje treba da dodatno djeluju. Individualna samoanaliza *Moj moralni + i -*.

- Kroz nastavnu jedinicu *Kako biti moralan* treba da pomogne mladima u iznalaženju načina gradnje i očuvanja moralnosti na osnovu učenja

islama. Bitno je da kroz razgovor utvrdi koji segmenti moralnosti im teško padaju, te da primjerima iz života poslanika, ashaba, dobrih i učenih ljudi pomogne mladima u prevazilaženju tih teškoća i jačanju njihove moralnosti. Potrebno je pokazati razumijevanje na sve izazove nemoralnosti danas i ne osuđivati mlade u njihovoj slabosti prema njima, već im dati podršku u jačanju i odupiranju tim izazovima. Organizirati razgovor o utjecaju vršnjaka na njihovu moralnost i razvijanje loših navika i postupaka, te pokušati zajednički doći do recepta kako očuvati vlastiti stav i ne podleći negativnom utjecaju i ostati moralan. Značajno je da nastavnik ne nudi recept nego da sami učenici dolaze kroz dijagnozu moralne slabosti, osmišljavanje adekvatne terapije i za nju traženje najboljeg lijeka.

- U okviru nastavne jedinice *Šta čovjeka čini čovjekom: odjeća, moral i osjećanja* učenike treba dodatno aktivirati i motivirati u razmišljanju, samoanalizi i razvijanju moralnosti. Učenici treba da budu usmjereni na problemsko pitanje nastavne jedinice: čemu poklanjaju više pažnje – odjeći (svojoj i kod drugih), moralu (kod sebe i drugih) ili osjećanjima (svojim ili tuđim). Poslije razgovora i analize nastavnik treba da ih podsjeti da Uzvišeni Allah ne naglašava ni imetak, ni izgled, već djela vjernika. Nastavnik će istaknuti i činjenicu da kod nekoga zapaža izražen senzibilitet za lijepo odijevanje i urednost. Cilj je da i sami učenici budu podstaknuti na samoprosuđivanje i prosuđivanje drugih, te da uoče povezanost moralnosti sa osjećanjima i odijevanjem. Poželjno je u okviru nastavne jedinice predstaviti pogled na moralnost iz različitih religijskih učenja.
- Za ovu tematsku cjelinu predložimo 3 sata obrade i 2 utvrđivanja.

Evaluacijski parametri:

- Nivo razvijenosti realnije slike o utjecaju moralnosti na život na dunjaluku i ahiretu,
- Učeničko samoocjenjivanje vlastite aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda,
- Učeničko samoocjenjivanje moralnosti i moralnosti drugih,
- Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature,
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem,
- Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru,
- Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima, te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih moralnih sposobnosti,
- Nivo pozitivnih ambicija ka ostvarenju uspjeha,
- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima,
- Uočeno nastojanje da poštuju moralnost, sposobnosti i želje drugih ljudi,
- Razvijenost moralnosti, odgovornosti i aktivnosti u toku nastave,
- Uočena pojačana moralnost, samopouzdanje i odgovornost.

Nastavna jedinica *Razvoj zajednice muslimana* treba da provede učenike kroz jedan duži historijski period, od nastanaka zajednice muslimana u Medini, širenja hilafeta na više od trećine tada poznatog svijeta do raspada hilafeta na manje zajednice. Cilj ove nastavne jedinice je da učenici, upoznajući se sa nekim historijskim činjenicama o hilafetu, shvate ulogu zajednice, njenu snagu u zajedništvu i slabost u razjedinjenosti, kako bi ta shvatanja mogli primjenjivati u životu, odjeljenju, školi, zajednici u kojoj žive itd. Vrijednost zajednice istaknuti i ajetima i hadisima koji govore o tome. Uz nastavnu jedinicu predložimo ilahiju *Moj ummete*.

- Kroz nastavnu jedinicu *Oblici muslimanskog zajedništva* učenici treba da se upoznaju sa osnovnim podacima, iz ugla islama, o osnovnim oblicima kreiranja zajedništva muslimana (porodici, džematu, islamskoj zajednici, ummetu), njihovoj ulozi, ulozi muslimana u njima, pravima i obavezama koje imaju u njima, sve radi stvaranja pozitivnog stava o ovim oblicima zajedništva muslimana. Da bi što bolje razumjeli navedeno, učenici treba da aktivno učestvuju u otkrivanju uloge, vrijednosti, prava i obaveza u navedenim zajednicama. Uz nastavnu jedinicu predložimo i ilahiju *Va'tesimu bi hablillah* – „I čvrsto se Allahova užeta držite i nikako se ne razjedinjujte“.
- U okviru nastavne jedinice *Nastanak i razvoj islamske zajednice u BiH* učenici treba da dobiju sažet pregled nastanka i razvoja Islamske zajednice u BiH do 1992. godine. U tom pregledu za svaki historijski period oni treba da upoznaju način organiziranja, ulogu i poteškoće koje je imala islamska zajednica. Cilj nastavne jedinice je da učenici razumiju ulogu Islamske zajednice u očuvanju vjerskog i kulturnog identiteta Bošnjaka. Nastavnik u pripremi nastavne jedinice može podijeliti grupne zadatke učenicima analize funkcioniranja Islamske zajednice po periodima.
- Nastavna jedinica *Islamska zajednica u BiH danas* treba da upozna učenike sa organizacijom islamske zajednice u BiH danas, ustanovama i institucijama koje pri njoj djeluju. Cilj je da učenici razviju stav pripadnosti islamskoj zajednici, radi njenog razvijanja, jačanja, djelovanja, afirmiranja kroz mlade ljude. Bilo bi poželjno da u većim centrima i tamo gdje je moguće putem interneta učenici budu upućeni da sami istraže različite segmente djelovanja islamske zajednice, kroz posjete samim institucijama ili njihovim veb stranicama, te da doživljena iskustva podijele sa drugima. Ove posjete je najbolje organizovati po grupama, npr. grupa za posjetu medžlisu, muftijstvu, odgojno-obrazovnoj ustanovi: mektebu, medresi, islamskom fakultetu. Individualni rad na temu *Kako mogu doprinijeti razvoju Islamske zajednice* je u funkciji individualne pripreme za aktivno učešće u radu Islamske zajednice. Nastavna jedinica pruža mogućnost pominjanja proaktivnog odnosa Islamske zajednice u BiH prema drugim religijskim zajednicama, te upoznavanja sa postojanjem i funkcioniranjem međureligijskog vijeća.
- Uz tematsku cjelinu predložimo ilahiju *Pogledaj nas ja Rabbi*.
- Za ovu tematsku cjelinu preporučujemo 4 sata obrade i 3 utvrđivanja.

Evaluacijski parametri:

- Nivo razvijenosti realnije slike o zajedništvu na dunjaluku radi ahireta,
- Učeničko samoocjenjivanje vlastite aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda,
- Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature,
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem,
- Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru,
- Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima, te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti,
- Nivo pozitivnih ambicija ka ostvarenju uspjeha,
- Isticati vrijednost i ulogu zajednice u ostvarenju uspjeha,
- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima,
- Uočeno nastojanje da poštuju sposobnosti i želje drugih ljudi,
- Razvijenost odgovornosti i aktivnosti u toku nastave,

- Nivo uključenosti u aktivnosti u zajednici,
- Uočeno pojačano samopouzdanje i odgovornost prema zajednici.

Nastavna jedinica *Kako se nekad u Bosni živjelo* učenicima treba da približi pojmove kasabe, varoši i šehera, njihovim osnovnim karakteristikama, nastankom, kulturom življenja u njima, stepena uvažavanja drugog koji se njegovao čak do uvažavanja prava na pogled, svjetlost, intimu, odmor, namaz i sl. Cilj nastavne jedinice je da učenici naprave poređenje današnjih naselja i naselja u prošlosti, izdvoje sličnosti i razlike, prednosti i nedostatake, tj. kritički prosuđuju o organiziranju života u zajednici nekad i sad, koji način organiziranja života više odgovara čovjeku, njegovim duhovnim i tjelesnim potrebama.

- U okviru nastavne jedinice *Bosanski šeheri* upoznati učenike s nastankom velikih bosanskih šehera poput Sarajeva, Banjaluke, Mostara, Livna, Foče. Potrebno je istaći zajedničke elemente u njima, gradnja, urbano uređenje, dijelovi koje su imali, život koji su pružali i sl. Da bi učenici što bolje razumjeli život u bosanskim šeherima nastavnici se mogu poslužiti *Putopisom* Evlije Čelebije. poželjno je da nastavnici usmjere priču o šeherima iz svog neposrednog okruženja radi pravljenja poređenja života u njima nekad i sad, boljeg upoznavanja svog kulturno-historijskog naslijeđa, njegovog očuvanja i njegovanja. Uz nastavnu jedinicu predložimo kasidu *Pjesma o Bosni*.

- Nastavna jedinica *Objekti nastali iz duhovnosti* treba da upozna učenike s karakterističnim obilježjima džamija, medresa, tekija i turbeta iz vremena Osmanskog carstva. Nastavnik treba i da učenike upozna s namjenom i svrhom gradnje tih objekata, kao i njihovom ulogom danas u očuvanju vjerskog i kulturnog identiteta. Bilo bi poželjno upoznati ih s različitim oblicima džamija, npr. potkupolnih, kamenih, s drvenim munarama, s četvrtastim munarama i sl. Kroz ovu nastavnu jedinicu učenike podsticati na razmišljanje o utjecaju ovih objekata na život u zajednici. Treba se podsjetiti džamija, mederesa, tekija i turbeta iz najbližeg okruženja. Tamo gdje je to moguće, sugeriramo ekskurziju u cilju najefektnije realizacije ove tematske cjeline.

- Za ovu tematsku cjelinu predložimo 3 sata obrade i 3 utvrđivanja.

Evaluacijski parametri:

- Nivo razvijenosti realnije slike o životu pod utjecajem vjere,
- Učeničko samoocjenjivanje vlastite aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda,
- Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature,
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem,
- Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru,
- Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima, te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti,
- Nivo pozitivnih ambicija ka ostvarenju uspjeha,
- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima,
- Uočeno nastojanje da poštuju sposobnosti i želje drugih ljudi,
- Razvijenost odgovornosti i aktivnosti u toku nastave,
- Uočeno pojačano samopouzdanje i odgovornost,
- Razvijenost kreativnosti i planiranja.

Nastavna jedinica *Odabrani dani* treba da pruži informacije o odabranim danima u hidžretnom kalendaru (koji su, kada se obilježavaju, kako, u čemu je njihova posebna vrijednost). Cilj nastavne jedinice je da podstakne na upoznavanje, slijeđenje i njegovanje vlastitog naslijeđa, a poštivanja tuđeg.

- Nastavna jedinica *Odabrane noći* treba da upozna učenike sa noćima iz hidžretnog kalendara koje treba da obilježe (koje su, kada se obilježavaju, kako, u čemu je njihova posebna vrijednost).

- Obje nastavne jedinice treba povezati sa životom radi izdvajanja i primjene pouke odabranog dana ili noći u praksi. Nužno je da nastavnik vodi računa o tome koliko je već naučeno o odabranim danima i noćima u prethodnim razredima.

- U okviru nastavne jedinice *Ibadet u odabranim danima i noćima* podsjetiti učenike na različite oblike dova i ibadeta u islamu koje mogu da primijene u ovim danima i noćima. Posebno treba da budu istaknute centralne dove petkom, džuma-namaz, i bajramima, bajram-namazi. Uz svaku pomenutu dovu istaći njenu vrijednost i korist za čovjeka radi razvijanja afirmativnog stava prema njima.

- Ova tematska cjelina pruža mogućnost govora o odabranim danima drugih religija i molitvama u njima.

- Za ovu tematsku cjelinu predlažemo sat uvođenja, 3 sata obrade i 2 utvrđivanja.

Evaluacijski parametri:

- Nivo znanja o mubarek-danima i mubarek-noćima, te dovama koje se uče u njima,

- Nivo razvijenosti realnije slike o sebi i drugima,

- Učeničko samoocjenjivanje vlastite aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda,

- Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature,

- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem,

- Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru,

- Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima, te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti,

- Nivo pozitivnih ambicija ka ostvarenju uspjeha,

- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima,

- Uočeno nastojanje da poštuju sposobnosti i želje drugih ljudi,

- Razvijenost odgovornosti i aktivnosti u toku nastave,

- Uočeno pojačano samopouzdanje i odgovornost,

- Razvijenost svijesti o vlastitom naslijeđu i poštivanju tuđeg naslijeđa.

MEĐUPREDMETNA KORELACIJA

U SVJETLU BOŽIJEG ODREĐENJA – ostvaruje se kroz časove odjeljske zajednice i teme planiranja, motiviranja, slobodnog vremena, pritiska vršnjaka, uvažavanja razlika; časove jezika i teme slobodnog vremena, porodice, škola i učenje, određivanja ciljeva i puteva do njihovog dostizanja;

POTREBE MOJE DUŠE – ostvaruje se kroz časove odjeljske zajednice, jezika, geografije, historije, biologije, muzičkog odgoja, tjelesnog

odgoja i teme ljudsko tijelo i zdravlje, higijenske navike, upoznavanje drugih i drugačijih, očuvanje baštine, dječije kreativnosti, puberteta, mjesečnog ciklusa, kulturnog i pravilnog odijevanja, humani odnosi među polovima, identifikacija sa pozitivnim uzorima, maloljetničkom delikvencijom.

UČIM OD DRUGIH – ostvaruje se kroz časove odjeljske zajednice, jezika, geografije, historije, biologije, muzičkog odgoja, tjelesnog odgoja i odgojnim temama poput: motiviranje, saradnja, povjerenje, tolerancija.

VLASTITO PREISPITIVANJE – ostvaruje se kroz časove odjeljske zajednice, jezika, geografije, historije, biologije, muzičkog odgoja, tjelesnog odgoja i teme stanovanje, moja zemlja, upoznavanje drugih i drugačijih, kanoni, veza između konflikta i vjerovanja, prevazilaženje predrasuda i uvažavanje različitosti, suočavanja sa sobom, prihvatanjem odgovornosti

KAKO UREDITI ŽIVOT – ostvaruje se kroz časove odjeljske zajednice, ali i ostalih predmeta s ciljem razvijanja odgovornosti i želje za uspjehom na svim nastavnim predmetima.

MORALNOST U ŽIVOTU – može kolerirati sa svim predmetima i teme ponašanja, govora, odgovornosti, odijevanja, poštivanja, uvažavanja i sl.

ZAJEDNICA MUSLIMANA – ostvaruje se kroz časove odjeljske zajednice, jezika, geografije, historije, biologije, muzičkog odgoja, tjelesnog odgoja i teme stanovanje, moja zemlja, upoznavanje drugih i drugačijih, kanoni, veza između konflikta i vjerovanja, prevazilaženje predrasuda i uvažavanje različitosti, razvijanja zajedništva, jačanja zajednice u moralnom, ekonomskom i ideološkom smislu.

ISLAMSKA KULTURA U BiH – ostvaruje se kroz likovnu i tehničku kulturu, informatiku, historiju, jezik, geografiju, matematiku i teme kulturne baštine, preciznosti, simetričnosti, linije i tačke, boje, prostor, maketa, intimnosti, zaštite okoline, uređivanja životnog prostora.

MOJI MUBAREK DANI I NOĆI – ostvaruje se kroz likovnu i tehničku kulturu, informatiku, historiju, jezik, geografiju, odjeljsku zajednicu i teme kulturne baštine, običaja, iskazivanja radosti, osjećanja za druge, zajedništva, njegovanja običaja.

Kroz sve nastavne cjeline moguće je ostvarivati korelaciju sa informatikom korištenjem različitih izvora informacija, različitih računarskih tehnika u radu, npr. edukativnih igara, prezentacija i sl.

GODIŠNJI PROJEKTNI ZADATAK

Za osmi razred nastavnicima predlažemo projektni zadatak koji mogu dobrim planiranjem realizirati kroz vannastavnu aktivnost u toku školske godine, ali i za njega dodatno treba vrednovati rad učenika.

Zadatak koji predlažemo je izrada makete jednog dijela grada iz prošlosti. Maketa može da sadrži džamiju, dućane, šadrvan, ulicu, most i sl. Ovaj zadatak se može realizovati u koleraciji s Tehničkim odgojem, a na kraju izrade predlažemo izložbu urađenog.

Nastavnik može ovaj zadatak razložiti na više nivoa složenosti i zavisno od interesa učenika realizirati u različitim sociološkim oblicima rada. Tako zadaci mogu biti grupni, partnerski ili individualni. Imajući u vidu individualne sposobnosti projektni zadatak može biti izrada makete samo jednog segmenta koji čini gradsku jezgru bosanske čaršije: džamija, tekija, sahat-kula, bosanska kuća, dućan most/ćuprija itd. Nastavnik će o godišnjem projektnom zadatku učenike obavijestiti na prvom uvodnom satu na početku školske godine. Nastavnik će pratiti realizaciju zadataka i može nekim povodom organizirati izložbu radova u školi.

NAPOMENA:

Nastavnici će sate vježbanja i ponavljanja planirati shodno konkretnim potrebama i u skladu sa vlastitim iskustvom.

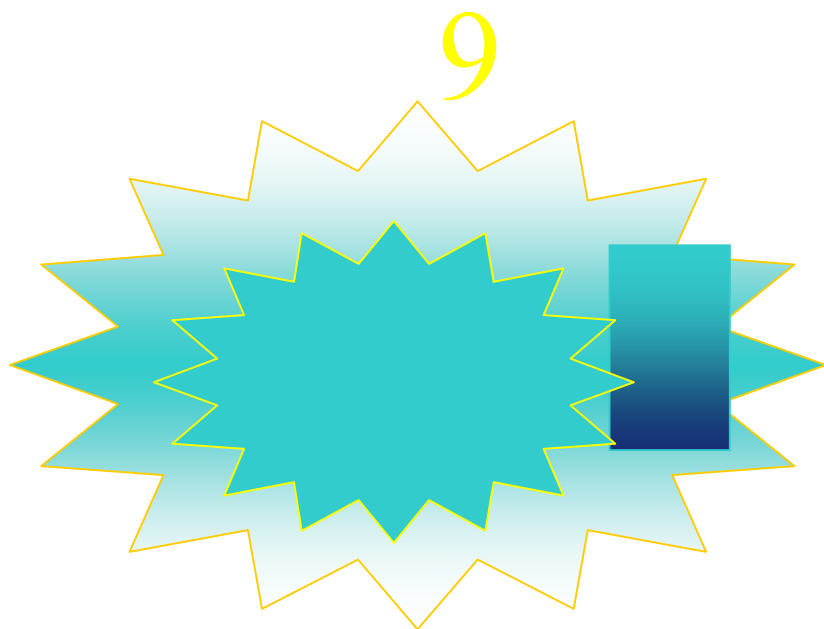
LITERATURA:

- El-Gazali, Ebu H. M. (2005): *Ihja ulumud-din*, Sarajevo: Libris.
- En-Nevevi, J. Ibn Š. (2000): *Rijadus-salihin*, Sarajevo: Kulturni centar Kralja Fahda u Sarajevu.
- Ilić, M.(2002): *Responsibilna nastava*, Banjaluka. Univerzitet u Banjoj Luci.
- Jensen, E. (2003): *Super nastava, nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje*, Zagreb: Educa.
- Korkut, B. (1412.h): *Kur'an s prevodom*, Medina: Ministarstvo za hadž i vakuf Saudijske Arabije.
- Slatina, M. (2005): *Od individue do ličnosti*, Zenica: Dom štampe.
- Stojanović, S. (2003): *Razumijevanje mladih*, Bijeljina: Grafika.
- Stoll, L. i Fink, D.(1999): *Mijenjamo naše škole*, Zagreb: Educa.
- Sullo, A.R. (1995): *Učite ih da budu sretni*, Zagreb: Alinea.
- Suvejdan, Tariq (2003): *Vjerovjesnici i njihovi narodi (pouke i poruke)*, Tivnice: Selsebil.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA ISLAMSKJE VJERONAUKJE

Nastavu vjeronauke mogu izvoditi profesori i nastavnici koji su završili:

- Islamski pedagoški fakultet u Zenici ili Bihaću, odsjek za vjeronauku
- Fakultet islamskih nauka u Sarajevu (pedagoški ili teološki smjer)
- Druge fakultete islamskih nauka priznate od Rijaseta Islamske zajednice u BiH, čije su diplome nostrificirane od strane Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu i položena pedagoška grupa predmeta na ovom fakultetu, uz prethodno završenu jednu od medresa
- Islamsku pedagošku akademiju, važi samo za nastavnike koji su u radnom odnosu

NASTAVNI PLAN

I PROGRAM ZA

9. *RAZRED*

DEVETOGODIŠNJEG OSNOVNOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

**OKVIRNI NASTAVNI PLAN ZA DEVETI RAZRED
DEVETOGODIŠNJEG OSNOVNOG ODGOJA I OBRAZOVANJA**

Nastavni predmeti		Sedmični broj nastavnih časova	Godišnji broj nastavnih časova
C. OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI			
1.	Bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost	4	132
2.	Matematika	4	132
3.	Likovna kultura	1	33
4.	Muzička kultura	1	33
5.	Tjelesni i zdravstveni odgoj	2	66
6.	Strani jezik I	3	99
7.	Biologija	2	66
8.	Historija	2	66
9.	Geografija	2	66
10.	Tehnička kultura	1	33
11.	Fizika	2	66
12.	Hemija	2	66
B. OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI S PRAVOM IZBORA			
13.	Vjeronauka	2	66

14.	Strani jezik II	2	66
G. IZBORNI NASTAVNI PREDMETI			
15.	Informatika	1	35
H. OSTALI OBLICI NEPOSREDNOG ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA			
16.	Dopunska nastava	1	33
17.	Dopunski rad	1	33
18.	Vannastavne aktivnosti	1	33
19.	Čas razrednika	1	33

P R O G R A M I

**NASTAVNIH PREDMETA
ZASTUPLJENIH U DEVETOM RAZREDU DEVETOGODIŠNJEG
OSNOVNOG ODGOJA I OBRAZOVANJA**

BOSANSKI, SRPSKI, HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

BOSANSKI/HRVATSKI/SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Uloga i značaj

Jezik je važan činilac u razvoju svakog ljudskog bića. Ima posebno naglašenu informativnu i komunikativnu vrijednost, jer je zajednički za ljude koji žive u određenoj zajednici. Govor je aktivnost komunikacije pomoću jezika.

Razvoj dječijih govornih sposobnosti moguće je posmatrati u kontekstu usvajanja jezika. Govor se razvija govorom. Podsredstvom programskih sadržaja ovog nastavnog predmeta razvijamo jezičko osjećanje učenika, korektno vladanje rečenicom, razvijamo gramatičko-pravopisne aspekte i uvodimo ih u različite oblike usmenog i pismenog izražavanja.

Jezik ima obrazovnu, odgojnu, funkcionalnu, komunikacijsku funkciju, ali je i moćno sredstvo djelovanja na pojedinca, grupe i zajednicu u cjelini.

Na funkcionalnom nivou jezik i govor utiču na psihološke i lingvističke sposobnosti.

Govor je u osnovi komunikacije i ukupnog učenja. Stečena znanja, sposobnosti, vještine utiču na uspjeh u učenju i drugih nastavnih predmeta. Čitanje je sredstvo i metoda učenja. Nastavu čitanja i pisanja nužno je posmatrati u kontekstu ukupnog napredovanja učenika i posvećivati joj potrebnu pažnju kako bi stvarno uticala na osvješčivanje smisla stalnog učenja. Čitanje i učenje su u osnovi komunikacije i sami su komunikacija. Samo pismen čovjek može djelovati efikasno, živjeti sa svrhom, radošću, punoćom i mudrošću.

Sadržaji književnosti pomažu učeniku da upozna i shvati društveni kontekst u kojem živi, pomaže da prepozna i njeguje univerzalne ljudske vrijednosti, razvija kod učenika ljubav prema kulturnoj baštini svog i drugih naroda.

Bosanski/Hrvatski/Srpski jezik i književnost kao nastavni predmet je sistem jezičkog i književnog znanja. Program nastave ovog predmeta uključuje sadržaje književnosti (književna djela, osnove teorije književnosti i samostalno, izvanškolsko čitanje), sadržaje gramatike, pravogovora i pravopisa, sadržaje usmenog i pismenog izražavanja, te sadržaje medijske kulture.

Važno je znati da nastava bosanskog jezika i književnosti jezika daje temeljna znanja iz jezika i književnosti, temeljnu pismenost u gramatičko-pravopisnom, stilskom, sadržajnom i kompozicijskom smislu.

C I L J nastave Bosanskog/Hrvatskog/Srpskog jezika i književnosti u osnovnoj školi

Cilj nastave Bosanskog/Hrvatskog/Srpskog jezika i književnosti u osnovnoj školi je usvajanje i usavršavanje početnog čitanja i pisanja, upotrebljavanje standardnog književnog jezika u govoru i pisanju i razvijanje jezičkog stvaralaštva. Upoznavanje i čuvanje kulturne baštine vlastitog i drugih naroda, upoznavanje i njegovanje univerzalnih ljudskih vrijednosti.

Z A D A C I nastave Bosanskog/Hrvatskog/Srpskog jezika i književnosti IX razreda u osnovnoj školi:

- savladavanje izražajnog čitanja, čitanja naglas i u sebi, savladavanje logičkog i kritičkog shvatanja pročitano teksta;
- postupno i sistematično ulaženje u jezičku strukturu i postepeno ovladavanje jezičkim standardom,
- razvijanje smisla i sposobnosti za govornu i pisanu komunikaciju;
- dalje ovladavanje znanjima iz gramatike, stilistike, leksikologije, historije bosanskog jezika i književnosti
- razvijanje pozitivnog odnosa prema narječjima
- dalje usvajanje ortoepske, ortografske, gramatičke, leksičke i stilističke norme u bosanskom jeziku
- razvijanje sposobnosti samostalnog služenja knjigom;
- usavršavanje tehnike lijepog pisanja;
- osposobljavanje učenika za samostalno plansko i ekonomično prepričavanje, pričanje, opisivanje, te objedinjavanje raznih oblika kazivanja,
- razvijanje medijske pismenosti
- navikavanje na redovno i kritičko praćenje dječije štampe, radija, televizije
- razvijanje stvaralačke mašte, stvaralačkog mišljenja;
- upoznavanje sa najvrijednijim književnim tekstovima i književnim djelima i njegovanje pozitivnog stava i doživljaja prema književnosti;

- razvijanje ljubavi prema kulturnoj baštini svih naroda, njegovanje duha međuljudske tolerancije i ravnopravnosti;
- razvijanje, njegovanje i podsticanje učeničkog literarnog izražavanja;
- razvijanje i njegovanje kompetencija važnih za izgradnju i njegovanje humanih međuljudskih odnosa
- razvijanje i njegovanje univerzalnih ljudskih vrijednosti.

**PRIJEDLOG OKVIRNOGA NASTAVNOG PROGRAMA ZA IX RAZRED
KNJIŽEVNOST**

Književni tekstovi	Književno-teorijski pojmovi	Odgojno-obrazovni ciljevi i zadaci	Minimalna postignuća	Maksimalna postignuća
1. A.B. Šimić: Opomena 2. T. Ujević: Kolajna 3. S.S. Kranjčević: Moj dom 4. V. Nazor: Značenje riječi 5. O. Davičo: Hana (odlomak iz poeme) 6. V. Ilić: Ljubavna priča o donu Nunecu i doni Klari 7. V. Popa: Ljubav belutka 8. M. Dizdar: Zapis o zemlji 9. A.S. Puškin: Elegija 10. A. Sidran: Zašto tone Venecija	Lirika <i>Ritam</i> -intonacija, stanka, opkoračenje-stanka u opkoračenju, naglašavanje riječi i ritam <i>Stilska sredstva</i> -metafora, inverzija, kontrast <i>Vrste</i> -refleksivna, šaljiva, deskriptivna, patriotska, ljubavna pjesma Elegija kao vrsta	-Prepoznaje metaforu, inverziju, kontrast i njihovu ulogu u književnome tekstu; -Razumije preneseno značenje; -Prepoznaje osnovna obilježja opisne, patriotske i šaljive pjesme; -Prepoznaje pokretače fabule i sredstva	-Otkriva stilsko-izražajna sredstva u književnome tekstu; -Prepoznaje osnovno osjećanje u lirskoj pjesmi; -Otkriva glavne kompozicijske dijelove knjiž. teksta;	-Određuje i razumije stilska sredstva, upotrebljava ih u vlastitom tekstu; -Određuje pokretače radnje, sredstva zaustavljanja radnje; -Povezuje ritam i osjećanje u pjesmi;

11. E. Mulabdić: Zeleno busenje (odlomak)	pjesme	zaustavljanja;		
12. M. Selimović: Tvrđava (odlomak)	Epika <i>Fabula</i> -pokretači	-Može okarakterizirati lik;	-Prepoznaje glavne značajke historijskog i pustolovnog romana;	-Razumije, zapaža i povezuje sa savremenom stvarnošću psihološko-etičke karakteristike lika;
13. M. Jergović: Rutta Tannenbaum(odlomak)	fabule, zaustavljanje fabule	-Uočava glavne značajke historijskog i pustolovnog romana;		
14. M. Krleža: Bitka kod Bistrice Lesne	<i>Lik</i> -psihološko-etička karakterizacija			
15. M. Crnjanski: Dnevnik o Čarnojeviću (odlomak)	<i>Portret</i> -vanjski i unutrašnji, forme pripovijedanja	-Uočava različite stilske karakteristike basne (fabula, dijalog, moral);	-Prepoznaje fabulativnu i tematsko – idejnu okosnicu djela;	
16. I.G. Kovačić: Mrak na svijetlim stazama	Pozicija pripovijedača u priči, novela	-Uočava glavne značajke drame: dijalog, likovi;	-Razlikuje književne i ekstraknjiževne elemente;	
17. W. Scot: Ajvanho (odlomak)	Pustolovni i historijski romani			
18. Ć. Sijarić: Konak (odlomak)	Pripovijest (duža pripovijetka)			
19. I. B. Singer: Gimpel luda (odlomak)	Umjetnička basna			-Uočava glavne karakteristike basne;
20. I. A. Krilov: Magarac i slavuj	Granične književne vrste: ljetopis, putopis, dnevnik, esej			-Uočava glavne karakteristike ljetopisa, putopisa, dnevnika, eseja;
21. O. Pamuk: Istanbul, grad, uspomene (odlomak)	Drama		-Uočava razliku između	
22. R. Petrović: Ljudi govore (odlomak)				
23. I. Andrić: A.G. Matoš (esej)				
24. Molijer: Mizantrop (odlomak iz komedije)				
25. B. Nušić: Ožalošćena porodica (odlomak)				
26. N. Ibrišimović: Zmaj od				

<p>Bosne (odlomak) 27. D. Sušić: Veliki vezir (odlomak) 28. Smrt Braće Morića (nar. balada) 29. Narodna romansa (po izboru) 30. Narodna lirska pjesma (sevdalinka) po izboru</p>	<p>Komedija i historijska drama</p> <p>Usmena književnost Termini balada i romansa</p> <p>Epsko – lirske karakteristike</p>	<p>Uočava glavne karakteristike lirske i epsko – lirske poezije.</p>	<p>drame i drugih književnih vrsta;</p> <p>-Prepoznaje usmenoknjiževne vrste.</p>	<p>-Uočava glavne karakteristike usmene književnosti.</p>
--	---	--	---	---

RJEČNIK, GRAMATIKA, PRAVOPIS ZA IX RAZRED

Programski zahtjevi	Odgojno – obrazovni ciljevi	ISHODI UČENJA	
		MINIMALNI	MAKSIMALNI
<p>RJEČNIK</p> <p>Riječi iz drugih jezika (tuđice, posuđenice)</p> <p>Žargonizmi, vulgarizmi, neologizmi</p> <p>Perifraze i frazeologizmi</p> <p>Arhaizmi, dijalektizmi</p> <p>Glas: govorni organi, samoglasnici i suglasnici</p> <p>Podjela suglasnika po zvučnosti i mjestu tvorbe</p> <p>Glasovne promjene: sibilizacija, jotacija, palatalizacija, nepostojano a, prelazak l u o, jednačenje suglasnika po zvučnosti, jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe, gubljenje suglasnika, refleksi glasa jot (kraćenje sloga s dvoglasnikom, duljenje kratkog</p>	<p>-Razlikovati domaće (književne i dijalektne) i strane (potrebne i nepotrebne) riječi;</p> <p>-Prepoznati frazem i njegova glavna obilježja;</p> <p>-Razvijati osjetljivost za ljepotu riječi (izbjegavanje vulgarizma i nepotrebnih tuđica);</p> <p>-Znati kako nastaje glas i podjelu glasova po zvučnosti i mjestu tvorbe;</p> <p>-Uočiti i prepoznati glasovne promjene i provoditi ih u govorenju i pisanju;</p> <p>-Izgovarati i pisati riječi u kojima se smjenjuju ije/je/e/i u skladu s normom;</p> <p>-Prepoznati i pravilno upotrebljavati naglaske u govorenju i čitanju;</p>	<p>-Razlikuje domaće i strane riječi;</p> <p>-Zamjenjuje riječi i izraze zavičajnog govora književnim jezikom;</p> <p>-Tumači poznate frezeme;</p> <p>-Zna podjelu glasova po zvučnosti i mjestu tvorbe;</p> <p>-Uočava glasovne promjene na jednostavnim primjerima;</p>	<p>-Prikladno upotrebljava češće frazeme;</p> <p>-Uočava riječi u kojima je provedeno više glasovnih promjena;</p> <p>-U skladu sa normom izgovara i piše riječi u kojima se smjenjuju ije/je/e/i;</p> <p>-Bilježi naglasak na jednostavnim i čestim primjerima;</p> <p>-Stvara nove riječi svim tvorbenim načinima;</p>

<p>je, smjenjivanje ije-je-e-i</p> <p>Naglasak (vrste naglasaka, mjesto naglasaka u naglašenoj riječi) Naglasna cjelina: prenošenje naglasaka na proklitiku</p> <p>TVORBA RIJEČI</p> <p>Sastav riječi: korijen riječi, nastavak Načini tvorbe riječi: izvođenje, prefiksacijom, slaganjem (s pomoću spojnog samoglasnika i bez njega)</p> <p>Tvorba riječi preobrazbom; tvorba riječi kraćenjem Tvorba imenica: etnici, mjesne i mislene imenice, uvećanice, umanjenice i zbirne imenice Tvorba pridjeva: pridjevi koji znače sličnost, opskrbljenost i obilje Tvorba glagola</p> <p>Rečenica</p> <p>Sročnost – slaganje riječi u rečenici po rodu, broju, padežu i licu</p> <p>Red riječi u rečenici</p>	<p>-Postepeno određivati naglasna obilježja: mjesto, dužinu i ton u tipičnim riječima;</p> <p>-Uočiti razlike između vlastitog i standardnog naglasnog sistema;</p> <p>-Uočiti načine nastajanja novih riječi;</p> <p>-Razlikovati obični, neobilježeni red riječi od stilski obilježenog reda riječi;</p>	<p>-Pravilno čita naglasno označene riječi;</p> <p>-Uočava osnovne pojmove i tvorbeno načine;</p> <p>-Prepoznaje zadanu riječ prema tvorbenom modelu;</p> <p>-Pravilno upotrebljava nenaglasnice u rečenici;</p> <p>-Razlikuje obični (gramatički) red riječi od stilski obilježenog;</p> <p>-Raščlanjuje višestruko složene rečenice na ishodišne rečenice i određuje njihov međusoban odnos;</p>	<p>-Razumije ulogu različitog poretka riječi u rečenici;</p> <p>-Pravilno sastavlja višestruko složene rečenice u pisanju i govorenju;</p>
--	--	--	--

<p>Višestruko složena rečenica</p> <p>Pravopis i pravogovor</p> <p>Sistematiziranje znanja iz prethodnih razreda o pisanju velikog slova u višočlanim imenicama</p> <p>Rečenični i pravopisni znakovi</p> <p>Pisanje riječi s glasovima č, ć, dž, đ, ije, je</p> <p>Pisanje kratica</p> <p>Sastavljeno i rastavljeno pisanje riječi</p>	<p>-Prepoznati obilježja višestruko složene rečenice;</p> <p>-Prepoznati i primjenjivati pravopisna načela o pisanju velikog slova u višočlanim imenicama;</p> <p>-Uvježbati pisanje i izgovor riječi u kojima se pojavljuju glasovi č, ć, dž, đ, ije, je;</p> <p>-Pisati kratice u skladu s pravopisom;</p> <p>-Uvježbati pisanje i izgovor izvedenica, složenica, polusloženica te naglašanih riječi s proklitikom i enklitikom.</p>	<p>-Piše veliko slovo u skladu s pravopisom;</p> <p>-Primjenjuje stečena znanja u govoru, čitanju i pisanju;</p> <p>-Pravilno piše i izgovara riječnicu <i>ne</i> uz glagole;</p> <p>-Pravilno piše i izgovara imenice složenice i imenice kojima je prvi dio riječi strana riječ ili strani prefiks aero, audio, auto, foto, kino, radio, video;</p> <p>-Pravilno piše složene pridjeve i pridjeve tvorene prefiksom.</p>	<p>-Uočava važnost primjene pravopisne norme u drugim nastavnim predmetima;</p> <p>-Služi se pravopisom (snalaženje u pravopisnom rječniku);</p> <p>-Pravilan izgovor i pisanje složenih priloga;</p> <p>-Razumije sastavljeno i rastavljeno pisanje složenih zamjenica, zamjenica s prefiksom i brojeva.</p>
---	--	--	---

KULTURA USMENOG I PISMENOG IZRAŽAVANJA IX RAZRED				
Oblici izražavanja	Programski sadržaj	Odgojno – obrazovni ciljevi i zadaci	ISHODI UČENJA	
			MINIMALNI	MAKSIMALNI
Različito stilova	Vrste stilova: književnoumjetnički, naučni, novinarski, administrativno-poslovni i razgovorni stil	-Razumjeti potrebu za različitim stilovima izražavanja u društvenoj stvarnosti; -Razumjeti značenje i ulogu riječi u različitim djelatnostima (kultura, novinarstvo, administracija);	-Prepoznaje i razlikuje različite stilove; -Zna šta su administrativni obrasci i kako ih popuniti, odnosno kako napisati zahtjev, prijavu i sl. uz popunjen primjerak;	-Primjećuje obilježja različitim stilova; -Popunjava različite vrste obrazaca;
Administrativno- poslovni stil	Zapisnik, zahtjev, prijava Životopis, molba, dopis	-Upoznati stilska obilježja zapisnika, zahtjeva i prijave; -Razviti vještinu pisanja životopisa i molbe kao administrativnih vrsta tekstova nužnih prilikom upisivanja u škole ili zapošljavanja;	-Zna napisati kratki životopis, molbu;	-Uočava obilježja dopisa i molbe;

RASPRAVLJANJE	Rasprava Prikaz (kritički prikaz knjige ili filma)	-Razvijati sposobnost rješavanja problemskih situacija; -Razvijati vještinu dokazivanja (argumentiranja); -Osvijestiti potrebu za izricanjem vlastitog stava; -Uočiti sve elemente rasprave; -Uočiti obilježja kritičkog prikaza; -Pisati kritički prikaz na odabranu temu, služeći se bilješkama;	-Uočava kompoziciju rasprave; -Jasno iznosi svoje dokaze (argumente), izražavajući misli i stavove u pisanoj i govornoj komunikaciji; -Razumije šta je kritika i ko je kritičar; -Mogućnost pisanja prikaza, osvrćući se na temu i fabulu ;	-Razvijena vještina dokazivanja (argumentiranja) ; -Sposobnost izricanja vlastitog stava s obzirom na iskustvo, doživljaj i prikupljene podatke o odabranoj temi prikaza ;
	Esej	-Uočiti obilježja eseja; -Pisati esej o odabranoj temi, spajajući pjesnički i naučni način izražavanja.	-Mogućnost pisanja eseja o bliskoj temi; -Tvrdnju dokazuje i pri tome iskazuje svoje osjećaje i misli.	-Iznosi svoja zapažanja, osjećaje i misli; -Uspješno spaja subjektivno i objektivno, dokazujući tezu.

<p>NARACIJA</p> <p>ČITANJE</p> <p>PISANJE</p>	<p>-Pričanje smiješnih događaja;</p> <p>-Čitanje tekstova pisanih različitim stilovima: književnoumjetnički, naučni, novinski, administrativni;</p> <p>-Izražajno čitanje (artikulacija glasova, naglasak, brzina, stanka, jačina, ton, isticanje riječi);</p> <p>-Pisanje molbe, zapisnika, prijave;</p> <p>-Pisanje teksta na raznim obrascima, uplatnicama, priznanicama, telegramima;</p> <p>-Pisanje rasprave, kritičkog prikaza knjige i eseja;</p> <p>-Pisanje diktata;</p> <p>-Pisanje dviju školskih zadaća.</p>	<p>-Mogućnost uvođenja novih elemenata u pripovijedanje;</p> <p>-Razvijati osjećaj za humor, smijeh i duhovitost;</p> <p>-Čitati i razumjeti tekstove pisane različitim stilovima;</p> <p>-Osposobljavanje učenika za upotrebu različitih stilova u pisanju.</p>	<p>-Humor u pripovijedanju ostvaruje humorističnim poredbama, epitetima i perifrazama;</p> <p>-Pravilno čita i razumije tekstove pisane različitim stilovima;</p> <p>-Razvijena samostalnost u pisanju po diktatu i pisanju sastava koji su programska obaveza.</p>	<p>-Jezički nesporazumi i neobične situacije stvaraju humor;</p> <p>-Koristi ironiju u građenju humora;</p> <p>-Pravilno čita naglasno označene riječi;</p> <p>-Mogućnost snalaženja u svim oblicima izražavanja.</p>
--	---	--	---	---

MEDIJSKA KULTURA ZA IX RAZRED			
Programski zahtjevi	Odgojno – obrazovni zadaci	ISHODI UČENJA	
		MINIMALNI	MAKSIMALNI
Dokumentarni film	-Razlikovati dokumentarni film od ostalih filmskih radova;	-Prepoznaje filmske rodove: animirani, dokumentarni i igrani film;	-Razlikuje vrste dokumentarnih filmova;
Scenarij-scenarist; knjiga snimanja-redatelj	-Uočiti filmska izražajna sredstva u dokumentarnom filmu;	-Razumije ulogu redatelja i glumaca u filmskom ili pozorišnom djelu;	-Razlikuje scenarij i knjigu snimanja;
Filmska montaža	-Razlikovati scenarij i knjigu snimanja;	-Zna šta je kadar i da se spajaju u toku montiranja filma;	-Razumije ulogu montaže u stvaranju filmskog djela;
Mreža (Internet)	-Uočiti vrste montaže (linearna, paralelna i retrospektivna montaža);	-Može doći do podataka putem Interneta (npr. prikaz lektire na Internetu).	-Mogućnost nalaženja podataka preko Interneta, sluzenje računalnim tražilicama.
	-Osvijestiti mogućnost i prednost nalaženja podataka preko Interneta.		

LEKTIRA ZA IX RAZRED

1. M. Dizdar: Pjesme (izbor)
2. N. Ibrišimović: Nepoznati ljudi (izbor pripovijetki)
3. D. Sušić: Nevakat
4. V. Šekspir: Romeo i Julija
5. Molijer: Tvrđica
6. R. Bach: Galeb Džonatan Livingston
7. S. Kolar: Breza
8. V. Parun: Pjesme (izbor)
9. M. Jergović: Pripovijetke (izbor)
10. I. Andrić: Pripovijetke (izbor)
11. V. Popa: Očiju tvojih da nije (izbor pjesama)
12. R. Pavlović: Pripovijetke (izbor)

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastavni program za predmet Bosanski,hrvatski,srpski jezik i književnost u IX razredu devetogodišnje osnovne škole strukturiran je od slijedećih nastavnih područja:

1. Jezik (gramatika, pravopis, pravogovor, rječnik, razvoj standardnog jezika);
2. Književnost- Epika, Lirika, Drama (interpretacija književnih tekstova, čitanačkih i lektirskih); usmena književnost
3. Kultura usmenog i pismenog izražavanja (raspravljanje, esej, kritički prikaz knjige i filma, oblici izražavanja u nastavi i vježbe usmenog i pismenog izražavanja, te dvije školske pismene zadaće);
4. Tvorba riječi;
5. Rječnik, gramatika, pravopis;
6. Medijska kultura (dokumentarni film, scenario,filmska montaža, radio, televizija, internet, biblioteka).

Prijedlog Nastavnog programa uključuje jezičke, umjetničke,stvaralačke i medijske sadržaje zasnovane na međusobnom prožimanju (korelativnost i integrativnost) nastavnih područja i nastavnih disciplina i predmeta (interdisciplinarnost i povezanost sa drugim

nastavnim predmetima: historijom, likovnom kulturom, muzičkom kulturom i dr.)

Također, prijedlog Nastavnog programa temelji se na:

a) izboru umjetničkih i znanstvenih sadržaja na principima primjerenosti, reprezentativnosti, egzemplarnosti, odgojnosti, tekstualne adekvatnosti itd.;

b) rasporedu, odnosno organizaciji nastavnih sadržaja po principima kontinuiteta i vertikalno-spiralnog slijeda, kao i principima integracije i korelacije.

Osnovni ciljevi, zadaci, složenost i svrha nastave po pojedinim nastavnim područjima trebaju biti zasnovani na usvajanju osnovnih pojmova iz gramatike, teorije i interpretacije književnosti, vježbi usmenog i pismenog izražavanja, stvaranja vlastitih tekstova (pismenih sastava), te ovladavanj osnovnim elementima i tehnikama iz filmske i scenskih umjetnosti, te medijske kulture.

Prilikom izrade Nastavnoga programa iz književnosti vodilo se računa o estetskim, etičkim i nacionalnim kriterijima u izboru književnih djela i pisaca, što je uzrokovalo relativno veći broj obaveznih tekstova za čitanku. Zato je važno naglasiti da sami nastavnici prilikom izrade globalnih i operativnih nastavnih planova i programa mogu vršiti određenu selekciju obaveznih književnih tekstova, ali svi tekstovi moraju biti zastupljeni u čitankama.

Vrlo je važno naglasiti da ovaj Nastavni program treba biti popraćen adekvatnom udžbeničkom i priručničkom literaturom (Čitanka, Naš jezik, Kultura izražavanja, priručnici za nastavnike, priručnici za učenike (radne sveske), Vodič kroz lekturu, Videočitanka, Medijska čitanka.

Knjige lektire moraju biti opremljene standardiziranom kritičko-metodičkom aparaturom (predgovor, biografija i bibliografija, metodička studija) koju trebaju uraditi stručno kvalificirana lica (kritičari, pisci, metodičari).

STRANI JEZIK

ENGLISKI

FRANCUSKI

NJEMAČKI

ARAPSKI

ENGLISKI JEZIK
SEDMA GODINA UČENJA, 9. RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
(3 časa sedmično – 99 časa godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi engleskog kao prvog stranog jezika u devetom razredu osnovne škole treba težiti potpunom dostizanju nivoa A2.2 Evropskog okvira za strane jezike -CEFR.	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati / ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<p>Učenik:</p> <ul style="list-style-type: none"> • može razumjeti dovoljno da zadovolji osnovne, konkretne potrebe. Može, s izvjesnim naporom, razumjeti samo suštinu izravnog, stvarnog, usmenog diskursa u kontekstu osrednje težine; • može uglavnom razumjeti temu rasprave kojoj prisustvuje; može razumjeti niz svakodnevnih riječi i veoma ograničen broj idioma u logički povezanom govornom iskazu, u kojem se raspravlja o poznatim temama ili općepoznatim stvarima; • može razumjeti iskaz ukoliko se govori sporije i koristi standardan, jasan jezik; može često zahtijevati da mu se nešto ponovi.
Čitanje i razumijevanje	<p>Učenik:</p> <ul style="list-style-type: none"> • može razumjeti glavne misli i neke detalje u osrednje teškim tekstovima iz svakidašnjice koji se sastoje od dva-tri pasusa (reklame, pisma, jelovnici, raspored) i u tekstovima baziranim na činjenicama (uputstva, kratke vijesti); • može naći novu predvidivu informaciju u jednostavnom i jasno strukturiranom tekstu o poznatim temama; može povremeno pogoditi značenje nepoznatih riječi prema njihovom obliku i kontekstu; • često mora ponovno pročitati i koristiti rječnik.
Govor	<p>Učenik:</p> <ul style="list-style-type: none"> • može razmjenjivati rutinske informacije i voditi kratke razgovore o, za njega, važnim temama; može zahtijevati da mu se pomogne ili svjesno izbjegavati neke teme; • govori relativno tečno, ali su još uvijek veoma primjetni različiti tipovi zastajkivanja; • izgovara razumljivo, iako je primjetan strani akcenat i pravi greške fonološke prirode;

	<ul style="list-style-type: none"> • relativno dobro vlada svakodnevnom vokabularom i ograničenim brojem idioma. U stanju je koristiti razne jednostavne konstrukcije i neke složene; • u proširenoj usmenoj produkciji pravi mnogo osnovnih grešaka koje mogu povremeno prouzrokovati nerazumijevanje.
Pisanje	<p>Učenik:</p> <ul style="list-style-type: none"> • je u stanju pismeno opisati uobičajene svakodnevne situacije; • zna u veoma kratkim crtama opisati neki običan događaj, ranije aktivnosti i lična iskustva ili ono što se svakodnevno piše u njegovom okruženju (kratka pisma, bilješke, molbe, telefonske poruke); • zna koristiti svakodnevni osnovni vokabular i konstrukcije te najčešće veznike; • zna napisati najčešće riječi i konstrukcije, ali pravi mnogo grešaka kod pisanja ostalih formi i konstrukcija i daje nespretne formulacije.
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici svjesno stječu znanje o jeziku, primjenjujući različite strategije učenja.

Nivo	Teme	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
9. razred Osnovna škola 7. godina učenja engleskog jezika	<ul style="list-style-type: none"> • Učenje i školovanje • Putovanja • Dokolica • Tradicije, legende, praznovjerja • Ljudi i događaji u prošlosti • Okoliš – promjene i zaštita • Zanimanja / karijere • Moja 	<p>Učenici će moći da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - izraze usmeno ili pismeno: <ul style="list-style-type: none"> - svoj stav u vezi sa datim temama, dajući argumente za i protiv; - dopadanje i nedopadanje, - slaganje i neslaganje; - opišu: <ul style="list-style-type: none"> - osobe, predmete, mjesta; - osjećanja; - neki događaj u prošlosti; - neki izum, proces; - porede ljude i predmete; - traže, daju i slijede uputstva; - postavljaju pitanja i daju odgovore na lična pitanja, kao i pitanja u vezi sa mišljenjima drugih; - traže, daju i slijede uputstva 	<p>RECEPCIJA</p> <p>a) SLUŠANJE I REAGOVANJE</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovat će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - davanjem kratkih i nešto dužih odgovora; - uočavanjem opće i posebne informacije; - povezivanjem odgovarajućih dijelova; - predviđanjem osnovnog sadržaja teksta; - popunjavanjem praznina i tabela; - pravljenjem bilježaka; - rješavanjem zadataka: <ul style="list-style-type: none"> - tačno/netačno; - zadataka višestrukog izbora. <p>b) ČITANJE I REAGOVANJE</p> <p>Učenici će čitati kratke tekstove u sebi ili naglas</p>	<p>Učenici će ponavljati i učiti:</p> <p>Imenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - broj, rod i padež (npr. <i>He gave me a letter. He gave a letter to me.</i>) <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lične - Pokazne - Upitne - Prisvojne - Neodređene - Odnosne zamjenice: <i>who, which, that..</i> <p>Pridjeve:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Determinatore: <ul style="list-style-type: none"> - Članove: <i>a/an, the, zero</i> - Prisvojne pridjeve - Pokazne pridjeve - Pridjeve za neodređenu količinu i broj, npr. <i>some, any, much, many, all, (a) few, (a) little, itd.</i> - Upitne pridjeve: <i>what, which, whose</i> 	<p>Učenici će učiti ili ponavljati vokabular koji se odnosi na date teme:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Učenje kako treba učiti, osnovni vokabular, npr. <i>the importance of education, self-assessment, life-long learning</i> itd; razlike UK, USA, BiH; • Različiti načini putovanja, prošireniji vokabular neophodan za opisivanje mjesta, npr. <i>journey, excursion, trip, outing</i> itd.; • Dokolica, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>film, theatre, TV series, soap operas, reading books</i>, itd.; • Tradicije, stare legende iz raznih zemalja, osnovni vokabular, npr. <i>Robin Hood, Loch Ness Monster</i>, urbane legende, legende iz našeg vremena i okruženja; • Ljudi i događaji u prošlosti, vokabular vezan uz znamenite ljude i događaje iz prošlosti, te izume koji su promijenili svijet, sa osvrtom na BiH, npr. <i>scientific discoveries, the wheel, the telephone</i> itd.;

	<p>domovina</p> <p>• Svijet budućnosti</p>	<p>(npr. kako se koristi neki uređaj);</p> <p>- pišu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prijavu na dati oglas, - kraći sastav / opis; <p>- koriste javne usluge (npr. banku, željeznicu, telefon);</p> <p>- govore/pišu o dobrim i lošim stranama nečega u okviru date teme;</p> <p>- vode anketu u vezi sa datom temom na osnovu čega će napisati kratak izvještaj, članak ili usmeno izlagati;</p> <p>- intervjuišu svoga druga, komšiju, poznatu ličnost itd.;</p> <p>- rade zajednički na rješavanju nekog problema / izradi projekta.</p>	<p>i reagovat će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uočavanjem opće ili posebne informacije, - predviđanjem sadržaja ili suštine teksta; - rješavanjem: <ul style="list-style-type: none"> - zadataka tačno/netačno, - zadataka višestrukog izbora. <p>c) PRODUKCIJA</p> <p>a) GOVOR</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - učestvovati u: <ul style="list-style-type: none"> - razgovorima, debatama i panel diskusijama; - strukturiranim diskusijama; - igrati po ulogama; - izraziti mišljenje, navodeći prednosti i nedostatke nečega u okviru date teme; - prepričavati priču ili događaj; - održati usmenu prezentaciju koja se zasniva na 	<ul style="list-style-type: none"> - Opisne pridjeve koji se odnose na date teme - Pridjeve i priloge (npr. <i>good – well, friendly – in a friendly way/manner</i>) <p>Glagole:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Present Simple - Present Continuous - Past Simple - Past Continuous - Present Perfect - Future Tense - <i>Going to</i> – forma - Present Perfect Continuous (sa <i>for, since</i>) - Past Perfect (u rečenicama sa <i>after/when/before</i>) - Modalne glagole: <i>have to/not have to, must, mustn't, needn't;</i> - Vezne glagole koji zahtijevaju dopunu pridjevom (npr. <i>appear upset, seem right, look nice, smell/taste/sound nice</i>); - Glagole iza kojih slijedi gerund i/ili infinitiv 	<ul style="list-style-type: none"> • Okoliš – promjene i zaštita, osnovni vokabular, npr. <i>air pollution, heat, greenhouse effect, deforestation, exhaust fumes, changes in climate; reduce car traffic, use lead-free gas/petrol, recycling</i> itd.; • Zanimanja / karijere, osnovni vokabular uz upotrebu fraznih glagola i izraza, kao što su: <i>set up, drop out, leave, apply for a job, free lance, give up, attend a training course, read, advert</i> itd.; • Moja domovina, osnovni vokabular za opisivanje u okviru odabranog aspekta prikazivanja svoje domovine; • Svijet budućnosti, osnovni vokabular vezan uz predviđanja događaja i razvoja u budućnosti naše planete itd.; <p>Pored toga što će neprestano dograđivati vokabular, učenici će učiti da koriste:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Afikse, koji se odnose na date teme i gramatiku, npr. <i>scholarship, apprenticeship, irregular, indefinite, unpopular, unfair</i> itd.; - Antonime, koji se odnose na date teme, npr. <i>reliable – unreliable, possible – impossible, moral –</i>
--	--	---	---	---	--

			<p>prethodnom slušanju ili čitanju.</p> <p>b) PISANJE</p> <p>Učenici će:</p> <p>- pisati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - diktat, kratke poruke, lična pisma, razglednice (aktivnosti koje vodi nastavnik, a koje se zasnivaju na prethodnom čitanju, slušanju ili korištenju bilježaka); - kraću priču, radove u kojima se iznosi mišljenje; - različite kraće opise; - popunjavati obrasce i pisati upitnike, praviti postere, raspored časova; - praviti bilješke; - ispravljati greške – self-correction, peer-correction. 	<p>(npr. <i>begin reading/to read, enjoy walking, want to walk</i>);</p> <p>- Passive Voice, nešto opširnije;</p> <p>Rečenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>If</i> - rečenice (drugi tip) - Vremenske - Odnosne (restriktivne i nerestriktivne) <p>Direktni i indirektni govor (izjave, zapovijesti, molbe, pitanja) sa uvodnim glagolima <i>say, tell</i> i <i>ask</i> u sadašnjem vremenu.</p>	<p><i>immoral</i> itd.;</p> <p>-Složenice, koje se odnose na date teme, npr. <i>self-service, self-control</i> itd.;</p> <p>-Homografe, koji se odnose na date teme, npr. <i>use</i> (noun) i <i>use</i> (verb); <i>record</i> (noun) i <i>record</i> (verb) itd.;</p> <p>-Kolokacije, koje se odnose na date teme, npr. <i>do some revision, take an exam, fail/pass an exam, fill in the application form, go for a first/final interview</i>;</p> <p>-Prevodne ekvivalente ključnih riječi i izraza, uz selektivno poređenje sa bosanskim, srpskim, hrvatskim jezikom učenika, kao i nekim drugim stranim jezicima.</p>
--	--	--	--	---	--

INTERDISCIPLINARNI SADRŽAJ

Učenici će također učiti jezik i proširivati svoj vokabular, oslanjajući se na znanje stečeno kroz učenje drugih školskih predmeta u okviru datih tema.

INTERKULTURALNE VJEŠTINE

Učenici će se:

- upoznavati sa sličnostima i različitostima između Bosne i Hercegovine i zemalja engleskog govornog područja u oblasti kulture, edukacije, slobodnog vremena učenika, načina življenja u okviru datih tema,
- navikavati da se ophode učtivo u komunikaciji sa pripadnicima kulture o kojoj uče,
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je prirodan za kulturu zemlje čiji jezik uče, obraćajući posebnu pažnju na odnose među ljudima pri neposrednom kontaktu, komunikaciji itd.,
- naučiti da poštuju tradiciju, običaje, navike drugih ljudi itd.

UČENJE KAKO SE TREBA UČITI

Učenici će učiti da:

- budu odgovorni i aktivni kada uče jezik,
- koriste različite radne metode i strategije učenja tipične za učenje jezika, kao što je razumijevanje smisla iz konteksta itd.,
- nadoknađuju praznine u znanju korištenjem različitih metoda, kao što je parafraziranje,
- koriste informacionu tehnologiju kod učenja jezika,
- ocjenjuju svoje aktivnosti i aktivnosti svojih drugova iz razreda, kao i nivo svog i njihovog znanja u odnosu na postavljene ciljeve i , ako je potrebno, mijenjaju metode rada,

- koriste samostalno udžbenike, rječnike i druge priručnike.

CILJANI NIVO ZNANJA

9. razred – 7. godina učenja	Slušanje i razumijevanje	Govorenje	Čitanje i razumijevanje	Pisanje
Nivoi	A2.2	A2.2	A2.2	A2.2

NJEMAČKI JEZIK
ČETVRTA GODINA UČENJA, IX RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
(2 časa sedmično – 66 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi njemačkog jezika u devetom razredu osnovne škole treba težiti potpunom dostizanju nivoa A2.1 Evropskog okvira za strane jezike.	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati/ ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik može uz znatan napor razumjeti jednostavan, formalan i neformalan razgovor o temama koje su za njega od neposredne važnosti. • Može razumjeti glavnu poentu u kratkim, jednostavnim porukama (uputstva, objave) i pratiti promjenu teme na TV vijestima. • Može razumjeti iskaz ukoliko je jasno artikuliran standardnim jezikom i brzinom sporijom od normalne. Često mora zahtijevati da mu se nešto ponovi.
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik može razumjeti kratke, jednostavne tekstove koji sadrže najfrekventniji vokabular (privatna pisma, kratke vijesti, jednostavna uputstva). • Može razumjeti glavne ideje i neke detalje u tekstu koji se sastoji od nekoliko pasusa. Može locirati, komparirati, kontrastirati jednu ili više određenih informacija u nešto širem tekstu. Ponekad je u stanju da pogodi iz konteksta značenje nepoznatih jezičkih jedinica. • Sporo čita i teže razumije čak i relativno kratke odlomke teksta.
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik može dati kratak, jednostavan opis u okviru poznate teme za koju je lično vezan. Može razumjeti kratke informacije društvenog tipa, te obavljati dosta transakcija. Može nakratko povesti razgovor, ali je rijetko u stanju da ga dragovoljno nastavi jer ne razumije dovoljno. • Izgovara bez poteškoća neke poznate nizove, ali pravi mnogo veoma primjetnih pauza i grešaka kod započinjanja. • Izgovor učenika je općenito dovoljno jasan i razumije se čak i u slučaju kada sagovornici zahtijevaju da im ponešto ponovi.

	<ul style="list-style-type: none"> • Vlada najosnovnijim gramatičkim strukturama, ali još uvijek pravi mnogo osnovnih grešaka.
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik je u stanju da pismeno opiše nekolicinu svakodnevnih situacija. • Zna napisati kratke, jednostavne poruke (lična pisma, bilješke) u vezi sa svakodnevnim potrebama. Zna pisati jednostavne linearne opise i sastave na veoma poznate teme (stvarne i izmišljene ličnosti, događaji, vlastiti planovi i planovi članova porodice). • Zna dosta tačno pisati najčešće riječi, ali stalno pravi osnovne greške (vremena, afiksi) i daje mnogo nespretnih formulacija.
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici svjesno usvajaju znanje o jeziku.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Tematske cjeline:

1. Zemlje njemačkog govornog područja
2. Moja domovina
3. Svakodnevni život i slobodno vrijeme
4. Putovanje
5. Prijateljstvo
6. Prva ljubav
7. Sredstva informisanja
8. Praznici i tradicija
9. Izbor zanimanja

Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
Učenici će znati: - planirati putovanje, - odabrati cilj putovanja i prijevozno sredstvo, -razumjeti tekst oglasa, prospekta i slično, -uspostaviti kontakt telefonom ili mailom, -diskutovati pro i kontra,	SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovati: - povezivanjem slike i slušanog teksta, - označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji, - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa kasetofona i sl., - popunjavanjem praznina u tekstu, - popunjavanjem tabela,	Učenici će učiti o tome i koristiti : Imenice: -Sistematizacija znanja o deklinaciji imenica.	Učenici će usvajati novi i proširivati već usvojeni vokabular koji se odnosi na date teme, npr. : Svakodnevni život -der Alltag, Termine vereinabren, Wochenplan, Verabredungen,

<ul style="list-style-type: none"> -argumentovati svoju odluku, - predstaviti najboljeg prijatelja, - izraziti osjećanja, - govoriti o svom hobiju, svojim navikama, - nešto opisati, porediti sa nečim, iskazati mišljenje o nečem... - diskutovati o TV-programu, - nabrojati svoje omiljene emisije i obrazložiti izbor, - opisati medije i njihovu funkciju, - govoriti o omiljenom prazniku, - čestitati praznike, - govoriti o svojim željama vezano za budućnost i izbor zanimanja, - nabrojati zemlje njemačkog govornog područja, poznate ličnosti sa njemačkog govornog područja, - govoriti o svojoj domovini. 	<ul style="list-style-type: none"> - rješavanjem zadataka višestrukog izbora. <p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - čitati rečenice i kraće tekstove, - tražiti osnovne informacije u tekstu, pritom rješavajući zadatke poput: <ul style="list-style-type: none"> -pridruživanja slike tekstu; -pridruživanja podnaslova dijelovima teksta; -označavanja tačnih i netačnih tvrdnji; -odgovaranja na postavljena pitanja; -dopunjavanja teksta; <p>popunjavanja tabela i sl.</p> <p>GOVOR</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - govoriti kratke iskaze sa mnogo pauza i tražeći odgovarajuće izraze, - postavljati jednostavna pitanja, - davati važne informacije o sebi i neposrednom okruženju, - riječi i grupe riječi i rečenice povezivati jednostavnim veznicima <i>i, ili, onda,</i> - igrati uloge, - pripremati i sprovesti jednostavne dijaloge, - voditi dijaloge prema datoj skici. <p>PISANJE</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepisivati rečenice i kraće tekstove, - rekonstruisati riječi i rečenice, - dopunjavati izostavljene riječi, dijelove rečenice ili cijele rečenice, - pisati kratki, jednostavan tekst prema datom tekstualnom modelu, - samostalno napisati kratki tekst (vođeno pisanje). 	<p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sistematizacija ličnih i prisvojnih zamjenica u nominativu, dativu i akuzativu, - Upitna zamjenica <i>was für ein.</i> <p>Pridjevi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Atributivno upotrijebljen pridjev u nominativu. <p>Glagoli:</p> <ul style="list-style-type: none"> - preterit modalnih glagola, - perfekt najfrekventnijih jakih glagola, - perfekt glagola sa nenaglašenim prefiksom i glagola na <i>-ieren,</i> - perfekt glagola sa razdvojitivim prefiksom. <p>Prijedlozi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prijedlozi sa dativom i akuzativom, - Prijedlozi sa akuzativom (najčešći). <p>Rečenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zavisnosložena rečenica sa veznikom <i>dass,</i> - Vremenska rečenica sa veznicima <i>wenn i als.</i> <p>Učenici će koristiti, ali ne i učiti o sljedećem:</p> <p>Prilozi:</p> <ul style="list-style-type: none"> -najfrekventniji prilozi za mjesto i vrijeme. 	<p>Freizeitaktivitäten, etwas unternehmen ...</p> <p>Putovanje</p> <ul style="list-style-type: none"> -in den Urlaub fahren, andere Länder und Sitten kennen lernen, die Natur erleben, Reiseprospekt, Klassenfahrt, Jugendherberge, Verkehrsmittel, Stadtrundfahrt... <p>Prijateljstvo, prva ljubav</p> <ul style="list-style-type: none"> -miteinander reden, Ratschläge geben, bei Problemen helfen, gemeinsam etwas unternehmen, sich auf jemanden verlassen, für jemanden da sein... <p>Sredstva informiranja</p> <ul style="list-style-type: none"> -Fernsehprogramm, Nachrichten, Werbung, Jugendsendung, Sportreportage, Zeitung, Zeitschrift, Rundfunk, Medien früher und heute, berichten ... <p>Izbor zanimanja</p> <ul style="list-style-type: none"> -Vorteile, Nachteile eines Jobs, Geld verdienen, Teamarbeit, Erfahrungen sammeln, Spaß haben, Traumberuf, Nebenjobs ... <p>Praznici i tradicija</p> <ul style="list-style-type: none"> -Weihnachten, Weihnachtslieder, Ostern, Bajram, Familienfeste, Karneval, Valentinstag, feierlich, gemütlich, ein Fest vorbereiten, Glückwünsche, sich bedanken, <p>Napomena: Navedena leksika je samo prijedlog moguće leksike. Ne smije se shvatiti kao obavezan leksički minimum.</p>
--	---	---	--

FRANCUSKI JEZIK
ČETVRTA GODINA UČENJA, IX razred osnovne škole
(2 časa sedmično – 66 časova godišnje)

U nastavi francuskog jezika u devetom razredu osnovne škole treba težiti potpunom dostizanju nivoa A2.1 Evropskog okvira za strane jezike.	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati / ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici razumiju dovoljno kako bi zadovoljili osnovne, konkretne potrebe. Mogu s izvjesnim naporom razumjeti samo suštinu direktnog, stvarnog, usmenog diskursa u kontekstu osrednje težine. • Mogu uglavnom razaznati temu rasprave kojoj prisustvuju. Mogu razumjeti niz običnih riječi i veoma ograničen broj idioma u logički povezanom govornom iskazu, u kojem se raspravlja o poznatim temama ili općepoznatim stvarima. • Mogu razumjeti iskaz ukoliko se govori sporije i koristi standardan, jasan jezik. Mogu često zahtijevati da im se nešto ponovi.
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Mogu razumjeti glavne misli i neke detalje u osrednje teškim tekstovima koji se sastoje od dva-tri pasusa (reklame, jelovnici, raspored) i u tekstovima baziranim na činjenicama (uputstva, kratke vijesti). • Mogu povremeno pogoditi značenje nepoznatih riječi prema njihovom obliku i kontekstu. • Često moraju ponovo pročitati tekst i koristiti rječnik.
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • Mogu razmjenjivati rutinske informacije i voditi kratke razgovore o, za njih, važnim temama. Mogu tražiti pomoć. • Govore relativno tečno, ali su još uvijek veoma primjetni različiti tipovi zastajkivanja. • Izgovor je razumljiv, uprkos primjetnom stranom akcentu i greškama fonološke prirode. • Relativno dobro vladaju svakodnevnim vokabularom. • U proširenoj usmenoj produkciji još uvijek prave mnogo osnovnih grešaka (npr. glagolska vremena).
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici su u stanju da pismeno opišu najuobičajenije svakodnevne situacije. • Znaju u veoma kratkim crtama opisati neki običan događaj, ranije aktivnosti i lična iskustva (kratka pisma, bilješke, molbe, telefonske poruke).

	<ul style="list-style-type: none"> • Znaju napisati najčešće riječi i konstrukcije, ali i dalje prave mnogo grešaka kod pisanja i daju nespretne formulacije.
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Na ovom nivou učenja učenici prepoznaju, ponavljaju, uče i upotrebljavaju stečena znanja o jeziku.

Nivo	Teme	Funkcije i sposobnosti	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
<p>9.razred</p> <p>Osnovna škola</p> <p>4. godina učenja francuskog jezika</p> <p>Razvijanje osnovnog znanja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Druženje i prijateljstva • Škola • Čovjek/dijelovi ljudskog tijela • Zdravlje i sport • Mediji • Nove tehnologije 	<p>Učenici će znati:</p> <p>-predstaviti svoje prijatelje,</p> <p>-opisati:</p> <p>-osnovne karakterne osobine čovjeka,</p> <p>-tijelo čovjeka,</p> <p>-sportske aktivnosti.</p> <p>-predstaviti (usmeno i pismeno) svoju školu, aktivnosti u školi, sport kojim se bave, nove tehnologije koje ih interesuju,</p> <p>- pričati, postavljati i odgovarati na pitanja u vezi sa zdravljem, sportskim aktivnostima, medijima, novim tehnologijama,</p> <p>-davati, tražiti i slijediti usmena i pismena uputstva u vezi sa funkcijom i načinom upotrebe telefona, mobitela, kompjutera,</p> <p>-govoriti o svom ličnom stavu u vezi sa datim</p>	<p>RECEPCIJA</p> <p>a) SLUŠANJE I REAGOVANJE</p> <p>Učenici će slušati tekst koji je izgovorio nastavnik ili izvorni govornik i reagovati:</p> <p>1) neverbalno, npr.:</p> <p>-izvršavanjem uputa i naređenja, popunjavanjem tabela ili vježbi sa prazninama, podvlačenjem ili zaokruživanjem tačnog odgovora, bilježenjem ključnih riječi ili traženih informacija,</p> <p>2) verbalno, npr.:</p> <p>-davanjem odgovora na pitanja, postavljanjem pitanja u vezi sa tekstom, potvrđivanjem ili negiranjem tvrdnji.</p> <p>b)ČITANJE I REAGOVANJE</p> <p>Učenici će znati čitati kratke tekstove u sebi ili naglas, i reagovati :</p>	<p>Učenici će ponavljati i utvrđivati stečena znanja, te učiti i primjenjivati novo gradivo.</p> <p>Fonetika:</p> <p>-intonacija rečenice,</p> <p>-vezivanje riječi,</p> <p>-specifični fonemi – vokali, nazali.</p> <p>Imenice:</p> <p>- <u>rod</u>: prirodni i gramatički,</p> <p>- <u>množina</u>: pravilna i nepravilna,</p> <p>-<u>slaganje pridjeva</u> sa imenicom.</p> <p>Član:</p> <p>-ponavljanje određenog i neodređenog člana,</p> <p>-partitivni član.</p> <p>Zamjenice:</p> <p>-<u>lične</u> zamjenice u funkciji subjekta i direktnog i indirektnog objekta i njihovo mjesto u potvrdnoj, odričnoj i upitnoj rečenici,</p> <p>-pokazne zamjenice,</p> <p>-proste upitne zamjenice: qui, que (de qui, à qui...),</p>	<p>Učenici će ponavljati i proširivati vokabular u vezi sa sljedećim temama:</p> <p>-Druženje i prijateljstva</p> <p>-le/la meilleur/e ami/e,</p> <p>-avoir de la confiance ,</p> <p>se confier à, sortir ensemble, s’amuser bien, organiser une fête ; une surprise-partie....</p> <p>-la description du caractère : bon, confiant, gai, timide, sympathique, sociable, renfermé, râleur, discret/indiscret...</p> <p>-Škola-proširivanje vokabulara:</p> <p>-le journal d’école,</p> <p>-rapporter des activités à l’école, les nouvelles de la vie scolaire,</p> <p>-créer les affiches représentant le système scolaire en France et chez nous, présenter son école, ses amis, ses professeurs...</p> <p>-Čovjek/dijelovi ljudskog tijela</p> <p>-les parties du corps, (le pied, la jambe, la main, le bras, le doigt, le cou, le ventre, le cœur,...),</p> <p>-souffrir, avoir mal à,</p> <p>lever le bras, plier les genoux, baisser les épaules, marcher, s’arrêter, se retourner...</p>

		<p>temama,</p> <p>-davati savjete, naredbe, pozivati i odgovarati na pozive,</p> <p>-opisati situaciju u prošlosti,</p> <p>-opisati situaciju u budućnosti,</p> <p>-upoređivati ljude i predmete,</p> <p>-pisati kratke članke i intervju za školske novine, molbe, telefonske poruke.</p> <p>Napomena: sve ove funkcije i vještine će biti svedene na učenikove jezičke kompetencije.</p>	<p>1) neverbalno, npr: -rješavanjem zadataka višestrukog izbora i tačnih i netačnih tvrdnji, podvlačenjem traženih informacija, ispravljanjem pogrešaka, dopunjavanjem rečenica itd.,</p> <p>2) verbalno, npr: -odgovaranjem i postavljanjem pitanja, dovršavanjem rečenica, prepričavanjem teksta itd.</p> <p>PRODUKCIJA</p> <p>a)GOVOR Učenici će u skladu sa dostignutim jezičkim kompetencijama: - voditi kratke razgovore, koristeći jednostavne konstrukcije, -govoriti na zadanu temu, -prepričavati događaj, -predstavljati predmet ili osobu, -davati i tražiti obavijesti, -glumiti/recitovati, -pjevati.</p> <p>b)PISANJE Učenici će znati pisati:</p>	<p>-neodređene zamjenice: on, tout, personne, chaque, -odnosne zamjenice qui, que, où, dont.</p> <p>Pridjevi: -prisvojni, -pokazni, -upitni, -opisni (pravilna i nepravilna komparacija).</p> <p>Glagoli: Potvrđni, odrični i upitni oblik: <i>-prezent</i> – ponavljanje pravih glagola i učenje osobnosti glagola sa infinitivom na – ir, -re, -oir, <i>-bliski futur</i>, <i>-futur I</i>, <i>-perfekt</i> glagola na – er, -perfekt pomoćnih glagola i nekih nepravilnih glagola čestih u upotrebi (aller, pouvoir, devoir, faire, prendre, venir), <i>-imperpekt</i>.</p> <p>Prilozi: -tvorba priloga na –ment, -ponavljanje priloga: <i>-za mjesto:</i> ici, là, où, dedans, dehors, <i>-za vrijeme:</i> maintenant,</p>	<p>-l'hygiène du corps prendre la douche, se laver, se brosser les dents, -le savon, le shampoing, la serviette, le dentifrice ...</p> <p>Zdravlje i sport -entretenir le corps et la santé -être en pleine forme, être sportif/ive, -les sports collectifs, jouer à... -les sports individuels, faire de la natation, du ski, faire du vélo, -l'esprit sportif : savoir gagner/perdre un match -supporter une équipe</p> <p>Mediji -les journaux, les magazines, les quotidiens -la radio, la télé : les émissions en direct, les infos, les films, les reportages... -les chaînes, les pubs -l'animateur/trice, le/la présentateur/trice les vedettes de télé</p> <p>-Nove tehnologije - le téléphone portable, l'ordinateur : comment ça marche ? -allumer/éteindre, appuyer le bouton/la touche, envoyer/recevoir un SMS, un message, taper sur le clavier, enregistrer, imprimer.</p>
--	--	--	--	---	---

			<p>-kratke poruke, SMS, mail, pozivnice, pisma, kratku priču, dijalog, kratki opis, diktate, popunjavati tabele i jednostavne križaljke.</p>	<p>encore, toujours, puis, ensuite, finalement, longtemps, - <i>za količinu</i>: peu, assez, beaucoup, trop, très.</p> <p>Prijedlozi (ponavljanje): à, dans, de, chez, pour, avec etc.</p> <p>Brojevi: -glavni do 1000 (ponavljanje) -redni do 10.</p> <p>Rečenica: -red riječi u potvrdnoj, upitnoj i odričnoj rečenici.</p>	
--	--	--	--	--	--

A R A P S K I   J E Z I K
DRUGI STRANI JEZIK
ČETVRTA GODINA UČENJA, IX RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
(2 časa sedmično – 66 časova godišnje)

Cilj i zadaci učenja arapskog jezika

Cilj učenja arapskog jezika je osposobljavanje učenika za usmenu i pismenu komunikaciju na arapskom jeziku o različitim temama iz svakodnevnog života.

Proširivanje opće kulture učenika kroz upoznavanje s načinom života i tradicijom zemalja u kojima se govori arapski jezik.

Kroz učenje stranog jezika kod učenika se razvija svijest o značaju višejezičnosti, duhu tolerancije, kosmopolitizmu, toleranciji, humanizmu i internacionalizmu.

Zadaci nastave arapskog jezika su:

- razvoj sve četiri jezičke vještine,
- ovladavanje osnovnim leksičkim, fonetskim i gramatičkim minimumom,
- upoznavanje sa kulturom naroda čiji se jezik izučava i razumijevanje i poštivanje drugih kultura,
- razvijanje motivacije za učenje jezika i zadovoljstva u učenju,
- razvijanje samopouzdanja i samopoštivanja,
- razvijanje samostalnosti i kreativnosti,
- razvijanje sposobnosti slušanja i međusobnog uvažavanja,
- osposobljavanje učenika za samostalno korištenje različitih izvora znanja, odnosno ovladavanje strategijama učenja (naučiti kako učiti).

NIVO: ČETVRTA GODINA UČENJA , IX RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

(2 časa sedmično/ 66 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA	
Ciljevi nastave arapskog jezika	Očekivani rezultati učenja
<ul style="list-style-type: none"> - Učenje jezika, a ne o jeziku - Razvijanje pozitivnog stava prema učenju jezika - Razvijanje radoznalosti i kreativnosti - Razvijanje razumijevanja i logičkog pamćenja - Razvijanje temeljitosti, predanosti i preciznosti u učenju jezika - Razvijanje samostalnosti u govoru - Putem igara, pjesme i plesa učiniti da učenje arapskog jezika bude zabavno - Čitanje i pisanje jednostavnih sintagmi i rečenica	<ul style="list-style-type: none"> - Ljubav i spremnost za učenje arapskog jezika - Razumijevanje jednostavnih sadržaja na arapskom jeziku - Sloboda i samostalnost u govoru - Čitanje riječi vezanih za konkretan pojam (samostalno upotrebljenih) - Čitanje i pisanje jednostavnih sintagmi i rečenica - Prepisivanje riječi i kratkih sadržaja - Kratki usmeni i pismeni odgovori - Dopunjavanje riječi i rečenica

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- Teme (opća tematska područja kao osnov za daljnji rad)
- Funkcije i vještine (usmena i pismena kompetencija)
- Aktivnosti (pomoću kojih se realizuju vještine)
- Gramatika (osnove gramatike za dati nivo)
- Vokabular (u okviru datih tema)

Neophodno je ponoviti osnovne fraze i provjeriti da li su usvojeni: sukun; tašdid; tanwin; pisanje određenog člana; pisanje tanwina u akuzativu; nastavci gramatičkog ženskog roda; lične i pokazne zamjenice.

Nivo	Teme	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
9. razred Osnovna škola 4. godina učenja arapskog jezika Prvi stepen elementarnog znanja	<p>- Opisati školu</p> <p>- Aktivnosti u nastavi</p> <p>- Kupovina (voće, povrće, brojevi)</p> <p>- Izražavanje vremena (puni sati)</p> <p>-Opisati slobodne aktivnosti (sportske, kulturne i dr.)</p> <p>-Porodica i članovi porodice (zanimanja)</p> <p>-Opisati (grad, kuću, sobu)</p>	<p>Učenici će znati:</p> <p>-predstaviti sebe i druge,</p> <p>-imenovati članove svoje uže porodice, njihova zanimanja i interesovanja,</p> <p>-opisati jednostavnim rečenicama (imenskim i glagolskim) i ograničenim brojem riječi ljude i predmete u kući,</p> <p>-imenovati predmete u školskoj torbi i učionici,</p> <p>-nabrojati ograničen broj voća i povrća i neke osnovne prehrambene artikle,</p> <p>-brojati od 1 do 100,</p> <p>-koristiti redne brojeve do 12 za izražavanje punih sati,</p> <p>-nabrojati dane u sedmici,</p> <p>-iskazivati posjedovanje putem pronominalnih sufiksa i genitivne veze.</p>	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovati:</p> <p>1) neverbalno, npr.:</p> <p>-gestikulacijom predstaviti ono što su čuli,</p> <p>-bojenjem navedenih predmeta/osoba,</p> <p>-pokazivanjem na određene ilustracije koje se odnose na riječi koje su učenici čuli odn. povezivanjem slike sa tekstom koji čuju,</p> <p>-izvođenjem uputstava koje nastavnik izgovara ili koja čuju sa kasetofona,</p> <p>2) verbalno, npr.:</p> <p>-ponavljanjem određenih sintagmi i rečenica koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa kasetofona,</p> <p>-davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa kasetofona.</p> <p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE</p> <p>Učenici će prepoznati jednu ili više napisanih sintagmi ili rečenica i reagovati:</p> <p>1) neverbalno, npr.:</p> <p>-gestikuliranjem, imitiranjem-povezivanjem pisanih sintagmi i odgovarajućih ilustracija,</p> <p>2) verbalno, npr.:</p> <p>-kraćim pismenim ili usmenim odgovorima na pitanja,</p> <p>-dopunjavanjem izostavljenih sintagmi u tekstu,</p> <p>-povezivanjem ponuđenih riječi u tekstu...itd.</p> <p>GOVOR</p> <p>Učenici će:</p> <p>-ponavljati riječi nastavnika ili riječi izgovorene sa kasetofona,</p> <p>-voditi kraće dijaloge u parovima sa drugim učenicima ili sa nastavnikom,</p> <p>-pjevati,</p> <p>-recitovati kraće pjesmice,</p> <p>-glumiti itd.</p> <p>PISANJE</p>	<p>- Lične zamjenice (množina)</p> <p>- Pridjevi</p> <p>- Komparacija pridjeva</p> <p>- Pravi prijedlozi</p> <p>- Genitiv poslije prijedloga</p> <p>- Iskazivanje posjedovanja pomoću pronominalnih sufiksa (jednina 1. lice množine)</p> <p>- Genitivna veza</p> <p>- Izražavanje glagola "imati"</p> <p>- Dvojinna</p> <p>- Pravilna množina</p> <p>- Pokazne zamjenice (oblici koji nisu urađeni)</p> <p>- Perfekat</p> <p>- Direktni objekat (akuzativ)</p> <p>- Brojevi do 100</p> <p>- Redni brojevi do 12</p>	<p>-Učenici proširuju vokabular u okviru zadanih tema i koriste ga za konstruisanje jednostavnih atributivnih sintagmi, genitivne veze; imenske i glagolske rečenice</p> <p>-Kroz dijalog (igre, pjesmice, ponavljanje, prepoznavanje, crtanje i druge vježbe) uvježbavati osnovni vokabular</p> <p>-Vokabular treba proširivati u skladu sa temama koje se obrađuju</p> <p>-Postepeno uvoditi sinonime za leksiku koju</p>

			<p>Učenici najprije prepisuju riječi koje su prije toga usmeno usvojili, a potom postepeno usvajaju i pravilan način njihovog pisanja kroz vježbe poput:</p> <ul style="list-style-type: none"> -popunjavanja sintagmi i rečenica (npr.: Gdje su nestale riječi? - nastavnik ispisuje sintagme/rečenice na tabli, izostavljajući određene riječi koje učenici treba da popune), -rekonstruisanje riječi od ponuđenih slova, -takmičenje u pisanju brojeva itd., -samostalno konstruisanje sintagmi, imenskih i glagolskih rečenica na osnovu materijala koji je usvojen. 		je usvojila većina učenika
--	--	--	---	--	----------------------------

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE I PREPORUKE ZA VII, VIII I IX RAZRED

Savremena nastava stranog jezika treba da proizilazi iz najnovijih dostignuća nauke o jeziku, savremenih psihološko-pedagoških teorija i saznanja o procesu učenja, i kao takva treba da bude usmjerena ka učeniku. Metodika nastave stranog jezika i u ovoj trijadi (VII, VIII i IX razred osnovne škole) treba da omogući skladno razvijanje učenikovih sposobnosti, podstiče slobodu i kreativnost ideja, te razvija njegove kulturne, estetske i intelektualne vrijednosti i sposobnosti. Na ovim polazištima zasnivaju se i didaktička uputstva.

Prije svega, neophodno je uspostaviti pozitivne emotivne odnose i atmosferu uzajamnog povjerenja i razumijevanja između nastavnika i učenika, jer taj afektivni potencijal predstavlja preduslov za nesmetani razvoj kognitivnih sposobnosti u procesu učenja. I na ovom nivou (sedma godina učenja) treba istaći poseban značaj motivacije, kao i pažljivog izbora nastavnih sadržaja, usklađenih sa spoznajnim svijetom djeteta i njegovim doživljajima i uzrastom. Raznolike aktivnosti treba da imaju za cilj učenje stranog jezika bez pritiska i straha od neznanja, uz punu slobodu neverbalnog i verbalnog izražavanja. Sredstva, načini i postupci kojima nastavnik može pomoći učenicima u svjesnom učenju jezika su raznoliki. Preporučuju se:

- dinamičnost i kreativnost,
- favoriziranje interaktivnog i grupnog rada,
- podsticanje inicijative učenika,
- obogaćivanje nastave elementima igre, ritma i dramatizacije,

- unošenje civilizacijskih i interkulturoloških elemenata,
- upotreba savremenih tehničkih sredstava,
- stalno ohrabrivanje i podsticanje učenika na samostalno učenje,
- analiziranje teškoća u procesu učenja,
- upoznavanje učenika sa kriterijima učenja itd.

Treba ponoviti da u ovoj fazi učenici svjesno stječu kognitivne sposobnosti razvijanjem vještina slušanja, govora, čitanja i pisanja. Između usmenih i pismenih aktivnosti treba nastojati uspostaviti finu ravnotežu.

Po pitanju slušanja postepeno se pristupa slušanju malo dužih tekstova i dijaloga, a prije njihovih slušanja nastavnik odgovarajućim aktivnostima priprema učenike za uspješno prihvatanje sadržaja.

Mada komunikativan pristup u nastavi podrazumijeva usklađenost sve četiri vještine, značajnu pažnju treba posvetiti razvijanju vještine govora. Za uspješno razvijanje ove vještine potrebni su: pažljiva priprema, izbor i prilagođenost teme, precizna uputstva, optimalan period za razmišljanje i pripremanje, nuđenje potrebnih riječi i izraza i sl. Poželjno je da u ovim aktivnostima učestvuje što veći broj učenika. Preporučuje se rad u parovima ili u manjim grupama kako bi se svi uključili. Tokom aktivnosti usmenog izražavanja učenika ne treba prekidati niti ispravljati, već mu nakon toga, uz pohvalu za aktivno učešće, na prikladan način ukazati na greške.

Cilj vještine čitanja je da osposobi učenika za samostalno čitanje tekstova odgovarajućom brzinom i razumijevanje njihove osnovne ideje, određene pojedinačne informacije, za uočavanje pojedinih detalja itd. Pri izboru tekstova treba voditi računa o tome koje tekstove odabrati za ovaj uzrast učenika da bi im bili što atraktivniji, raznovrsniji i pristupačniji. Treba voditi računa i o korelaciji nastavnih sadržaja, koliko je to moguće.

Cilj razvijanja vještine pisanja je osposobljavanje učenika da u pisanoj formi ostvari komunikaciju i svoje misli izrazi na logičan i razumljiv način. Metodički pristup pisanju podrazumijeva da se poštuje zadata tema, da se logički slijede događaji koji se opisuju, koristi odgovarajuća leksika, poštuju gramatička i sintaksička pravila, kao i pravila pravopisa i interpunkcije. Naravno, ulogu igra i kreativnost izražavanja. Pisanje može biti kontrolirano (dovršavanje teksta, pisanje prema modelu, popunjavanje formulara, diktati) ili slobodno (kreativno), kao što su pisanje pisama, oglasa, izvještaja, SMS ili e-mail poruka itd. Sve ove vještine treba da budu u skladu sa jezičkim kompetencijama učenika ovog uzrasta.

Korelacija među predmetima

Na ovom nivou za učenje stranog jezika koriste se znanja iz bosanskog, srpskog, hrvatskog jezika i drugih, stranih jezika. Već usvojena teoretska znanja iz bosanskog, srpskog, hrvatskog jezika olakšat će razumijevanje pojedinih jezičkih kategorija u stranom jeziku. Pri učenju stranog jezika učenici će također koristiti stečena znanja iz geografije, historije i umjetnosti, što će im omogućiti da se bolje upoznaju i shvate sličnosti i razlike međuljudskih odnosa. Određeni nastavni sadržaji koji se obrađuju u ovom razredu povezani su sa biologijom (okolina, životna sredina), fizikom i hemijom. Učenici će nastojati uspostaviti kontakte sa korespondentima iz zemlje čiji jezik uče. Tu će im pomoći znanje iz informatičkih tehnologija.

Da bi se ostvarila što bolja međupredmetna povezanost, potrebna je saradnja kolega u školi i, po mogućnosti, zajedničko planiranje godišnjih nastavnih planova.

Provjeravanje znanja i ocjenjivanje

Provjeravanje i ocjenjivanje učenika vrši se kontinuiranim praćenjem aktivnosti na časovima, prilikom rada u parovima, individualnog izlaganja, tumačenja i razumijevanja. Provjeravanje znanja je sastavni dio nastave i treba, po mogućnosti, da se obavlja na svakom času. Cilj provjeravanja znanja je da učenik dobije povratnu informaciju o svom radu, ali i da nastavnik sagleda uspješnost metoda svog rada. Radi uspješnijeg i objektivnijeg ocjenjivanja preporučuju se češće i kraće provjere znanja putem testova, kontrolnih zadataka, pismenih vježbi, upitnika, diktata (10-15 min) nakon svake obrađene nastavne jedinice uz prethodno jasno obrazložen cilj provjere. Na osnovu rezultata provjere nastavnik se vraća unazad, ako je potrebno usporava tempo, produbljuje, proširuje ili mijenja pedagoški pristup. Treba istaći da provjeravanje ne podrazumijeva uvijek i ocjenjivanje. Provjeravanje znanja provedeno prema unaprijed utvrđenim kriterijima, sa insistiranjem na pozitivnim stranama učenja, predstavlja pomoć i učeniku i nastavniku.

Tokom školske godine rade se dva pismena zadatka, u svakom polugodištu po jedan. Ocjena na pismenom zadatku treba da bude jedan od ključnih faktora za formulisanje konačne ocjene.

Rad sa djecom sa posebnim potrebama

Ukoliko se ukaže prilika, rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom programu.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE I PREPORUKE ZA VII, VIII I IX RAZRED

Savremena nastava stranog jezika treba da proizilazi iz najnovijih dostignuća nauke o jeziku, savremenih psihološko-pedagoških teorija i saznanja o procesu učenja, i kao takva treba da bude usmjerena ka učeniku. Metodika nastave stranog jezika i u ovoj trijadi (VII, VIII i IX razred osnovne škole) treba da omogući skladno razvijanje učenikovih sposobnosti, podstiče slobodu i kreativnost ideja te razvija njegove kulturne, estetske i intelektualne vrijednosti i sposobnosti. Na ovim polazištima zasnivaju se i didaktička uputstva.

Prije svega, neophodno je uspostaviti pozitivne emotivne odnose i atmosferu uzajamnog povjerenja i razumijevanja između nastavnika i učenika, jer taj afektivni potencijal predstavlja preduslov za nesmetani razvoj kognitivnih sposobnosti u procesu učenja. I na ovom nivou (četvrta godina učenja) treba istaći poseban značaj motivacije kao i pažljivog izbora nastavnih sadržaja, usklađenih sa spoznajnim svijetom djeteta i njegovim doživljajima i uzrastom. Raznolike aktivnosti treba da imaju za cilj učenje stranog jezika bez pritiska i straha od neznanja, uz punu slobodu neverbalnog i verbalnog izražavanja. Sredstva, načini i postupci kojima nastavnik može pomoći učenicima u svjesnom učenju jezika su raznoliki. Preporučuju se:

- dinamičnost i kreativnost,
- favoriziranje interaktivnog i grupnog rada,
- podsticanje inicijative učenika,
- obogaćivanje nastave elementima igre, ritma i dramatizacije,
- unošenje civilizacijskih i interkulturoloških elemenata,
- upotreba savremenih tehničkih sredstava,
- stalno ohrabrivanje i podsticanje učenika na samostalno učenje,
- analiziranje teškoća u procesu učenja,
- upoznavanje učenika sa kriterijima učenja itd.

Treba ponoviti da u ovoj fazi učenici svjesno stječu kognitivne sposobnosti razvijanjem vještina slušanja, govora, čitanja i pisanja. Između usmenih i pismenih aktivnosti treba nastojati uspostaviti finu ravnotežu.

Po pitanju slušanja postepeno se pristupa slušanju malo dužih tekstova i dijaloga, a prije njihovih slušanja nastavnik odgovarajućim aktivnostima priprema učenike za uspješno prihvatanje sadržaja.

Mada komunikativan pristup u nastavi podrazumijeva usklađenost sve četiri vještine, značajnu pažnju treba posvetiti razvijanju vještine govora. Za uspješno razvijanje ove vještine potrebni su: pažljiva priprema, izbor i prilagođenost teme, precizna uputstva, optimalan period za razmišljanje i pripremanje, nuđenje potrebnih riječi i izraza i sl. Poželjno je da u ovim aktivnostima učestvuje što veći broj učenika. Preporučuje se rad u parovima ili u manjim grupama kako bi se svi uključili. Tokom aktivnosti usmenog izražavanja učenika ne treba prekidati niti ispravljati, već mu nakon toga, uz pohvalu za aktivno učešće, na prikladan način ukazati na greške.

Cilj vještine čitanja je da osposobi učenika za samostalno čitanje tekstova odgovarajućom brzinom i razumijevanje njihove osnovne ideje, određene pojedinačne informacije, za uočavanje pojedinih detalja itd. Pri izboru tekstova treba voditi računa o tome koje tekstove odabrati za ovaj uzrast učenika da bi im bili što atraktivniji, raznovrsniji i pristupačniji. Treba voditi računa i o korelaciji nastavnih sadržaja, koliko je to moguće.

Cilj razvijanja vještine pisanja je osposobljavanje učenika da u pisanoj formi ostvari komunikaciju i svoje misli izrazi na logičan i razumljiv način. Metodički pristup pisanju podrazumijeva da se poštuje zadata tema, da se logički slijede događaji koji se opisuju, koristi odgovarajuća leksika, poštuju gramatička i sintaksička pravila, kao i pravila pravopisa i interpunkcije. Naravno, ulogu igra i kreativnost izražavanja. Pisanje može biti kontrolisano (dovršavanje teksta, pisanje prema modelu, popunjavanje formulara, diktati) ili slobodno (kreativno), kao što su pisanje pisama, oglasa, izvještaja, SMS ili e-mail poruka itd. Sve ove vještine treba da budu u skladu sa jezičkim kompetencijama učenika ovog uzrasta.

Korelacija među predmetima

Na ovom nivou za učenje stranog jezika koriste se znanja iz bosanskog, srpskog, hrvatskog i drugih, stranih jezika. Već usvojena teoretska znanja iz bosanskog, srpskog, hrvatskog jezika olakšat će razumijevanje pojedinih jezičkih kategorija u stranom jeziku. Pri učenju stranog jezika učenici će također koristiti stečena znanja iz geografije, historije i umjetnosti, što će im omogućiti da se bolje upoznaju i shvate sličnosti i razlike međuljudskih odnosa. Određeni nastavni sadržaji koji se obrađuju u ovom razredu povezani su sa biologijom (okolina, životna sredina), fizikom i hemijom. Učenici će nastojati uspostaviti kontakte sa korespondentima iz zemlje čiji jezik uče. Tu će im pomoći znanje iz informatičkih tehnologija.

Da bi se ostvarila što bolja međupredmetna povezanost, potrebna je saradnja kolega u školi i, po mogućnosti, zajedničko planiranje godišnjih nastavnih planova.

Provjeravanje znanja i ocjenjivanje

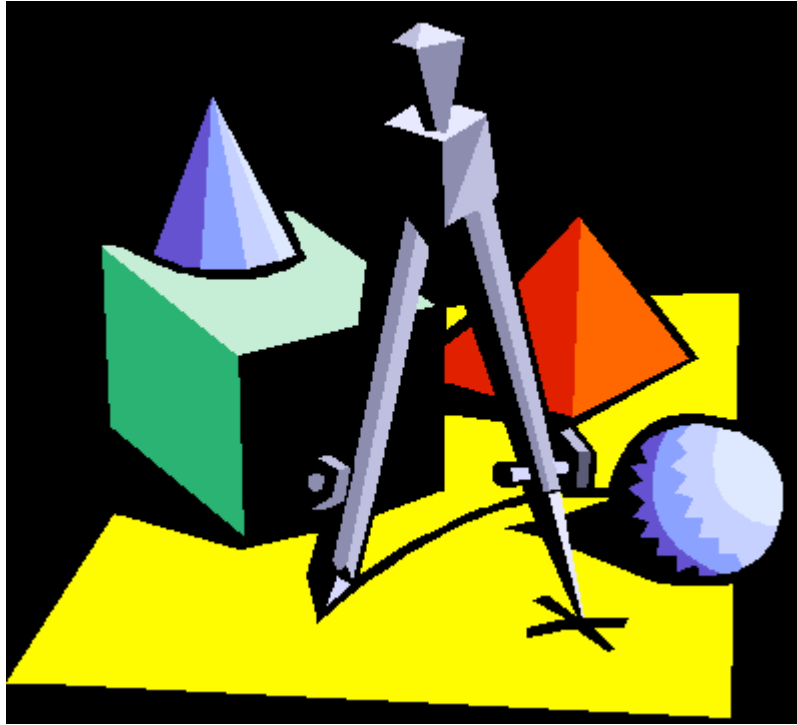

Provjeravanje i ocjenjivanje učenika vrši se kontinuiranim praćenjem aktivnosti na časovima, prilikom rada u parovima, individualnog izlaganja, tumačenja i razumijevanja. Provjeravanje znanja je sastavni dio nastave i treba, po mogućnosti, da se obavlja na svakom času. Cilj provjeravanja znanja je da učenik dobije povratnu informaciju o svom radu, ali i da nastavnik sagleda uspješnost metoda svog rada. Radi uspješnijeg i objektivnijeg ocjenjivanja, preporučuju se češće i kraće provjere znanja putem testova, kontrolnih zadataka, pismenih vježbi, upitnika, diktata (10-15 min) nakon svake obrađene nastavne jedinice, uz prethodno jasno obrazložen cilj provjere. Na osnovu rezultata provjere nastavnik se vraća unazad, ako je potrebno usporava tempo, produbljuje, proširuje ili mijenja pedagoški pristup. Treba istaći da provjeravanje ne podrazumijeva uvijek i ocjenjivanje. Provjeravanje znanja provedeno prema unaprijed utvrđenim kriterijima, sa insistiranjem na pozitivnim stranama učenja, predstavlja pomoć i učeniku i nastavniku.

Tokom školske godine rade se dva pismena zadatka, u svakom polugodištu po jedan. Ocjena na pismenom zadatku treba da bude jedan od ključnih faktora za formulisanje konačne ocjene.

Rad sa djecom sa posebnim potrebama

Ukoliko se ukaže prilika, rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom programu.

MATEMATIKA

MATEMATIKA

(Devetogodišnja osnovna škola – 4 časa sedmično, 132 časova godišnje)

UVOD

Programski sadržaj matematike za deveti razred koncipiran je kao logičan nastavak nastave matematike iz osmog razreda i ranijih razreda, utvrđuje i proširuje do sada stečena znanja i vještine. U prvom dijelu učenici se upoznaju sa odnosima tačke, prave i ravni. U drugoj temi proširuju se znanja o direktnoj i obrnutoj proporcionalnosti kroz grafički prikaz i uvodi se pojam linearne funkcije. U trećoj i četvrtoj temi rješavaju se linearne jednačine i sistemi linearnih jednačina i osposobljavaju učenici za njihove primjene. Peta tema daje učenicima spoznaju o tijelima u prostoru i osnovnim proračunima vezanim za geometrijska tijela.

Nastavni sadržaj matematike za deveti razred devetogodišnje osnovne škole koncipiran je u pet nastavnih tema:

1. TEMA – TAČKA, PRAVA I RAVAN

Međusobni odnos tačke i prave. Međusobni odnos tačke i ravni.
Određenost prave. Određenost ravni. Međusobni odnos dvije prave.
Međusobni odnos prave i ravni. Međusobni odnos dvije ravni. Dieder.

2. TEMA – RACIONALNI I RAZLOMLJENI IZRAZI

3. TEMA – GRAFICI FUNKCIJE DIREKTNE I OBRNUTE PROPORCIONALNOSTI. LINEARNA FUNKCIJA

Pravougli koordinatni sistem u ravni. Rastojanje između dvije tačke. Grafik funkcije direktne i obrnute proporcionalnosti.

Linearna funkcija, eksplicitni i implicitni oblik.

Grafik linearne funkcije. Nula i tok linearne funkcije.

4. TEMA – LINEARNE JEDNAČINE I NEJEDNAČINE SA JEDNOM NEPOZNATOM

Pojam linearne jednačine. Jednakosti i jednačina. Ekvivalentne jednačine.

Grafičko i algebarsko rješavanje linearnih jednačina sa jednom nepoznatom. Primjena linearnih jednačina sa jednom nepoznatom.

Linearne nejednačine-osnovni pojmovi. Ekvivalentne nejednačine. Algebarsko rješavanje linearnih nejednačina sa konstantnim koeficijentom.

5. TEMA – SISTEM LINEARNIH JEDNAČINA SA DVIJE NEPOZNATE

Pojam linearne jednačine sa dvije nepoznate i njena rješenja. Grafički prikaz rješenja sistema od dvije linearne jednačine sa dvije nepoznate. Ekvivalentni sistem linearnih jednačina. Rješavanje sistema od dvije linearne jednačine sa dvije nepoznate grafičkom i algebarskom metodom (metodom supstitucije i metodom suprotnih koeficijenata).

Primjena sistema od dvije linearne sa dvije nepoznate.

6. TEMA – GEOMETRIJSKA TIJELA

Rogalj. Poliedar. Prizma, piramida, valjak (cilindar), kupa (stožac, konus), lopta (kugla). Vrste, elementi, presjeci, mreže, površine i zapremine nekih geometrijskih tijela.

Primjena Pitagorine teoreme na geometrijska tijela.

PODRUČJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI
ZNANJE	<p>STJECANJE ZNANJA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje osnovnih geometrijskih pojmova (tačka, prava, ravan), određenost prave i ravni kao i pojmova: paralelne prave, mimoilazne prave, prava paralelna sa ravni, prava normalna na ravan - Usvajanje pojmova: definicija, stav, aksioma i teorema - O međusobnim odnosima tačke i prave, tačke i ravni, dvije prave i dvije ravni - Shvatanje Dekartove ideje, pridruživanje uređenih parova realnih brojeva tačkama ravni - Usvajanje značenja nagiba prave i odsječka na y osi i njihovu geometrijsku interpretaciju - Shvataju jednačine, odnosno nejednačine kao uslove izražene algebarskim jezikom, koji postoji između poznatih i nepoznatih veličina - Grafičkom metodom ilustriraju jednačine koje imaju jedinstveno rješenje, koje nemaju rješenje i one jednačine koje imaju beskonačno mnogo rješenja - O rogljastim i oblim geometrijskim tijelima 	<p>UČENIK ĆE ZNATI:</p> <ul style="list-style-type: none"> - da li je prava određena sa dvije različite tačke, a ravan sa tri nekolinearne tačke ; - na modelu kvadra određivat će međusobni položaj prave i ravni; znat će sistematski prebrojavati sve prave određene datim tačkama koje su paralelne, odnosno koje nisu paralelne sa datom ravni ; - prepoznat će na modelu kvadra da li je zadana prava normalna na ravan ili nije, da li su zadane ravni normalne ili nisu; prebrojavat će prave određene datim tačkama koje su normalne na datu ravan ; - grafički prikazivati funkcije kada su domena i kodomena skupovi realnih brojeva ; - ispraviti će rast ili pad linearne funkcije prema nagibu prave; - transformirat će datu jednačinu (nejednačinu) u njoj ekvivalentnu jednačinu (nejednačinu) najprostijeg oblika; - primjenjivat će linearne jednačine i sisteme linearnih jednačina sa dvije nepoznate u rješavanju raznih problema iz života i raznih oblasti nauke (geometrije, fizike, hemije); - izvodit će opće i pojedinačne formule za površinu i zapreminu geometrijskih tijela i primjenjivat će ih u praktičnim zadacima.
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	<p>RAZVIJANJE SPOSOBNOSTI I VJEŠTINA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Funkcionalno posmatranje i rasuđivanje - Razvijanje sposobnosti zavisnosti u različitim matematičkim sadržajima - Razvijanje istraživačkog duha i osjećaja zadovoljstva poslije riješenih zadataka - Primjenjivanje matematičkog znanja na razne probleme iz svog okruženja - Stjecanje osnovne matematičke kulture potrebne za nastavljanje obrazovanja 	<p>UČENIK ĆE MOĆI:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uočavati funkcionalnu zavisnost u raznim oblastima i prikazivati ih na različite načine; - usvojeno matematičko znanje primjenjivati u prirodnim naukama i tehnici; - uspješno koristiti razne izvore znanja; - pripremati se za samoobrazovanje.

VRIJEDNOSTI I STAVOVI	RAZVIJANJE SPOZNAJA O DRUŠTVENIM VRIJEDNOSTIMA <ul style="list-style-type: none"> - Razvijanje smisla za simetriju, harmoniju, preciznost, jasnoću - Razvijanje istrajnosti, strpljenja, inicijativnosti, pedantnosti, discipliniranosti, konciznosti u pismenom i usmenom izražavanju - Izgrađivanje pozitivnih navika, volje i moralnih vrlina 	UČENIK ĆE: <ul style="list-style-type: none"> - kritički prihvatati rezultate svog rada; - uvažavati različite stavove; - prepoznati matematiku kao praktičan i koristan predmet.
------------------------------	--	---

NASTAVNI PROGRAM MATEMATIKE ZA DEVETI RAZRED
(Devetogodišnja osnovna škola – četiri časa sedmično)

SADRŽAJI	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJA	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
1.TAČKA, PRAVA, RAVAN <ul style="list-style-type: none"> • Međusobni odnos tačke i prave. Određenost prave. • Međusobni odnos tačke i ravni. Određenost ravni. • Prava u ravni. Međusobni odnos dvije prave. • Međusobni odnos prave i ravni. Normala na ravan. Rastojanje tačke i ravni. • Međusobni odnos 	<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznaju osnovne geometrijske pojmove; • Usvajaju osnovne stavove (aksiome) i teoreme o određenosti prave i ravni; • Objašnjavaju međusobne odnose tačaka, pravih i ravni u prostoru; • Usvajaju pojam diedra, ugla diedra i okomitost 	<ul style="list-style-type: none"> • Stječu sposobnost prostornog posmatranja i pravilnog uočavanja odnosa geometrijskih elemenata; • Razvijaju sposobnost deduktivnog zaključivanja pri dokazivanju teorema. 	<ul style="list-style-type: none"> • Crtanjem razvijaju i poboljšavaju prostorne predstave; • Samostalno posmatranje i proučavanje geometrijskih činjenica; • O stvaranju i razvijanju logičkog rasuđivanja upotrebom nekih aksioma i teorema. 	<ul style="list-style-type: none"> • Uočavanjem odnosa tačaka i pravih, tačaka i ravni, primjenjuju aksiome u dokazivanju teorema; • Saraduju sa nastavnikom, daju inicijative, donose zaključke i stavove geometrije; • Usvojena znanja iz ove teme primjenjuju na rješavanje zadataka. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ponavlja osnovne geometrijske pojmove i pokazuje ih na modelima; • Potpuno formira pojam geometrijskog prostora, koristeći ogled i posmatranja; • Trudi se da nastava bude «živa», koristi raznovrsno posmatranje geometrijskih oblika.

<p>dvije ravni. Rastojanje između dvije paralelne ravni.</p> <ul style="list-style-type: none"> Diedar. 	<p>ravni.</p>				
<p>2.RACIONALNI I RAZLOMLJENI IZRAZI</p>					
<p>3. GRAFIČKE FUNKCIJE DIREKTNE I OBRNUTE PROPORCIONALNOSTI. LINEARNA FUNKCIJA</p> <ul style="list-style-type: none"> Pravougli koordinatni sistem u ravni. Rastojanje dvije tačke. Grafik funkcije direktne proporcionalnosti $y = kx$. Linearna funkcija oblika $y = kx + n$. Eksplicitni i implicitni oblik. Grafik linearne funkcije. Parametri k i n 	<ul style="list-style-type: none"> Detaljno upoznaju pravougli koordinatni sistem u ravni; Znaju odrediti tačke koje odgovaraju datim uređenim parovima i obrnuto; Usvajaju formulu za udaljenost tačaka u ravni; Usvajaju način zapisivanja funkcija, izračunavaju vrijednosti funkcije; Shvataju da je funkcija direktne proporcionalnosti 	<ul style="list-style-type: none"> Razumijevajući ideju koordinatnog sistema u ravni, stječu vještinu snalaženja; Razlikuju eksplicitni i implicitni oblik linearne funkcije; Povezuju linearnu funkciju sa njenim grafikom – pravom. 	<ul style="list-style-type: none"> Primjenom grafičkih ilustracija razvijaju funkcionalno mišljenje, tj. pojam funkcionalne zavisnosti veličina; Shvataju da je linearna funkcija model pomoću kojeg se mogu predstavljati različite situacije i procesi; Razvijaju vještinu brzog i spretnog crtanja. 	<ul style="list-style-type: none"> Navode primjere promjenjivih veličina i njihovu povezanost; Pronalaze njihove veze i izražavaju ih matematskim jezikom; Predstavljaju zavisne veličine odgovarajućim graphicima, obrnuto sa datog grafika uočavaju zavisnost među veličinama; Procjenjuju i provjeravaju (računski i grafički) pripada li zadana tačka grafiku funkcije; Primjenjuju znanja na rješavanje zadataka u kojima se ilustruju razni procesi iz stvarnosti. 	<ul style="list-style-type: none"> Radi shvatanja pojma pravouglog koordinatnog sistema, ponavlja se o brojevnoj pravoj kao koordinatnoj osi realnih brojeva; Određivanje tačaka koje odgovaraju datim uređenim parovima realnih brojeva i obrnuto izvodi na modelu koordinatnog sistema ili na primljenoj grafofoliji; Daje informacije o Dekartu i njegovom doprinosu razvoju matematike; Ponavlja funkcije direktne i obrnute proporcionalnosti; Kroz odabrane

<p>njihovo geometrijsko značenje.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nula funkcije. • Tok funkcije. • Grafik funkcije obrnute proporcionalnosti. 	<p>linearna funkcija;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Crtaju grafike poznatih funkcija i iz njih čitaju potrebne podatke; • Određuju nul tačku zadane linearne funkcije grafički i računski. 				<p>primjere objašnjava eksplicitni i implicitni oblik funkcije nula, znak, tok i grafik linearne funkcije;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Naglašava da uzimamo bez dokaza da je grafik linearne funkcije prava i da ćemo taj dokaz učiti u izbornoj ili dodatnoj nastavi; • Zadacima iz tehnike ili fizike još više upotpunjuje i utvrđuje znanje učenika o linearnoj funkciji.
<p>4.LINEARNE JEDNAČINE I NEJEDNAČINE SA JEDNOM NEPOZNATOM</p> <ul style="list-style-type: none"> • Linearne jednačine, osnovni pojmovi • Grafičko rješavanje linearnih jednačina • Ekvivalentne jednačine • Algebarsko rješavanje linearnih jednačina sa jednom nepoznatom • Primjena linearnih jednačina sa jednom nepoznatom • Linearne 	<ul style="list-style-type: none"> • Usvajaju osnovna svojstva jednakosti i nejednakosti; • Rješavaju linearne jednačine i nejednačine sa jednom nepoznatom, svodeći ih na ekvivalentne jednačine, odnosno jednačine prostijeg oblika; • Usvajaju pojam rješenja jednačine i nejednačine i provjere rješenja; • Shvataju i 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijaju razumijevanje i analiziranje problemskih zadataka; • Osposobljavaju se za rješavanje zadataka iz života, geometrije, fizike, hemije; • Osposobljavaju se za samokontrolu pri rješavanju zadataka u cilju izgrađivanja samostalnog načina mišljenja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tekstualne zadatke koji se rješavaju pomoću jednačina mogu prevesti u odgovarajuće jednačine; • Stječu naviku za preciznost u radu, preglednost i urednost u rješavanju zadataka; • Razvijaju matematičko mišljenje analogijom, induktivnim i deduktivnim zaključivanjem; • Značaj primjene 	<ul style="list-style-type: none"> • Objašnjavaju postupak rješavanja jednačina i nejednačina, koristeći osobine jednačina, odnosno nejednačina; • Uporno razmišljaju i vježbaju, i na temelju ranije stečenog znanja iz aritmetike, algebre, geometrije i prirodnoih nauka, sastavljaju barske izraze koji predstavljaju vezu između poznatih i nepoznatih veličina; • Provjeravaju da li dobivena rješenja jednačina zadovoljavaju i postavljenu zadovoljinu i dati problem; • U rješavanju problema pokazuju što više 	<ul style="list-style-type: none"> • Dopunjava pojam jednačine i njenog rješenja kako bi učenici shvatili njegovu pravu suštinu; • Proširuje ranije stečeno znanje o linearnim jednačinama kroz složenije zadatke; • Grupira probleme po srodnosti da bi sastavljanje jednačina učenicima zadavalo manje teškoća; • Ponavlja brojnu nejednakost i osobine relacije poretka $\geq$ i $\leq$, koje su neophodne za uspješno rješavanje

<p>nejednačine, osnovni pojmovi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ekvivalentne nejednačine • Algebarsko rješavanje linearnih nejednačina sa jednom nepoznatom 	<p>usvajaju pojam ekvivalentnosti jednačina i nejednačina;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Primjenjuju jednačine u rješavanju problemskih zadataka. 		<p>stečenog znanja o jednačinama.</p>	<p>samostalnosti.</p>	<p>nejednačina;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Objašnjava učenicima da pri rješavanju nejednačina postupamo na isti način kao pri rješavanju jednačina (zamjenjujemo polaznu nejednačinu ekvivalentnom nejednačinom oblika: $x > m$ ili $x < m$, odnosno $x \geq m$ ili $x \leq m$, $m \in \mathbb{R}$).
<p>5.SISTEM LINEARNIH JEDNAČINA SA DVIJE NEPOZNATE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Linearna jednačina sa dvije nepoznate- pojam i njena rješenja. Grafički prikaz rješenja. • Sistem od dvije linearne jednačine sa dvije nepoznate. Postojanje rješenja i geometrijski 	<ul style="list-style-type: none"> • Usvajaju pojam sistema od dvije linearne jednačine sa dvije nepoznate i pojam rješenje sistema; • Usvajaju osnovna pravila zamjenjivanja jednog sistema u njemu ekvivalentnom, ali jednostavnijem sistemu; • Shvataju suštinu grafičke metode da se obje jednačine sistema prikažu kao prave u koordinatnom sistemu, kao i 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijaju sposobnost logičkog povezivanja podataka; • Izvode ispravne zaključke; • Stječu sposobnost da tekstualne zadatke izraze matematičkim jezikom; 	<ul style="list-style-type: none"> • Sistemski i pregledno ispisuju pronađene veze koje postoje među veličinama u datom zadatku; • Stječu naviku pravilnog potpisivanja jednačine jedne ispod druge, kao i odgovarajućih članova; • Osposobljavaju se za samostalno učenje korištenjem udžbenika i poluprogramiranog materijala; 	<ul style="list-style-type: none"> • Provjeravaju da li je zadani uređeni par rješenje sistema; • Vršu ekvivalentne transformacije sistema jednačina; • Samostalno određuju koja od dvije algebarske metode dovodi do jednostavnijeg načina rješavanja u zadanom primjeru; • Na geometrijskom jeziku interpretiraju rješenje sistema linearnih jednačina; • Svode problemske zadatke na rješavanje sistema, zapisuju i provjeravaju rješenje, te po potrebi o njemu diskutuju. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ponavlja pojam jednačine sa jednom i dvije nepoznate; • Definiše sistem od dvije linearne jednačine sa dvije nepoznate, rješenje sistema i ekvivalentne sisteme; • Ponavlja međusobni položaj dvije prave u ravni i grafik linearne funkcije; • Prilikom grafičkog rješavanja sistema, ukazuje na konkretnim primjerima na slučajeve protivrječnosti i neodređenosti; • Koristeći grafičke i algebarske metode, demonstrira rješavanje

<p>prikaz mogućih slučajeva. Ekvivalentni sistemi linearnih jednačina.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Grafička metoda rješavanja sistema od dvije linearne jednačine sa dvije nepoznate. • Zavisnost rješenja sistema linearnih jednačina od odnosa koeficijenata sistema. • Rješenje sistema od dvije linearne jednačine sa dvije nepoznate metodom suprotnih koeficijenata. • Primjena sistema od dvije linearne jednačine sa dvije nepoznate. 	<p>nedostatak ove metode, jer daje samo približno rješenje sistema;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rješavaju sisteme linearnih jednačina navedenim algebarskim metodama; • Rješavaju probleme u kojima treba odrediti dvije nepoznate veličine i da postavljeni sistem od dvije linearne jednačine ima jedinstveno rješenje; • Znaju da je korisno provjeriti dobiveno rješenje u tekstu zadatka. 				<p>sistema od dvije linearne jednačine sa dvije nepoznate;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kod rješenja problema objašnjava kako se označavaju i kako se povezuju zadani podaci i kako se određuju nepoznate veličine; • Napominje učenicima da se veliki broj problema koje znaju rješavati pomoću jedne linearne jednačine znatno lakše rješava utvrđivanjem dviju nepoznatih, tj. pomoću sistema linearnih jednačina sa dvije nepoznate; • Izabira probleme sa tematikom iz praktičnog života koji nisu ni suviše teški, ni suviše laki, takvi da razvijaju interes za njihovim rješavanjem; <p>-Upotrebljava svu svoju vještinu da ovu materiju što više približi učenicima.</p>
<p>6.GEOMETRIJSKA TIJELA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rogalj. Poliedar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Usvajaju pojam roglja, pojam geometrijskog 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijaju sposobnost uočavanja 	<ul style="list-style-type: none"> • Pregledno i pravilno zapisuju zadatke i rješenja zadataka; 	<ul style="list-style-type: none"> • Primjenjuju teoreme o ivičnim uglovima roglja u zadacima; • Skiciraju slike i crtaju mreže 	<ul style="list-style-type: none"> • Ponavlja o trouglu, konveksnom mnogouglu i diedru;

<ul style="list-style-type: none"> • Prizma: pojam, vrste, elementi i presjeci prizme. • Mreža prizme. Površina prizme, kvadra i kocke. • Zapremina prizme. Zapremina kvadra i kocke. • Površina i zapremina pravilne četverostrane prizme. • Površina i zapremina pravilne trostrane prizme. • Površina i zapremina pravilne šestostrane prizme. • Piramida: pojam, vrste, elementi i presjeci piramide. • Mreža i površina piramide. Površina pravilne četverostrane piramide. • Zapremina piramide. Zapremina pravilne četverostrane piramide. • Površina i zapremina pravilne trostrane piramide. • Površina i zapremina pravilne šestostrane piramide. • Valjak: nastanak, elementi, vrste i presjeci. • Mreža i površina valjka. 	<p>tijela i pojam poliedra;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Usvajaju definiciju prizme i piramide; • Prepoznaju i opisuju prizme i piramide (pravilne, nepravilne, prave, kose); • Usvajaju pojmove: baza (osnova), bočne strane, osnovna i bočna ivica, visina, visina bočne strane (apotema); • Razumiju presjek prizme i piramide, znaju ih skicirati; • Shvataju nastanak cilindrične i konusne površi, zatim pravog valjka i prave kupe; • Znaju definisati valjak, kupu, sferu i loptu; • Razlikuju prav. i kos. valjak, pravu i kosu kupu; • Uočavaju osni presjek valjka, 	<p>prostornih odnosa;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Od očiglednog opažanja dolaze do apstrakcije; • Osposobljavaju se za ispravno donošenje zaključaka (naročito deduktivnog); • Osposobljavaju se za praktičnu primjenu stečenog znanja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stiču naviku za spretnost, preciznost i tačnost u radu i crtanju; • Uviđaju da je korištenje općih formula za površinu i zapreminu pogodnije i da dovodi brže do rezultata; • Razvijaju matematičko mišljenje primjenom misaonih operacija, generalizacije i analogije; • Osposobljavaju se za samoučenje; 	<p>rogljastih i oblih geometrijskih tijela, na modelima uočavaju njihove elemente;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrađuju modele geometrijskih tijela; • Izračunavaju nepoznate elemente primjenjujući Pitagorinu teorem; • U praktičnim zadacima povezuju zapreminu, masu i gustinu tijela; • Izračunavaju površine i zapremine tijela koja nastaju rotacijom trougla, pravougaonika, jednakokrakog trapeze. 	<ul style="list-style-type: none"> • Objašnjava pojmove: rogljasta površ, rogalj, ivice roglja, vrh roglja, strane roglja, konveksan rogalj; • Uvodi pojmove: površ tijela, unutrašnja i vanjska oblast geometrijskog tijela, rogljasta i obla tijela, poliedar; • Definiše pravilan poliedar i pokazuje slike i mreže pet pravilnih poliedara; • Koristi mreže, skice, slike, karton za savijanje i modele (drvene, kartonske, plastične, žičane) pri obradi tijela; • Ponavlja trougao, četverougao, šestougao, romb, jednakokraki trapez, krug, kružnicu, kružni isječak; • Objašnjava i jednakoivičnu prizmu, jednakoivičnu piramidu, jednakostraničan (ravnostrani) valjak i jednakostraničnu (ravnostranu) kupu; • Ukazuje na razliku presjeka i dijelova lopte;
---	--	---	---	--	---

<ul style="list-style-type: none"> • Zapremina valjka. • Kupa, konusna površina, elementi, vrste, presjeci. • Mreža i površina kupe. • Zapremina kupe. • Sfera i lopta. Presjeci i djelovi lopte. • Površina lopte. • Zapremina lopte. • Primjena Pitagorine teoreme na razne probleme koji se mogu postaviti za navedena geometrijska tijela. 	<p>osni presjek kupe, zatim veliki loptin krug;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Korištenjem općih formula izračunavaju površine i zapremine navedenih tijela; • Korištenjem Pitagorine teoreme, na osnovu datih elemenata za konkretno geometrijsko tijelo, mogu sračunati ostale bitne elemente tog tijela. 				<ul style="list-style-type: none"> • Insistira na korištenju skice prilikom rješavanja zadataka; • Bira zadatke koji su bliski učenicima i koji kod njih, pored praktičnog interesa, pobuđuju i intelektualni.
--	---	--	--	--	--

DIDAKTIČKO - METODIČKE NAPOMENE

1. TEMA – TAČKA, PRAVA, RAVAN

U ovoj temi treba uvažavati didaktičke principe: očiglednost i postepenost i početi izlaganje od konkretnog ka apstraktnom. Koristiti oglede koji nisu ilustracija gotovih zaključaka, nego sredstvo za njihovo donošenje.

2. TEMA – RAZLOMLJENI I RACIONALNI IZRAZI

3. TEMA – GRAFICI FUNKCIJE DIREKTNE I OBRNUTE PROPORCIONALNOSTI. LINEARNA FUNKCIJA

Pojam pravouglog koordinatnog sistema treba dograditi i sve znanje o funkcijama koje su učenici ranije stekli sada treba sistematizirati i uvesti definiciju funkcije.

- Uvesti pojam pravouglog koordinatnog sistema prikazivanjem podataka sa dvije veličine (npr. promjena vremena i temperature). Objasniti pojmove: koordinatni početak, jedinična duž, apscisna osa, ordinatna osa, a zatim definisati pravougli koordinatni sistem.
- Ponoviti prikazivanje funkcija grafom, tablicom i formulom, a zatim definisati funkciju.
- Posebnu pažnju obratiti na sastavljanje tablica, a naročito na sastavljanje jednačina funkcionalnih zavisnosti dviju veličina.
- Linearnu funkciju $y = kx + n$ obraditi na primjerima iz života, geometrije i prirodnih nauka. Za parametre k i n uzimati i racionalne brojeve. Kada je potrebno za crtanje grafika, koristiti milimetarski papir.
- Obratiti pažnju na grafičko predstavljanje funkcija. Učenici treba da shvate da grafik funkcije čini skup svih tačaka dobivenih tako da se za svaki broj $x \in \mathbf{R}$ može po formuli izračunati vrijednost funkcije $y \in \mathbf{R}$ i da svakom uređenom paru (x,y) odgovara samo jedna tačka koordinatne ravni.
- U prvim primjerima nastavnik sam daje odgovarajuće jedinice na koordinatnim osama, a zatim učenici sami izabiraju jedinice prema potrebama zadatka.
- Kada se učenici na primjerima uvjere da je grafik linearne funkcije prava – konstrukcijom grafika sa više tačaka, preći na konstrukciju grafika pomoću dvije proizvoljne tačke, a zatim skrenuti pažnju da je najbolje izabrati presječne tačke prave sa koordinatnim osama.
- Pokazati da se grafik linearne funkcije $y = kx + n$ može dobiti i na taj način da se nacrtava grafik funkcije direktne proporcionalnosti $y = kx$, a zatim kroz tačku $T(0,n)$ povuče se prava paralelna tom grafiku.
- Preko više primjera pokazati da linearna funkcija $y = kx + n$ raste kad x raste ako je $k > 0$, a opada kad x raste ako je $k < 0$.
- Dajući proizvoljne vrijednosti argumentu x , uzeti i vrijednost $x = -n/k$ koja predstavlja nulu (nulište) funkcije. Određivati nulu funkcije računski (rješavati jednačinu $kx + n = 0$) i grafički (pomoću dva uređena para u koordinatnom sistemu nacrtati grafik funkcije $y = kx + n$).
- Tok linearne funkcije predstavljati simbolički tablicama: (a) za $k > 0$: (b) za $k < 0$.

4. TEMA – LINEARNE JEDNAČINE I NEJEDNAČINE SA JEDNOM NEPOZNATOM

Sistematsko izučavanje jednačina obrađuje se poslije linearne funkcije i njenog grafičkog predstavljanja kako bi se uz rješavanje linearne jednačine uporedo vršila geometrijska interpretacija rješenja. Algebarsko rješavanje linearnih jednačina treba vršiti na osnovu osobina jednakosti realnih brojeva. Za rješavanje linearnih nejednačina koristiti osobine relacije nejednakosti u skupu **R**.

- Opisati jednakost kao najširi pojam, a zatim definisati identitet i na kraju jednačinu.
- Ponoviti osnovne osobine jednačina, a zatim uvesti pojam ekvivalentnih jednačina.
- Znanje o jednačinama produbiti i utvrditi primjenom "matematičke vage".
- Tek tada preći na rješavanje jednačina novom metodom.
- Za koeficijente uz nepoznatu uzimati realne brojeve, a za nepoznate uzimati oznake: **y, m, n, t, u** itd., jer to učenike navodi na opće matematičko promišljanje.
- Obraditi primjere za rješavanje jednačina sa zagradama, razlomcima, algebarskim razlomcima, dvojnim razlomcima, promjenljivim koeficijentom koji ne treba da budu komplikovani, niti sa prevelikim brojem članova.
- Navesti i jednačine u kojima se rješavanje svodi na objašnjenje izraza $a/0$, $a \neq 0$ i $0/0$ i objasniti diskusiju jednačine.
- Postavljati probleme koji odgovaraju uzrastu učenika sa raznovrsnom tematikom (iz odnosa među brojevima, problemi o radu, problemi procentnog računa, problemi iz geometrije i na kraju problemi iz fizike).
- Objasniti šta znači riješiti nejednačinu (riješiti nejednačinu znači odrediti granice u kojima leže vrijednosti nepoznate koje zadovoljavaju zadanu nejednačinu) i da rješenje nejednačine ne daje konačnu određenu vrijednost nepoznate (rješenje nejednačine određuje interval u kome "leže" tražene vrijednosti nepoznate).
- Zapisivati rješenja nejednačina na više načina (računski, na brojevnoj pravoj, u intervalu).

5. TEMA – SISTEM LINEARNIH JEDNAČINA SA DVIJE NEPOZNATE

Uvesti prvo pojam algebarske jednačine sa dvije nepoznate i dati njenu geometrijsku prezentaciju. Postepeno uvesti pojam sistema linearnih jednačina sa dvije nepoznate, posmatrajući dvije prave u ravni koje se sijeku. Od očiglednog geometrijskog presjeka dvije prave napraviti algebarski sistem.

- Posebno obratiti pažnju na postojanje rješenja sistema (jedno rješenje, beskonačno mnogo rješenja, nema rješenja) i dati geometrijsku prezentaciju svih slučajeva.

- Postepeno izložiti metode za rješavanje sistema, od jednostavnijih ka težim, uz stalno poticanje razmišljanja o egzistenciji rješenja. Što je češće moguće davati geometrijske prezentacije i sistema i rješenja.
- U završnoj prezentaciji teme navoditi problemske zadatke koji se u načelu svode na sistem od dvije linearne jednačine sa dvije nepoznate. Poticati učenike da posebno izoštre razmišljanje, kako dati problem preformulisati u matematički model. Rješavanjem matematičkog modela (u ovom slučaju sistema), tražiti analizu i tumačenje rješenja izvornog problema.

6. TEMA – GEOMETRIJSKA TIJELA

Postanak i osobine pojedinih geometrijskih tijela i njihovo skiciranje treba obraditi uporedo. Izvesti prvo opće formule za izračunavanje površine i zapremine rogljastih geometrijskih tijela, a zatim ih primjenjivati na pojedine prizme i piramide (trostranu, četverostranu, šestostranu), čime dobivaju svoj odgovarajući poseban oblik. Uporedo sa izvedenim formulama vrši se rješavanje računskih zadataka i njihova primjena.

- Objasniti pojam roglja i njegove elemente – ilustrovati slikom i pokazati na modelu trostrane piramide.
- Pojam geometrijskog tijela, pojam poliedra, elementi poliedra, broj strana poliedra, nazivi i mreža poliedra (objasniti i pokazati modele kocke i trostrane piramide).
- Podsjetiti učenike na oblike prizmi i piramida. Postanak rogljastih tijela demonstrirati pokretnim modelima.
- Pokazati učenicima kako se dolazi do modela prizme i piramide za čiju izradu od papira je potrebna mreža (pomoću gotovog modela praviti sliku mreže na papiru).
- Crtati mreže svih prizmi i piramida. Obraditi svaku prizmu i piramidu pojedinačno i detaljno.
- Pokazati kako nastaje zarubljena piramida.
- Učenici prave modele tijela, a bolje modele nastavnik ostavlja jer mu mogu poslužiti kao nastavno sredstvo.
- Podsjetiti učenike na predmete oblika valjka, kupe i lopte iz svoje okoline. Objasniti i demonstrirati nastanak obliha tijela rotacijom ravnih figura (valjak nastaje rotacijom za 360^0 pravougaonika oko jedne njegove stranice, kupa nastaje obrtanjem za 360^0 pravouglog trougla oko jedne njegove katete kao ose ili jednakokrakog trougla oko njegove ose simetrije, a lopta nastaje obrtanjem kruga oko jednog njegovog prečnika ili polukruga od žice (kartona), također oko prečnika).
- Pokazati kako nastaje zarubljena kupa.
- Naglasiti da je svaki presjek lopte sa ravni krug, a presjek sfere sa ravni kružnica. Takve kružnice na globusu su ekvator i meridijani.
- Kod konstrukcije mreže valjka objasniti konstrukciju duži $r\Pi$, a kod mreže kupe objasniti konstrukciju kružnog isječka.
- Za izvođenje formula za površinu tijela koristiti mreže tijela.

- Objasniti kako se određuje (mjeri) zapremina tijela i ponoviti jedinice za zapreminu.
- Prvo podsjetiti učenike na izračunavanje zapremine kvadra (slaganjem i prebrojavanjem jedinica zapremine u datom kvadru), a zatim odrediti zapreminu proizvoljne prizme (za prvi slučaj uzeti da je baza prizme pravougli trougao, pa je dopuniti do kvadra – dopuna je prizma podudarna datoj prizmi).
- Potrebno je odmah objasniti vezu između mase i zapremine kako bi se mogli rješavati praktični zadaci.
- Zapreminu piramide, valjka i kupe utvrditi ogledom. Koristiti šuplje modele tijela: prizme i piramide jednakih baza i jednakih visina; valjka poluprečnika baze r , visine H i kvadra sa ivicama r , $r\Pi$, H ; valjka i kupe jednakih baza i jednakih visina. Puniti ove modele vodom ili sitnim pjeskom i utvrditi odnos zapremine ovih tijela.
- Za konkretna geometrijska tijela davati samo određene podatke koji nisu dovoljni za sračunavanje površine ili zapremine, a da učenici, korištenjem Pitagorine teoreme, izračunaju ostale potrebne elemente (npr. Za kupu dati izvodnicu i visinu, a da učenici izračunaju poluprečnik baze, pa potom izračunaju zapreminu ili površinu).

FIZIKA

FIZIKA

IX razred, 2 časa sedmično, 66 časova godišnje

Zašto učiti fiziku?

Fizika je fundamentalna prirodna nauka i osnova razvoja tehnologije. Kako naučna i tehnološka dostignuća predstavljaju neodvojivo dio kulturnog naslijeđa čovječanstva, nastava fizike značajno doprinosi općem obrazovanju, za nastavak školovanja i profesionalno usmjeravanje. Ovaj program fizike koncipiran je tako da se učenici kroz znanje fizike upoznaju s bitnim elementima procesa fizikalnog saznanja i spoznajama do kojih je fizika došla tokom svog razvoja. U kontekstu toga, nastava fizike doprinosi razvoju mišljenja svojstvenog nauci i usvajanju jezika i metoda fizike, te glavnih koncepata i teorija koje uokviruju savremena saznanja o materijalnom svijetu i korištenje tog znanja u različitim situacijama. Nastava fizike također podržava učenika/cu u razvoju njegove/njene osobnosti i u formiranju modernog pogleda na svijet, te pravljenju svakodnevnih izbora, posebno onih koji su vezani za demokratsku i kulturnu participaciju u društvu, očuvanje prirodne sredine i racionalnu upotrebu energetske resursa. S druge strane, ona olakšava učeniku ovladavanje gradivom hemije, biologije, geografije, matematike, tehničke kulture, informatike, a i u izvjesnoj mjeri i drugih nastavnih predmeta u osnovnoj školi.

Tematske cjeline / Teme	CILJEVI I ZADACI OČEKIVANI REZULTATI / OBRAZOVNI ISHODI Znanje fizike: Proces i sadržaj		Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Učiti:	Učenik:			
<p>Naelektrisanje u našem okruženju</p> <p>Električni naboji</p>	<p>Električni naboj, kulon (C) Međudjelovanje naboja Razdvajanje naboja trenjem i električnim djelovanjem, elektroskop</p>	<p>-Zna da je naboj svojstvo naelektrisanog tijela i da su elektroni i protoni nosioci negativnog, odnosno pozitivnog naboja; zna da električna sila može biti privlačna ili odbojna; zna mjernu jedinicu naboja i da postoji elementarni (osnovni) naboj; zna objasniti naelektrisanje tijela trenjem, dodirom i influencijom, koristeći se zakonom održanja ukupnog naboja; razlikuje provodnike i izolatore;</p>	<p>Razvijanje svijesti o raznovrsnosti prirodnih fenomena i njihovoj povezanosti</p>	<p>-Izvode različite ogledе naelektrisanja tijela trenjem, dodirom, influencijom i istražuje njihovo međudjelovanje;</p> <p>-Navode primjere pojava statičkog naboja u svakodnevnom životu;</p>	<p>-Priprema pribor za izvođenje različitih ogleda, kreira problemske situacije i motiviše učenike da predviđaju i objašnjavaju ishode tih ogleda;</p>
<p>Električno polje</p>	<p>Električno polje; jačina električnog polja, kulon po metru kvadratnom (C/m^2) Električni potencijal i napon, volt (V) Električni kapacitet, farad (F), kondenzatori</p>	<p>- Razumije nastanak električnog polja; zna odrediti jačinu polja tačkastog naboja u nekoj tački polja i grafički prikazati jednostavnija električna polja; razlikuje pojmove električne energije, potencijala i napona; zna njihove mjerne jedinice; razumije električni kapacitet provodnika i zna njegovu mjernu jedinicu; navodi različite vrste kondenzatora i zna matematički izraz za kapacitet pločastog kondenzatora; određuje kapacitet kondenzatora vezanih redno ili paralelno u bateriju; rješava jednostavne zadatke; zna opisati eksperiment za određivanje elementarnog naelektrisanja.</p>	<p>Podsticanje radoznalosti i maštanja</p> <p>Razvijanje osjetljivosti na probleme</p>	<p>-Prave jednostavan elektroskop;</p> <p>-Izvode ogledе i donose odgovarajuće zaključke o električnom polju;</p> <p>-Upoređuje gravitaciono i električno polje;</p> <p>-Istražuje od kojih veličina zavisi kapacitet pločastog kondenzatora i određuje kapacitete kondenzatorskih baterija;</p> <p>-Rješavaju različite zadatke računskim i eksperimentalnim putem.</p>	<p>-Pomaže učenicima da usvoje činjenicu da pri naelektrisanju tijela elektroni prelaze sa jednog tijela na drugo i da u prirodi vrijedi zakon održanja ukupnog naboja;</p> <p>-Pomaže učenicima da dođu do spoznaje o električnom polju, koristeći se znanjem o gravitacionom polju i posmatranjem ogleda;</p> <p>-Upoznaje učenike sa različitim vrstama kondenzatora i načinom dobivanja jednostavnijih kondenzatorskih baterija;</p> <p>-Zadaje domaće zadaće, priprema nizove zadataka za kontrolne radove i školske pisane zadaće, ocjenjuje učenike</p>

<p>Električna struja</p> <p>Istosmjerna električna struja stalne jačine</p> <p>Zakovitosti u strujnom krugu</p>	<p>Nastanak električne struje u provodniku; Izvori električne struje, elektromotorna sila; Električni krug i njegovi elementi;</p> <p>Veličine koje mjerimo u strujnom krugu, napon, jačina električne struje, amper (A); Ohmov zakon za dio strujnog kruga; Električni otpor, om (Ω); Otpornici; vezivanje otpornika u strujni krug; Ohmov zakon za zatvoreni strujni krug;</p>	<p>-Zna da se u provodniku javlja električna struja kada na njegovim krajevima postoji razlika potencijala; zna da je za održanje stalne razlike potencijala, odnosno napona potrebna energija i da električne izvore karakteriše određena elektromotorna sila; razumije princip rada različitih električnih izvora; crta sheme i sastavlja strujne krugove i obratno;</p> <p>-Zna jedinicu za jačinu električne struje i koristiti se ampermetrom i voltmetrom; zna spojiti strujni krug sa paralelno vezanim sijalicama i izmjeriti jačinu struje i napon u svakom dijelu, odnosno grani kruga; usvaja Prvo Kirchhoffovo pravilo;</p> <p>-Eksperimentalno određuje odnos napona i jačine struje na sijalici u jednostavnom strujnom krugu; zna Ohmov zakon za dio električnog kruga;</p> <p>-Razumije da je otpor osobina provodnika i da se može odrediti kao količnik električnog napona i struje; zna njegovu mjernu jedinicu i matematički izraz za otpor žičanog provodnika pri stalnoj temperaturi; zna da otpor provodnika zavisi od temperature; razlikuje otpornike prema namjeni; zna izračunati ekvivalentni otpor za redno i paralelno spojene otpornike u električnom krugu; zna Ohmov zakon za zatvoreni strujni krug;</p>	<p>Razvijanje navike istraživanja</p> <p>Razvijanje svijesti o potrebi kvalitativnog i kvantitativnog proučavanja fizikalnih fenomena</p> <p>Razvijanje navike kritičkog analiziranja veza i odnosa među fizičkim veličinama</p>	<p>-Analiziraju sastav i princip rada različitih električnih izvora, te uslove za pojavu električne struje;</p> <p>-Sastavljaju jednostavne krugove i istražuju «put » električne struje, spajajući različite provodnike (npr. metalni provodnik, plastiku, karton, destiliranu vodu, elektrolit);</p> <p>-Istražuju koji uslovi trebaju biti ispunjeni da sijalica svijetli u krugu; crtaju odgovarajuće sheme strujnog kruga kojeg su sastavili i obratno, pomoću date sheme sastavljaju strujni krug;</p> <p>-Nakon izvedenih oglada raspravljaju o provođenju struje kroz različite sredine;</p> <p>-Samostalno ili u grupama: 1. Istražuju strujne krugove; 2.Provjeravaju Ohmov zakon za dio strujnog kruga; -Rezultate predstavljaju tabelarno i grafički;</p>	<p>-Pomaže učenicima da isprave pogrešne predodžbe o električnoj struji koje su prisutne u svakodnevnom životu;</p> <p>-Pomaže učenicima da napišu pripremu za laboratorijski rad;</p> <p>-Priprema pribor za sastavljanje strujnih krugova za samostalan ili grupni rad učenika;</p> <p>-Upoznaje ih sa mjerama zaštite i nadgleda njihovo istraživanje;</p>
--	--	--	--	---	---

Učinci električne struje	Toplotno, hemijsko i magnetsko djelovanje električne struje; Rad i snaga električne struje, voltamper (VA), kilovatsat (kWh); Primjena efekata električne struje, opasnost i zaštita od električnog udara;	-Opisuje toplotno, hemijsko i magnetno djelovanje električne struje i navode odgovarajuće uređaje; -Zna matematički izraz za Džul-Lenzov zakon i njegovu primjenu; -Zna mjerne jedinice za rad i snagu električne struje; -Zna osnovne mjere zaštite od opasnog djelovanja električne struje i način pružanja prve pomoći;	Sticanje navike pažljivog rukovanja sa električnim uređajima	-Proširuju konceptualno razumijevanje energije i snage sa energijom i snagom električne struje;	-Demonstrira efekte djelovanja električne struje i ističe njihove primjene; -Upozorava učenike na opasnosti pri radu sa električnim aparatima; -Pomaže učenicima da povežu pretvaranje električne energije u unutrašnju energiju sa zakonom održanja energije i čestičnom strukturom tvari;
Rad i snaga električne struje			Razvijanje navike naučnog pristupanja analiziranju prirodnih pojava	-Raspravljaju o primjeni toplotnog dejstva struje u svakodnevnom životu i djelovanju osigurača kao zaštite električnih aparata; -Opisuje svoje doživljaje za vrijeme nevremena;	
Električne promjene u atmosferi	Naelektrisanje oblaka; Munja, grom;	-Razumije električne procese i način provođenja struje u atmosferi; -Zna mjere zaštite od udara munje;	Razvijanje svijesti o ulozi i značaju fizike za razvoj novih tehnologija	-Proširuju konceptualno razumijevanje naboja upoznavanjem nosilaca naboja kod poluprovodnika;	-Demonstrira na influentnoj mašini postanak električne iskre kao i ulogu gromobrana; -Koristi ilustracije pojava; -Upozorava učenike na ponašanje u slučaju nevremena;
Poluprovodnici	Poluprovodnička dioda; Tranzistor;	-Zna da su nosioci naboja u poluprovodnicima elektroni i šupljine, i princip rada diode i tranzistora;		-Prikupljaju podatke i prezentuju informacije o primjeni poluprovodnika;	
	Magnet, magnetsko polje trajnog magneta; Magnetsko polje Zemlje;	-Zna osnovne osobine magneta i djelovanje magnetske sile; zna uzrok nastanka i osobine magnetskog polja; grafički prikazuje polje šipkastog i potkovičastog magneta; opisuje magnetsko polje Zemlje; razumije princip kompasu;	Razvijanje svijesti o povezanosti fizike sa stvarnim životom i svakodnevnim iskustvima, te potrebe korištenja znanja fizike	-Istražuju i otkrivaju osnovna svojstva trajnih magneta;	-Demonstrira odgovarajuće ilustracije i provođenje struje poluprovodnicima, te ulogu diode kao ispravljačice;
Magnetsko polje	Magnetsko polje pravolinijskog	-Zna da se oko provodnika kojim teče struja	Razvijanje svijesti	-Upoređuju međudjelovanje magneta sa međudjelovanjem naboja;	-Razmatra sa učenicima domete mikroelektronike;
				-Istražuju djelovanje	

<p>Trajni magneti</p> <p>Magnetsko polje električne struje</p> <p>Djelovanje magnetskog polja na električnu struju</p> <p>Elektromagnetska indukcija Naizmjenična struja</p>	<p>provodnika; Magnetsko polje zavojnice; Magnetska indukcija, tesla (T); Elektromagnet;</p> <p>Provodnik sa strujom u magnetskom polju, Amperova sila; Magnetsko djelovanje paralelnih struja; Elektromotor; Električni mjerni instrumenti;</p> <p>Pojava elektromagnetske indukcije, Faradayev zakon, Lenzovo pravilo; Izvori naizmjenične struje; Transformatori.</p>	<p>stvara magnetsko polje; zna grafički prikazati i odrediti smjer magnetskog polja pravolinijskog provodnika i zavojnice; primjenjuje matematički izraz za jačinu magnetskog polja pravolinijskog provodnika i zavojnice za rješavanje jednostavnih zadataka; zna da je magnetsko polje opisano vektorom magnetske indukcije i njenu jedinicu; zna odnos magnetske indukcije i jačine magnetskog polja; razumije princip rada elektromagneta i njegovu primjenu;</p> <p>-Zna djelovanje magnetskog polja na pravolinijski provodnik i zavojnicu kojima teče električna struja; zna matematički izraz za Amperovu silu i da je međudjelovanje paralelnih struja osnov za definiciju ampera; razumije osnovni princip rada elektromotora i nekih električnih mjernih instrumenata;</p> <p>-Zna objasniti pojavu elektromagnetske indukcije i opisati međusobnu indukciju; razumije Lenzovo pravilo; koristi se pravilom desne ruke za određivanje smjera inducirane struje; zna osnovne karakteristike naizmjenične struje;</p> <p>-Razumije princip generatora i transformatora; zna opisati prenos električne energije od izvora do potrošača.</p>	<p>o ulozi i značaju fizike za razvoj tehnike</p> <p>Podsticanje učenika na stvaralaštvo</p>	<p>električne struje na magnetsku iglu; -Grafički prikazuju magnetsko polje električne struje u provodnicima raznih oblika i upoređuju sa magnetskim poljem šipkastog i potkovičastog magneta; Istražuju rad električnog zvana;</p> <p>-Raspravljaju da li trajni magnet djeluje na provodnik sa strujom; Nakon oglada provjeravaju tačnost svojih zapažanja;</p> <p>-Opisuju primjenu elektromotora u uređajima iz svakodnevnog života;</p> <p>-Diskutuju o povezanosti električnih i magnetskih pojava;</p> <p>-Izvede različite ogledе kojima ostvaruju elektromagnetsku indukciju i njenu primjenu;</p> <p>-Razmatraju rad i funkciju elektrana i trafostanica;</p>	<p>-Priprema magnetе raznih oblika, željeznu prašinu, sitne predmete i usmjerava učenike na istraživanje magnetskog polja, podstiče diskusiju o svojstvima i primjeni magneta; Ukazuje da se magnet uvijek javlja kao dipol;</p> <p>-Priprema demonstraciono-istraživački ogled o djelovanju provodnika sa strujom na magnetsku iglu;</p> <p>-Demonstrira magnetsko polje pravolinijskog provodnika, zavojnice i rad elektromagneta;</p> <p>-Pomaže učenicima u istraživanju rada električnog zvana;</p> <p>-Priprema pribor za istraživanje djelovanja trajnog magneta na provodnik sa strujom;</p> <p>-Demonstrira princip rada elektromotora i galvanometra;</p>
--	--	---	--	---	---

					<p>-Postavlja odgovarajuća pitanja koja će omogućiti učenicima da razumiju zašto kretanje magneta u odnosu na zavojnicu inducira napon u zavojnici;</p> <p>-Sarađuje sa nastavnikom tehničkog odgoja u prikupljanju i izradi pribora za oglede;</p> <p>-Po mogućnosti organizuje posjetu hidroelektrani, odnosno termoelektrani.</p>
--	--	--	--	--	--

<p>Valovi</p> <p>Nastanak i vrste valova</p> <p>Brzina širenja valova</p> <p>Odbijanje i prelamanje valova</p> <p>Zvučni valovi</p> <p>Svjetlost</p> <p>Svjetlosni valovi</p>	<p>Periodično i oscilatorno kretanje</p> <p>Valovi, izvori valova, longitudinalni i transverzalni valovi</p> <p>Prijenos energije valom</p> <p>Brzina širenja vala u različitim sredinama</p> <p>Odbijanje valova na ravnim površinama;</p> <p>Prelamanje valova na granici dvije sredine</p> <p>Zvuk kao longitudinalni val</p> <p>Izvori zvuka; brzina zvuka; ultrazvuk; primjena</p> <p>Izvori svjetlosti, pravolinijsko prostiranje svjetlosti, brzina</p>	<p>-Zna osnovne karakteristike periodičnog i oscilatornog kretanja; zna opisati postanak valova; crta valove koristeći se valnom zrakom i valnom površinom, odnosno valnom frontom; zna osnovne karakteristike vala: valnu dužinu, period i frekvenciju; razlikuje kružni i ravni val, longitudinalni i transverzalni val;</p> <p>-Zna da se energija prenosi valovima određenom brzinom; zna vezu između brzine širenja vala, valne dužine i perioda; izvodi jedinicu za frekvenciju; rješava jednostavne računске zadatke;</p> <p>-Zna zakon odbijanja valova; zna da dolazi do loma valova pri prelazu iz jedne sredine u drugu zbog različite brzine prostiranja valova u tim sredinama; grafički rješava odbijanje i prelamanje valova;</p> <p>-Zna opisati nastanak zvuka i vrstu zvučnih izvora; razlikuje ton i šum; zna da brzina zvuka zavisi od sredine kojom se zvuk širi; zna primijeniti izraz za brzinu kod rješavanja jednostavnijih zadataka;</p> <p>-Razlikuje primarne i sekundarne izvore svjetlosti; usvaja predstavu o pravolinijskom prostiranju svjetlosti, pojavu sjenke i polusjenke; zna da brzina svjetlosti ovisi od sredine kojom se svjetlost širi; zna da brzina svjetlosti u vakuumu iznosi 300 000 km/s i da je to najveća brzina u prirodi;</p>	<p>Razvijanje navike analiziranja pojava, postavljanja hipoteza i njihovo eksperimenta-Ilo provjeravanje</p> <p>Razvijanje navike generalizovanja rezultata eksperimenta</p>	<p>-Diskutuju o različitim vrstama kretanja;</p> <p>-Navode primjere periodičnog, odnosno oscilatornog kretanja iz svakodnevnog života;</p> <p>-Proučavaju valove na površini vode i elastičnoj opruzi;</p> <p>-Iz grafički prikazanih valova, mjerenjem valne dužine i perioda, određuje brzinu valova;</p> <p>-Izvođe oglede i raspravljaju o uzroku prelamanja valova na granici dvije sredine;</p> <p>-Iznose svoja iskustva doživljavanja različitih zvučnih valova;</p> <p>-Raspravljaju o štetnosti buke;</p> <p>-Koristeći se primjerima iz svakodnevnog života, iznose svoje mišljenje o razlici između zvučnih, svjetlosnih i drugih valova;</p> <p>-Razmatraju različite svjetlosne efekte;</p> <p>-Crtaju nastanak pomrčine Mjeseca i Sunca i daju svoja objašnjenja;</p>	<p>-Postavljanjem odgovarajućih pitanja, omogućava učenicima da uoče razliku između titranja čestice sredine i širenja vala u toj sredini;</p> <p>-Priprema pribor za izvođenje ogleada;</p> <p>-Priprema grafičke prikaze, odnosno odgovarajuće simulacije transverzalnih i longitudinalnih valova, određene valne dužine i perioda;</p> <p>-Bira odgovarajuće računске zadatke;</p> <p>-Podstiče učenike na samostalno razmišljanje i zaključivanje o svojstvima i vrstama valova;</p> <p>-Usmjerava ih na pravilno slušanje muzike;</p> <p>-Podstiče učenike na razmišljanje o svjetlosti;</p> <p>-Demonstrira različite svjetlosne efekte i korištenje lasera kao izvora;</p> <p>-Daje uputstvo kako napraviti tamnu komoru i sa njom vršiti određena istraživanja;</p>
---	--	--	--	---	---

Odbijanje svjetlosti	<p>Odbijanje svjetlosti od ravnog ogledala, primjena</p> <p>Sferno ogledalo, jednačina preslikavanja, primjena</p>	<p>-Razumije da i za svjetlosne valove vrijedi zakon odbijanja; zna konstruisati i odrediti prirodu slike kod ravnog ogledala; zna opisati periskop;</p> <p>-zna osnovne karakteristike udubljenog i ispupčenog sfernog ogledala, konstruisati i odrediti prirodu slike u ogledalima; zna izvesti jednačinu preslikavanja sfernih ogledala i odrediti uvećanje; opisuje primjenu sfernih ogledala;</p>	Razvijanje navike korištenja različitih reprezentacija jezika fizike	<p>-Primjenju znanje o odbijanju mehaničkih valova na svjetlosne valove;</p> <p>-Prave model periskopa;</p> <p>-Rješavaju njima primjerene grafičke i računске zadatke;</p> <p>-Eksperimentalno određuju fokusnu daljinu udubljenog ogledala;</p>	<p>Demonstrira odbijanje svjetlosti;</p> <p>-Pomaže učenicima da naprave model periskopa i planiraju ogled za samostalno određivanje fokusne daljine sfernog ogledala;</p> <p>-Diskutuje sa učenicima o pojavi prelamanja svjetlosti i njenim efektima;</p>
Prelamanje svjetlosti	<p>Zakon prelamanja svjetlosti</p> <p>Prolaz svjetlosti kroz prizmu i planparalelnu ploču</p> <p>Optičke leće, jačina leće, dioptrijska, jednačina preslikavanja, primjena leća</p> <p>Razlaganje svjetlosti</p>	<p>-Zna da je lom svjetlosti na granici dvije optičke sredine posljedica promjene brzine svjetlosti u drugoj sredini; usvaja pojam indeksa loma date sredine; razumije nastanak totalne refleksije i zna neke njene primjene; zna objasniti prolaz svjetlosti kroz planparalelnu ploču; usvaja definiciju tanke optičke leće i razlikuje sabirne i rasipne leće; zna definiciju jačine leće i njenu mjernu jedinicu; konstruiše i određuje prirodu slike kod sabirne i rasipne leće pomoću karakterističnih zraka svjetlosti; zna primijeniti jednačinu preslikavanja pri rješavanju problema; opisuje primjenu leća u različitim optičkim instrumentima; zna objasniti razlaganje svjetlosti, različite boje tijela i nastanak duge;</p>	Razvijanje svijesti o širokoj primjeni znanja optike za poboljšanje kvaliteta življenja	<p>-Koristeći znanje o prelamanju mehaničkih valova na granici dvije sredine, traže odgovor na pitanje šta se u tom slučaju događa sa svjetlosnim valovima;</p> <p>-Analiziraju oglede i donose odgovarajuće zaključke;</p> <p>-Samostalno rade zadatak:</p> <p>-Određivanje fokusne daljine sabirne leće;</p> <p>-Rješavaju računске i grafičke zadatke;</p>	<p>-Demonstrira prelamanje svjetlosti na ravnom dioptru, kao i totalnu refleksiju i princip lupe, teleskopa i dr.;</p> <p>-Demonstrira prolaz svjetlosti kroz prizmu i planparalelnu ploču;</p> <p>-Pomaže učenicima da istražuju prelamanje svjetlosti kroz različite leće;</p> <p>-Demonstrira razlaganje bijele svjetlosti ;</p> <p>-Zajedno sa učenicima analizira spektar elektromagnetskog zračenja;</p>
Priroda svjetlosti	Dualna priroda svjetlosti, elektromagnetski val i čestica	<p>zna da širenjem titranja električnog i magnetskog polja u prostoru nastaje elektromagnetski val, a svjetlosni valovi su dio spektra elektromagnetskih valova određene valne dužine; zna da se svjetlosna energija pojavljuje samo u malim nedjeljivim količinama koju zovemo foton;</p>	Razvijanje svijesti o razvojnosti fizikalne slike svijeta	<p>-Sistematiziraju znanje o valovima svjetlosti;</p> <p>-Koristeći se internetom, ilustriraju čestičnu prirodu svjetlosti ili koriste audiovizuelna sredstva koja postoje u školskoj zbirci učila;</p>	<p>-Demonstrira prenošenje energije svjetlosnim valovima;</p> <p>-Priprema ilustracije o čestičnoj prirodi svjetlosti, a po mogućnosti demonstrira i fotoelektrični efekat.</p>

Prirodne strukture	Otkriće atoma	-Zna strukturu atoma i sile koje djeluju u atomu i jezgri atoma;	Razvijanje svijesti da se fizikalna slika svijeta mijenja	-Analiziraju historiju razvoja znanja o atomu, ilustruju različite modele i vrše predviđanja;	-Priprema literaturu o historiji otkrića atoma i radioaktivnosti;			
	Jezgro atoma							
	Svijet atoma					Elektroni u atomu	-Sistematiziraju znanja o svijetu atoma;	-Analizira sa učenicima periodni sistem elemenata;
	Sile u atomu					Prirodna radioaktivnost	-Raspravljaju o koristi radioaktivnosti, ali i štetnom djelovanju;	-Povezuje znanje fizike sa znanjem hemije;
Radioaktivnost	Radioaktivni izotopi, primjena	-Zna da radioaktivni elementi emitiraju α , β i γ zračenje, primjenu radioaktivnih izotopa, kao i opasnosti od zračenja;	Razvijanje svijesti o jedinstvu prirode i povezanosti prirodnih nauka	-Razgovaraju o termonuklearnim reakcijama u prirodnim uslovima;	-Koristi internet i druga nastavna sredstva koja će učenicima približiti svijet atoma i efekte radioaktivnosti;			
Nuklearne reakcije	Fisija, fuzija, primjena	-Zna opisati nuklearnu fisiju i nastanak lančane reakcije; zna vezu između oslobođene energije i mase pri cijepanju atoma, te primjenu kontrolisane lančane reakcije u nuklearnim reaktorima; zna opisati nuklearnu fuziju i mogućnost dobivanja energije kontrolisanom fuzijom;		-Razmatraju hijerarhiju fizičkih tijela u prirodi;	-Upoznaje učenike sa interesantnim dijelovima iz biografija naučnika;			
Fizička tijela i sistemi	Fizička tijela i sistemi, međudjelovanja, promjene	-Zna opisati lanac i razmjer strukturnih elemenata, od osnovnih čestica do galaksija;		-Ilustruju strukture i sisteme odgovarajućim modelima;	-Ocjenjuje znanje učenika, uvažavajući njihovu kreativnost, sposobnost istraživanja i kritičke stavove;			
		-Upoređuju i klasifikuju međudjelovanja i promjene u prirodi.		-Razmatraju različita međudjelovanja i promjene.	-Pomaže učenicima da sistematiziraju znanje o različitim prirodnim strukturama, interakciji njihovih komponenti i razumijevanju uzročnih veza među različitim prirodnim fenomenima.			

NASTAVNI PROGRAM
ZA HEMIJU – 9. RAZRED (DEVETOGODIŠNJEG OBRAZOVANJA)
/2 časa sedmično - 66 časova godišnje/

HEMIJA U IX RAZREDU **(2 časa sedmično – 66 časova godišnje)**

CILJ I ZADACI NASTAVE HEMIJE

ZAŠTO UČIMO HEMIJU?

Hemiju učimo zato jer je hemija i njene zakonitosti inkorporirana u sve grane industrije, tako što oko 80% vrijednosti svjetske proizvodnje čine proizvodi hemijske industrije. Kada bi iz svakodnevnog života ljudi isključili proizvode hemijske industrije sigurno je da bi ljudi bili bos, goli, gladni i obolijevali bi od mnogih danas izlječivih bolesti. Dakle hemija je svuda oko nas i ulazi u sve pore života.

Hemija proučava građu, svojstva i promjene tvari/supstance kao i sve uvjete/uslove koji na njih utječu, a pri tom se koristi metodom pokusa/ogleda ili eksperimenta.

Ovaj program hemije koncipiran je tako da učenicima pruži osnovna znanja o prirodnim pojavama, tvarima koje izgrađuju našu okolinu, hemijskim procesima koji se odvijaju u prirodi, o njihovoj povezanosti i faktorima koji na njih utječu.

CILJ NASTAVE HEMIJE

Cilj nastave hemije je da učenicima obezbijedi sticanje osnovnih znanja o prirodnim pojavama s aspekta hemijskih zakonitosti, te da ih osposobi za pravilno shvatanje i objašnjavanje tih pojava.

ZADACI NASTAVE HEMIJE U IX RAZREDU

- Upoznavanje učenika s predmetom izučavanja i značajem hemije u IX razredu
- Posmatrati i steći znanja o temeljnim hemijskim teorijama, prvenstveno atomskoj teoriji i njezinim popratnim koncepcijama i modelima kako bi na osnovu njih mogli opisati, razumjeti svojstva i promjene tvari.
- Poznavati osnovni laboratorijski pribor i posuđe, i znati ga koristiti pri izvođenju eksperimenata. Poznavati znakove opasnosti i mjere zaštite.
- Razvijanje samopouzdanja kroz samostalno izvođenje ogleda, diskusija o rezultatima ogleda.
- Ovladavanje odabranim metodama i tehnikama rada u laboratorijskim vježbama.
- Stečeno teoretsko znanje iskoristiti za praktičan rad.
- Naučiti koji je osnovni značaj metala za život i u kojoj su mjeri zastupljeni u Zemljinoj kori.

- Poznavati načine dobivanja, svojstva i glavne spojeve – oksida, kiselina, baza i soli.
- Znati da ugljik u prirodi dolazi u elementarnom stanju
- Razvijanje svijesti o potrebi racionalnog gospodarenja sirovinama.
- Uočiti funkcionalne grupe kod različitih spojeva;
- Shvatiti važnost nezasićenih masnih kiselina u prehrani.
- Znati uvjete pod kojim dolazi do hemijske reakcije, znati pisati hem. jednačine i objasniti njihovo kvantitativno i kvalitativno značenje
- Razvijati navike za urednost, tačnost i preciznost pri izvođenju oglada.
- Njegovati međusobno uvažavanje i rad u grupama kroz pozitivne stavove i vrijednosti.
- Razvijati naviku korištenja različitih izvora informacija.
- Poticati na kritičko razmišljanje i rješavanje problema.
- Prepoznavati ulogu nauke za razumjevanje hemijskih procesa i pojava u prirodi.

OČEKIVANA POSTIGNUĆA

- ⊗ učenici se služe literaturom iz hemije i prepoznaju predmet izučavanja pojedinih grana hemije
- ⊗ Steći neophodna saznanja o koristima učenja hemije u svakodnevnom životu.
- ⊗ Prepoznavati ulogu nauke za razumjevanje hemijskih procesa i pojava u prirodi.
- ⊗ razvrstava i uspoređuje tvari/supstance na osnovu njihovih svojstava.
- ⊗ Stiče vještine planiranja i izvođenja jednostavnih oglada da bi se uočile hemijske promjene i svojstva tvari.
- ⊗ Praviti određena poređenja, vršiti analizu pojava i procesa, koristiti kritičko razmišljanje pri rješavanju problema.
- ⊗ Znati koje su štetne i opasne hemikalije u domaćinstvu, kako se njima rukuje i kako su obilježene.
- ⊗ Razvijati svijest o potrebi očuvanja vlastitog zdravlja i životne sredine.
- ⊗ Poznavati će najvidljivije pozitivne i negativne uticaje čovjeka na prirodu s posebnom pažnjom na sve veće negativne uticaje na vodene i kopnene ekosisteme (uticaj industrije, otpadne vode, uništavanje šuma, brodske havarije itd.), te do čega sve dovede različita hemijska sredstva i spojevi
- ⊗ Razumije ulogu i značaj hemije za razvoj nauke i tehnologije uopće, njene koristi za svakodnevni život, kao i to da se zahvaljujući hemijskim dostignućima slika svijeta mijenja tokom vremena;
- ⊗ Uz pomoć nastavnika procjenjivati relevantnost podataka i informacija
- ⊗ Shvatiti ulogu nauke za razumjevanje svijeta u kojem žive i da svaki pojedinac može dati vlastiti doprinos u očuvanju okoliša
- ⊗ Učenici će razviti pozitivne vrijednosti i stavove prema sebi samima, prema drugima, prema svojoj okolini i učenju kao cjeloživotnom procesu.

PROGRAMSKI SADRŽAJI
(Tematske cjeline)

IX Razred

1. Uvod u programske sadržaje
2. Hemijski sastav zemlje
3. Metali
4. Organski spojevi
5. Ugljikovodici
6. Spojevi sa kisikom
7. Biološki važni organski spojevi
8. Ekologija

H E M I J A, IX. razred – 2 časa sedmično, 66 sati godišnje

Tematske cjeline, Teme	Ishodi učenja	Aktivnosti nastavnika
<p>METALI</p> <p>Hemijski sastav Zemljine kore</p> <p>Natrij</p> <p>Kalcij, magnezij, aluminij</p> <p>Željezo i čelik</p> <p>Bakar i zlato</p> <p>Korozija i zaštita metala</p>	<p>-Naučiti koji je osnovni značaj metala za život i u kojoj su mjeri zastupljeni u Zemljinoj kori;</p> <p>-Razlika između ruda i minerala;</p> <p>-Biološki značaj ovih elemenata;</p> <p>-Tehnološki značaj čelika;</p> <p>-Plemenitost metala;</p> <p>-Zašto željezo korozira, a zlato ne.</p> <p>-Razvoj interesa i smisla za istraživanje, otkrivanje i rješavanje problema;</p>	<p>-Planira nastavne sadržaje;</p> <p>-Tražiti od učenika da naprave „mini“ zbirku minerala;</p> <p>-Pripremiti učenike za izvođenje oglada</p>
<p>UGLJIK</p> <p>Pojam organske tvari</p> <p>Goriva</p> <p>Ugljikov atom</p> <p>Kvalitativni sastav organskih spojeva</p>	<p>-Znati da ugljik u prirodi dolazi u elementarnom stanju;</p> <p>-Napisati jednačinu nastajanja ugljikovog dioksida, uz dovoljan i nedovoljan pristup zraka;</p> <p>-Dokazivanje osnovnih gradivnih elemenata organskih spojeva.</p> <p>-Nučiti od kojih je elemenata izgrađen organski spoj.</p>	<p>-Nastavnik je moderator i voditelj nastavnog procesa;</p> <p>-Pratiti učenike pri izvođenju oglada;</p> <p>-Tematski povezuje hemijske sadržaje sa sadržajima drugih predmeta.</p>

Tematske cjeline, Teme	Ishodi učenja	Aktivnosti nastavnika
UGLJIKOVODICI Zasićeni ugljikovodici Nezasićeni ugljikovodici IUPAC Nafta Aromatski Ugljikovodici	Dokazati hemijsku stabilnost zasićenih ugljikovodika; -Dokazati reaktivnost nezasićenih ugljikovodika; -Prikazati jednačinama reakcije adicije; -Značaj jedinstvenih naziva spojeva; -Znati strukturu benzena. -Samostalno izvoditi oglede, uočavati promjene, usmeno i pismeno iskazivati opažanja; -Ispitivati hemijska svojstva ugljikovodika; -Sastavljati i izrađivati modele jednostavnih alkana; -Rješavati računске zadatke.	-Nastavnik treba nadzirati rad učenika i pomagati im pri izvođenju ogleđa; -Ukazati na opasnost sljepljenih prstenova koji su kancerogeni; -Priprema zadatke i zaduženja na tri i više nivoa.
ORG. SPOJEVI I ŽIVI SVIJET Ugljikohidrati Alkoholi Karboksilne kiseline Esteri Masti i ulja Sapuni i deterdženti	Znati napisati reakciju fotosinteze i alkoholnog vrenja; -Uočiti funkcionalne grupe kod različitih spojeva; -Razumjeti značaj škroba u ljudskoj ishrani; -Razlikovati pojam zasićene i nezasićene masne kiseline; -Znati reakciju esterifikacije; -Shvatiti povezivanje aminokiselina; -Navesti primjere nekih enzima. -Isticanje važnosti pravilne upotrebe ugljikohidrata u pehrani čovjeka; -Oblikovanje stavova o štetnosti alkohola; -Shvatiti važnost nezasićenih masnih kiselina u prehrani.	-Uloga nastavnika je da rukovodi nastavom i pomaže u pripremi ogleđa i navodi učenike na kritičko razmišljanje; -Osigurati učenicima preparate za izvođenje ogleđa; -Kontinuirano prati i vrednuje zalaganje učenika i njihov rad.

<p>Aminokiseline i bjelančevine</p> <p>Enzimi</p>		
<p>SINTET. SPOJEVI</p> <p>Polimeri</p>	<p>-Naučiti značaj sintetskih spojeva za život. - Razvijati navike raspoznavanja sintetskih tvari od prirodnih.</p>	<p>- Ukazati učenicima na opasnost otpada, sintetskih polimera.</p>
<p>EKOLOGIJA</p> <p>Voda, vazduh, tlo</p> <p>Utjecaj industrijske proizvodnje na okoliš</p> <p>Saobraćaj i okolina</p> <p>Gospodarenje otpadom</p> <p>Zaštita okoliša</p>	<p>-Razvijanje ekološke svijesti i pozitivnog odnosa prema prirodi i aktivno uključivanje u ekološke akcije. - Učenici trebaju izraditi zidne plakate i izvjesiti ih po zidovima škole kako bi ukazali svim učenicima i zaposlenicima na važnost očuvanja životne sredine.</p>	<p>-Uloga nastavnika je organizacija stručnih predavanja na nivou škole o unapređenju ekološke svijesti; -Vodi računa o ravnopravnoj zastupljenosti spolova u grupi i zaduženjima, stvara pozitivan odnos prema okolini i prirodi.</p>

HEMIJA : DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Sadržaj i proces učenja, a posebno rezultati učenja, bitno su uvjetovani/uslovljeni načinom učenja, odnosno kako učenici trebaju učiti, a nastavnici ih poučavati i pomagati im u sticanju odgovarajućih znanja i razvijanju njihovih vještina i sposobnosti. To će svakako uticati na njihove vrijednosti, stavove i ponašanje.

Učenici će učiti samostalno i u grupi, planirati svoj rad i rad grupe. Provoditi će istraživanja i rješavanje problema putem eksperimenta i dobivene rezultate prezentirati putem individualnog i timskog rada. Sve aktivnosti učenici će vršiti u školi, kod kuće koristeći se dodatnim izvorima informacija.

Ambijent u kojem se učenici osjećaju dobro i sigurno, uz dobro rukovođenje svim aktivnostima u nastavnom procesu je neophodan uvjet dobrih rezultata. To se postiže kombiniranjem tradicionalnih nastavnih metoda i oblika rada sa korištenjem i primjenom metoda aktivnog učenja i interaktivne nastave: problemska, heuristička, programirana, istraživanje, simulacija, projekat, praktični radovi. Postupci za realizaciju navedenih nastavnih metoda su: pitanja i odgovori, razgovor, rasprava, učenički eksperimenti, demonstracija, učenička izvještaji, mali istraživački projekti, programirani tekst, itd.

Svladavanje programa hemije treba se temeljiti na neposrednom posmatranju osobina tvari i njihovih promjena putem eksperimenta kojeg uz pomoć nastavnika pripremaju i izvode učenici. Za realizaciju programskih sadržaja neophodno je što više rješavanje stehiometrijskih zadataka.

Preporučuje se nastavnicima da insistiraju na učeničkim zabilješkama, jer njihove su zabilješke u stvari dnevnicu rada koji ih uče redu, radu i sistematičnosti.

Redoslijed poučavanja pojedinih tema nije obvezujući. Na nastavniku je odgovornosti da raspoređuje nastavne sadržaje i obrađuje ih u okviru plana.

Nastavnik mora u procesu nastave koristiti sve raspoložive oblike rada, nastavne metode i nastavna sredstva, a to će biti uvjetovano nastavnim sadržajem, psiho-fizičkim razvojnim stupnjem učenika i materijalnim mogućnostima škole. U pogledu načina primanja hemijskih informacija učenici imaju vrlo visoke zahtjeve. Korištenje elektronskih nastavnih sredstava predstavlja osnovni zahtjev, što podrazumijeva da nastavnik zna i umije sabrati i emitirati zanimljive emisije iz svijeta hemije putem TV ekrana i multimedijskog projektora povezanog s kompjuterom.

Problemska i interaktivna nastava treba da bude dominirajuća, jer su učenici u poziciji da budu pobuđeni na ulaganje vlastitog napora u saznavanju i donošenju zaključaka. Ovako stečeno znanja učenika je trajnije i višedimenzionalno. Učeniku pruža mogućnost da samostalno stiče i proširuje znanje u vannastavno vrijeme i priprema ga cjeloživotno učenje.

Učenicima treba redovno davati domaće zadatke vodeći računa da budu primjereni raspoloživom vremenu kojeg mogu odvojiti za predmet hemija u kompleksu ostalih zastupljenih predmeta u nastavnom planu. Zadaci mogu biti: kratki eseji, izrada postera, izrada nastavnih sredstava, izvođenje oglada, sakupljanje i bilježenje podataka u toku oglada i njegovog ishoda, posmatranje TV obrazovnih emisija i informacija stečenih preko interneta.

Frontalni oblik rada treba što češće zamjenjivati s radom u grupama, u parovima i individualiziranim radom. Promjena forme doprinosi zanimljivosti nastave, ali i razvijanju sposobnosti učenika da kolektivno rade i preuzimaju dio odgovornosti za postignute rezultate rada.

Napredovanje učenika

Napredovanje učenika treba kontinuirano pratiti i ocjenjivati, vodeći računa o individualnim mogućnostima, vještinama, sposobnostima i sklonostima.

Poželjno bi bilo obavljati kako interno tako i eksterno ocjenjivanje (potrebno uspostaviti standarde za ocjenjivanje)

Interno ocjenjivanje učenika vršiti na osnovu obrazovnih postignuća, vještina, sposobnosti, razvijanja koncepta i kritičkog razmišljanja.

Učenike treba pratiti i ocjenjivati tokom izvođenja aktivnosti i razvijati njihove sposobnosti za samoprocjenjivanje.

Za praćenje, ocjenjivanje i napredovanje učenika treba koristiti različite postupke i instrumente.

- sposobnost i vještine učenika za vrijeme eksperimentalnog rada, usmenog i pisanog izvještaja i dr.
- sudjelovanje i doprinos pri radu u grupama, učeničkim projektima, istraživanjima, rješavanju problema
- rješavanje zadataka objektivnog tipa, i drugih ispitnih postupaka.

Inkluzivna nastava

Uključenje učenika sa posebnim potrebama u nastavu sa ostalim učenicima postavlja pred nastavnika zadatak da svoj rad u svim segmentima treba prilagoditi zahtjevima ovih učenika. Kreiranje nastavnog sadržaja primjerenog sposobnostima učenika zahtijevat će od nastavnika primjenu specifičnih metoda i oblika rada, a često i korištenje nastavnih sredstva prilagođenih učeničkim potrebama. Također će morati voditi računa da i ostali učenici učestvuju, u granicama mogućnosti, u radu s kolegom kojem je potrebna pomoć i razumijevanje vršnjaka. Isto tako će surađivati s pedagogom škole, intenzivno s roditeljima, a moguće i zdravstvenim osobljem da bi zajedničkim snagama na adekvatan način pristupili u radu s učenikom. Nastavnik mora biti spreman na dodatne i fizičke i psihičke napore koji će mu u konačnici otvoriti nove vidike i puteve i dati snage i sposobnosti da doprinos u osposobljavanju i ovih učenika za samostalni život.

Rerursi za realiraciju programa

Za realizaciju ovog programa hemije neophodno je da škola osigura specijaliziranu prostoriju (kabinet) za nastavu hemije s pomoćnom prostorijom za hemikalije i pribor. Za izvođenje eksperimenata potrebno je osigurati opremu i pribor prema pedagoškim

standardima za nastavu hemije. U školskoj biblioteci je potrebna određena stručna literatura za nastavnike i nadarene učenike koji žele znati više.

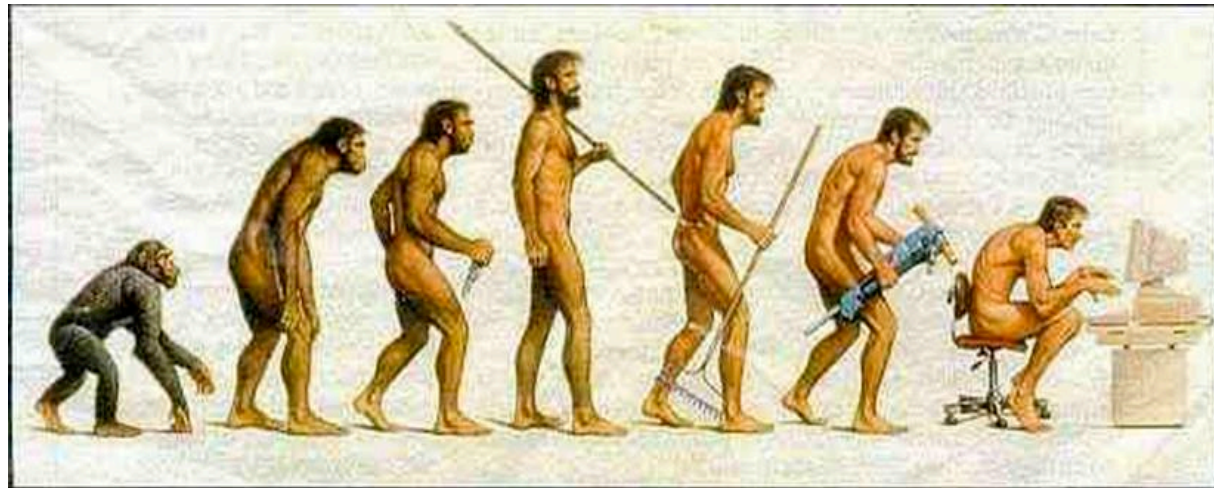
PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

Nastavu iz nastavnog predmeta Hemija mogu izvoditi nastavnici koji su završili Pedagošku akademiju odsjek hemija/ biologija, ili odsjek hemija /domaćinstvo i odsjek hemija na Nastavničkom fakultetu ili Prirodno-matematički fakultet odjek za hemiju sa zvanjem profesora hemije.

Napomena: Profil u stručna sprema regulisani su u skladu sa Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju

**NASTAVNI PROGRAM
ZA BIOLOGIJU – 9. RAZRED (DEVETOGODIŠNJEG OBRAZOVANJA)**

/2 časa sedmično - 66 časova godišnje/

BIOLOGIJA U IX RAZREDU (2 časa sedmično – 66 časova godišnje)

CILJ I ZADACI NASTAVE BIOLOGIJE

Nastava biologije treba temeljiti na naučnim postignućima savremene biološke nauke koja je jako napredovala posljednjih pedesetak godina. Biologija, kao temeljna nauka, pridonosi razumijevanju životnih procesa kod biljaka, životinja i čovjeka, prodire u temeljne zakonitosti nasljeđivanja, pridonosi savladavanju bolesti i proizvodnji hrane. Savremena biologija proučava molekularnu osnovu životnih procesa i složene međudnose između živih bića i njihovog okoliša. Narušavanja sklada tih odnosa i sveopće prirodne ravnoteže može dovesti do ugrožavanja i čovjeka kao biološke vrste.

Cilj nastave biologije je da potakne zanimanje učenika za živi svijet i čovjeka u njemu, da objasni osnovna životna načela, koja su zajednička svim živim bićima, ali isto tako da prikaže raznolikost i bogarstvo biljnih i životinjskih vrsta koje su se razvile na Zemlji.

Sadržaji predmeta biologije omogućavaju ostvarivanje ne samo obrazovnih, već i odgojnih zadataka u nastavnom procesu, posebno u smislu usvajanja zdravstvene i ekološke kulture. Važan naglasak posvećen je usmjeravanju učenika da slijedom stečenih bioloških znanja razviju svijest o vrijednosti života uopće, o načinu i potrebi očuvanja zdravlja, o potrebi očuvanja okoliša ,a kao krajnji cilj usvajanje zdravih životnih navika.

CILJ NASTAVE BIOLOGIJE

Cilj nastave biologije je da učenicima obezbijedi sticanje osnovnih znanja o živom svijetu, u skladu s dostignućima savremene biološke nauke i prakse čiji su sadržaji neophodni za razumijevanje bioloških pojava, procesa i zakonitosti o prirodi, te da doprinese kod učenika razvijanju pravilnog pogleda o živom svijetu. Također, učenike će senzibilirati u pogledu pravilnog odnosa prema prirodi, a posebno prema prirodnom nasljeđu Bosne i Hercegovine.

ZADACI NASTAVE BIOLOGIJE U IX RAZREDU

- Upoznavanje učenika s njenim predmetom izučavanja i značajem biologije u IX razredu
- Sticanje znanja o građi i funkcionisanju čovjekovog organizma

- Upoznavanje osnovnih higijenskih mjera značajnih za očuvanje zdravlja
- Upoznavanje razvojnog puta ljudske vrste
- Pružanje osnovnih znanja o ljudskim rasama, negativnim posljedicama rasizma i genocidu
- Pružanje znanja koja doprinose održavanju i unaprijeđenju zdravlja čovjeka i borbi protiv svih vidova ovisnosti
- Shvatanje polnosti kao sastavnog dijela života čovjeka, te razumijevanje humanih odnosa među polovima
- Formiranje svjetonazora o prirodnom nastanku čovjeka i drugih univerzalnih odgojnih vrijednosti

PROGRAMSKI ZAHTJEVI

ODGOJNI

- ⊗ Steći znanja o ljudskom organizmu, te o tome kako je on izgrađen, kako funkcioniše, te šta svakodnevno treba poduzimati za očuvanje svog i tuđeg zdravlja
- ⊗ Zna da dostignuća iz genetike imaju primjenu u raznim ljudskim djelatnostima: poljoprivredi, šumarstvu, medicini, sudstvu ...
- ⊗ Zna da su geni strukturne i funkcionalne jedinice procesa nasljeđivanja i da se sastoje od molekula DNK.
- ⊗ Shvatiti da je tijelo čovjeka, kao i tijela biljaka i životinja, građeno od ćelija
- ⊗ Razumjeti potrebu stalne brige o održavanju zdravlja putem stalne njege, redovitog liječničkog pregleda i eventualnih popravki narušenog zdravlja
- ⊗ Zna obrazložiti važnost hrane kao izvora gradivnih tvari, energije i zaštitno regulatorskih tvari.
- ⊗ Zna sistematsko mjesto ljudske vrste (*Homo sapiens*) i može objasniti evolutivni razvoj ljudske vrste preko prethumane faze do humane.
- ⊗ Zna da je ljudska vrsta u sklopu živog svijeta planete Zemlje (biološko biće), ali je i društveno biće koje se svjesno prilagođava sredini i nju mijenja prema svojim potrebama (mijenja prirodu).
- ⊗ Spoznaje da je rasizam rašireni oblik kršenja ljudskih prava.
- ⊗ Ovladavanje odabranim metodama i tehnikama rada u nastavi biologije
- ⊗ Razvijanje pogleda i sticanje osnovnih znanja o živom svijetu u skladu sa dostignućima savremene biološke nauke i univerzalnih odgojnih vrijednosti shvatiti ulogu čovjeka u prirodi.

OBRAZOVNI

- ⊗ sticanje novih znanja o predmetu izučavanja biologije u devetom razredu
- ⊗ poznaje, analizira i komentariše zakone Gregora Mendela, svjestan je za posljedice sredine u strukturi i funkciji genetičke osnove;
- ⊗ opisuje biosintezu proteina, samoprodukciju nukleinskih kiselina i genetičko uređivanje
- ⊗ razumije ćelijski ciklus (mitozu, mejozu, gametogenezu, oplodnju, stvaranje embriona);

- ⊗ razumije funkcionalnu cjelovitost: draž-ćulna ćelija-nadraćaj-osjećajni nerv-centar u mozgu-impuls-pokretaćki nerv-efektor.
- ⊗ shvata potrebe humanog ponaćanja prema slabovidnim i slijepim osobama gluhim i nagluhim osobama.
- ⊗ razvija svijesti o znaćaju ųlijezda sa unutraćnjim lućenjem i njihovih hormona u o upravljanju rastom, razvojem i funkcionalnom aktivnoću svih organa ćovjeka.
- ⊗ sticanje znanja o potrebi boravka na ćistom zraku u prirodi i oćuvanja prirode za zdrav ųivot.
- ⊗ poznaje ciklus razvoja organizama i ćovjeka posebno;
- ⊗ opisuje glavne faze individualnog razvoja (ontogenetski) kod ćovjeka.
- ⊗ razvijati kritićeko mićljenje i kreativnost
- ⊗ poseban znaćaj posvetiti planiranju i pripremanju laboratorijske vjećbe, disekciji pojedinih organa, eksperimentima

OĆEKIVANA POSTIGNUĆA

- ⊗ ućenici se sluće literaturom iz biologije i prepoznaju predmet izućavanja anatomije i antropologije
- ⊗ Zna o graći i diobi ćelije, razliku izmeću mitotićeke i mejotićeke diobe ćelija.
- ⊗ Stiće znanja o graći i funkcionisanju ćovjekovog organizma i osnovnih higijenskih mjera za ćuvanje zdravlja.
- ⊗ imenuje, opisuje i navodi funkcije glavnih kostiju glave, trupa i udova, kao i veze meću kostima, shvata ulogu mićića, njihovu poveznost sa kosturom i nervnim sistemom
- ⊗ Razumije povezanost organa za izlućivanje s probavom, disanjem i optokom krvi.
- ⊗ Razumije graću i funkciju organskih sistema ćovjeka, istićući njegu i bolesti organa kako bi se postigle komponente zdravog odgoja.
- ⊗ razumije ulogu i znaćaj biologije za razvoj nauke i tehnologije uopće, njene koristi za svakodnevni ųivot, kao i to da se bioloćka slika svijeta mijenja tokom vremena;
- ⊗ uz pomoć nastavnika procjenjivati relevantnost podataka i informacija
- ⊗ shvatiti ulogu nauke za razumjevanje svijeta u kojem ųive i da svaki pojedinac moće dati vlastiti doprinos u oćuvanju svoga zdravlja i humanog odnosa prema drugim i drugaćijim
- ⊗ Ućenici će razviti pozitivne vrijednosti i stavove prema sebi samima, prema drugima, prema svojoj okolini i ućenju kao cjeloųivotnom procesu.

PROGRAMSKI SADRĆAJI BIOLOGIJE U DEVETOM RAZEDU

1. UVOD

1.1. Ciljevi i zadaci nastave biologije u 9. razredu vezani su za discipline: genetika, evolucija i antropologija

2. GENETIKA

2.1. Pojam genetike i njen znaćaj

- 2.2. Pojam i značaj biološkog nasljeđivanja. Izgled i hemijska građa hromosoma
- 2.3. HROMOSOMI- Nukleinske kiseline (DNK i RNK), Broj hromosoma
- 2.4. GENETIČKA ŠIFRA- Molekule DNK -nositelji genetičke poruke (šifre ili koda). Prepisivanje i prevođenje šifre
- 2.5. GENI - Pojam, hemijski sastav, dominantni i recesivni geni, homozigoti i heterozigoti, genotip, fenotip
- 2.6. NASLJEĐIVANJE JEDNOSTAVNIH OSOBINA
- 2.7. PROMJENLJIVOST ORGANIZAMA - Mendelovi zakoni nasljeđivanja. Nasljedna promjenljivost: kombinacija roditeljskih osobina i mutacije

3. EVOLUCIJA

- 3.1. Uvod u organsku evoluciju; Pojam i značaj
- 3.2. DOKAZI EVOLUCIJE- paleontološki i uporedno-anatomski
- 3.3. FAKTORI EVOLUCIJE – općenito
- 3.4. PROCES EVOLUCIJE

4. NAUKA O ČOVJEKU: UVOD

- 4.1. SASTAV ČOVJEČIJEG TIJELA - Proces nastanka novih vrsta (specijacija)
  - Pojam i značaj antropologije
  - Anatomija, fiziologija i higijena čovjeka
- 4.2. Čelija/stanica, tkivo, organi, sistemi organa, organizam čovjeka kao cjelina
- 4.3. ORGANSKI SISTEMI: KOŠTANO – MIŠIĆNI SISTEM
- 4.4. GRAĐA I FUNKCIJA KOSTIJU – Oblik i građa kosti, sastav kosti, razvoj kostura, skeleta, veze među kostima
- 4.5. KOSTUR /SKELET – kostur trupa, glave i udova. Nepravilnosti u razvoju kostura, povrede kostiju i zglobova
- 4.6. MIŠIĆI – Oblik, građa i funkcija mišića, veze mišića i kostiju. Rad i zamor mišića.
- 4.7. BOLESTI I NJEGA KOSTIJU I MIŠIĆA
- SISTEM ORGANA ZA PROBAVU
- 4.8. ORGANI ZA PROBAVU - Usna duplja, jezik, ždrijelo, jednjak, želudac, tanko i debelo crijevo, probavne žlijezde
- 4.9. PROBAVA HRANE - Hrana, probavni sokovi, mehanička i hemijska obrada hrane, enzimi, resorpcija hranljivih tvari
- 4.10. NJEGA I BOLESTI ORGANA ZA PROBAVU- Higijena usta, ruku i korištenje ispravne hrane. Bolesti zuba, želuca, jetre, crijeva. Trovanja
- 4.11. Laboratorijska vježba: Djelovanje ptijalina iz pljuvačke na rastvor skroba
- SISTEM ORGANA ZA DISANJE I GLAS
- 5. ORGANI ZA DISANJE - Nosna šupljina, ždrijelo, grkljan, dušnik, dušnica, pluća. Plućno i ćelijsko disanje. Vitalni kapacitet pluća
- 5.1. NJEGA I BOLESTI ORGANA ZA DISANJE I GLAS - Štetan utjecaj zagađenog vazduha, štetan utjecaj duhanskog dima i mjere suzbijanja pušenja. Gušenje i utapanje. Bolesti: tuberkuloza i upala pluća, rak pluća.

SISTEM ORGANA ZA KRVOTOK

6.1 KRV I LIMFA- Sastav krvi i limfe. Uobličeni elementi (eritrociti, leukociti, trombociti), krvna plazma, serum i funkciju pojedinih komponenti (prenošenje kisika, odbrana, grušanje); sastav limfe i njenu ulogu; limfni sistem: čvorići, sudovi, krajnici, slezena, prsna žlijezda, i uloga.

6.2. SRCE, KRVNI SUDOVI/ŽILE, LIMFNI SUDOVI- Građa i uloga. Krvotok i limfotok

6.3. TRANSPORTNA I ZAŠTITNA ULOGA KRVI- Transport oksigena, karbondioksida, hranljivih tvari, imunitet, serum i vaccine, krvne grupe i transfuzija krvi.

6.4. NJEGA I BOLESTI ORGANA ZA KRVOTOK- Mane i bolesti srca, krvnih žila i krvi . Faktori rizika i njihovo izbjegavanje. Bolesti krvotoka i krvi: infarkt srca, arteroskleroza, tromboza, moždana kap (apopleksija), proširenje vena, hemofilija, leukemija, trovanje krvi, malarija.Krvni tlak/pritisak i kontrola. Opasnost od ujeda i uboda otrovnih životinja.Opasnost i zaštita od prenošenja HIV virusa putem krvi.Bolesti koje se prenose putem krvi.

6.5. Laboratorijska vježba: posmatranje razmaza krvi pod mikroskopom

SISTEM ORGANA ZA IZLUČIVANJE

6.5. BUBREZI, MOKRAČOVODI, MOKRAĆNA BEŠIKA - Građa i funkcija. Nastanak i izlučivanje mokraće.Njega i bolesti mokraćnih organ. Nefritis.

6.6.Laboratorijska vježba: Upoznavanje građe bubrega i ispitivanje sastava urina

KOŽNI SISTEM

6.7. GRAĐA I ULOGA KOŽE- Organi kože: dlaka, nokti, znojne i lojne žlijezde. Funkcije kože.

6.8. NJEGA, BOLESTI I POVREDE KOŽE- Opekotine, gljivična oboljenja, svrab

NERVNI/ŽIVČANI SISTEM

6.9. OSNOVA NERVNOG SISTEMA- Nervne ćelije i vrste nervnih vlakana. Nervno tkivo i nervi

6.10. CENTRALNI NERVNI SISTEM: Kičmena moždina, Građa i uloga. Refleksi i refleksi luk

6.11. MOZAK - Glavni dijelovi: veliki, međumozak, srednji i mali mozak i produžena moždina. Građa i funkcija pojedinih dijelova

6.12. VEGETATIVNI NERVNI SISTEM- Građa i uloga, simpatička i parasimpatička nervna vlakna

6.13. NJEGA I BOLESTI NERVNOG SISTEMA- Zamor, odmor, spavanje, neuroze, išijas, epilepsija i dr. Opasnosti: strujni udar, grom, prometne nezgode, padovi i dr.

6.14. OVISNOSTI- alkoholizam, tabletomanija, nikotinizam, narkomanija. Potreba i načini odvikavanja.

SISTEM ČULNIH/OSJETILNIH ORGANA

6.15. ČULNE ĆELIJE, ČULNI ORGANI, KOŽNA ČULA- Draži, nadražaji i nadražljivost. Receptori, osjećajni nervi i efektori. Čulo, čulne ćelije, čulni organi. Kožna čula: čulo dodira, bola, toplote i hladnoće. Njega i bolesti kožnih čula.

6.16. ČULA OSJETLJIVA NA HEMIJSKE DRAŽI

6.17. OKO – ORGAN ČULA VIDA- Građa oka. Mane i bolesti oka. Čuvanje i njega očiju.

6.18. ČULNI ORGANI U UHU- Građa i funkcija uha. Čulo ravnoteže i kretanja. Njega i zaštita i bolesti uha. Faktori oštećenja uha. Njega i bolesti uha.

6.19. Laboratorijska vježba: Disekcija oka govečeta

ŽLIJEZDE SA UNUTRAŠNJIM LUČENJEM – ENDOKRINI SISTEM

7. Građa i funkcija. Hormoni – regulatori životnih procesa. Jedinstvo regulatornog sistema. Poremećaji funkcija žlijezda i bolesti endokrinog sistema.

7.1.POLNI ORGANI I SEKSULANI ŽIVOT ČOVJEKA

7.2. Ženski polni organi. Građu i funkcija ženskih polnih organa, razvoj jajne ćelije, ovulaciju i menstrualni ciklus, primarna i sekundarna polna obilježja žene, higijena ženskih polnih organa. Muški polni organi- građu i funkciju muških polnih organa. Higijena muških polnih organa

7.3.POLNE BOLESTI

7.4. INDIVIDUALNO RAZVIĆE (ONTOGENEZA) ČOVJEKA- Oplodnja jajne ćelije, uslovi za oplodnju, mjesto oplodene jajne ćelije, uloga posteljice i pupčane vrpce, trudnoća, porođaj. Plodni dani žene. Kontracepcija. Vještačka oplodnja. Razvoj organizma poslije rođenja. Polni život, roditeljstvo i porodica.

7.5. ČOVJEK I ŽIVOTNA SREDINA- ČOVJEK KAO BIOLOŠKO I DRUŠTVENO BIĆE- Jedinstvo čovjekove prirodne i društvene sredine. Današnje čovječanstvo. Biološki i društveni značaj naglog rasta i razvoja čovječanstva

BIOLOGIJA, IX razred – 2 časa sedmično, 66 časova godišnje

Tematske cjeline, Teme	Ishodi učenja	Aktivnosti nastavnika
<p>UVOD</p> <p>GENETIKA</p>	<p>Zna kako će koristiti udžbenik kao osnovni izvor znanja, ali i druge izvore (enciklopedije, filmove, internet itd.).</p> <p>Zna da će najviše vremena biti posvećeno učenju o ljudskom organizmu s nizom dragocjenih poruka o tome kako je on izgrađen, kako funkcioniše, te šta svakodnevno treba poduzimati za očuvanje svog i tuđeg zdravlja.</p> <p>Zna da se genetika bavi pojavama i zakonitostima nasljeđivanja, ali i promjenljivošću u živom svijetu.</p> <p>Dostignuća iz genetike imaju primjenu u raznim ljudskim djelatnostima: poljoprivredi, šumarstvu, medicini, sudstvu ...</p> <p>Roditelji i potomci su slični, jer spolne ćelije roditelja sadržavaju nasljedni materijal sadržan u genima. koji omogućava razvoj sličnih osobina u potomstvu. Biološko nasljeđivanje omogućava očuvanje korisnih osobina u datim uslovima života iz generacije u generaciju.</p> <p>Zna da se nasljedni materijal nalazi u hromosomima; da postoje ćelije sa diploidnim i haploidnim brojem; da je broj karakterističan za pojedine vrste organizama; da su hromosomi različitog izgleda i veličine. DNK izgrađuje hromosome.</p>	<p>Motiviše učenike za rad tokom nastave i u vannastavno vrijeme.</p> <p>Daje praktične upute za korištenje literature.</p> <p>Pobuđuje interes kod učenika za gradivo genetike, evolucije.</p> <p>Upoznavanje grade i funkcije vlastitog tijela.</p> <p>Vodi raspravu o nasljednim osobinama.</p> <p>Potiče diskusiju o sličnostima i različitostima koje učenici uočavaju međusobno, u porodici između roditelja i djece, kao i djece međusobno.</p> <p>Navode neke osobine koje su uočili da se u porodici ponavljaju kroz generacije.</p> <p>O važnosti otkrića dvojne molekule DNK, koja se</p>

HROMOSOMI	<p>DNK je dvostruki lanac nukleotida s moći udvajanja. Može opisati izgled hromosoma za vrijeme diobe ćelije.</p> <p>Zna da se genetička šifra ili kod nalazi u molekulama DNK, tj. u jedru. Može objasniti način prepisivanja šifre uz pomoć molekula RNK, te prevođenje jezika baza u njima na jezik aminokiselina koje se povezuju u molekule bjelančevina sintetiziranih u ribozomima.</p> <p>Zna da su geni strukturne i funkcionalne jedinice procesa nasljeđivanja i da se sastoje od molekula DNK.</p>	<p>može samoreproducirati, ukazuje podatak da su Watson i Crik dobili Nobelovu nagradu za to otkriće.</p> <p>Upućuje učenike da izrade modele s različitim rasporedom parova nukleotida. Insistira da se dobro shvati pojam odgovarajućih baza u nukleotidima (A-T, C-G). Naglašava da se osobine organizama ne nasljeđuju u gotovom obliku, nego se one razvijaju, u čemu ključnu ulogu ima DNK, proces sinteze bjelančevina i faktori sredine.</p> <p>Ukazuje da se u prirodi vrlo često jedna osobina razvija uz učešće većeg broja gena;</p>
GENETIČKA ŠIFRA	<p>U tjelesnim ćelijama nalaze se u parovima (aleli). Oni nose genetičku šifru koja se prenosi sa roditelja na potomstvo. Svi geni ćelije čine njen genotip. Kod organizama koji se spolno razmnožavaju u genotipu, polovica gena potječe od oca, a polovica od majke.</p>	<p>Ističe da danas spoznaje genetike daju nadu da će mnoge nasljedne bolesti moći biti izliječene.</p> <p>Diskusija ili okrugli stol na temu: „Nasljedna svojstva i nasljedne bolesti“.</p> <p>Vodi raspravu o nasljednim osobinama i prilagođavanju.</p>
GENI	<p>Genotip u sadejstvu s faktorima vanjske sredine omogućava formiranje fenotipa. Po načinu djelovanja geni se dijele na dominantne i recesivne, a u ćelijama mogu biti u homozigotnom ili heterozigotnom stanju.</p>	<p>Usmjerava učenike na primjere mutacija i modifikacija koje mogu navesti u svojem okruženju.</p>
NASLJEĐIVANJE JEDNOSTAVNIH OSOBINA	<p>Zna da je Mendel svojim eksperimentima utvrdio zakonito nasljeđivanje osobina. Može opisati oglede na grašku i zijevalici koje je Mendel izvodio, a isto tako objasniti rezultate ogleđa. Zakon uniformnosti hibrida i zakon rastavljanja osobina.</p>	<p>Razgovara sa učenicima o osobama pogođenim nasljednim bolestima i kako se treba ponašati u odnosu na njih.</p> <p>Nastavnik ukazuje na sve jača upozorenja liječnika da pretjerano izlaganje suncu ljudskog tijela, iz pomodnih razloga, može biti od trajne štete za zdravlje.</p>

<p>PROMJENLJIVOST ORGANIZAMA</p>	<p>Zna da su potomci organizama koji su nastali u procesu spolnog razmnožavanja slični roditeljima, jer se geni roditelja kombinuju, i to predstavlja veliku zalihu ukupne promjenljivosti živih bića.</p> <p>Mutacije su sasvim nove osobine koje su posljedica promjene u rasporedu nukleotida u molekulama DNK.</p> <p>-Mutacije mogu zahvatiti cijele hromosome ili pak njihove dijelove. Primjeri nasljednih bolesti kod čovjeka: hemofilija, daltonizam, mongoloidnost.</p> <p>Uzroci mutacija su raznoliki: različite hemijske tvari, svjetlosno, atomsko, kosmičko zračenje i dr.</p> <p>Većina mutacija su štetne, ali mali omjer korisnih je važan za evolutivni razvoj živog svijeta.</p> <p>Modifikacije - nenasljedne promjene nastale pod uticajem faktora okoliša, a važne su za opstanak individua u promjenljivim uslovima života (dobivanje tamne boje kože na suncu, povećanje broja eritrocita tokom boravka na planinama, povećanje površine lista u sjeni itd.).</p> <p>Historijski razvoj živog svijeta proučava nauka organska evolucija. Ona sagledava razvoj živog svijeta kroz vrijeme i objašnjava nastanak novih vrsta organizama.</p> <p>Prvu teoriju evolucije dao je Lamarck, a Darwin je svojom teorijom prirodne selekcije unaprijedio spoznaju evolucije živog svijeta.</p>	<p>Ukazuje na važnost teorija evolucije koje su postavili prvo Lamarck, a kasnije Darwin.</p> <p>Nastavnik nastoji pružiti što više informacija iz različitih bioloških disciplina koje daju potporu naučnom shvaćanju historijskog razvoja živog svijeta.</p> <p>Objasniće ulogu nenasljedne i nasljedne promjenljivosti u procesu evolucije na nizu primjera kod biljaka, životinja i čovjeka.</p> <p>Organizovat će odlazak u neki od muzeja koji raspolažu bogatim zbirka prepariranih biljaka i životinja da bi učenici mogli dobiti predodžbu o bioraznolikosti.</p> <p>U muzejima se nalazi i puno fosilnih ostataka. Nadomjestak muzejskim zbirka je puno literarnih izvora kao i internet informacija.</p> <p>Povezat će gradivo evolucije sa gradivom sistematike biljaka i životinja, koje su učenici usvojili u ranijim razredima.</p> <p>Motiviše učenike i razvija njihov interes za nauku o čovjeku.</p>
<p>EVOLUCIJA</p>	<p>Paleontološki: prijelazni oblici i razvojni nizovi.</p> <p>Uporedno-anatomski dokazi: sličan plan građe organizama otkriva srodničke odnose.</p> <p>Rudimentni organi i atavizmi.</p>	<p>Nastavnik priprema vježbe mikroskopiranja ćelija/stanica i tkiva.</p> <p>Potiče učenike na razmišljanje o povezanosti oblika ćelija s njihovom funkcijom.</p> <p>Podešava namještaj i prostor u razredu potrebama nastavnih aktivnosti.</p>

<p>NAUKA O ČOVJEKU: UVOD</p>	<p>Nasljeđivanje je proces očuvanja stečenog stanja, a promjenljivost omogućava nastanak novih osobina. Posebnu važnost imaju mutacije.</p> <p>Prirodno odabiranje (selekcija) ima stvaralačku i pokretačku ulogu.</p> <p>Selekcija se odvija pomoću „borbe za opstanak“.</p> <p>Izolacija (prostorna, ekološka, reproduktivna ...), kao i slučajni procesi zajedno s prethodno navedenim faktorima, omogućavaju cjelokupan tok evolucije.</p> <p>Proces divergencije.</p> <p>Mikroevolucija (evolucioni procesi unutar vrste), a to su promjene genofonda usljed djelovanja različitih faktora evolucije koji dovode do nastanka novih vrsta.</p> <p>Krupne promjene u evolutivnom toku živih bića dovode do nastanka novih planova građe organizama i drugih novih osobina, što dovodi do procesa makroevolucije.</p> <p>Stiče znanja o građi i funkcionisanju čovjekovog organizma i osnovnih higijenskih mjera za čuvanje zdravlja.</p> <p>Zna o građi i diobi ćelije, razliku između mitotičke i mejotičke diobe ćelija.</p> <p>Tkiva čovječijeg organizma: epitelno, vezivno, potporno, mišićno i nervno.</p> <p>Pojam organa i organskih sistema.</p> <p>Zna da je kostur potporanij tijela i zaštita organa.</p> <p>Zna građu, funkciju, sastav kostiju, razvoj kostura, debljanje, zarastanje i veze među kostima.</p> <p>Može imenovati, opisati i navesti funkcije glavnih</p>	<p>Učenicima pokazuje (prepilanu) bedrenu kost ovce ili teleta, trajni preparat koštanog tkiva, slike kostura i veze među kostima na modelu skeleta čovjeka.</p> <p>Pokazuje kosti na kosturu ili slici i navodi učenike da ih pokažu na svom tijelu.</p> <p>Upozorava da nepravilno sjedenje i nošenje neudobne obuće izaziva promjene na kosturu djece i odraslih.</p> <p>Priprema mikroskopiranje trajnih preparata poprečno-prugastih i glatkih mišićnih vlakana.</p> <p>Izvodi sa učenicima jednostavne vježbe kojim pokazuje antagonistički rad mišića.</p> <p>Demonstrira model zubala čovjeka.</p> <p>Demonstrira model probavnog sistema ili prikazuje na zidnoj slici, grafoskopskoj foliji,</p>
------------------------------	---	--

<p>SASTAV ČOVJEČIJEG TIJELA</p>	<p>kostiju glave, trupa i udova, kao i veze među kostima. Povezuje koštanu srž sa stvaranjem krvnih stanica. Može navesti glavne nepravilnosti u razvoju kostura (skolioza, rahitis i dr.), njegove povrede (prelomi, uganuće, iščašenja). Zna pružiti prvu pomoć prilikom ozljeda kostura.</p>	<p>građu sistema organa za probavu.</p> <p>Nastavnik donosi košaru s različitim namirnicama i razvrstava namirnice po njihovim sastojcima.</p> <p>Nudi jelovnike primjerene uzrastu devetog razreda.</p>
<p>ORGANSKI SISTEMI: KOŠTANO – MIŠIĆNI SISTEM</p> <p>MIŠIĆI</p>	<p>Može opisati građu mišićnog tkiva i razlikovati glatko, poprečnoprugasto i srčano mišićno tkivo, i zna navesti organe koji su građeni od tih mišića te na koji način se pokreću. Veza između mišića i nervnog sistema; pojam tetive. Zna objasniti da je za rad mišića potrebna energija koju mišići dobivaju razgradnjom šećera-glikogena.</p>	<p>Potiče učenike na uzimanje svih sastojaka hrane.</p> <p>Zajedno sa učenicima prave sintetičku tabelu o sredstvima za održavanje higijene i trajnosti ambalažiranih prehrambenih artikala.</p>
<p>SISTEM ORGANA ZA PROBAVU</p>	<p>Zna da je usna duplja obložena sluzokožom te zna nabrojati i opisati građu i funkciju organa vezane za nju: zubi, jezik, pljuvačne žlijezde. Zna opisati građu i navesti funkciju: ždrijela, jednjaka, tankog i debelog crijeva, kao i žlijezda jetre i gušterače vezanih za tanko crijevo.</p>	<p>Prikazuje video zapis o najčešćim bolestima probavnih organa. Nastavnik priprema učionicu i laboratorijski pribor za pokuse.</p>
<p>PROBAVA HRANE</p>	<p>Zna obrazložiti važnost hrane kao izvora gradivnih tvari, energije i zaštitno gergulatorskih tvari. Može razlikovati najvažnije sastojke hrane i namirnice gdje se nalaze. Zna opisati mehaničko usitnjavanje organa i funkciju organa koji u tome učestvuje. Može objasniti proces hemijske obrade hrane (probava/varenje) u pojedinim dijelovima sistema za probavu. Zna navesti imena pojedinih enzima, kao i ulogu u razgradnji hranljivih tvari, također mjesto i način apsorpcije hranljivih tvari razloženih do aminokiselina, prostih šećera i masnih kiselina i njihove konačne</p>	<p>Stimulirat će učenike na očuvanje zdravlja disajnih puteva, posebno ako je u pitanju pušenje cigareta bogatih nikotinom i nekoliko stotina drugih štetnih tvari za zdravlje čovjeka.</p> <p>Priprema video zapis na temu štetnosti pušenja.</p> <p>Svojim primjerom nastavnika nepušača usmjerava učenike na brigu o zdravlju.</p> <p>Nastavnik će slikovno pokazati načine izvođenja</p>

<p>NJEGA I BOLESTI ORGANA ZA PROBAVU</p>	<p>upotrebe (biosinteza bjelančevina, respiracija u ćelijama). Shvata potrebe održavanja higijene: usta (četkanje zuba), ruku (više puta dnevno, a obavezno prije jela i poslije obavljene nužde), noktiju, korištenje raznovrsne svježe spremljene hrane i oprane hrane koja se jede svježa. Zna da je pored karijesa zuba često oboljenje paradentozna.</p>	<p>vještačkog disanja i praktično izvesti jedan od njih.</p>
<p>SISTEM ORGANA ZA DISANJE I GLAS: ORGANI ZA DISANJE</p>	<p>Može opisati građu i i funkciju organa za disanje; može opisati put vazduha od nosa do pluća i objasniti izmjenu plinova u kontaktu plućnih mjehurića i krvnih kapilara. Razumjeti razlike između plućnog i ćelijskog disanja. Shvatiti povezanost dišnog sistema i kretanja krvi. Zna šta je vitalni kapacitet pluća, od čega ovisi i kako se mjeri. Zna opisati grkljan i glasnice i objasniti funkciju glasnica i način oblikovanja glasa. Zna: - objasniti potrebu zaštite dišnog sistema od prašine, plinova i drugih štetnih utjecaja, te smisla nošenja zaštitnih maski kod obavljanja izvjesnih zanimanja; - obrazložiti štetnost pušenja za dišne organe i glasnice; - navesti važnost disanja na nos i boravka u prirodi; - navesti uzroke i zaštitu od najčešćih oboljenja disajnih organa: gripa, bronhitis, upala pluća, tuberkuloza i rak; - gušenje i utapanje nastaje usljed trajnog sprečavanja plućnog disanja i može pružiti prvu pomoć kod unesrećenih.</p>	<p>Nabavit će u mesnici životinjsku krv. Pripremit će mikroskopske preparate za posmatranje krvnih stanica Nastavnik pokazuje rasklopni model srca. Po mogućnosti nabavlja srce nekog sisavca i upoređuje ga sa modelom ljudskog srca. Priprema učionicu (kabinet) i potreban pribor za izvođenje praktičnog rada. Nastavnik upućuje učenike gdje mogu nabaviti potreban materijal za praktičan rad. Nabavlja tlakomjer.</p>
<p>NJEGA I BOLESTI ORGANA ZA DISANJE</p>	<p>Zna sastav krvi: uobličeni elementi (eritrociti,</p>	<p>Potiče učenike da istražuju podatke iz raznih izvora vezanih za krv i krvotok. Vodi razgovor o bolestima sistema organa za</p>

<p>SISTEM ORGANA ZA KRVOTOK: KRV I LIMFA</p> <p>SRCE, KRVNI SUDOVI/ŽILE, LIMFNI SUDOVI</p> <p>TRANSPORTNA I ZAŠTITNA ULOGA KRVI</p>	<p>leukociti, trombociti), krvna plazma, serum i funkciju pojedinih komponenti (prenošenje kisika, odbrana, grušanje); sastav limfe i njenu ulogu; limfni sistem: čvorići, sudovi, krajnici, slezena, prsna žlijezda, crvuljak i ulogu (posrednik u razmjeni između krvi i stanica, odbrani organizma).</p> <p>Zna objasniti građu srca i obrazložiti ulogu srca kao crpke koja potiskuje krv u organizmu.</p> <p>Može razlikovati krvne žile arterije, vene i kapilare; objasniti krvotok (mali i veliki) i limfotok, te povezati građu srca sa optokom krvi; obrazložiti i povezati ulogu limfnih žila s krvotokom.</p> <p>Zna da se putem krvi transportuje kisik s ključnom ulogom hemoglobina, također i karbon dioksida, kao i različite organske tvari (aminokiseline, šećeri itd.).</p> <p>Leukociti imaju funkciju odbrane organizma; zarazne bolesti i uloga antitijela.</p> <p>Razlikovati urođeni i stečeni imunitet, kao i vještački stečen putem vakcinacije.</p> <p>Shvata sistem krvnih grupa: A, B, AB i O i zna način nasljeđivanja.</p> <p>Zna da se izgubljena krv može nadoknaditi (transfuzija) krvlju odgovarajuće grupe.</p> <p>Bolesti krvotoka i krvi: infarkt srca, arteroskleroza, tromboza, moždana kap (apopleksija), proširenje vena, hemofilija, leukemija, trovanje krvi, malarija.</p> <p>Krvni tlak/pritisak i kontrola.</p> <p>Opasnost od ujeda i uboda otrovnih životinja.</p> <p>Opasnost i zaštita od prenošenja HIV virusa putem krvi.</p> <p>Bolesti koje se prenose putem krvi, potreba opreza pri dodiru s tuđom ljudskom i životinjskom krvi, posebno prenošenja HIV virusa.</p> <p>Zna da se parni organi bubrezi sastoje od bubrežne kore i srži; bubrežna tjelašca su osnovne funkcionalne</p>	<p>krvotok, a posebnu pažnju posvećuje AIDS-u i zaštiti od ove opake bolesti.</p> <p>Koristi rasklopni model bubrega čovjeka.</p> <p>Priprema učionicu za laboratorijsku vježbu.</p> <p>Upućuje učenike gdje mogu pronaći potreban materijal za praktičan rad.</p> <p>Vodi razgovor o izvorima i kvaliteti vode za piće i očuvanja izvora pitke vode.</p> <p>Priprema materijal za laboratorijski rad učenika.</p> <p>Upućuje učenike na članke iz časopisa na temu: Oštećenja i bolesti kože.</p>
---	--	--

<p>NJEGA I BOLESTI ORGANA ZA KRVOTOK</p>	<p>jedinice bubrega; nastanak primarne i definitivne mokraće (urina); sastav mokraće. Razumije povezanost organa za izlučivanje s probavom, disanjem i optokom krvi. Najčešće bolesti bubrega: bubrežni kamenac, upale, zatajivanje rada bubrega, endemski nefritis. Na rad mokraćnih organa štetno djeluje: prevelika količina tečnosti, alkohola, duhana, suviše začinjena hrana; Važnost dijalize i transplantacije bubrega.</p> <p>Može opisati građu slojeva kože (pokožica i krzno), rožnih tvorevina kože te zadaću žlijezda lojnica i znojnica. Višestruka funkcija kože: zaštita, izlučivanje štetnih tvari, termoregulacija; u njoj smještena osjetila za opip, toplotu, hladnoću i bol.</p>	
<p>SISTEM ORGANA ZA IZLUČIVANJE: BUBREZI, MOKRAČOVODI I MOKRAĆNA BEŠIKA</p>	<p>Može navesti nastanak opekotina, stepene oštećenja, načine liječenja; najčešće bolesti kože uzrokuju: gljivice, bakterije i paraziti; melanomi, rak. Važnost održavanja higijene kože blagim sredstvima; zaštita od pretjeranog sunčevog zračenja. Nokti i kosa se njeguju svakodnevno (pranje, češljanje, podsjećanje).</p>	<p>Nastavnik donosi lednu moždinu (svinje, goveda) na kojoj učenici vrše posmatranje rasporeda sive i bijele mase;</p> <p>Organizuje, usmjerava diskusiju i potiče izvođenje najvažnijih zaključaka nakon provedene diskusije.</p>
<p>KOŽNI SISTEM: GRAĐA I ULOGA KOŽE</p>	<p>Može opisati građu nervne stanice (neurit, dendrit) i objasniti pojam sinapse i provodljivost nervne ćelije. Zna objasniti putovanje nervnih impulsa. Vrste nervnih vlakana: senzitivna, motorna, asocijativna i mješovita.</p> <p>Nervno tkivo: siva i bijela masa, živci (nervi) i vrste nerava: osjetilni, pokretački i mješoviti.</p>	<p>Koristi model mozga koji se može rastaviti i tako vidjeti svi dijelovi. Nadomjestak modela su crteži mozga.</p>

<p>NJEGA, BOLESTI I POVREDE KOŽE</p>	<p>Zna objasniti položaj i građu; moždinski nervi; refleksni pokreti i refleksni luk; urođene i stečene refleksne radnje i njihov značaj.</p>	<p>Organizuje predavanja o ovisnosti (učesće ljeknika, pedagoga, sociologa). Na predavanja poziva i roditelje učenika.</p>
<p>NERVNI/ŽIVČANI SISTEM.: OSNOVA NERVNOG SISTEMA</p>	<p>Može imenovati pojedine dijelove mozga i objasniti njihovu građu i funkciju. Produžena moždina upravlja mišićima bez naše volje; mali mozak upravlja ravnotežom tijela, usmjerava voljne pokrete i snalaženje u prostoru; međumozak je centar termoregulacije, sna i drugih životno važnih procesa; srednji mozak ima ulogu podešavanja refleksnih pokreta i dr.; veliki mozak je najviši centar nervnih funkcija: pamćenje, mišljenje, inteligencija itd.</p>	<p>Upućuje učenike na edukativna štiva iz područja zdravog života - Bez ovisnosti. Pravi anketu na temu ovisnosti.</p>
<p>CENTRALNI NERVNI SISTEM: KIČMENA MOŽDINA</p>	<p>Zna da upravlja najbitnijim životnim funkcijama unutrašnjih organa bez uticaja naše volje, tj. djeluje autonomno. Prema ustrojstvu i funkciji, dijeli se na simpatički i parasimpatički, koji djeluje antagonistički. Povezan je sa centralnim nervnim sistemom (kičmena moždina i produžena moždina).</p>	<p>Obavještava o raznim tradicionalnim i oficijelnim načinima uklanjanja bola. Važnost otkrića korištenja narkotika u medicinske svrhe (narkoza, za vrijeme operativnih zahvata na čovjeku i životinjama, bezbolne intervencije zubara itd.).</p>
<p>MOZAK</p>	<p>Pravilna ishrana, spavanje povoljno djeluju na zdravlje nervnog sistema. Bolesti: neuroze, išijas, padavica, dječija paraliza, virusni meningitis i dr. Povrede: potres mozga, moždani udar, električni udar, prometne nezgode i dr. Ovisnosti kao faktori negativnog uticaja na zdravlje nervnog sistema: alkoholizam, tabletomanija, nikotinizam, narkomanija. Potreba i načini odvikavanja.</p>	<p>Nastavnik apelira da se koriste sredstva koja nisu testirana na životinjama. Što je napisano na proizvodu i stavljen znak kunića.</p> <p>Priprema učionicu za laboratorijsku vježbu-disekcija životinjskog oka.</p> <p>Donosi materijal (plastelin) za oblikovanje očne jabučice.</p>
<p>VEGETATIVNI NERVNI SISTEM</p>	<p>Uloga čulnog sistema i sistem realizacije putem: prijemnika, provodnika, prerađivača i izvršitelja realizacije. Može objasniti i razlikovati pojmove: draž, nadražaj i</p>	<p>Vodi razgovor o slabovidnim i slijepim osobama i razvija suosjećanje prema njima.</p> <p>Vodi diskusiju o vrstama pomoći koje društvo može pružiti slabovidnim i slijepim osobama. Teze za razgovor: zvučni signali na semaforima, psi vodiči, savladavanje Brajevog pisanja, zvučna biblioteka itd.</p>

<p>NJEGA I BOLESTI NERVNOG SISTEMA</p> <p>SISTEM ČULNIH/OSJETILNIH ORGANA: ČULNE ČELIJE, ČULNI ORGANI, KOŽNA ČULA</p> <p>ČULA OSJETLJIVA NA HEMIJSKE DRAŽI</p> <p>OKO – ORGAN ČULA VIDA</p> <p>ČULNI ORGANI U UHU</p>	<p>nadražljivost, također i pojmove: čulo, čulne ćelije i čulni organi. Zna podjelu čula. Zna koja su čula smještena u koži, način funkcionisanja i koju imaju ulogu u životu čovjeka. Razumije funkcionalnu cjelovitost: draž-čulna ćelija-nadražaj-osjećajni nerv-centar u mozgu-impuls-pokretački nerv-efektor. Bakterijska, mehanička, hemijska, toplotna oštećenja kože smanjuju osjetljivost kože na draži. Održavanje higijene kože putem redovitog pranja i neutralnih sredstava za njegu kože čuva se njezino zdravlje.</p> <p>Čulo okusa smješteno na jeziku. Čovjek razlikuje okuse: slatko, slano, gorko i kiselo. Uloga zaštitna i poticanje lučenja probavnih sokova. Čulo mirisa (njuha) smješteno u nosnoj šupljini. Važno u procjeni kvaliteta hrane, pića, zraka.</p> <p>Može opisati, prepoznati i imenovati glavne i pomoćne dijelove oka. Opisati nastanak slike u oku. Nedostaci vida (kratkovidnost i dalekovidnost, razrokost, siva mrena, sljepoća, astigmatizam, daltonizam); bolesti: zelena mrena, trahom, upala očne sluznice. Očuvanje zdravlja: pravilna udaljenost od predmeta posmatranja, povremeno odmaranje tokom dugotrajnijeg čitanja ili gledanja u ekran. Održavanje higijene očiju, nošenje naočala ili kontaktnih leća za korekciju vida i oprez kod korištenja kozmetičkih sredstava.</p> <p>Može objasniti građu, prepoznati i imenovati dijelove spoljašnjeg, srednjeg i unutrašnjeg uha. Zna da je</p>	<p>Demonstrira sliku i rasklopni model uha.</p> <p>Okazuje abecedu znakova za gluhe osobe.</p> <p>-Upućuje učenike na izvore podatka, prikladne njihovom uzrastu, o najnovijim dostignućima medicine u oblasti endokrinologije.</p> <p>Nastavnik demonstrira rasklopni model čovjeka i slike iz udžbenika. Gleda i komentariše sa učenicima video zapis na temu – Vrijeme sazrijevanja. Razgovorom stvara atmosferu povjerenja i razumijevanja za probleme koje nosi to životno razdoblje.</p> <p>Nastavnik vodi razgovor sa učenicima na temu odgovornog roditeljstva.</p> <p>Potaknut će učenike na razmišljanje i traženje primjera koji ilustruju pozitivne i negativne odnosa čovjeka prema prirodi.</p> <p>Stimulisat će učenike da se učlane u neku od ekoloških organizacija.</p> <p>Upućuje učenike na izvore znanja o razvojnom putu čovjeka.</p> <p>Organizuje posjetu muzeju gdje se nalaze izložci-ostaci predataka savremenog čovjeka.</p>
---	--	--

<p>ŽLIJEZDE SA UNUTRAŠNJIM LUČENJEM – ENDOKRINI SISTEM</p>	<p>organ čula sluha puž i može objasniti kako se čuje zvuk. Zna da se u unutrašnjem uhu nalazi čulo za ravnotežu i čulo za orijentaciju u prostoru. Može objasniti funkcionisanje ova dva čula. Održavanje higijene uha i zaštita od velike buke. Naglušost i gluhoća i uzroci ovih nedostataka. Najčešća bolest je upala srednjeg uha.</p>	
<p>RAZMNOŽAVANJE I RAZVIĆE</p>	<p>Zna da nabroji žlijezde s unutrašnjim izlučivanjem i njihove hormone (hipofiza, štitna žlijezda, paraštitna žlijezda, grudna žlijezda, gušterača, nadbubrežne žlijezde, polne žlijezde). Naučiti nazive pojedinih hormona i znati njihovo dejstvo u hormonskoj regulaciji životnih procesa. Zna podjelu žlijezda s obzirom na način izlučivanja svojih produkata (žlijezde s unutrašnjim i vanjskim izlučivanjem). Zna navesti poremećaje vezane za pojedine endokrine žlijezde i bolesti nastale usljed toga (dijabetes, Bazedovljeva bolest, gušavost, gigantizam, patuljasti rast i dr.).</p> <p>Zna objasniti građu i funkciju ženskih polnih organa, razvoj jajne ćelije, ovulaciju i menstrualni ciklus, primarna i sekundarna polna obilježja žene, higijenu ženskih polnih organa.</p>	
<p>ČOVJEK I ŽIVOTNA SREDINA: ČOVJEK KAO BIOLOŠKO I DRUŠTVENO BIĆE.</p>	<p>Zna objasniti građu i funkciju muških polnih organa. Higijena muških polnih organa. Bolesti koje se najčešće prenose polnim aktom.</p> <p>Šta određuje pol novog ljudskog bića. Oplodnja jajne ćelije, uslovi za oplodnju, mjesto oplodene jajne ćelije, uloga posteljice i pupčane vrpce, trudnoća, porođaj. Plodni dani žene. Kontracepcija. Vještačka oplodnja. Razvoj organizma poslije rođenja. Polni život,</p>	

<p>BIOLOŠKO PORIJEKLO I PROMJENLJIVOST LJUDSKE VRSTE</p>	<p>roditeljstvo i porodica.</p> <p>Zna da je ljudska vrsta u sklopu živog svijeta planete Zemlje (biološko biće), ali je i društveno biće koje se svjesno prilagođava sredini i nju mijenja prema svojim potrebama (mijenja prirodu). Ljudska populacija ima eksplozivan rast koji nameće niz problema (potreba za prostorom, hranom, energijom itd.). Postojanje i uvećavanje, ali i rješavanje pritisaka čovjeka na prirodu.</p> <p>Zna sistematsko mjesto ljudske vrste (<i>Homo sapiens</i>) i može objasniti evolutivni razvoj ljudske vrste preko prethumane faze do humane. Zna da postoji samo jedna vrsta ljudi sa rasama: bijela, crna i žuta.</p> <p>Razumije i objašnjava kako su okolišni uslovi utjecali na razvoj ljudskih obilježja i koji su faktori doveli do postanka ljudskih rasa.</p> <p>Rasizam i genocid su negativni stavovi prema vrijednostima rasa.</p>	
--	---	--

BIOLOGIJA: DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Predmet nauke biologije je živi svijet koji općenito kod učenika od najranijeg stupnja obrazovanja izaziva veliki interes. Ovu činjenicu treba imati stalno na umu tokom realizacije nastavnih sadržaja iz predmeta biologija i shvatiti je kao veliku prednost i olakšicu u radu s učenicima. Da bi se na ovim temeljima dalje razvijao i obogaćivao interes učenika za prirodu nastavnik u svom radu treba u velikoj mjeri uložiti potreban napor u obrazovno-odgojnom djelovanju i uticaju na učenike. Obrazovno-odgojna postignuća nastavnika iz različitih bioloških disciplina s obzirom na problem istraživanja (citologije, morfologije, sistematike, fiziologije, etologije, genetike, evolucije, ekologije), jednako i s obzirom na predmet istraživanja (botanike, zoologije, antropologije, mikologije, mikrobiologije) omogućit će učenicima da se u osnovnoj školi razvije pozitivan stav prema biološkoj znanosti. Iskustva stečena u nastavi biologije bit će dobra osnova da učenici shvate potrebu, značaj i efekte nastave biologije za svakodnevni život kao i osnovu za

dalje školovanje.

Da bi se ostvarili navedeni ciljevi nastave biologije tokom osnovnog obrazovanja kod učenika treba razvijati sposobnosti:

- posmatranja (u prvom redu prirodnih objekata – živih organizama ili njihovih preparata),
- sakupljanja, klasificiranja i tumačenje podataka,
- uočavanja promjena u vremenu i prostoru,
- predstavljanja građe i funkcija živih organizama putem crteža, shema, grafikona i modela,
- sabiranja, prepariranja i izrade zbirke dijelova ili cijelih organizama u ograničenom broju,
- praktičnog uticaja na prirodu sukladno potrebi zaštite i unapređenja prirode, također praktične primjene znanja u pogledu zaštite osobnog zdravlja putem dobrih higijenskih navika i pravilne ishrane.

Nastavnik mora u procesu nastave koristiti sve raspoložive oblike rada, nastavne metode i nastavna sredstva, a to će biti uvjetovano nastavnim sadržajem, psiho-fizičkim razvojnim stupnjem učenika i materijalnim mogućnostima škole. U pogledu načina primanja bioloških informacija učenici imaju vrlo visoke zahtjeve. Korištenje elektronskih nastavnih sredstava predstavlja osnovni zahtjev, što podrazumijeva da nastavnik zna i umije sabrati i emitirati zanimljive emisije iz prirode putem TV ekrana i multimedijskog projektora povezanog s kompjuterom.

Problemska i interaktivna nastava treba da bude dominirajuća, jer su učenici u poziciji da budu pobuđeni na ulaganje vlastitog napora u saznavanju i donošenju zaključaka. Ovako stečeno znanja učenika je trajnije i višedimenzionalno. Učeniku pruža mogućnost da samostalno stiče i proširuje znanje u vannastavno vrijeme i priprema ga cjeloživotno učenje.

Izvođenje oglada, bilo demonstrativno ili tokom rada u grupama, treba biti obavezno uključeno u realizaciji odgovarajućih sadržaja.

Rad na terenu (u šumi, parku, livadi/travnjaku, uz obalu tekućice, bare i mora ovisno od lokacije i mogućnosti škole) treba izvesti da bi se savladalo gradivo iz sistematike, etologije i ekologije.

Korištenje mikroskopa i savladavanje tehnike mikroskopiranja treba realizirati tokom obrade gradiva vezanog za citologiju, sistematiku i to u granicama materijalnih mogućnosti škole i uzrasta učenika.

Učenicima treba redovito davati domaće zadatke vodeći računa da budu primjereni raspoloživom vremenu kojeg mogu odvojiti za predmet biologija u kompleksu ostalih zastupljenih predmeta u nastavnom planu. Zadaci mogu biti: kratki eseji, izrada postera, izrada nastavnih sredstava, sakupljanje svježeg biljnog i životinjskog materijala kao i njegovog prepariranja, posmatranje ponašanja životinja, izvođenje oglada, sakupljanje i bilježenje podataka u toku oglada i njegovog ishoda, gajenje biljaka i životinja, posmatranje TV obrazovnih emisija i informacija stečenih preko interneta.

Frontalni oblik rada treba što češće zamjenjivati s radom u grupama, u parovima i individualiziranim radom. Promjena forme doprinosi zanimljivosti nastave, ali i razvijanju sposobnosti učenika da kolektivno rade i preuzimaju dio odgovornosti za postignute rezultate rada.

Napredovanje učenika

Nastavnik je dužan kontinuirano pratiti rad učenika da bi mogao steći uvid u njihovo napredovanje u pogledu sticanja znanja, vještina i navika. To se postiže putem kontinuirane provjere. Provjeru prati ocjenjivanje - aktivnost nastavnika od izuzetne važnosti. S obzirom da treba maksimalno težiti da ova aktivnost bude objektivna i da broj ocjena bude velik, treba primjenjivati usmeni, pismeni i praktični oblik provjere napredovanja učenika. Ocjena mora biti javna, a u proces ocjenjivanja treba uključiti i učenike. Ukoliko nastavnik stekne naviku da učeniku obrazloži ocjenu koju mu je dao on će postupno sticati uvid u kriterije ocjenjivanja te će s vremenom i sam moći vrlo objektivno ocjenjivati sebe i svoje kolege.

Inkluzivna nastava

Uključenje učenika sa posebnim potrebama u nastavu sa ostalim učenicima postavlja pred nastavnika zadatak da svoj rad u svim segmentima treba prilagoditi zahtjevima ovih učenika. Kreiranje nastavnog sadržaja primjerenog sposobnostima učenika zahtijevat će od nastavnika primjenu specifičnih metoda i oblika rada, a često i korištenje nastavnih sredstva prilagođenih učeničkim potrebama. Također će morati voditi računa da i ostali učenici učestvuju, u granicama mogućnosti, u radu s kolegom kojem je potrebna pomoć i razumijevanje vršnjaka. Isto tako će surađivati s pedagogom škole, intenzivno s roditeljima, a moguće i zdravstvenim osobljem da bi zajedničkim snagama na adekvatan način pristupili u radu s učenikom. Nastavnik mora biti spreman na dodatne i fizičke i psihičke napore koji će mu u konačnici otvoriti nove vidike i puteve i dati snage i sposobnosti da doprinos u osposobljavanju i ovih učenika za samostalni život.

Rerursi za realizaciju programa

Za nastavu biologije neophodna je specijalizirana učionica (kabinet) koja neće biti okrenuta sjevernoj strani. Ovaj laboratorij treba da prati manja prostorija u kojoj će nastavnik pripremati nastavu. Školski namještaj (klupe i stolice) trebaju biti prilagođene za premiještanje tj. za organiziranje različitih oblika rada. Također, ova učionica treba da bude opremljena sa: modelima, suhim i mokrim preparatima, mikroskopima, mikroskopskim preparatima, priborom za disekciju, zidnim slikama, ali isto tako svim audiovizuelnim pomagalicama i sredstvima. Na više mjesta trebaju biti instalirani mokri čvorovi i izvodi električne struje. Internet konekcija također mora biti prisutna.

Također, jedan dio prostora mora biti odvojen za organizaciju živog kutka, a na bar jednom zidu treba postaviti podlogu pogodnu za postavljanje postera, izložaka koje priprema nastavnik i učenici. Ukoliko škola ima širi zeleni pojas u svom okruženju nastavnik može zajedno s učenicima organizirati i održavati školski vrt. Rad u vrtu će polučiti dobre odgojne i obrazovne vrijednosti, ponekad i skromne ekonomske učinke. U nedostatku uvjeta za osnivanje vrta donekle adekvatna zamjena može biti cvijetnjak ili dio dvorišnog prostora uz školsku zgradu.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

Nastavu iz nastavnog predmeta Biologija mogu izvoditi nastavnici koji su završili Pedagošku akademiju odsjek biologija/hemija ili odsjek biologija Nastavnički i Prirodno- matematički fakultet i stekli zvanje profesora biologije.

Napomena: Profil u stručna sprema regulisani su u skladu sa Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju

Hercegovina

GEOGRAFIJA

**NASTAVNI PLAN I PROGRAM GEOGRAFIJE ZA IX RAZRED
DEVETOGODIŠNJEG ODGOJA I OBRAZOVANJA U OSNOVNOJ ŠKOLI**

Geografija za IX razred – 2 časa sedmično – 66 časova godišnje

TEME	ZNAJJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJA	AKTIVNOSTI UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
<p>Ime, historijski razvoj i društveno uređenje BiH</p> <p>Prirodna i kulturna tradicija (baština) BiH</p>	<p>Osnovno znanje o porijeklu imena Bosna i Hercegovina i njenoj starosti. Znati imenovati i opisati historijske faze teritorijalnog razvoja BiH. Znanja o samostalnosti, nezavisnosti i suverenosti BiH kao države sa demokratskim društvenim uređenjem (2 entiteta i 1 distrikt).</p> <p>Znati prepoznati kulturno-historijske spomenike i razlikovati različite stilove umjetnosti i bogate kulturne baštine BiH.</p>	<p>Osposobljavati učenike za razumijevanje grafičkih priloga i tematskih karata, sposobnosti pravilnog upoređivanja teritorije BiH kroz historiju sa današnjim teritorijem države.</p> <p>Stjecanje sposobnosti razlikovanja različitih stilova umjetnosti i spomeničke vrijednosti te primjena stečenog znanja u savremenom životu.</p> <p>Razvijanje sposobnosti geografskog mišljenja o vrijednosti i značaju kulturno-historijske baštine BiH, a posebno za turizam naše zemlje.</p> <p>Primjena geografske</p>	<p>Izgraditi pravilan stav prema historijskoj težnji Bosne i Hercegovine za samostalnošću. Razvijati poštovanje prema bosanskohercegovačkoj prošlosti i svim zaslužnim ljudima koji su se borili za nju.</p> <p>Razvijanje svijesti o bogatom kulturno-historijskom naslijeđu, koje je odraz i dokaz identiteta naroda i vremena u kojem žive.</p> <p>Stav o vrijednosti spomenika koji su tokom posljednjeg rata porušeni ili oštećeni, čime je okrnjena naša izvorna kulturna baština kao neprocjenjiv element kulturno-historijskog identiteta i turističkog proizvoda, te</p>	<p>Metodom razgovora utvrditi da je BiH zajednica njenih konstitutivnih (ravnopravnih) naroda. Na plakatima učenici treba da polijepe slike (iz novina ili turističkih prospekata) kulturnih ustanova, kulturnih spomenika iz perioda antike, srednjeg vijeka i novog vijeka, slike kulturnih manifestacija i istaknutih umjetnika. Slike treba na satu proučiti, prokomentarisati svaku i zaključiti šta sve čini kulturnu tradiciju i baštinu neke države.</p>	<p>Metodom razgovora i demonstracije naglasiti bitne sadržaje nastavne jedinice (korištenje ploče).</p> <p>Metodom razgovora pomoći učenicima da prouče sve slikovne materijale, da se prisjete ostalog što nije vidljivo na tim grafičkim priložima i slikama a potrebno je o tome razgovarati (književna, naučna djela, kipovi, slike, oruđa i oružja itd.). Upoznati učenike sa razlikom pojmova: kulturne ustanove i kulturni spomenici.</p>

		karte i razvijanje kartografske pismenosti.	potreba za restauracijom, obnovom i čuvanjem tih vrijednosti.		Metodom izlaganja pomoći u prezentiranju historijskog razvoja kulturne baštine uz bilježenje bitnog sadržaja na ploči, i navesti ih da shvate značenje kulturnih manifestacija za razvoj turizma.
--	--	---	---	--	---

<p>Geografski položaj, granice i veličina BiH</p>	<p>Znanje o veličini, granicama i obliku bosansko-hercegovačkog teritorija te o saobraćajnom značaju i položaju. Znanje o kompleksnosti geografskog položaja BiH u ovom dijelu Evrope, njegova važnost za opći razvoj, kao i perspektivne djelatnosti bosansko-hercegovačke privrede. Znanje o važnosti tri osnovne geografske cjeline BiH za njen geografsko-saobraćajni položaj.</p>	<p>Sposobnost primjenjivanja ranije stečenih znanja o granicama BiH. Sposobnost učenika da shvate i prepoznaju na karti razlike između prirodne i umjetne granice. Da su sposobni shvatiti da veličina teritorije u savremenom svijetu ne znači automatski razvijenost i visoki životni standard stanovništva. (Belgija, Holandija, Danska). Razvijanje sposobnosti snalaženja na geografskoj karti «čitanje karte», analiza geografskih podataka i generalizacija istih. Sposobnost povezivanja</p>	<p>Izgraditi stav o vrsti granica BiH (orografske i hidrografske) – prirodne granice.</p> <p>Razvijati svijest kod učenika o prirodnoj raznolikosti BiH i bogatstvu kraških i drugih reljefnih oblika koji su od ogromne važnosti za poljoprivredu, industriju i turizam BiH. Poticati razvoj ekološke svijesti o očuvanju prirodne sredine.</p> <p>Razvijanje interesa kod učenika za usvajanje gradiva o klimi BiH. Razvijati osjećaj čuvanja ljepota naše domovine te upozoravanje na svijest i mogućnost pojave požara u</p>	<p>Metodom izlaganja i razgovora te korištenjem zidne karte tražiti od učenika da objasne koje su tri prirodno geografske cjeline BiH i pozvati učenike da na karti pokažu okvirne granice nizijske Bosne, planinske i Niske (Mediteranske) Hercegovine. Nabrojati vrste stijena koje grade reljef BiH (specijalno sedimentne koje grade veći dio Bosne i Hercegovine). Na kartama treba da pronađu najviše planine i planine koje su zaslužne za održavanje XIV Zimskih olimpijskih igara (Bjelašnica, Jahorina, Igman). Pronaći na karti BiH najveća krška polja BiH.</p>	<p>Direktnim grafičkim metodama nacrtati tablicu na ploči sa podacima o površini i broju stanovnika (u %) pojedinih geografskih regija BiH.</p> <p>Metodom izlaganja upoznati učenike o postanku i formiranju reljefa prije 60 mil. godina i objasniti kako je ledeno doba utjecalo na oblikovanje reljefa u BiH. Ponoviti s učenicima endogene i egzogene sile koje stvaraju reljef, nabrojati tipove reljefa, reljefne oblike i navesti primjere tih reljefnih</p>
--	--	--	--	---	--

<p>Klima, biljni i životinjskih svijet i ekološka obilježja BiH</p>	<p>Znati značenje i utjecaj pojedinih reljefnih oblika za razvoj BiH uopće.</p> <p>Znanja o faktorima koji utječu na klimu BiH (znanja o Sunčevom zračenju, temperaturi vazduha, padavinama i najčešćim i najznačajnijim vrstama vjetrova). Da znaju pokazati na karti klimatske regije BiH i da znaju navesti i opisati tipove klime i objasniti utjecaj klime na privredni razvoj BiH.</p> <p>Znanja o vrstama tla (pedologija), vegetaciji te o njihovoj geografskoj rasprostranjenosti kroz tri klimatske – vegetacijske zone.</p> <p>Znati razlikovati karakteristike jadranskog od rijeka crnomorskog sliva.</p> <p>Znati rijeke jadranskog i crnomorskog sliva/njihove karakteristike), prirodna i vještačka jezera, ponornicu, 2 močvare u BiH i termalne i termomineralne izvore (znati ih pokazati na karti).</p> <p>Znati objasniti značenje rijeka i jezera te ostalih kopnenih voda na kopnu za razvoj BiH i turizma koji se na njima razvijaju.</p> <p>Znati imenovati vode (rijeke, jezera, močvare) koje bi trebalo zakonom zaštititi.</p> <p>Znati objasniti značaj podzemnih voda, uzroke i način njihovog sporog obnavljanja. Potrebu da se zaštite.</p>	<p>usvojenog znanja o reljefu BiH i formiranje geografskog mišljenja o međuzavisnosti prirodnih i društvenih procesa, značaj za razvoj poljoprivrede i turizma BiH.</p> <p>Sposobnost razumijevanja grafičkih priloga (klimatski dijagrami). Sposobnost primjene stečenog znanja.</p> <p>Sposobnost razlikovanja karakteristika rijeka jadranskog od rijeka crnomorskog sliva. Osposobiti učenike za pronalaženje usvojenih pojmova na geografskoj karti.</p> <p>Razviti sposobnost prepoznavanja značaja i vrijednosti rijeka, jezera, termalnih izvora za razvoj BiH, a posebno za razvoj turizma.</p> <p>Razviti sposobnost razumijevanja grafičkih priloga (profilu rijeka, karata hidrogradske mreže, tablica o proticaju itd.), što omogućava istraživačko učenje i učenje sa razumijevanjem.</p> <p>Sposobnost analize</p>	<p>razdoblju ljetnih vrućina. Razvijati svijesti kod učenika o značaju tla za proizvodnju hrane te nužnost očuvanja prirodne sredine.</p> <p>Izgraditi pravilan stav o značaju vode na kopnu za život ljudi.</p> <p>Navika upozoravanja na elemente ekološke ugroženosti vode na Zemlji.</p> <p>Razvijati svijest o potrebi borbe protiv onečišćenja voda, kao i naviku potrebe očuvanja voda na kopnu.</p> <p>Stav o prirodnim ljepotama naših voda.</p> <p>Razvijati stajalište (stav) o potrebi obnove stanovništva BiH i nužnoj pranaletnoj politici zbog negativnog prirodnog priraštaja. Shvatanje da BiH u daljnjem razvoju treba mlade, perspektivne i kreativne ljude. Uvažavati pravo svakog čovjeka da odlučuje o mjestu rada i stanovanja.</p> <p>Razvijati pozitivan stav prema vjerskoj i nacionalnoj pripadnosti (tolerancija). Razvijati pravilan stav prema vlastitoj naciji, religiji,</p>	<p>Učenici treba da ponove pojmove: vrijeme, klima, klimatski faktori, cikloni i anticikloni. Korištenje ilustrovanih priloga iz novina. Na osnovu poznatih klimatskih faktora i elemenata treba da navedu i objasne tip klime zavičaja. Kako planinske barijere utječu na klimu naše zemlje. Izvesti zaključak da je ovakav reljef presudan za klimu glavnog grada BiH. Metodom razgovora navesti učenike da izdvoje najvažnije prirodne karakteristike nastanka različitih klimatskih faktora u BiH.</p> <p>Na slijepoj karti BiH ucrtati površinske vodene tokove, ponornice, jezera, termalne i mineralne izvore. Na osnovu iskustva potaknuti učenike da se prisjete svih svojstava voda i povežu ih sa gradivom koje se obrađuje. Razgovarati s učenicima o rijekama, jezerima i moru i njihovom značaju.</p> <p>1. Koje su osnovne karakteristike rijeka crnomorskog sliva? 2. Opiši privredni značaj bosanskohercegovačkih</p>	<p>oblika u BiH. Učenicima dati nekoliko pitanja za ponavljanje i uvježbavanje gradiva o klimi, tlu, biljnom i životinjskom svijetu i zaštiti okoliša.</p> <p>Metodom razgovora ponoviti kroz pitanja, geografski položaj BiH, kontinentalnost, jadranska zemlja. Navesti učenike na povezivanje već stečenih znanja, o klimi msa, klimatskim tipovima BiH. Pomoć u izradi klimodijagrama.</p> <p>Kroz razgovor, a na osnovu pripremljenih pitanja, razgovarati o najvećim rijekama jadranskog i crnomorskog sliva.</p> <p>Razgovarati sa učenicima o karakteristikama rijeka crnomorskog sliva, jadranskog sliva, o njihovom privrednom značaju. Sa učenicima na slijepoj karti ucrtavati</p>
<p>Vode BiH- Rijeke i jezera</p>					

<p>Stanovništvo i naselja BiH</p>	<p>Znati značaj obale bosansko-hercegovačkog Jadrana.</p> <p>Znanje o broju stanovnika u 2005. godini prema procjenama. Znati osnovne značajke razvoja naseljenosti, razmještau i kretanju (dinamici) stanovništva u BiH. Znati osnovna obilježja i historijski slijed migracija, kao i uzroke vanjskih i unutrašnjih migracija. (Da znaju razlikovati političke i ekonomske migracije). Znanje o biološkoj, etničkoj, vjerskoj, obrazovnoj i ekonomskoj strukturi stanovništva. Da znaju uzroke koji su usloveli poremećaje u polnoj i dobnoj strukturi stanovništva BiH. Da znaju odrediti udio stanovništva u primarnom, sekundarnom, tercijarnom i kvartarnom sektoru (razlikovanje tercijarnog i kvartarnog sektora djelatnosti). Znanje o osnovnim razlikama između seoskog i gradskog neselja. Znanje o problemima bosansko-hercegovaćih sela (opisati gradove BiH i znati osnovne podatke o svakom od 6 najvećih gradova BiH).</p>	<p>dijagrama kretanja broja stanovnika BiH od prvog popisa 1879. godine do posljednjeg popisa 1991. godine (analizira grafikone o broju kretanja stanovništva od 1991-1995 i od 1995 – 2006). Sposobnost prepoznavanja i uočavanja uzroka i posljedica migracija u BiH. Razvijati kreativnost u radu i osposobiti učenike da uočavaju veze i razlike između nacionalne i religijske strukture stanovništva. Sposobnost razumijevanja dobno-spolne piramide, kartograma, geografskih i dr. karata i strukturnih krugova. Razvijati sposobnost upoređivanja i razlikovanja pojedinih sektora djelatnosti. Razvijati sposobnost poređenja seoskih naselja (brdskih, nizijskih i kraških predjela). Razvijati sposobnost upoređiv. (kompariranja), analize i sinteze, opisivanja i logičkog zaključivanja.</p> <p>Osposobiti učenike za razumijevanje savremenih procesa koji opterećuju</p>	<p>pismima jeziku; Pozitivan stav o ravnopravnosti spolova. Razvijati poštovanje i ljubav prema naseljima širom BiH. Izgraditi pravilan stav prema očuvanju i zaštiti znamenitosti neselja BiH. Razvijanje - njegovanje i sticanje navike upoznavanja, obilaska, razgledanja i fotografisanja pojedinih naselja i njihovih znamenitosti (Škola u prirodi).</p> <p>Razvijati osjećaje razumijevanja problema sa kojim se suočava bosansko - hercegovačka privreda (veliki broj nezaposlenih i niska zarada zaposlenih). Izgrađivati pravilan stav o mogućnostima razvoja bosanskohercegovačke privrede. Razvijati interes za nastavni predmet -ekološku svijest, naglašavajući utjecaj energetskog sistema na kvalitet zraka i vode u BiH.</p> <p>Stjecati naviku štednje električne energije i razvijati pozitivan odnos prema radu.</p> <p>Uvažavati sve promjene u privredi BiH kao faktore njenog razvoja.</p>	<p>rijeka?</p> <p>3. Koje je najveće prirodno, a koje vještačko jezero BiH?</p> <p>4. Navedi i pokaži na karti nekoliko banjskih lječilišta u BiH?</p> <p>5. Koje turističko značenje imaju vode na kopnu?</p> <p>6. Kvalitet kopnenih voda u BiH?</p> <p>Metodom razgovora ponoviti pojmove: natalitet mortalitet, prirodni priraštaj, gustoća naseljenosti, migracije, emigracija, imigracija, vanjske i unutrašnje migracije itd.</p> <p>Učenici treba da odgovore na pitanja: Gdje stanuju? Koji su faktori utjecali na produženju života stanovnika BiH? Šta treba uraditi da bi poboljšali obrazovnu strukturu BiH? Ima li u vašoj okolini nepismenih stanovnika (uzroci i posljedice)?</p> <p>Na (slijepoj-demografskoj karti BiH), učenici treba da unesu mjesta guste i vrlo rijetke naseljenosti (krški predjeli) i da objasne zašto je to tako.</p> <p>Na plakatima koje će pripremiti (grupa učenika), treba da nalijepe slike iz novina, ili one koje su sami</p>	<p>ponornice BiH i upisati njihove nazive, pripremiti grafofolije sa riječnom mrežom BiH. Pripremiti grafofolije (plakate sa ucrtanim vještačkim jezerima i HE na njima). Razgovarati o najatraktivnijim turističkim destinacijama, a koje su vezane za vode BiH. Razgovarati o iskustvu sa vodama u BiH.</p> <p>Priprema didaktičkog materijala, grafikona, geografskih karata i pomoćnih tekstova. Pomagati učenicima pri izradi starosno-spolne piramide.</p> <p>Metodom razgovora uvesti učenike u problematiku o (pogodna,vođena pitanja) stanovništvu i naseljima.</p> <p>Voditi razgovor o tome kako i kada su nastali prvi gradovi u BiH? Razgovor o nastanku i razvoju modernih gradskih centara BiH?</p>
<p>Privreda BiH – prirodni i društveni uslovi za razvoj privrede</p>	<p>Upoznati učenike o fazama razvoja bh. privrede od manifakturno-industrijske preko socijalističke do tranzicijske faze. Znaju probleme s kojima se suočava savremena bosanskohercegovačka privreda u tranzicijskoj fazi.</p>	<p>Osposobiti učenike za razumijevanje savremenih procesa koji opterećuju</p>	<p>Uvažavati sve promjene u privredi BiH kao faktore njenog razvoja.</p>	<p>Na plakatima koje će pripremiti (grupa učenika), treba da nalijepe slike iz novina, ili one koje su sami</p>	<p>Voditi razgovor o tome kako i kada su nastali prvi gradovi u BiH? Razgovor o nastanku i razvoju modernih gradskih centara BiH?</p>

	<p>Upoznati učenike sa rudama i energetskim izvorima kojima raspolaže BiH /rad na geografskim kartama/(ležišta rudnog bogatstva i lokacije energetskih izvora). Znaju ekološke probleme vezane za energetski sistem, koji utječe na kvalitet zraka, vode i tla. Znanje o nekonkurentnosti bh. privrede i potrebi njenog prestrukturiranja. Da prehrambena i drvna industrija imaju sve potrebne sirovine na teritoriji BiH, ali su nedovoljno razvijene, a samo hemijska industrija («Soda so», «Dita», «Polihem» i «Bosnalijek») proizvode plasiraju na tržište u okruženju.</p> <p>Upoznati učenika sa pet osnovnih ekonomskih regija na teritotiji BiH. Znati prirodne i društvene uslove razvoja bosanskohercegovačke poljoprivede i osnovne probleme njenog razvoja. Razlikovanje tri osnovne poljoprivredne regije (karakteristike poljoprivredne proizvodnje za svaku regiju pojedinačno).</p>	<p>bosankohercegovačku privredu. Razvijati sposobnost primjene stečenog znanja o energentima i rudama u svakodnevnom životu.</p> <p>Osposobiti učenike za razumijevanje tematskih karata i primjenu stečenog znanja na fizičko-geografskoj karti BiH. Razvijati sposobnost kartografske pismenosti i osposobljavati učenike za samostalan rad.</p>	<p>Upozoravati na ekološke probleme izazvane zastarjelom tehnologijom nekih grana bosanskohercegovačke industrije.</p> <p>Razvijati svijest o poljoprivredi kao perspektivnoj djelatnosti bosanskohercegovačke privrede u sklopu proizvodnje zdrave hrane.</p>	<p>fotografirali ili nacrtali gradova ili sela u kojima žive, i da opišu šta vide na fotografijama ili slikama.</p> <p>Na slijepu kartu BiH unijeti lokacije glavnih rudno-mineralnih bogatstava BiH. Izraditi privrednu kartu BiH. Da navedu mjesta – rudarske basene koji raspolažu sa značajnijim količinama (nalazištima) ruda, metala, nemetala, energenata.</p> <p>Namjena pojedinih ruda – enrgenata (objasniti!).</p>	<p>Upoznati učenike o znamenitostima glavnog grada BiH i većih regionalnih centara (uputiti učenike na pronalaženje informacija o ovim gradovima).</p> <p>Priprema didaktičkog materijala potrebnog za obradu ove nastavne teme.</p> <p>Pomoći učenicima pri unošenju na kartu mjesta i područja rudno-mineralnih ležišta i energetskih izvora. Pomoć pri analizi privredne karte BiH (rad u grupama).</p> <p>Izrada folije s tabelom ispravnih odgovora.</p> <p>Izrada folije sa grafikonom rudnih, mineralnih i enegentskih bogatstava i mogućnostima njihovog iskorištavanja.</p> <p>Izrada tabele stepena obrazovanosti</p>
--	--	--	--	---	---

					stanovništva BiH. Izrada zadataka objektivnog tipa za provjeru stečenog znanja.
Saobraćajno-turističke vrijednosti BiH	<p>Znati definisati pojam saobraćaj i međuovisnost sa turizmom. Opisati razvoj željezničke i cestovne mreže kroz historiju i njen značaj za razvoj BiH. Objasniti ulogu vazdušnog saobraćaja i znati aerodrome u BiH. Upoznati učenika sa preduslovima i ograničavajućim faktorima razvoja turizma.</p> <p>Upoznati učenike da turizam dostiže svoj maksimum u razdoblju Socijalističke Jugoslavije (olimpijske igre - planine), njegov krah 90-tih godina (zbog rata). Značaj unapređenja bh. turizma za razvoj i zapošljavanje stanovništva. Upoznati učenike da BiH ima velike turističke potencijale koji nisu u potpunosti iskorišteni.</p> <p>Znati oblike turizma koji imaju razvojne mogućnosti (turističke destinacije).</p> <p>Da znaju koje su četiri osnovne prirodno i društvenogeografske regije BiH, znati osnovne karakteristike (prirodne i društvene). Znanje o glavnim nodalno-</p>	<p>Razvijati sposobnost upoređivanja i razlikovanja (prednosti i nedostataka) pojedinih vrsta saobraćaja.</p> <p>Razvijati sposobnost uočavanja međuovisnosti saobraćaja i turizma.</p> <p>Osposobljavati učenike za formiranje geografskog mišljenja, sposobnosti analize grafičkih priloga i primjene stečenog znanja, kao i razvijanja sposobnosti snalaženja na geografskim kartama.</p> <p>Razvijanje sposobnosti upoređivanja posebnosti turističkih regija, kao i primjenu stečenog znanja o tipovima i vrstama turizma u BiH.</p> <p>Razvijati sposobnost individualnog rada te primjene kreativnosti u radu.</p>	<p>Razvijati ekološku svijest, učenika, te naglasiti utjecaj saobraćaja na kvalitet životne sredine.</p> <p>Stjecati naviku korištenja različitih izvora znanja (novine, monografije, turističke vodiči, itd).</p> <p>Uvažavati dolazak stranih gostiju (bez obzira na politiku, nacionalnu, vjersku i rasnu pripadnost) - tolerancija.</p> <p>Izgrađivati pozitivan stav prema turističkim mogućnostima BiH i razvijati pozitivan odnos prema radu i saradničkom učenju s nastavnikom ili ostalim učenicima u razredu.</p> <p>Sticati naviku pozitivnog odnosa prema radu i naviku rada u grupama i parovima.</p> <p>Stvarati ugodnu, kreativnu i stvaralačku atmosferu u razredu.</p>	<p>Učenici individualno ili sa nastavnikom treba da posjete jednu ili više turističkih agencija.</p> <p>Da (na času) prezentiraju svoja iskustva i tok posjete, da objasne pojam propagande - marketinga i da zaključe kakav utjecaj ima propaganda na ovu privrednu građu u BiH.</p> <p>Unošenje u slijepu kartu najznačajnijih planina, ravnica (reljefnih cjelina) rijeka, jezera, područja sa većom gustoćom naseljenosti i natalno funkcionalnih centara. (rad u grupama).</p> <p>Detaljno opisivanje jedne od četiri regije BiH, ilustracija prospektima, fotografijama, slikama i drugim grafičkim materijalom koji se odnosi na regiju koja se obrađuje.</p>	<p>Priprema didaktičkog materijala potrebnog za obradu ove nastavne teme (reljefna karta BiH)</p> <p>Posjeta nekoj turističkoj agenciji. Metodom razgovora (pitanja) treba utvrditi pređeno gradivo: Šta je saobraćaj; sudjelovanje u saobraćaju; vrste saobraćaja, uloga i značaj saobraćaja za razvoj neke države; Najrazvijenija grana turizma u BiH, turistički slabo razvijena područja BiH, koja imaju mogućnosti za razvoj itd.</p> <p>Pomoći učenicima pri izradi slijepe karte i prezentaciji regije koju</p>
Regionalna podjela BiH-Regija BiH					

<p>Geološki aspekti zaštite geografske sredine</p> <p>Nastava u prirodi (terenska nastava)</p>	<p>funkcionalnim centrima svake od regija i znanje o trenutnom stepenu razvijenosti privrede, kao i mogućnosti razvoja svake od regija. Da znaju najpoznatija rudna ležišta, najpoznatije površinske i podzemne tokove, kakav je reljef a kakva gustinu naseljenosti.</p> <p>Znati elemente ugroženosti geografske sredine (voda, vazduh, tlo).</p> <p>Znati koji su najveći zagađivači životne (geografske sredine). Metode i sredstva zaštite životne (geografske sredine).</p> <p>Znati šta je to «fenomen staklenika».</p> <p>Znati na koji se način i koja sredstva uništavaju (nagrizaju) ozonski omotač.</p> <p>Na nastavno - naučnim ekskurzijama (dva puta u toku školske godine) upoznati prirodne i društvene pojave na prostoru BiH i posljedice njihovog djelovanja.</p>	<p>Sposobnost upoređivanja posebnosti jedne sa ostalim regijama BiH. Sposobnost uočavanja veze između različitih vrsta prirodnih resursa i njihovog značaja za razvoj regije. Primjena stečenog znanja u svakodnevnom životu.</p> <p>Sposobnost primjene stečenog znanja i razvijanje geografskog mišljenja o zaštiti životne sredine.</p> <p>Sposobnost utjecaja na stanovnike (okolinu) u BiH na rješavanju problema geoekologije.</p> <p>Sposobnost posmatranja, analiziranja, odvajanja bitnog od nebitnog, uočiti proces i posljedice djelovanja egzogenih sila.</p> <p>Uočiti proces i posljedice djelovanja čovjeka na promjene u prirodi.</p>	<p>Razvijati pravilan odnos prema čuvanju i zaštiti prirode, kao i prema prirodnim, društvenim i geografskim ljepotama i različitostima BiH. Razviti stav o poštovanju i ljubavi prema prirodnim ljepotama BiH.</p> <p>Razvijati uvjerenje da svako od nas može učiniti mnogo na zaštiti i unapređenju životne sredine i prirodne okoline u BiH.</p> <p>Razvijati naviku korektnog i zaštitničkog odnosa prema okolini i prirodi.</p> <p>Razvijati ekološku svijest o zaštiti biljnih i životinjskih vrsta u okolini i na prostoru BiH.</p> <p>Sposobnost izražavanja emocija za neke grandiozne oblike koji su posljedice djelovanja prirodnih sila.</p> <p>Razviti sposobnost uočavanja uzroka zagađenosti životne sredine i zašto to čovjek čini sam sebi.</p>	<p>Učenici će objašnjavati na koji način se može uključiti u rješavanje ekoloških problema.</p> <p>Analiza tabele učešća zaštićenih zona u ukupnoj površini u BiH, Evropi, Albaniji, Hrvatskoj, Njemačkoj i Norveškoj.</p> <p>Organizirati akciju, provoditi kontinuirane akcije na sakupljanju starog papira, čišćenja školskog dvorišta i okoline.</p> <p>Učenici će objašnjavati kako i zašto koristiti kante za smeće.</p> <p>Posmatranje, postavljanje pitanja, prikupljanje informacija o geografskim objektima koji se posmatraju i posjećuju.</p>	<p>obrađuje.</p> <p>Učenicima dati pitanja za ponavljanje i uvježbavanje gradiva o geografskom položaju, klimi, tlu, biljnom svijetu i zaštiti okoliša u regijama.</p> <p>Metodom razgovora treba uputiti učenike na činjenicu da je učešće zaštićenih zona u ukupnoj površini BiH svega 0,5% (potreba da bar 15-20% teritorije naše države uđe u neki program zaštite - parkovi prirode, nacionalni parkovi, zaštićene zone itd.) po evropskim mjerilima.</p> <p>Pomoći učenicima u organizaciji akcija sakupljanja starog papira i pri izradi plakata upozoravanja stanovništva na pogubnost nastavka zagađivanja životne sredine.</p> <p>Objašnjavanje pojava i procesa koji su se dešavali ili se dešavaju na lokacijama koje</p>
--	--	---	---	---	---

					<p>učenici posmatraju i proučavaju (kraška korizija i erozija, djelovanje snage tekuće vode, vjetra ... Karakteristike flore i faune, kao i vrste naselja i načina života ljudi – privredne djelatnosti).</p>
--	--	--	--	--	---

HISTORIJA

HISTORIJA/POVIJEST

Zašto učiti historiju/povijest?

Historija je društvena nauka. Prvi put pojavljuje se u V stoljeću p.n.e. kod grčkog pisca Herodota. Ime joj je od grčke riječi *historija* koja u prijevodu znači učenje ili značenje kroz priču, pripovijedanje. Cilj joj je upoznavanje razvoja ljudskog društva na općem, regionalnom i lokalnom nivou u okvirima spoznaje tokova i razvoja kroz koje je prolazilo čovječanstvo u različitim epohama. Da bi bila što objektivnija, sva zbivanja posmatra u vremenu i prostoru. Zato se može i kazati da cijeli svijet ima svoju historiju.

Izučavanjem historije učenici treba da se upoznaju sa razvojem ljudskog društva u općim, evropskim i bosanskohercegovačkim okvirima kroz sve epohe kojima je prolazilo. Posebno treba voditi računa da učenici steknu pravilnu predstavu o historiji kao nauci i nastavnom predmetu. Takođe treba da sagledaju politički, društveni, ekonomski i obrazovno-kulturni razvoj čovječanstva u svim historijskim periodima i da shvate njihova glavna obilježja. Da bi u tome uspjeli potrebno je da steknu predstavu i o Bosni i Hercegovini kao integralnom dijelu evropske i svjetske zajednice. Proučavanjem historije učenici treba da razviju spoznaju i o okruženju u kome žive, te da shvate razvijanje savremenog društva i njegove historijske uslovljenost. Historija kod učenika treba razviti duh tolerancije i demokratkog prava na različitost mišljenja, kao i težnje da se na osnovu dostupnih činjenica dođe do objektivne prestave o prošlosti. Da bi to postigao potrebno je učenika osposobiti za samostalno korištenje historijskih izvora zasnovanih na naučno-historijskim činjenicama.

Historija kao predmet olakšava učeniku da stekne više znanja u ovladavanju gradiva i iz jezika, književnosti, geografije, filozofije, sociologije i drugih nastavnih predmeta koji su zastupljeni u osnovnoj školi. Ta multidisciplinarnost još više obogaćuje učenikovo znanje u prihvatanju historije kao predmeta koji je uvijek cijenjen kao ozbiljna naučna oblast i zahvaljujući kome imamo realnu predstavu o svojoj i prošlosti naših naroda, susjednih zemalja i cijelog čovječanstva. Što se historija više uči to se i više zna, a time ima i manje predrasuda, jer je cijeli univerzum povezan brojnim vidljivim i nevidljivim historijskim nitima. Zato je historija kao predmet u svim vremenima i sredinama nezaobilazna i kao nauka i kao predmet u školi.

Područja učenja	CILJEVI I ZADACI Učiti:	OČEKIVANI REZULTATI / OBRAZOVNI ISHODI Učenik:
<p><u>Znanje historije:</u></p> <p>Procesi:</p> <p>Sadržaj:</p> <p>Vrijednosti, stavovi, navike</p>	<p>Historijske vještine</p> <p>Tumačenje historijskih događaja</p> <p>Kritičku analizu historijskih izvora Prepoznavanje činjenica i objektivnosti</p> <p>Hronološko i tematsko razumijevanje uzroka i posljedica</p> <p>Zauzimati stav uz korištenje dokaza, kritički analizirati dokaze i postavljati analitička pitanja;</p> <p>Osnovne činjenice i pojmove koji se odnose na: politički, društveni, ekonomski i obrazovno-kulturni razvoj čovječanstva u svim historijskim periodima, na nacionalnu historiju Bosne i Hercegovine u regionalnom kontekstu sa susjednim zemljama, ličnosti iz opće i nacionalne historije koje su obilježile</p>	<p>Razlikuje prošlost, sadašnjost i budućnost, tumači podatke predstavljene u vremenskim okvirima</p> <p>Istražuje, analizira, tumači i ocjenjuje različite historijske izvore Razlikuje bitne od nebitnih informacija, razlikuje činjenice i mišljenja, objektivnost i subjektivnost Razumije značajne i manje značajne uzroke, kratkoročne dugoročne, namjerne i nenamjerne posljedice, kao i odnos uzroka i posljedica</p> <p>Identifikuje i objašnjava promjene i kontinuitet unutar i kroz historijske periode</p> <p>Identifikuje, bira i koristi različite historijske izvore da bi dao obrazloženo historijsko tumačenje</p> <p>Zna opisati čime se bavi historija i njen značaj.</p> <p>Poznaje najvažnije historijske činjenice i pojmove, stavlja ih u odgovarajući redosljed, razumije njihovo značenje, identificira uzroke historijskih događaja, mjeri relevantni značaj činjenica, može da interpretira temu u kontekstu šire slike.</p>

	<p>različit vremenski period, položaj i ulogu žena u društvu kroz različite historijske periode, na historiju sva tri konstitutivna naroda i nacionalne manjine u BiH.</p> <p>Razvijati svijest da se svaki događaj može interpretirati na više načina;</p> <p>kritički odnos prema različitim mišljenjima o jednom te istom pitanju/događaju;</p> <p>Razvijati naviku korištenja raznovrsnih izvora informacija;</p> <p>Znanja i vještine koje omogućavaju stvaranje vlastite slike o historiji</p> <p>Razvija sposobnosti empatije</p>	<p>Usvaja naučni pogled na svijet; spoznaju o okruženju u kome živi, shvata razvijanje savremenog društva i njegove historijske uslovljenost</p> <p>Stiče neophodne saznanje o koristima učenja historije;</p> <p>Zna cijiniti stavove i shvata druge;</p> <p>Preuzima odgovornost za zajednički proces učenja grupe / tima i samostalan rad;</p> <p>Postaje osjetljiv na kritičko razmišljanje i rješavanje problema;</p> <p>U stanju je da uđe u način razmišljanja ljudi koji su živjeli u prošlosti</p>
--	--	---

OSNOVNI SADRŽAJI

<u>VI razred (2 časa sedmično)</u>	<u>VII razred (2časa sedmično)</u>	<u>VIII razred (2časa sedmično)</u>	<u>IX razred (2časa sedmično)</u>
1. Uvod u historiju	1.Osnovna obilježja srednjeg vijeka	1. Evropa – Novi vijek	1. Evropa i evropske zemlje do Prvog svjetskog rata
2. Predhistorija	2. Evropa, Bizant, Arapski svijet u ranom srednjem vijeku	2. Zemlje Jugoistočne Evrope i nacionalni pokreti	2. Prvi svjetski rat
3. Historijsko doba	3.Evropsko društvo u razvijenom i kasnom srednjem vijeku	3. Građansko društvo-Nacionalne države	3. Svijet između dva svjetska rata
4. Stara Grčka	4.Bosna u srednjem vijeku	4. Bosna u XIX. st.	4. Drugi svjetski rat
5. Stari Rim	5. Osmansko carstvo		5. Savremeno doba (1945-1990)
6. Antička kultura na prostoru današnje Bosne i Hercegovine	6. Bosna u osmanskom periodu do kraja XVIII st.		6.Bosna i Hercegovina u XX st.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

U realizaciji sadržaja uloga nastavnika je da pomogne učenicima da upoznaju i razumiju prošlost i svijet u kome žive. Uz pomoć različitih izvora kod učenika treba da razvijaju konkretne vještine historičara. Savremenim pristupom u poučavanju, nastavnici treba da organizuju interaktivno učenje, nastavu u kojoj će se učenici aktivno i odgovorno uključiti u procesu učenja. To će se postići tako što će u toku nastave, pored osnovnog teksta iz udžbenika koristiti različite izvore znanja (objavljeni izvori, slike, crteži slajdove, dokumentarne filmove sa historijskim sadržajima...) Za uspješno korištenje bilo kojeg od navedenih ili nekih drugih vrsta povjesnih izvora, rješenje opet treba potražiti u postavljanju dobrih pitanja, a to prije svega znači konstruktivnih i razumljivih pitanja. Uvijek treba ići od onih osnovnih, globalnih pitanja ka onim složenijim koji će i dati odgovore. Nastavnikov zadatak je da uz korištenje različitih izvora oslobodi kreativnost učenika, da traži da iznese vlastito mišljenje i obrazloženja (tumačenja) o historijskim događajima, da razvija kulturu dijaloga što znači da poštuju različite stavove, te da razlikuju činjenice od mišljenja. U odabiru izvora također treba obratiti pažnju na ciljeve i definisane ishode koji se žele postići. Izvori pružaju široke mogućnosti proučavanja i sticanja novih znanja. Nastavnik treba da usmjerava aktivnosti u učionici, nudi resurse i fokus nastave pomiče sa predavanja na učenje.

Također, u sklopu nastave, sa učenicima trebaju da posjete muzeje i historijske lokalitete u sredinama u kojima borave, a po mogućnosti i šire. Ovakav pristup u obradi sadržaja omogućava sticanje znanja za cijeli život koje se može koristiti i prenositi na mnoga druga područja.

Ocjenjivanje

Provjera znanja i ocjenjivanje ne treba da budu odvojene od nastave i učenja historije, ono treba da prirodno izrasta iz prolaska kroz gradivo, testiranja znanja, razumjevanja i vještina koje učenici stiču. Nastavnim planom i programom definisani su standardi znanja. Standardi opisuju šta se od učenika očekuje, razgraničavaju znanje i vještine koje učenici grade kao rezultat nastave u razredu. Oni definišu šta svaki učenik treba da zna i da je u stanju raditi. Kriteriji za ocjenjivanje postavljaju se u skladu sa propisanim standardima.

Prilagođavanje programa

Za učenike s posebnim potrebama razvijaju se prilagođeni programi. Prilagođavanje se može provoditi modifikacijom programa redovne nastave u pogledu sadržaja, procesa, proizvoda i sredine učenja, zavisno od osobnosti potreba učenika određene populacije, odnosno do nivoa individualno prilagođenih programa. Individualno prilagođeni program, kao i plan rada razvijaju zajedno nastavnik historije i stručni tim za podršku učenika sa posebnim potrebama na nivou škole/ pedagoškog zavoda, uz korištenje potrebne ekspertize i učešće roditelja.

Resursi za realizaciju

Udžbenici za historiju, radne sveske za učenike, priručnici za nastavnike, nastavni materijali sa historijskim izvorima, dokumenti na CD-u, historijski atlas, dokumentarni filmovi, slajdovi, Internet.

Tematske Cjeline/ Teme	CILJEVI I ZADACI OČEKIVANI REZULTATI/OBRAZOVNI ISHODI Znanje historije; Proces i sadržaj		Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Učiti:	Učenik:			
Evropske i van Evropske zemlje do Prvog svjetskog rata	Interesi velikih sila.Evropski vojno-politički savezi.Kolonije i borbe za novu kolonijalnu preraspodjelu.Velike međunarodne krize pred prvi svjetski rat.Nauka,tehnika i kultura na prijelazu dva stoljeća.	Zna i može objasniti interese velikih sila. Razumije kako je došlo do formiranja vojno-političkih saveza. Zna nabrojati njihove članice. Može objasniti pojam imperijalizam. Razumije i može objasniti uzroke međunarodnih kriza . Zna naučna, tehnička i kulturna dostignuća na prijelazu dva stoljeća. Razumije i može objasniti kako je došlo do kolonijalne podjele svijeta. Razumije uzroke političkih kriza. Razumije značaj naučnog, tehničkog i kulturnog napretka.	Učenici razvijaju svijest o tome kakav je bio odnos velikih sila prema kolonijama kako su se razvijale suprotnosti i formirali savezi velikih sila . razvijaju sposobnost multiperspektivnosti (gledanje na događaje iz različitih uglova). Razvijaju svijest o tome kako je razvoj nauke i tehnike uticao na život ljudi	Učenici analiziraju izvore koji iz različitih perspektiva govore o kolonijalnoj politici , razmjenjuju mišljenja i izvode zaključke. Istražuju temu i odgovaraju na postavljene zadatke.	Jasno formuliše ciljeve časa . Priprema analizu izvora u skladu sa postavljenim ciljevima. Priprema zadatke za učenike . Određuje kriterije za procjenju znanja i ocjenjivanje učenika.
Prvi svjetski rat(1914-1918)	Uzroci i povodi izbijanja rata.Frontovi(ratišta).Svakodnevni život.Revolucije u Rusiji.Rezultati i posljedice Prvog svjetskog rata.	Zna i može objasniti uzroke i povod izbijanja Prvog svjetskog rata. Razumije i može objasniti zašto je borba za novu podjelu svijeta dovela do izbijanja Prvog svjetskog rata.Razumije i može objasniti kako su se ratni sukobi odrazili na svakodnevni život	Učenici razvijaju svijest o tome da su suprotnosti interesa velikih sila doveli do izbijanja svjetskog sukoba - Prvog svjetskog rata, mogu da razlikuju uzroke i povod. Razvijaju	Učenici analiziraju različite izvore , iznose vlastiti stav . razmjenjuju mišljenja rješavaju postavljene	Priprema pitanja za analizu izvora u skladu sa postavljenim ciljevima časa. usmjerava aktivnosti učenika na času i na osnovu

		<p>ljudi i položaj žena. Razumije i može objasniti revolucija u Rusiji. Može objasniti posljedice Prvog svjetskog rata</p>	<p>svijest o tome kako su ljudi živjeli u vrijeme ratnih sukoba i kako se mijenjala uloga žena u ratu.</p>	<p>zadatke . Pišu istraživačke radove o promjenama u svakodnevnom životu u vrijeme ratnih sukoba.</p>	<p>jasno postavljenih kriterija ocjenjuje učenike</p>
<p>Svijet između dva svjetska rata</p>	<p>Versajski mir i njegove odluke.Nastanak novih država na evropskom kontinentu. Društvo (Liga naroda). Svjetska ekonomska kriza.Stanje i prilike u vanevropskim zemljama od 1918-1939god.Liberalna demokratija.Socijalizam.Sovjetski savez(SSSR).Fašizam u Italiji.Nacizam u Njemačkoj.Formiranje saveza sila Osovine.Nučno-tehnološka otkrića i uspjesi između dva svjetska rata.Obrazovno kulturni život.</p>	<p>Zna odluke Versajskog mira i države nastale nakon Prvog svjetskog rata. Zna šta je Društvo(Liga naroda). Zna objasniti uzroke i posljedice svjetske ekonomske krize. Razumije i može objasniti politička i društvena zbivanja u van Evropskim zemljama (Indija,Kina,Japan,Osmansko carstvo(Turska), Arapske zemlje, zemlje Latinske Amerike i SAD-e). Zna objasniti liberalnu demokratiju i njen značaj . zna i može objasniti pojmove: komunizam, socijalizam,totalitarna država,fašizam,nacizam. Razumije i može da objasni posljedice pojave totalitarnih režima. Zna objasniti razvoj Italije i Njemačke između dva</p>	<p>Učenici razvijaju svijest o tome da se Versajskim mirovnim ugovorom mijenjala politička kartaEvrope, da su formirane nove države u Evropi. Mogu da objasne politička kretanja i društvene sisteme nakon Prvog svjetskog rata Učenici razvijaju svijest o tome kako dolazi do političkih preokreta u zemljama liberalne demokratije.Mogu da nabroje sličnosti i razlike totalitarnih režima u Evropi . Razvijaju svijest o</p>	<p>Analiziraju izvore, istražuju teme , razmjenjuju stavove , odgovaraju na pripremljene zadatke . U grupama istražuju zadatak temu i prezentiraju je na portfoliu</p>	<p>Priprema analizu izvora (formulišu pitanja za analizu) u skladu sa postavljenim ciljevima časa . Organiziraju i usmjeravaju aktivnosti učenja na času. Definišu kriterije za procjenu znanja učenika u skladu sa postavljenim ciljevima časa.</p>

		svjetska rata, članice sila Osovine. Zna i može da objasni odnose evropskih država. Razumije značaj naučno-tehnoloških dostignuća i kulturnog napretka.	tome kako se ekonomska kriza odražava na život ljudi , da je završetak rata donijeo promjene i na drugim kontinentima, da su se najveće promjene odigrale u Aziji gdje jača nacionalna svijest i demokratija.		
Drugi svjetski rat (1939-1945)	Uzroci i povodi izbijanja rata.Prvi ratni period(1939-1943). Antifašistička koalicija. Prekretnice rata i glavne ofanzive savezničkih snaga (1943-1945).Poraz sila Osovine.	Zna i može objasniti uzroke i povod izbijanja rata. Zna ličnosti koje su obilježile period. Zna navesti ratne operacije (1939-1943). Razumije i može objasniti formiranje antifašističke koalicije. Zna navesti Prekretnice rata (bitke) i ofanzive savezničkih snaga. Završne ratne operacije. Položaj žena i djece u ratu. Posljedice rata.Razumije i može objasniti uzroke rata. Razumije i može objasniti tok rata. Razumije značaj antifašističke koalicije. Može objasniti položaj žena i djece u ratu. Zna i može objasniti posljedice rata.	Razvijaju svijest o tome kako se velika ekonomska kriza odrazila na političku situaciju i zaoštavanje međunarodnih odnosa što je dovelo do ponovnog stvaranja političkih i vojnih blokova, o značaju formiranja antifašističke koalicije i Anlanske povelje. Razvija stav o položaju žena i stradanju civila u Drugom svjetskom ratu.	Učenici analiziraju različite izvore , razmjenjuju mišljenja iznose vlastiti sud, na osnovu osnovu istraživanja izvode zaključke.	Priprema aktivnosti učenja na času u skladu sa postavljenim ciljevima, Kreira poticajno okruženje za učenje. Usmjerava aktivnosti na času. Definiše kriterije za ocjenjivanje

<p>BiH u XX stoljeću</p>	<p>BiH u prvom svjetskom ratu. Stanje i prilike u BiH između dva svjetska rata: Kraljevini SHS/Jugoslaviji (politički, privredni i obrazovno- kulturni život). BiH u II svjetskom ratu (1941-1945). Poslijeratni period (1945-1990). Disolucija SFR Jugoslavije i sticanje nezavisnosti. Međunarodno priznanje Republike BiH. Rat i njegove posljedice. Dejton. Post dejtonski period do 2000god.</p>	<p>Zna i može objasniti prilike u BiH u vrijeme Prvog svjetskog rata. Zna i može objasniti politička, društvena i kulturna zbivanja u BiH između dva svjetska rata. Zna i može objasniti stanje u BiH u II svjetskom ratu. Zna i može objasniti život pod okupacijom. Zna i može objasniti politički i ekonomski položaj BiH od 1945-1990god. Zna i može objasniti disoluciju Jugoslavije. Zna objasniti različite interese jugoslavenskih republika. Zna i može objasniti naučni i kulturni razvoj BiH u drugoj polovini XX stolj. Zna kada Republika BiH međunarodno priznata . Zna zašto je formiran Međunarodni sud u Hagu. Zna objasniti politički, društveni i ekonomski razvoj BiH od 1996-2000god. na primjerima iz svakodnevnog života.</p>	<p>Razvijaju svijest o poziciji BiH u Prvom svjetskom ratu kako je došlo do formiranja Kraljevine SHS i poziciju BiH u njenim okvirima. I kakav je njen privredni i kulturni razvoj. Učenici razvijaju sposobnost da na osnovu primjera iz svakodnevnog života razumiju ekonomski razvoj BiH od 1945-1990 .Razvija pozitivan stav prema tekovinama kulturnog razvoja ovog perioda. Učenici razvijaju svijest o značaju medija na formiranje javnog mijenja i njihovoj , o ulozi medija vrijeme rata . Učenici su svijesni značaja Haškog Tribunala, procesuiranja svih ratnih zločina . Izrađuju svijest o značaju očuvanja kulturne baštine BiH</p>	<p>Učenici analiziraju različite izvore, iznose vlastiti stav, razmjenjuju mišljenja Analiziraju različite vrste izvora (filmove, novinske članke). Razvijaju svijest o povezanosti uzroka i posljedica. Razvijaju svijest o kontinuitetu Bosne i Hercegovine i njenom kulturnom razvoju.</p>	<p>Pripremaju aktivnosti učenja na času u skladu sa postavljenim ciljevima. Formulisu pitanja za analizu izvora i pripremaju zadatke za učenike. Kreira poticajno okruženje za učenje . Usmjeravaju aktivnosti učenja. Pripremaju različite vrste izvora. Potiču učenike na samostalan rad i kritičko razmišljanje. Izgrađuje kriterije za ocjenjivanje.</p>
--------------------------	---	--	--	---	--

ŠTA JE TO MEHATRONIKA?

TEHNIČKA KULTURA

Zašto učiti tehničku kulturu?

Tehnička kultura je primjenjena disciplina u kojoj se učenici upoznaju sa osnovnim granama tehnike i tehnologije. Tehnički uređaji u moderno doba sve više zamjenjuju rad čovjeka. Na taj način je olakšan svakodnevni život čovjeka, tako da on ima više vremena za svoje aktivnosti koje su vezane za odmor, kulturni život i uopšte društveni život. Kako naučna i tehnološka dostignuća predstavljaju neodvojiv dio ukupne aktivnosti čovjeka, nastava tehničkog kulture značajno doprinosi općem obrazovanju i razvijanju modernog pogleda na svijet.

Program tehničke kulture osmišljen je tako da se učenici kroz znanje ovog predmeta upoznaju s bitnim elementima u raznim granama tehnike: mašinske tehnike, elektrotehnike, građevinske tehnike, saobraćaja itd. Takođe se upoznaju sa osnovnim elementima historijata pojedinih tehničkih dostignuća, bez kojih bi život savremenog čovjeka bio nezamisliv. U okviru praktičnih radova iz ovog predmeta učenici razvijaju svoju radne navike, inventivnost, spretnost, a takođe se navikavaju na timski rad i usvajaju navike koje su vezane za racionalno trošenje materijala i energije, očuvanje životne sredine, elemente tehničke zaštite na radu i sl. Uporedo s tim, kroz aktivnosti u okviru tehničke kulture učenici potpunije mogu da sagledaju i primjenjivost nekih drugih disciplina kao što su: matematika, fizika, hemija, organizacija rada, pri čemu im znanja i vještine sa kojima se susreću u tehničkom odgoju omogućavaju da sve te discipline posmatraju integralno. Naročitu ulogu tehnička kultura ima kada je u pitanju buduća profesionalna orijentacija učenika, kao i sticanje znanja primjenjivih u domaćinstvu i u svakodnevnom životu.

TEHNIČKA KULTURA , IX razred – 1 čas sedmično, 33 časa godišnje

Tematske cjeline/ Teme	CILJEVI I ZADACI OČEKIVANI REZULTATI/ OBRAZOVNI ISHODI		Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Znanje tehničke kulture: Proces i sadržaj				
	Učiti:	Učenik :			
Mehatronika- mašinstvo	<p>Prenos signala i snage pomoću hidrauličnih i pneumatskih sistema;</p> <p>Osnovni elementi hidrauličkog sistema; primjena hidrauličnih sistema;</p> <p>Osnovni elementi pneumatskih sistema; primjena pneumatskih sistema;</p> <p>Veze između karakterističnih veličina hidraulično-pneumatskih sistema;</p>	<p>Prepoznaje osnovne elemente hidrauličkog i pneumatskog sistema;</p> <p>Koristi instrumente za mjerenje hidraulično-pneumatskih veličina;</p>	<p>Razvijanje svijesti o utjecaju naučno-tehnološkog razvoja na život čovjeka;</p> <p>Razvijanje vještina i navika u cilju profesionalne orijentacije učenika;</p> <p>Afirmacija rada i stvaralaštva;</p> <p>Poštivanje kućnog reda;</p> <p>Poštivanje i provođenje općih i ličnih mjera zaštite na radu;</p>	<p>Prate izlaganja i prezentacije predmetnog nastavnika;</p> <p>Pažljivo rukuju i održavaju mjerne i kontrolne instrumente;</p> <p>Analiziraju elemente hidrauličko-pneumatskih sistema;</p>	<p>Ostvaruje radnu i stvaralačku atmosferu u razredu;</p> <p>Izrađuje didaktički materijal;</p> <p>Priprema očigledna nastavna sredstva vezana za hidraulične i pneumatske sisteme (pumpe, kompresori, ventili, mjerni instrumenti) i prezentira njihov rad i funkciju;</p>
Mehatronika- elektrotehnika	<p>Veza između glavnih elemenata elektromotornog pogona (elektromotor, radni mehanizam, spojni elementi elektromotora sa radnim mehanizmom, elementi za priključivanje na izvor struje);</p> <p>Karakteristične osobine radnih mehanizama (izbor motora, snaga, priključni napon...);</p>	<p>Prepoznaje elemente elektromotornog pogona i shvata njihove funkcije;</p> <p>Koristi mjerne instrumente u elektrotehnici i objašnjava greške do kojih dolazi pri mjerenju i očitavanju;</p> <p>Provodi mjere zaštite na radu;</p>	<p>Shvatanje značaja modernizacije proizvodnje u cilju povećanja produktivnosti rada;</p> <p>Donošenje sudova i zaključaka na osnovu provjerenih činjenica;</p> <p>Ispoljavanje spremnosti za</p>	<p>Analiziraju elemente elektromotornog pogona, uočavaju funkciju i značaj ovih elemenata, koristeći model ili grafički prikaz;</p> <p>Vježbaju očitavanje pojedinih mjernih veličina i uočavaju greške mjerenja;</p>	<p>Bira zadatke i probleme u skladu sa NPP-om i mogućnostima učenika;</p> <p>Postavlja različite vrste jednostavnih pitanja u cilju podsticanja učenika na razmišljanje i davanje ispravnih odgovora;</p>

	<p>Primjena pravila i propisa pri provjeri mehatroničkih sistema;</p> <p>Izrada osnovne tehničke dokumentacije pri mjerenju;</p>		<p>saradnju i pružanje pomoći drugim;</p> <p>Shvatanje značaja blagovremene i ispravne komunikacije među ljudima;</p>		<p>Priprema modele elektromotornog pogona, crteže i sheme;</p> <p>Koristi model interaktivne nastave;</p>
Mehatronika-elektronika	<p>Mjerenje veličina u elektronici;</p> <p>Signalni uređaji, analiza signala u mehatroničkom sistemu;</p> <p>Analiza mjernih vrijednosti u upravljačkom sistemu;</p> <p>Prikupljanje, elektronska obrada podataka i memorisanje podataka;</p>	<p>Razvija svijest o značaju elektronike u životu čovjeka (TV, telefon, signalni uređaji);</p> <p>Mjeri veličine u elektronici, montira, demontira i otklanja kvarove na električnom zvoncetu;</p> <p>Koristi pojedine signalne uređaje i analizira signale u mehatroničkom sistemu;</p>	<p>Ispoljavanje spremnosti za saradnju;</p> <p>Ispoljavanje spremnosti za primjenu stečenih znanja i vještina u praksi;</p> <p>Donošenje logičnih i samostalnih zaključaka o značaju tehničkih tvorevina i tehnoloških dostignuća u životu čovjeka;</p>	<p>Prepoznaju osnovne elemente elektroničkog sistema i shvataju njihovu ulogu;</p> <p>Uz prisustvo nastavnika, vrše mjerenje pojedinih veličina u elektronici, analiziraju rad pojedinih signalnih uređaja uz primjenu očiglednih nastavnih sredstava i shema;</p>	<p>Podstiče učenike na samostalnost i kreativnost;</p> <p>Priprema elektroničke elemente i upoznaje učenike s njihovom funkcijom i montažom;</p> <p>Priprema mjerne instrumente, upoznaje učenike s njima, obučava ih u očitavanju mjernih veličina i uočavanju grešaka u procesu mjerenja;</p>
Automatika i sistem upravljanja	<p>Osnovni pojmovi automatskog upravljanja;</p> <p>Automatizacija procesa rada;</p> <p>Podjela automatiziranih sredstava za rad (sredstva za rad sa mehaničkim upravljanjem, sredstva za rad sa elektronskim, odnosno numeričkim upravljanjem, sredstva za rad za kombinovanim upravljanjem);</p> <p>Prednosti automatskih mašina za obradu metala nad klasičnim mašinama;</p> <p>CNC mašine - način upravljanja;</p>	<p>Prepoznaje osnovne mehanizme mašina: pogonski, prenosni i izvršni;</p> <p>Uočava prednosti mašina sa automatskim upravljanjem nad klasičnim mašinama, kao i utjecaj mehanizacije na produktivnost proizvodnje;</p>	<p>Razvijanje navike održavanja sredstava za rad, primjene mjera zaštite na radu i zaštite okoline;</p> <p>Afirmacija znanja i stvaralaštva;</p> <p>Razvijanje svijesti o potrebi racionalnog korištenja energije i potrebi očuvanja okoline.</p>	<p>Prate izlaganje nastavnika; analiziraju grafičke priloge i druga očigledna nastavna sredstva i izvlače zaključke o značaju automatike u sistemu proizvodnje;</p>	<p>Objašnjava učenicima važnost signalnih uređaja u zaštiti objekata, imovine;</p> <p>Priprema očigledna nastavna sredstva i izlaže nastavnu građu, vodeći računa o mogućnostima i potrebama učenika;</p> <p>Pruža neophodnu pomoć učenicima pri</p>

<p>Obnovljivi izvori energije</p>	<p>Energija - uspostavljanje korelacije sa sadržajima iz fizike;</p> <p>Podjela izvora energije (obnovljivi izvori, neobnovljivi izvori);</p> <p>Obnovljivi izvori energije (vodeni tokovi, plima i oseka, vjetrovi, energija sunca);</p> <p>Problemi energije u svijetu;</p>	<p>Uočava i razumije: značaj energije u savremenom svijetu, prednosti obnovljivih izvora energije nad neobnovljivim, proces transformacije energije;</p>		<p>Analiziraju grafičke priloge na kojima su prikazani pojedini obnovljivi izvori električne energije;</p> <p>Uočavaju značaj finalne energije u industriji, domaćinstvima, saobraćaju;</p>	<p>sagledavanju utjecaja mehanizacije na produktivnost rada; Priprema grafičke prikaze rada pojedinih tipova mehatroničkih uređaja i objašnjava njihov rad;</p> <p>Skreće pažnju učenicima na moguće kvarove na pojedinim elektroinstalacijama, alatima i aparatima;</p>
<p>Izborni dio (konkretan program izbornog dijela utvrđuje nadležni organ škole na osnovu potreba lokalne zajednice, interesa učenika i mogućnosti škole).</p>	<p>Proširivanje znanja i stjecanje novih znanja iz jedne od sljedećih oblasti:</p> <p>a) Robotika, b) CNC mašine, c) Saobraćaj, d) Zaštita životne okoline.</p>	<p>Proširuje već stečena znanja iz pojedinih oblasti koje je odabrao za izbornu nastavu;</p> <p>Samostalno proučava odabrane oblasti, prikuplja informacije i podatke, stječe vještine, posmatra i zaključuje.</p>		<p>Dosljedno izvršavaju sve zahtjeve nastavnika u individualnom, grupnom i frontalnom radu;</p> <p>Uočavaju važnost korelacije nastavnih sadržaja tehničke kulture i ostalih predmeta;</p> <p>Pored udžbenika i osnovne literature, koriste i druge izvore: enciklopedije, priručnike, internet (po mogućnosti);</p> <p>Učestvuju u izradi ilustracija-crteža, prate zanimljive članke i informacije sa medija; kreiraju obrazovni pano.</p>	<p>Pružaju prvu pomoć u slučaju povreda.</p>

OPĆI CILJEVI IZUČAVANJA PREDMETA LIKOVNE KULTURE U OSNOVNOJ ŠKOLI

Koncepcija predmeta likovne kulture može se definisati i preko ciljeva savremenog obrazovanja u opštem smislu:

Ciljevi koji se ostvaraju kroz ovaj predmet su razvijanje aktivnog i stvaralačkog odnosa prema okolini, kao rezultat analitičkog, misaonog procesa, preko vizuelne percepcije, pa i emocionalnog i humanog odnosa prema svijetu u kojem živimo, kroz produkciju i doživljaj likovno-umjetničkih sadržaja. Analiza i misaoni proces su osnova bez koje sama vizuelna percepcija, emocionalni doživljaj i odnos, te produkcija likovnih sadržaja nemaju težine ni smisla. Nastava likovne kulture jedino na ovaj način može ostvariti ciljeve koji se nameću u obrazovanju 21. vijeka.

Dakle, treba stalno imati na umu da je ovaj predmet u nastavi nižih razreda osnovne škole baziran na stvaranju osnove za dalji razvitak pokretanjem procesa bitnih za dječiji misaoni i likovni razvoj. Stvaranje ovakve osnove kroz spontani dječiji izraz kroz koji se usvajaju osnove likovne sintakse omogućava ostvarivanje ciljeva u završnoj trijadi osnovnoškolskog školovanja kada započinje period analitičko-apstraktnog mišljenja, i dalje kroz srednjoškolsko školovanje.

Četiri su osnovna cilja koja određuju ključne aspekte likovne kulture:

- Razumijevanje likovnog jezika, tehnika i umjetnosti
- Razvijanje vještine potrebne za likovno oblikovno i tehničko likovno izražavanje, rješavanje vizualnih problema i prenošenje likovnih ideja i rezultata, zajednički rad te vrednovanje rezultata.
- Razvijanje znanja. Učenici stječu znanje i razumijevanje slikarstva, kiparstva, arhitekture, primijenjenih umjetnosti, dizajna i novih medija koje će upotrebljavati za likovno izražavanje i proširivanje kompetencija vizualnoga mišljenja.
- Razvijanje stavova poticanjem divergentnog mišljenja kod učenika

Osim obrazovnih (materijalnih) i odgojnih (funkcionalnih) ciljeva i zadataka, treba se naglasiti i terapijski ciljevi nastave iz predmeta Likovna kultura koji predstavljaju još jednu odgojnu dimenziju likovnih aktivnosti. Kroz likovne aktivnosti, sam proces i rezultate rada, očituje se psihičko i socijalno stanje djeteta, te je nastavnik u prilici da na sasvim novi način upozna učenika i utiče na njegov razvoj.

ZADACI IZUČAVANJA PREDMETA LIKOVNE KULTURE U OSNOVNOJ ŠKOLI

Cilj nastave likovne kulture se sastoji od tri osnovna zadatka koja proizilaze iz opće didaktike, a prilagođeni i specifični za užu oblast likovnih umjetnosti . Osnovni elementi predmeta Likovna kultura: likovna pismenost, likovna kultura i likovna kreativnost ostvaraju se kroz obrazovne i odgojne zadatke koji uključuju:

- Sticanje znanja
Usvajanje i razumijevanje likovnog jezika, što podrazumijeva osnovne elemente i načela, te likovne pojmove
Poznavanje i razumijevanje osnovnih likovnih područja: slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, primjenjena umjetnost i vizuelne komunikacije
Poznavanje i razumijevanje likovne umjetnosti kroz kapitalna djela svjetske umjetnosti i nacionalne likovne i kulturno-historijske baštine
- Razvijanje sposobnosti
Vizuelne percepcije i vizuelnog i likovnog mišljenja
Primjene likovno-tehničkih sredstava i likovnih tehnika
Praktičnog, stvaralačkog i saradničkog rada
Kritičkog, estetskog i kreativnog mišljenja o likovnim radovima, umjetničkim djelima i okolini
Korelacije sadržaja likovne kulture sa odgovarajućim sadržajima drugih predmeta
- Formiranje stavova i vrijednosti
Estetskih, moralnih stavova i vrijednosti o značaju likovnih i vizuelnih umjetnosti u savremenom društvu (posjećivanje likovnih izložbi u galerijama, muzejima), interes i briga za vrijednosti svjetske i nacionalne kulturno-historijske baštine, te radnih navika.

OPĆE NAPOMENE O DIDAKTICI I METODICI OBRAZOVNE OBLASTI ILI NASTAVNOG PREDMETA

U samom nastavnom procesu koji je određen obrazovnom politikom metodika likovne kulture usmerava likovne pedagoge ka kreativnom razvijanju vrijednosti određenih u predmetu Likovna kultura za različite uzraste kroz likovno stvaralaštvo, koristeći kao osnovu nastavni sadržaj predmeta likovna kultura (poznavanje osnovnih odnosa unutar strukture likovnog jezika, primjenu raznovrsnih likovnih tehnika, poznavanje vrijednosti likovnih djela svjetske i nacionalne kulturne baštine). Osim znanja neophodnih za izvođenje nastave likovne kulture, nastavnici kroz predmet Metodika likovne kulture izučavaju elemente metodičke realizacije nastave, razvojne procese u dječijem likovnom stvaralaštvu prema

kojima se vrši odabir metoda rada, poštujući istovremeno principe nastave likovne kulture, te individualne sklonosti i sposobnosti svakog učenika.

S obzirom na interdisciplinarni karakter metodike likovne kulture koja osim praktično-kreativnog uključuje i elemente umjetničke teorije, estetike, historije umjetnosti, itd., opći didaktički, odnosno, metodički principi se uzimaju i nadograđuju prema različitim kriterijima vezanim za praktičan rad u oblasti umjetnosti, te uzrast i sadržaje u osnovnoj školi. Principi nastave likovne kulture su osnovne smjernice za izvođenje nastave iz ovog predmeta i neophodna je njihova pravilna primjena u radu kako bi nastava bila sistematična, efikasna i uspješna.

Specifičnosti nastave likovne kulture zasnivanju se na prirodi ovog predmeta koja podrazumijeva povezivanje vizuelnih i likovnih doživljaja, iskustava i spoznaja sa prethodno stečenim znanjima, te obogaćivanje novim likovnim sadržajima i iskustvima koja se stiču kroz istraživanje, likovnu aktivnost i kritičko mišljenje. Didaktika i metodika likovne kulture zasniva se na naučnim spoznajama o razvojnoj primjerenosti sadržaja i metoda dječijem uzrastu koji pripada fazi vizuelnog realizma (u likovnom izražavanju), te pristupu okolini koji iz spontanog prelazi u vizuelno-intelektualni, a mišljenje postaje apstraktno.

Programski sadržaji predmeta Likovna kultura realizuju se kroz likovno-problemske cjeline:

- TAČKA I LINIJA
- BOJA
- PLOHA
- POVRŠINA
- MASA I PROSTOR

Treba se naglasiti da se u toku jednog polugodišta u osnovnoj školi, treba makar jednom obraditi svaka nastavna, odnosno, likovno problemska cjelina. Tako će se obrađene nastavne jedinice u prvom polugodištu opet ponavljati, ali će u drugom likovni problemi za svaku od njih biti složeniji poštujući princip koncentričnih krugova. Za svaku od ovih cjelina određeni su i naznačeni specifični likovni odnosi, pojmovi (likovni problemi) za svaki razred. Pri izradi izvedbenog plana, oni predstavljaju osnovu nastavne jedinice. Polazeći od likovno-problemske nastavne cjeline, sužavamo sadržaj na nastavnu temu, a sadržaji se specificiraju još detaljnije i jasnije kroz likovni problem.

Likovni problem (likovni odnos) je okosnica planiranja i realizacije nastave likovne kulture, dok **motiv** predstavlja sve moguće poticaje za likovnu aktivnost, i ne veže se samo za vizuelnu percepciju, nego i za nevizuelne poticaje, te likovne elemente i kompozicijske principe same po sebi kao osnovne vrijednosti likovnog izraza. Tako motive dijelimo na:

- **Vizuelni motiv**

U ovu kategoriju spada sve što se može vizuelno percipirati. Mogućnosti izbora su za ovaj poticaj velike i mogu se svrstati u nekoliko kategorija: prirodni oblici i pojave, načinjeni oblici – predmeti svih vrsta, narodni običaji, historijski događaji, kulturno-historijski spomenici Bosne i Hercegovine, državni i vjerski praznici, unutrašnji i vanjski prostor, ljudi (ljudska figura u pokretu, karakterizacija ljudskog lika - porodica i prijatelji, omiljeni nastavnik, autoportret, ljudske aktivnosti), motivi iz književnosti (narodne priče, kratke priče i pripovijetke, bajke, basne, poezija).

- **Ne-vizuelni motiv**

Podrazumijeva korištenje svih drugih čula osim čula vida. Dakle učenici imaju za poticaj sve što mogu iskusiti sluhom, dodirrom, putem čula mirisa i okusa. Osim ovih poticaja mogu se dati kao motiv različite vrste emocija i psihičkih stanja koja se mogu izraziti likovnim jezikom.

- **Likovni i kompozicijski elementi kao poticaj**

Ovo su najjasnije zadani likovni odnosi. Na primjer: kompozicija strukturnih linija, kontrast toplo-hladno, linijski istanjena masa, ritam geometrijskih i slobodnih likova u prostoru, rekompozicija vlastitog rada ili fotografije, tonovi toplih boja, itd. Za mlađi uzrast ovaj poticaj se realizira kroz problemsku situaciju – likovnu priču ili likovni scenarij, predmete koji u svojim osnovnim karakteristikama odražavaju likovne elemente (lego kocke, ili drvene kocke obojene i neobojene, ... itd.). Likovni scenarij može biti predstavljen ovisno o uslovima i sposobnostima nastavnika kroz igru, ples, muziku, film, animacijom predmeta koji tako dobivaju novi život. Bitno je da se izbjegne figuralni motiv u dječijim radovima, te da likovni elementi zažive u svom najjednostavnijem obliku kao kao vrijednost sama po sebi: boja u potezu, mrlji, raspršena, površinama većim i manjim, geometrijski ili slobodni likovi kojima se putem građenja, kombiniranja, variranja ili razlaganja (metode u realizaciji) ostvaruju likovne kompozicije ... itd. Kroz razgovor i analizu radova na kraju časa se otkrivaju specifični likovni odnosi nastali u procesu rada, dakle prepoznaju se, imenuju – osvještavaju likovni problemi.

Zbog kvalitetnog ostvarivanja ciljeva i zadataka nastave, te zadržavanja interesa učenika za rad preporučuje se izmjenjivanje ovih motiva. Za svaku nastavnu jedinicu potrebno je omogućiti učenicima upoznavanje sa djelima nacionalne likovne i etnografske baštine BiH, te djelima svjetske umjetnosti kroz osnovnu analizu likovnog jezika.

Umjetničko djelo treba biti predstavljeno i posmatrano kad god je to moguće, i bez prethodnog ukazivanja na likovnu formu, u smislu karakteristika likovnog jezika jednog umjetničkog pravca ili stila. Do otkrivanja ovih karakteristika likovne forme doći ćemo kroz razgovor o onome što vidimo na samom djelu, a tiče se osnovnih likovnih i kompozicijskih elemenata. Važno je znati da u nastavi

osnovne škole cilj predmeta likovne kulture ne bi trebao biti da se upoznaju i uče historijske činjenice o umjetničkom djelu, već da se razvija ljubav prema umjetnosti i razumijevanje da se zbog slojevitosti umjetničkog djela razvija i spoznaja da se u umjetnosti u jednom djelu može uvijek otkriti nešto novo.

IX RAZRED (jedan čas sedmično – 33 časova godišnje)		
Nastavne cjeline i likovno problemski sadržaji	Ishodi učenja	Nastavne aktivnosti
<p>1. TAČKA I LINIJA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dominacija linije u kompoziciji kroz analize 	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pojmova: dominacija, dominantna. - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i upotreba linije kao dominante u kompoziciji analizi kroz likovnu realizaciju - Uočavanje, analiziranje i procjenjivanje navedenih likovnih odnosa u vlastitim radovima i umjetničkim djelima - Usvajanje i usavršavanje rada sa crtačkim likovno-tehničkim sredstvima i likovnim tehnikama 	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik potiče mehanizme kreativnog razmišljanja adekvatnim odabirom motiva, metoda, načina i oblika rada. - Planira i realizira nastavu u korelaciji sa nastavnim sadržajima drugih predmeta - Nastavnik omogućava individualno ili timsko istraživanje odnosa likovnih, vizuelnih elemenata u neposrednom okruženju i na odabranim primjerima bosansko-hercegovačke i svjetske likovne baštine, te u samostalnom likovnom izražavanju - Nastavnik ostvaruje individualni pristup u komunikaciji sa učenicima - Nastavnik stvara stimulativnu klimu i na taj način potiče slobodno likovno izražavanje, komunikaciju, i kritičko promišljanje učenika - Preporuka za analizu: ne bi trebala biti

		verbalna osim u motivaciji, nego kroz likovnu aktivnost redefinisana ili parafraze odabranog umj. djela
<p>2. BOJA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kontrasti boja prema Ittenu - Miješanje boja (aditivno i supstraktivno) - Aktivizacija boje – djelovanje ahromatskih na hromatske boje u kompoziciji - Slikarske tehnike (podjela na štafelajne i zidne) - Simbolika i psihološko djelovanje boje kroz dizajn i vizuelne komunikacije Harmonija, ritam, ravnoteža, dominacija kroz odnos boja u kompoziciji 	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pojmova: aditivno i supstraktivno miješanje boja, štafelajna i zidna slika/slikarstvo. - Proširivanje znanja o kontrastima boja prema Ittenu; miješanje boja; aktivizacija boje; slikarske tehnike; harmoniji, ritmu, ravnoteži, dominaciji kroz odnos boja u kompoziciji kroz istraživanje, analizu i likovnu realizaciju - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i upotreba simbolike i psihološkog djelovanja boje kroz dizajn i vizuelne komunikacije - Uočavanje, analiziranje i procjenjivanje navedenih likovnih odnosa u vlastitim radovima i umjetničkim djelima Usvajanje i usavršavanje rada sa slikarskim likovno-tehničkim sredstvima i likovnim tehnikama 	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik potiče mehanizme kreativnog razmišljanja adekvatnim odbirom motiva, metoda, načina i oblika rada. - Planira i realizira nastavu u korelaciji sa nastavnim sadržajima drugih predmeta - Nastavnik omogućava individualno ili timsko istraživanje odnosa likovnih, vizuelnih elemenata u neposrednom okruženju i na odabranim primjerima bosansko-hercegovačke i svjetske likovne baštine, te u samostalnom likovnom izražavanju - Nastavnik ostvaruje individualni pristup u komunikaciji sa učenicima - Nastavnik stvara stimulativnu klimu i na taj način potiče slobodno likovno izražavanje, komunikaciju, i kritičko promišljanje učenika
<p>3. PLOHA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kompozicija i kompozicijska načela: harmonija, kontrast, ravnoteža, ritam, proporcija, dominacija, jedinstvo. - Vrste kompozicija - Simetrična kompozicija – statičnost i asimetrična 	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pojmova: kompozicijska načela u oblikovanju na plohi, jedinstvo. - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i upotreba kompozicijskih načela: harmonija, kontrast, ravnoteža, ritam, proporcija, dominacija, jedinstvo; vrsta kompozicije; simetrične i asimetrične kompozicije 	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik potiče mehanizme kreativnog razmišljanja adekvatnim odbirom motiva, metoda, načina i oblika rada. - Planira i realizira nastavu u korelaciji sa nastavnim sadržajima drugih predmeta - Nastavnik omogućava individualno ili timsko

<p>kompozicija – dinamičnost</p> <ul style="list-style-type: none"> - Strip – odnos slike i teksta 	<ul style="list-style-type: none"> - Uočavanje, analiziranje i procjenjivanje navedenih likovnih odnosa u vlastitim radovima i umjetničkim djelima - Usvajanje i usavršavanje rada sa crtačkim, slikarskim i grafičkim likovno-tehničkim sredstvima i likovnim tehnikama 	<p>istraživanje odnosa likovnih, vizuelnih elemenata u neposrednom okruženju i na odabranim primjerima bosansko-hercegovačke i svjetske likovne baštine, te u samostalnom likovnom izražavanju</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik ostvaruje individualni pristup u komunikaciji sa učenicima - Nastavnik stvara stimulativnu klimu i na taj način potiče slobodno likovno izražavanje, komunikaciju, i kritičko promišljanje učenika
<p>4. POVRŠINA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ornamenat u uleknutom reljefu (duborez), skicama za tekstil i druge proizvode produkt dizajna - Crtačka faktura velikih umjetnika (da Vinci, Michelangelo, Rubens, Rembrandt, Ingres, van Gogh, Schiele, Giacometti...) 	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pojmova: ornament, duborez. - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i upotreba ornamenta u uleknutom reljefu (duborez), skica za tekstil i druge proizvode produkt dizajna - Istraživanje, analiziranje i likovna realizacija u vlastitim kompozicijama crtačkih faktura velikih umjetnika - Uočavanje, analiziranje i procjenjivanje navedenih likovnih odnosa u vlastitim radovima i umjetničkim djelima - Usvajanje i usavršavanje rada sa crtačkim, slikarskim i prostorno-plastičnim likovno-tehničkim sredstvima i likovnim tehnikama 	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik potiče mehanizme kreativnog razmišljanja adekvatnim odabirom motiva, metoda, načina i oblika rada. - Planira i realizira nastavu u korelaciji sa nastavnim sadržajima drugih predmeta - Nastavnik omogućava individualno ili timsko istraživanje odnosa likovnih, vizuelnih elemenata u neposrednom okruženju i na odabranim primjerima bosansko-hercegovačke i svjetske likovne baštine, te u samostalnom likovnom izražavanju - Nastavnik ostvaruje individualni pristup u komunikaciji sa učenicima - Nastavnik stvara stimulativnu klimu i na taj način potiče slobodno likovno izražavanje,

<p>5. MASA I PROSTOR</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kompozicija u kiparstvu (odnos mase i prostora) i kompozicijska načela: harmonija, kontrast, ravnoteža, ritam, proporcija, dominacija, jedinstvo. - Statična (simetrija) i dinamična (asimetrija) kiparska kompozicija i arhitektonska kompozicija 	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pojmova: kiparska i arhitektonska kompozicija i kompozicijska načela. - Istraživanje, uočavanje, prepoznavanje, razumijevanje i upotreba različitih vrsta kompozicije i kompozicijskih načela u kiparstvu i arhitekturi kroz likovnu realizaciju. - Uočavanje, analiziranje i procjenjivanje navedenih likovnih odnosa u vlastitim radovima i umjetničkim djelima - Usvajanje i usavršavanje rada sa prostorno-plastičnim likovno-tehničkim sredstvima i likovnim tehnikama 	<p>komunikaciju, i kritičko promišljanje učenika</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nastavnik potiče mehanizme kreativnog razmišljanja adekvatnim odabirom motiva, metoda, načina i oblika rada. - Planira i realizira nastavu u korelaciji sa nastavnim sadržajima drugih predmeta - Nastavnik omogućava individualno ili timsko istraživanje odnosa likovnih, vizuelnih elemenata u neposrednom okruženju i na odabranim primjerima bosansko-hercegovačke i svjetske likovne baštine, te u samostalnom likovnom izražavanju - Nastavnik ostvaruje individualni pristup u komunikaciji sa učenicima - Nastavnik stvara stimulativnu klimu i na taj način potiče slobodno likovno izražavanje, komunikaciju, i kritičko promišljanje učenika
---	--	---

POJMOVI KOJE ĆE UČENICI USVOJITI

IX RAZRED

- Crtanje: dominacija, dominanta
- Slikanje: aditivno i supstraktivno miješanje boja, štafelajna i zidna slika/slikarstvo, kompozicijska načela u oblikovanju na plohi, jedinstvo.
- Dizajn: ornament, duborez.

- Prostorno oblikovanje i građenje: kiparska i arhitektonska kompozicija i kompozicijska načela.

SMJERNICE ZA PRAĆENJE I OCJENJIVANJE POSTIGNUĆA UČENIKA

Dječiji likovni rad je slojevita cjelina u kojoj možemo prepoznati dječije sposobnosti i karakterne osobine, dječija iskustva, znanja, navike, sredinu iz koje dolazi, sklonosti, težnje i emocije. Ocjenjivanje učeničkih radova je složen i zahtjevan zadatak koji uključuje tri aspekta svakog dječijeg likovnog rada:

- Estetski
- Psihološki
- Pedagoški

Estetski aspekt dječijih likovnih radova treba procjenjivati uzimajući u obzir karakteristike uzrasta u smislu razvojnih faza dječijeg likovnog izražavanja. takođe posmatramo percipiranje i izražavanje likovnim jezikom čije se vrijednosti odnose na kompoziciju i kompozicijske principe: ritam, kontrast, harmoniju, ravnotežu...koji su izraženi kroz raznovrsne motive različitim likovnim elementima: boja, linija, površina (tekstura), prostor, masa...itd. Naravno, svaki likovni rad je rezultat konkretne nastavne jedinice koja određuje osnovne estetske kriterije za ocjenjivanje. Svjesnost u izražavanju likovnim jezikom je često samo djelimična, a jedan od razloga za to je dječija spontanost u likovnom izražavanju koja sama po sebi isključuje svjesno i detaljno procjenjivanje kompozicijskih rješenja, ciljanu upotrebu i kombinaciju likovnih elemenata i njihovih odnosa kako bi se likovno ostvario doživljaj određenog motiva. Naravno, zadatak je nastavnika da osvještava estetske kvalitete i u motivaciji za rad predstavljanjem likovnih sadržaja kroz likovni problem i motiv, demonstraciju likovne tehnike i njenih mogućnosti, te estetske vrijednosti prepoznate u dječijem radu kroz zajednički razgovor u završnom dijelu časa kako bi se kod djece formirao estetski i kritički stav zasnovan na percipiranim likovnim odnosima. Likovni rad je (u svakom slučaju bi trebao biti) takođe i rezultat kreativnog procesa koji se može analizirati kroz ispoljenu originalnost, osjetljivost za likovne odnose, fleksibilnost, bogatstvo ideja, elaboraciju, redefiniciju. Kako bi se ocijenio kreativni aspekt dječije likovne aktivnosti potrebno je pratiti samu aktivnost i proces nastajanja dječijeg likovnog rada. Način korištenja materijala, likovno-tehničkih sredstava i likovnih tehnika takođe je element koji doprinosi estetskom aspektu dječijeg rada. Naravno, ovladavanje određenom likovnom tehnikom je proces koji iziskuje više ili manje vremena i truda ovisno o individualnim mogućnostima i sposobnostima učenika.

Psihološki aspekt analize i ocjene dječijih likovnih radova veoma je bitan jer se na taj način prije svega može ocijeniti koliko je dječiji način izražavanja u skladu sa prosječnim vrijednostima prema djetetovom uzrastu, te se na taj način utvrđuju i intelektualne sposobnosti. Karakteristike specifičnog i individualnog dječijeg likovnog izraza u velikoj mjeri otkrivaju dječiju ličnost. Vrednovati učenički rad ne možemo na

osnovu jednog ili dva rada, nego kontinuiranim praćenjem rada učenika i analizom i procjenom dječijeg interesa za određeni motiv ili način likovnog izražavanja koji može bitno utjecati na rezultate. Pri analizama dječijih likovnih radova moramo moći prepoznati i razlikovati iskren i spontan dječiji izraz od radova u kojima su primjenjeni i korišteni šabloni ili primjenjene „prihvaćene“ sheme ili stereotipi. Upravo iz ovog razloga je bitno posmatranje same likovne aktivnosti, odnosno procesa nastajanja dječijeg rada. Na taj način se upotpunjava poimanje dječije ličnosti, te nastavnik može prilagoditi svoj metodički pristup i način rada sa svakim učenikom.

Pedagoški aspekt analize odnosi se na utvrđivanje osnove za rad nastavnika sa svakim učenikom koji predviđa uspostavljanje odgovarajuće komunikacije u nastavi sa učenikom u cilju maksimalnog razvijanja kreativnog i slobodnog, ali i usmjerenog likovnog izražavanja (u kontekstu postizanja ciljeva i zadataka nastave likovne kulture). U likovnim radovima učenika vidljiv je pozitivan ili negativan postojeći pedagoški uticaj koji se očituje u snazi, maštovitosti i kreativnosti iskazanoj u radu, ili, s druge strane, prihvaćenim i korištenim stereotipima (često nametnutim, a još češće zanemarenim, pa tako i dopuštenim), usmjerenosti na uzak izbor materijala i likovnih tehnika, nesigurnost u radu i nezainteresiranost za aktivnost. „Ocjenujući lošom ocjenom dječiji rad koji nije točno pogodio temu, ali je iskreno i s pažnjom napravljen, riskiramo da dijete obeshrabrimo u vlastitom kreativnom izražavanju, a time i razvoju njegove cjelokupne ličnosti. Dijete koje ne doživi razumijevanje i interes za vlastiti rad neće osjetiti zadovoljstvo i samopoštovanje koji nastupaju nakon kreativnog rada, a koji bi ga potakli da se ponovo uključi u kreativnu aktivnost. Zato se djeca koja doživljavaju neuspjeh časovima likovne kulture povlače u sebe i zanemaruju svoju kreativnost. Ona ne mogu spoznati u čemu su pogriješila, jer su ona napravila najbolje što su mogla. Jedina poruka koju im na taj način šaljemo je da su kriva jer nisu točno slijedila upute i pravila, što se sasvim kosi sa suštinom likovne umjetnosti. (Balić Šimrak, A.; Šverko, I.; Županić Benić, M., 2010)“ Pedagoški je pogrešno nametati gotova likovna rješenja, kopiranje ili precrtavanje likovnih djela, demonstracija neprikladnih ili nekvalitetnih slikovnih primjera, insistiranje na pretjeranoj preciznosti i urednosti zbog koje će se inhibirati dječija kreativnost, uzak i ograničen izbor likovnih tehnika i materijala, ali isto tako i korištenje neprimjerenih i didaktički neadekvatnih materijala koji neće doprinijeti dječijem doživljaju i razumijevanju osnovnih sadržaja predmeta likovne kulture – likovnog jezika kroz vlastito stvaralaštvo i umjetnička djela. Izbor motiva takođe je element koji mnogo govori o pedagoškom aspektu dječijeg rada. U slučajevima kada je nastavna jedinica predstavljena isključivo kroz temu ili motiv, dijete razumijeva motiv kao okosnicu nastave umjesto likovnog odnosa koji se treba problematizirati kroz likovnu aktivnost. Takva praksa vidljiva je u kvaliteti dječijih radova, te njihovim komentarima o vlastitim radovima u kojima jedino mogu govoriti o motivu, ali ne i o razlozima zbog kojih je taj motiv nastavnik odabrao za nastavu.

Imajući u vidu sve navedene aspekte dječijih likovnih radova bitnih za analizu i ocjenjivanje učeničkih postignuća na nastavi likovne kulture formiraju se sljedeći elementi vrednovanja i ocjenjivanja učenika (Grgurić; Jakubin, 1996):

- Perceptivnost i izražajnost – percipiranje i izražavanje likovnih vrijednosti sadržanih u okvirnom ili izvedbenom programu, npr. uočavanje i izražavanje odnosa, ritma, kontrasta, optičke ravnoteže, proporcije, harmonije boja, oblika (geometrijskih i slobodnih likova), masa, prostora... itd.
- Kreativnost – originalnost, osjetljivost za likovne probleme, fleksibilnost, fluentnost, elaboracija, definicija.
- Likovno-tehnički elementi: samostalan izbor materijala i tehnika i njihova stvaralačka primjena.
- Elementi analize likovnog djela: uočavanje i prepoznavanje likovnog i tematskog sadržaja, likovne tehnike, estetske vrijednosti, likovne poruke, interesa za likovno djelo i kulturnu baštinu.
- Odnos prema radu: interes, samoinicijativnost, upornost, dosljednost, samostalnost.

MUZIČKA KULTURA

MUZIČKA KULTURA ZA IX RAZRED
(1 čas sedmično – 33 časa godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI / ISHODI UČENJA
<p>ZNANJE</p>	<p>Stjecanje novih znanja, primjena i sistematizacija:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dinamika - poznavanje svih italijanskih oznaka za dinamiku, njihova primjena u muziciranju te uočavanje oznaka pri slušanju muzike; - tempo - poznavanje italijanskih oznaka za lagana (spora), umjerena i brza tempa; - artikulacija; - intonacija, pravilno fraziranje; <p>- primjena stečenih znanja pri izvođenju pjesama na osnovu notnog zapisa:</p> <ul style="list-style-type: none"> - o različitim notnim trajanjima, - sistemu pisanja nota u violinskom i bas ključu, - poznaje i tačno određuje mjeru 2/4, 3/4, 4/4, 6/8, 2/2, 7/8 (jedinica brojanja četvrtinka, osminka i polovinka); <p>- utvrđuje znanja o G-dur, e-mol, F-dur i D-mol ljestvici kroz analizu notnog teksta pjesama;</p> <p>- uvođenje pojmova (muzičke forme) i njihova primjena tokom slušanja muzike: tokata, gigue, badineri, suita, fuga, kantata, oratorij;</p> <p>- poznavanje i primjena pojmova: sonata, simfonija, svita, opereta, opera, uvertira, arija, duet, balet, koncert, filmska muzika, jazz;</p> <p>- stilske epohe: renesansa, barok, klasicizam, romantizam, impresionizam, 20. stoljeće</p> <p>- upoznavanje <i>kordofonih tradicionalnih instrumenata</i>.</p>	<p>Učenici trebaju znati i razumjeti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prilikom analize elemenata interpretacije u toku slušanja, učenici/ice primjenjuju ranija znanja i iskustva, stječu nova saznanja i sa dosta samopouzdanja vrše analizu djela i donose estetski sud o njima; - Samostalno primjenjuju naučene pojmove (melodija, ritam, takt, mjera, dinamika, tempo, artikulaciju), koriguju izvođenje, svjesni da tako poboljšavaju kvalitet interpretacije; - Analizirajući notni tekst, učenici sigurno prepoznaju navedena notna trajanja i izvode ritam uz kucanje ili taktiranje, kao i ritam pjesme na osnovu notnog zapisa; -Svjesno obrazlažu najadekvatniju primjenu raznih instrumenata u samostalnoj izradi originalnih aranžmana; -Formirane kriterije za procjenu kvaliteta koristi prilikom izvođenja i slušanja djela; <hr style="width: 20%; margin-left: 0;"/> <ul style="list-style-type: none"> - Uživanje u predstavljanju svojih znanja i sposobnosti publici; - Slobodno izlaže svoje mišljenje i ideje jer osjeća porast vlastite kompetitivnosti ;

<p>SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE</p>	<p><u>Razvijanje muzičke sposobnosti i vještine:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - svjesni su porasta kvaliteta ritmičke reprodukcije–složenijih kombinacija te vokalne reprodukcije, obima glasa i promjena nakon mutacije. -svjesni su proširenja i kvalitetnog porasta muzičke memorije, kao i osjećaja za harmoniju i polifoniju kroz pjevanje (višeglasno pjevanje – kanoni), slušanje (preludijum, fuga, suite); - brzo prepoznaje u notnom tekstu i tačno realizuje, odnosno izvodi dvodijelnu, trodijelnu i četvorodijelnu podjelu jedinice brojanja, a također i promjenu mjere u notnom tekstu; - pjevanje pjesama na osnovu notnog zapisa u G – duru i F - duru; -Tokom slušanja pamti naziv djela, ime kompozitora, muzičku formu i poređi djelo sa drugim slušanim djelima; - razlikuje vokalna, instrumentalna i vokalno-instrumentalna djela, izvođače i izvođačke sastave; -cijeni i pamti stvaralaštvo bh. kompozitora i tradicionalnu narodnu muziku. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ima razvijenu potrebu da upoznaje pjevanje i sviranje na osnovu notnog zapisa; - Samopouzdanje u pjevanju i sviranju je sve veće, kao i zalaganje i odgovornost za kvalitet grupnog muziciranja;
<p>VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE</p>	<p><u>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - ispoljavanje emocionalne i estetske osjetljivosti na kvalitet muzike; utjecaj i na druge osobe i okolinu svojim pozitivnim stavovima; - ispoljavanje izrazitog interesa i ljubavi prema umjetničkom stvaralaštvu i sadržajima iz muzičke baštine BiH i drugih naroda, te potrebe za komparacijom i širom prezentacijom u regiji i svijetu; - sve veća svjesnost značaja muzike u životu i potrebi učenja i povećavanja znanja o muzici; razvoj interesa i intenzivne želje za bavljenjem muzikom koja polako postaje trajna potreba 	<ul style="list-style-type: none"> - Iskreno i dobronamjerno iskazuje svoje mišljenje (riječima ili aplauzom) i kritiku, a poštuje i cijeni mišljenja i stavove drugih; - Ispoljava svoj odnos prema muzici i želju da je često sluša u školi, na koncertima i utječe i na svoje vršnjake da se isto tako ponašaju i sl.; - Samostalno se uključuje u muzičke sekcije, a djeluje i na druge da slijede njegov primjer.

STRUKTURA SADRŽAJA:

- I. PJEVANJE I SVIRANJE
- II. MUZIČKE IGRE/PLESOVI
- III. SLUŠANJE MUZIKE
- IV. DJEČIJE STVARALAŠTVO

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastava muzičke kulture prema *Okvirnom programu za deveti razred* se ostvaruje u kontinuitetu kroz pjevanje novih dječijih pjesama, pjevanjem pjesama narodne tradicije naroda Bosne i Hercegovine kao i drugih naroda, sviranjem na ritmičkim i melodijskim instrumentima Orffovog instrumentarija, izvođenjem muzičkih igara/plesova, upoznavanjem i usvajanjem novih muzičkih pojmova, učenjem notnog pisma u okvirima učeničkih potreba razumijevanja muzičkih sadržaja, slušanjem muzike, dječijim stvaralaštvom i kroz izvođenje ritma pjesama. U središtu nastavnog djelovanja i dalje ostaje rad na stvaranju estetskog suda o slušanom djelu, kultivisanju glasa, razvoju opsega/obima, preciznosti intonacije, pravilnoj dikciji i akcentiranju, fraziranju, disanju, kultivisanju glasa, reprodukciji ritma, razvijanju muzičke memorije te osjećaja za harmoniju (višeglasno pjevanje-kanoni).

Pjevanjem i sviranjem treba u toku školske godine obraditi **10 pjesama**. Djeca i dalje uče pjesme po sluhu, prvenstveno uz pjevanje nastavnika i slušanje tonskog zapisa. Nakon doživljaja pjesme sa CD-a ili u izvođenju nastavnika, učiti pjesmu u skladu sa potrebama, u cjelini, po strofama ili po frazama, spojiti ih, a zatim pjesmu pjevati u cjelini sa svim elementima interpretacije. Pjesmu učiti uz pratnju melodijskog instrumenta (klavir, sintisajzer, gitara). Praćenjem i analizom notnog zapisa u udžbeniku, učenici će učvrstiti prethodna i stjecati nova znanja. Na osnovu notnog zapisa učenici/ice u devetom razredu pjevaju i sviraju pjesme u G i F - duru. U Okvirni program su za pjevanje i slušanje uvrštene po 4 narodne pjesme iz BiH koje bi bilo dobro čuti u izvođenju *poznatih interpretatora* narodne i zabavne muzike.

U toku školske godine učenici treba da nauče **3 muzičke igre/plesa**. Učenjem muzičkih igara/plesova učenici upoznaju narodnu tradiciju drugih zemalja. Koreografije narodnih igara/plesova imaju utvrđene figure i kretnje, te je potrebno djecu upoznati sa njihovim pravilima. Potrebno je naučiti prvo pjesmu (ako je u pitanju muzička igra/ples sa pjevanjem), pa zatim učiti pravila igre/plesa, pokrete, spojiti elemente igre i tada izvoditi igru/ples u cjelini. *Tokom obrade pjesama, na osnovu slušnog primanja, obraditi ritmičke figure koje sadrže.* Upoznati učenike sa **kordofonim tradicionalnim instrumentima BiH**: šargija, bugarija, saz, lirica, gusle, bozuk.

Slušanjem muzike učenici upoznaju kompozicije domaćih i stranih autora. Potrebno je tokom godine *obraditi najmanje 18 kompozicija* sa težištem na umjetničko-doživljajnoj komponenti i sa ciljem da pozitivni interesi i stavovi prema muzičkim vrednotama budu sve jasnije izraženi. U Program su uvrštene vokalne, instrumentalne i vokalno-instrumentalne kompozicije. Slušanjem učenici/ice zvučno i vizuelno razlikuju orkestarske instrumente, pjevačke glasove, hor i orkestre. Odabrane kompozicije treba slušati u cjelini sa CD-a (globalno slušanje, emocionalno), ali po potrebi i selektivno. Pored umjetničkog doživljaja slušane kompozicije, sa učenicima treba analizirati djela postavljanjem zadatka koji se odnose na uočavanje karaktera kompozicije, tempa, dinamike, artikulacije, izvođača, muzičkog oblika (informativno), stilske epohe itd. Nakon analize slijedi razgovor sa učenicima, zaključak o slušanom djelu te ponovno slušanje istog.

Dječije stvaralaštvo u oblasti pjevanja i sviranja ispoljavat će se kroz dječiju primjenu novih muzičkih znanja u izradi pratnje i aranžmana te sviranju na Orffovim ritmičkim i melodijskim instrumentima. Posebnu pažnju treba posvetiti organiziranju maštovitih načina improvizovanja na instrumentima, ohrabrujući djecu i poštujući njihove prijedloge. Podsticati djecu da svoja zapažanja i doživljaje muzike izraze usmeno, opisno, likovno i pokretom, jer se time podstiče njihova kreativnost, kao i na izmišljanje muzičko-scenskih igara. Kroz učenje muzičkih igara/plesova ostvaruje se korelacija nastave muzičke kulture sa nastavom tjelesnog odgoja. Visok stepen korelacije se ostvaruje i sa nastavom bosanskog, srpskog, hrvatskog jezika, likovne kulture, ali i drugih predmeta.

Pored redovne nastave, važnu ulogu imaju **izborna nastava** i **nastava koja uključuje dodatnu aktivnost i vrijeme** (posjete koncertima, plesnoj školi, kulturno-umjetničkim društvima itd). Od izuzetnog značaja su **vannastavne aktivnosti**: hor (mlađa i starija uzrasna grupa) i orkestar (tamburaški, harmonikaški i drugi). Za hor je potrebno 2 časa sedmično po dionici (dvoglasni hor 4 časa). Za orkestar je potrebno 2 časa sedmično za svaku grupu instrumenata. Mlađi hor čine učenici od 3. do 5. razreda (dvoglasno pjevanje), a učenici od 6. – 9. razreda formiraju hor starije uzrasne grupe (troglasno pjevanje). Horskog i orkestarskog muziciranja izvodi predmetni nastavnik muzike. Nastavu muzike od druge trijade izvodi također predmetni nastavnik muzike. Pjevanje u horu ili sviranje u orkestru, kao najviši stepen muziciranja, ima najsnažniji efekt u muzičkom razvoju djeteta te svakako zaslužuju svoje mjesto u godišnjem programu rada svake osnovne škole. Posebno zainteresovane i talentovane učenike treba uključivati u hor ili orkestar.

RAZRADA SADRŽAJA (TABELE)

SADRŽAJ	ZNAJANJE I RAZUMIJEVANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
<p>I. PJEVANJE I SVIRANJE-IZBOR</p> <p>1. <i>Ruža</i>, Phillipp Fridrich Silcher, prijevod i prepjev sa njemačkog: Mirjana Ivanović; dvoglasno pjevanje i <i>Ričerkar</i>, Franjo Bosanac (lutnja)</p> <p>2. <i>Biljana platno beleše</i>, makedonska pjesma, zabilježio: Vasil Hadžimanov</p> <p>3. <i>Blijedi mjesec</i>, Hrvatska,</p> <p>4. <i>Ne, ja ne znam</i>, G.F. Handel</p> <p>5. <i>Uspavanka</i>, Finska,</p> <p>6. <i>Sumrak</i>, L. V. Beethoven,</p> <p>7. <i>Zamisli se svijete</i>, muzika i aranžman Ashar Kurtović, tekst Sanela Pršeš,</p> <p>8. <i>Yesterday</i>, tekst i muzika: John Lennon i Paul McCartney, The Beatles,</p>	<p>- Pjevanjem jednoglasnih, dvoglasnih pjesama i troglasnih kanona učenici/ice obogaćuju fond pjesama i uporedo proširuju teoretska znanja:</p> <p>-Imenuju solmizacijom i abecedom tonove iz niza g ;</p> <p>– g2 u violinskom ključu;</p> <p>- poznaju notna trajanja, pauze;</p> <p>-Pjevaju i sviraju pjesmice prema notnom zapisu u C-duru i A – molu;</p> <p>-Pevanje i sviranje pjesama prema notnom zapisu u G i F – duru;</p> <p>- Dvoglasno pjevanje;</p> <p>- Uočavaju i određuju karakter pjesme, mjeru, tempo, dinamiku, i primjenjuju ih tokom izvođenja pjesama;</p>	<p>- Kod učenika/ica se poboljšava vokalna reprodukcija, razvija muzička memorija i proširuje obim glasa;</p> <p>- Učenici/ice osjećaju i svjesno izvode 2, 3, 4-dijelnu mjeru, mjere 6/8 i 2/2, 7/8, te promjenu mjere,</p> <p>- Izvođenjem ritma pjesmica razvija se i dalje osjet za dvodijelnu, trodijelnu i četvorodijelnu podjelu jedinice brojanja;</p> <p>-Osjet za tempo i dinamiku je sve razvijeniji;</p> <p>- Aktivno učestvuje u izradi aranžmana i pokazuje visok nivo spretnosti u sviranju i improvizaciji;</p> <p>- Upoređuje note i</p>	<p>-Vrši samoprocjenjivanje i procjenjuje pjevanje drugih;</p> <p>- Razvija svijest o značaju svakog pojedinca u horu ili orkestru.</p> <p>-Pokazuje veliko zalaganje i trud da svoje muziciranje usaglasi sa grupom i kolektivom;</p> <p>- Uviđa da treba vježbati ako se želi postići kvalitet, te često pjeva i svira;</p> <p>- Svjesno obavlja muzičke zadatke i obaveze (kao pojedinac ili dio grupe);</p> <p>-Komentarima i praktičnim djelovanjem pokazuje pozitivne stavove i vrednote prema</p>	<p>-Redovno učešće u pjevanju i sviranju: nastava, priredbe, izleti, kuća;</p> <p>-Komunikacija i interakcija u muziciranju (improvizaciji);</p> <p>-Stalna briga i čuvanje školskih muzičkih instrumenata;</p> <p>-Samostalna izrada vlastitih improvizovanih instrumenata;</p> <p>- Upotreba instrumenata u skladu sa zadacima pjesme i/ili dogovorenim aranžmanom;</p> <p>- Pjevanje u školskom horu;</p>	<p>-Inicira i organizuje pjevanje i sviranje u interakciji (učenje u školi i u porodici),</p> <p>- Sam/a učestvuje u interpretaciji i improvizaciji, te podstiče komunikaciju;</p> <p>- Upućuje učenike/ice na druge izvore znanja;</p> <p>- Pomaže djeci u kolektivnom, grupnom i individualnom muziciranju.</p> <p>- Prati i procjenjuje njihova individualna postignuća u poređenju sa njihovim individualnim rezultatima u osmom razredu.</p>

<p>9. <i>Stade se cvijeće rosom kititi</i>, sevdalinka 10. <i>Đela Fato, dela zlato</i>, muzika: narodna, stihovi: Osman Đikić, 11. <i>Oj, jesenske duge noći</i>, prema tekstu Branka Radičevića, sremska, 12. <i>Oj golube, moj golube</i>, sevdalinka, 13. <i>Bila bilko, bihačka djevojko</i>, narodna, zapisao: Bajro Redžić, 14. <i>Jesenje lišće</i>, starogradska ili <i>Ne jurite konji u kas</i>, ruska ciganska, KANONI 1. <i>Hajd'mo sad veselo</i>, K. G. Horing, troglasno 2. <i>Samo pjesma, samo smijeh</i>,</p> <hr/> <p>II. MUZIČKE IGRE/PLESOVI 1. <i>Kalinka</i>, Rusija, 2. <i>Makedonsko devojče</i>, Jonce Hristovski, Makedonija, 3. <i>Brazil</i>, (samba), Ary Barroso, Brazil,</p>	<p>- Učenici/ice izvode pjesme sa preciznijom intonacijom, pravilnom dikcijom, disanjem i fraziranjem; - Primjenjuju tokom pjevanja artikulacione oznake; - Izvođenje ritma na osnovu notnog zapisa (ritam pjesme koja se obrađuje); - Izrada aranžmana za sviranje na Orffovim ritmičkim i melodijskim instrumentima.</p> <hr/> <p>- Fond igara/plesova a se širi, a izvode ih pravilno; -Prepoznaje pojedine tradicionalne nošnje; -Razumije da svaka zemlja ima tradicionalne igre i plesove; - Cijeni i upoznaje narodne tradicionalne instrumente.</p>	<p>njihova trajanja.</p> <hr/> <p>-Samostalno izvodi zadane pokrete: -Samostalno se uključuje u kolo; - usvaja pokrete sa više sigurnosti; - Brzo pamti i pjevuši melodiju kompozicije koju sluša; - Samostalno određuje karakter kompozicije; - Brzo uočava i saopćava izvođača; - Tačno određuje dinamiku, tempo i druge karakteristike djela; - Razlikuje i poznaje pojedine instrumente vizuelno i auditivno; - Sposoban je da uz slušanje muzike i praćenje notnog zapisa</p>	<p>muzici.</p> <hr/> <p>-Shvata i razumije značaj pokreta u plesu i kolu; -Shvata da su tradicionalne igre i plesovi svake zemlje vrijednost koju treba čuvati; (multikulturalnost) -Poznaje termin koreografija; - Na razne načine iskazuje razvijanje osjećaja za lijepo: izražava utiske o slušanom djelu, komentariše osobine djela, objašnjava svoj odnos (zašto mu se dopada ili ne dopada); - Često traži da se djelo ponovo sluša; -Biranim riječima i odnosom pokazuje da cijeni muziku, izvođače i kompozitore</p>	<p>- Sviranje u školskom orkestru.</p> <hr/> <p>- Izvodi koreografiju u skladu sa zahtjevima muzičkei gre/plesa; - Samostalno se učlanjuje u ritmičku i/ili folklornu sekciju; - Aktivno učestvuje u izboru programa igre/plesa za priredbe; - Zidni pano dopunjava novim zapisima i slikama instrumenata iz zemalja iz kojih je igra/ples;</p> <hr/> <p>-Prikupljanje kasete i CD-</p>	<p>- Osmišljava, priprema i vodi izvođenje igara/plesova, te demonstrira i stimuliše vlastitim uključenjem i usmjerava u pravcu dječijih interesa i mogućnosti; - Radi povećane stimulacije učenika/ica, planira i realizuje odlazak na probu folklorne sekcije u školi, u KUD-u ili plesnoj školi (praksa).</p> <hr/> <p>-Razvija kreativnost, dječije radne i kulturne navike;</p>
--	---	--	---	--	---

<p>III.SLUŠANJE MUZIKE</p> <p>1. Kraj tanana šadrvana-Azra, tekst: Heinrich Heine, muzika narodna i Moj dilbere, sevdalinke 2. Bulbul pjeva okolo Mostara, stihovi: Aleksa Šantić, muzika: Ismet Alajbegović Šerbo i Emina, stihovi: Aleksa Šantić, muzika narodna; 3. Dvije tokate, Milan Jelićanin i Grave, Mladen Pozajić, 4. Kapija, Asim Horozić, 5. Romanian Folk Dances, Romanian Polka Bela Bartok i <i>O fortuna</i>, Carmina Burana, Carl Orff, 6. Gigue iz Francuske suite br. 4 BWV 815 i Badinerie iz Suite u H-molu BWV 1067, za flautu i gudački orkestar, J. S. Bach; 7. Preludij i fuga BWV 875, br. 6. D-mol ili BWV 884, br. 15 G-dur, II sveska; 8. Hallelujah, iz oratorija <i>Mesija</i>; i La Réjouissance: Allegro iz Music for the Royal Fiereworks, G. F. Handel, 9. Koncert za violinu i</p>	<p>- Shvata značaj poznavanja umjetničkih djela;</p> <p>- Donosi estetski sud o djelu;</p> <p>- Ima bogat fond djela koja prepoznaje prilikom slušanja;</p> <p>-Zna naslov djela, informativno poznaje muzičku formu te saopćava ime kompozitora;</p> <p>- Određuje karakter djela;</p> <p>- Prepoznaje orkestarske instrumente po grupama (gudački, duhački, udaraljke);</p> <p>- Razlikuje izvođačke ansamble: solo- pjevač ili solo-instrument, orkestar ili grupa orkestarskih instrumenata, hor ;</p> <p>- Razlikuje glasove: dječiji, ženski (sopran-alt), muški (tenor-bas);</p> <p>-Prepoznaje vokalno,</p>	<p>uoči i primijeni muzičke termine za artikulaciju, dinamiku, tempo;</p> <p>-Sposoban je da shvati osnovne karakteristike muzičkih stilova (barok, klasika, romantizam);</p> <p>- Prilikom slušanja muzike poštuje pravila ponašanja;</p> <p>- Koristiti jednostavan muzički jezik tokom analize djela;</p> <p>- Sposoban je je da uoči i da koristi pojmove: znak ponavljanja-repeticija, ritam, melodija itd.</p> <p>_____</p> <p>- Samostalno smišlja, upoređuje, dodaje, mijenja;</p> <p>- Pravi improvizaciju ritmičke pratnje pjesmi.</p>	<p>- Insistira da prisustvuje koncertima;</p> <p>-Pokazuje kulturu ponašanja kad sluša izvođenje djece u razredu i na koncertu;</p> <p>- Pokazuje pozitivan odnos prema djelima i muzičkim umjetnicima;</p> <p>- Razgovorom o muzici u okolini ispoljava svoje stavove i potrebe za lijepim (auditivna ekologija);</p> <p>- Shvata da muzika ima važnu ulogu za poboljšanje kvaliteta života.</p> <p>_____</p> <p>- Željnom za čestim muziciranjem pokazuje pravilan odnos prema muzici;</p> <p>- Slobodnija improvizacija</p>	<p>a sa djelima koja će se slušati u školi;</p> <p>- U knjigama i štampi pronalaze i prikupljaju slike kompozitora i muzičkih instrumenata (simfonijski orkestar, narodni orkestar;</p> <p>- Izrada preglednog panoa na koji se dodaju slike tradicionalnih instrumenata;</p> <p>-Pronalaze i prikupljaju slike tradicionalnih narodnih instrumenata i nošnji iz regije i svijeta, te izrađuju zidne panoe sa tematskim sadržajima;</p> <p>-Posjeta najznačajnijim kulturnim objektima u mjestu;</p> <p>-Vođenje intervju sa umjetnicima;</p> <p>-Posjeta koncertima u osnovnoj muzičkoj školi.</p> <p>_____</p> <p>-Predlaganje oblika</p>	<p>-Učestvuje pri izradi preglednih zidnih kalendara sa terminima koncerata;</p> <p>- Planira termine za posjete kulturnim ustanova i bilježi ih na kalendaru;</p> <p>- Osmišljava i obavlja temeljitu pripremu za posjete kulturnim ustanovama-koncerti;</p> <p>- Prati ponašanje na koncertu.</p>
--	--	--	--	---	---

<p><i>orkestar u e-molu</i> I stav, F. Mendelsohn;</p> <p>10. <i>Arabeska br. 2. i Prelude</i> iz Suite bergamasque, C. Debussy;</p> <p>11. <i>Chatanooga Choo Choo</i>, Glenn Miller i <i>When The Saints Go Marching In</i>, Louis Armstrong,</p> <p>12. <i>Die Forelle</i> (Pastrmka) i <i>Heidenroslein</i>, (Cvijet divlje ruže), solo-pjesme, Franz Schubert,</p> <p>13. <i>Casta Diva</i>, iz opere Norma, Vincenzo Bellini</p> <p>14. <i>Hor seljaka</i> iz opere "Prodana nevjesta" i <i>Ples komedijaša (finale)</i>, Bedrich Smetana,</p> <p>15. <i>Pjesma Splitu</i>, - opereta Splitski akvarel, Ivo Tijardović,</p> <p>16. <i>Valcer</i>, I act. No. 6. i <i>Panorama</i>, act II No. 17 iz baleta Uspavana ljepotica op. 66., P. I. Čajkovski;</p> <p>17. <i>Grlica</i>, momačka igra iz I čina, balet "Ohridska legenda", Stevan Hristić,</p> <p>18. Sonata F-moll op. 2 br. 1, I stav i Oda radosti iz IX Simfonije, L. van Beethoven;</p> <p>19. <i>Chi la gagliarda</i>,</p>	<p>instrumentalno i vokalno-instrumentalno izvođenje;</p> <p>-Prepoznaje narodnu muzičku tradiciju;</p> <p>-Poznaje i pamti imena bh. kompozitora i njihova najpoznatija djela;</p> <p>- Poznavanje italijanskih oznaka za dinamiku i tempo;</p> <p>-Samostalno uočava promjene u tempu.</p> <hr/> <hr/> <p>-Samostalno, spontano dovršava započetu pjesmu pjevanjem ili sviranjem;</p> <p>-Na muziku progovara likovno ili literarno;</p>		<p>kolektivna, grupna, u paru (dijalogom), individualna;</p> <p>- Želi da učestvuje u raznim segmentima stvaranja predstave (izradi rekvizita).</p>	<p>muzičkog stvaralaštva;</p> <p>-Dogovaranje o improvizaciji koja omogućava neverbalnu komunikaciju i socijalizaciju.</p> <p>-Komunikacija kroz muziku i kooperacija u radu;</p>	<p>- Priprema, rukovodi i planira muzičke sadržaje u korelaciji sa ostalim umjetničkim i drugim odgojnim područjima;</p> <p>- Prati i ohrabruje oblike dječijeg kreativnog ispoljavanja i pronalazi područje u kojem je najslobodnije;</p> <p>- Upoređuje individualno postignuće i samostalnost u kreativnom izražavanju.</p>
--	--	--	---	---	--

<p>Baldassare Donati.</p> <hr/> <p><u>IV. DJEČIJE</u> <u>STVARALAŠTVO</u></p> <p>Izmišljanje novih pjesmica na zadani tekst; - Literarno i /ili likovno izražavanje doživljaja muzike; - Presentacija rezultata samostalnog i grupnog rada.</p>	<p>- Samostalno i spontano daje svoje ideje za rad; kreira nove aranžmane za pjesme.</p>				
---	--	--	--	--	--

TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ

KURIKULUM TJELESNOG I ZDRAVSTVENOG ODGOJA ZA DEVETI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

Svrha kineziološke edukacije je u doprinosu integralnom razvoju i ostvarenju ličnosti, shodno njenim maksimalnim biopsihosocijalnim kapacitetima sa kojima aktivno, interaktivno i kreativno može učestvovati u unapređenju kvaliteta života i suživota.

Cilj kineziološke edukacije je naučna i profesionalna podrška optimalnom rastu i razvoju, ispoljenju i očuvanju kinezioloških dimenzija antropološkog prostora koje značajno učestvuju u unapređenju kvaliteta života i suživota ličnosti.

Komplementarni ciljevi kineziološke edukacije mogu biti: (1) antropološki, (2) obrazovni i (3) odgojni. **Antropološki ciljevi kineziološke edukacije** su u korelaciji sa procesom kinezioloških transformacija antropoloških: (1) sposobnosti – (a) psihomotoričkih i (b) funkcionalnih; (2) osobina – (a) morfoloških. **Obrazovni ciljevi kineziološke edukacije** u korelaciji su sa procesom učenja i stjecanja kinezioloških znanja, i to: (1) kognitivnih – (a) verbalnih informacija, (b) intelektualnih vještina i (c) kognitivnih strategija; (2) psihomotoričkih – (a) informacija, (b) znanja, (c) iskustva i (d) motoričkih programa. **Odgojni ciljevi kineziološke edukacije** u korelaciji su sa procesom razvoja kinezioloških (1) interesa, (2) stavova i (3) navika.

Ciljevi, dalje, mogu biti: (1) osnovni, (2) posebni i (3) specifični. Osnovni ciljevi kineziološke edukacije su ciljevi nastave tjelesne i zdravstvene kulture. Posebni ciljevi kineziološke edukacije su ciljevi izvannastavnih i izvanškolskih kinezioloških aktivnosti. Specifični ciljevi kineziološke edukacije tiču se djece sa posebnim potrebama.

Lista osnovnih zadataka kineziološke edukacije u osnovnoj školi usmjerena je na optimalno stimulisanje procesa rasta, razvoja i sazrijevanja učenika, kroz profesionalnu podršku učenicima u aktivnostima tokom kojih će oni, pojedinačno: (1) usvojiti osnovna znanja i razviti interes i naviku za njegu, zaštitu i promociju zdravlja kineziološkim sredstvima, (2) usvojiti teorijska i motorička znanja i iskustava korisna za svakodnevne i urgentne kineziološke situacije, (3) optimalno razviti opće, posebne, te specifične kineziološke osobine i sposobnosti; (4) razviti interes i naviku za cjeloživotni kineziološki angažman, (5) osposobiti se za samostalnu kontrolu i vrednovanje kinezioloških parametara koji sudjeluju u definisanju zdravlja i održavanju kineziološke kondicije, (6) steći samopouzdanje da doslijedno i kontinuirano uvažava, razvija i afirmira vlastite kineziološke mogućnosti i kompetencije u prilog kvalitetu života i suživota.

Standardi kineziološke edukacije jesu: (1) naučna zasnovanost; (2) usmjerenost na izvođenje – operacionalizaciju; (3) izazovnost i afirmativnost; (4) objektivnost – prilagođenost sadržaja prirodnim i društvenim uslovima; (5) primjerenost sadržaja dobi, spolu i zdravlju učenika; (6) sigurnost učenika; (7) korisnost sadržaja za svakodnevni život, sportsku rekreaciju, urgentne situacije ili pogodnost za nadgradnju različitih kinezioloških aktivnosti; (8) razvoj antropoloških dimenzija učenika i (9) interes i afiniteti učenika.

Osnovni sadržaj kineziološke edukacije je pokret i kretanje i na njima razvijene teorijske i praktične situacije i strategije, namijenjene operacionalizaciji ciljeva, odnosno realizaciji zadataka edukacije shodno individualnim potrebama učenika i uslovima za edukaciju. Pošto je dominantno pod genetskim koordinatama, u kineziologiji potreba je uvijek u funkciji mogućnosti: kao prirodna potreba kretanja, ima funkciju biološkog amaneta i stimuliše ne samo rast i razvoj, već i homeostazu i stabilnost organskih sistema i životnih funkcija.

Očekivani ishodi kineziološke edukacije su u korelaciji sa operacionalizacijom ciljeva kineziološke edukacije s obzirom na (1) uzrast,

(2) spol i (3) ambijentalne prilike. Na kraju trećega odgojno-obrazovnog ciklusa, odnosno **po završetku devetog razreda svaki učenik bi trebao da**: (1) zna i ima interes i naviku da njeguje i štiti vlastito zdravlje i zdravlje okoline; (2) posjeduje osnovna kineziološka znanja i kineziološka iskustva koja će mu omogućiti kineziološki aktivan život; (3) uvažava i razvija vlastite opće i posebne kineziološke potrebe i kompetencije i racionalno ih afirmira; (4) zna i ima interes i naviku da kontroliše i vrednuje osnovne parametare vlastitog kineziološkog stanja; (5) razumije, poštuje, razvija i promoviše lokalne ekološke vrijednosti u duhu globalno što humanijeg biocentrizma.

Ciljevi, sadržaji i ishodi

Cilj	Lista sadržaja	Poželjni ishodi	U-e	U-i	
3. Obrazovni	4. Osnovna teorijska znanja	Poznavanje pojmova i termina iz domena kineziologije	Korektno opisuje osnovne edukativne, sportske i rekreativne kineziološke sadržaje i aktivnosti	x	x
		Poznavanje prostornih, vremenskih, tehničkih, taktičkih i administrativnih pojmova i termina značajnih za kineziološku aktivnost	Korektno opisuje osnovne prostorne, vremenske, tehničke, taktičke i administrativne sadržaje i uslove značajne za izvođenje sportskih i rekreativnih kinezioloških aktivnosti	x	x
		Poznavanje najosnovnijih zakonitosti procesa kinezioloških transformacija antropoloških svojstava	Posjeduje najosnovnija znanja o modelu planiranja, programiranja, izvođenja, kontrole i vrednovanja procesa kinezioloških transformacija	x	x
		Kontrola kineziološkog statusa – morfološkog i funkcionalnog	Posjeduje osnovna znanja o testiranju i procjeni morfoloških i funkcionalnih dimenzija značajnih za antropološki status	x	x
		Kontrola psihomotoričkog kineziološkog statusa	Posjeduje osnovna znanja o testiranju i procjeni stanja: gibljivosti, ravnoteže, preciznosti, brzine, koordinacije, izdržljivosti, eksplozivne snage, repetitivne snage	x	x
		Kriva rasta i razvoja - adolescencija	Posjeduje osnovna znanja o kineziološkim aspektima adolescencije - završne faze procesa sazrijevanja ličnosti	x	x
		Djelovanje kinezioloških aktivnosti na antropološki status	Posjeduje najosnovnija znanja o pozitivnim utjecajima tjelesne i zdravstvene kulture, sporta i sportske rekreacije na ljudski organizam	x	x
		Kultura ishrane	Posjeduje osnovna znanja o međuzavisnosti kvaliteta i kvantiteta hrane i tečnosti, "životnih namirnica", i uspjeha u kineziološkim aktivnostima - sa energetskeg i, prevashodno, zdravstvenog aspekta	x	x
		Kultura odijevanja	Posjeduje osnovna znanja o pozitivnim i negativnim utjecajima izbora odjeće i obuće na kineziološko stanje i na zdravlje uopće	x	x
		Izbor izvora informacija i znanja iz domena kineziologije	Posjeduje osnovna znanja o kriterijima korištenja naučnih, stručnih i javnih informacija i saznanja iz domena tjelesne i zdravstvene kulture, sporta, kineziološke rekreacije i kinezioterapije	x	x

5.	5. Osnova na motorička znanja	1. Hodanja i trčanja: - Obnoviti tehnike hodanja i brzog hodanja - Obnoviti tehnike trčanja na 100m, 400m i 800 m - Takmičenje u hodanju, brzom hodanju i trčanju		Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o hodanju i brzom hodanju, te trčanju na 100m, 400m i 800 m, korektno ih primjenjuje u rekreaciji i sportu	x	x	
		2. Skakanja: - Obnoviti tehnike skoka udalj i skoka uvis - Takmičenja u skoku udalj i skoku uvis		Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o skoku udalj i skoku uvis, korektno ih primjenjuje u rekreaciji i sportu	x	x	
		3. Vježbe na tlu: - Pravolinijska i krivolinijska valjanja, puzanja i kolutanja u ograničenom prostoru		Zna značaj ovih oblika kretanja i spretno ih izvodi	x	x	
		4. Osnove planinarenja i boravka u planini u različitim prostornim i atmosferskim uslovima		Posjeduje osnovna znanja o planinarenju i boravku u planini u različitim prostornim i atmosferskim uslovima	x	x	
		5. Ritmičke i plesne strukture: - Narodne igre i plesovi iz Bosne i Hercegovine - Takmičenja u narodnim igrama i plesovima		Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o narodnim igrama i plesovima iz Bosne i Hercegovine	x	x	
		6. Igre: - Takmičenja u rukometu, košarci, odbojci, nogometu		Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o rukometu, košarci, odbojci i nogometu i korektno ih koristi u rekreaciji i sportu	x	x	
2.	2. Antropološki	1. Motoričke sposobnosti	- Snaga:	Odgovarajući praktični sadržaji iz: 1.2.1., 1.2.2., 1.2.3., 1.2.4., 1.2.5. i 1.2.6. kao drugi kineziološki sadržaji, shodno potrebama učenika i mogućnostima škole i okoline	S potrebnom snagom i brzinom izvodi složene pokrete i kretanja	x	x
			- Brzina:		Normalno podnosi kineziološka opterećenja		
			- Izdržljivost		Posjeduje neophodnu nervno-mišićnu kordinaciju i kontrolu složenih pokreta i kretanja	x	x
			- Koordinacija:		Posebnu pažnju poklanja usavršavanju snage i brzine, te koordinacije i gibljivosti	x	x
			- Ravnoteža:		Postiže optimum motoričkih sposobnosti snage, brzine, izdržljivosti, koordinacije, gibljivosti, ravnoteže i preciznosti	x	x
2. Funkcionalne sposobnosti:	Samostalno primjenjuje programe za održavanje aerobne izdržljivosti		x	x			
	Normalno reaguje u aktivnostima u kojima je dominantna anaerobna komponenta		x	x			
3. Morfološke osobine:	Održava poželjan odnos visine i težine tijela; održava funkcionalnost lokomotornog sistema na poželjnom nivou		x	x			
3.	3. Odgojn	1. Kultura tijela		Posjeduje zdrave prehrambene navike i zdrav stil života i racionalno se odnosi prema modnim izazovima zasnovanim na upotrebi tjelesnih osobina i sposobnosti	x	x	

	2. Emocionalna samoregulacija	Prepoznaje se po zadovoljstvu, opuštenosti, otvorenosti i spremnosti za saradnju, zajednička razmišljanja, diskusije i usuglašavanje postupaka	x	x
	3. Odnos prema ekološkim problemima	Posjeduje ekološke navike i aktivno i kreativno učestvuje u rješavanju ekoloških problema	x	x
	4. Kultura ponašanja	Redovno prisustvuje nastavi i vannastavnim aktivnostima; zainteresovan, motivisan, spreman na tjelesne i mentalne napore, zna, hoće i može učestvovati u njima, takmičeći se sa samim sobom, s drugima i zajedno s drugima; ima pravilan odnos prema slobodi i odgovornosti, samopoštovanju i poštovanju drugih, bez obzira na njihove individualne i kolektivne osobnosti, te korektan stav prema autoritetima	x	x
Testiranje, procjena i vrednovanje kineziološkog stanja učenika na početku i na kraju školske godine*		Morfološke osobine, funkcionalne sposobnosti, motoričke sposobnosti i zdravstveni status se testiraju, procjenjuju i vrednuju s namjerom da se na njih može sistematski i pozitivno utjecati, a kontrolišu se po potrebi	x	x
* Morfološke osobine - visina, težina, opseg podlaktice, kožni nabor nadlaktice; funkcionalne sposobnosti - trčanje 6 minuta; motoričke sposobnosti - taping rukom, skok u dalj s mjesta, pretklon raznožno, poligon natraške, izdržaj u visu zgibom, podizanje trupa				
Ocjena i vrednovanje obrazovne i odgojne komponente tjelesne i zdravstvene kulture		Obrazovna i odgojna komponenta tjelesne i zdravstvene kulture se ocjenjuje	x	x

U trećem ciklusu, pored obaveznog, realizuje se i program koji škola mora ponuditi, i to: (1) sportsko rekreativni sadržaji, (2) sport za sportiste, (3) umjetnički sadržaji (ples, sportski ples, folklor).

opterećivanja
Prema načinu
prenošenja motoričkih
informacija
rada

opterećivanja
Prema načinu
usvajanja (savladavanja)
motoričkih zadataka

opterećivanja

oblicima rada

Verbalna
Kontinuirana metoda

Intervalna
Vizuelna
metodika

Motoristička
(demonstracija)

Metoda dinamičkog rada

Problemska

Metoda statičkog rada

Sintetička

Metoda koncentrične kontrakcije

Metoda izometrične kontrakcije

Metoda ekcentrične kontrakcije

Situacijska

Ideomotorička

Metoda ekstenzivnog rada

Metoda maksimalnog rada

Metoda stanica

Metoda krugova

Metoda cirkulara

Metoda poligona

Standardna opterećenja

Varijabilna optere.

Kombinovana
metoda

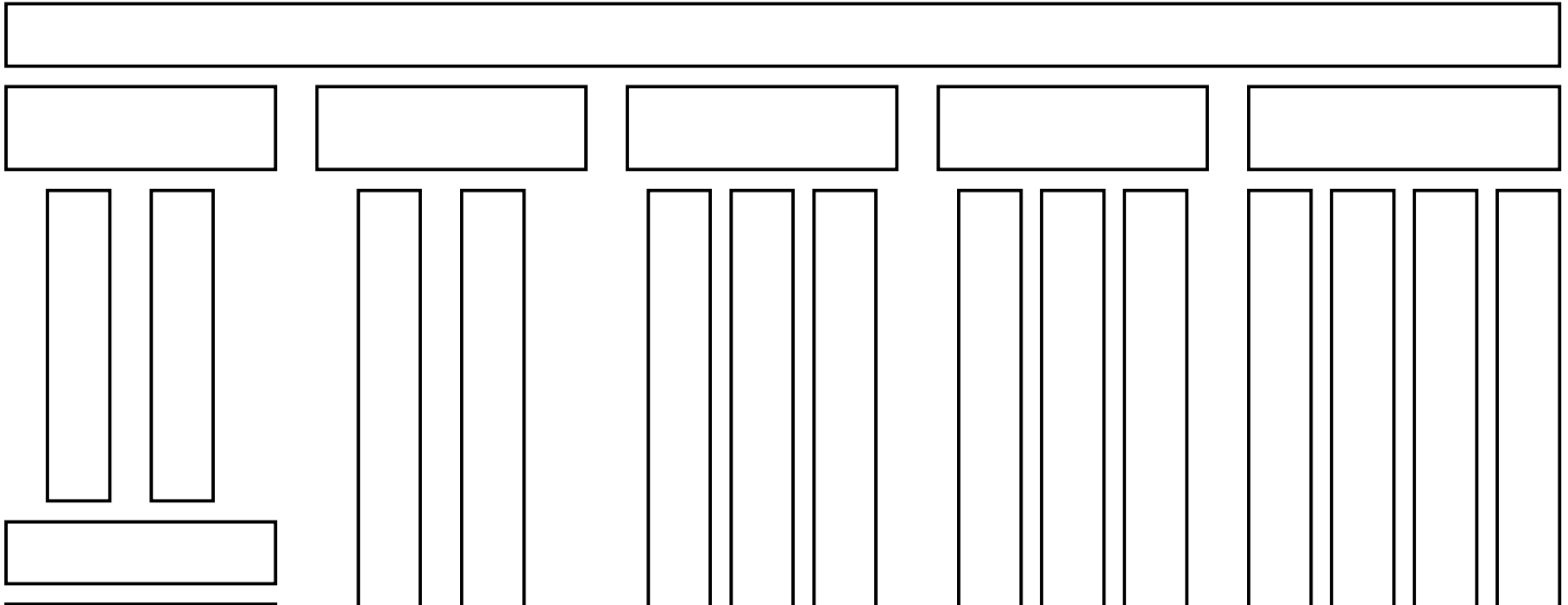
Kombinovana
metoda

Kombinovana
metoda

Kombinovana
metoda

Kombinovana
metoda

Klasifikacija metoda vježbanja (Platonov 1997; Johnson, 1997; Gambetta, 1998; Milanović, 2002)

Na satu tjelesne i zdravstvene kulture u školi treba, ako je ikako moguće, pružiti učenicima priliku da snažno ispolje sputanu radost, koja oplemenjuje duh i razigrava organe. Nastava tjelesne kulture mora biti čas radosti (Boigey, 1939).

ISLAMSKA VJERONAUKA

NASTAVNI PLAN I PROGRAM ISLAMSKE VJERONAUKA
ZA IX RAZRED
DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE
(2 sata sedmično 66 sati godišnje)

UVOD

Program islamske vjeronauke za deveti razred zatvara cjelinu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja u vjeri i ujedno zatvara vjeronaučni kurikulum za osnovnu školu te daje mogućnost otvaranja srednjoškolskog kurikulumu.

Mladi u ovoj dobi se osjećaju zrelijim nego što to odrasli smatraju, te je važno da im se prilazi sa puno uvažavanja i da im se osigura prostor za testiranje i svjedočenje njihove zrelosti. Većina mladih do ove dobi već je doživjela svoju spolnu zrelost, pa im je kroz različite sadržaje potrebno pomoći da pozitivno i realno poimaju vlastito tijelo. Budući da veliki broj njih u ovoj dobi proživljava iskušenja razvoja seksualnosti, stječe svijest o spolu i dvostrukim moralnim normama, uloga vjeronauke je da podsjeća na stvaranje Božije u paru i jednakost pred Bogom u obavezama i pravima, ali i normama ponašanja. Njen zadatak je da nadilazi društvene norme i izazove modernog života.

Da bi uspješno odgovorila postavljenim zadacima vjeronauka mora iskoristiti sve resurse, uz uvažavanje činjenice da su mladi sposobni da znanstveno raspravljaju i usaglašavaju različite ideje, kao i da logički raspravljaju o vrednovanjima i idejama. Oni svoju ličnost oblikuju kroz interakciju sa drugima, te razvijaju samoosjećanje, samorespekt, samopouzdanje i sposobnost individualizacije. Razvijaju i svoju sposobnost u donošenju odluke i njenom provođenju, što neki smatraju pobunom protiv odraslih. Međutim to je više utjecaj vršnjaka jer mladi ovisnost o roditeljima mijenjaju ovisnošću od vršnjaka. Sve više svoje mladalačke krize rješavaju i nadilaze u interakciji sa drugima, iako je njihova psihološka ovisnost o roditeljima još uvijek realno prisutna. Grupni pritisak vršnjaka je sve izraženiji, ali su mladi i sposobniji u odupiranju tim pritiscima i realnoj nezavisnosti u odlukama pred različitim izazovima.

Sve navedene činjenice pomažu u oblikovanju identiteta i daljnjem osposobljavanju mladih za život u religiozno-moralnim normama.

Metodički posmatrano, ovoj dobi najviše odgovaraju aktivna nastava, grupni rad i različiti oblici istraživačkog rada, jer su mladi sve sposobniji da apstraktno misle i razvijaju norme za moral, vjeru i politiku, te im se ovakvim pristupom pomaže u razvijanju etičkih razmatranja i rješavanja dilema te vrste. Rado učestvuju u svim vannastvanim aktivnostima, te i ovaj potencijal treba iskoristiti na što kvalitetniji način, sve u cilju oblikovanja i snaženja njihovog identiteta i individualiteta.

Bliskost mladih sa drugima moguća je tek nakon razvijanja njihovog identiteta. Iako mladi teže zajedništvu, oni teže i individualnosti unutar zajednice s ciljem razvijanja međuljudskih odnosa u interaktivnom odnosu s drugima.

Vjeronauka mladima može pomoći pružanjem kvalitetnih znanja i širokom ponudom općeljudskih vrijednosti, s ciljem razvijanja individualiteta u vlastitom identitetu, sposobnog da se kompetentno suoči i razvija vlastiti identitet u susretu s drugima u multikulturalnom kontekstu.

Cilj vjeronauke u devetom razredu

Cilj Islamske vjeronauke u devetom razredu je da mladima adekvatno odgovori na pitanja ko su i kuda će dalje, kao i na pitanje šta će biti, tj. da ih u ovoj završnoj osnovnoškolskoj fazi što bolje osposobi za neizvjesnu budućnost životnog i profesionalnog orijentiranja, koje se mladi često plaše. Vjeronauka ima za cilj da doprinese procesu odgoja osobe pune sigurnosti i samopouzdanja u cilju njenog što izvjesnijeg stasanja u okrilju izazova vršnjaka do individualne zrelosti.

Zadaci vjeronauke u devetom razredu

- Spoznati snagu vjere u nadilaženju životnog puta uz Božiju pomoć.
- Pomoći mladom čovjeku da se odupre nekonvencionalnim alternativama u životu, uz naglašenije prisustvo moralnosti.
- Stimulirati razvijanje pozitivne slike, u svjetlu stvaranja Božijeg, o svijetu i društvu u cilju preventivnog djelovanja protiv poroka i beznađa.
- Pružiti pomoć mladima u pravljenju izbora i biranju uzora, vođe i sl., u svijetlim primjerima poslanika i časnih ljudi iz historije islama.
- Nastaviti oblikovanje identiteta mladih kroz vjersku i nacionalnu pripadnost.
- Naveći mlade da razmišljaju o metakognitivnosti u cilju njihovog ličnog odgajanja u vjerničkom duhu.
- Pronaći ključ pozitivnog rješenja mladalačke krize u interakciji sa drugima, uz razvijanje samoosjećanja, samopouzdanja i samorespekta.
- Pružiti pomoć mladima u nadilaženju različitih konflikta u duhovnoj i materijalnoj sferi života.
- Osnažiti mlade pred neizvjesnošću koju donosi neizvjesna budućnost, npr. nezaposlenost, uništavanje životne sredine, prenaseljenost, političke krize i sl.
- Osposobiti mlade za zadatke i obaveze koje donosi samostalnost.
- Razvijati svijest o zajedništvu u različitosti i individualnosti unutar tog zajedništva, kao volji Božijoj.
- Razvijati pozitivnu sliku o vlastitoj vjeri, kulturi, tradiciji i kulturnom naslijeđu.

ISHODI UČENJA IZ VJERONAUKA ZA DEVETI RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE

TEME	ISHODI	SPOSOBNOSTI, VJEŠTINE
1. U OKRILJU DOVE Bože, osnaži me! Moje najjače oružje Oslonac koji imam i kada svi drugi nestanu	Učenik treba da zna definirati pojam dove, da izražava i primjenjuje one dove koje su korisne za ostvarenje uspjeha u životu na oba svijeta (obavezno Fatihu), uspoređuje već naučene dove s novim dovama, procjenjuje koje su najpogodnije za ostvarenje životnih ciljeva kroz savjete Kur'ana i Poslanika, a.s.	Učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje sposobnosti i životne ciljeve u skladu sa zahtjevima islama uz pomoć dove, ilustrira ih kroz mape uma, mjeri njihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud, izbacuje iz vlastite prakse i osobnosti negativne sklonosti.
2. IZABERI SVOJ PUT Put ka samostalnosti Moje sklonosti Druženje i prijateljstvo Dobro je moj izbor Smisao života	Definiira život, Pravi put, smrt, ahiret, prijateljstvo; zna šta je sposobnost i prepoznaje svoje sposobnosti; izražava	Učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje sposobnosti i ciljeve sa zahtjevima islama ilustrira ih kroz mape uma, mjeri njihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud, izbacuje negativne i razvija pozitivne sklonosti.

<p>3. NAŠA DOMOVINA NAŠ IDENTITET Bosansko susretanje sa islamom Ahdnama – bosanska „ karta slobode“ Islam i identitet Bošnjaka Zajednički život traži kompromise Težnja za zavičajem</p>	<p>Učenik treba da zna osnovne činjenice o dolasku islama u BiH, Ahdnami, suživotu, vlastitom zavičaju, vezi islama i identiteta Bošnjaka, da zna šta je identitet kao i da prepozna svoj put gradnje identiteta, izražava pripadnost vlastitoj kulturi, usvaja pouke iz historijskih događaja, uspoređuje ih sa sadašnjošću, kao i sa vlastitim stavovima o suživotu, zajednici i zavičaju, procjenjuje koje su pouke prošlosti najpogodnije za ostvarenje životnih ciljeva kroz savjete Kur'ana i Poslanika, a.s.</p>	<p>Učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje sposobnosti i ciljeve prema zahtjevima islama ilustrira ih kroz mape uma, mjeri njihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud u zajednici, izbacuje negativne i razvija pozitivne sklonosti.</p>
<p>4. MORALNO ŽIVJETI Moralne vrijednosti Čestitost i ljudskost Moje iskustvo vrline</p>	<p>Učenik treba da definira moral, vrlinu, ljudskost, čestitos, ahlak, da zna šta je moralno ponašanje, da odvaja moralno od nemoralnog, izražava i primjenjuje moralan život, uspoređuje vlastitu moralnost s moralnošću drugih, kao i sa moralnošću Poslanika, a.s., procjenjuje koje su moralne sposobnosti najpogodnije za ostvarenje životnih ciljeva kroz savjete Kur'ana i Poslanika, a.s.</p>	<p>Učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje sposobnosti i ciljeve moralnim zahtjevima islama ilustrira ih kroz mape uma, mjeri njihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud, izbacuje negativne i razvija pozitivne sklonosti.</p>

<p>5. SAVRŠENO BOŽIJE STVARANJE Sve je stvoreno u paru Težnja ka suprotnom spolu Smisao porodičnih odnosa Njegovanje porodičnih i rodbinskih veza</p>	<p>Učenik treba da definiira porodicu, rodbinske i porodične odnose, odnose među suprotnim spolovima; da zna šta je moralno ponašanje u odnosu prema suprotnom spolu; opisuje stvaranje Božije u paru, Njegovu mudrost i moć; da odvaja moralno od nemoralnog u odnosu prema suprotnom spolu; izražava i primjenjuje moralan život; uspoređuje vlastitu moralnost s moralnošću drugih kao i sa moralnošću Poslanika, a.s., procjenjuje koje su moralne sposobnosti najpogodnije za ostvarenje životnih ciljeva kroz savjete Kur'ana i Poslanika, a.s.</p>	<p>Učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje sposobnosti i ciljeve moralnim zahtjevima islama uz pomoć dove, ilustrira ih kroz mape uma, mjeri njihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud, izbacuje negativne sklonosti.</p>
--	---	---

<p>6. POTRAGA ZA SREĆOM Poslanici – orjentiri u pronalaženju sreće Ja i svijet u kojem živim Religioznost među mladima Između dobra i zla Ko upravlja mojim životom</p>	<p>Učenik treba da definira religioznost, sekte, dobro i zlo, poroke, da jasno prepozna negativan utjecaj iz okruženja, da odvaja moralno od nemoralnog, dobro od lošeg, Pravi od krivog puta, izražava i primjenjuje moralan život, uspoređuje vlastitu religioznost s religioznošću drugih kao i s religioznošću poslanika, a.s., procjenjuje koje su moralne sposobnosti najpogodnije za ostvarenje životnih ciljeva, sreće i zadovoljstva kroz savjete Kur'ana i Poslanika, a.s.</p>	<p>Učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje sposobnosti i ciljeve moralnim zahtjevima islama, ilustrira ih kroz mape uma, mjeri njihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud, izbacuje negativne i razvija pozitivne sklonosti.</p>
<p>7. IZ HIDŽRETSKOG KALENDARA</p>	<p>Učenik treba da definira mubarek dane i noći, da opisuje njihovu vrijednost i ulogu u životu vjernika, da odvaja mubarek dane i noći od onih koji to nisu, uspoređuje način njihovog obilježavanja, procjenjuje koji način obilježavanja je vrijedniji za ostvarenje punine ljudskosti, jasno procjenjuje vrijednost socijalnih akcija u zajednici.</p>	<p>Učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje sposobnosti i ciljeve moralnim zahtjevima islama, ilustrira ih kroz mape uma, mjeri njihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud u zajednici, izbacuje negativne i razvija pozitivne sklonosti, učestvuje u socijalnim akcijama u zajednici.</p>

<p>8. ISLAMSKA KULTURA U BOSNI I HERCEGOVINI</p>	<p>Učenik treba da definiira kulturu stanovanja i življenja, da zna šta je bosansko-muslimanska kultura življenja sa svim njenim aspektima, da odvaja vlastitu kulturu od kulture drugih, izražava stavove o vlastitoj kulturi življenja, uspoređuje vlastitu kulturu s kulturom drugih, procjenjuje koje su kvalitete bosansko-muslimanske kulture stanovanja i življenja najpogodnije za ostvarenje životnih ciljeva kroz savjete Kur'ana i Poslanika, a.s.</p>	<p>Učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje sposobnosti i ciljeve moralnim zahtjevima islama, ilustrira ih kroz mape uma, mjeri njihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud u zajednici, izbacuje negativne sklonosti.</p>
---	---	---

Didaktičke upute:

- Nastavna jedinica *Bože, osnaži me* treba da pomogne učenicima u pronalaženju oslonca na životnom putu. Učenici treba da shvate da je teško prelaziti životni put oslanjajući se samo na vlastite snage, kao i da pomoć traže samo od Uzvišenog Allaha. Kroz nastavnu jedinicu treba da shvate kako traženje pomoći od Njega nije znak slabosti, već da time stječu Božije zadovoljstvo. U kontekstu ove nastavne jedinice poželjno je da se pojasni Fatiha kao „majka svih dova“ i dova koja može osnažiti čovjeka, uz Božiju pomoć, na Pravom putu. Cilj je razviti senzibilitet mladih da se i u sreći i iskušenjima kontinuirano obraćaju Allahu, dž.š. i tako zadobiju Njegovu pažnju i blizinu. U okviru nastavne jedinice obraditi ilahiju *Hej Allahu*.
- Kroz nastavnu jedinicu *Moje najjače oružje* učenicima je potrebno detaljnije objasniti značenje dove, njenu vrijednost i ulogu u životu vjernika. Nastavnik treba da interpretira dovu kao tajanstveni put kojim čovjek crpi duhovnu snagu, kao riječi koje preporučuju ljudsku dušu i upravljaju čovjeka Pravim putem, kao vrlo važan segment u životu vjernika. Podsticanjem učenika na aktivan rad podstaknuti ih na razmišljanje, kao i razumijevanje utjecaja snage dove u životu vjernika. Poželjno je da se pojasne uvjeti za upućivanje dove, preporučena vremena za učenje dove i da se spomenu dove iz svakodnevnog života. U okviru ove nastavne jedinice treba planirati učenje dove poslije namaza – namaske dove. Poželjna je interpretacija ilahije *U plavkaste akšame*.
- U okviru nastavne jedinice *Oslonac koji imam i kada svi drugi nestanu* pomoći učenicima da evaluiraju sva saznanja o dovi s ciljem

prihvatanja dove kao oslonca koji postoji i kada svi drugi nestanu i šanse kada se svaka nada izgubi. Učenici treba da shvate kako se u dovi pribježište nalazi u Milosti Božijoj. Treba istaknuti da je Kur'anom naređeno učenje dove Uzvišenom Allahu i da On, prema Svom obećanju, udovoljava molbama vjernika. Kao dokaz jačine i moći oslanjanja na Uzvišenog Allaha upoznati učenike s kontekstom objave sure El-Fil. U okviru nastavne jedinice obraditi i ilahiju *U dergjahu mog srca*.

- Za ovu tematsku cjelinu predložimo sat uvođenja, 3 sata obrade i 2 utvrđivanja. Satove vježbanja i ponavljanja planirati prema ukazanoj potrebi.
- Nastavna jedinica *Put ka samostalnosti* treba da pomogne učenicima u uspješnom otkrivanju njihovog životnog puta kojim će moći ostvarivati napredak u životu. Cilj joj je da kroz razgovor o problemima osamostaljivanja mladih (o izboru škole, prijatelja, hobija, zanimanja i sl.) pomogne mladima u određivanju životnog puta u granicama morala i dopuštenog prema učenju islama. Uputiti ih da izrade vlastite mape osamostaljivanja. Kroz nastavnu jedinicu naglasiti da u proces osamostavljanja uče iz iskustava drugih, najprije iz iskustava roditelja, rođaka i uspješnih ljudi iz njihovog bližeg ili daljeg okruženja. Ova nastavna jedinica nudi mogućnost govora o profesionalnoj orijentaciji i značaju učestvovanja učenika u odlučivanju.
- U okviru nastavne jedinice *Moje sklonosti* pomoći učenicima da razvijaju realniju sliku o sebi. Nastavnik svojim vođenjem treba da vježba aktivnim radom sa njima sposobnost samoprocjene osobina koje imaju i sposobnosti koje su dobili kao dar Božiji, kao i prepoznavanje afiniteta koje imaju. Učenici mogu da urade procjenu sebe, skalu samoprocjene i da ih proanaliziraju sa nastavnikom i ostalim učenicima u odjeljenju. U vježbi analize vještina može se ići ovom logikom: prednosti s kojima sam rođen, vještine kojima sam do sada ovladao, vještine kojim želim ovladati, šta planiram uraditi u narednoj godini da mi se plan ostvari (planiranje i programiranje razvoja vještina). Vjeronaučno uključivanje se sastoji u tome da se skrene pažnja na darove dobijene od Uzvišenog Allaha (sluh, vid, pamet, govor i sl.) i njihovo korištenje u dobre i plemenite svrhe te daljnji razvoj osobnosti kroz nadilaženje vlastitih slabosti i jačanje posjedujućih prednosti i pozitivnih sklonosti.
- Kroz nastavnu jedinicu *Druženje i prijateljstvo* učenici treba da ovladaju vještinom uspostavljanja dobrih prijateljskih veza sa drugima. U prilog razvijanja te vještine nastavnik treba da ih pouči razlozima uspostavljanja prijateljskih veza kroz ajete, hadise i mudre izreke. Na osnovu dobijenih objašnjenja podstaknuti učenike na izdvajanje poželjnih osobina kod prijatelja te organizirati razgovor u funkciji detaljne analize i razmjene mišljenja i iskustava. U okviru ove nastavne jedinice učenici treba da shvate kada prijateljstvo treba da ima granicu. Obavezno učenike potaknuti na vlastito zaključivanje o granicama prijateljstva, npr. kada se čine nerazumne postupci u ime prijateljstva, kada se čine plemeniti postupci u ime prijateljstva, da objasne značenje poslovice *S kim si, takav si* i sl. Na osnovu naučenog usmjeriti učenike da proanaliziraju vlastite prijateljske veze, npr. uz pomoć PRIJATELJOSKOPA (Stanojlović, 2003), na izradu mape prijateljstva i druženja i sl.
- Nastavna jedinica *Dobro je moj izbor* ima za cilj da vraćanjem na prijevod sure Asr pomogne učenicima u pravljenju izbora radi ostvarenja sreće na oba svijeta. Poruke sure staviti u svakodnevni život i zajedno sa učenicima proanalizirati ko je na dobitku, kakvo vjerovanje, koja dobra djela, šta znači preporučivati istinu i strpljenje, kada, u čemu, kako i sl. Uz primjenu metode oluje mozgova s

učenicima pobrojiti sve što oni smatraju pod dobro, nakon toga se može uraditi i rangiranje dobra po vrijednosti, značaju i prioritetima. Interesantno bi bilo izanalizirati izreku: *Ukoliko šejtan ne može odvratiti vjernika od činjenja dobra on ga usmjerava tako da u izboru mogućih dobara izabere ona manje vrijedna*. Poželjno je razmijeniti eventualna iskustva koja posvjedočuju izreku i iz tih iskustava učiti i uzeti pouku.

- Nastavna jedinica *Smisao života* treba da pomogne mladima u prevlađivanju gubitaka u životu, razvije pogled na život i smrt (neizbježnost smrti kao odredbe Božije, smrti kao dijela života i prelaska u drugi vid življenja, na značaj optimističkog pogleda na budućnost). Nastavnik treba da informiše o različitim načinima ispoljavanja tuge, ukaže na značaj poštivanja osjećanja drugih (posjeta ožalošćenim, pomoć, iskazivanje saučešća, klanjanje dženaze, učenje dova za umrlog i ožalošćene i sl.) u kontekstu nastavne jedinice upoznati učenike sa smrću Poslanika, a.s., i postupanjem ashaba u vezi s njom. Bilo bi značajno učenicima dati petominutni individualni zadatak da napišu (otvoreno, iskreno) šta njima čini smisao života. U analizi njihovih stavova nastavnik mora biti vrlo pažljiv, uvažiti njihovo mišljenje i na vrlo prihvatljiv i učenicima blizak način usmjeravati diskusiju. Nastavna jedinica pomaže učenicima u prevladavanju kriznih situacija uz životni moto *Idemo dalje*. Interesantno bi bilo organizirati razgovor na temu: Kada ne bi postojala vječnost u takmičenju crva i čovjeka, crv bi bio pobjednik (na kraju "dokrajči" čovjeka). U okviru nastavne jedinice interpretirati ilahiju *Moje srce svanulo* ili *Kud god da se okrenem*.
- Za ovu tematsku cjelinu predložimo 5 sati obrade i 3 utvrđivanja. Sate ponavljanja planirati prema potrebi.
- Nastavna jedinica *Bosansko susretanje sa islamom* treba da upozna učenike sa putevima i načinom dolaska islama u BiH, odnosu starosjedilačkog stanovništva prema islamu, odnosu islama prema zatečenoj kulturi u BiH. Potrebno je izdvojiti elemente kulturno-historijskog naslijeđa koji svjedoče nastavak gradnje zatečene kulture pod utjecajem islama (nadgrobni spomenici, dovišta, molitva, bogomolje, običaji pri rođenju, vjenčanju i sl). Ona treba da pomogne učenicima u razvijanju svijesti o vlastitom porijeklu i pripadnosti BiH.
- U okviru nastavne jedinice *Ahdnama – bosanska "karta slobode"* upoznati učenike sa ovim dokumentom, njegovim značajem i vrijednosti, kao i samim sadržajem bitnim za današnju gradnju tolerancije, suživota i mira. Nastavnik treba da podstakne učenike na iščitanje Ahdname i izdvajanje elemenata koji ukazuju na suživot, uvažavanje i toleranciju prema drugim narodima i vjerama u BiH. Poželjno je podstaknuti ih i na razmišljanje o sadašnjosti i porukama Ahdname.
- Kroz nastavanu jedinicu *Islam i identitet Bošnjaka* treba da se razvija svijest kod mladih o porijeklu i pripadnosti domovini, o ulozi islama u gradnji identiteta Bošnjaka. Nastavnik treba da potakne razgovor o identitetu, vezi islama i identiteta Bošnjaka danas, njihovoj bliskosti ili udaljenosti, razlozima takvog stanja, načinima njihovog zbližavanja, sve s ciljem uspješne gradnje identiteta mladih. Naglašava se troznamenasto obilježje našeg identiteta: po vjeri muslimani, po narodnosti Bošnjaci, po državljanstvu Bosanci.
- Nastavna jedinica *Zajednički život traži kompromise* treba da upozna učenike s Mirovnim sporazumom na Hudejbiji s ciljem pravljenja poređenja sa životom u BiH danas. Učenici treba da shvate vrijednost zajednice i njenu ulogu u savremenom društvu. Može se pronaći prostor za analizu karakterističnih odredbi Dejtonskog mirovnog sporazuma u funkciji razumijevanja kvaliteta i važnosti mirovnih

sporazuma.

- Nastavnom jedinicom *Težnja za zavičajem* kod mladih probuditi svijest o ulozi i značaju zavičaja u životu čovjeka, a sve u kontekstu oslobođenja Mekke. Mladi treba da na osnovu pouka ovog historijskog događaja razviju ljubav prema zavičaju i domovini, ponos i pripadnost vlastitoj kulturi, poštivanje drugih kulturoloških krugova i sl. Može se uraditi analiza raseljenosti stanovništva u BiH, gdje se sada nalaze, posjećuju li zavičaj i kakva je dinamika povratka u zavičaj. Istraživački zadatak se može uraditi u grupama, u paru ili individualno, po želji učenika. Kao izvore sugerirati: zavičajnu literaturu, medijske članke i priloge, internetske sadržaje (zavičajna udruženja u dijaspori), učeničko vlastito iskustvo ili iskustvo bliže ili dalje rodbine.
- Za ovu tematsku cjelinu predložimo 5 sati obrade, 4 sata utvrđivanja i sate ponavljanja po potrebi.
- Nastavna jedinica *Moralne vrijednosti* treba da podsjeti mlade na moralne granice u životu kao bitne i neizostavne radi dostojnog života pojedinca i zajednice, a sve s ciljem njihovog prosperiteta i napretka. Na osnovu kur'anskog opisa moralnosti i savjeta dobijenih od mudrog Lukmana napraviti osvrt na temeljne vrijednosti moralnog čovjeka, usmjeriti mlade kako da ih postignu. Važno je da mladi postavljene granice od Uzvišenog Allaha razumiju kao dobro za čovjeka, a ne kao kao stege i teškoće. Poželjno je da se učenicima kao grupni zadatak zada istraživanje vrijednosti u različitim kulturama u domovini s ciljem dolaska do univerzalnih vrijednosti prisutnih u svim kulturama. Nastavnik može organizirati i debatu na temu: *Šta je nekom nemoralno to drugi može smatrati moralnim*. Cilj je da učenici vlastitim učešćem dolaze do zaključaka i sami prosuđuju o moralnosti kroz konkretne primjere i životne situacije iz svog bliskog iskustva i socijalnog okruženja.
- U okviru nastavne jedinice *Čestitost i ljudskost* upoznati mlade sa pojmovima čestitosti i ljudskosti, kao i njihovom međusobnom uvjetovanošću i povezanošću. Potrebno im je predočiti kako Kur'an i hadis govore o čestitosti i ljudskosti. Nastavnik treba da potakne mlade na sagledavanje stava savremenog društva o čestitosti i ljudskosti. U tu svrhu može organizirati otvoreni razgovor o tome kako njihovi vršnjaci gledaju na čestitost. Razgovor ide u pravcu teze *Cool je biti čestit i moralan*.
- Nastavna jedinica *Moje iskustvo vrline* treba da suoči mlade sa vrlinama koje posjeduju i pokazuju, osjećanjima koja bude u njima te vrline, radi jačanja želje za njegovanjem i gradnjom vrlina u životu. Kako bi tu želju što više razvijao, nastavnik će se poslužiti ajetima i hadisima koji govore o vrijednostima nekih vrlina. Nakon ove nastavne jedinice učenici treba da osjete zadovoljstvo i puninu usljed posjedovanja vrlina. Dobro je da nastavnik zada individualni zadatak da učenici opišu vrlinu koju izdvajaju i da opišu vlastito iskustvo s tom vrlinom. Nastavnik će pripremiti učenike da uvažavaju činjenicu da se svi razlikujemo i da ne izdvajamo vrline na isti način, te da dopustimo svakom da bude ono što jeste i da sam, eventualno, odluči da bira i kod sebe razvija vrline iz iskustava sa drugima iz bliskog okruženja. Može se i organizirati debata na temu: *Slabosti otklanjati a vrlinama se ponositi*.
- Za ovu tematsku cjelinu predložimo 3 sata obrade i 2 sata utvrđivanja. Sate ponavljanja planirajte prema ukazanim potrebama.
- Nastavna jedinica *Sve je stvoreno u paru* treba da podstakne mlade na promišljanje i proučavanje Božijih znakova u sklopu Njegovog stvaranja svijeta u kome žive, sve s ciljem svjedočenja Božije opstojnosti. Podsticaj na ovo promišljanje treba da budu Božije riječi o Njegovom stvaranju u paru. Nastavnik će posebnu pažnju posvetiti stvaranju čovjeka u paru s ciljem pripreme za bolje razumijevanje

sljedeće nastavne jedinice.

- Kroz nastavnu jedinicu *Težnja ka suprotnom spolu* mladi treba da uoče mudrost Božiju u stvaranju čovjeka, razumiju potrebu za suprotnim spolom, usvoje stav islama o odnosu prema suprotnom spolu i prihvate savjete islama o građenju odnosa prema suprotnom spolu na principima moralnosti i čistote. Važno je da prihvataju moralne norme kao dio Božijeg uređenja svijeta i vlastitog uređenja života. Poželjna je i interpretacija ilahije *Ja sam vjetar zaljubljeni*.
- U okviru nastavne jedinice *Smisao porodičnih odnosa* predočiti mladima ulogu, suštinu i važnost porodice, kao osnove zdravog društva, i porodičnih odnosa. Oni treba da se upoznaju s pravima i obavezama u porodičnoj zajednici, onako kako islam govori o njima, kao i da prihvate date savjete kroz ajete i hadise te da ih nastoje implementirati u životu. Nastavnik u razgovoru s učenicima može se osvrnuti i na nepravilnu praksu u zajednici: *Ko pazi ženu ili pomaže joj on je papučar*. Također, nastavnik se može u razgovoru s učenicima osvrnuti i na loše pojave u zajednici (prepoznati ih i pokušati dati islamski odgovor za njihovo rješenje). Može kroz razgovor problematizirati i česte sukobe braće, sestara ili braće i sestara, te mlađih i starijih i pokušati usmjeriti učenike na ispravljanje slabosti. Značajno je da učenici u ovoj dobi počinju razvijati stav o potrebi razvijanja poštovanja i međusobnog uvažavanja svih članova u porodici.
- Nastavna jedinica *Njegovanje porodičnih i rodbinski veza* treba da kod mladih razvije svijest o nužnosti održavanja porodičnih i rodbinskih veza. Ona treba da djeluje afirmativno na jačanje ovih veza, a nastavnik, da bi bio što uspješniji, podsticat će ih na razmišljanje o ajetima i hadisima koji govore o vrijednosti održavanja porodičnih i rodbinskih veza. U kontekstu ove nastavne jedinice spomenuti kazivanje o Imranovoj porodici radi primanja pouka iz njega. Nastavnik može sugerirati učenicima da zajedno sa roditeljima urade analizu njihovog odnosa prema porodičnim i rodbinskim vezama te da urade okvirni sedmični, mjesečni i godišnji plan brige i posjeta porodici i rodbini.
- Za ovu tematsku cjelinu predlažemo 5 sati obrade i 3 sata utvrđivanja. Sate ponavljanja planirati prema potrebi.
- U okviru nastavne jedinice *Poslanici – orijentiri u pronalaženju sreće* prilika je da se uradi retrospektiva kur'anskih kazivanja o poslanicima i njihovim načinima pronalaska sreće. Nastavniku se ostavlja mogućnost da u kombinacijama različitih socioloških formi rada primijene tehniku pojačane nastave: radi se na dva nivoa – 1. učenici podijeljeni u grupe istražuju životopise poslanika, i 2. otkrivaju osobenosti u putevima njihovog pronalaska sreće, a u funkciji ostvarenja misijskog zadatka (Adem, a.s., Ibrahim, a.s, Musa, a.s., Isa, a.s., Muhammed, a.s.) Nastava bi se izvodila u blok-satu: na jednom satu treba raditi obradu, a na drugom utvrđivanje.
- Nastavna jedinica *Ja i svijet u kojem živim* treba da potakne mlade na razmišljanje o svijetu u kome žive, njegovim izazovima, vlastitim mislima o njemu, nadama koje budi u njima, radoznalosti o njemu. Ona treba da im ponudi savjete i načine odupiranja negativnim utjecajima, te da učenike potakne na njihovo prihvatanje i primjenu u životu. Nastavnik može učenicima zadati individualni zadatak da opišu svoj jedan dan sa aktivnostima, izazovima, teškoćama, sa načinom na koji se odnosi prema njima.

- Nastavna jedinica *Religioznost među mladima* ima za cilj da suoči mlade sa stvarnošću alternativne religioznosti, sektama, okultistima, praznovjermem i sl. Ona treba da im pomogne u sagledavanju istine, izgrađivanju kritičkog mišljenja o ovim pojavama i uspješnoj religijskoj orijentaciji, bez skretanja s Pravog puta. Nastavnik će doprinijeti jačanju religioznosti kod mladih odabranim ajetima i hadisima o ovoj temi, kao i savjetima učenih ljudi. Bitno je da svojim vođenjem podstakne učenike na donošenje vlastitih zaključaka i odupiranje nametanju ideja drugih, da ih usmjeri u traganju za Bogom na pravilan način. Nastavna jedinica se može uspješno realizirati na osnovu kur'anskih kazivanja o dilemama koje su imali poslanici, njihovom načinu traganja za istinom i odgovorima na zapitanosti i dileme. U okviru nastavne jedinice interpretirati ilahiju *Samo Allah istina je*.
- Kroz nastavnu jedinicu *Između dobra i zla* potrebno je upoznati mlade s vizijom dobra i suočiti ih sa stvarnošću poroka. Kako bi suočavnije bilo što autentičnije, nastavnik može da odradi ekspertne grupe koje bi uredile kritičke osvrtne na različite poroke (npr. duhan, alkohol, kocka, droga i sl). Važno je da upoznavanjem sa ajetima i hadisima o ovoj temi, mladi svoje lutanje između dobra i zla svedu na minimum uz pojačano samopouzdanje, jaču volju, odlučnost i istrajnost u dobru i oslanjanju na Uzvišenog Allaha. Nakon nastavne jedinice učenici treba da shvate kako sreća i zadovoljstvo nisu u odavanju zlu i različitim porocima, već u snazi njihovom odupiranju kako bi ostali dosljedni svrsi svog postojanja. Nastavnik može vlastitim primjerom inicirati da učenici urade vlastitu samoanalizu nivoa posjedovanja dobra i zla, u djelima, govoru, mislima, a u funkciji korekcije i samopopravljanja. Može se uraditi inventura dana, sedmice, godine. Značajno je da se u ovom procesu bude vrlo iskreno i samokritično. Ukoliko učenici žele uradenu samoanalizu mogu ostaviti tajnom i nastojati da se slika popravi, i da, eventualno, kada sami procijene da mogu i žele, izvijeste o svome napretku i teškoćama u tom procesu.
- U okviru nastavne jedinice *Ko upravlja mojim životom* mlade treba suočiti sa stvarnošću njihova života, ko treba da daje putokaze u životu muslimana, a čiji savjeti se stvarno prihvataju. Nastavnik treba da ih navede na razmišljanje o utjecaju medija, nagona, društva i sl., na ponašanje i izbore čovjeka. Ova nastavna jedinica treba da pomogne mladima u odupiranju različitim izazovima današnjice na univerzalnim principima i savjetima islama o uspješnom i sretnom životu na oba svijeta. Važno je da mladi prihvate te savjete i module u svakodnevnom životu, da razmišljaju o upravljanju životom i odupiru se slijepom oponašanju mode današnjice. Nastavnik može vlastitim primjerom inicirati da učenici urade vlastitu samoanalizu različitih utjecaja koji nas oblikuju, prepoznati ih, jasno izdvojiti i razviti način kako se oduprijeti njihovom utjecaju, ukoliko je negativan. Individualni rad na temu: *Radije ću biti original nego kopija*.
- Za ovu tematsku cjelinu predlažemo 5 sati obrade i 4 sata utvrđivanja. Nastavne sate ponavljanja planirati prema potrebi.
- Nastavna jedinica *Bosanska kuća* ima za cilj da upozna mlade s vlastitim kulturnim naslijeđem vezanim za kulturu stanovanja. Treba da im budu predočene informacije o nastanku i razvoju bosanske kuće, njenom uređenju, funkcionalnošću. Na osnovu dobijenih informacija podstaknuti na analitički komparativni pristup kulturi stanovanja nekada i sada. Važno je da uoče pozitivne strane ovakvog stanovanja radi očuvanja kulturnog naslijeđa, intime vlastitog života, duhovnosti u njemu. Radi što uspješnijeg upoznavanja s bosanskom kućom poželjno je organizirati posjetu najbližoj bosanskoj kući, tamo gdje je moguće. Ukoliko to nije moguće, nastavnik će uraditi dobru vizuelnu prezentaciju neke bosanske kuće. Ova nastavna jedinica pruža mogućnost upoznavanja s gradnjom kuća kod

drugih naroda u BiH, radi uočavanja sličnosti među njima.

- U okviru nastavne jedinice *Bosansko-muslimanska kultura življenja* treba da podstakne mlade na vlastiti osvrt na bosansko-muslimansku kulturu življenja. Ona će, dajući osnovne informacije o ovoj kulturi življenja, praviti komparaciju kulture življenja u savremenom društvu i bosansko-muslimanske kulture življenja, s ciljem uočavanja pozitivnog u njoj. Poželjno je da učenici rade vlastita istraživanja i osvrte u zajednici na različite aspekte kulture življenja (vjenčanja, rođenja, obilježavanja mubarek dana i noći, odijevanja, govora, ponašanja, odnosa prema komšijama). Nastavna jedinica pruža mogućnost govora o drugima i drugačijima u okrilju bosansko-muslimanske kulture življenja.
- Za ovu tematsku cjelinu predložimo sat uvođenja radi ponavljanja islamske kulture u BiH iz prethodnog razreda, 3 sata obrade i 2 sata utvrđivanja.

NAPOMENE:

- Ovom godinom se završava važan ciklus vjeronauke pa predložimo da se planira (pred kraj godine) neka vrsta "zaokruženog pogleda" na individualno stasanje u vjeri, retrospektiva (šta smo do sada naučili o islamu, put islama, mogućnosti u vjeri, snaga vjere, vjera i životni put i sl.) u vidu okruglog stola, debate i sl. (nikako u vidu NZOT-a ili nekog testiranja).
- U okviru vannastavne aktivnosti predložimo da se posveti pažnja bosanskoj kući. Nastavnik može da planira gradnju bosanske kuće u etapama, enterijer i eksterijer s obrazloženjima pojedinih idejnih rješenja. Na kraju školske godine bilo bi poželjno da se uradi izložba radova i prezentacija idejnih rješenja i funkcionalnosti bosanske kuće. Ukoliko je potrebna pomoć nastavniku, predložimo saradnju s nastavnicima likovne kulture i tehničkog odgoja.
- U okviru vannastavne aktivnosti moguće je razraditi i plan bosansko-muslimanske kulture življenja u koreliranju s građanskim obrazovanjem i demokratijom. Također je poželjno uraditi prezentaciju i promociju urađenog u toku školske godine.

LITERATURA:

El-Gazali, Ebu H. M. (2005): *Ihja ulumud-din*, Sarajevo: Libris.

En-Nevevi, J. Ibn Š. (2000): *Rijadus-salihin*, Sarajevo: Kulturni centar kralja Fahda u Sarajevu,

Hwang, F. i Nilsson, B. (2000): *Razvojna psihologija*, Zenica: Dom štampe.

Ilić, M. (2002): *Responsibilna nastava*, Banja Luka: Univerzitet u Banjoj Luci.

Jensen, E. (2003): *Super nastava, nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje*, Zagreb: Educa.
Korkut, B. (1412. h): *Kur'an s prevodom*, Medina.
Slatina, M. (2005): *Od individue do ličnosti*, Zenica: Dom štampe.
Stojanović, S. (2003): *Razumijevanje mladih*, Bijeljina: Grafika.
Stoll, L. i Fink, D. (1999): *Mijenjamo naše škole*, Zagreb: Educa.
Sullo, A.R. (1995): *Učite ih da budu sretni*, Zagreb: Alinea.
Suvejdani, Tariq (2003): *Vjerovjesnici i njihovi narodi (pouke i poruke)*, Živinice: Selsebil.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA ISLAMSKE VJERONAUKA

Nastavu vjeronauke mogu izvoditi nastavnici koji imaju sljedeća stručna zvanja (redno mjesto određuje prioritet):

1. **Magistri i Masteri islamske vjeronauke**
2. **Profesori islamske/religijske pedagogije i islamske teologije** sa Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu (240 ECTS bodova)
3. **Profesori/bakaleurati islamske vjeronauke sa** Islamskih pedagoških fakulteta u Zenici ili Bihaću (180 ECTS bodova)
4. **Svršenici drugih fakulteta islamskih nauka** priznatih od Rijasetu Islamske zajednice u BiH, čije su diplome nostrificirane od strane Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu i položena pedagoška grupa predmeta na ovom fakultetu, uz prethodno završenu medresu
5. **Nastavnici islamske vjeronauke** – važi samo za nastavnike koji su u radnom odnosu
6. **Svršenici drugih nastavničkih fakulteta** uz prethodno završenu medresu – važi samo za nastavnike zatečene u radnom odnosu

Posebni uvjeti:

Za obavljanje poslova vjeroučitelja, svi vjeroučitelji moraju imati odgovarajući certifikat izdat od strane Rijasetu i potpisan od strane Reisu-l-uleme (shodno odredbi Člana 4. Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH)